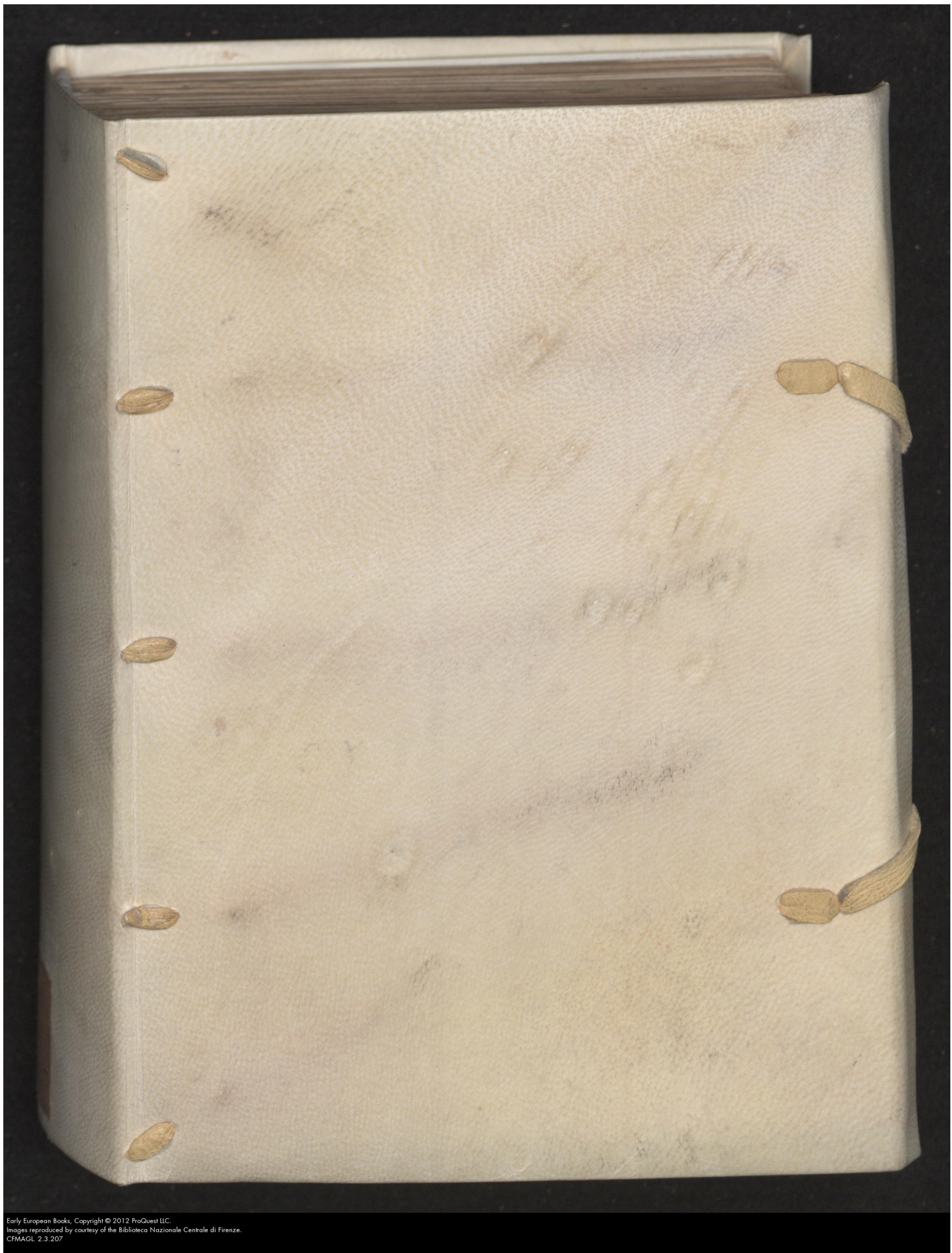
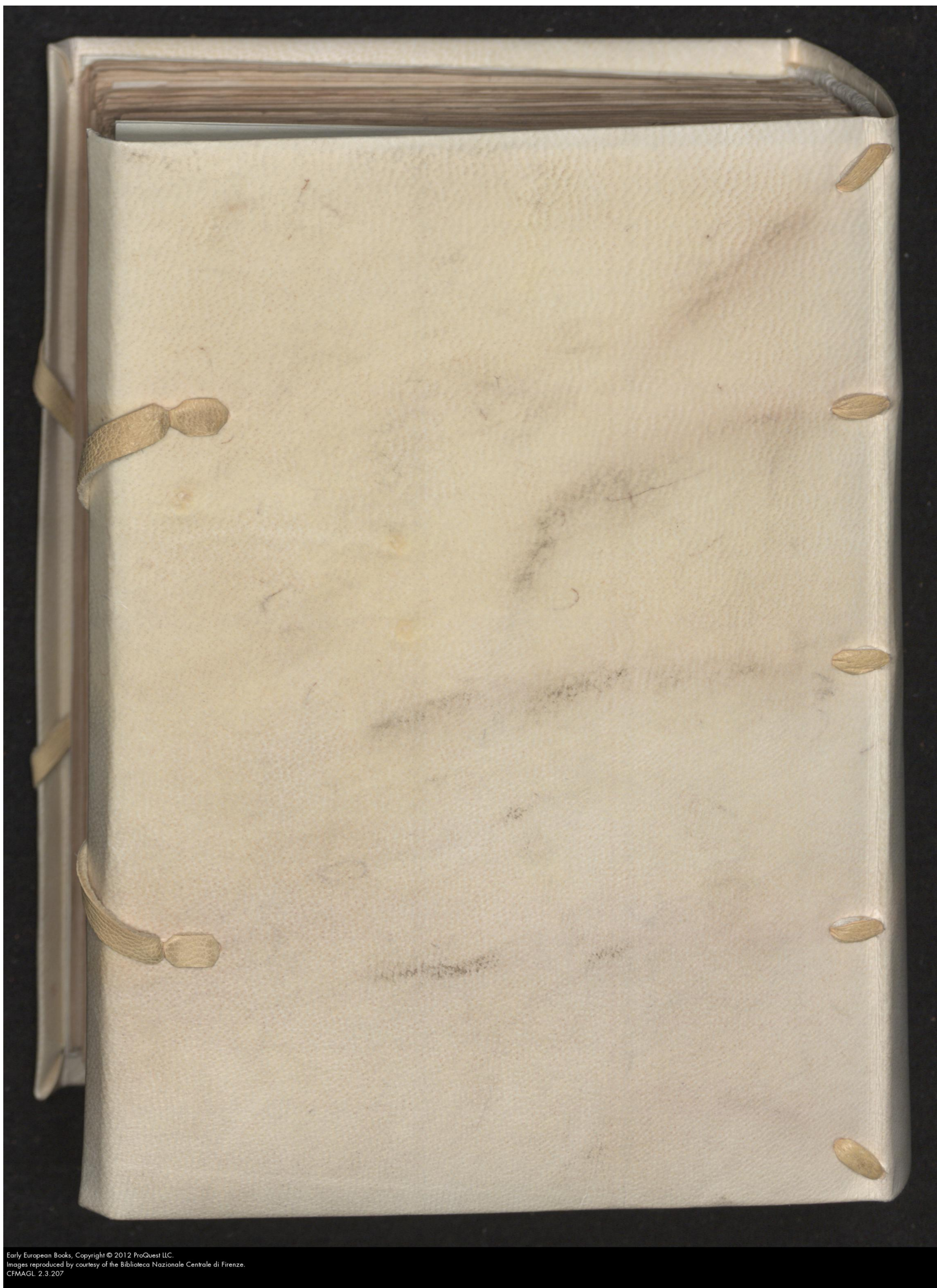

2
3
207

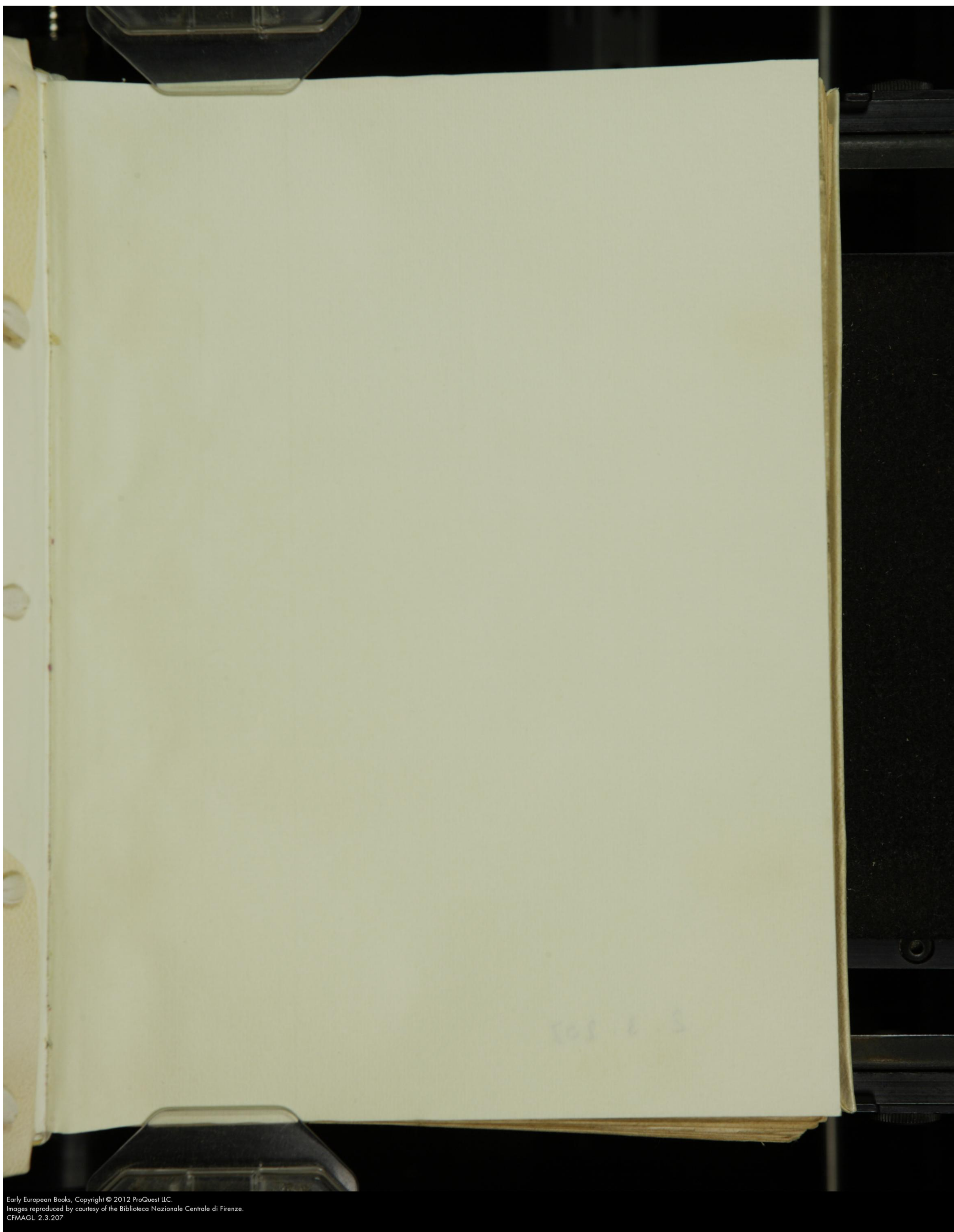

2 . 3 . 207

B

XXXV 4

DAVID

Vendic

D

Ex legato D: Equitis Antonii Francisci de Marmis

IHS
VERIDICVS
CHRISTIANVS:
Auctore P. IOANNE DAVID,
Sacerdote Societatis IESV.
Venite filij.
AVDITE ME
Ventura interrogate me.
Isa. 45.
EDITIO ALTERA, AVCTIOR.
ANTVERPIÆ
Ex officina Plantiniana,
cIↃ. IↃcVI.

REVER^{MO} IN CHRISTO DOMINO,

D. PETRO SIMONS,

EPISCOPO IPRENSI VIGILANTISSIMO,

Domino ſuo cum primis obſeruando,

IOANNES DAVID, *Soc. Jeſu Presbyter*

L. M. D D.

ONSCIA eſt R^{ma} V.D. me aliquot abhinc annis Bruxellæ Diſticha centum, noſtro ſcripta idiomate, in gratiam Catechiſticæ Iuuentutis edidiſſe, quæ Fidei vitæque Chriſtianæ ſummam cōtinerent. Ea ipſa deinde ſcholiis quibuſdam, atque adeò centum in æs inciſis iconibus illuſtrare viſum eſt; vt, qui lecta intelligerent, eadem quaſi ſubiecta oculis viderēt: & rudiores, quæ aliàs nō poſſent, ipſo ſaltem intuitu legerent. At dum, omnibus ad rem comparatis, cum typorum inciſoribus Antuerpiæ de libro quoque ipſo imprimendo tranſigerem; eâ demum lege illi tantum onus ſuo periculo ſuſcipere voluerunt, ſi etiam Latino ſermone vulgaretur, prout in breui ad Lectorem proloquio ſum expoſiturus.

In quas præter opinionem redactus anguſtias, neceſſitatem (vt aiunt) in virtutem mihi vertendā exiſtimaui, potiùs quàm couſq; productus labor irritus ca-

deret. Sumsi igitur calamum; &, quòd vrgerer, opus hoc vniuersum summa celeritate, ac trimestri penè decurri: quod vel tacente me, vt properatam olim illius tabellam Apelles, ex ipso stylo cognoscas. Et hic est liber ille, cuius in litteris ad me tuis, XII. Februarij proximè elapsi, si meministi, mentionem faciebas; cuiusque editionem mihi literis illis vehementer commendabas: quia scilicet illius argumentum aliorum relatu didiceras; populóque Christiano & Catholico vtilem fore consideres. Quod futurúmne sit, & quam quantámve vtilitatem liber hic sit allaturus, Deus nouit: equidem de illa re statuere nec audeo, nec possum.

Sed quia iudicium tuum, vt nosti, semper magni feci, ex quo tuam, quam dico, recepi epistolam; seriò mihi de editione cogitandum censui; quando præsertim, cum tuo iudicio planè congruere didici multorum clarorum ac doctorum virorum sententias, qui librum viderunt; méque vniuersi ad eam editionem magnoperè sunt hortati. Qua quidem in re, magnam mihi atque adeò opportunã occasionem vltrò oblatam, mirificè gauisus sum, animi mei erga R^mam V. D. hoc qualicunque officio declarandi; necnõ subito prę maturoque huic operi, aduersus sinistros si qui essent interpretes, patrocinij cõparandi. Quàm meritò hanc affectus mei, & singularis inter nos amicitiæ contestãdæ ansam arripuerim, nôrit is, qui omnes vitæ nostræ partes, studia, habitationes, muniáque discusserit. Siquidem quàm amœna illa fuit, & quasi necessitudinis præsaga maioris, intimo quodam diuinioris affectus sensu condîta animorum morúmque concordia,

dia,

dia, & ſuauis æqualitas Louanij in Theologorũ Collegio cõtracta! Vbi, tametſi multis me ſpatiis, ætate, ſapiẽtia, morúmq; grauitate antecederes; eò tamen moderationis pro tua modeſtia deſcẽdiſti, vt mihi par videreris: quemadmodũ eminentioris ſtaturæ quiſpiam ſe ad ſocij ſui breuitatem ſolet in cõgreſſu demittere. Inde, cùm per glorioſæ memoriæ Venerabilẽ virum, D. CORNELIVM IANSENIVM, ad recèns erectã Gandauenſis Epiſcopatus ſedem tendentem, Louanio ſacræ Theologiæ candidatus abriperer; neſcio quî euenerit, vt non multo pòſt, ab eodem quoque, ob ſingulare pietatis atque eruditionis teſtimonium, ad Eccleſiæ illius dignitates perhonorificè euocareris. Rurſum itaque iiſdem non modò mœnibus, ſed etiam tecto menſaque ſociati, quantam experti ſimus veræ amicitiæ vim, quæ in Virtute conſiſtit, non eſt huius loci & temporis dicere: cuius vel ſola recordatio non modicam etiamnum mihi in Domino adfert voluptatem.

Aliud deinde ſecutum eſt, non animorum, ſed corporum locorumque diuortium: cuius magna ex parte hæreſis in Flãdria inualeſcens occaſionem dedit: cùm ego paulò antè Cortraci in patrio ſolo adminiſtrationi ſcholæ vrbanæ, ac deinde alteri (vt vocant) portioni Curæ paſtoralis ad D. Martini præficerer. Nec hîc quidem te diu deſideraui eiuſdem Curæ paſtoralis in altera portione conſortem: eò te videlicet perilluſtri Comite de Mansfelt ſeniore (poſtquam is Cortracum ex hæreticorum ac rebellium tyrannide, ceu Regij exercitus ſub Illmo atq; inuicto Parmenſi Duce, ſupremo Belgij Gubernatore, Præfectus fortiter ac feliciter eripuiſſet)

puiſſet)ad populi Cortracenſis inſtructionem Duaco, vbi adhuc in voluntario agebas exilio, euocante. Ita hîc etiam, præter cetera coniunctionũ vincula, iam quaſi ſub vnum iugum colligati, agrum Dominicum, pari paſſu, licet impari merito, colebamus. In quo quidem munere, illud recordor, tacito quodam humanitatis pacto inter nos obſeruatum, vt & R^ma V.D. mihi tanquã in officio antiquiori, & ego viciſſim R^mæ V. D. vt verè ſeniori, præceptori, ac patri, deferremus: indiuiſamque animorum concordiã, nouis ſemper fomentis, contra inimici pacis machinationes, aleremus. Quòd verò vnà quoque, quũ ego aliquot annis Cortraco, tu verò Gandauo exularemus, in Gallias profecti ſimus, Lutetiamque, & alias quaſdam regni illius præclaras vrbes vidimus; ac præſertim auguſtum regiumq; cœnobium D. Dionyſij Galliarum Apoſtoli, mõtemq; ſanctorũ Martyrũ vicinum venerati ſimus: non hîc commemorandum putarem, tanquam non magni admodũ rem momenti, niſi hîc etiam Petrus & Ioannes ſic vnà coniuncti fuiſſent, vt nuſquã penè viderentur(duorum illorum Apoſtolorum inſtar)potuiſſe à ſe mutuo ſeparari; donec tandem ex reſidentia Cortracenſi, à clementiſſima diuini Numinis bonitate, ego quidem ad Societatem IESV, V. autem R^ma D. ad Iprenſis Epiſcopatus apicem euocati diuellimur.

Hæc ſemina, hi progreſſus amicitiæ noſtræ; quã nec locorũ interualla, nec hæreſis, ac rebellionis ſæuiſſimæ tempeſtates, neq; deniq; diſpar vitæ ratio vlla ex parte hactenus cõuellere imminueréve potuerunt. Nunquã enim, teſte D. Auguſtino, vera fuit amicitia, quæ deſinere

nere

nere potuit: æterna est enim, si vera est. Cùm itaq; nostrā hanc verā fuisse, tot argumẽtis cognouimus: æternā quoq;, & hîc, & in illa beatorũ patria fore confido.

Quare, sit hoc munusculum & necessitudinis nostræ velut publicum monimentũ, ac tessera; & nominis etiā vestri clypeo, vt initio dixi, tegatur aduersus ea omnia, quæ nouis cuiusq. modi libris ab iniquis ferè rerũ æstimatoribus obiici solẽt. Perspectissima namq; est R^mæ V. D. cùm in omni humanioris litteraturæ genere eruditio, tum in altiorũ sacrorumq́; studiorũ palæstra dignitas ac præstantia: quā vitæ sanctioris sinceritate; & pastorali, cùm in ouibus pascendis, tum in arcendis lupis vigilantiâ, egregiè videmus cumulasse. Quæ me sanè ratio & causa commouit, non solùm vt librum hunc R^mæ V. D. dedicarem; verùm etiam vt prædictam epistolam tuam, qua me ad libri editionem hortatus es, in ipso operis vestibulo, huic Dedicatoriȩ subiunctam excudi curarim: vtpote multis refertā eruditis egregiisq́; sententiis & doctrinis. Eo videlicet cõsilio, vt ita quoq; liber paulò prodiret ornatior cultiorq́;, atq; adeò commẽdabilior Lectori: omnino confidẽs, id tibi nequaquam ingratum fore; cùm bona & sincera intentione, ad maiorem Dei gloriam, quam pariter hîc ambo spectamus, à me factum sit.

Ego interim, quantum in me erit, pro R^mæ V. D. incolumitate, & prospero sanctæ functionis successu orare non desinam: vt factus forma gregis ex animo, cùm apparuerit Princeps pastorum CHRISTVS, immarcescibilem percipias gloriæ coronam. Gandaui, xxx. Octobris, M. DC.

EXEM-

EXEMPLAR EPISTOLÆ

R^MI D. D. PETRI SIMONS, EPISCOPI IPRENSIS;

Cuius meminit superior Dedicatoria.

AVDIO, te, R^de Pater, librum quendam iamdudum habere præ manibus, plenum bonæ doctrinæ & salutaris sapientiæ, inscriptum VERIDICVS CHRISTIANVS. Hunc etsi nec integrum, nec partem eius aliquam viderim; tamen cùm argumentum quod tractat, quídve contineat, quid doceat, ab aliis bona fide acceperim, temperare mihi non potui, quin te ad celerem ac maturatam editionem, pro veteri nostra necessitudine, paucis exstimulem.

Ephes. 5. Dies nunc mali sunt admodum, vt vas illud electionis ait: & in nostrum hoc seculum longè magis quadrat, quod de suo
1. Ioan. 5. olim dicebat Ioannes Apostolus: *Mundus totus in maligno positus est.* vt vehementer huiusmodi doctrinis, medicamentis, antidotis opus habeamus, qualia VERIDICVS tuus suppeditat. Quibus nimirum homines, & aduersus vafras, noxias, pestiferasque hæreticorum imposturas muniantur; & ad mundi immundi, caduci, fallacisque odium, & contemtum prouocentur. Quod aliis verbis, ac breuioribus dici potest; Rectè credere, quod præcipit verbum Dei; & benè sanctèque viuere. Quidquid huc facit, & aliquam præcipuè singularis gratiæ laudem habet, qua legentis animum capiat: vt solent (absit verbo fictio omnis & adulatio) quæ abs te proficiscuntur; maturè in lucem edenda, & quaquauersum spargenda sunt; vt citò prosint plurimis.

Procliues sunt homines ad omnia scelera, ruuntq; præcipites, sine mente, vel timore vllo, quò cæci eos affectus rapiunt. Exundât vndique, velut agmine facto, mira & damnabili fœcunditate, malorũ vitia, instar noxiarum herbarum. Nunquam

quam hîc passim ita regnarunt hæreses omnis generis: malum per se longè maximum, cunctorum fons aliorum malorum. Nunquam sic grassatæ sunt in exitium miserorum mortalium artes magicæ, artes verè infernales, incantamenta, veneficia, & his similia. Nunquam hominibus in ore fuit tantum nefandorum iuramentorum, periuriorum, blasphemiarum in Deum, in Sanctos eius, in sacra omnia. Nunquam itidem sic palàm, & sine fronte, vel pudore vllo, peccatum in Pręcepta secundæ tabulæ Legis Diuinæ. Vt iure meritoque in nos dici queat illud Isaiæ: *Trangressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt fædus sempiternum.* Nam quo vnquam tempore auditum, de tot cædibus, homicidiis, latrociniis, proditionibus? de tot tamque fœdis adulteriis, stupris, obscœnitatibus? de tot furtis, rapinis, incendiis, sacrilegiis? de tot falsis testimoniis, enormibus mendaciis, nefariis calumniis? vt de bellorum stragibus, damnisque incredibilibus, quę hinc enascuntur, nihil commemoremus. Scelera nostra nunquam desinentia pariunt nobis bella continua: bella rursus, infelici ac perpetua vicissitudine, maria nobis scelerum & flagitiorum generant. Quid ergo de nobis, ac de rebus nostris tam deploratis sperandum, nisi quisquis aliquid Dei gratiâ quoquo modo præstare potest, ad opem ferendam festinus accurrat, tanquam ad ingens & commune incendium restinguendum? aut velut ad nauem quassatam, laceram, rimis & fissuris plenam, vndique aquas trahentem, & submersioni proximam, fulciendam & conseruandam?

Isaia 24.

Eia igitur, Pater Dauid, (vt te familiariter & solito more appellem) porrige languentibus & moribundis medicinam conuenientem & paratam. Prodeat in medium VERIDICVS tuus, qui depulsa è mentibus & moribus hominum tam tetra, tamque multiplici falsitate, claram omnes, puram, & salutiferam Fidei & Vitæ veritatem doceat. Hîc, hic demum reperiemus, spero, quod Poëta Lyricus mihi semper visus fuit aliquanto maiore quàm par est arrogantia, parumque verè dixisse, de doctrina Epistolarum suarum:

Feruet auaritiâ, miseraq́; cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator;
Nemo adeò ferus est, vt non mitescere possit:
Si modò culturæ patientem commodet aurem.

Hæc, inquam, & his maiora, ex VERIDICI tui lectura & cultura potiori iure expectamus. Quæ cùm ita habeant: ne, quæso, diutiùs pecces in exhortationes illas graues & præclaras arcanarum literarum, quæ sic habent: *Nemo accendit* Luca 11. *lucernam, & in abscondito ponit, vel sub modio; sed super candelabrum: vt, qui ingrediuntur, lumen videant.* Eccli. 10. Et, *Sapientia absconsa, ac thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque?* Illam potiùs imitare naturalem omniq́ue dignam laude bonitatem Diuinæ æternæque Sapientiæ: *Quod sine fictione* (inquit) *didici;* Sap. 7. *sine inuidia communico: & honestatem illius non abscondo.* Sic te clementissimus Deus, studiaque, piosque conatus tuos, magis hîc semper magisque benedicat: ac demum cælestis æternæque benedictionis (dubito, an citò an serò velim dicere) consortem faciat. Ipris, die xij. Februarij, M. DC.

Tuus

Petrus Simons,

Episcopus Iprensis.

IN

IN VERIDICVM CHRISTIANVM

Hendecasyllabon.

VITAM quæ faciant beatiorem,
Causa est peruetus, omnium sophorum
Docto puluere ventilata quondam:
Sed, nulli satis expedire nobis
Hanc vnam potuêre veritatem.
At tu, si cupis, ô amice Lector,
Quantumuis puer, insolénsque rerum,
His cornicibus eruisse ocellos;
Fatalémque tuæ salutis vrnam
Stipari melioribus tabellis:
Non prurigine curiositatis
Caterua est tibi consulenda vatum,
Non oneirocrita, augur, aut haruspex,
Non pullarius, atque cheiromanta,
Magíve, astrologíve, dæmonésve:
Hunc, hunc VERIDICVM *roga reuoluens:*
Et dicet tibi veriora veris.
Dicet; non titulis, honore, formâ,
Auro, deliciis, auis, amicis;
Sed septem Fidei sacræ columnis,
Sed virtutibus innocentis æui,
Puro pectore, moribus pudicis,
Mente haud immemori Nouissimorum;
His, inquam, paribusque contineri,
Vitam quæ faciant beatiorem.

I. D. C.

ADMONITIVNCVLA AVCTORIS.

DVM opuſculo hoc Teutonicè confecto, cum typorum æneorum inciſoribus, etiam de totius libri impreſſione agerem: ea lege ipſi totum in ſe recepêre negotium, vt eandem lucubrationem Latinitate donarem. Itaque præter expectationem, dum illi formas æreas magnis impenſis parant, & ſemeſtri ſpatio abſoluturi ſperantur; ego, ne in mora eſſem, currente calamo, Latinam interea verſionem expediui. In vertendo autem eâ vſus ſum libertate, quam mihi meo iure in proprio opere deberi exiſtimabam: vt, quocunque luberet modo, à Teutonico deflecterem, adderem, demerem, mutarem: vtrumque quaſi primarium opus exhiberem; nec alterum propriè alterius verſio cenſeretur. Latinitatis verò, in tanta acceleratione, qua ne reſcribere quidem licuit, eam duntaxat habui rationem; vt, ſi nulla eſſet (quam quidam nimis affectatè requirunt, præſertim in iſtiuſmodi argumento) tenerior elegantia; nulla quoque eſſet, quod equidem ſciam, horridior inamœnitas: ſed ſeruato ſtyli vſitati candore, rei præcipuè ipſius commendaretur vtilitas. Quare, bone Lector, boni conſulas noſtrum conatum velim; in quo non literam ſpectes, ſed ſpiritum; & bonam in re bona voluntatem. Vale.

PRÆFA-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

VANDO *communem hodie hominum vitam, agendiq́ue rationes attentiùs perpendimus, quosdam ita in aliorũ videmus vtilitatem ac salutem incumbere, alios è diuerso, tanto studio aliis moliri perniciem & malum; vt ad hoc esse nati videantur. In hisce tam diuersis hominum studiis, hoc luce meridiana clariùs expressum cernimus, quod inquit Sapiens:* Vnus ædificans, & vnus destruens: *quodq́ue in rei olim veritate, & nobis in figura, tempore Nehemiæ accidit; Iudæis muros Hierusalem ædificantibus; & circumiacentibus æmulis eosdem satagentibus demoliri.* Eccli. 34. 2. Esdr. 4.

Ad eorum laudem & commendationẽ, qui se proximorum auxilio impendunt, illud facit, quod ex Platone commemorat Orator: Non solùm nobis nati sumus. Cui & illa diui Pauli sententia conuenit: Nemo nostrûm sibi viuit. *Nam Dei in primis obsequio; tum propriæ atq; proximorũ deinde vtilitati ac saluti studendum est. Quemadmodum idem ille Apostolus se nobis in exemplum statuit, dum ait:* Omnibus omnia factus sum; vt omnes facerem saluos: *quod & alij, illo ipso dicto, factiq́ue imitatione ducti, post eum expresserunt. In illos verò, qui aliorum seductioni & exitio operam nauant, vera ac seuera illa vibrabitur Salomonis sententia:* Homines pestilentes dissipant ciuitatem. *Prauis siquidem suis suggestionibus, molitionibus clandestinis, & exemplis omnia pessundant: & sunt non raro causa ruinæ, ac Reipublicæ Regnorúmque vastationis. De his meritò Tullius: Nulla detestabilior est immanitas, quàm eorum, qui lacerant scelere patriam, & in ea funditus delenda occupantur.* Cic. 1. Off. Rom. 14. 2. Cor. 5. 1. Cor. 9. Prou. 29. Cic. 1. Off.

Istiusmodi homines æquè hostes humani generis fas est dicere, atque olim Timonem illum Atheniensem; qui ita omnium hominum affectabat interitum, vt summo mortales omnes, & se quoque odio fatali prosequeretur. At verò, cùm Alcibiadem aliquando, adhuc puerum, obuium haberet, plenis eum vlnis amplexus & exosculatus est. Rogatus ecquid præter morem puero illi tanta demonstraret argumenta beneuolentiæ & fauoris, fertur respondisse; amare se illum puerum, quòd præuideret, ipsum quandoque Atheniensibus magnorum malorum causam fore: qua spe mirificè pascebatur; acerrimus alioquin hominum osor & hostis: quod eiusdem appellatio, ducta παρὰ τοῦ μισανθρωπεῖν, *indicabat.* Baptista Fulgos. l. 9. cap. 11.

Dignum, vt aiunt, patellâ operculum, dum alter alteri adeò opportunè factus est obuiam. Nam Alcibiades iste tam suspectæ fuit Sabell. li. 1. cap. 3.

ab ado-

ab adolescentia indolis; vt dum aliquando, etiamnum puer, ad Periclem auunculum ductus, subtristem illum conspicaretur; Ecquid est, inquit, auuncule, quòd doleas? Illo respondente, angi se animo, quòd curati à se Propylæi rationem, minùs aptè profusæ pecuniæ, exposcenti populo reddere non posset: quinimmò, inquit, cogitandum tibi potiùs, quo pacto non reddas. Arripuit statim vir prudentissimus puerile consilium: patriámque adeò graui finitimorum populorum bello implicuit, vt solicita de salute imperij ciuitas, aliò mentem conuerterit. Sícque Alcibiades se gessit denique, vt patriam suam, cui ad faciliorem ruinam puer viam strauerat, vir factus euerterit.

Fulgos. ibidem. Timon autem ille tam immanis & inhumanus extitit, vt, cùm hortuli sui ingentem ficum, de qua se multi Athenienses suspenderant, nunc extendendæ domus gratiâ esset incisurus; priùs in Senatum venerit, palámque edixerit: Si quis vitæ tædio affectus suspendium cogitaret, festinaret ad laqueum, priusquam arborem exscinderet. Heu ferinam hominum indolem! At eorum magis execranda rabies, studiumq́; perniciosius, qui vel pestilenti doctrina, vt hæretici; vel prauis consiliis, & exemplis, vt politici, malique Christiani, alios in irreparabilem animarum iacturam ignesq́; sempiternos pertrahunt.

Quapropter, sicut perniciosum Reipublicæ eorum est studium, qui in aliorum desudant interitum, ita vtilis & probanda cumprimis eorum est industria, qui omnes ingenij sui neruos ad hoc intendunt, vt quæ virtutis ac salutis sunt, maius ac maius semper in proximo incrementum accipiant. Quod fit, dum alij prædicationi verbi diuini insistunt, alij piis admonitionibus quos possunt ad meliora exhortantur, alij Ecclesias, Monasteria, Collegia, Scholas, & pias eiusmodi Institutiones, quæ ad Dei gloriam & animarum salutem ampliandam pertinent, promouere contendunt: denique alij, iuxta status vel officij sui rationem, bonorum tranquillitati consulunt, hominúmque improborum coërcent vesaniam. Quos inter, minimè in postremis habendi sunt, tametsi postremo eos loco recenseam, qui vitæ probitate & innocentia, ceu facula in caliginoso hoc mundo prælucente, per virtutum tramitem, quoscunque imitari volentes ad æternæ vitæ patriam perducunt.

Visum itaque mihi fuit, ad maiorem Dei gloriam, animarúmque auxilium, in tanto (prô dolor!) pereuntium numero, manum tam pio operi, vnà cum tot strenuis operariis, quibus præcipuum hoc opus

& onus incumbit, adhibere: vt exiguus hic meus conatus, quem pro mea facultate in commune conferre possum, tantillum saltem subsidij tantæ moli adijcere queat, quo vel deerrantium quispiam ad rectam orbitam reuocetur; lapsusve erigatur; aut in lubrico nutabundus firmiùs gradum figat: vel saltem, qui stat, perq́; veram fidem viam mandatorum Dei rectus inambulat, in bono confirmetur; animeturq́; ad reliquum cœpti itineris alacriùs prosequendum, & ad finem vsque perseuerandum.

In hanc rem, aliquot abhinc annos, certa quædam Interrogata, seu Quæsita, cum Responsis, per disticha centum, Teutonico Rhythmo, Fidei vitæq́; Christianæ Summam complectentia, in gratiam Catechisticæ Iuuentutis concinnaram: cuius institutio, inter Ecclesiasticas functiones non infima, mihi semper valdè cordi fuit. Atqui cùm pro earundem Quæstionum elucidatione breuem commentariolum describerem, quo saltem constaret quid rei continerent, & vnde ipsa Interrogatio subiectaq́; Responsio desumtæ essent, maioris spe lucri Christo totius messis domino corradendi; accidit, vt opere sub manu succrescente, illud opinione prolixius euaserit.

Quæcunque ad Catechismum vel doctrinam Christianam pertinebant, ea ferè paucis complexus sum: memoriæ potiùs iam olim perceptorum refricandæ gratiâ, quàm nouo eadem pertractandi studio, quæ à tam multis hactenus copiosè feliciterque essent explicata: ad quos, qui maiori instructione Catechistica indigent, censui remittendos. Si quando tamen horum quædam latiùs quàm cetera eiusdem generis extenderim; factum id est, quòd illa tali fortè modo non essent antea declarata. Quam ob rem etiam accidit, vt Capita quædam longiùs exspatientur, quædam verò contractiora sint: non quòd in breuioribus esset penuria materiæ; sed quòd illa minùs viderentur necessaria; vel aliunde, vt dixi, eorum notitia haberi facilè posset: illis interim iussis excurrere, quæ hac nostra adeò deploranda tempestate vtiliora, magisq́; necessaria esse sperabantur.

Vt vt est, quò scribentem ardor impulit, & spiritus fuit in rotis; eodem plenis velis & equis secutus sum, quousque mea mihi conscientia testabatur, me zelo diuini amoris, & salutis animarum moueri; & ad malorum conatus, quà possem, reprimendos, & omnium bonorum studia indefessè promouenda. Huic nimirum meæ quoq; intentioni imputandum erit, si quid minùs solidè, minusq́; ornatè vel ordinatè scriptione deduxi, quàm vel res ipsa, vel accuratus fortè Lector exigeret. Eum nihilominus interea oratum velim,

lim, vt grato animo quidquid id est accipiat; sicut & Deo omnipotenti acceptum fore confido. Cui cum Propheta Regio, præparatis iam ad templi ædificationem rebus necessariis, dico: Scio, Deus meus, quòd probes corda, & simplicitatem diligas: vnde & ego, in simplicitate cordis mei, lætus obtuli vniuersa hæc.

1. Paral. 29.

Quod ad ordinem in hoc libro seruatum attinet, hoc præcipuè spectatum est, vt à principio Sapientiæ, velut primo beatitudinis acquirendæ gradu, per credendorum agendorumq́; notitiam & praxim, ad mortis ceterorumq́; Nouißimorum felicem exitum, Lector Christianus, vt lachrymabilis huius exilij viator, tranquillè perduceretur.

Quòd autem libro ipsi VERIDICI CHRISTIANI *nomen indiderim, ratio est: quia hoc nostro sæculo, ita in hoc feruntur homines, vt consilium auxiliumq́; ab eo requirant, qui & Christi & Christianorum iuratus est hostis: hoc est, à dæmone, & infelicibus ipsius membris ac seruis, Magis, Veridicis, quos diuinos nuncupant, & id genus diabolicis hominibus. Quod virus quò inter Christianos grassatur latiùs, eò euidentiori est indicio, magnæ ab æterna veritate, & à vero Saluatore Christo discessionis: deficiente primùm Fidei fundamento, tum superexstructo vitæ ædificio labascente.*

Ea autem pestis ita hodie mundum infecit, adeoq́; cum ceterorum vitiorum sentina imbuit, vt totus in maligno positus, demersioni proximus esse videatur; ac, nisi citò manus vndecunque auxiliatrices porrigantur, suimet mali mole in profundum ruiturus. Quapropter, cùm tanta nunc mortales teneat sciscitandi consulendiq́; cupiditas, & in omni propemodum aduersitate ac necessitate, ad mendaces veridicos spiritumq́; erroris recurratur; operæpretium me facturum existimaui, si veracem Christianumq́; ac diuinum VERIDICVM *exhiberem, qui tutò & citra scrupulum adeatur rogeturq́; quidquid res vel vsus postularit. Indubitata siquidem me spes tenet, fore vt vel in particulari, vel vniuersè, ad ea quæ animo candido quisque percontabitur, fideliter tutoq́; respondeat: tam ad ea quæ ad benè feliciterq́; viuendum pertinent, quàm quæ ad salubriter moriendum. Quorum præsidio per vitæ præsentis ærumnas & incommoda, æternam calamitatem euadere, & ad iucundißimam illam perennemq́; cælestis gloriæ coronam liceat peruenire: quò vt ego quoque pertingam, beneuoli Lectoris precibus submiße adiuuari deposco.*

Quod ſibi principium poſuit Sapientia vera?
Numinis, infixum ſummiſſo in corde, Timorem.

Welck is d'oprecht beghin: om tot Wysheyt te comen?
De Vreese Godts; met sin: Sonder dies te becomen.

Diuine Sageſse, Donne moy addreſse, Pour aller a vous?
Commenc' a refraindre, Ton coeur, et a craindre, De Dieu le courroux.

VERIDICVS CHRISTIANVS:

Auctore P. IOANNE DAVID, Societatis IESV Sacerdote.

CAP. I.

Quod ſibi Principium poſuit Sapientia vera?
Numinis infixum ſummiſſo in corde Timorem.

VOTIDIANVS humanæ vitæ nos vſus docet, veriſſimè id initio Metaphyſicorum dictum eſſe à Philoſopho: Omnes homines naturâ ſcire deſiderant. Id enim non ſolùm in communi illa rerum in dies occurrentium inueſtigatione, quæ vel viſu, vel auditu, vel alio quopiam ſenſu exteriore perfici ſolet; verùm etiam, quæ in ſeria cuiuſcumque diſciplinæ acquiſitione conſiſtit: per quam doctus quiſpiam, ſapiénſve dici conſueuit. At ſumma ac principalis Sapientia, in Dei, ſuique cognitione ponenda eſt: pro qua ita oraſſe legimus D. Auguſtinum: Deus ſemper idem, nouerim me, nouerim te. De Dei cognitione ſic ipſe Chriſtus, Dei Filius: *Hæc eſt vita æterna; vt cognoſcant te ſolum Deum verum; &, quem miſiſti, Ieſum Chriſtum*. Hæc eſt ratio & ſcientia, ſeu certum medium, quo ad vitam perueniatur æternam; veram Dei rerumque diuinarum habere notitiam; per Ieſum Chriſtum, Filium eius vnicum: eique luci, vt vitæ duci inhęrere. Quod ad ſui ipſius cognitionem attinet (quæ ita cum priori illa

Ariſtot 1. *Metaph.*

Vera Sapientia.

Auguſt. Solil. li. 2. *cap.* 1. *tom.* 1.

Ioan. 17.

Diogen. Laert lib. 1. Basil. Homil. ad adoleſcētes, quomodo ex Gentiliū doctrinis proficiant.

Dei notitia coniuncta eſt, vt vix ſeparari poſſit) notatu dignum eſt, quod olim Ethnici apud Delphos templo Apollinis aureis litteris inſcribebant, γνῶθι σεαυτὸν: Noſce teipſum. Quo innuebant (liceat Chriſtiano ex Gentilium cœno gemmas Chriſti colligere, reique meliori inſerere) excellentiſſimę id eſſe ſcientiæ, vt quæ in Deum primariè quadret: quamque nemo mortalium, niſi ſpeciali diuinæ ſapientiæ illuſtratione & munere donatus, accipere poſſit.

Ierem. 15.

Ad hanc quoque maximam pręſtantiſſimamque Sapientiam referri debet boni malique diſcretio. De qua tam ſublimiter ipſe omnium Dominus ſentit, & loquitur; vt homines hac facultate pollentes os ſuum appellare minimè dubitet. Ita enim is per Prophetam: *Si ſeparaueris pretioſum à vili: quaſi os meum eris.* Os enim naturâ ſuâ, & guſtandi tangendique facultate in eſculentis nociua repudiat; & in expromenda ſenſati cordis ſententia, occultiore quodam ſenſu à prauis recta ſecernit. Proinde eodem ſpectat, æternum à temporaneo; quod ad animam pertinet, ab eo quod corpus concernit, aliaque ſimilia toto cælo diſtantia ritè diiudicare; & quod in iis dignius eſt, viliori anteferre: paucis; reprobare malum, & eligere bonum.

Iſaiæ 7.

Quia verò parui refert, ſcire bonum, & non facere: noſſe diſtinguere, nec tamen eligere quod præſtantius eſt; nemo rectè ſapiens vocetur, qui in his ſaporem non inuenit, neque bonis delectatur: quòd vel ipſo eius nomine ſolo conſtare poteſt. Sapiens ſiquidem quis dicitur à ſapiendo; vt & Sapientia. Sin autem non ſapit; quomodo ſapientiâ præditus, vel ſapiens eſſe dicetur? Hinc Eccleſiaſticus: *Sapientia doctrinæ, ſecundùm nomen eſt eius: & non eſt multis manifeſta.* Ratio eſt: quia; Scire volunt omnes; ſed ſcitè viuere pauci: ſapientes dici, ſed non ſapere, neque verè ſapientes eſſe: bonum ſcire; ſed neque id affectu complecti, neque effectu exprimere.

Eccli. 6.

Interrogatio itaque erat, quódnam eſſet principium, & quaſi primus ingreſſus ad veram hanc Sapientiam. Reſpondetur, quòd Timor Numinis. Id ſacra ſcriptura quamplurimis aſſerit locis: & quidem tribus quatuórve, ijſdem planè cum Pſalmiſta verbis; qui ſic habet: *Initium Sapientiæ Timor Domini.*

Timor Domini initiū Sapientiæ. *Pſal. 110. Prou. 1. & 9. Eccli. 1.*

Primùm timetur Deus, vt Dominus; & tandem vt Pater. Timor namque primus, ſeruilis; qui ſolam pœnā pro obiecto habet, per initialem, quo ſimul & pœna, & Domini offenſio timetur; & per filialē, quo ſola patris indignatio reſpicitur, ad reuerentialem perducit: quo timore etiam ſancti omnes Dominum timent. Atque ita timor ſeruilis tandem charitatem inducit, ſicut ſeta, vel acus filum: vt loquitur D. Auguſtinus; & poſt eum alij. Vt autem filum non traijcitur, nec intrat, niſi tranſeat ſeta, vel acus; ita charitas, vbi ſubintrauit, ſicut dicit D. Ioannes, foras mittit timorem: ſeruilem illum ſcilicet. Ti-

1. Ioan 4.

mor

mor autem reuerentialis manet cum perfecta etiam charitate; non solùm viæ, sed etiam patriæ. hoc est, in sanctis huius vitę, quæ via est ad alteram; & in sanctis, vitæ æternæ possessoribus. Id indicat Propheta Regius: *Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi.* *Psal. 18.*

Rectè igitur Timor Domini initium Sapientiæ vocatur: quia, vt ipse testatur Sapiens: *Timor Domini expellit peccatum*: quod est veræ *Eccli. 1.* Sapientiæ: & cum initio acquirendæ, & iam quasi primus quidam effectus acquisitæ. Quocirca apposité D. Basilius seruilem timorem *Basil. Homil. in Psalmum 32.* Isagogicum, hoc est, introductorium appellabat. Et quis non animaduertat, exempli gratiâ, quàm manifestè eo vsus est ipse etiam Domini nostri præcursor Ioannes; dum eo peccatores percellebat, vt ipsos à *Matth. 3.* ventura ira fugere doceret, & per veram pœnitentiam ad saniorem mentem conuersos ad Christum adduceret, in quorum cordibus per timorem Christo Domino viam prę pararet? Ita hodieque fit, vt quod solo pœnæ metu malum omittebatur, vel fiebat bonum; id deinde ex mera boni dilectione, malique odio perficiatur: iuxta illud Poëtæ:

Oderunt peccare boni, virtutis amore: *Horat. lib. 1. Epist. 1.*
Tu nihil admittes in te, formidine pœnæ.

A In totius huius tractatus dilucidiorem explanationem, referri potest, quòd dum olim Dominus populo suo Israëli per Moysem Decalogum daturus erat, primùm curabat, vt in monte Sinai audirentur tonitrua, micarent fulgura, nubesque eum densissima operiret, & clangor buccinæ vehementissimè perstreperet, ac mons omnis fumigaret; adeò vt populus vniuersus, qui erat in castris, ingenti timore corriperetur. Ita enim initio necessarium erat; vt per timorem illum, & Legi pronunciandæ attentiùs aures præberent, eidemque obseruandæ animum magis applicarent. Hinc nimirum Moyses idipsum illis indicauit, dum præ formidine extremum sibi vitæ periculum *Exod. 19. Terror Legis.*

B imminere arbitrarentur. *Vt probaret vos* (inquit) *venit Deus: & vt terror illius esset in vobis; & non peccaretis.* huc siquidem spectabat illud quod Dominus anteà Moysi præceperat; *Constitues terminos populo per circuitum, & dices ad eos; Cauete ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius. Omnis qui tetigerit montem, morte morietur: siue iumentum fuerit, siue homo, non viuet.* Quo respiciens Apostolus, idem dicit explicatiùs, in hanc sententiam; *Non enim portabant quod dicebatur; Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur: Et ita terribile erat quod* *Exod. 20.* *Exod. 9.* *Hebr. 12.*

C *videbatur.* Eadem est ratio, cur ferulis, & virgis, suis in scholis sit locus: quo scilicet rerum illarum timor pueris principium sapientiæ & probitatis ingeneret. Neque puerorum tantùm ratione, ac teneræ ætatis erudiendæ causâ, terror ille est vtilis, siue in scholis ad scientiã, siue domi ad formandos mores, virgâ ob id plerumque eminentiori loco conspicuâ; verùm etiam in Republicâ populus ipse hoc modo

ſub diſciplinâ, & in officio continetur; Iudice non ſine cauſa gladium
Rom. 13. portante, vt ait Apoſtolus: Itaque, *Si malè feceris, time.* Eodem facit,
quòd non modò in publicis extra Vrbem viis, ſed etiam in medio foro patibula erecta aliquando cōſpiciantur: vt improbi hoc metu velut inſipientes à malis deterriti, effecti tandem prudentiores ſponte ſua & à malo declinent, & etiam amore recti diſcant facere bonum.

Polybius. Prædictis concinnè iungi poteſt, quòd Polybius de natali Platonis ſolo recenſet; quem vt aptiſſimum tradendæ diſciplinæ, ſapientiæque

Academię origo. acquirendæ locum delegerat: cui *Academia* nomen erat, vnde & altiorum ſtudiorum ſcholæ, ſeu Vniuerſitates, Academię deinceps dictæ ſunt. Rationem facti Platonis, & eiuſmodi loci ad ſtudia electi ſubiicit idem auctor, his verbis: Quia ex frequenti terræmotu ſæpè colliditur (hic locus) exiſtimabat vir prudentiſſimus efficaciſſimum hoc fore medium, vt à malis auditores deſciſcentes, meliora capeſſerent; & ita aptiores eſſent ad ſapientiam amplexandam. Timor enim (inquit) ſicut modeſtiæ cognatus eſt, ita familiaris eſt ſapienti: quia ſcilicet mentem componit, & humiliat.

Notandum, ſicut initium ſapientiæ verè Chriſtianæ, eſt timor Domini; ita gradatim, vt dixi, illo ad perfectiora tendente, etiam abſoluta mandatorum Dei obſeruatio, & vitæ ſanctitas, timor Domini di-

Eccli. 12. citur. Ita habet Sapiens: *Deum time, & mandata eius obſerua: hoc eſt omnis homo.* Id eſt, illa eſt omnis & conſummata ſapientia, & felicitas, ac demum optimum, quod homo hîc optet; eíve in hac vita poſſit accidere. Hinc optimi quique, & perfectiſſimæ vitę viri, vt Iob, Tobias, Zacharias, Symeon, ijsq́ue hoc æuo ſimiles, timorati, timenteſq́ue Deum appellantur.

Quod in reſponſione habetur [infixum] ſua non caret energia. Nam vt quis per timorem ad ſapientiam veniat, infixum illum cordi ipſius eſſe neceſſe eſt; nec leui vento afflari, difflarique: ſic enim nec attenderet, neque in animum quidem induceret meliora meditari. Attamen, ſi timor ille non ſtatim ad cordis meditullium penetret, oportet ſaltem vt is qui eruditur, morbis & aduerſitatibus ceu flagellis foris afflictus, ictus ſapiat; & inde ad cor redeat. Erit alioqui, vt qui percuſſi non dolent, neque verberibus, nedum minis vllis, percelluntur. In tales ſiquidem non cadit facilè timor Domini, neque principium hoc ſalutare ſapientiæ: verùm inſtar incudis, crebris malleorum ictibus, magis magisq́ue obdureſcunt.

Quòd autem cor timentis Dominum [ſummiſſi] vocabulo inſignitur; innuitur, hominem Chriſtianum & timentem Deum, quando iam hoc felici initio ad laudabilem vitæ probæ & ſanctæ ſapientiam perductus eſt, gloriari in eo non debere, neque faſtu aliquo, ex virtutum concepto fœtu, turgere: ſed eo humiliùs de ſe ſemper ſentire,

tire, quo altiorem earum gradum conſcenderit: iuxta prudens illud Sapientis conſilium: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.* Quia *Eccli 3.* quemadmodum eo ſe ampliùs quiſpiam per humile oſtium tranſiturus inclinare debet, quo eſt ſtatura ſublimior, quod puſillis à natura cautum eſt: ita quoquis maior eſt virtutum altitudine, eo humilior eſſe debet ſui æſtimatione; vt per anguſtam cæli portam tranſeat. *Niſi* *Matth. 8.* (enim) *efficiamini ſicut paruuli; non intrabitis in Regnum cælorum.*

Accommodatiſſimum huic propoſito narrat exemplum D. Gregorius, de Conſtantio Manſionario: qui cùm pro virtutis excellentia magni nomen mereretur, paruuli minimique opinionem prælegit. *D. Greg. lib. 1. Dialogor. cap. 5.* Is ſiquidem terrena deſpiciens, ita toto mentis annisu ad ſola cęleſtia flagrabat, vt quadam die, cùm ruſticus ad eum viſendum, famâ ſanctitatis eius excitus, acceſſiſſet, ſtantemque in gradu ligneo ac lampadem in templo curantem offenderet, cœperit indignari ſanctumque deſpicere, dicens; Ego grandem hominem credidi, hic autem de homine nihil habet. Erat enim vir Dei ſtaturâ puſillus valdè. Conſtantius hoc audito deſcendens, contemtorem ſuum eſt exoſculatus; eique gratias agens, dixit; Tu ſolus es, qui habuiſti oculos apertos in me. Quantæ apud ſemetipſum humilitatis illum fuiſſe oportuit, qui deſpicientem ſe ruſticum ampliùs amauit! Qualis enim quiſque apud ſe lateat, contumelia illata probat. Ita ſanctus ille Eccleſię doctor.

Oratio pro timore Domini, & ſapientia obtinenda.

Domine Ieſu Chriſte, æterna Patris ſapientia, quandoquidem te necdum diligo vt patrem, neque verè vt Dominum timeo: confige timore tuo carnes meas, & cor meum: vt timore charitatem inducente, per hoc tandem initium, ad veram ſapientiam, mandatorúmque tuorum obſeruationem, & ita ad vitam perueniam ſempiternam. Amen.

CAP. II.

Quis magnos toto orbe Sophos Sapientior anteît?
Qui probus est: Habet hęc solidā Sapiētia laudem.

Quis verè Sapiens.

APERIT hęc interrogatio, quod superiori capite tractabatur: A hominem scilicet Christianum optimam debere atque excellentissimam quærere sapientiam: rogatque, quisnam omnibus sophis, seu sapientibus sapientior esse existimandus sit: talibus videlicet, qui sapientiæ suæ apicem in eo constituunt, quòd multa & magna sciant, alta & sublimia speculentur, de variis rebus miranda loquantur; quales fuerunt olim Philosophi, Poëtæ, O- B ratores: quales etiamnum quidam Christiani, quibus multa cognoscere est animus, sed pauxillum opere exequi. Qui omnes circa excel- C sam scientię disquisitionem ita detinentur, vt puteum æternæ damnationis, ad quem per malam vitam tendunt, ante pedes patêre non videant, nec verò deuitent. sic olim Thaleti Milesio senicula exprobrabat, quòd dum fixiùs cęli astrorumque cursus motionesque perpenderet, puteū in quem incidit, ante pedes minimè videret. His non absimile est, quod D. Augustinus, iam conuersionē in cubiculo cordis sui secum meditans, Alipiū inuadens exclamat: Quid patimur? quid est hoc? quid audisti? (audierant enim Potitianum duorum Aulicorum, ex lectione vitæ S. Antonij conuersorum, stupendam mutationem narrantem) Surgunt indocti (inquit) & cælum rapiunt: Et nos, cum doctrinis nostris, sine corde; ecce vbi volutamur in carne & sanguine.

Laert. lib. 1. Thales Milesius.

Augustin. Confess. lib. 8. cap. 8.

E quibus rectè conficitur, illum esse omnibus sapientiorem, qui probus est, & qui virtutum viam graditur, quæ ad vitam ducit: solus namque bonus sapiens: quia tali arte summum adipiscitur bonum: quod prudentissimæ est sapientiæ. Et quandoquidem timor Domini hominem ad virtutem adducit, quæ prauum vitat, & sectatur bonum; rectè initium talis cœpti vocatur, tanquam summi optimique consilij, & præcipuæ sapientiæ. His consonat Iob Prophetæ sententia: *Timor Domini, ipsa est sapientia: Et recedere à malo, intelligentia.* Quæ & Gregorius Nazianzenus valdè suis verbis illustrat, dum ait: Prima sapientia, est vita proba & honesta. Et apud Deum pura mens: per quam puri puro iunguntur; & sancti sancto sociantur.

Iob 28.

Gregor Nazianz. Orat. in plag. grand.

Hæc Sapientia (cuius primò principium inuestigauimus, & qua quis omnibus sapientibus sapientior est iudicandus) omnem superat thesaurum, nulloque mundi pretio æstimari potest; estque planè incomparabilis. Hoc testatur clarissimè ipse Sapiens; immò ipsamet Sapientia, hoc elogio verè Regali: *Præposui illam Regnis, & sedibus: & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. Nec comparaui illi lapidem pretiosum:*

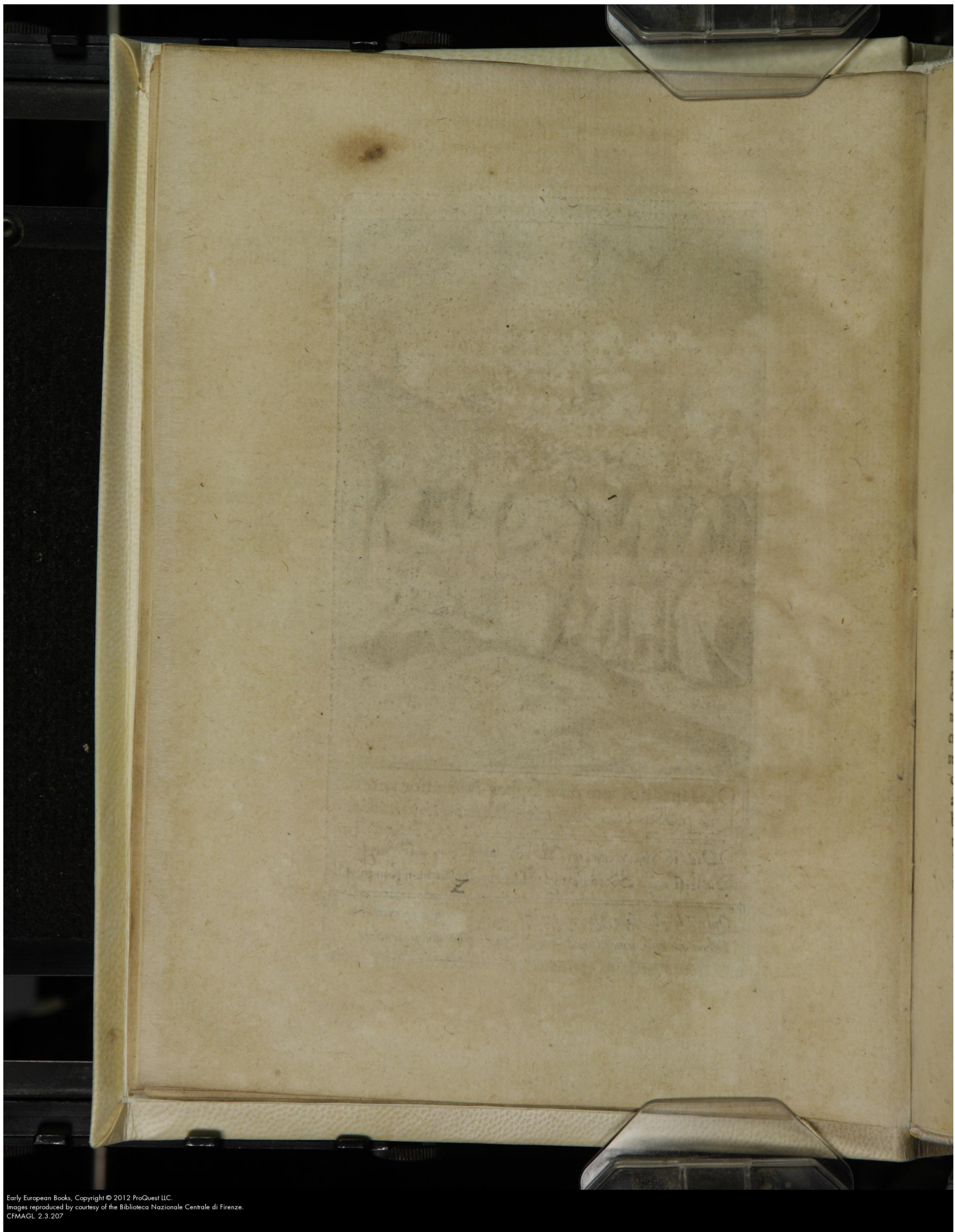
Sap. 7.

PRIMA SAPIENTIA EST VITA LAVDABILIS. *Greg. Naz.* 2.

Quis magnos toto orbe ſophos Sapientior anteit?
Qui probus eſt, Habet hæc ſolidam Sapientia laudem.

Wie is waerachtich Wys; wyser dan alle wyse?
Die leeft naer Godts bewys: Wel weerdt datmen hem pryse.

Qui eſt le plus ſage, Que voye noſtre aage, En aucuns quartiers.
Celuy, qui pourmeine, Par la droite pleine, Des diuins ſentiers.

sum: quoniam omne aurum, in comparatione illius, arena est exigua: & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Rationem subdit: *Infinitus enim thesaurus est hominibus: quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei; propter disciplinæ dona commendati.* Nam eiusmodi sapientia prędíti sic se suaque omnia secundùm Dei legem componunt, vt ipsi placeant, & summi ipsius amici fiant, cui etiam seruire Regnare est: quod & Iob copiosè probat.

Sapientiæ pretium inæstimabile.

Iob 28.

Hinc olim Ethnici non temerè, scientes tam pretiosum munus non sine Numine obtineri; quodque sine Dei præsidio & ope nihil præclari suscipi conficique posset: antiquorum illorum Philosophorum consilio, & hortatu, in templorum suorum ianuis, Sapientiam tanquam Nympham vel Diuam aliquam pulcherrimam appingebant, verbis hisce subiunctis: Vsus me genuit: peperit Memoria: Sophiam me vocant Græci; vos Sapientiam. Ego odi homines stultos.

Polybius.

Alphonsus Arragonum Rex pretium huius Sapientię nequaquam ignorabat, dum quodam tempore à familiaribus rogatus, qui fieri posset, vt tantæ potentię, tantarumque opum Rex ad paupertatem aliquando deueniret? sapienter respondit: Si sapientia, inquit, venditaretur. Tacitè innuens emturum eam se; plurisque facere, quàm omnes diuitias, omniaque mundi regna. Neque immeritò; Spiritu sancto idipsum de Dilectione his verbis attestante: *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.* Quasi dicat, tã parui æstimabit omne quod dederit, respectu rei comparatæ, vt nihil se impendisse arbitretur, gratisque tam pretiosam rem coëmerit.

Panorm. in Proœm. li. 1. de reb. gest. Alphonsi.

Cant. 8.

Apprimè his congruit, quod antiqua Francorum Chronica referunt, quomodo videlicet studia Sapientiæ, cultioresque disciplinæ primùm Parisios peruenerint. Temporibus siquidem Caroli Magni duo sapientes viri, Ioannes Mailrosus, & Claudius Clemens, circiter annum 791. cum mercatoribus ad Galliæ littora appulerunt. Qui cùm nullas, vt alij rerum temporalium negociatores, merces exponerent, admirantesque ob id homines illos conspicerent, cœperunt pręconum more clamare: Si quis est auidus sapientiæ; veniat ad nos; & accipiat eam: nam apud nos venalis est. Cumque hoc iteratò, crebriusque inclamarent; stultos illos atque deliros esse quidam arbitrati sunt. Verùm, dũ id Flacci Albini operâ (is enim cum ipsis Venerabilis Bedæ quondam discipulus fuerat) ad Caroli Magni aures perlatum esset; vocati rogatique sunt illi antehac inauditi mercatores, num verum esset, quod promitterent: illisque annuentibus, asserentibusque quòd inæstimabilem illam Sapientiæ mercem, Deo adiuuante, tradituri essent, candidè eam desiderantibus, digneque suscipientibus: percontatus est porrò Rex, quo pretio ea venalis esset, quantíve liceret. Tria se illi deposcere significabant, cùm alioqui pretium eius esset in-

Chronicon Arelatense. Speculum Aquilin.

Studiorum Parisiens. initium.

ſet inæſtimabile. Primùm, conuenientem expromendæ merci locum: deinde, capacia pro vaſis ingenia: tertiò, victum & amictum, ſine quibus non viuitur. Gauiſus ſupra modum Rex, vtrumque apud ſe retinuit: eoque initio cœpit ita Gallia, & in primis Pariſienſis ciuitas, omni bonarum diſciplinarum genere florere, vt cum Athenis ipſis, aliiſve ſapientiæ ſedibus, non vereatur contendere.

Septem Græciæ Sapientes.

In verę autem Sapientiæ commendationem, & encomium (per quam, vt iam dictum eſt, homo benè faciendo, Deo appropinquat, omneſque humanę ſcientię gradus tranſſcendit, diuinè ſapiens) illud quoque non inconuenienter adduco, quod de ſeptem ſuis Sapientibus tantopere iactant Græci: vt & hac ratione ſtudioſam ſed Chriſtianam Iuuentutem doceam, ex prophanis ſacra quædam elicere; quę illis non niſi à Deo, omnium largitore, occulto quodam nobiſque profuturo conſilio indita fuerunt. Id quoque D. Paulum feciſſe conſtat; & D. Hieronymum eius occaſione ſic interpretatum.

1. Cor. 15. *Actor. 17.* *Aratus.*

Nominatim dum ad Corinthios ſcribens, verſum Menandri cuiuſdam adducit: (*Corrumpunt mores bonos colloquia praua.*) Et dum Areopagi Athenienſibus Poëtę vnius ipſorum verba produxit (*Ipſius enim & genus ſumus*) ſuoque inſtituto prudenter applicuit. Attexamus igitur & illud ſeptem Sapientum elogium noſtræ telæ; ſed pectine Chriſtiano diſcretum. Id ſic narrat Max. Valerius. A piſcatoribus in Mileſia Regione verriculum trahentibus quidam iactum emerat: extracta deinde magni ponderis aurea Delphica menſa, orta controuerſia eſt: illis piſcium ſe capturam vendidiſſe affirmantibus; hoc Fortunæ ductus emiſſe, dicente: qua contentione, propter nouitatem rei, & magnitudinem pecunię, ad vniuerſum eius ciuitatis populum delata; placuit, Apollinem Delphicum conſuli, cuínam adiudicari menſa deberet. Reſpondit, illi eſſe dandam, qui ſapientia ceteris præſtaret. Tunc illi, conſenſu, Thaleti menſam dederunt: ille ceſſit eam Bianti: Bias Pittaco: is protinus alij: deinceps per omnem ſeptem Sapientum orbem, ad vltimum, ad Solonem peruênit: qui & titulum ampliſſimæ prudentiæ, & præmium, ad ipſum Apollinem tráſtulit. Hactenus Valerius. Vnde natum adagium: Tanquam ex Tripode. Quaſi dicat: puta oraculum; tamque indubitatum, atque à Deo profectum. noſtra autem Chriſtiana ſapientia, vt quæ diuina ſit, non tantùm Sapientum illorum eminentiam, ſed etiam tripodes, & cortinas, & oracula, toto quod aiunt cælo ita excellit, vt nec vmbra huius illa omnia dici cenſerive poſſint.

Val. Max. li. 4. cap. 1. Plutarchus in vita Solonis.

Cicero epiſt. ad Brutum.

Laude dignum eſſe, non laudẽ quærere, laudabile eſt.

Quod in Reſponſionis poſteriore hemiſtichio habetur [habet hæc ſolidam ſapientia laudem] præter iam dicta huc ſpectantia, notari etiam debet; laudem hanc, tum ab animo, tum ab ore huiuſmodi Sapientis procul eſſe debere: proprio enim laus ſordet in ore. Non vtique

que hęc benè consistunt: Sapientem esse, & laudem sectari, nedum seipsum laudare; vt neque seipsum vituperare. Hinc prudens Dionysius Cato, de moribus ad filium, sapienter monuit, vtrumque reprehendens.

Nec te collaudes, nec te culpaueris ipse. Dionys. Cato lib. 2. Distich. 17.
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Talium enim quidam virtutes suas, rectéque facta dilaudant; alij verò, satis animaduertentes hoc nimis manifestæ esse stultitiæ, planè in aduersam partem inanis gloriæ ventis vela expandunt; vt captent eò cautiùs auram popularem, quò magis euitare videntur; suumque ob id occinunt vituperium, suisque se verbis deprimunt: ore quidem in contrariũ nitentes, sed corde eôdem velificantes; & tandem in eundem cum prioribus stultitiæ scopulũ impingentes, diuersis licet viis.

Si quis hanc fabulam, disparibus planè vijs sectantium gloriam, lepidè adumbratam intueri desiderat, Platonem atque Diogenem sibi ob oculos statuat; videbitque ambos, illum quidem per nimis accuratam mundiciem, istum verò per sordes, sibi mutuo in vanitatis ambitu occurrentes. Contrariæ ad ambitum viæ. Diogenes siquidem calcans Platonis culcitram, pręsentibus aliquot Dionysij amicis, quos inuitarat ad conuiuium, Calco (inquit) fastum Platonis: Calcas, inquit Plato, sed alio fastu. Nam hoc ipsum fastus erat, quòd iactaret mundiciei contemtum. Et qui sordibus gloriantur, non minùs ambitiosi sunt, quàm qui splendidè vestiuntur, sed aliter.

Qui probus est igitur, is & magnos toto orbe sophos sapientior anteît, & verè laudemque decusque meretur. Idque eò magis, quò minùs se ipse effert, vel laudem appetit: subscribente Salomone: *Laudet te alienus; & non os tuum.* Prou. 27.

Oratio, ad prudenter probeque viuendum.

DEus, à quo omne datum optimum, & donum perfectum est, cùm nihil ex nobis boni habemus; ab inani nos, quæso, & inflante scientia protege, vt quæ neque te neque se ipsa cognoscit: sed illam nobis largire sapientiam, quæ in æterni boni dilectione & inquisitione consistit; vt ad illud per virtutum semitam pertingere valeamus. Amen.

CAP. III.

Stultitiæ palmam stultis quis præripit ipsis?
Dæmona qui mauult dominũ, quã ferre Tonãtem.

Cic. Epist. lib. 9. ad Papirium
Stultorum plura genera.

VLTA sunt stultorum genera: vt & Cicero, vnus istorum, è sapientissimis tamen vnus suo more, disertè testatur. Stultorum, inquit, plena sunt omnia. Nam tametsi illos communiter stultos vocamus, qui sensibus & cerebro minuti sunt, egentque elleboro; inque delirij signum, aurito cucullo caput inserunt; tamen longè plures alius generis stulti reperiuntur: quod quotidiano loquendi modo exprimimus, dum quempiam incusantes dicimus: quàm stultus est, qui id agat! stultus est, qui istuc eat: stultus qui id permittat: atque ita deinceps, vt nemo nescit. Quam stultitiæ rationem, si frequenter tam in nobis ipsi, quàm in aliis notaremus; sæpenumero insipientiam nostram detegeremus, etiam dum nobis de prudentia magnopere blandimur. Nam, (veluti D. Gregorius rem acu tangit) Tanto quis stultior, quanto plus conatur sapiens videri. Neque quisquam alijs sapiens videri studet, nisi priùs sibi talis videatur: dumque ita desipit, se ipse decipit. Possetque tam lepidus saperda cum Seneca dicere: Si quando fatuo delectari volo; non est mihi longè quærendus: me video. Apertè indicans, vnumquemque si se & sua diligenter excutiat, abundè inuenturum, in quibus, tamquam imprudens & stultus, reprehendi posset, stultusque dici.

Gregor. 18. Moral. cap. 25.

Seneca.

Matth. 25.

Omitto hîc imprudentiam virginum illarum fatuarum, quę pauxillum olei in exterioribus tantùm lampadibus sumentes, quò hominum oculis vtcunque facerent satis, lucemque aliquam intuentium luminibus obijcerent, nullam olei bonorum operum, ac meritorum prouisionem in cordium lagunculis habebant, quò Diuinę Maiestatis oculi solent introspicere. Consultò etiam magnam illam cogitationum, verborum, actionumque nostrarum inconstantiam prætereo; cùm tamen istiusmodi omnes, stulti nomine, Sapiens depingit: *Stultus vt luna mutatur*. Heu quàm constans inconstantia in rebus nostris cernitur, in tota vita nostra, & in nobis ipsis, si agnosceremus! Nolo hîc vehementer vrgere puerilitatem nostram merè infantilem: de qua tamen nos D. Paulus tam sedulò præmonet: *Nolite pueri effici sensibus: sed malitia paruuli estote.*

Eccli. 27.

1. Cor. 14.

Omitto, inquam, hęc omnia, ceteraque eiusmodi: sed ingens illa, damnabilis, atque execranda dementia, quę hodie vbique ferè locorum, omni ex parte exundat, nunquam satis deplorari potest: quam

nescio

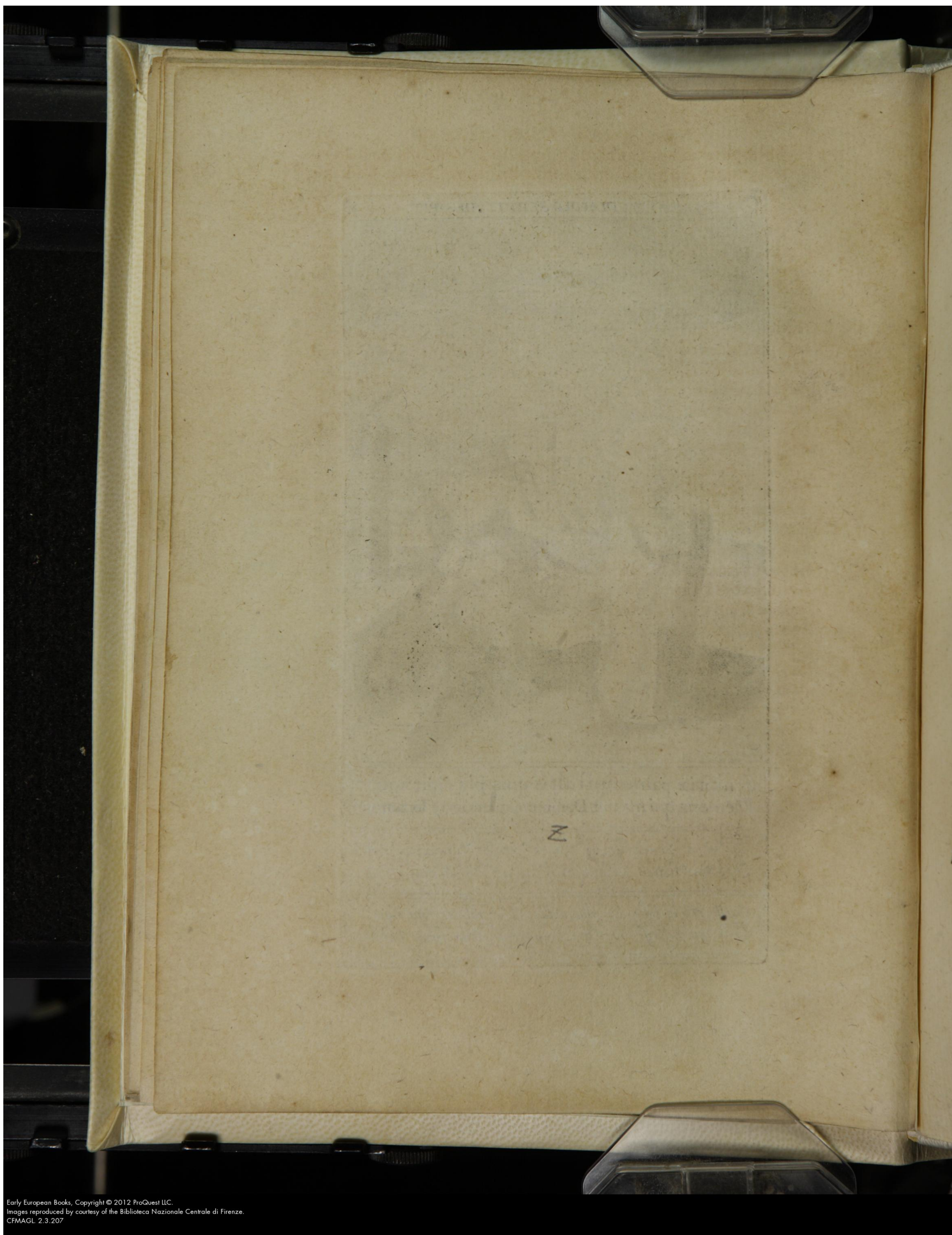
QVI, SPRETO DEO, DIABOLO SERVIT; DESIPIT. 3.

Stultitiæ palmam ſtultis quis præripit ipſis?
Dæmona qui mauult Dominum, quam ferre Tonantem.

Wie is warachtich dwaes; dwaſer dan eenich ſot?
Soo wie lieuer (eilaes) den duyuel dient, dan Godt.

Quelle est la folie, La plus auilie, Des fols de tout rang?
Celle qui meſpriſe, De Dieu la maiſtriſe, Pour ſeruir ſathan.

nescio quibus loquendi modis sufficienter describam. Nónne stultus est ille, qui carissima sibi oculorum lumina eruit? qui se prudens volensque in casses diaboli induit? qui tunicam pluris quàm corpus suum facit? qui corpus æstimat pluris quàm animam; terramque pluris quàm cęlum? cœnum auro præfert, & excrementa gemmis? qui æterna temporaneis postponit; & is sibi sapiens videtur? Nunquid conuictæ manifestæque est stultitię, maiorem asini sui curam habere, quàm suimet? Illum bellè comere, splendideque induere; se verò nudum relinquere? Illum opiparæ mensæ admouere; & interim inedia macerari, & fame confici? Illum molli lecto deponere, seque eius loco, laboribus, oneribusque vectandis fatiscere? Quis talem non vt dementem rideat; vtque omni scommate dignissimum exsibilet; seu potiùs non vt mente captum deploret? Spiritus noster in nobis Domini vicem gerit, aselli autem ipsum corpus. Et quid horum omnium erga illos duos, non ita vt dixi, inuerso prorsus agimus ordine? & quis recogitat, seque vt stultum detestatur? Pessimum stultitiæ genus, Peccare.

Deinde, quæ maior insania, quàm sibimet ex stramine, & sarmentis, pice & resina illitam pyram vel ędiculam struere, in qua viuus perennibus flammis concremetur; quod peccator facit? Quis furor perniciosior, quàm cęli sibi præcludere ianuam; & inferni voraginem non tantùm horrendè sibi dilatare, verùm etiam nouam, quantum in se est, gehennam condere, & noua tormenta cudere, quibus meritas in perpetuum dementiæ suæ pœnas luat, igneque infernali densam tantæ fatuitatis rubiginem excoquat? secundùm illud Prophetæ: *Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos frixit Rex Babylonis in igne, pro eo, quòd fecerint stultitiam in Israel.* Ierem. 29.

De huiusmodi stultis talem fert Sapiens sententiam: *Stultorum infinitus est numerus.* Significans verò de quo stultorum genere loquatur, hoc præmittit: *Peruersi difficilè corriguntur.* Illos namque eosdem stultos vocat, quos peruersos, & præ peccatorum duritie, emendatu difficiles contestatur. Ecclef. 1.

Clara igitur iam satis euadet ad interrogationem responsio. Stultis omnibus illum stultitiæ palmam præripere,

Dæmona qui mauult dominum, quàm ferre Tonantem.

A Id faciunt stulti illi, de quibus meminimus; nempe peccatores. Tantundem enim est, atque si Deo Saluatore repudiato, dæmonem humani generis hostem colerent. Nam qui volens peccatum mortale perpetrat, cum perfidis Iudęis, electo ad vitam Barabba, Christum morti destinat, atque à se repellit. Salutem namque suam reijcit; & mortem, damnationémque animæ suæ, sciens lubénsque amplectitur. *Dicunt Deo* (vt est in Iob) *Recede à nobis: scientiam viarum tuarum nolumus.* Iob 22.

Salomonis infatuatio. 3.Reg.11. cap.

Stultitiæ huius exemplum in Rege Salomone velut in ſpeculo, licet B contueri: qui ex tantæ dignitatis gradu apud Deum, in tantam, per mulierum infatuationem, vilitatem, cæcitatémque delapſus eſt; vt ſe dęmoniorum cultui dediderit, ijsque publicè litarit; templis etiam & aris idolorum cœtui erectis. Hunc in modum inſaniunt quotquot impiè viuunt, & ad nequiſſimam illam ſtultitiam peccando deue- niunt. Talis ſtultus fuit & Nabal; talis & ille Euangelicus, minimè Euangelicus: & quicunque ſub iſtorum ſignis militant: bibones, epulones, iracundi, faſtuoſi, inſatiatę libidinis & auaritię, & id genus homines vitæ nequioris.

1.Reg.25. Lucæ 12.

Quæ namque maior inſania, quàm Deo optimo domino ſpreto; C cui omne ſeruitium, & nos ipſos noſtráque omnia infinitis debemus modis; quique poſt innumera in nos collata beneficia, & poſtquam ſe nobis in ſocium, in cibum, & in pretium dedit, etiam tandem in pręmium daturus eſt; hoc inquam, ſuauique eius iugo ceruicibus ex- cuſſo, teterrimum ſalutis noſtræ inimicum dæmonem, tyrannum ſę- uiſſi num, in dominum ſponte deligere? Illum, inquam, cui nihilomi- nus nunquam facturi ſumus ſatis, neque ad votum plenè valemus obſequi: cui totis viribus reſiſtendum erat: quique nihil vnquam no- bis boni præſtare poterit, ſed hîc odio ſummo perſequitur, ſempiter- nis cultores ſuos poſteà tormentis fœneraturus: maiórne toto in orbe ſtultitia & inſania?

Sabell. lib.4. cap.9. Corinthiorum dementia.

Corinthij olim non ſtulti ſolùm, vt refert Sabellicus, ſed demen- tes etiam habiti, qui non ſuam, non Romani populi virtutem me- tientes, ſed pręſentem animi affectum, Romanorum legatos, ſterco- ris iniectu, pro concione violarunt. Peperit itaque iniuria illa Corin- thiis excidium. Sed quid illa temeritas, ad eam, qua homo viliſſimus, neque ſua vilitate, neque diuina maieſtate cõſiderata, ſed affectui ſoli indulgens, Dei vultũ in anima ſua, peccati fęcibus obruit; & tam ſtul- to ludo ſe inexſtinguibilibus gehennę ardoribus obnoxium reddit?

Sabell. ibid. Claudij ſtultitia.

Claudio Principi velut ingenita fuit ſtultitia, ſed nihil vnquam ſto- lidius fecit, nec tota vita quidpiam minùs conſideratè, quàm quòd Domitium Neronem adoptauit, cùm Britannicum legitimo toro na- tum haberet, quem Imperij hęredem potuit inſtituere: verùm pelle- ctus oſculis Agrippinæ coniugis, facem illam adoptione accendit, qua non ſolùm propria ipſius domus, ſed Roma & totus orbis conflagra- uit, vt idem Auctor narrat. At peccator ipſe ſemet, ex filio Dei, Dia- boli filium facit: & quantum in ipſo eſt, cælum & terram, & quid- quid illis continetur, æternis inferni incendijs tradit: quod longè deteſtabilioris eſt inſaniæ.

Ibidem. Athenienſium veſania.

Athenienſes aiebant ſe purgare ciuitatem cùm ex illuſtribus viris vnum aliquem oſtraciſmo ex vrbe eijciebant: ceterùm rogati ab Ari-

ſtide,

ſtide, quo ſuo merito ſe tali afficerent ignominia: reſponſum: Quia ferre non poſſumus, te vbique bonum prædicari. At peccator maiori adhuc laborat veſania: dum non ſolùm neque ipſemet bonus, vel doctus eſſe vult, neque tales tolerat; verùm etiam ſe ipſe, cùm Regni cæleſtis ſit hæres, exulem eiuſdem, & extorrem facit. Nam, vt dicit D. Auguſtinus; Deum derelinquere, idem eſt quod perire. Et Baſilius: Paradiſus patria noſtra eſt. Quid igitur niſi extremę eſt amentiæ, dum peccator viuens videnſque perit, cùm per peccatum à Deo & à ſalute ſua recedit? Quibus conſentit quod Sapiens de ſapiente & ſtulto interrogat: *Quid habet amplius ſapiens à ſtulto; niſi vt pergat illuc, vbi eſt vita?* *Auguſt. Soliloq. Baſil. de Virgin. Eccli. 6.*

In parùm perſpicaci hominum iudicio, parua interdum diuerſitas, inter eiuſmodi ſtultos peccatores, & inter probos verè ſapientes ſtatuitur; immò nō raro illi iſtis prǽferuntur: ſed in rei æquitate, magna & inexplicabilis eſt differentia, dum id à quo totum dependet attenditur. Nam peccator ſtultâ ſuâ & inconſultâ vitâ eò vadit, vbi non eſt vita; ſed æterna mors, & ſempiternus horror inhabitat. Sapiens verò, quia viam & veritatem tenuit, vitæ quoque æternæ hæredium obtinebit. *Iob 10.*

Vitę ſapientum ſtultorumque diſcrimen, viarum prorſus contrariarum oppoſitu, percommodè declarauit Diogenes: qui die quodam, cùm populus è theatro egrederetur, ipſe aduerſus populum nitens ingrediebatur. Interrogatus, cur id faceret: Hoc, inquit, in omni vita mea facere ſtudeo. Quin, cùm in Stoa aliquando retrorſum ambularet, eumque riderent; An non pudet, inquit, vos vitæ viam retrogradam ambulantes, qui meam in ambulando reprehenditis? Innuebat, ſtultorum hominum peruerſam vitam retrogradę ambulationi comparandam, vt quę ſemper à vitæ ceu viæ termino quàm longiſſimè recedat. Via vitaque retrograda.

Oratio contra peccati ſtultitiam.

QVandoquidem, Domine Deus, vniuerſa noſtra perditio, & cæcitas per primam illam primorum parentum inſipientiam in mundum venit, dum per peccatum, te derelicto, ſerpenti aures præbuerunt; Nos, quæſumus, à maxima illa peccatorum ſtultitia, toto vitæ noſtræ curriculo dignare tueri; vt tibi, qui vita noſtra & ſalus es, in æternum valeamus adhærere. Amen.

CAP. IV.

Ergóne bruta adeò ſteterunt præcordia cuiquam?
Qui vitijs ſeruit: ſordet cui ſplendida Virtus.

Peccator, diaboli cultor.

INTERROGATIO iſta tacitè indicat, multos quidem eſſe, qui ſpreto Deo, dæmoni ſeruiant; ſed quòd præ rei indignitate, neque ipſi de ſe ita ſentiant, tantíve rem faciant, multoque minùs pro talibus ab aliis haberi velint. Quis enim non inficietur, vllóve modo fateatur, ſe diabolum colere? & quod grauius eſt, diuino Numine ſpreto; tametſi verè ita faciat, & libenter faciat? Proinde reſponſio hæc oſtendit, quínam tam malè ſani exiſtant, ſubditque: Qui vitijs ſeruit. Eadem quidem cum ſuperiori capite dictis res eſt: ſed quomodo, qui peccat, diabolo ſeruiat; hîc diſtinctiùs ob oculos ſtatuetur.

Lucæ 15. Filius prodigus.

Quàm graphicè iſtud in filio prodigo expreſſum videre eſt! Is namque eò inſipiētiæ venit; vt paterna domo obedientiáq; neglecta; patris A amore, ſolicitudine, tutela, dignitate, & omni denique felicitate contemtis; iuerit ſe perditū: vni ciuium tenebroſæ huius regionis, hoc eſt B diabolo adhęrendo; & luxurioſæ vitę damnabili exitu, porcos hoc eſt fœdos prauosq; affectus ieiunè & inaniter paſcendo: quē qui imitantur, haud dubiè facto declarant, ſe lubentiùs diabolo ſeruire, duro domino; quàm amantiſſimo patri, Deo. Rei autē veritas ex eo patet: quoniam ſicut Deo ſeruiunt, qui ipſius voluntati morē gerunt; ita diabolo, qui quod vult ille faciunt. *Ipſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ.* hoc eſt, ſuper omnes in peccatis degentes; quorum principes ſunt, qui cum ipſo præcipuè in ſuperbia, omnium peccatorum regina, conueniunt.

Iob 41.

Equi diaboli. *Chryſoſt. Homil.* 24. *in Matt. & Aug. Hom* 7. *in Apoc. Proſp. lib.* 2. *de vita contempl. ca.* 15.

Quòd autem tales Diabolo ſubſeruiunt & obſequuntur, clariſſimis verbis oſtendit D. Chryſoſtomus, dum ita loquitur: Peccatores ſunt equi diaboli. Nam ſicut equus domino ſuo in portādis oneribus, in trahendo curru, & in vectando ſeruit; illumq; ſeſſor fræno in quam vult C partē inflectit ad nutum: ita regit peccatorē diabolus pro ſuo arbitrio.

Audi, quæſo, quomodo ad hanc indignitatem exclamet D. Proſper. O facinus inauditum! Suaui iugo Chriſti contemto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione ſuſcipimus. Ita ille. Hoc nos ſcilicet imperio dæmon, vt ferreo fręno, quocunque lubuerit, per vitiorum pręcipitia rapit. Ecquod maius veriusque emotæ mentis indicium, quàm ab optimo Domino deſciſcere, & immaniſſimo carnifici ſponte nomen dare? Cui illud ſummo iure congruit quod de Holoferne legimus: *Nec iſta tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt.*

Iudith 3.

Exem-

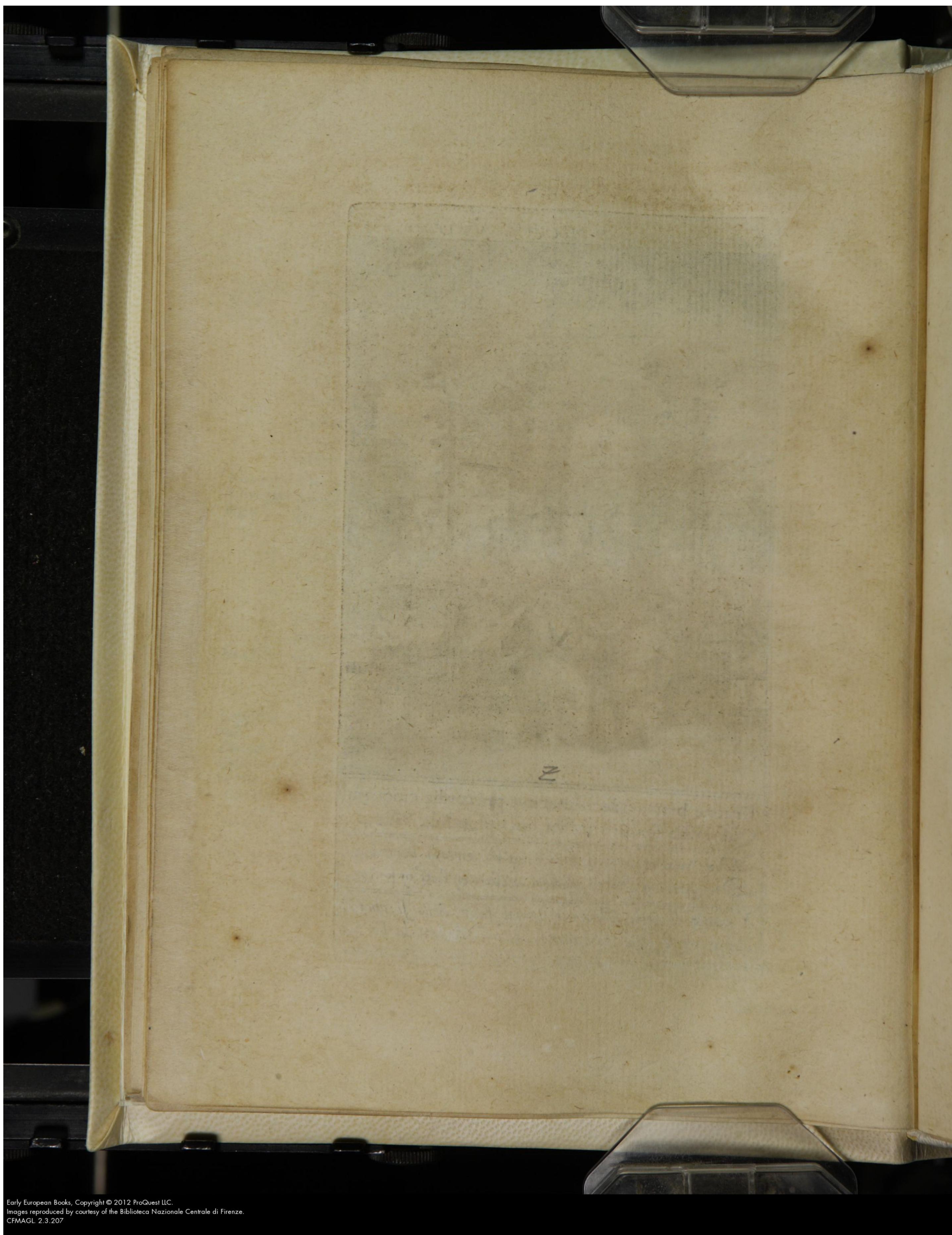
SVMMAE DEMENTIÆ EST, PECCATVM COMMITTERE. 4.

Ergóne bruta adeò steterunt præcordia cuiquam?
Qui vitijs seruit : sordet cui splendida Virtus.

Wie worter toch soo sot, en soo onwys bevonden?
Dis tgoet, en Godts ghebodt, verlaet, en leeft in sonden.

Y auroit il teste, D'homme si mal faite?, Sens si abatu?
Celuy qui se glisse, Au bourbier du vice, Foulant la Vertu.

Exemplis duobus, huc aliunde depromtis, seruitium istud diabolo per peccata præstitum, manifestius reddemus. Narrat Cassianus de quodam, suppresso tamen nomine, quòd adhuc superesset, quem diabolus diutiusculè ludificauit. Is noctu ad eum ventitans, & cellam splendore illustrans, multaque ei occulta verè reuelans, vt postremò in erroris foueam incautum præcipitaret; nihil illi vltrà ad promerendum gloriæ culmen deesse dixit, præter Abrahæ obedientiam: proinde, Deo iubente, ne dubitaret filium quem secum habebat in holocaustum offerre. Credidit miser: sed, dum præter consuetudinem cultrum in cote subigeret, & vincula expediret; continuò pueri mens mali præsaga suspicari id quod erat, ac subinde quid ille acturus esset, semotior quàm ab eo comprehendi posset, spectare cœpit: cumque iam aduersum se insurgentem vidisset, nihil moratus, se proripuit, & fuga salutem petijt. Ecce, quò se miser vesaniȩ, fallaci diaboli frȩno, duci permiserat, malȩ eius suggestioni obsequendo, sicut equus, & mulus.

Cassianus Coll. 2. 7. Illusio diabolica.

Alius debitâ obedientiæ paupertatisque sorte non contentus, magno labore desudabat, vt tugurium suum laxius paulò ornatiusque redderet, quàm communis consodalium ratio ferebat: dumque aliquando ferueret opus, superueniens Senior, inuenit illum ingenti malleo saxum grande diuerberantem; volentem illud minuere, & vsui suo aptum reddere: viditque diabolum, in forma Æthiopis, manus manibus applicantem, ictus singulos dirigentem, & adiuuantem; quique totis viribus, atque consilio opus curiosa mente conceptum strenuè promouebat. Accedens vir sanctus propiùs rogauit, ecquidnam ageret: Lapis hic (inquit) nobis multum facessit negotij, & vix illum confringere valemus. Rectè, inquit Superior, dicis (nobis) & (valemus) nam solus non es in hoc opere: sed cooperatorem habes, qui tibi non tam seruit, & opitulatur; quàm imperat, & dominatur: teque facere compellit quidquid voluerit, iuxta proprij tamen sensus tui peruersam cupiditatem. Dum visibili fraus ista specie detegitur, simul innuitur quid quotidie latenter peragatur, quando diaboli iussis per peccatum obtemperatur.

Cassianus Coll. 9. ca. 6. Alia illusio diabolica.

Oratio ad amoliendam dæmonis seruitutem.

Domine omnipotens, clementissime Deus, & pater dulcissime, qui animas nostras è diabolica seruitute liberasti; nos, quæso, ab omni peccatorum impugnatione defende; vt omne maligni spiritus consilium, & auxilium detestari valeamus, & tibi toto corde seruire. Amen.

CAP.

CAP. V.

Quid mage præcipites auido nos inuehit Orco?
Hortatus: Exempla: Duces sociique malorum.

VAMVIS nemo ad locum illum infernaliũ tormentorum deueniat, nisi libero arbitrio, propriaq; volũtate, qua peccatũ commisit; multę tamẽ sunt occasiones, & adminicula, quæ hominem ad peccatũ & ad damnationẽ inducere, & quasi orco præcipites inuehere, non ineptè dicuntur. Interrogatur igitur, quæ eiusmodi præcipuæ sint occasiones, hominẽ incautũ, & maximã fermè pereuntium partem, in animæ dispendium pertrahẽtes. Tria eiusmodi potissimùm recẽsentur: malũ Consiliũ, Exemplũ, & Consortiũ.

Nota satis per se sunt singula, paucis idcircò verbis perstringenda.

Consilium malum. Primum est, Consilium malum; quod tametsi communiter dicatur A consultori pessimum, ipsum tamen à culpa immunem non reddit, qui illud admittit, & exequitur. Eiusmodi praui suggestores diabolum in serpente imitantur, qui pessimum Euæ consilium dedit, inobedientiam suadendo, & ad vetiti fructus esum adhortando. (Genes. 3.) Iam verò, cùm nõ solùm adeò fragilis sit, verùm etiam tam corruptæ exinde naturæ homo, vt suapte nequitia, absque consultore, exemplo, vel duce, in malum, & æternam mali pœnam ruat (velut Iudas, qui è cõtrà optimum consilium, exempla optima, & optimum consortium habebat, in ipsa Saluatoris nostri persona, & Apostolorum collegio) quanto magis malum gliscit, quantoque pronius præcipitium, quando homini per se in interitum propendenti fertur auxilium? Quidnam hoc est aliud, quàm, quod dicitur, verè oleum camino addere? Quocirca, sicuti eximium est opus misericordiæ, dubitantibus sanum rectumque consiliũ dare: ita peccatum est alienum, & opus serpentinum, prauè aliis consulere. Et sicut illud cælesti gloria, ita istud gehenna rependetur.

Exemplũ malum. Alterum est, malum Exemplum, eò deterius priori, quò efficacius. Qui namque facto Exemplum mali præbet, alteri quasi viam ad infernum ostendit; & quot vicibus, vel etiam vitiis, id facit; tot ei quasi passibus ad ignem æternum pręit. Lucidum in re tam obscura & tenebricosa exemplum prębebat suo armigero primus Israëlis rex Saul: (1. Reg. 31.) B se suo gladio innixus perfodiens; famulo id confestim eodem planè modo imitante. Rectè Poëta:

(Horat. art. Poet.)

Segniùs irritant animos immissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Homo instar simiæ ad imitandum pronus est; atque ideò quàm bonum atque efficax est, alicui ad virtutem præire; tam perniciosum est, ac pestilens, aliis in malum exemplo esse. Vnde alioqui profe-

ctum

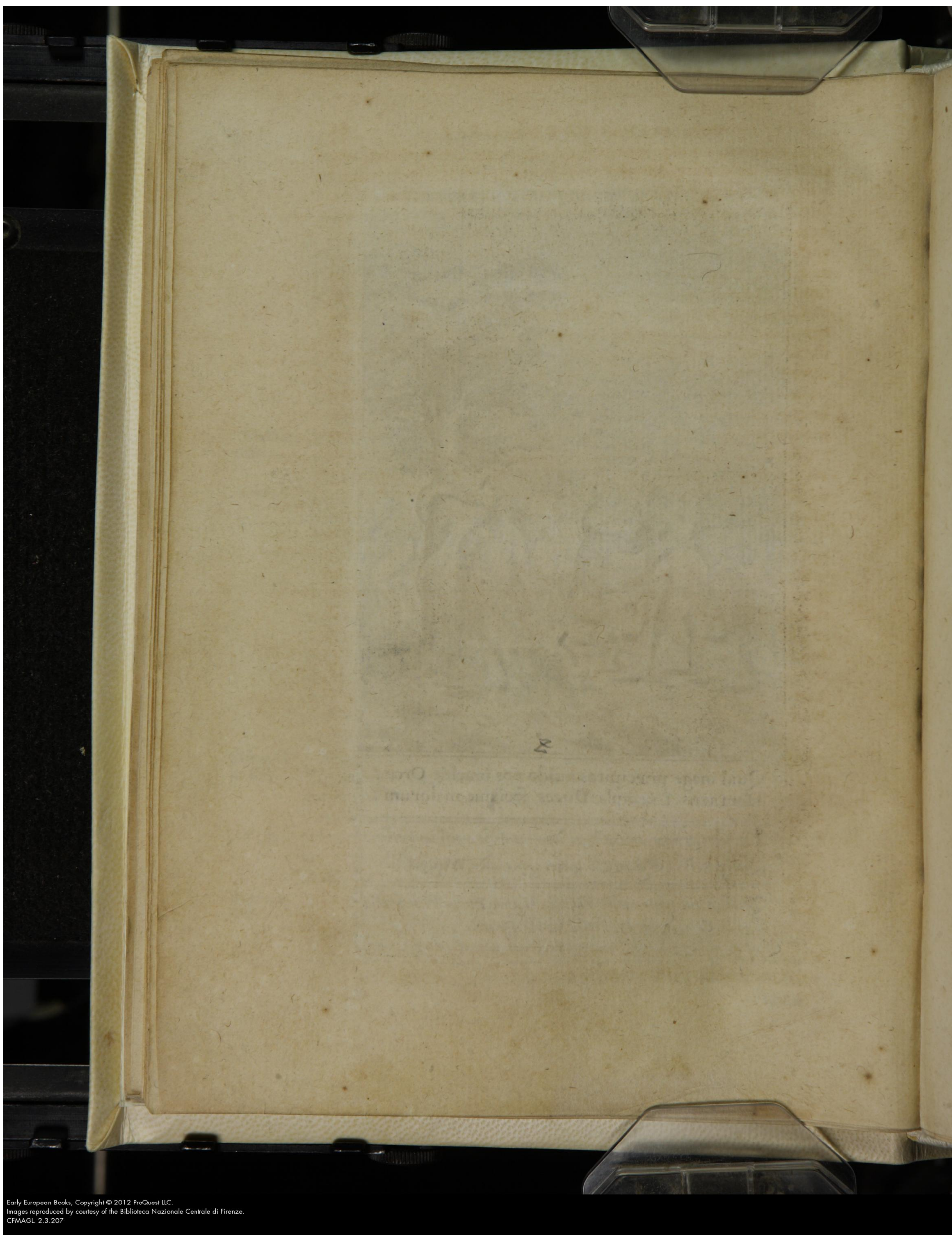
16a

Quid mage præcipites auido nos inuehit Orco?
Hortatus: Exempla: Duces ſocijque malorum.

Wat brenghtter, metter daet, den menſche meeſt ter hellen?
Quaen raedt: Exempel quaet: en quade Meghe ſellen.

Queſt-ce qui nous meine, Pluſtoſt a la geine, Du gouffre infernal?
C'eſt la Compaignie, Le Conſeil, la Vie, De ceux, qui ſont mal.

ctum putamus, quòd prioribus sæculis tot hominum myriades, vitæ sanctioris ac quasi cælestis in terra studio & cultui se tradiderunt? quòd vastissimę solitudines, deserta horroris anteà plenissima, & cubilia draconum, in densissimas colonias, & quasi ciuitates, propter anachoretarum, eremitarum aliorumq́ue monachorum frequentiam, versa sint? quòd tot monasteria virorum virginumq́ue erecta? oppida ipsa prę religiosè viuentium multitudine, cœnobiorum formam sumsisse quandoque viderentur? Vnde, inquam, tantæ tamq́ue stupendę in bonum mutationes, nisi per exempla sanctorum? In quemcumque diuinitus minimus sanctimoniæ igniculus inciderat; statim ille ad aliorum exemplum in magnam flammam exurgebat. Harum rerum plenæ sunt vitæ Sanctorum, & Scriptura sacra.

De pereuntium per aliorum exempla multitudine, par est ratio. Sed hoc summa deploratione dignum, quando qui aliis bona exempla da-
C re deberent, mala subijciunt. Lapidem illi ponunt, vt dicitur, in quem alij impingant: ipsimet sic effecti lapis offensionis, & petra scandali. 1. Petr 2.
Hi sunt parētes, pręceptores, omnésq; seniores & superiores mali. Qui in cōspectu populi (inquit D. Gregorius) malè viuit; quantum in illo est, eū à quo attēditur occidit: quāto igitur grauius, si is etiā imitetur! Gregor. in Pastor.

D Tertium est, malum Consortium. Istud prioribus perniciosius est; quia prauus consultor malum suggerit: qui exemplum dat, facto viam ostendit, & præit: sed tertius ducit, comitatur, & quasi manu alterum secum ad interitum rapit. Dicunt qui istiusmodi sunt consortij: *Marsupium vnum sit omnium nostrûm.* dumq́ue sese mutuo confœderant, & in malis patrandis implicant; etiam se mutuo, colligato quasi nexu, ad inferna trahunt. Sicut dicit D. Bernardus; Qui socij laboris, & participes mercedis sunt. Periculum, & perniciem praui consortij ita D. Chrysostomus manifestat. Rerum natura sic est, inquit, vt quoties bonus malo coniungitur, non ex bono malus melioretur, sed ex malo bonus contaminetur. Sic vnum pomum facilè centum bona corrumpet: sed centum sana nunquam vnum corruptum efficient bonum. Verissimè ille: Vuaq́ue conspecta liuorem ducit ab vua.

Consortiū malum. Prou. 1. Bern. epist. 73. Chrysost. super Matt. Iuuenal Satyr. 2.

Viderint nunc adolescentuli illi, & alij, qui nulla se ratione à perditorum contubernio patiuntur auelli.

Oratio, pro fuga mali consortij.

DOmine Iesu Christe, qui via, veritas, & vita es; Duc, & doce me, & vitam mihi concede; vt euitatis omnibus, quæ consilio, exemplo, & consortio nocere possent; per viam rectam, quam nos docuisti, nobis ostendisti, & præambulasti, ad cælestem patriam valeam peruenire. Amen.

CAP. VI.

Peius letiferi vitem quid peste veneni?
Hæresin: Hanc Stygiæ nidus confouit Echidnæ.

x præcedenti capite didicimus, è tribus, quæ hominem in animę perniciem trahunt, tertium esse efficacissimum, malum scilicet consortium. Nunc autem quęritur, quódnam malorum sodalitiorum, vt perniciosissimum, præ cæteris fugiendum sit. Quia verò nihil ferè homo peste peius odisse solet, A quòd illa, inter omnia corporis contagia, & citiùs contrahitur, & difficiliùs curatur, & atrocissimè sæuit, hominesque è medio tollit: ideò hîc interrogatur, quid peste peius vitandũ sit. Respondetur, Hæresis: B & ita res habet: quia quanto dignior, maiorisq; pretij est anima, quàm corpus; tanto magis illius quàm huius pestis & mors fugienda est.

Hæresis, peste magis fugienda.

In maiorem huius contagij detestationem securioremque fugam, Deus nos mirabili olim præmonuit, & solicitè præmuniuit exemplo: quando lege lata cauit præcepitque; vt quicumque maculatus esset lepra, haberet vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum; ac contaminatum se ac sordidum ipse clamaret; solusque extra castra habitaret: quę omnia ad hoc faciebant, vt noti & ad cutem vsque perspecti, tutiùs vitarentur, neque quemquam fœtido suo halitu, nimiáve vicinitate inficerent. Hanc in tam præsenti periculo cautelam, propiùs viuaciorique adhuc terrendi modo Christus ipse renouauit, latensque virus apertè detexit, dicens: *Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Cuius attentionis & fugæ etiam Apostolus Ephesios commonefecit ijsdem ferè verbis: *Attendite vobis, & vniuerso gregi: Scio quòd intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.* Quid posset ad diligentem accuratamque hæreticorum fugam efficacius adhiberi; quàm lupi rapacitatem ac ferociam obijcere? Quis cum lupo commercij aliquid habere velit? immò quisnam eo conspecto non illicò sibi fuga consulat? Nam licet (quod quidam temerarij in sui facti purgationem obtendunt) Deo facile sit lupum in agnum conuertere, non ideò tamen ille mihi minùs pro lupo vitandus est, quamdiu est lupus. Cùm ex lupo Deus ouem fecerit eum qui lupus fuerat; tunc pro oue habebo. Interim dum lupus est, quod luporũ est facit; rapit & dispergit oues; neq; parcit gregi. Pro tali igitur eum habebo, & fugiam, aut non sapiam. Immò non solùm non comedam cum eo; sed nec aue ei dicam, nec eum dignabor salute per viam, ne pestilenti suo halitu, virus mihi aliquod afflet, quo etiam penetralia pectoris mei inficiat. nam *sepulcrum patens est gut-*

Leuit. 13. Matth. 7. C Act. 20. Psal. 5.

tur

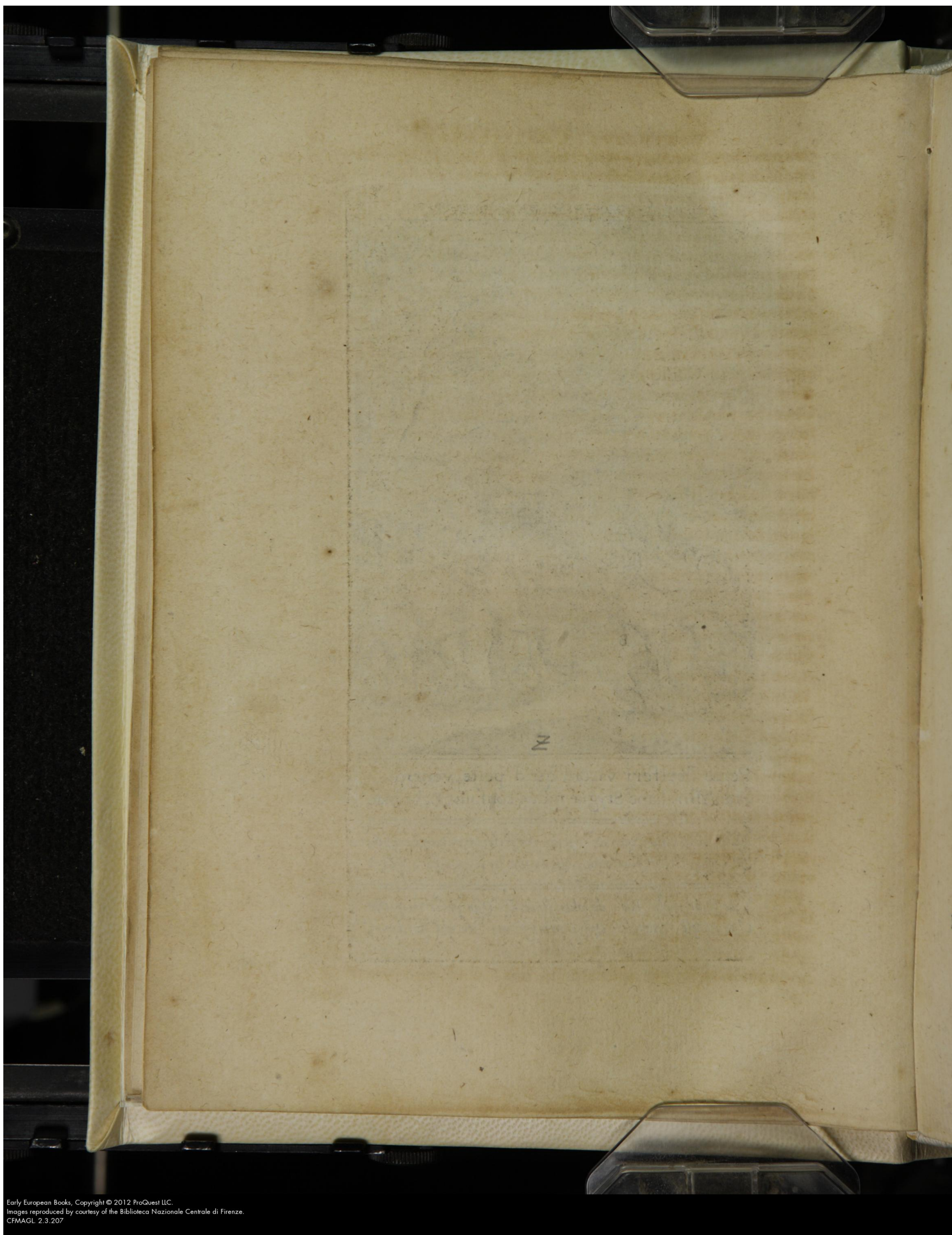
HAERESIS, PESTE PERNICIOSIOR. 6.

Peius letiferi vitem quid peste veneni?
Hæresin: hanc Stygiæ nidus confouit Echidnæ.

Wat moetmen van al die, meer schouwen dan de peste?
Arrheyt der Ketterie; ghebroeit in ſDuyuels neste.

Y at il de reste, Rien de plus funeste, Que peste, ou poison?
Ouy; c'est l'Hæresie, Qui a prins sa vie, Au nid du demon.

tur eorum: linguis suis dolosè agebant. Venenum aspidum sub labiis eorum: quod Psal. 13.
est insanabile. Et sermo ipsorum semel in aurem admissus, vlteriùs Deut. 32.
semper vt cancer serpit: qui morbus, nisi infecta pars exscindatur, 2. Tim 2.
etiam incurabilis est. Quod quoniam ipsi non ignorant, nihil adeò exoptant, nihilque ita simplicium auribus occinunt; quàm, venite, audite tantùm; quid audiuisse nocebit? valdè (inquiunt) malum esse oporteat, quod ne audire quidem liceat. Et verum aiunt: quia enim hæreticorum vox tam pestilens est, vt ne in summas quidem aures admitti debeat; ideò nequaquam eas ipsorum virulentis linguis præbere volo: immò neque eodem cum ipsis loco præ metu consistere.

Ioannes Apostolus & Euangelista, lauandi semel gratia, balneum Euseb. lib. 3.
ingressus, cùm vidisset ibi Cerinthum hæreticum, continuò exsiliens cap. 12.
discessit dicens: Fugiamus hinc, ne & ipsa balnea corruant, in quibus Cerinthus lauatur: vti etiam euenit. Samosateni Catholici (eodem Tripartit.
spiritu quo D. Ioannes ducti) aquam omnem ex balneo procul ef- Hist. lib. 7.
fundi, nouamque inferri curarũt, priusquam lauarentur; eò quòd cap. 16. Theod li. 4.
Eunomius hæreticus priori illa fuerat lotus. Ipsimet pueri Christiani cap. 14.
hoc zelo moti, in foro pila ludentes, quòd illa sub Lucij hæretici asinum transierat, & pedem aselli fortè attigerat, vt contaminatam per ignem illic excitatum putarunt expiandam. Magna & admiranda fuit tunc temporis super fuga pestis huius, Christianorum solicitudo, & magnanimitas, omnibus etiam rebus ob id aliquando derelictis. Eam ob rem D. Paulus in Tito omnes seriò monuit Christianos. *Hæ-* Tit. 3.
reticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est: & delinquit, cùm sit proprio iudicio condemnatus. Quod eo studiosiùs cuique curandum est; quia, vt alibi dicit, seductores sunt, errantes, & in errorem mittentes: Et hos deuita. 2. Timot. 3.

Ex quibus omnibus clarum est, quàm temerè insipienterque illi faciant, qui cum hæreticis audacter conuersantur: animas suas è pilo suspendentes, & periculo certissimæ corruptionis exponentes. Quid enim calcarius, pannorumque inalbator à carbonario exspectent, si cum eo ineant contubernium, quàm, vt quidquid album reddere studuerint, denigretur? Ita & Sapiens præcauet: *Qui tetigerit picem, in-* Eccli. 13.
quinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Sic de hæresi, aliisque vitijs. Et si qui hominum superbi dici merentur, ij in primis hæretici sunt: nam & mater ipsorum superbia est; vt infrà dicturi sumus.

D Quod in responsione adijcitur [Hanc Stygiæ nidus confouit Echidnæ] indicatur, quòd serpens infernalis, & hydra diabolica, inuentrix, incentrix, & origo omnium hęresium, & hæreticorum pater diabolus sit. In cuius argumentum, S. Apostolus Iacobus de doctrina ipsorum sic per Spiritum sanctum contestatur: *Non est hæc* Iac. 3.

ſcientia de ſurſum deſcendens: ſed terrena, animalis, diabolica. Atque ita ex eo benè infertur, hęreſim ex inferno in mundum prorumpere; qui quaſi nidus & ſedes eſt Satanæ; vbi illa, & id genus alij peſtiferi fœtus foti, infeliciter tandem in mortalium perniciem excluduntur: ſicut prolixiùs id proximo capite proſequemur.

Peſtes admirandæ.

Verùm, vt quod præcipuum huius eſt capitis, hæreſim peſte magis fugiendam, clariùs adhuc reddamus; exempla quædam ſubiiciemus. Commodo Romanorum Imperatore regnante, Romæ tanta fuit peſtis, vt vno die ſępenumero ad 2000. hominum abſumerentur. Multi, non ſolùm in vrbe, ſed etiam ferè ſub omni Imperio Romano peribant; cùm malefici homines res oblitas venenis quibuſdam, pretio atque mercede adducti, in alios conijcerent, vt innumerabiles homines interirent. Difficile haud dubiè fuit, illud virus euitare; ſed vt multo atrocior eſt peſtis hæreſeos, ita etiam longè ſubtiliùs, & faciliùs homini aſpergitur, quàm quouis modo peſtis illa corporalis, & quæuis epidemia. In eo etiam ſpiritualis hæc peſtilentia eſt corporali pernicioſior, quòd in corporali hoc ſaltem remedij eſt (licet durum & horribile) vt pars tabida exſcindatur. Vt D. Auguſtinus refert: Prouerbium Punicum eſt: Peſtilentia ante oſtium venit, & nummum quærit: Duos illi da, & ducat ſe. Cùm peſtis venit (inquit D. Auguſtinus) optamus puſtulam fieri, & citò ſpondylum facere; vtque citò aliquam particulã corporis tollat, & cum illa recedat, ne venenum ipſius totum corpus occupet, & animam petat. Sed qui veneno hæreſeos infecti ſunt, hoc inſuper laborant malo, vt curari nolint; eoſque pro inimicis habeant, qui ſaniora conſilia proponunt.

Dion Nicæus & Xiphilinus in vita Commodi.

Auguſtin. Prouerbiũ Punicum de peſte. *Sermon. 24. de verb. Apoſt.*

Et hinc fit, dum rabies hæc tam leui negotio contrahatur, tamque difficulter admittat remedium; vt latiùs quandoque ſerpat, graſſeturque crudeliùs, quàm vllę vnquam peſtilentię quantumuis memorabiles, morbíve palabundi: quales fuêre, non tantùm Dauidis tempore; ſed & D. Gregorij; vt vix vllus remanſerit, qui officij quippiam pręſtare poſſet. & D. Auguſtini tempore in Africa, quando in ſolo Maſiniſſæ regno 800000. (Eutropius nongenta millia dicit) perierunt. Et ita aliis mundi partibus.

1. Reg. 24.

Greg. epiſt. 127.

Gregorius Thaumaturgus, qui montes tranſtulit, paludes exſiccauit, fluuiorum exundantiam infra ripas coërcuit, dęmonia ex Idolis, & humanis eiecit corporibus; qui à D. Baſilio Moyſi aliiſque Prophetis, & Apoſtolis præ ſanctitatis eminentia comparatus fuit; breuiter, qui ex eo nomen obtinuit Thaumaturgi, quòd mirabilium ſignorum operumque patrator exiſteret; ille pro pręcipuo habuit ſigno, omniumque maximo miraculo, infidelitatis, & hæreſeos exſtirpationem. In hoc ſiquidem agendi modo, ſingulari Dei beneficio fretus, admirandam exhibebat efficaciam, ac virtutem planè diuinam

Gregorij Thaumaturgi ſignũ maximũ. *Greg. Nyſſ. Rufin. lib. 7. Hiſt. ca. 25.*

tanquam

tanquam contra contagium omnium virulentiſſimum, & quaſi contra malum humanis viribus inexterminabile. Vt non immeritò ei ſanctiſſima Dei genitrix virgo Maria, cum beato Ioanne Euangeliſta, apparuerit, ſancto Apoſtolo mandans, vt ipſum hunc D. Gregorium in rebus fidei, maximè quę ad myſterium Diuinitatis pertinebant, inſtrueret: præſertim ferâ illâ ſiluestri peſſimâ, Paulo Samoſateno, vineam Christi quaquauerſum diſſipante, anno circiter Domini 233. ſicut Gregorius Nyſſenus & Nicephorus memoriæ prodiderunt. Hinc pro excellentiſſimo omnium, quę vnquam geſſerat, hoc ipſe reputauit, & meritò, quòd, cùm diem vitæ extremum clauſurus, rogaſſet, quot adhuc ſupereſſent in ciuitate Neocæſarienſi infideles, reſponſumque eſſet, adhuc ſeptemdecim: Deo gratias, inquit; totidem erant fideles, cùm accepi epiſcopatum. *Nicephorus lib. 6 ca. 17.*

Eam inſuper ob cauſam omni peſtilitate magis fugienda eſt hæretica prauitas, quòd diabolicis vtatur artibus, ad homines fallendos. Ideoque rem acu tangebat ſanctus ille Polycarpus martyr, cui cùm hæreſiarcha Marcion occurreret, rogaretque blandis verbis eum vt ſerpens Euam aggrediens, num ſe noſſet: Agnoſco, inquit, primogenitum ſatanæ. Exemplo quemque docens, quanta ſit diligentia & conſtantia congreſſus hæreticorum fugiendus. *Irenæus cõtra hæreſ. li. 3. cap. 3. Euſebius li. 4. cap. 13.*

Quàm deteſtandum ſit, peſtis inſtar, hęreticorum contagium, Conſtantini decreto hac de cauſa ſancito, conſtabit, quod ſic habet: Victor Conſtantinus, Max. Imp. Aug. hęreticis. Cognoſcite iam per legem hanc, quæ à me ſancita eſt, ô Nouatiani, Valentiniani, & omnes omnino, qui per conſpirationes à vobis conflatas, hęreſes ac ſectas, etiam atque etiam augere conamini. Cognoſcite, inquam, quibus mendacijs veſtræ doctrinæ inanitas implicata teneatur; & quatenus peſtiferis quibuſdam venenis veſtra vſque eò inficiatur diſciplina, vt per eam, integri ac valentes ad morbum, viui autem ad ſempiternum interitum abſtrahantur. O veritatis inimici, hoſtes vitę, internecionis auctores & conſiliarij! *Tandem ſubdit*: Quid ergo? patiemúrne eiuſmodi malorum *contagionem* longiùs ſerpere, præſertim cùm longa dilatio faciat, vt ſani ac valentes eâ tanquam *peſtifero morbo* inficiantur? *Euſeb. in Vita Conſt. lib. 3. ca. 61. & 62.*

Oratio ad hæreticam peſtem euitandam.

O Ieſu Chriſte, paſtor optime, ouiumq́; tuarum ſingularis amator; Eccleſiam tuam, quæſumus, à luporum rapacitate defende: vt contagione hæreticæ prauitatis euitata, in ſincera Chriſtianæ Religionis veritate viuere & mori mereamur. Amen.

CAP. VII.

Quem mihi tu nidum? res haud indigna rogatu.
Tartara, lucifugas, nigro cum pectore, siluas.

Nidi varij.

QVEMADMODVM animal quodlibet libenter circa nidum vel cubile suum versatur; ita etiam fieri potest, vt sicuti ex nido animal, ita ex animalis genere nidi ratio cognoscatur, ex quo tale animal prodijt. Quia sicuti columbæ & turtures, non in serpentum vulpiúmve fossis & antris fouentur, vel in lucem excluduntur, ita nec agnelli, nec capellæ in lustris cubilibúsve luporum vel leonum fœtantur: neque è contrà feræ illę bestiæ in ouilibus, pastorúmve tuguriolis pariuntur; vbi non rarò mitibus illis animalculis commune cum hominibus est domicilium, victusque communis: & hac via nidum hæresios, quem inuestigamus, deprehendemus.

Ioan. 8.

Ipsemet Dominus noster apertè dicit, mendacium à diabolo esse: tanquam quod ex eo genitum, & propagatum sit. *Cùm loquitur mendacium* (inquit) *ex propriis loquitur*. Fructum hunc eius esse declarans. Sicut aranea, totum quod foris operatur, ex putridis suis visceribus, vt fœtum, educit. Quod adhuc clariùs exprimit Dominus, dum ait: Quia mendax est; & pater eius: mendacij scilicet. Mendacij igitur patre inuento, (cuius hæresis primas tenet iure quodā primogenituræ) facilè est iam nidum nosse, vel lustrare latibula, vbi id genus volucrum, serpentum, & draconum progignantur, & circum quæ versentur crebriùs; vt domestica. Hoc enim pacto, & pueri nidulos auicularum detegunt, deprehenduntque, dum illas volitantes sessitantesque obseruant; & passim testaque lutoque insectantur; donec natiuum suum ipsæmet sua frequentatione prodant locum. Ita hîc; Si diabolus mendacij & in primis hæresios pater est; ergo nidus eius infernus est.

Nidi hæresios triplices.

I. Infernus.

Hoc dicit Responsio, quę tres præcipuè nequitiæ huius nidos designat, sed qui ex primario hoc proficiscantur. De hoc grandi nido dici posset, quod Psalmista de ardeę vel herodij nido testatur; postquam simplicium & Dei filiorum modestiam ac humilitatem passerculis comparasset (quod aliàs facit frequentiùs) ita ait: *Herodij domus dux est eorum*. hoc est, præsidet omnibus nidis, tanquam dux & princeps eorum. Tametsi non dicam istud de hoc tartareo proditum nido, dico tamen de eo dici posse. Dum enim in malum accipitur, haud dubiè primarius est omnium infernus; qui etiam bonis cœtibus, ipsique adeò Ecclesię dominari pręsumeret; si tam ad manum esset posse, A

Psal. 103.

quàm

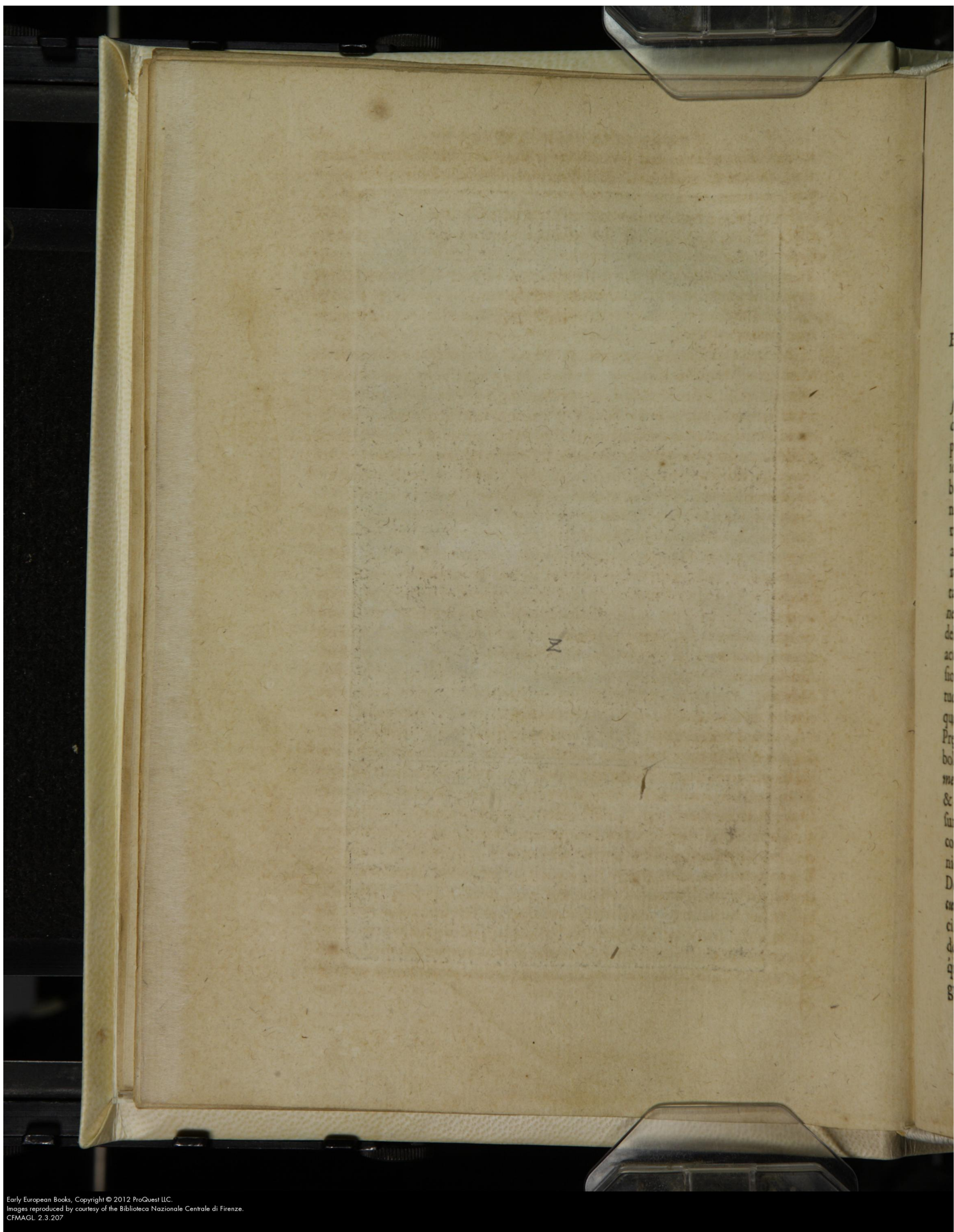
TRES DIABOLICI NIDI HÆRESEOS. 7.

Quem mihi tu nidum? Res haud indigna rogatu.
Tartara, lucifugas, nigro cum Pectore, Siluas.

Welck is toch desen nest? de sake is weerdt te vraghen.
Hell; en boos herte-pest: als bosschen oock, en haghen.

De quelle voirie, Vient ceste furie, Quest-ce que ce nid?
Cachots de l'Auerne, Boys, hayes, cauernes, Coeurs gros de despit.

quàm velle adiacet. sed prouidit præcauitque Ecclesiæ suæ ab huius nidi ducatu & viribus Christus, dum ait: *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* *Math. 16.*

In principe hoc omnis mali nido, mendacia, errores, sectæ, dissidia, schismata, & quicquid Ecclesiam Christi molestat, confouetur, & indè procedit. hic omnia cuduntur instrumenta & machinæ, quibus boni in hac vita exercentur, tentantur, impugnantur. Sed & his modus à Deo, ne noceant, positus est: vt per Prophetam ait: *Omne vas, quod fictum est contra te, non dirigetur: & omnem linguam resistentem tibi in iudicio iudicabis.* *Isaiæ 54.*

B Ex primario hoc barathri nido ascendunt monstra infernalia in mundum, & nidificant in hominum malignorum cordibus: quemadmodum D. Ioannes de Iuda apertè testatur: *Cùm diabolus iam misisset in cor, vt traderet eum Iudas.* Significans, eum quasi semen quoddam, vel ouum posuisse in corde Iudæ, ex quo pessimus ille fœtus pullusque proditionis ac traditionis Christi tandem excluderetur. Ita idem ille serpens antiquus in cordibus hominum, tanquam nidis quibusdam secundariis, virus erroris hęretici ponit, inde viperarum genimina clandestino fotu alturus, & suo tempore in lucem proiecturus. Ita D. Gregorius: Diabolus in reproborum cordibus quasi in antro suo latet. Et quemadmodum animalia, siue volucria, siue terrestria, non nidificant, neque cubilia eligunt, nisi vbi loci commoditas inuitat; ac tum eundem sibi magis accommodum reddunt: ita neque diabolus vsquam sibi in cordibus hominum sedem vel nidum deligit, nisi vbi vtcunque præparatum & per præcedentem nequitiam accommodum locum considerat; præsertim vbi serpentinam hæresios sobolem fouere ac nutrire desiderat: tum quoq; loci reperti aptitudinem suis adhuc magis vsibus accommodat: sicut capite insequenti sumus ostensuri, ex malis nimirum Christianis hęreticos fieri. Prędictis consonant verba Domini ad Iob, dum ait; in Behemoth diabolum exprimens: *Sub vmbra dormit, in secreto calami, & in locis humentibus.* In illis qui sub vmbra Christiani hominis nequiter viuunt; & in cordibus vanorum hominum, qui calamo & arundini similes sunt; & in humentibus, hoc est luxu, crapula, & huiusmodi carnali concupiscentiâ diffluentibus hominibus, dormit, requiem inuenit, nidificat, & damnabile germen suscitat omnis mali pater diabolus. De secundo hoc nidi genere fusiùs Isaias: *Erit cubile draconum: & occurrent dæmonia.* Vt solent bestiæ, tum escæ quærendæ gratia, tum vicissim fouendi fœtus necessitate, tum alias multas ob causas, circa nidos & cubilia volitare, discurrere, sibi mutuo occurrere, vltro citroque commeare. Item: *Et pilosus clamabit alter ad alterum.* Veluti in tam grato opere sibi inuicem congratulantes, conspirantes, & optimè conso-

II. Corda prauorum. *Ioan. 13.* *Greg. Moral. 17. cap. 17.* *Iob 40.* *Isaiæ 34.*

consonantes: *Ibi cubabit lamia.* In talibus nequam cordium nidis, etiam immanis illa fera, serpensque versutissimus sedem figet. Qui, teste D. Gregorio, & Hieronymo, formosam fœminæ referens faciem, quo blandiùs aggreditur, hoc certiùs sæuiusque incautum ferit; tantę crudelitatis, vt nec proprio parcat fœtui. Caluinistarum rectè indolem referens, qui blando primùm sermone hominum demulcent aures; sed quando non satis ex voto succedunt omnia, tantam adhibent sæuitiam, truculentiam, & vindictæ immanitatem, vt nunc nidum hunc infernalium monstrorum, hæreticarum inquam viperarum, soli ferè possideant; illi saltem prædominari velle videantur. Audi, quomodo & sequentia Prophetę verba, factiosę huic Caluinistarum sectæ conueniant: *Et inuenit sibi requiem.* non enim anteà cessant à mille moliminibus, nunc astu vtentes, nunc aperta malitia, donec omnia vbique locorum suam ad normam redegerint: vt vel seducti ipsorum prauitati consentiant, vel pareant subiugati: tunc inueniunt sibi requiem; alioqui non est quòd quisquam cum eis pacem speret, vllámve concordiam.

Gregor. lib. 33. cap. 24. Moralium. Hieron. in ca. 4. Threnorum.

III. Latibula.

Quod ad tertium nidi genus attinet, in quo spiritus erroris, & mendacij pater diabolus, hæresium colubros parit, & confouet, hoc in lucis, antris, & latibulis consistit; vbi eiusmodi fæx hominum sua conuenticula celebrat. Vt prædocuit Christus: *Omnis qui malè agit, odit lucem; & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* Hinc fit, vt hæretici, dum diabolus eis misit in cor; & quasi nequitiæ concepto semine fœcundati turgescunt; vt cum Eliu (hæreticorum typum gerente) apud Iob, dicere possint: *Coarctat me spiritus vteri mei: & venter meus, quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit:* tum solicita scrutantur indagine, si quos inuenire queant, quibus in secretiora loca seductis virus suum instillent: tunc eos ibi videas conspirantes, conferentes capita, & ranarum more fæculentis suis seminibus, quasi glutine cohęrentes: clàm sua omnia perpetrantes, donec opportunum tempus illuxerit, quo pestiferū fœtum in omnium conspectum producant, totumque, si fieri potest, aërem incestent. Tunc cum gallinis mirando omnia replent strepitu, tanquam partu posito, & re ex voto gesta.

Ioan. 3.

Iob 32.

Concilium illud pestiferum Ariminense eiusmodi nidum referebat; in quo, sub specie legitimæ Synodi, sub Constantio Imperatore hęretico, Ariani hæretici, Valens in primis & Vrsacius, mira Catholicos Episcopos fraude ac nequitia circumueniebant, & prætextu ineundæ concordiæ fallacibus æquiuocationibus, & amphibologiis, quasi reti concluserunt: adeò vt non solùm Christi diuinitati planè derogaretur, atque etiam Nicæna Synodus ac fides orthodoxa damnata prorsus videretur; sed, quod est amplius, vt inquit D. Hieronymus,

Socrat li. 2. cap. 29. Seuerus lib. 2. an. 359. Conciliabula hęreticorum.

mus, Ingemuit totus orbis, & ὁμουσίου vocabulo abolito, ſeſe Arianũ eſſe miratus eſt. Interim ſoluta illa fraudulenta conuentione, hæretici ſtatim malitiam detexerunt: Valens enim & Vrſacius Ariani, cœperunt palmas ſuas iactitare, & triumphum canere. Verùm, Deo non dormitante, qui cuſtodit Iſraël, Eccleſiæ paulò pòſt ſuccurrit, qui numquam illam deſerturus eſt. Nam ſub Damaſo Pontifice Concilium Romæ celebratum eſt, in quo Nicænę Synodi fides, atque decreta denuò ſtabilita & confirmata fuerunt. *Hieron. cõtra Luciferianos.*

Huiuſmodi nidus fuit etiam Concilium illud hęreticum Seleuciæ celebratum. Et aliud eiuſdem farinæ, Conſtantinopoli, per hæreticum Imperatorem Conſtantinum Copronymum, contra imaginum ſacrarum venerationem coactum. *Paulus Diaconus li. 22. Hiſt.*

Tale latibulum erat ſpelæum illud in Synodi ſpeciem Epheſi conflatum, vbi Dioſcorus totius tragœdiæ chorâgus & factionis hæreticæ anteſignanus, ſanctum Flauianum epiſcopum latronis more trucidauit. Quæ Synodus, ob id, & propter fraudulentam violentamque procedendi rationem, λῃστρικὴ, hoc eſt prædatoria, iure dicta fuit; quia verè, iuxta Chriſti dictum, fecerant eam ſpeluncam latronum. *Niceph. lib. 14 cap. 47.* *Matth. 21.*

Hæc de tribus nidorum hæreſios generibus dicta ſufficiant; vt quiſquis norit, ex inferno, ceu maximo nido (Patre ac fautore diabolo) hæreſim in corda prauorum hominum, vt ad ſecundum nidum aſcendere; deinde in tertio nido latebrarum, lucifugorumque locorum confoueri, & in fœtum perfectum erumpere; ſibi, quantum animæ ſalus cara eſt, ab omnibus caueat; ac peſte peiùs oderit.

Caueat inquam ſibi, ne obſtreperæ iſtæ, erroneæque hirundines ſub tecto ipſius nidificent, ne calentibus ſuis ſtercoribus præcipuum eius lumen (fidei ſcilicet) exſtinguant; quod nunquam aut non niſi amariſſimæ pœnitentiæ felle, vt diuino remedio, recuperetur. *Tob. 2.*

Hoc lumine fidei præditus Pigmenius presbyter Romanus, quòd ambobus eſſet oculis captus, vſque adeò non dolebat; vt etiam hoc nomine ſit gauiſus, quòd Eccleſiæ inimicos non videret. Cùm ei ſiquidem aliquando occurrens Iulianus Apoſtata diceret; Habeo atque ago (ô Pigmeni) Deo gratias, quòd te video; reſpondit: Et ego quidem habeo atque ago, quòd te non video. *Beda in Martyrol.*

Oratio contra concilium impiorum.

DEus, qui nos in Eccleſia tua ſancta, ſicut gallina pullos ſuos, ſub alas miſericordiæ tuæ congregaſti; ab omni nos erroris atque nequitiæ defende conſortio, ne nos magnus ille gehennæ nidus abſorbeat, ſed regni cæleſtis ſocietas in æternum adoptet. Amen.

CAP. VIII.

Quod genus Hęreticus? quæ fæx? quo belua vultu? Catholici vappa: & fidei desertor auitę.

NEMINI mirum videri debet, quòd istud, & quidem eo modo, hîc interrogetur: quia nulla toto orbe fera tam effera, tam horrendum monstrum, neque res aliqua tam deploratæ nocentiæ, neq; malum cui tã malè queat adhiberi remedium, in Republica Christiana, quàm hæreticus. Multa, inquit D. Hieronymus, in orbe mõstra sunt. Cẽtauros, & Sirenas, vlulas & onocrotalos in Esaia legimus. Iob Leuiathã & Behemoth mystico sermone describit. Cerberũ & Stymphalidas, aprumq; Erymanthiũ, & leonẽ Nemeæum, Chimęram atq; Hydrã multorũ capitũ narrant fabulæ Poëtarũ. Cacũ describit Virgilius. Triformẽ Geryonẽ Hispaniæ prodiderunt. Sola Gallia monstra nõ habuit: sed viris semper fortissimis & eloquẽtissimis abũdauit. Exortus est subitò Vigilantius, immò Dormitãtius, qui immũdo spiritu pugnet cõtra Christi spiritũ. Hactenus D. Hieron. Sed si iã adhuc in terris viueret Christianus ille Hercules, & monstrorũ horum domitor Hieronymus; quantũ obstupesceret cõspecta Caluinistica hydra, ceterisque portentis, quibus scatet, quęque in alias Regiones euomuit Gallia, alięq; nonnullę Prouincię. A

Hieron. aduers Vigilant.

Operæ igitur pretium fuerit, quærere, ac nosse, quod monstri genus, quídve tandem sit hæreticus. Vt genuina hæreseos, & hæreticorum noscatur origo, sciendum est, omnes qui sacro tincti baptismate, Christi doctrinam per Apostolos prædicatam tenebant, primùm discipulos & fideles, ac etiam fratres dictos fuisse, qui deinde primùm Antiochiæ vocati sunt Christiani: siue Iudæi essent, siue Græci, siue alterius cuiuslibet nationis. Quando verò iam aliqui se ab illorum consortio, sponte sua vel per falsos fratres seducti segregabant, aliamque doctrinam sectabantur; illi sectæ nouæ nomen dabant nouum, vel nomen illius à quo seducebantur, cuiusque opinionem sequebantur, sortiti sunt, vt à corpore reliquo secti, & alterius sectatores. Exempli gratiâ, à Menandro Simonis discipulo Menandriani: ab Ebione Ebionitæ: à Cerintho Cerinthiani: à Marcione Marcionistæ: sicut nostro infelici ea parte seculo, à Luthero Lutherani, à Caluino Caluinistę, ac sic deinceps. Qui verò primariæ ac Apostolicæ congregationi, hoc est, Ecclesiæ Christi adhærebant, non ab illo Apostolo, illóve Episcopo, à quo conuersi vel baptizati erant, denominabantur; sed primum & commune toti corpori nomen retinebant, Christiani videlicet. Qui præterea postmodum Catholici dicti sunt, ab illa vniuersitate, qua fides Christi omnem locum, omnes nationes, & omnia tempora comprehendit: talisque ad finem vsque mundi futura est.

Hęreticus, monstrum monstrorum.

Act. 11.

Hæreticorum origo.

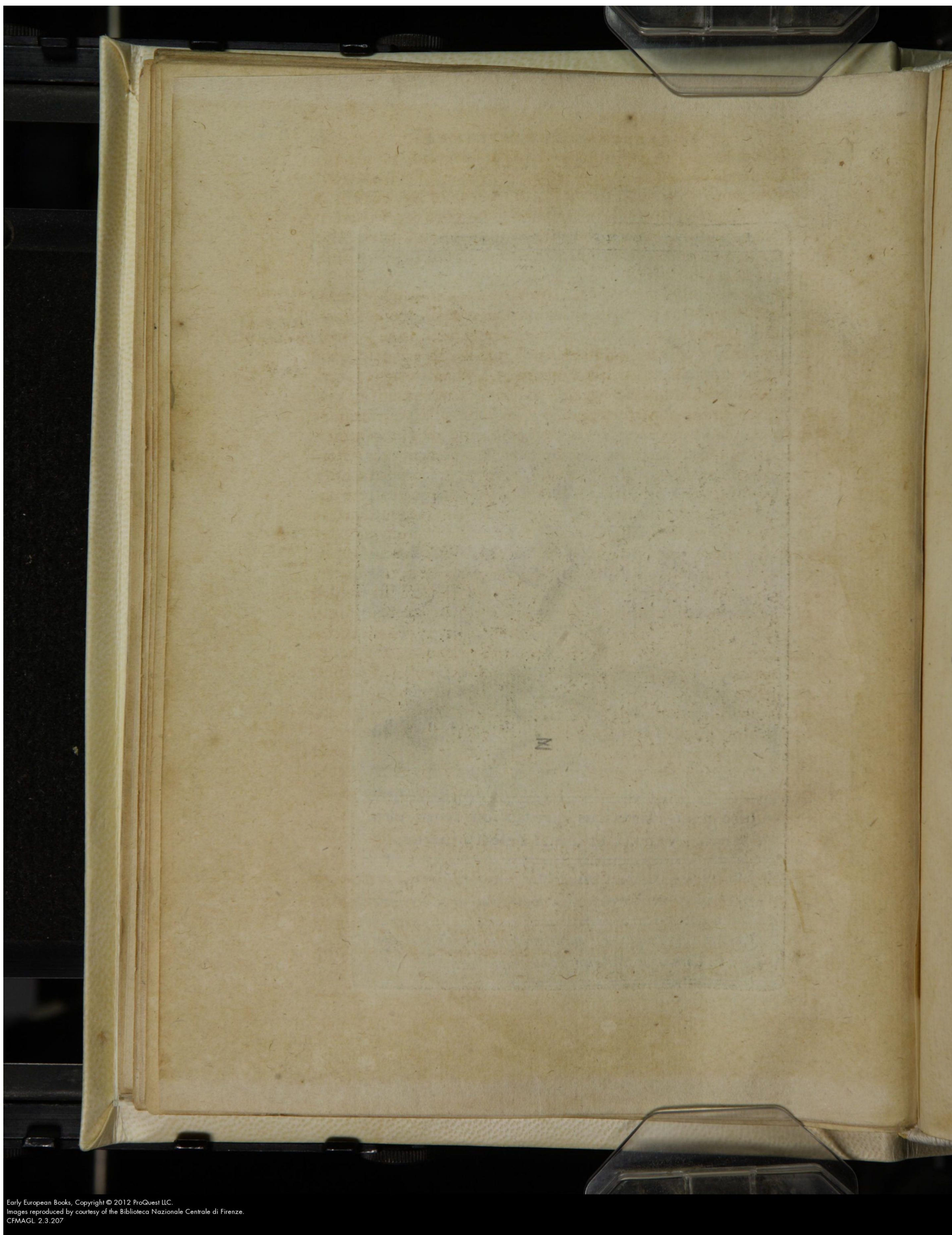
Nullus

Quod genus Hæreticus? quæ fæx? quo belua vultu?
Catholici vappa; et fidei desertor auitæ.

Wat is een Ketter plet: Wat is een Haeretyck?
Een vuyl verdoruen let: verloochent Catholyck.

Quest-ce l'heretique? De quelle boutique, Et de quel aloy?
C'est vn Catholique, Meschant, rogue, inique, Et traistre a la foy.

Nullus itaque, his positis, propriè dicitur hæreticus, qui non fuerit aliquando verus Christianus: estque eiusmodi, qui fidem Catholicam reliquerit, & ab illa deficiens, ab Ecclesia & Deo extorris, &
B apostata factus sit. Qui Christianismum suum quasi pedibus calcat;
C sanctoque spiritu à se abacto, spiritum nequam in se intromisit. Alio-
D quin etiam hereticus dici posset, qui hæreses sustinet, tametsi nunquam fuisset Christianus.

Quod Responsio vappam Catholici vocet hæreticum, tantundem est, ac si diceret corruptum Catholicum, vt vappa corruptum vinum est. Quia, vt dicit D. Basilius: Si quis hæresim Ecclesiæ putredinem dixerit, à veritate non aberrarit. Quibus conforme est, quod D. Augustinus habet, ex malis corruptisq; Christianis hæreticos fieri. Vita siquidem peruersa ad hæresim adducit: & sicuti hæresis ex vitæ nequitia gignitur, ita & ipsa mille alias nequitias parit: quemadmo-
E dú ex carne corrupta vermes oriuntur, & illi ex se alios progenerant; simulque omnia peruertunt, nisi debito remedio preuertantur. Hereticus itaque est Catholici vappa seu corruptio, & Corporis Christi (quod est Ecclesia) membrũ corruptum, atque à reliquo corpore desectum: sicut pars carnis putrida & putida exscindi abiicique solet, vt quæ sana sũnt preseruentur. Sicut apposité vrget D. Hieronymus. Resecandæ sunt putridæ carnes: & scabiosum animal à caulis ouiũ repellendũ est, ne tota domus, massa, corpus, & pecora, ardeat, corrũpatur, putrescat, intereant. Arrius in Alexandria (inquit) vna scintilla fuit; sed quia nõ statim oppressus est, totum orbem eius flamma populata est.

Hæreticus quid?
Basil Hexæm. hom. 2.
Augustin.
Hieron l. 3. in epist. ad Galat. ca. 5.

F Quòd autem hæretici velut lapides & fragmenta ruinarum Eccle-
G siæ sint, ex quibus ipsorum architectus diabolus nouam absque cæmento synagogam contra domum Dei suscitare conatur; sed tantùm indigestus aceruus lapidum est, subdolo ipsorum studio de Christi Ecclesia decidentium, vel violenter erutorum, quibus in speciem aliquid semper moliri videntur: hoc ex Tertulliano disertè audiamus. Ipsum, inquit, opus eorum, non de suo proprio ædificio venit, sed de Veritatis destructione: nostra suffodiunt, vt sua ædificent. Quidquid de his legimus, & præcipuè quidquid nostris oculis conspeximus, illa omnia huius rei fidem faciunt euidentem.

Tertull. de præscript. hæret.

Oratio, pro Fidei Catholicæ constantia.

INeffabilis tua, ô Christe, dilectio, nos ex inimicis amicos, & ex membris diaboli, Corporis tui membra confecit: Da nobis, quæsumus, constantiæ gratiam, vt à teterrimo hæreseos veneno defensi, neque vitæ huius amore, neque mortis metu, aliquando à te separemur. Amen.

CAP. IX.

Quid dæmon? Erebi quid inaſpectabile monſtrũ?
Angelus; altiuoli corruptus labe tumoris.

VIA tanta eſt inter hæreticum & dæmonem affinitas, vix fieri poteſt, vt, quando vnius fit mentio, de altero etiam non moueatur; tanquam qui optimi ſint contubernales. Ideò poſtquam quid eſſet hæreticus interrogatum eſt, etiam quid ſit dæmon quæritur: quia ſi vnum noris, æquum eſt vt noris & alterum. Huc etiam ſpectat, quòd in ſequentibus aliquot interrogationibus, è plurimis aliquot ſaltem ſymbola, & argumenta coniunctiſſimæ cognationis inter hæreticum & diabolum conſignemus; vt ſibi Catholicus ab vtriuſque decipulis diligentiùs caueat.

Diabolus quid monſtri; & quare beſtia vocetur?

Quòd verò diabolus monſtrum Erebi, vel beſtiæ nomine vocitetur, hoc nemini mirum videri debet: Nam ſi homo propter peccatum iumentis inſipientibus comparatus, illiſque ſimilis factus eſt: quare etiam non multo magis diabolus, qui peccatum inuênit, beſtiæ nomen ſortietur? Hinc enim & in primæua illa in Euam machinatione, in forma ſerpentis ſe exhibuit: & in quamplurimis interea in Sanctos attentatis inſultibus, omnes propè ferarum, viliumque animalium figuras & voces imitatus eſt. A

Pſal. 48. 1. *Ioan.* 3. *Geneſ.* 3.

Hinc etiam ſacra Scriptura, innumeris fermè locis, malignum ſpiritum, non ſolùm communi beſtiæ nomine nuncupat, ſiue in veteri, ſiue in nouo Teſtamento, & ſpeciatim in Apocalypſi S. Ioannis; verùm etiam, leonem, vrſum, ſerpentem, draconem, lupum, vulpem, & id genus, in particulari illum appellat: quò eius vel ferociam, vel fœditatem, vel inuidentiam, vel violentiam, vel ſæuitiam, vel calliditatem manifeſtet. B

Cap. 12. & 13. *Apoc.*

Et quid apertiùs in hanc ſententiam dici poſſit, quàm quod Apoſtolus Petrus ingerit ne neſciamus? *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* Quocirca ſobrios eſſe admonet, & vigilare, eique in fide fortiter reſiſtere. Diuus Ioannes Chryſoſtomus ſcopum punctumque attingit, tribus verè verbis: Diabolus mala beſtia. Cuius malitiam, ſæuitiamque, nec non abiectam vilitatem, vt diſtinctiùs cognoſcamus, audiamus quid D. Gregorius dicat. Diabolus, inquit, aliis leo, aliis formica, vnde & Myrmicoleon ab eo nuncupatur. Idque tribus aut etiam pluribus modis verum eſſe dignoſcitur. Primùm, quia diuerſarum illarum beſtiarum figuras aſſumit; tum, quia inuiſibilis interdum voces illarum tantùm, & conditiones imitatur; poſtremò, quia in tentationibus & impugnationibus,

1. *Pet.* 5. *Chryſoſt. Homil.* 31 *ſuper Geneſ.* *Gregor. li.* 5. *Moral. c.* 17.

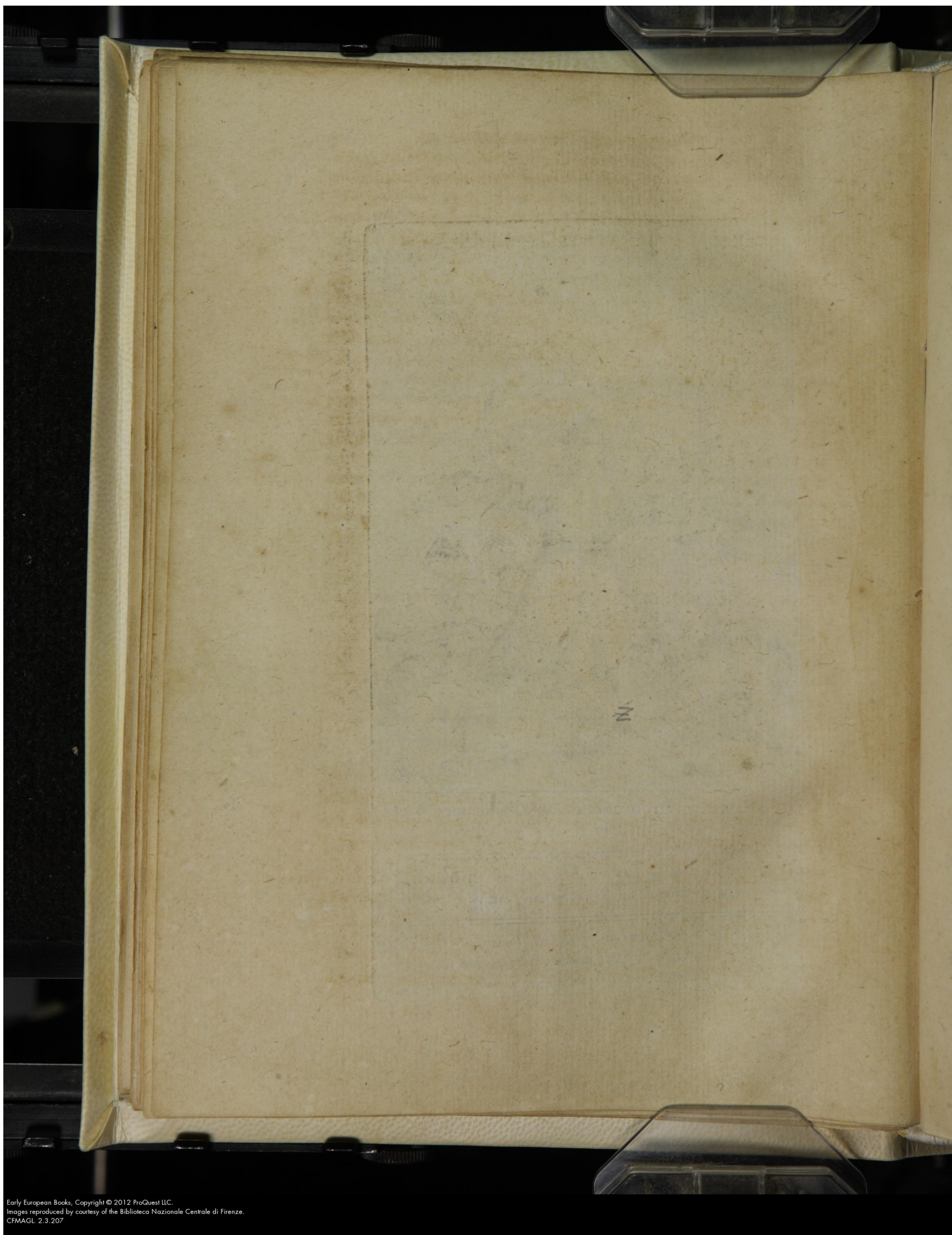
DIABOLICI SPIRITVS DELINEATIO.

Quid dæmon? Erebi quid inadſpectabile monſtrum?
Angelus, altiuoli corruptus labe tumoris.

Wats duyuel, meer noch min? Wat is een helſche beeſt?
Een arch verdoruen ſin: verloochent enghels gheeſt.

Queſt-ce que le diable, Qui tant effroyable, Touſiours nous combat?
C'eſtoit vn bon Ange, Qui par pauure eſchange, Deuint Apoſtat.

bus, tanquã leo terribilis videtur aliquibus, aliis verò vt formica cõtemtibilis apparet; pro sustinentiũ vel pusillanimitate vel fortitudine.

Nomen igitur bestię diabolo conuenit multis de causis. Nam licet; vt rectè D. Dionysius dicit, omnes suas dotes naturales diabolus etiam post lapsum integras retinuerit; ac propterea, neque natura sua bestia est, neque per peccatum mutatus in bestiam; propter irrationabilem tamen peccati naturam, & propter nequitiam malitiamque ferinam, quam assumit, quaque vtitur, etiam bestiarum ad hoc formam induendo, meritò potest & debet bestia & monstrum appellari: immò Behemoth, hoc est, bestia bestiarum. Huc enim facit, quod dicit D. Chrysostomus, rem augẽdo: Satan ex hominibus bruta facere studet: immò verò feras; quin potiùs dæmonas. Et facit verè.

Dionys. Areop. De diuinis nom.

Chrysost. Homil. 50. ad populum Antioch.

A Responsio apertè dicit (quod & sequenti capite tractabitur) angelum illum esse corruptum labe superbiæ, & apostatam euasisse. A Deo namque in principio, nobilissima creatura, ac spiritus cælestis creatus, Deo non adhæsit; sed per inanem gloriam ac complacentiam, in propria pulchritudine superbiens, peccauit; & ex cælorum altitudine, in inferiora hæc loca, & in profundum abyssi deiectus est. Ex angelo lucis, in diabolũ, satanam, ac principem tenebrarum mutatus. Nobis miseris interea mortalibus mille struens insidias; & mille oppugnans machinis inuidia illum exstimulante. Lapsus ipsius è cælo, in capite xxv. specialiter tractabitur.

His prelibatis, deinceps dilucidè demonstremus, quanta sit hæreticorum cum diabolo propinquitas & similitudo; tam in origine & studio fraudulento; quàm in acri bonorum diuexatione, & damnabili demum exitu. Idque facturi sumus, intuitu præsertim necessitatis & vtilitatis, quem tam contaminatum hæresibus sęculum, iure suo videtur exigere.

Oratio contra complacentiæ tentationem.

INuidus draco diabolus, & angelus tenebrarum, me vereri facit, & ad te confugere, Domine Deus Exercituum: Da precor ita tuæ semper maiestati, pro collatis in me beneficiis ac donis gratias agere; vt tanto me in omnibus geram humiliùs, quanto plura ac maiora recepisse cognoscar; possimq; in perpetuum de tua bonitate gloriari. Amen.

CAP. X.

Dæmoni & Hæretico, quid quadrat ritè duobus?
Ille Polo, Hic fidei ſacrata corruit arce.

Diaboli, & Hæretici affinitas.

Vt recta de quopiam cognitio habeatur, ſciaturque quid de illo ſentiendum ſit, permagni intereſt noſſe, vnde is profectus ſit, vel à quibus ducat originem. In cuius rei teſtimonium, quando eò ventum eſt, vt de illo dicatur, ſicut Iudæi iniquè de Chriſto: Nouimus eum, & ſcimus vnde ſit; actum ferè eſt de ipſius apud illos exiſtimatione. Ideò hîc interrogatur id, ex quo prima & manifeſta hæretici origo cognoſcitur; in quo etiam cum ſpiritu nequam eleganti ſymmetria conſentit. Quid igitur in his duobus congerronibus notatu dignum eſt? Reſpondetur: Diabolum è cælo corruiſſe; hæreticum verò ex Eccleſia. Ac ſi A

In lapſu.

dicam: Quemadmodum Lucifer cum turba ſequacium ſpirituum, è cæleſtibus ſedibus prolapſi ſunt, mutatique in dæmones; ita hæreticum ex Eccleſia decidiſſe; eoque lapſu ex Catholico factum hæreticum. Sic D. Gregorius: Apoſtatæ angelo ſimilis efficitur homo, qui hominibus eſſe ſimilis dedignatur. Quod, ſicuti omnibus ſuperbis accidit; ita maximè omnium ſuperbiſſimis hæreticis. Vt etiam nulli alij ſunt, vel vnquam futuri alij diaboli, quàm qui aliquando boni fuerunt angeli: ita nulli alij ſunt, fuerunt, eruntve vnquam hæretici (propriè loquendo) quàm qui aliquando Catholici, & Eccleſię Chriſti membra fuerunt. Nam qui nunquam baptizati veriq; Chriſtiani fuerunt, ſed in hęreſi nati eam quoq; ſuſtinent; tametſi hæretici dici poſſint, qua hęreſim ſuſtinent; potiùs tamen Ethnici & pagani dicendi videntur: hæretici verò propriè ab Eccleſia prolapſi. B

Greg. in Paſtor. part. 2. cap. 6.

In cauſa ruinæ: ſuperbia.

Quemadmodum etiam maligni ſpiritus, propria culpa, & ſuamet ſtimulante ſuperbia, eò perfidiæ & profligationis deuenerunt: ita & hæretici, diabolica ſuggeſtione permoti, in hanc tam fœdam ruinam deuoluti ſunt: ſuccinente illis ſemper diabolo, quod Chriſto ingerebat: *Mitte te deorſum.* hoc eſt, in præceps ab Eccleſia te deijcito: vt etiam tum ſuper templi pinnaculo ſtabat, cùm hæc diceret. C

Lucæ 4.

In iactura.

Et ſicut veternoſi illi angeli, è ſumma ſua felicitate ac beatitudine deciderunt, quando cæleſtis regionis extorres facti ſunt; ita & hæretici omni ſua felicitate ſe ſpoliarunt, quando Eccleſiam, velut ſuum in terris cælum, & Arcam extra quam nemo ſaluari poteſt, tam perfidè dereliquerunt. D

Deinde, quemadmodum ſatanica turba ita polo exturbata, alios

ſemper

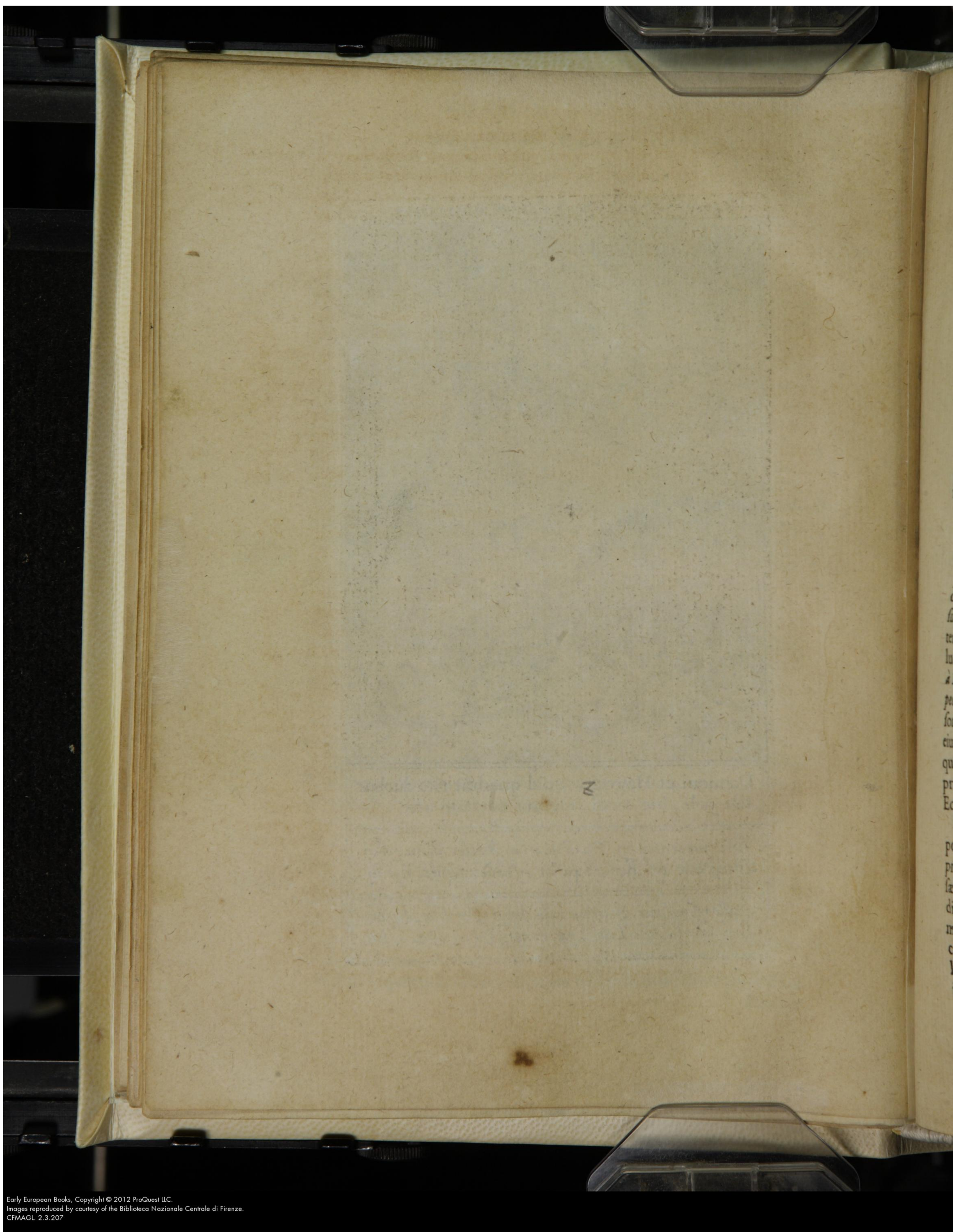
DIABOLI HÆRETICIQVE LAPSVS SIMILLIMVS. 10.

Dæmoni, et Hæretico, quid quadrat rite duobus?
Ille polo, hic fidei, ſacrata corruit arce.

Wat moetmen in Vyandt, en in Ketter bemercken?
Deen valt uyt ſhemels pandt, en dander uytter kercken.

Quelle reſemblance, Se trouue en la chance, Des deux Apoſtats?
L'un quite l'Egliſe, Lautre par vantiſe, Du ciel donne en bas.

ſemper ad ruinam impellere conatur, eidemque malo implicare; ita & hæreticorum hoc ſtudium eſt; ſicuti in proximo capite declarabitur. Idcircò, vt oſtendatur quanta ſit diaboli & hæretici ſimilitudo, quamq; ſit ferè res eadem; quod Propheta diabolũ interrogat, hoc nos iiſdem verbis hęreticum poſſumus interrogare, in tantæ veſaniæ, pręſumtionis, & perfidiæ deteſtationem: vt qui ob hæc meritò tam ignominioſam fœdamque deiectionem ſuſtineat. Sic ait Propheta: *Quomodo cecidiſti de cælo, Lucifer?* (Luther, inquam) *qui manè oriebaris: qui dicebas in corde tuo: Aſcendam.* Hæc ratio facti tam infandi, hæc culpa, quòd in ortus tui principio nimis citò ſurrexeris in te; & in proprio decore te per ſuperbiam exaltaris. Hæc quoque ratio eſt ruinæ omnium; qui è cælo terreſtri, quod eſt Eccleſia, per errorum præcipitia corruunt: ſuperbia ſcilicet, & nimia de ſe præſumtio. Sic D. Auguſtinus ſcitè, & breuiter dicit: Superbia eſt mater omnium hęreticorum. Cui adſtipulatur quod dicit D. Cyprianus: Non aliunde obortas hæreſes, aut nata ſchiſmata, quàm quòd ſacerdotibus, Dei vicem gerentibus, ab vniuerſa fraternitate non obtemperatur. Hinc & in veteri Teſtamento ſic præcipitur: *Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo; ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſraël: cunctusq; populus audiens timebit; vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.*

In nocendi nequitia.

Iſaiæ 14.

Superbia, eſt mater hæreticorum & dæmonum.

Aug. lib. 2. *de Geneſ.*

Cypr. epiſt. 55. *&* 69.

Deut. 17.

Ex iam dictis euidenter innotuit, quàm pares ſint, & vniformes, dæmon & hæreticus, & in lapſu, & in cauſa lapſus: quæ eſt nimirum ſuperbia, præſumtio, & propriæ excellentiæ cupiditas, vſque ad contemtum Dei, & Eccleſiæ, omniſque poteſtatis ſublimioris. Iuxta illud Sapientis teſtimonium, quo ait: *Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare à Deo: quoniam ab eo qui fecit illum, receſsit cor eius: quoniam initium omnis peccati eſt ſuperbia.* Audire hîc lubet diuum Gregorium his mirè conſonantem. ſic enim habet ſuper verbis illis libri Iob, vbi de amicis eius agitur [Venerunt de loco ſuo.] Hæreticorum quippe locus (inquit) ipſa ſuperbia eſt: quia niſi priùs in corde intumeſcerent, ad prauæ aſſertionis certamina non conuenirent. hinc, contra ſanctam Eccleſiam ex ſuperbia mouentur.

Eccls. 10.

Greg. lib. 3. *Moral. ca.* 13. *in* 2. *ca. Iob.*

Mirari ſæpè ſoleo, ecquid tandem cauſę eſſet, quòd noſtri temporis hęretici tam acerbis mordacibuſque modis Diuũ Gregorium prę omnibus ſanctis patribus inſectarentur. Dudum id tantùm cauſæ ſubeſſe arbitratus ſum, quam ipſi quoque non diſſimulant; quòd diuinum Officium ita reſtituerit, ratumque fecerit, præcipuè tremendi Miſſę ſacrificij, vt primarius ob id auctor ab ipſis & inſtitutor confingatur. Verùm, dum ad Moralia eius, ſuper librum Iob, oculos reflecto, mirari deſino, etiam ſi mille illum modis hęretici ferociùs inceſſerent. Nam pudendam ipſorum originem, faſtuoſum progreſ-

Hæretici cur tãtopere D. Gregorium inſectentur.

ſum,

Amici Iob hæreticorũ figura. *Iob 13.* ſum, ſuperbiam, inuidiam, hypocriſim, fraudulentum ingenium, ſiniſtrum iudicium, & exitum infelicem, ita in tribus illis fictis amicis Iob, ad viuum depingit, & pro merito tractat; oſtenditque eſſe fabricatores mendacij, & cultores peruerſorum dogmatum: vt etiamnum poſt perſpecta hęc omnia in ipſis ad oculum, non poſſint accuratiùs deſcribi. Sed ad propoſitum redeamus. Diabolum ſibi non ſolùm hæreticos, ſed & quoſcunque poteſt, per pręcipitationis iactantiam affines facere, & ex alto gratiæ ſtatu ruant, etiam euidenti exemplo conſtabit.

Caſſianus Coll. 2. c. 5. Illuſio diabolica. A Caſſiano relatum legimus, Heronem ſenem in Thebaidis deſerto annos quinquaginta commoratum; ſuo tamen non Patrum arbitrio vixiſſe. Hic ergo à dæmone laudatus, cùm eum à Deo miſſum ad ſe de cęlo angelum credidiſſet; credidit etiam quod ab illo audierat: Se ſcilicet tanti iam apud Deum meriti eſſe, vt, ſi ex arduo aliquo loco ad imum rueret, corpus eius affligi lædive non poſſet. Itaque immemor ſcriptum eſſe: *Non tentabis Dominum Deum tuum*: ſed potiùs in perniciem ſuam illud imprudenter amplectens: *Angelis ſuis mandauit de te; In manibus tollent te, ne offendas ad lapidem pedem tuum*: noctu ſurrexit, & in puteum haud modicæ altitudinis ſe præcipitem miſit. Ad ſonitum caſus exciti fratres, ſeminecem extrahunt: & cùm rem didiciſſent, à dæmonio illuſum affirmant. Sed ille in ſua credulitate præſumtuoſaque ſuperſtitione perdurans, die tertio pòſt, vita defunctus eſt. *Deut. 6.* *Matth. 4.*

4. Reg. 9. Iezabelis lapſus. Iezabel, intrante Iehu, iuſſu eius per feneſtram pręcipitata, à canibus deuorata fuit: ſed qui per ſuperbiam ab Eccleſia in præceps ruunt, ab infernalibus canibus, & æterna morte depaſcuntur. Hos nimirum canes infernales aggrediuntur, debentque cum æterna morte depaſci: eò ſanè crudeliùs, quò & horum canum dentes acerbiores ſunt, & in animam quoque ſæuientes pœnę æternæ truculentiores.

Fulgoſ. lib. 1. cap. 1. Inſanię huius præcipitijque genus etiam in Aſſaſinis (gentis nomen eſt) corporaliter adumbratum legimus. dum illi ſe in ſignum promtę obedientiæ ſolo ſuorum dominorum nutu eos deuocantium, etiam ex præruptiſſimis rupibus turribusque celſiſſimis dant pręcipites, & occidunt. Ita ſecundùm animam hęretici, iubente diabolo: (*Mitte te deorſum*) ab Eccleſiæ Catholicæ faſtigio, in errorum infernique barathrum lęti deſiliunt. *Lucæ 4.* Mitte te deorſum: diaboli cautio.

At techna iſta fraudulenta diaboli meritò notanda mihi videtur. Illos ſiquidem ipſe primùm in ſublime rapit per ſuperbiæ faſtum; & quaſi ſupra Eccleſiam ſtatuit: dum ſibi ſe pluſquam Sacerdotes omneſque Doctores ſapere perſuadent: omnemque quaſi ab alto deſpectant poteſtatem; & iam omnia ſub pedibus ſuis ſtrata arbitrantur. Sed quò illos in ſuis oculis exaltat ſublimiùs, eò profundiùs illos in damnationis voraginem præcipitat.

Huc

Huc etiam referri poteſt, quod Nicephorus accidiſſe narrat circa annum Domini 437. Iudæus quidam Moyſem ſe eſſe, à Deo in Cretam cælitus miſſum, confinxit: vt eius loci Iudæos ipſe per mare, perinde atque olim Iſraelitas per rubrum ſinum, duceret. & paſſim inſulam ipſam anno toto peragrans, vt ſe illum eſſe crederent, ſuaſit: atque vt opes quas haberent, pecuniasq; & poſſeſſiones omnes aſpernarentur, cohortatus eſt: ſe illos per mare, non aliter quàm in arida, in promiſſionis terram ducturum eſt pollicitus. Die conſtituta ipſe eos in ſummum quendam ſcopulum in pelagus excurrentem duxit: atque inde coniicere ſe in mare veluti natantes & vrinantes iuſſit. Qui id fecerunt, deinceps non apparuerunt: quidam etiam præcipitio ſaxis illiſi interierunt: iamque omnium deſperata ſalus erat, niſi Chriſtiani piſcatores ac mercatores, hos quidem extraxiſſent, illos ne idem attentarent prohibuiſſent. Pſeudo-Moſem ſuum illi comprehendiſſent; at ille confeſtim diſparuit: quo facto magnam ſuſpicionem præbuit, ſe dæmonem quempiam ſub humana ſpecie exſtitiſſe. *Niceph. lib. 14. cap. 40.* Moyſes fictus, ſeductor.

Quandoquidem igitur ex auditis conſtat, tantam eſſe inter diabolum & hæreticum congruentiam & paritatem; quis non videat, ſicut D. Apoſtolus monet de vno, dicens: *Nolite locum dare diabolo*. ita nec loci quid dandum heretico, ſed æquè vtrumque eſſe fugiendum? *Ephes. 4.*

Studium huiuſmodi fugę fuit in priſcis Catholicis efficaciſſimum. Narrat inter alios de populo Alexandrino Theodoretus, quòd pulſo Athanaſio ipſorum epiſcopo cōuenirent in cœmeteriis ad orationem: nec vllis minis vel cruciatibus adduci potuerint, vt Georgio Ariano ſe coniungerent, vtcunque eos vexante & excarnificante, ex mandato Imperatoris Sebaſtiano duce. De Samoſatenis non minora recenſet idem Auctor: vt D. Baſilius quoque de Catholicis, cùm in Oriente tabificum illud venenum paſſim graſſaretur. Vitandi itaque ſunt ambo, hæreticus æquè atque diabolus, velut animarum noſtrarum hoſtes, proditores, & prædatores crudeliſſimi: de quo ſequenti capite fuſiùs diſſeretur.

Oratio, pro Regni cæleſtis poſſeſſione.

DEus, qui contra Luciferi de cælis lapſum, hominisq́ de Paradiſo eiectionem, Regnum cælorum in terris conſtituiſti, hoc eſt Eccleſiam tuam ſanctam: ita nos quæſumus in hoc tua ope geramus, vt illud in cælis æternum conſequi mereamur. Amen.

CAP. XI.

Viribus at, paribusq; animis; quid pugnat vterque?
Ad Phlegetontæas animos auertere flammas.

TRITVM sermone prouerbium est: Aues concolores simul volitant. neq; enim corui cum columbis; & multo minùs accipitres miluiq; cum pullis gallinarum conueniunt. Ita & in bigis aut quadrigis, equi, quoad fieri potest, non solùm eiusdem magnitudinis & fortitudinis, verùm etiam concolores pariformiumque macularum coniunguntur. Eo modo & diabolus nullum magis sibi consortem quàm hæreticum, toto orbe potest reperire; ad moliendum malitiamque suam intendendam contra Dei gloriam, Ecclesiæ tranquillitatem, & salutem animarum. Quia licet omnes impij homines ipsius sint administri, & filij; sunt tamen hæretici, vt primogeniti, ita & charissimi fidelissimique, ob tam singularem in multis cum suo patre diabolo similitudinem; sicut præcedenti capite declaratum est. A B

Diaboli & hęreticorum coniunctum studium.

Non immeritò itaq. interrogatur modò, quídnam paribus viribus animisque vterque pugnet; quod sit præcipuum ipsorum studium; quod opus; quod vna voluntate & molitione conantur exantlare. Dicit enim appositè Auctor moralis: Pares cum paribus facillimè congregantur. Et Plato: Similis simili semper hæret. D. Gregorius verò, vt diuino spiritu illustratus, penitiùs rem introspiciens, propiusq. determinans, inquit: Diabolus cum reprobis vna persona est. Vnde & Dominus ipse de Iuda, cui iam tum optimè cum satana conueniebat, inquit: *Ex vobis vnus diabolus est.* Cumque reprobi vocabulum nemini post dæmonem ita vt hæretico conueniat, (iuxta Apostoli testimonium sic ad Titum scribentis; *Quia subuersus est; cùm sit proprio iudicio condemnatus*) constat, neminem adeò vnam cum diabolo esse personam, atq. hęreticum. Núc igitur, quid agunt isti ambo coniunctim? Animas pariter ad gehennæ flammas pertrahunt.. Omnem siquidem adhibent operam, vt peruersis doctrinis, pestilentibus cõsiliis, imposturis, pollicitationibus; & quando blandis sermonibus nil promouent, adhibitis etiam violentis machinis, mortales in certam animarum perniciem impellant. D. Gregorius sic de diabolo in particulari loquitur. Diabolus est lupus, oues dilanians. Quid autem sit hæreticus, quis ignoret? qui, dum etiam pro meliore sua veste ouinam assumit pellem, nihilominus lupus rapax manet. De similibus loquitur Apostolus: *Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.* Suntq. isti, mendaces illi magistri, de quibus C

Cato. Plato. Gregor. li. 4. Moralium, cap. 14. Ioan. 6. Titi 3. Homil. 13. in Euang. Math. 7. Actor. 20.

S. Petrus:

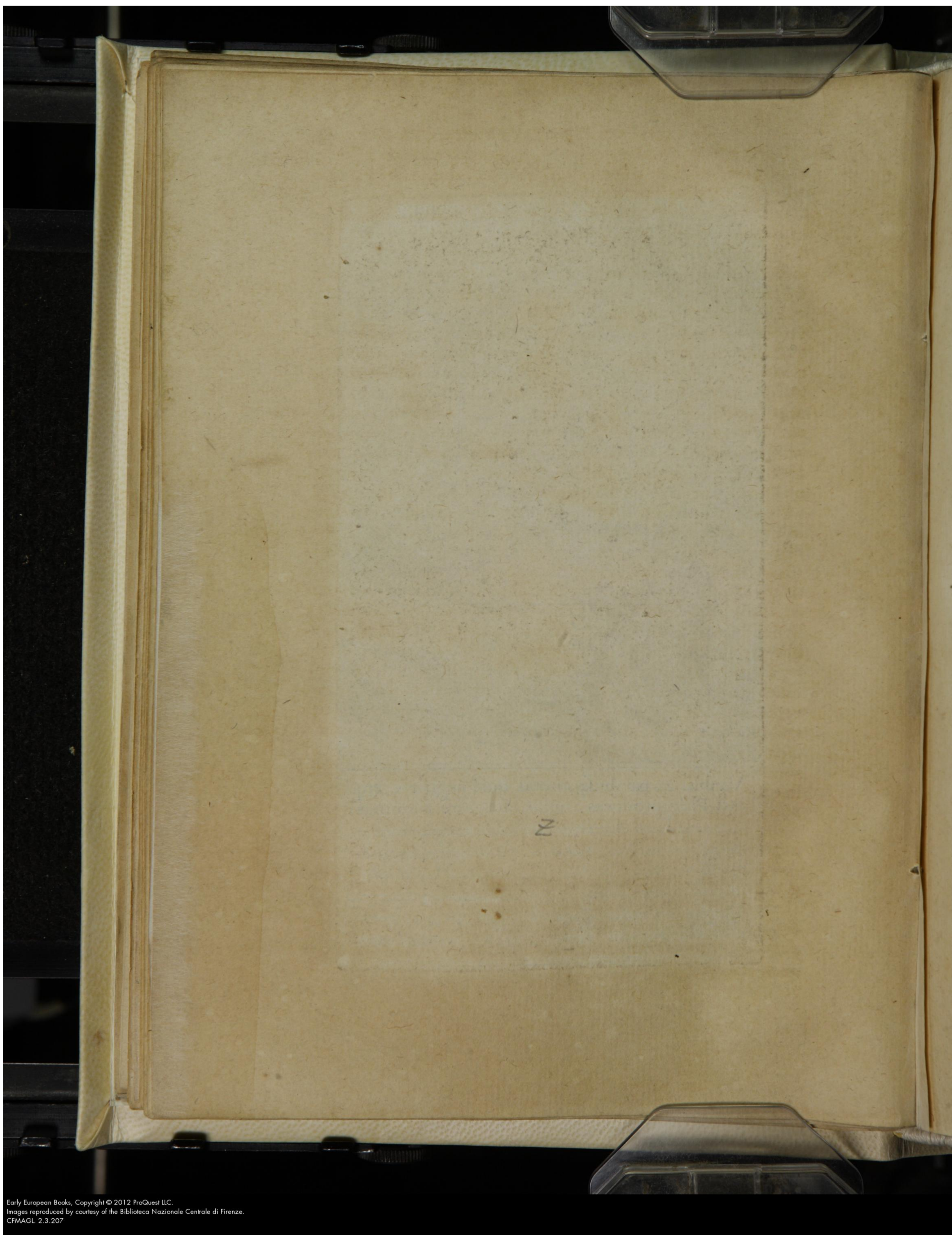
DIABOLI HÆRETICIQVE COMMVNE STVDIVM. 11.

Viribus at, paribusq; animis, quid pugnat vterq;?
Ad Phlegetontæas animos auertere flammas.

Seght ons: wat doen dees twee, al met versaemder handt?
Sy sleypen deur het bree, de sielen naer den brandt.

Que fait leur malice, Quand elle se glisse, Sur nostre terroir?
L'un rend l'ame morte, Et lautre l'emporte, Au profond manoir.

D S. Petrus: *Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij.* Hi item sunt, quos Propheta Ezechiel suis depingit coloribus: *Qui consuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas.* At audi quo fine. *Et cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum*; vitam scilicet & beatitudinem eis certò addicentes; & interim, mentientes populo
E meo, credenti mendaciis: atque ita speculo propriæ complacentiæ fascinatos ad interitum ducentes. Hæc diaboli & hæreticorum fallacia; hoc vtrorumque damnabile studium. Sique lubet etiam alium Prophetam impostores istos describentem audire, dicat Hieremias, quid de his sentiat. *Inuenti sunt* (inquit) *in populo meo impij, insidiantes, quasi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas, ad capiendos viros. Sicut decipula plena auibus, sic domus illorum plenæ dolo.* Vtque dolos versipellium istorum aucupum detegamus, audiamus D. Gregorium verba similia apud Iob explicantem. *Abscondita est in terra pedica eius; & decipula illius super semitam.* sic ait: Inimicus generis humani vniuscuiusq. mores, cui vitio sint propinqui, considerat: & illa opponit ante faciem, ad quæ cognoscit faciliùs inclinari mentem. Ibi ergo decipulam ponit, vbi esse semitam mentis conspicit: quia illic periculum deceptionis
F inserit, vbi viam esse inuenerit propinquæ cogitationis. Quis autem non videat, id ita, quasi ex eius præscripto, obseruare hæreticos, polliciendis simplicium animis in erroris nassam & laqueum? Hoc breuiter, sed efficaciter dicit Apostolorum Princeps: *Pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos qui paululum* (non satis) *effugiunt.* Vt itaque Christianus, in fide stabilis, ab istis non polliciatur in errorem; non satis est paululum ab illis fugere, sed multum, & omnino illos vt iuratos animarum hostes auersari necesse est, hæreticum, inquam, æquè atq; diabolum.

Declarat egregiè D. Aurelius Augustinus, non solùm periculum, verùm etiã pestiferæ tabis exitium, quod ex defectu fugæ huius emanat, dum hunc in modũ loquitur; Sic fiunt hæreses & schismata, cùm dicit plebs carnalis, quæ in charitate Dei fundata non est; Ibo post amatores meos; cum quibus vtique, siue per fidei corruptionem, siue per elationem superbiæ, turpiter fornicatur.

2.Pet.2. | Ezech.13. | Ierem.5. | Gregor. moral.li.14. cap.7. | 2.Pet.2. | August. de Baptis. contra Donat. lib. 3. ca. 19.

Oratio pro animarum tuitione.

O Iesu, nostrarum amator animarum, mille nobis struit insidias, cum omnibus suis ministris, inimicus noster diabolus: Ita nos quæsumus ab eius technis, & ab hæreticorum tuêre fallaciis, vt in fide radicati, coronæ fidelium consortes esse possimus. Amen.

CAP. XII.

Quis ſeſe in laqueos facilè induet hæreticorum?
Immemor, hos ſēper dare verba, & vendere fumos.

Ab hæreticis qui facilius decipiantur.

EMO libenter decipitur, etiam qui fors alios paratus aliquando eſſet fallere. Quocirca, quantum ſibi quiſq; cauet ne decipiatur; tantum illum poſtea malè habet, ſi nihilominus deceptus fuerit; vnde dictum illud vulgare: Non mihi ſecundò imponet. doctus ſum. Et illud adagium: Piſcator ictus ſapit. Dum volens hamo piſcem capere, ipſe imprudens à ſerpente in calcaneo mordetur: cogitat apud ſe: aliàs ero circumſpectior.

Mirum itaque meritò videri debet, quid cauſæ ſit, cur homines ſe A ita cateruatim ab hęreticis permittãt decipi, cùm ſit iſta nocentiſſima omnium, & maximè deteſtanda deceptio. *Fruſtrà* (inquit Sapiens) *iacitur rete ante oculos pennatorum.* neque vllum vnquam animal, cui tenduntur inſidiæ, ſe ſponte in laqueos induet; ſicuti videmus ſimplices mortales in caſſes hæreticorum ruere. Quî fit? quis hîc latet error?

Prou. 1.

Hæretici ſemper mentiũtur.

Reſponſio dicit, hoc genus hominum ita ab hæreticis decipi & ſe- B duci facilè; qui non ſunt memores, neque cogitant illos ſemper verba dare, & fumos vendere. hoc eſt, mentiri, & imponere. Si quis e- C nim ſciret, ſibi cum impoſtore eſſe negotium, & cum homine mendaci; non vtique illi fidem neque etiam aures daret; certus, neminem vnquam magis falli, quàm qui nimiùm fiſus ſit.

Atqui dicat aliquis; hæretici multa ex ſacris Scripturis proferunt, aliaq; quamplurima loquuntur, quæ vera ſunt; quo pacto igitur ſemper mentiantur? Non inficior; frequentem faciunt verbi Dei mentionem, & Capitula ſacræ Scripturæ glomeratim iactitant, multaque interdum vera proferunt, fateor; dicit tamen rectè Reſponſio, eos ſemper mentiri; quia ſemper mens & intentio ipſorum eſt, fallere, & ſimpliciores à veritate ſeducere. Sicut & verè dicitur mendax, & mentiri diabolus, etiam vera loquens; quia id ipſe per veritatem molitur, quod mendaces per mendacium: mentiri ſcilicet, & fallere. Ideoque & mendax eſt, & mendacij pater: Et hæretici, eius filij; quia faciunt opera patris ſui, diaboli. Et quandoquidem ipſi quoque in Veritate non ſteterunt; neque cum Chriſto permanſerunt, qui veritas eſt; neque Eccleſię, quæ columna eſt, & firmamentum veritatis, adhæſerunt; ſed exierunt, & à veritate alieni facti ſunt; quid aliud quàm mendacium loqui poſſunt, etiam verbis veritatis, quibus mẽdacium & fraudem ſuam cõuelant? Subdola autem ipſorum ſermocinatio, veri ſpecie adornata, & ita fucato prętextu in aures intromiſſa, non minùs au-

Ioan. 8.

dientium

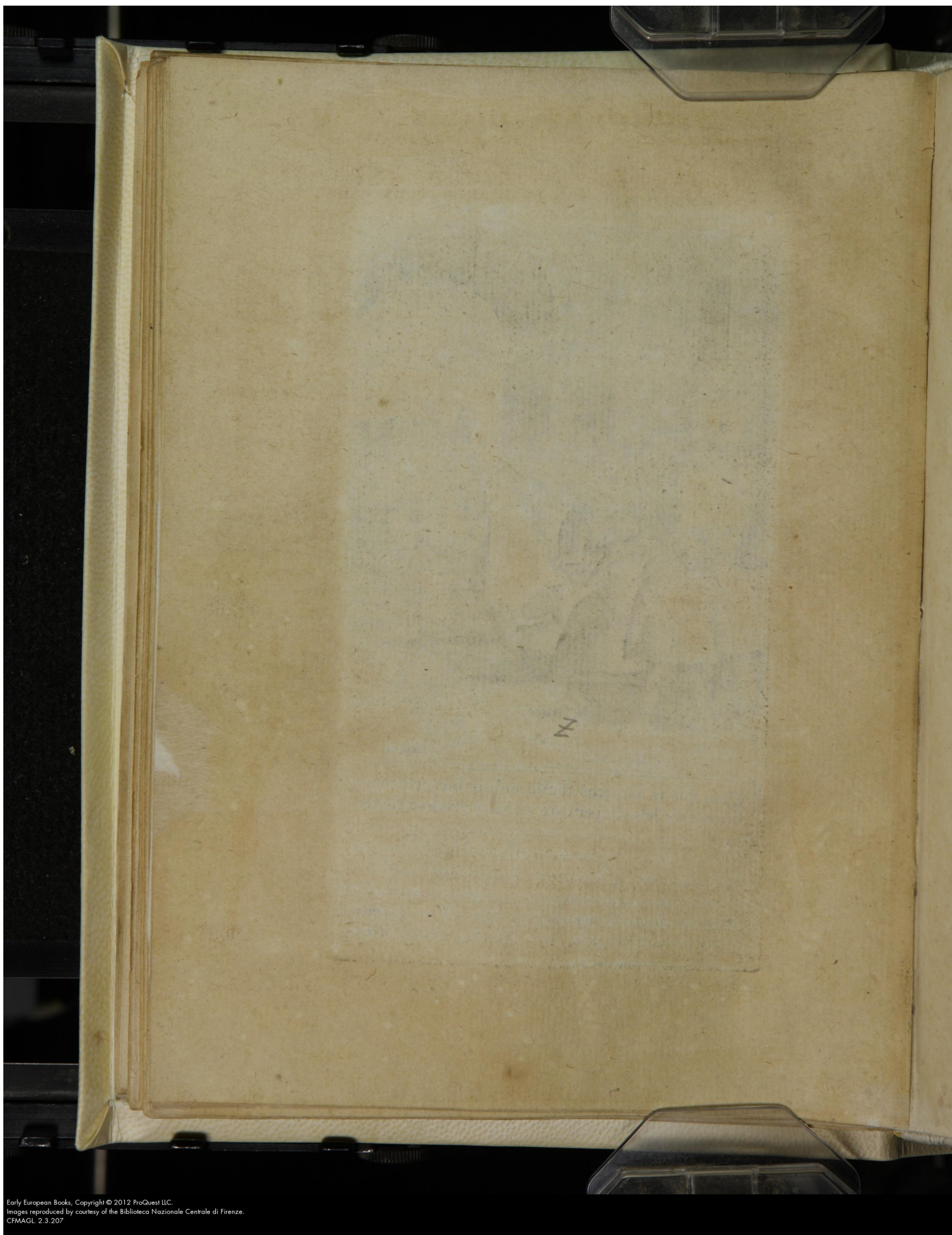
NIMIVM CREDVLI AB HÆRETICIS SEDVCVNTVR.

Quis ſeſe in laqueos facile induit hæreticorum?
Immemor, hos ſemper dare verba; et vendere fumos.

Wie laet hem op het punxt, van Ketters lichſt bedrieghen?
Silaes, die niet en dunckt, dat Ketters altyt lieghen.

A qui plus damnable, Sont les ſottes fables, De ces Hughenots?
A ceux, qui n'aduiſent, Qu'en tout ce qu'ils diſent, Menſonge eſt enclos.

Z

dientium animos inficit, quàm hausta pleno ore cicuta, aliúdve toxicum, corpus interimit.

Quocirca rectè dicit Ecclesiasticus: *Qui citò credit, leuis est corde.* *Eccli. 19.* Non enim frumenti aceruus, neque graues turgentesque tritico spicę facilè vento rapiuntur; sed ventosæ & inanes stipulæ, & paleæ leues: ita qui in fide parum radicati sunt, parumq; habent ponderis in morum grauitate, illi statim nouis fidem adhibent, & inconstantiæ vento tolli se sinunt ex area Ecclesiæ. Maximè verò ita accidit, quando animus per vitiosum affectum, & malam vitam, ad eiusmodi à fide defectionem propendet. Quia, vt Cæsar inquiebat; facilè homines credunt, quod desiderant. *Cæsar.* Idq; facilè ignem concipit, quod ariditate sua est facile ad flammã: & candela adhuc fumigans illicò flãmam arripit.

Conficitur ergo è prædictis, de hæreticis dici posse, quod D. Paulus de Cretensibus. *Cretenses semper mendaces; malæ bestiæ*, meritoque eis, *Tit. 1.* etiam vera dicentibus, non magis quàm mendacibus credi oportere. Vt nec verè lupum inclamanti creditum fuit, eò quòd toties antea per dolum & imposturam idem occlamarat. Vnde rectè dicitur: Qui *Arist.* mentiri consueuerit; facit, vt neq; cùm verum dixerit, sibi credatur.

Qui simulata veri adumbrataq; similitudine ab hæreticis falli nolunt, meminerint, quomodo Cambyses per Smerdem magum deceptus fuit: qui & fratris nomen, & vultum ad viuum exprimebat; eoq; fuco, Cambyse regno exuto, se ille eo vestiuerat, iamq; quietus possedisset, nisi fraus per Othanis filiam detecta fuisset, deprehensusque Smerdes ille auriculis priuatus nõ esse is qui fuerat creditus. *Fulgosius li. 9. cap. 16.* Smerdes magus magnus impostor. Ita, si benè attẽdatur; & carere auribus, & vbiq; malè audire, & honore spoliati reperiantur, qui vt verbi Dei pręcones, at ministri satanę, mendaciis suis & imposturis homines dementant, & in perniciem trahunt.

Mendaces itaque isti atq; impostores nocentissimi sunt omni diligentia fugiendi. *Hist. Eccl. Socrat. li. 2. cap. 38.* Cõstantia hîc Constantinopolitanorũ Catholicorum meritò cunctis imitanda proponitur: qui nullis tormentis per Macedonium hæreticum euinci potuerunt. Ligno ora hominum aperientes sacramenta ingerebant; mirè torquebant reluctantes. Feminarum mammillas in arca comprimentes abscindebant, vrebant, discruciabant: sed animum inflectere nequiuerunt.

Oratio, contra spiritum erroris ac mendacij.

QVandoquidem per errores ad vitam æternam non venitur; nos quæsumus, Domine, ab erroris & mendacij defende spiritibus: vt & in veritate permaneamus, & promissa Veritatis præmia valeamus obtinere. Amen.

CAP. XIII.

Quî fucũ faciunt, mera quãquam oracula fundãt?
Quâ solet arte, horum Stygius Doctorq; Paterque.

NON est mortalium quisquam, tam in dicendo vero felix, quin lingua quandoque labatur: vt dicit Psalmographus; *Omnis homo mendax.* Verùm quia hæretici, vt dictum est, etiam dum vera dicunt mẽtiuntur; siue dum ex sacra Scriptura, siue dum in familiari colloquio agunt: idcircò noua istud interrogatione mouetur; vt omnium oculis subiiciatur, eos hac in parte magistrum patremque suum diabolum imitari. A

Psalm. 115. Hæretici, etiam dum verum dicunt, mentiuntur.

Bernard. in Epist. Hæreticorum magister diabolus.

Dicit in primis S. Bernardus, quoad dæmonis magisterium: Diabolus scandalorum magister. Quam rectè magistri sui sectentur vestigia discipuli hæretici, ex hoc constare potest: quia nullum perniciosius maiúsve scandalum, quàm hæresis; nulla immanior deuastatio, & fœdior ruina, quàm ab Ecclesia Christi deficere, & alios vt viuos lapides inde conuellere, ac ad sectariorum aceruos aggregare. Hi sunt, de quibus S. Paulus sic scribit: *Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium.* Ecce, doctores hæreticorum dęmones sunt: qui mẽdacium in hypocrisi, hoc est, fuco veritatis, obtẽdunt. Et quia scientes volentesq; errant, & in errorem ducunt; ideò rectè addit Apostolus, eos cauteriatam habere conscientiam; hoc est, quasi candenti ferro adustam, obduratam, factamque insensibilem. Hæc de doctoratu diaboli. B C

1. Timot. 4.

Pater hæreticorum diabolus. *Ioan. 8.*

Quod ad paternitatem attinet: præter id quod præcedenti dictum est capite, hęreticos esse filios diaboli, quia opera eius faciunt; & ita, iure reciproco, diabolum ipsorum esse parentem: etiam ex D. Augustini verbis id haud obscurè deducemus. Dum illa Christi verba explicat: *Diabolus mẽdax est, & pater eius,* talem facit comparationem: Quomodo Deus pater genuit filium, Veritatem: sic diabolus lapsus, genuit quasi filium, Mendacium. atque ita, cùm sit pater mendacij, etiam mendacium hominum pater est. Cumq. sint in hac generatione primarij ac primogeniti, hæretici: non immeritò patrem suum ita per omnia referunt, vt rectè à quibusdam, diaboli incarnati, nominentur. Sunt etenim: quia & ingenium, & mores, & loquela id manifestum faciunt. Foras igitur canes, sic latratu suo templum Domini conturbantes. D

Augustin.

Sulpitius in vit. S. Mart.

Sanctum Martinum Turonensem Episcopum communis hominum hostis ludificare conatus est, stupendo ad hoc vtens prætextu. Aureo enim diademate, & purpureo superbus indumẽto, ei occurrẽs,

Regem

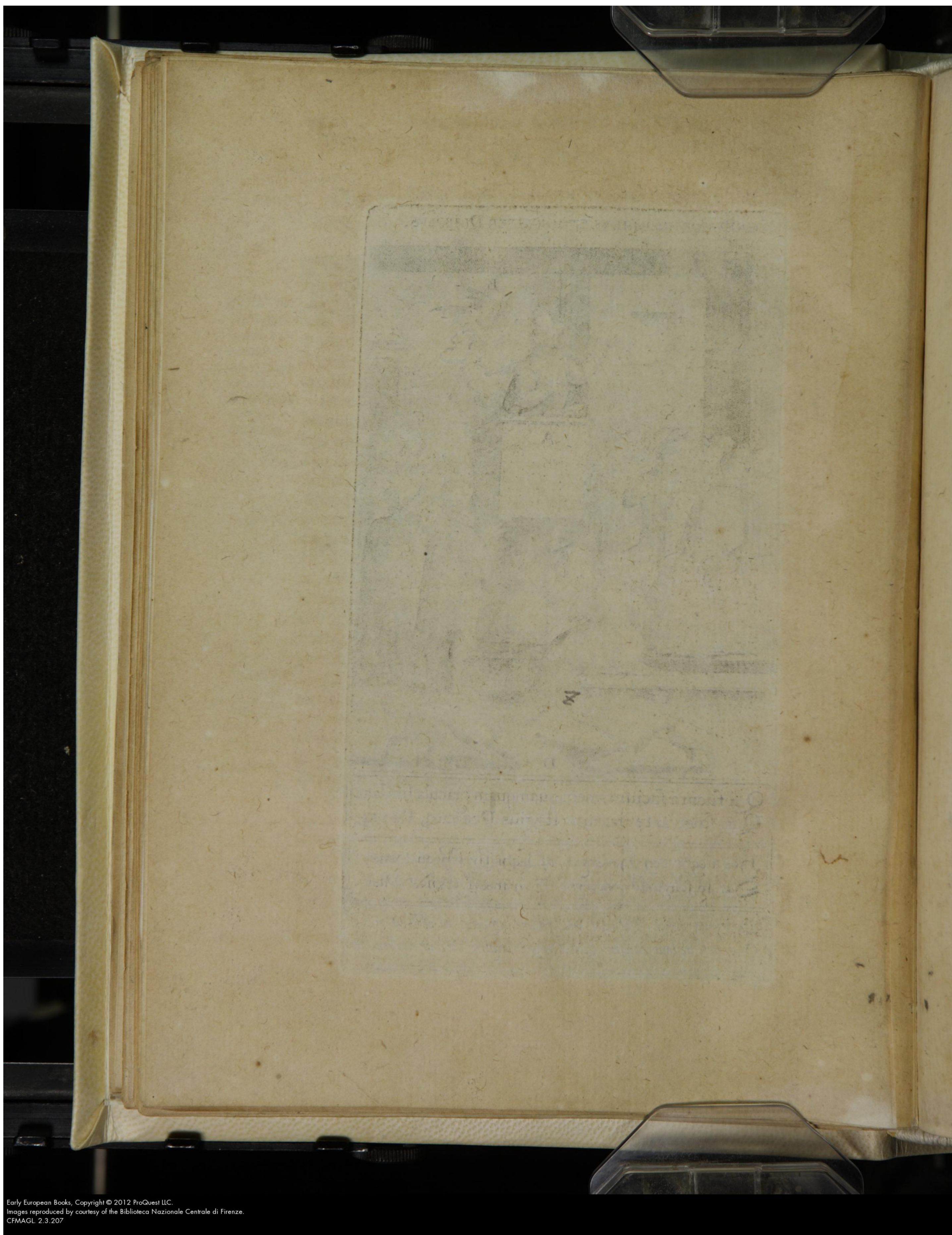
HÆRETICORVM PARENS ET MAGISTER DIABOLVS. 13.

Qui fucum faciunt, mera quamquam oracula fundant?
Qua solet arte, horum stygius Doctorq; Paterq;.

Hoe lieght een Heretyck, al seght hy schoone waer?
Dat is duyuels practyck: Syn meester, ende Vaer.

La Verité sainte, Est elle vne feinte, Quand ell'est en eux.
Ouy; c'est de leur Maistre, Ce viel serpent traistre, Vn tour malheureux.

Regem se Christum esse,& ad iudicandum mundum descendisse,asseuerabat. At verò & diabolicæ arrogantiæ gnarus,& mansuetudinis Domini memor Martinus; Haud talem,inquit, venturum se pollicitus est Christus;sed cum omnibus Passionis,quã pro nobis sustinuit, signis,cum spinea corona,vulnerúq; cicatricibus,& ipso victoriæ suæ trophęo,cruce:cùm talis apparuerit,eum aduenisse credã.Immundus ergo spiritus verbis veritatis victus,disparuit. Luculentus accesserat, lutulentus fæculentusq; abiit: vt nullam illi lucem,nisi apparẽtem atque imaginariã credas. Ita aggrediuntur hæretici quos venantur,specie fulgentis spiritus,omnia iudicantes: ast dum paternæ hæredes indolis,humilia,aspera,crucemque spirantia detestantur,se produnt.

Diabolus S. Martino apparens.

Quòd hæretici auctore magistroq; diabolo mendaciis fucoq; decipiant, prout ipsi quoque ab eodem decipiuntur,duobus sequentibus exemplis constabit. Anno 933. vt Glaber testatur , erat in Galliis hæreticus,cui nomen Leutardus;qui primùm in agro solus aliquamdiu vixit,somniauitq.examen apum sibi per secreta naturę in ventrem intrare,& magno strepitu per os erumpere,quæ illum tunc crebris punctionibus agitabãt. Ac,diu multumq; stimulis agitato, loqui ei videbantur,& multa hominibus impossibilia præcipere,vt faceret.Tandẽ fatigatus venit domũ,diuortioq; facto,quasi ex præcepto euangelico, Ecclesiam intrans,quasi oraturus, arripuit crucem,& Saluatoris imaginem contriuit. Decimas dare dicebat esse inane. Populum ad se allexit,tametsi insanire videretur. Ab episcopo Lebuino conuictus & paulùm ad mentem reuocatus ; tandem videns sibi spem ambitionis ereptam,se in puteum demersit.

Glaber hist. lib.2.cap. 11.& 12.

Apud Rauennam Vilgardus quidam,anno 1000. à diabolo illusus, illusit & aliis. Is ita Grammaticæ addictus fuit , vt relictis ceteris artibus, huic vni inhæreret. Nocte quadam ei dæmones in specie veterum Poetarum apparuerunt,grates ei agentes pro honore quem ipsis impenderet,promittentes ipsi eum suæ quoque gloriæ fore participem. Cœpit exinde turgidus ille multa fidei contraria docere , & per dicta Poetarum multos in errorem inducere.

Baronius tomo 10. ex Glabro.

At nunc restat,vt modum etiam in veritate mentiendi,apertiùs explicemus ; quod sequenti fit capite.

Oratio contra simulationis vafriciem.

O *Iesu,qui æterna Patris es Sapientia, nos quæsumus contra versipelles fictorum spirituum defende præstigias ; vt neq; angeli lucis obtentu diabolus , neque eius ministri nos veri recti, deludant imagine ; sed in tua fide ac charitate perseueremus. Amen.*

CAP. XIV.

Ergóne mentiri valeat quis, vera profando?
Subdola cuî vero mens insidiatur ab ore.

Quomodo quis, verũ dicendo mentiatur.

DE mendacio, & mendacibus, in cap. 51. ex professo tractabitur: hìc autem nobis solùm ostendendum est, quì fieri possit, vt quis verum etiam loquẽdo mentiatur; presertim iuxta nostrum propositum, id in diabolo & filiis ipsius hereticis considerando. Clarũ in primis est, mentiri illum, qui aliter ore loquitur, quàm cogitat corde, dum quidpiam asserit. fieri autem posse, certum est, vt verum quidem labiis proferat, sed in mente falsum existimet: atque ita materialiter dicet veritatem, formaliter tamen mentietur. Exempli gratia, dicat quis alteri, cui debitor erat: satisfeci tibi: & ponamus, ita se rem habere: ipse tamen verè in conscientia id ignorans, putet se non satisfecisse; & tamen id asserit: certum est illum mentiri, etiam si verum dicat. quia ore dicit, ita: & corde cogitat, non. Quòd autem verum sit quod loquitur; non ex mente eius est, sed casu accidit: vt, dum mentiri intendit, verum tamen dicat. Ita etiam accidit, vt quis è diuerso falsum dicendo, non mentiatur; quando nimirum, quod simpliciter profert, verum putat: quia os foris proloquens, cum animo intus cogitante consentit: quòd autem aliter se res habeat quàm dicit, non mentiendi studio, sed errore opinionis id accidit. verè quidem is dici potest, non dixisse verum; non autem, mentitus fuisse. Mendacium siquidem, iuxta Ciceronem, est falsa verborum prolatio, cum intentione fallendi. Quando autem ipse mendacij pater diabolus, siue hæretici, etiam ex sacræ Scripturæ fluento, vera depromunt; mentiuntur nihilo minus: quia falsa & fallax est eiusmodi etiam verorum verborum prolatio, cum intentione fallendi facta. Ore veritatem loquuntur; & corde interim meditantur mendacium. Vnde sapienter Sapiens: *A mendace quid verum dicetur?* Ac si dicat, quod nos iam diximus: Mendax semper mentitur, etiam dum verum loquitur. Quia quando veritatem per se gratam, amabilem, & acceptabilem obtendit; non ideo facit, vt illa acceptetur, & foueatur; sed tantummodo, vt sub simplici eius velamine, obtrudat mendacium: hominesq; simplices speciosa veritatis fronte pellectos, decipiat. Mentitur itaq; vafer, & subdolus, etiã dum vera proloquitur. Ad hæc, quando Præceptum Domini attendimus quo mendacium prohibetur; videmus in eo præcipuam fraudis & deceptionis haberi rationem. Sic enim dicit Dominus: *Non mentiemini.* In quo autem mendacij primaria consistat natura & vis, declarat, per sequentia verba prio-

Cicero. Mendaciũ quid?

Prou. 14. Mendax mentitur semper.

A
B
C

Leuit. 19.

QVOMODO QVIS, VERVM DICENS, MENTIATVR. 14.

Ergóne mentiri valeat quis vera profando?
Sub-dola cui vero mens insidiatur ab ore.

Hoe vanmen soo ghereet, waer spreken, nochtand lieghen?
Alsmen met Waerheyt ô vleedt, ander soeckt te bedrieghen.

Se peut il donc faire, Qu'ensemble on profere, Bourde et Verité?
Ouy; quand par Vray-dire, On pretent seduire, La simplicité.

ba priora dilucidans; dum subdit: *Nec decipiet vnusquisque proximum suum.* Istud D. Augustinus apposite confirmat, hunc in modum: Mentientis proprium est, aliud in lingua, aliud in pectore habere. Atque ita, iuxta præcedentia interrogata & responsa, mentitur ille, quisquis duplicitatem & dolum in corde concipit, etiam si verum in ore resonaret. Et hoc videtur etiam Homerus clarè voluisse dicere, dum ait: Mendacium, veritatis opus aliquando est. Quia scilicet veritate, veluti instrumento, vtuntur impostores, vt mendacium fabricent; & deptionem, quam corde alunt, ope veri, in actum deducant. *August. in Enchirid.* *Homerus.*

D Quid aliud actitabat malignus spiritus, dum ita Christo Redem-
E ptori nostro acclamabat? *Scio te, qui sis: Sanctus Dei. Increpauit illum Iesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo.* Quid ita? non quòd falsum diceret; sed per veritatem fallere conaretur, & eos qui crederent vera dicenti, etiam in mendaciorum credulitatem induceret, itaque deciperet: quod est mentientium. Istud D. Chrysostomus valde disertè contestatur. Diabolus, inquit, interdum vera dicit, vt mendacium suum *Luc. 4.* *Chrysost. super Matth.*
F rara veritate commendet. Hæc est planè eadem hæreticorum vafrities; siue in suis debacchationibus, seu etiam in communi congressu. Qui instar propolarum dolosorum, merces viliores melioribus obtegunt; & quisquilias, sub rerum vtilium vmbra, carè venditant: Biblia ipsa sacra, sed deprauata, producunt; in pleno cœtu ea magno turgentes fastu legunt; nudum textum, purum putum Dei Verbum, & merum Verum ingeminant; vt dum miseri auditores, ad veritatem os & aures aperiunt, nugiuenduli illi blaterones, virus suum veri tegmine obuolutum cumulatiùs ingerant. Atque ideo, sicuti cum patre diabolo, à veritate exciderunt in mendacium: ita quidquid loquuntur, siue verum siue falsum sit, mentiuntur: quia mendacij naturam veritas induit, dum per illam deceptio intenditur. Deinde, quemadmodum Nox manet nox, tametsi lampades aliquot, vel tedæ colluceant: ita hæretici, cùm non solùm in tenebris, sed etiam ipsi tenebræ sint; & quidem Ægyptiacis illis palpabilibus densiores, & plusquàm Cimmeriæ, vtpote infernales, nox ipsa errorum, & ipsissima mentium cæcitas; quid obstabit, quo minùs omnia quæ ad ipsos pertinent, queque ab ipsis procedunt, siue vitam siue doctrinam spectes, & ipsos denique quantos quantos, mendacium appellemus? Insuper, sicut magos & maleficos rectè dicimus, & verè sunt, tametsi sacris quibusdam ad malum tum verbis tum rebus abutantur: quidni hæreticos mendaces & impostores vocitemus, etiamsi ad suas præstigias sacra & vera aliqua verba vsurpent? Cumque veridici & diuini vocentur, qui tamen vt plurimum falsum dicunt; & dum verum aliquando proferunt, mentiuntur tamen, quia decipiunt: quare non dicentur mendaces hæretici, licet interdum dicant quod verum est, vt *Hæretici mentiũtur etiam dum verum dicunt.* *Exod. 10.* *Veridici mendaces.*

mendacio suo muniant viam, & auctoritatem concilient? Si tamen quispiam hęreticos ob id veridicos esse dicendos occinat, quia quandoque verum dicunt: per me licet vt commune hoc eis nomen cum dæmoniacis illis diuinatoribus sit; qui, vt dixi, contrarium rei nomen sortiti sunt; veridici dicti, cùm sint mendaces; veritate mentientes, & animas perdentes. Sic etenim æquè homicida censendus est, qui quempiam pane occiderit, atque qui gladio.

Quæ cùm ita sint: quis adeò hebes sit, vt non videat quãto sibi studio à talibus sit pseudoprophetis cauendum? In horum enim omnium
3. Reg. 22. ore residet spiritus mendax, vt ipsemet de hoc fallendi stratagemate apud Dominum gloriatur. Nunc, tametsi perinde sit, si quãdo necem aliquis mihi intentet, siue eam spiculo siue poculo est illaturus: non tamen perinde cauetur; quòd poculum, vitæ atque amicitiæ potiùs quàm inimicitiæ & mortis sit symbolum. Verùm quando iam certò constat, hæreticos veritatis pretextu melle litum veneni poculum circumferre, mortemque certam intendere; quis adeò demens, qui lætus admittat, & cum plausu exhauriat, immò etiam vel summis attingat labris? Auertat Deus, vt ipsorum virulentæ veritati aures aliquando præbeam, tametsi præ meis foribus sua prostituere inciperent. scri-
Exod. 23. ptum est enim: *Mendacium fugies.* Nociturum est siquidem, etiam suaui veritatis melle oblitum. Dicit etenim Salomon, fucum omnem de-
Prou. 20. tergens: *Suauis est homini panis mendacij: & postea implebitur os eius calculo.* Dum mendax falsum veri similitudine condit; quasi panem obtrudit: sed quando deceptio aliud quàm creditum fuit operatur; tunc panis ille, quasi in lapidem versus, pro vita, quam nutriendo daturus sperabatur, mortem quæ non cauebatur, inferre percipitur. Ita specie verbi veritatis inescatos hæretici fallacia latẽtis intus erroris occidũt.

Sed & è profanis aliquid historiis attexamus, quod fraudem istam
Gel. lib. 15. cap. 22. vtcunque collustret. Q. Sertorius, in Iberia, hinnulum candidæ ceruæ
Astus Sertorij. aluit, cicuremque reddidit; adeò vt accedentem sequeretur, & cum ascendente in tribunal simul ascenderet, atque os adduceret. Persuasit igitur barbaris, animal hoc sacrum esse Dianæ; deamque per illud omnia prædicere, sociamque in bellis præsto esse. stuporem barbaris iniecit, qui eum adorabant; omnesque ad eum, quasi diuinis viribus septum, confugiebant. En artificium hæreticorum, si applices.

Fulgosius lib. 7. cap. 3. Mahumetes, falsus propheta, & sceleratæ legis auctor, præter plurima alia quæ magno astu confinxit, vt diuinitatis opinionem apud
Astus Mahumetis. barbaras nationes captaret, hoc quoque egit. Columbam ita commodè assuefecit, vt ipsi apud rudes populos conciones habenti in humerum inuolaret, rostroque aurem peteret, ex qua ille eam pascere consueuerat. Populi credidere, ipso ita affirmante, in columbæ forma Spiritum sanctum cælitus descendere, vt eum, quę dicenda essent, moneret.

moneret. Ita hæretici omnes, se Spiritu sancto afflatos asseuerant; & eius instinctu oracula promere: cùm spiritu tamen dissensionis agitentur: & Spiritus sanctus vniformis sit. Huc spectat etiam, quod complures eorum, quò faciliùs simpliciores vtriusq; sexus in errorem inducerent, socias sibi mulierculas adiunxerunt, quarum consiliis & oraculis sese vti profitebantur. Sed audiamus D. Hieronymum hanc illorum insaniam describentem. Sic enim de his ad Ctesiphontem aduersus Pelagianos scribit. Quid sibi volunt, inquit, miseræ mulierculæ oneratæ peccatis, quæ circumferuntur omni vento doctrinæ; semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis peruenientes? Et ceteri mulierculārum socij, prurientes auribus, & ignorantes quid audiāt, & quid loquantur? qui vetustissimum cœnum, quasi nouam suscipiunt temperaturam? qui iuxta Ezechielem liniunt parietem absq; temperamento; & superueniente veritatis pluuiâ dissipantur? Simon magus hæresim condidit Helenæ meretricis adiutus auxilio. Nicolaus Antiochenus, omnium immūditiarum repertor, choros duxit femineos. Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos sibi animos prępararet. Apelles Philomenen suarum comitem habuit doctrinarum. Montanus, immundi spiritus prædicator, multas ecclesias, per Priscam & Maximillam, nobiles & opulentas feminas, primùm auro corrupit, deinde hæresi polluit. Dimittam vetera, vt viciniora transscendam. Arius, vt orbem deciperet, sororem Principis Constantij antè decepit. In Hispania, Agape Helpidium, mulier virum, cæcum cæca, duxit in foueam. De hoc rursum schemate idem sic scribit ad Eustochium; Pudet, inquit, dicere, proh nefas! triste, sed verum est. Vnde in ecclesias Agapetarum pestis introijt? vnde sine nuptiis aliud nomen vxorum? Immò, vnde nouum concubinarū genus? Plus inferā: Vnde meretrices vniviræ? Hucusq; Doctor ille eximius.

Astus hęreticorum.

D. Hieron. aduersus Pelag.

2. Tim. 3.
1. Tim. 1.

Li. de Custod. Virginit.

Porrò de Helena, Simonis magi pedissequa, sic habet Epiphanius, aduersus hæresim Simoniacam scribens: Simon se magnam virtutem Dei, & meretriculam suam Spiritum sanctum appellauit. At de hæreticorum cum patre diabolo affinitate, parilique eorum (etiam veritatis obtentu) fallendi studio, eorumque fuga, hactenus. Nunc de Christiano, & ad hominē Christianum pertinentibus, differendum.

Epiphan.

Oratio contra mendacium, & dolum.

DEus, qui nec mentiri, nec fallere potes, quem neque quisquam potest decipere: præsta, quæsumus, vt te pro norma imitantes, & nemini fraudem faciamus, & nemo nos in animæ nostræ perniciem dolo valeat circumuenire. Amen.

CAP. XV.

Dic, age, Christicolę augusto quis nomine dignus?
Qui Verbo Factoque sui vim nominis implet.

Christiani boni descriptio.

POSTQVAM iam hæreticum hominem ita penicillo ad viuum depinximus, vt quiuis eum facilè dignoscat; & quantum animę salus ei cara est deuitet: restat, vt quis sit dicendus Christianus, quisq; eo nomine dignus sit audiamus. Quid enim proderit homini, si hæreticum norit oderitque; & ipse interim non sit bonus Christianus? Diabolo namque perinde est, qua ratione miseros mortales in tartarum trahat: siue fidei siue bonæ vitę defectu. Itaque in hanc rem modò incumbamus, vt quantum instituti huius feret ratio, quid Christianus sit, quidq; sit eius officij, edisseramus. In primis notandum, in Interrogatione, paulò, immò multo plus peti, quàm quid sit Christianus: quæritur enim, quis dignus illo sit nomine; aut quis bonus sit Christianus. Christianus in genere ille dicitur, atque Catholicus: Qui Baptismatis Sacramento initiatus, Iesu Christi veri Dei atque hominis salutarem doctrinam in eius Ecclesia profitetur; neque sectis, vel opinionibus vllis ab Ecclesia Catholica alienis adhæret: sicut ex professo in Catechismo traditur; sub qua descriptione etiam mali Christiani continentur. Nostra verò interrogatio quærit, Quis dicendus sit bonus Christianus; quia talem instruere hoc opere est constitutum. Rectè responsio: Qui verbo & facto nominis sui vim implet: hoc est; qui fidem Catholicam profitetur, & iuxta eam vt Christianum decet viuit. Ista est autem inter vtriusque conditionis Christianos differentia: quòd priores illi fidem veram, vt arboris radicem habent: sed illa sola non saluabit eos, quia fructibus arboris (bonis inquam operibus) instar infrugiferæ illius ficulneæ destituti sunt. Posteriùs verò descripti Christiani, de quibus in proposita quæstione tractatur, Fidem veram, & insuper per charitatem operantem seruant & exercent. Isti per omne genus vtilium, bonorumque animalium, arborumq; bonarum, in sacra Scriptura significantur. Hanc distinctionē rigida sententia statuit D. Cyprianus. Christianus, inquit, nemo rectè dicitur, nisi qui Christo moribus (prout valet) coęquatur. Nihilo mitius Sanctus Augustinus super hac Christianorum diuersitate exercet iudicium. his verbis: Christiani nomen ille frustrà sortitur, qui Christum minimè imitatur. Rationem reddit: Quid enim tibi prodest vocari, quod non es; & nomen tibi vsurpare alienum? Et verè ita est. Quid enim hoc alicui conferat, quòd faber, agricola, vel mercator vocetur; immò, quòd Comes, Dux,

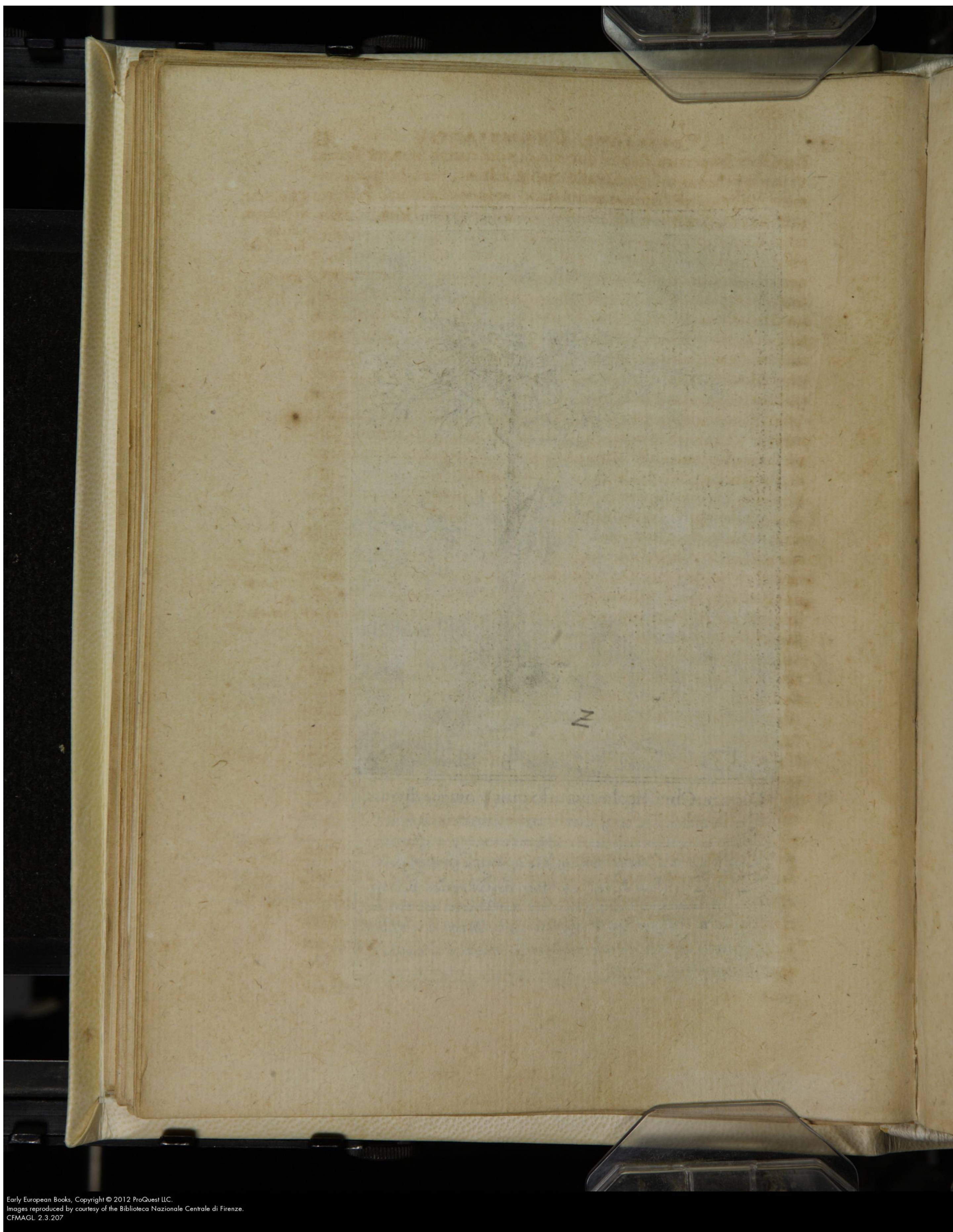
Marginalia: *Act. 11.* — A B C — Christiani mali, qui? — D E — *Cyprian. de 12. abus. cap. 7.* — *August. de vit. Christ.*

Dic age: Christicolæ augusto quis nomine dignus?
Qui Verbo Factoq; sui vim nominis implet.

Seght nu wie datter net, den Naem van Christen heeft?
Die Christus Leer, en wet, belydt, ende beleeft.

Qui porte l'enseigne, Qui est vrayment digne, Du nom de Chrestien?
Qui suit la loy sainte, De coeur, non de feinte, D'oeuure, et de maintien.

Dux, Rex, Imperator, solo sit nomine, & nihil eorum sit in re? Verùm vt paulò penitiùs indignitatem istam intueamur, qua Christiani nomine insigniti, nihil minus quàm quod audimus facimus: Pictores nos esse puta, non iam dici tantùm: quia Christiani dicimur, & sumus; Christique imitatores, sed non recti. Effinge itaque pictores plurimos ad tabellas suas sedere, & in Christum oculos coniicere, vt debitis eum coloribus adumbrent; siue sanctè in terris conuersantem, siue orantem in horto, siue denique flagellatum, crucem gestantem, aut etiam Cruci affixum: interim, pictorum alij, loco iam dictorum, pingerent Christum vel adoratum à magis, vel aquam in vinum mutantem, vel multiplicantem panes, vel ingressu Hierosolymitano triumphantem, vel in monte Thabor splendore gloriæ radiantem, & eiusmodi speciosa, grata, placentia; in quibus libentiùs multi eum, quàm in contemptu, paupertate, & passionis opprobrio, & patientia imitentur: alij, quod peius est, pro Christo Iudam proditorem delineent & effingant: alij (horreo scribens) etiam cacodæmonem in cordis sui tabella, pro Christo, depingere non erubescant, interim Christi exemplar contemplantes; vt pictores effigiem cuiuspiam effecturi, viuum solent prototypon inspicere. Qui verò horum omnium Christum optimè expresserit, ille optimus eiusmodi pictor & Christianus censendus est. Alioqui, dignus sit, qui hac seuera D. Augustini censura verberetur, dum ait: Deprehenderis, & detegeris Christiane: quando aliud agis, & aliud profiteris: Fidelis in nomine, aliud demonstrans in opere. Itaque iuxta Apostoli monitum: *Aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum*; fideles ipsius simus imitatores.

Christiani, vt pictores, Christi imitatores.

August. de symb. ad Catech. lib. 4. cap. 1.

Hebr. 12.

Id ita tradente iam dicto Doctore consequemur: iuxta quē ille verus est Christianus, qui omnibus misericordiam facit; qui nullâ omnino mouetur iniuriâ; qui alienū dolorem tanquam proprium sentit; cuius mensam nullus pauperū ignorat; qui coram hominibus inglorius habetur, vt coram Deo & angelis glorietur; qui terrena contēnit, vt possit habere cælestia; qui opprimi pauperē se patiente non patitur; qui miseris subuenit; qui ad fletum fletibus prouocatur alienis.

Oratio, pro Christianismo benè seruando.

GRatias tibi ago Domine Iesu Christe, sponse animæ meæ, quòd me ad tantam dignitatem exaltaris, vt tuus seruus, amicus, frater, & tui corporis membrum effectus sim: Da, ita nomen hoc Christiani, tam eximium, condignus actibus adimplere; vt tecum aliquando in cælis, tanquam tibi cohæres, valeam collatari. Amen.

CAP. XVI.

Hoc opus in quinas aliquis mihi digere partes.
Prima Fidẽ:altera Spem:pars tertia tradet Amorẽ.

Distributio doctrinę Christianę.

POSTVLAT interrogatio vt doctrina Christiana in pręcipuas quinq; partes distribuatur:quarũ tres in subiecta responsione ponuntur,duæ verò reliquæ sequenti capite tradentur. Has omnes quidam Catechismi sub quatuor cõplectuntur; non expresſè annumeratis septem Sacramentis: sed illis sub reliquarum numero cõprehensis:quod eodem recidit. Quia verò hîc non Catechismum ex professo tradere, sed succinctè eius memoriã, in animis eorum qui eum tenent, refricare, & hac ratione, quasi strata via,ad Christianum in iis quæ officij eius sunt informandum, procedere est animus: hinc quædam aliquando alio modo alioque ordine pono, quàm methodus Catechistica solet obseruare, vt in Præfatione clariùs scopum meum indicaui.

Quinque itaq; partes ponimus Christianæ disciplinæ, vt verè totidem sunt,totidemq.in omnibus,qui Catechismũ tradunt,reperiuntur explicatæ. Fides nimirum, Spes, Charitas,sancta Ecclesiæ Sacramenta, & iustitia Christiana. Meritòque in iis quæ fidei sunt, homo Christianus ante omnia instructus esse debet:Fides enim vt radix arboris est, ex qua boni fructus exspectantur. Fundamentum est etiam ædificij illius, quod tota vita sua homo per bona opera construere debet in hoc mundo, cuius fastigium vsque in cælum pertingere necessum est; aut alioqui frustrà omnem suum hîc impenderit laborem, & sumptum, ignique vniuersa tradentur. Et videre debet quid superædificet, vt monet Apostolus. Quia si quis superædificat super fundamentum aurum,argentum,lapides pretiosos,ligna,fœnum,stipulam; vniuscuiusque opus manifestum erit: Et vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Debet,quod amplius est,domus hæc pluuiam,flumina & ventorum violentiam sustinere; quibus ingruentibus,si fundamentum firmum non est, corruet; & futura est ruina eius magna; sicut Dominus noster Christus fundamentum, lapis angularis,& architectus sapientissimus ipse prædixit; exemplarq. viuum in se præbuit. Hoc igitur capite de tribus primis partibus doctrinę Christianæ Fide,Spe,& Charitate,in genere: & proximo de duabus reliquis: quia vnico versu omnes quinque constingere fuisset difficile: tunc singulæ sigillatim tractabuntur.

Matth.3. 7.12. *Gregor.Moral.28.cap.6.* *1.Cor.3.* *Matth.7.* Virtutes Theologicæ.

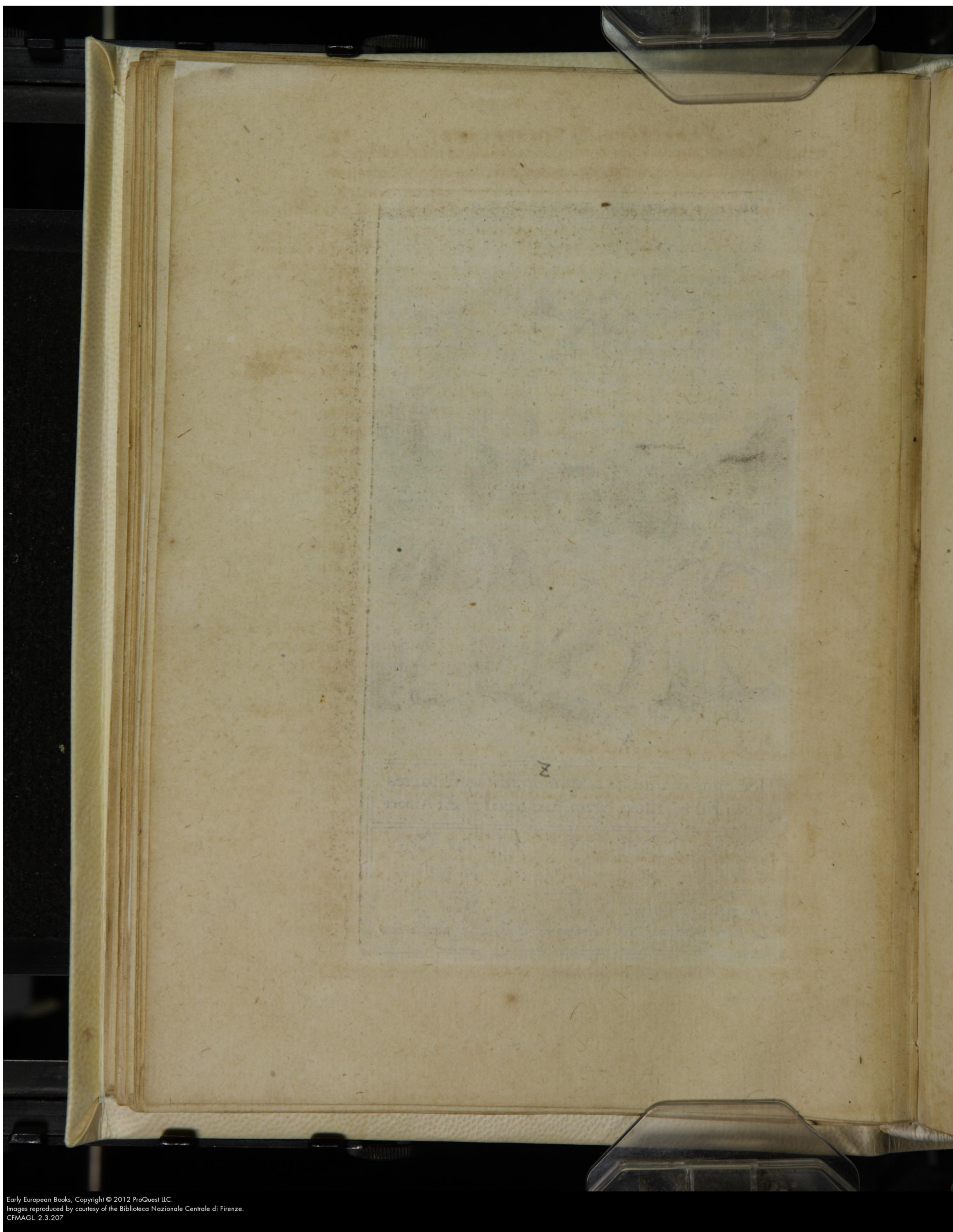
Tres iste Virtutes, Fides, Spes, & Charitas, ideò Theologicæ vocantur, tum quia à Deo nobis infunduntur, tum quia ad Deum diriguntur.

Hoc opus in quinas aliquis mihi digere partes.
Prima Fidem; altera Spem; pars tertia tradit Amorē.

Dat yemandt desen boeck in vyuen my bedye.
Gheloof, en Hope vloeck, en Liefde: dat syn drye.

Dis moy les cinc choses, Que Dieu at encloses, Dedans ceste loy?
La seure Esperance, Et l'Amour immense, Et la saincte Foy.

guntur. Nemo enim has alio modo quàm diuinitus infusas accipere potest; neque illas aliò quàm in Deum dirigere. Si namq; proximum diligere iubemur, non nisi in Deo, & propter Deum id faciendum est. De his sic dicit Apostolus: *Nunc manent, Fides, Spes, Charitas, tria hæc.* 1. Cor. 13.

Vis & operatio trium harum Virtutum, in homine his prędito, tali schemate, quasi ob oculos possit constitui. Ponamus nos videre (quod A & huius capitis præfert imago) hominem iacentem ac somno pres- B sum, quem virgo diuina ac splendida, Fides nimirum, excitet, illuminet, & cęlestem eminus ei gloriam cõtemplandam exhibeat: Alia tum C etiam fulgida & sidereæ venustatis, Spes videlicet, quæ ei caput subleuet, statuat in pedes, certa ei proponẽs media, ad ea quæ fides ostenderat consequenda; quæque desiderium horum, spemque obtinendi omnia ipsi ingeneret: Et tertia demum reliquis maior, stupendo quo- D dam nitore micans, quasi iubare solari inardescens, nempe Charitas; quæ hominẽ ita fide collustratum, & in spem erectum, totum incendat moueatq; : manus eius pedesq; in opus adaptando; ad omnia illa gnauiter peragenda, quæ ex fide agenda didicerat, quæque per spem obtinere certò confidit. Eadem item Virgo illa flammea, clauem ei in manus tradat, qua sibi in cælestem Regiam ingressum conciliet. Ecce tibi in hoc homine speculum veri Christiani: qui fidem habeat, per charitatem operantem, & spem non confundentem. Quia verò in genere hîc disciplinæ Christianæ mentionem fecimus, non erit abs re, in maiorem dignitatis eius commendationem, aliquid adducere. Aristippus percontanti, qua re esset melior euasurus filius si eum curaret litteris erudiendum: Vt nihil aliud, inquit, certè in theatro non sedebit lapis super lapidem. Quanto igitur magis homini Christiano curandum erit, ne rerum suæ professionis ignarus, in templo lapis super lapidem sedeat? Quò etiam spectat Theodosij dictum, filios suos Arsenio erudiendos tradentis: Imperium se eis traditurum, si mores vitamque suam ad disciplinã, & leges Dei componerent. Quanto igitur studio hæc amplexanda est nobis, ne regno cælorum excludamur?

Fidei, Spei, & Charitatis operatio.

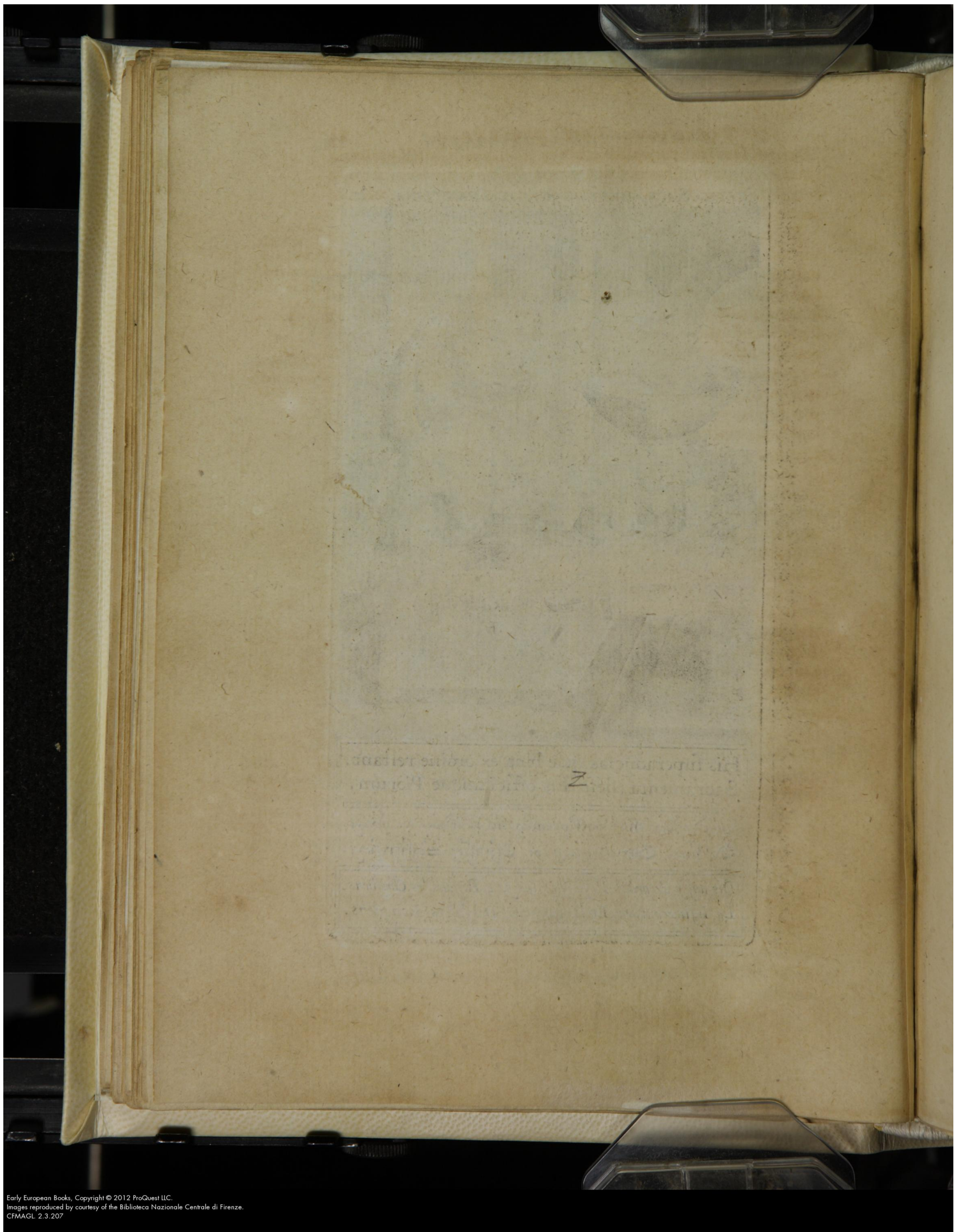
Laert. lib. 2. cap. 8.

Lapis super lapidem.

Nicephorus lib. 12. cap. 23.

Oratio pro doctrinæ Christianæ progressu.

Domine Iesu, Magister bone, qui Apostolos tuos in vniuersum misisti mundum, vt docerent omnes gentes; omnibus, qui doctrinæ tuæ tradendæ insistunt, spiritum tuum largiri dignare, vt & gloriam tuam, & salutem animarum dignè valeant promouere. Amen.

arbitratus sum; si, vt in illo, ita etiam in isto capite, aliquid proferam quod in communi ad doctrinæ huius illustrationem pertineat: quæ verè & formam & perfectionem homini Christiano congruentem præscribit.

Socrates aliquando interrogatus, quódnam esset pulcherrimum animal; dixit: Homo doctrina ornatus. Quæ autem inter tot doctrinarum genera, meliùs excellentiusq. hominem ornare queat, quàm Christiana; quę non tãtùm mores foris excolat, intus acuat ingenium, & intellectum illustret; verùm etiam animã suo auctori quàm simillimam reddat; diuinumq. efficiat suum hospitem & possessorẽ? Huic benè quadrat quòd idem aliquando Philosophus, cùm intellexisset, quendam ex familiaribus suis studiosè curantem; vt imago ipsius similis fieret: Tu, inquit, vt tibi similis lapis fieret, curasti: at ipse, ne lapidi similis fias, non curas. Putabat autem sapientissimus ille vir, eos lapidibus haud absimiles esse, qui literis animum non exornarent. Ita sermone primo Maximus, & Auctor proximè adductus. Quid de talibus dicturi sumus Christianis, qui nec minimum quandoque vel sciunt vel faciunt, quod Christianum decet? Vtinam saltem eiusmodi breuem illam D. Augustini lectionem addiscant, quam hunc in modum tradit; Fides appellata est ab eo quod fit. Duæ syllabæ sonant, cùm dicitur fides. Prima syllaba est à facto, secunda à Deo. Interrogo te ergo, vtrũ credas: dicis, credo: fac quod dicis, & fides est.

Anton. in Melissa. par. 1. ser. 50.
Animaliũ pulcherrimum.

August. Epist. 5. ad Marcellinũ.

Idem Ecclesię doctor, occasione eius quòd Ethnici calumniarentur doctrinam Christi aduersam esse Reipublicæ, omnibus modis ostendit, eam esse honestissimam, vtilissimam, ac planè Reipublicæ conseruandæ necessariam. Nec tantùm, inquit, propter ciuitatis terrenæ concordiam; verùm etiam ad salutem sempiternam adipiscendam, & æternam cuiusdam populi cælestem diuinamque Rempublicam: Cuius nos (inquit) ciues efficit Fides, Spes, Charitas. Posteaque subiungit: Fides ergo, non nocuit Reipublicæ, sed multum profuit. Nec propter fidem Christi puniti fuerunt Romani; sed propter peccata sua. Sic & Deus suos quoque punit, quando tam salutarem doctrinam non obseruant.

Oratio, pro augmento Religionis.

PLanta in cordibus nostris, quæsumus Domine, veram fidem, spem firmam, & ardentem charitatem, vt per debitum sanctorum tuorum Sacramentorum vsum, Christianæ iustitiæ officium adimplentes, cum omnibus Sanctis tuis remunerari mereamur. Amen.

CAP. XVIII.

Quem posuit Fidei nobis Ecclesia campum?
Symbolon articulis bis sex quodcunque coegit.

Gregor. Homil. 19. super Ezech.

NON solùm, quod à D. Gregorio rectè dictum est, Fides, Spes, & Charitas, spiritualis ædificij portæ sunt: verùm etiam Fides in primis ianua nostræ salutis est, sine qua Deum inuenire, & inuocare, Deo seruire, & placere, nullus in hac vita potest. *Credere enim oportet accedentem ad Deum*; inquit Apostolus. *Qui verò non crediderit, condemnabitur*; &, *iam iudicatus est*, ex Christi sentẽtia. Fides autem est Dei donum & lumen, quo illustratus homo firmiter assentitur, atque adhæret iis, quæ vt credãtur, sunt diuinitus reuelata, & ab Ecclesia nobis proposita. Notandum igitur, Fidei nomine, virtutẽ aliquando intelligi per quã quis credit, & Fidelis nuncupatur: aliquando verò per fidem, ipsa credenda intelliguntur; in qua significatione Fidẽ Catholicam vocamus, quam tenet, suisq. tradit Ecclesia. Fidem, vt virtutem, iam definiuimus; Fidem, vt credendorũ seriem, summatim in Symbolo Apostolorum comprehensam omnes nouimus. A

Hebr. 11. Marc. 16. Ioan. 3.

Fides, quid?

Symbolũ Apostolorum.

Apostoli siquidem, tanquam præcipui post Christum Christianæ B
fidei fundatores, priusquam ab inuicem separarentur, vt Euangelium C
prædicarent omni creaturæ; Symbolon hoc confecerunt, tanquam D
omnium credendorum epitomen & synopsin, non solùm vt ipsi vbique & semper docerent vniformiter; hominésque rudiores ad fidem addiscendam tanta breuitate redderent faciliores; verùm etiam, vt signum quoddam esset euidens, quo Christiani ab omnibus impiis, qui vel nullam, vel non rectam Christi Fidem profitentur, discerni possent. Hac enim velut tessera militari, omnes Christi Fideles, toto orbe diffusi, ab omnibus sectis facillimè secernuntur, ac dignoscuntur; siue Iudaica illa sit, siue Ethnica, Mahometica, Hæretica, Athëistica, seu quæuis denique alia, si quã alia excogitari queat.

Dignum sanè opus his auctoribus in quo mirum dictu quàm breuiter, & quàm neruosè, tota rerum credendarum substantia contineatur. In primis Deum vnum esse, & tres in Diuina Trinitate personas. Patrem, omnium creatorem; Filium, mundi Redemtorem; & Spiritum sanctum, Ecclesiæ sanctificatorem, & rectorem: Ecclesiæ, inquam, quæ est Fidelium omnium congregatio, & sanctorum in ea communio. In qua, velut in vera Arca veri Noe reperiri debet, quisquis saluari & vitam æternam ingredi desiderat. In hunc autem finem, in Symbolo & doctrina Christiana Fidelibus Sapientia proponitur, quæ in se simplex & humilis est, & tamẽ summam celsitudi-

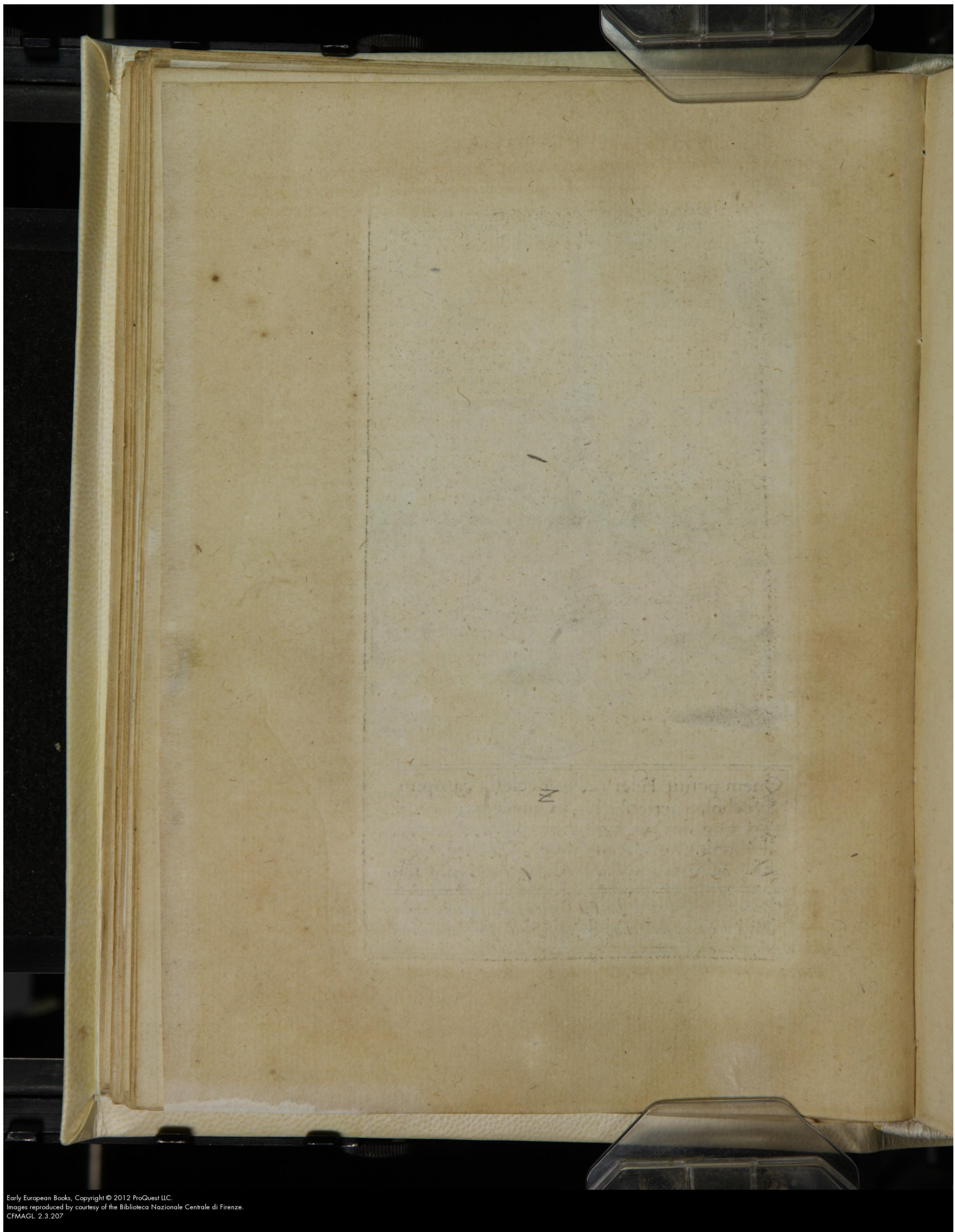
nem

Quem posuit Fidei nobis Ecclesia campum?
Symbolon articulis bis sex quodcunq; cöegit.

Wat hebben wy daer naer, dat het Gheloove aengaet?
Dat int Symbolo claer, oft twelf artyclen staet.

Pourroit on protraire, La Foy salutaire, En peu de papier?
Ouy; car le Symbole, La tient en son rolle, Pour ne l'oublier.

nem ac scientiæ sublimitatem complectitur, non tantùm iuxta grani sinapis parabolam, sed etiam iuxta traditam ab ipso Domino Philosophiam, quando ait: *Estote sapientes, sicut serpentes; & simplices, sicut columbæ*. Quod etiam quasi quoddam Apostolorum, omniumq. Christianorum symbolum & insigne est; quod vtroque in omnibus membro constare debet. alioqui qui altera illius parte priuatur, necesse est vt in via, qui Christus est, claudicet. Nam si simplicitate careat columbina & sapiens est, astutus est: si citra serpentis sapientiam simplex est, ignauus potiùs, & fatuus censendus erit.

Sapientię & Simplicitatis coniunctio. *Matth.* 10.

Christus Dominus noster in primis sapientiam hanc, cum simplicitate coniunctam mirè exercuit; & post eum Apostoli, eius efficacia omnem seculi potestatem, omnem sapientiam, ac malitiam, Fidei, & cruci Christi, subiugando. Hanc Sancti imitati sunt. S. Spiridion nobis omnium instar, exemplo esse poterit: qui hac sapienti simplicitate garrulum pertinacemq. Philosophũ miro modo in Concilio Nicęno confusum conuertit; præsertim Symbolũ Fidei recitando; & tum rogando: Quid dicis ad hæc Philosophe? Credis? credidit & baptizatus est, & plures cum eo. Vt & Alexander Episcopus Constantinopolitanus alium quendam Philosophum fecit obmutescere: aliosq. alij.

Nicephor. lib. 8. *ca.* 15. Spiridion Philosophum superat.

Huc spectat præclarum illud Petri Martyris exemplum, quo non parum Apostolici *Symboli* dignitas & præstantia commendatur. De quo sic legimus: Petrus Veronę parentibus Manichæorum hæresi infectis natus, ab ipsa penè infantia contra hæreses pugnauit. Puer annorum septem, cùm scholas frequentaret, aliquando à patruo hæretico interrogatus, quid tandem in iis didicisset. *Christianæ Fidei Symbolum* se didicisse respondit: neque vllis vnquam patris patruíve blanditiis aut minis à fidei constantia dimoueri potuit. Vir factus, atque Ordinis Prædicatorũ Instituto suscepto, tanto virtutum splendore eluxit, tanto fidei ardore incensus fuit, vt hæretici ei necē, quam is paulò antè concionando prædixerat, intulerint. Nam cùm sanctæ Inquisitionis munus gereret, illum Como Mediolanum redeuntem, impius sicarius semel atq; iterum in capite gladio vulnerauit. Iamq. penè mortuus *Symbolum Fidei*, quam infans virili fortitudine confessus fuerat, in ipso supremo spiritu pronunciauit.

Breuiar. Roman.

Oratio pro Fidei stabilitate & perfectione.

DEus qui Apostolos tuos sancto tuo replesti Spiritu, & ita illuminasti, vt Fidem omnem duodecim articulis complexi sint: Da nobis quæsumus, vt eodem quoque Spiritu ditati, & in Fide inueniamur stabiles, & in actione deuoti. Amen.

CAP. XIX.

At quibus exercenda Spei fiducia nostræ?
Conceptaque Deo prece, Virgineaque salute.

Spes in quibus exerceatur.

HAc interrogatione quæritur non quid sit Spes, neque vnde ea oriatur; sed in quibus se exerceat, quídve in doctrina Christiana habeamus, quò se vis spei nostræ exerat. Alioqui scimus, Spẽ esse virtutẽ diuinitus infusam, per quam, certa cum fiducia, nostræ salutis & æternæ vitæ bona exspectantur: & quæcumque etiam ad eam obtinendam nos adiuuant. Ex fide, per Dei gratiam & bonitatem, Spes in cordibus credentium oritur. Per fidem siquidem homo ad cognitionem Dei rerumq; cęlestium pertingit: Deiq. bonitatem, qua hominem ad tam beatum finem condidit, tamq. magna & multa pro ipso fecit attendens, sperare incipit; & in Deo omnem suam fiduciam ponere. Frustrà enim alioqui Deo Deiq. verbo fidem adhiberet, nisi etiam spem gratię salutisq. per ipsum consequendę conciperet; & quasi iacta anchora in eo conquiesceret. A

Oratio ex Spe.

Quia tamen Spes illa & fiducia, non illam quam fides habet certitudinem; sed cum metu de opposito coniunctam: hinc se sperans ad orationem conuertit; & ad ea, quæ spem illam fulcire, & multum promouere solent: qualia sunt, frequens bonitatis ac beneficiorum Dei, præsertim Christi passionis, recordatio; & puritas conscientiæ, vitiorum fuga, virtutum exercitatio, ac sanctorum Sacramentorum frequens vsus. Alioqui hæc negligere & sperare, præsumere est: ac vanè se de confidentia in Deum efferre.

Oratio Dominica. *Luc. 11.*

Quia verò quæcumq; tum in cælestibus, tum caducis ac transeuntibus hisce bonis speranda, & vt ad salutem conducibilia, exspectãda sunt, Dominica oratione continentur; hinc potissimùm ad eam confugit Christianus: & quascunque ad Deum fundit preces, in illa fundatas ac radicitus hærentes agnoscit. Nihil enim (inquit D. Augustinus) quantum existimo inuenies, quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Hæc à Domino nomen sortita est, quia eam ipse sacro suo ore prodidit, & discipulis orandi modum requirentibus, admirabili eam sapientia præscripsit: quam & nobis omnibus, ad spei nostræ & petitionum explicationem, nouerat profuturam. Huius explicatio cuiuis est obuia: ideoque hac prætermissa, ad salutationem Angelicam properamus: cuius occasione, cùm toto hoc opere vix aliàs detur, fusiùs aliquanto Deiparæ Virginis commendatione nos modò recreemus. B C

August. Epist. 121. ad Probam, cap. 12.

Salutatio Angelica.

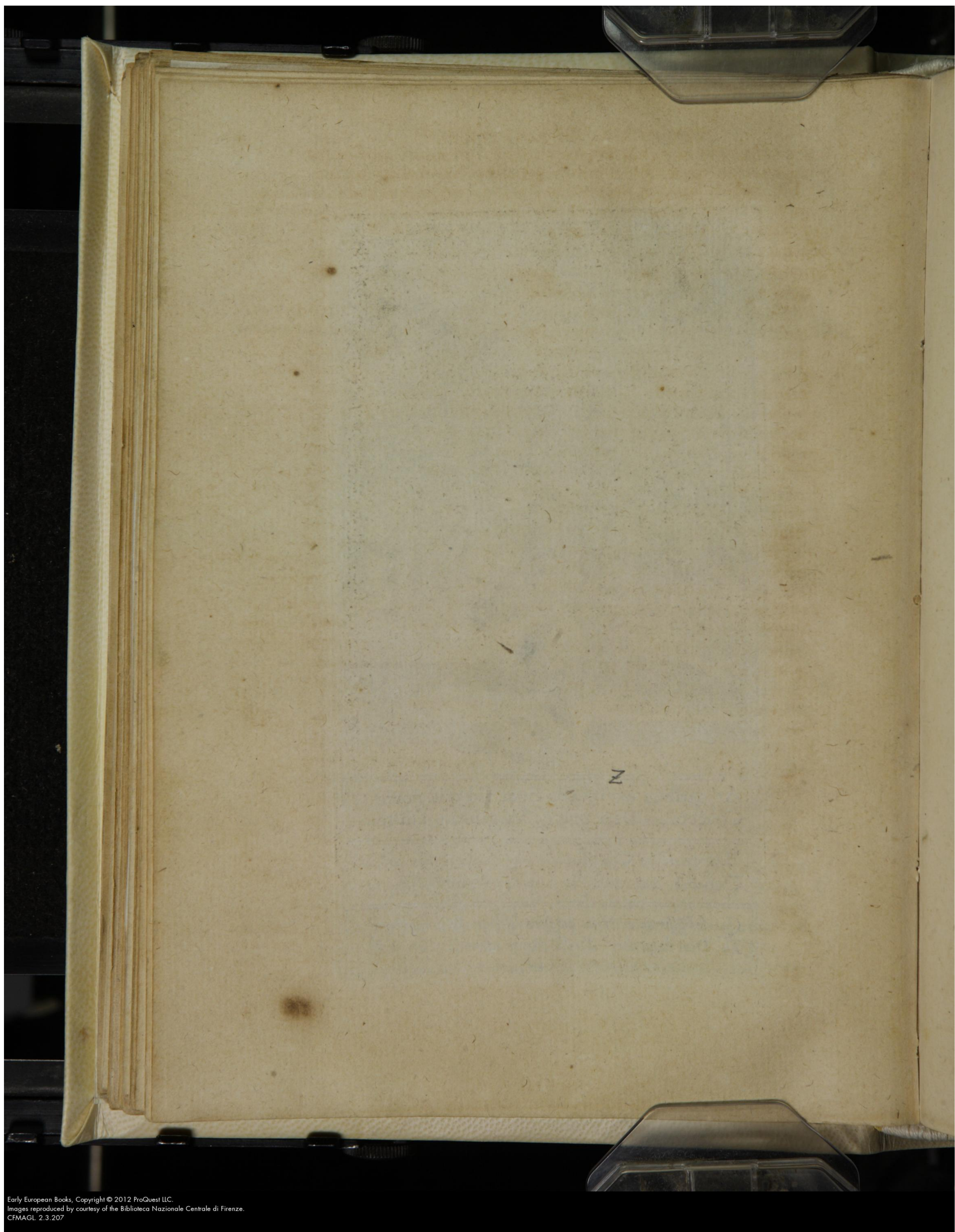
In primis notatu dignum, quàm congruè & concinnè, hæ duæ orationes

At, quibus exercenda Spei fiducia nostræ?
Conceptaq; Deo prece: Virgineaq; salute.

Wat heeft de Christen leer, op Hope t'onser spoedt?
Tghebedt van onsen Heer, en dan d'Enghelsche groet.

Qui de l'Esperance, Nous monstre l'essence, Et le maistre-but?
De Dieu la priere, De sa Vierge-Mere, Le diuin salut.

D tiones ferè semper copulentur; vt Orationi Dominicæ Angelica salutatio subiungatur. Atqui hæc duo præclarè conueniunt: dantque admirandum pariter depromta saporem. Quidni panem esse dicam Dominicam orationem,& cęleste istud Aue,fauum mellis? vt meliorem dent ista gustum pronunciantibus,quàm quęlibet deliciæ eas sumentibus. Non immeritò huc adducam illud Numerorum de suaui cælestis Mannæ esu; dum facerent ex eo tortulas saporis quasi panis oleati: subiecerim ego; panis melliti. Cæleste ferculum. Num. 11.

Salutationem hanc Angelus Gabriel è cælo attulit, quando à Deo missus, sanctissimam illam semperque virginem Mariam salutauit; ei denuncians, quòd Filium Dei esset de Spiritu sancto conceptura, modoq; prorsus admirando eundem paritura. Qui assumta ex Virgineo corpore naturæ nostræ substantia, tamquam fructus saluberrimus,& superbenedictus, genus humanum esset redemturus; quod per infelicem illum vetitę arboris fructum primorum parentum culpa perditum,& morti æternæ obnoxium factum fuerat. Hoc nobis in mentem reuocant pia illa S. Elizabethę verba, dum Dei matrem salutaret, prophetico spiritu pronunciata: *Benedictus fructus ventris tui.* Quæ verba verbis Angelicis & Euangelicis addita, cum adiuncta sanctorum Patrum, totiusq; Ecclesiæ à Spiritu sancto edoctæ conclusione; plenam vsitatamq; hanc salutationem reddunt. Verba autem Ecclesiæ auctoritate adnexa, sunt hæc: Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus; nunc & in hora mortis nostræ. Amen. D. Virginis Mariæ encomiũ. *Luc. 1.* *Deut. 28.*

Fructus huiusce Salutationis à Fidelibus frequentatæ, sunt complures & eximij. Primùm maximi illius beneficij memores reddimur, quod Deus per Deiparam virginem in filio suo voluit inchoare,& in generis humani redemtionem benignè conferre. Deinde inexplicabilis est existimationis diuæ Virginis clarissimum encomium, quam diuina bonitas pereunti mundo prouidit,& gratiæ inuentricem, vitæ genitricem,ac reparatricem omnium, vt nouam Euam pro veteri illa merè morientium matre, clementer exhibuit. Vt mirum nemini videri debeat, si Christiani id non ignorantes, etiam à pueris, Orationi Dominicæ hanc diuinam ac solatij plenissimam subiiciant Salutationem. Fructus enim haud exiguus etiam iste est, quem ex hac Fideles consequuntur; dum quidquid à Deo per Christum Dominum nostrum obtinere desiderant, præstantissimæ huius Aduocatæ patrociniis atque interuentu non dubitant promereri. Nam vt rectè D. Bernardus: Mariam venerari vult, qui totum nos habere per Mariam voluit. Fructus Salutationis Angelicę. *Bern. in Natiu. B. Mariæ.*

Sed nouissima mellifluę huius Salutationis ac orationis verba paulò penitiùs attendamus. Meritò profectò adiicimus: Ora pro nobis peccatoribus, nūc & in hora mortis nostrę. Ipsa siquidem stella maris, Mariæ cur mortis nostræ hora commendata.

 amari

amari huius ſęculi, eſt. In quo turbido pelago pereunt plurimi, pauci euadunt. Idcircò, qui in vitæ ſuæ fluxu & nauigatione, in hoc ſidus, Deo vt polo proximum, coniiciunt oculos; qui ſacratiſſimam Mariam cogitant, honorant, inuocant, & quà datur, imitantur, ad ipſius exemplum, vitæ ſuæ nauem & curſum dirigentes; illi non iactabuntur vanę glorię vento, non frangentur ſcopulis aduerſorũ, nec abſorbebuntur Sirenæa voragine voluptatum: ſed proſperè vela facient, attingentq; portum quietis æternæ. Sicut audacter dicit D. Bernardus: Ille ſolus, ô virgo beata, tuas laudes ſileat, qui te fideliter inuocatã, ſenſerit vnquam in ſuis neceſſitatibus ſibi defuiſſe. Maria, inquit idem, ſi piè à nobis pulſata fuerit, non deerit neceſſitati noſtræ. Et quid mirum? Gratia enim plena & ſupereffluens, quomodo nõ ad leuiſſimũ ictum exundabit? Si phialam vino plenam contigeris, parúmve impuleris; liquor ſupereffluet. Ideoq. in plenam, Spiritu ſancto ſuperueniente, deſcendit ille, in quo eſt plenitudo diuinitatis & gratiæ, & de cuius plenitudine omnes accipimus; vt illa nobis ſupereffluеret.

Bern. in ſerm.

Coloſſ. 2. Ioan. 1.

Horam autem mortis, ſingulari ſolicitudine, hac D Virginis tutela muniri oramus, quia tunc maxima premitur moriens neceſſitate; tum ob deficientis naturę anguſtias, tum propter futuri exitus incertitudinem, tum etiam ob hoſtis noſtri, tunc maximè ſęuientis inſultus. Habet enim, teſte D. Ioanne, tunc iram magnam; ſciens, quòd modicum tempus habet. Sed, benedictus Deus, qui, ne daret nos in captionem dentibus illius beluæ infernalis; tot vndique concurrentibus anxietatibus, ſingulari præeminentia hac matrem ſuam Virginem Mariam donauit vt homini morienti, eius patrocinium imploranti, & ſolatio eſſet, & præſidio. Ac rectè quidem: ſic enim in mundi primordio, ab ipſo omnium cõditore Deo, in prolapſi iam generis humani ſolamen, prænunciatum fuerat: *Tu inſidiaberis calcaneo eius*. Tu quidem, verſute coluber, etiam vitæ hominis extremo, vt calcaneo, ſtrues inſidias, vt retrorſum ruat, nequeatq. reſurgere in poſterum, ſed in deſperationis barathrum cadat. At erit miſero refugium, & auxilium ſingulare. Inimicitias ponam inter te & mulierem; & inter ſemen tuum, & ſemen illius: Et ipſa conteret caput tuum. Hinc optimè D. Bernardus: Si criminum immanitate turbatus, ſi conſcientiæ fœditate confuſus, ſi iudicij horrore perterritus, ſi barathro deſperationis abſorptus es; Mariam cogita, Mariam inuoca Non recedat à corde, non recedat ab ore. Nam ipſam rogitans non erras; ipſam cogitans non deſperas: ipſa protegente, non metuis.

Apoc. 12.

Geneſ. 3.

Bernardus in ſerm.

Quæ cùm ita ſe habeant, quis non illam toto vitæ ſuæ decurſu deuotè colat, vt in mortis articulo ſentiat patronam? Huc ſpectat frequens illud campanæ ſignum, quo ſtatis diei temporibus Fideles ad D. Virginem ſalutandam, Chriſtiq. incarnationem & mortem mente

memo-

memorandam inuitantur. Eò etiam referendus est sanctus ille Rosarij recitandi vsus: quem dum obseruamus, non solùm Deiparæ Virginis laudes & dignam celebramus venerationem; sed & Domini nostri Iesu Christi inexhaustam beneficentiam, in redẽtionis humanæ munere exhibitam; ac æterni Patris immensum per hæc in nos beneficium, ac incomprehensibile S. Spiritus opus, magna cum gratiarum actione commemoramus. Adeò vt honos iste ac quiuis alius beatissimæ Virgini exhibitus, in totius sacratissimæ Trinitatis honorem ac laudem tendat.

Quandocunque igitur Angelicum hoc elogium, Diuam Virginem salutantes, efferimus; omni curandum est diligentiâ, vt, quantum fieri per infirmitatem humanam potest, eam quam in Gabriele fuisse scimus deuotionem, reuerentiam, & charitatem, in cordibus nostris excitemus. Vt hoc pacto, illum etiam in ipsa beatissima Dei mater Maria erga nos affectum & amorẽ prouocemus, quo accensam fuisse non dubitamus, quando hæc eadem cælo profecta verba Angelo loquẽte accepit. Immò, si fieri potest, ita nos hanc Salutationem obeamus, eamque ita ipsa suscipiat, ac si iam primùm Angeli Gabrielis ore manantem acceptaret. Vt verè cum Ecclesia ei dicere possimus; Sumens illud Aue Gabrielis ore. Quemadmodum enim notum est naturaliter illis vnumquemq. dictis maximè permoueri, quæ olim aliquando prolata, singularem in animo audientis affectum motumque pepererunt: ita dubitandũ non est, quando cor illud D. Virginis ęstuãs charitate, his verbis piè pulsatur, quin nouo ac vehementi modo saucietur, ad exaudiendum, conferendumque, quod piè postulatur. O quantus tunc ibi cordium in tam deuota salutatione sibi mutuo correspondentium iubilus! quantum gaudium! Specimen aliquod tam opimi concursus expetimus? S. Ludouicus in sua peregrinatione Perusium venit, diu desideratum Ægidium S. Francisci socium visurus. Ægidius à ianitore vocatus, ad conueniendum in porta peregrinum, diuinitus de Regis aduentu edoctus accurrit: pariterque flexis genibus, in mutuos ruunt amplexus, neutro interim vel verbulum proferente; vtpote quod vtrique alterius cor pateret.

Aue Maria, deuotè pronunciandum.

Laur. Surius 25. Aug.

Oratio ad habendam Spei firmitatem.

Bonitas tua, benignissime Iesu, hic nobis gratiã est elargita, & in futuro promisit gloriam; proq. his aliisq. salutaribus donis nos docuit exorare; quare nos fiducialiter agere, quæsumus, & doce confidere; vt non solùm hæc ore & corde postulemus, sed amodo quasi spe teneamus. Amen.

CAP. XX.

Hæc quoq. prome, quibus vis ignea spirat Amoris.
Quod Natura iubet; Deus; atq; Ecclesia mater.

Charitas quid?

VANDOQVIDEM Deum, in omnibus, & super omnia, & propter se solum, diligere debemus, vt qui vnus summum æternumq. bonũ existit: deinde proximũ propter Deum; vt qui inter nos, omnes Adæ filij sumus, eandemq. Dei gratiam & gloriam nobis conciliabilem habere possumus: rectè Charitas dicitur virtus diuinitus infusa, quâ sincerè diligitur propter se Deus, & proximus propter Deum. Hinc etiam Charitas est velut ardor quidam cordis inflammati: quia qui credit & sperat, is etiam à Deo hoc igne incenditur, ad tam bonum dominum amandum, omniaque ad debitum eius cultum & honorem facienda, quæcumque ei grata ac placida fore nouit; siue ea diuinam ipsius maiestatem, siue nostram nostrique proximi salutem concernant. A B

Lex triplex.

Vniuersa, in quibus se Christianus, quoad hunc amorẽ, debet exercere, triplici lege continentur; Naturæ, Dei, & Ecclesiæ; sicut Responsio clarè ostendit: quæ tamen omnes vim Legis Diuinæ aliquo modo sortiuntur.

Lex Dei per Moysem.

Dei Legem illam communiter vocamus, quam Moyses in monte Sinai, in duabus tabulis lapideis à Deo accepit: quam Christus etiam postmodum in mundum veniens renouauit, confirmauit, & perfecit. Dicebat enim: *Non veni soluere Legem, sed adimplere.* Venit, quod amplius est, scribere eam digito suo, hoc est, Spiritus sancti gratiâ, in cordibus Fidelium; sicut per Prophetam promiserat: *Dabo legem meam in visceribus eorum: & in corde eorum scribam eam.* Quod & D. Paulus enucleat pro rei dignitate, dum ait: *Epistola estis Christi, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Iuxta promissionem Dei olim per Ezechielem factam. *Auferã cor lapideum de carne eorum: & dabo eis cor carneum: vt in præceptis meis ambulent.* Per cor lapideum; durum, & ad mandata Dei inflexile intelligitur: per carneum verò; non carnale, nec cereum in vitia flecti; sed ad nutum facile, & obsequens in bonum. C

Matt. 5. *Ierem. 31.* *2. Cor. 3.* *Ezech. 11.*

Ecclesiç prçcepta & Lex gratiç.

Præceptis Ecclesiç elucidantur ex parte mandata Dei, habentq; à Deo vim suam & efficaciam. Nam voluit Christus, vt Ecclesiæ obediretur: Apostolica quoque & Ecclesiastica mandata seruarentur. Obedientia autem hæc Ecclesiæ præpositis debita, hoc nititur fundamẽto, quod Christus ipse hisce verbis posuit: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Item: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* D

Ioan. 20. & 17. Luc. 10.

Item:

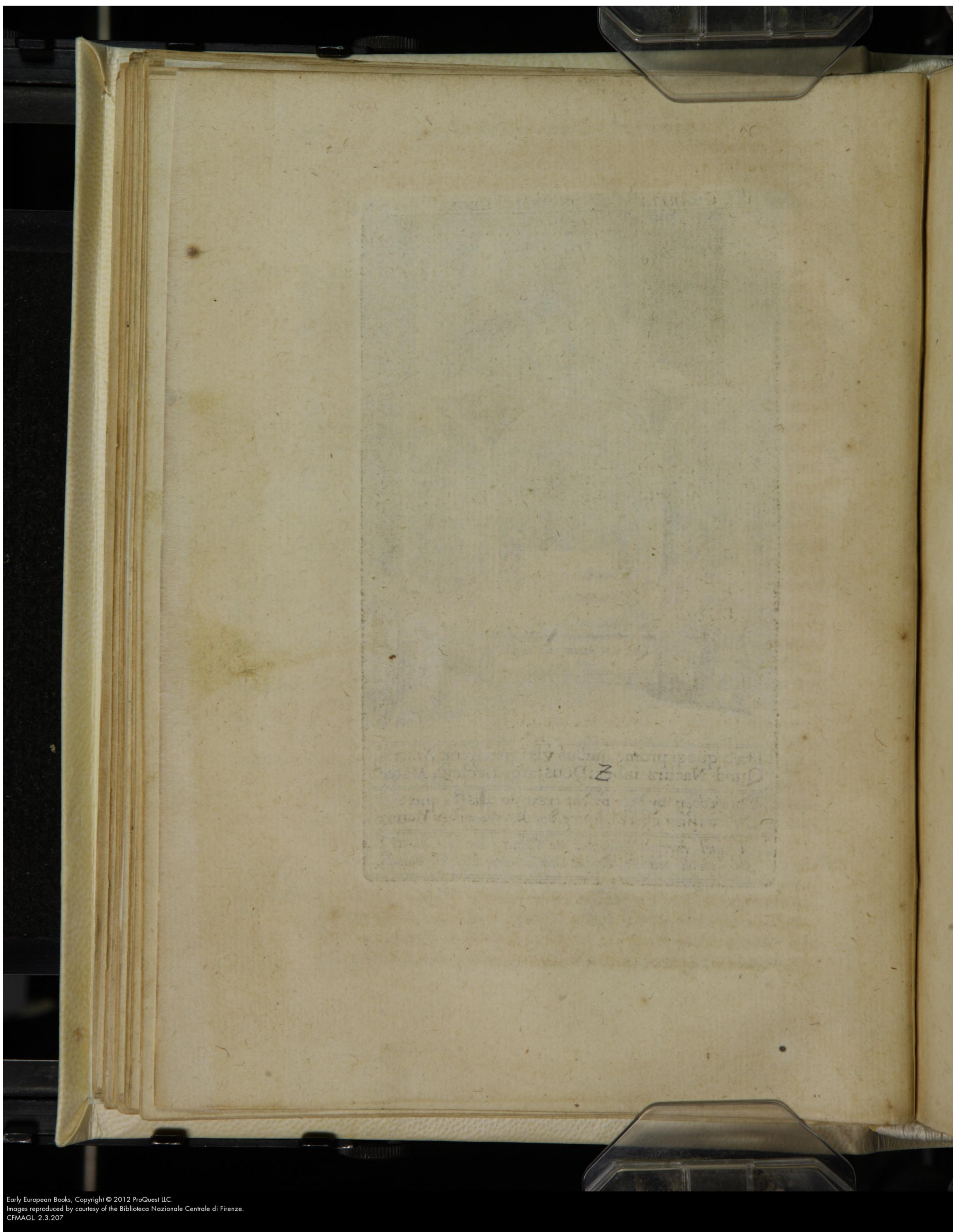
DE CHARITATE, ET TRIPLICI LEGE. 20.

Hæc quoq; prome, quibus vis ignea ſpirat Amoris.
Quod Natura iubet: Deus: atq; Eccleſia Mater.

Wat hebben wy daer by, dat trect op Liefde puer?
Godts thien gheboden wy, der Kercke: en der Nature.

A quel exercice, Cognoit on l'office, De la Charité?
A ce qu'on procure, Ce que Dieu, Nature, L'Egliſe a mandé.

Z

Item: *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.*

Quia verò hæc fusè & dilucidè à Catechistis tractantur; obiter tantùm attigisse sufficiat. De lege autem Naturę paulò pluribus agere est animus, quòd illa, ex parte, iam extra omnem naturam eliminata videatur.

E Lex Naturę, vt quæ omnia comprehendit, quę tum homini fugienda, tum facienda sunt, his paucis verbis continetur: *Declina à malo, & fac bonum*: ad quæ omnia reliqua præcepta referuntur. De hac lege, ita ad Romanos Apostolus: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt.* Exempli gratia hoc proferre possumus, quod D. Augustinus ait: Furtum punit lex tua, Domine: & lex scripta in cordibus hominum. hoc est, Lex per Moysem à Deo data, & Lex Naturæ, à Deo cordi humano naturaliter indita. Ita & Iob, instinctu ductuque rationis naturalis, non tamen citra mouentem Dei gratiam, quæ in primis semper est necessaria, iustè ac religiosè viuebat, vt dicit Scriptura: *Erat simplex & rectus, ac timoratus, & recedens à malo.* Atque innuens, quòd Legis huius Naturalis impulsu, ac directione, sua omnia faceret, sic ipse ait, vt qui solum Dei instinctum, internum habeat directorem: *Vestigia eius secutus est pes meus: viam eius custodiui, & non declinaui ex ea.* Hęc notitia, & agendi ratio, duobus modis homini à Deo naturaliter manifestatur; primo, interiùs infundendo lumen; altero, proponendo (vt inquit D. Thomas) suæ sapientiæ signa exteriora velut quædam Dei vestigia, sensibiles scilicet creaturas. Iuxta illud Apostoli: *Inuisibilia ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*: quia in illis, sicut in quodam libro, Dei cognitio legitur, & voluntas.

Lex Naturæ. Rom. 2. Augustin. Iob 1. Iob 23. Rom. 1.

Itaque neque vsquam vnquam ab initio vel verbo tradita, vel scripto mandata fuit Lex ista Naturalis, sed ita in cuiusq; corde impressa reperitur: tamque aliena tamen hodie est ab hominum moribus, vt intus in corde, & foris in manibus considerata, ruborem cuique mortalium meritò inferre debeat. Scriptam posteà legimus, tam in veteri quàm in nouo Testamento; duobus quasi membris, quoad proximum nostrum, constantem. Dixit Tobias filio suo: *Quod ab alio oderis fieri tibi; vide ne tu aliquando alteri facias.* Vicissim Dominus noster: *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines; & vos facite illis.* Duo ista membra, vnicam solummodo legem condunt, quæ hoc intus loquitur: Fac alteri, sicut tibi factum velles: iuxta rectam scilicet rationem. Sunt namque aliqui adeò ab omni ratione deuij, vt inordinato quopiam appetitu, & mala animi libidine sibi nonnulla fieri optent, quę certò in animę perniciem vergant; hæc eadem tamen non liceat alteri etiam sic optanti præstare. Exempli gratia: Si quis (vt fit prô

Tob. 4. Matth. 7.

dolor!) ita poculis excipi cupiat, vt inebrietur; is non debet alterum paribus excipere poculis: quasi dicat: Cuperem mihi fieri; faciam & illi. Et sic de omnibus malis, siue libidinis, siue gulæ, siue iniustitiæ affectibus, qui omnes rectæ rationi dissentiunt. Talia tantùm sub hanc Naturæ obligationem cadunt, quę cum Deo, conscientia, ac recta ratione consistunt.

Lex Naturæ, antiquissima.

Hæc omnium prima, atque antiquissima est legum, quia in ipsa hominis creatione eidem est ingenita, atque infusa: hanc in se quisque reperit, simul atque ad vsum aliquem rationis venit. Natura, Deo auctore, huius magistra est & doctrix; etiamsi nunquam quidquam audiretur, legeretur, vel in scholis disceretur. Tantæ est tamen illa præstantiæ, vt per illam valeat homo & peccatum fugere, & erga Deum, ac proximum, exercere charitatem: quando, Dei gratia illum stimulante ac mouente, quid in corde suo scriptum gerat, attenderet, illudque sequi vellet.

Quocirca, si hodie homines eam penitiùs legem inspicerent, crebriusque animo reuoluerent; non essent tam tardi in operibus charitatis proximo impendendis; neque tam duri atque implacabiles, si quando alterum alter offendit. Non essent etiam tam promti atque alacres, ad aliis detrahendum; & ad alienos defectus exaggerandos, potiùs quàm extenuandos. Hinc ipsa etiam experientia teste, in nobis sentimus; vt quantum nos malè habet, dum vitia nostra à quoquam in lucem proferuntur; tantum nos vice versa delectet, quando aliorum defectus & maculas aliis possumus explicare & prodere.

Si quando mali quid gessimus; sepultum hoc, ac quasi densissimis ignorantię tenebris occultatum optemus: at è contrà quando proximus noster, vel in minimo cespitauit, etiam fortè vbi peccatum nullum inest, id tamen toti mox mundo velimus perspectum: neque cessamus, quantum in nobis, donec veniat in lucem. Delectat nos si proprium vitium occultetur; sin verò prodatur, mœrore afficit. Et è contrà, cùm eadem vtriusque esse deberet ratio, torquet nos alieni defectus silentium, & euulgatio mirè delectat, & recreat. Quid hoc rei est? Aliud præterea nihil, quàm defectus charitatis, & quædam Legis Naturalis obliteratio.

Legis Naturæ efficacia.

Non possit propterea homo pręsentius remedium, & magis promtum speculum optare, in quo statim, quid sibi tali casu agendum sit, videat, præcipuè erga proximum, hoc est, quemuis hominem, quàm protinus cogitare: Quid mihi, si tali sim loco, factum velim. Si quid mihi tale accidisset, fecissémve; quid optem? num taceri, tegi, excusari? an verò eliminari, vulgari, & exaggerari? Si tali essem in necessitate, qualis hunc illúmve constringit; quid mihi fieri desiderem? Sine dubio, laboranti succurri optem. Quare, sic faciam huic proximo, vt

mihi

mihi cuperem fieri. Quod, si ita actu ipso verè adimpleremus; id omne studium, omnem librorum lectionem, disputationem ac Philosophiam superaret. Nam quod legis, audis, aut etiam theoricè specularis; elabitur facilè, neque etiam volenti occurrit: at ista lex & lectio, semper in corde scripta viget; & conspicua est ad nutum volentis intueri, signatum est lumen istud super nos, quasi inexterminabile: estque homini ad manum, instar tabellæ ac pugillarium memoriam refricans. Quid ergo dicturi sumus, quòd Lex ista ita à cordibus hominũ videtur euanuisse, aut erasa funditus; atque si nunquam eis tale quid inscriptum insculptumque fuisset? Quid hinc aliud colligamus, quàm ipsam Naturam deficere; diemque illam ingruere, in qua libri illi, in quibus Lex ista scripta est, aperientur, & ex quibus in conspectu totius vniuersi, vnusquisque iustum iudicium, & digna factis præmia est accepturus? Tum demum intelliget mundus, quanti fuerit momenti, vel Legem saltem Naturalem adimplesse, per Dei gratiam, qui eam Naturæ indidit; quando audietur & videbitur, solam dilectionem fraternam, atque opera misericordiæ vel factę, vel neglectæ, pondus ferendæ sententiæ sustinere. *Psal. 4.*

In hanc sententiam ita loquitur D. Leo; In illo magno summoque iudicio tanti ęstimabitur vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas; vt pro plenitudine omnium virtutum, & pro summa omnium commissorum; & per vnum malum isti in ignem mittantur æternum, & per vnum bonum illi introducantur in Regnum. Leo serm. de Apparit.

Hinc rectè D. Augustinus, postquam dixisset; Misericordiam Stoicorum est solere culpare. Sed quanto honestiùs ille Stoicus misericordiâ perturbaretur hominis liberandi, quàm timore naufragij; subdit; Longè meliùs, & humaniùs, & piorum sensibus accommodatiùs in Cæsaris laude locutus est Cicero; vbi ait: Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior, misericordiâ est: quod nos ad Christianam misericordiam charitatemque iure optimo transferamus. Nam vt optimè scribit Hugo de laude Charitatis; Nescio quid maius in laude tua dicere possum, quàm vt Deum de cęlo traheres, & hominem de terra ad cælum eleuares, magna virtus tua. *Aug. de Ciuit. Dei, lib. 9. cap. 5.* *In Orat. pro Q. Ligario.* Hugo.

Oratio pro charitate augenda.

SPiritus sancte Deus, Patris, ac Filij charitas inexplicabilis, igne amoris tui, quo vniuersam terram illuminasti & accendisti, corda nostra adurere dignare: vt per mandatorum tuorum obseruantiam, inter filios Dei munerari mereamur. Amen.

CAP. XXI.

Ecquid opum Christo sancita Charismata seruant?
Nostræ non opibus Pretium venale salutis.

OMNIBVS hoc Christianis est notissimum, *quòd non corruptibilibus, auro vel argento, redemti sumus* (vt inquit D. Petrus) *sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati, Christi; qui* (vt Paulus ait) *dedit Redemtionem semetipsum pro omnibus.* Hoc pretium nostræ salutis in Sacramentis, velut pretiosissimis vasis, Christus reposuit; quæ gratiam quam significant, etiam continent, conferuntque: ac sunt quasi viuifica instrumenta, quibus Deus salutem nobis morte sua partam, in nobis quotidie salubriter & efficaciter operatur. A

1. *Pet.* 1.
1. *Tim.* 2.
Sacramenta, Salutis pretium.

Sacramentum quid?

Est autem Sacramentum diuinæ & inuisibilis gratiæ externum & visibile signum, à Christo institutum, vt per id quisq; Dei gratiam accipiat, atque sanctificationem. Vt exempli causâ, in Sacramento Baptismi, exterior ablutio, efficax & signum ablutionis interioris: vtpote testimoniũ præbens indubitatum, quòd anima spiritualiter purificetur, dum corpus exterius, cum certa verborum forma, aqua abluitur.

His salutaribus remedijs nobis benignissimus Dominus noster prospexit, suaq; gratia potiri fecit, ab initio vitæ vsque ad finem eiusdem. Per Baptismum, statim atque in mundum nascimur; & per sacram vnctionem, vbi ex hoc seculo sumus migraturi: intermedio vitæ nostræ tempore per hæc eadem Charismata nobis consulit, quacunque in re ad salutem animæ nostræ atque perfectionẽ opus fuerit.

Zach. 13.

Adeò vt sint nobis instar fontis patentis, in medio domus Dauid, hoc est Ecclesiæ, qui septem saliens scatebris omnium seruit necessitatibus: vt quantumcunque sit peccator; quantumuis sordidus, saucius, æger, excęcatus, pauper, catenatus, grauatus, & oppressus fuerit; remedium hîc suo inueniat malo. Vt malum nullum sit tam immedicabile, cui in Ecclesia non inueniatur medela; vsq; ad extremũ vitæ spiritũ. B C

Quocirca, non est quòd quisquam, tametsi peccatorum pondere prægrauatus, tentationibus carnis, & dæmonis insidiis appetitus, animum despondeat: dummodo facti pœniteat, & veniam ac gratiam expetat, ad sancta hæc animæ remedia, spe magna recurrat, ijsque debitè vtatur. In his namque omnis spes viæ, & vitæ, ac demum ipse omnium nostrûm Saluator.

Ierem. 8.

Alioqui, si neglexerimus, meritò rogare nos poterit illud Prophetę: *Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi?* ac si dicat animæ, quoad salutẽ iam deploratæ, peccatis pressæ, & damnationi ob id obnoxiæ: vnde ista fœditas, vulnerumq; exulceratio ex peccati lue? nunquid

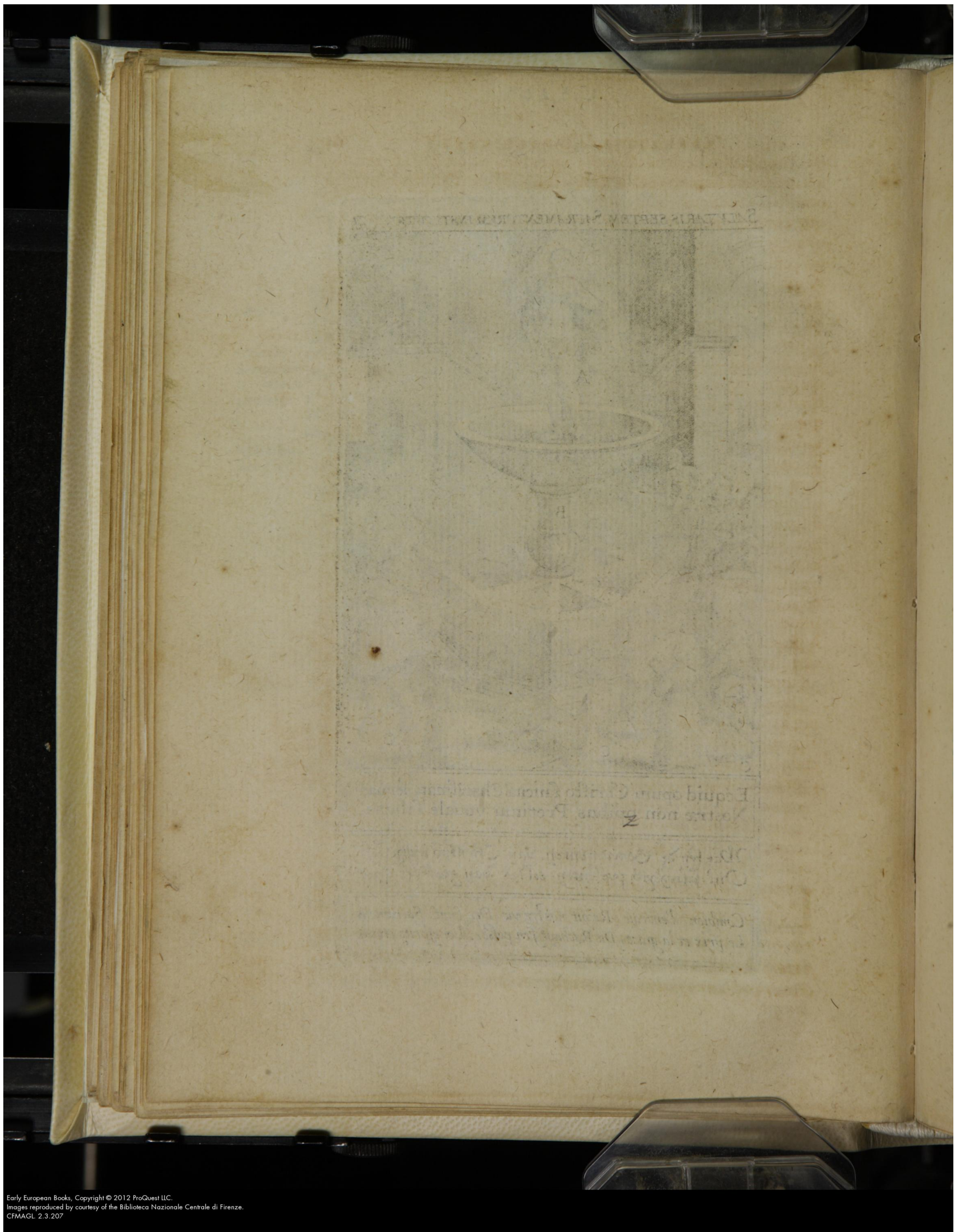
SALVTARIS SEPTEM SACRAMENTORVM INSTITVTIO.

Ecquid opum Chriſto ſancita Chariſmata ſeruant?
Noſtræ non opibus Pretium venale ſalutis.

Wat ſyn de Sacramenten, van Chriſtus ingheſtelt?
Ons ſalicheyts preſenten: eelder dan goet oft ghelt.

Combien d'energie, Recoit noſtre vie, Des ſaints Sacramens?
Le prix et la grace, Du Rachapt ſ'en paſſe, Aux eſprits croyans.

quid non fuit in Ecclesia tali malo remedium? aut medicus spiritualis, à Samaritano summo constitutus, defuit? Fuit proculdubio, etiam pro omnibus mundi morbis, & vulneribus, & millies pluribus. Rogat itaque consequenter: *Quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei?* quare igitur, ô anima fidelis, curata non es à peccatorum tuorum plagis; cùm ita restaurari potueris, vt nec cicatrix quidem, hoc est memoria ad confusionem, esset remansura? Quid respondebitur? Ratio alia non suberit, quàm quòd fluentibus huius septiformis fontis gratiæ riuis vsa non fuerit. At dices, quis quantúsve horum est vsus?

Sacramentorum vsus efficit vt continua sit gratiæ, & promissionis Christi in Ecclesia fruitio, familię eius recta ordinatio, & indeficiens corporis eius mystici, hoc est Ecclesiæ, conseruatio. Per Baptismum siquidem regeneramur; sicuti Natiuitas in vita mortali initium hominis est. Per Confirmationem augemur, & roboramur. Eucharistia nutrimur, & reficimur; sicut cibo corporali homo secundùm carnem pascitur, viresque restaurat. Per Pœnitentiam spiritualiter à peccatorum morbis vulneribusque curamur, & sanamur. Ordinis Sacramentum ad necessariam salutarium mysteriorum & ministeriorum dispensationem, spiritualemque filiorum Dei multiplicationem pertinet. Matrimoniũ ad humani generis propagationẽ, Ecclesię augmentum, & electorum consummationem confert. Postremò, per Extremam Vnctionem, infirmus, quatenus ei expedit, in ægritudine recreatur, peccatorum in primis onere leuatur, ac in extrema illa lucta, nouo Spiritus sancti robore armatur; vt quando in exitu anima ab hoste communi acriùs impugnatur, singulari etiam gratię consolatione fulciatur. Sic tota vita sua homo Christianus sanctis Sacramentis adiutus, feliciter ad vitam transit immortalem.

Sacramentorũ vsus, & fructus.

Eoque pluris est facienda sanctorum horum Charismatum certa præstantia & vtilitas, quòd neque administrorum indignitas ritè accipientes à fructu priuet. Iuxta D. Augustini sententiam: Omnia Sacramenta cùm obsint indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus.

August. contra Epist. Parmen. lib. 1.

Oratio, cum gratiarum actione pro munere Sacramentorum.

LAus, honor, & gratiarum actio, in perpetuas æternitates, Domine Iesu Christe, qui verè Agnus immaculatus es, qui per mortem tuam animarum nostrarum pretium ac remedium statuisti; quæsumus, vt illa in nobis semper, ad vitæ æternæ fructum, valeant operari. Amen.

CAP. XXII.

Quâ mihi fas tantos illinc excerpere fructus?
Crede: Cole: & castus cælestibus Vtere donis.

Tria ad fructum Sacramentorum necessaria.

RIA potissimùm, ad fructum ex sacratissimis Sacramentis referendum, sunt in nobis necessariò requisita. Primum, indubitata fides; qua credamus, illa à Christo ad nostram salutem instituta, gratiã illam, quam significant, verè etiam continere; & ritè vtentibus conferre. Secundum, venerari, & in maximo honore nos illa habere debere. Tertium, debito esse modo, ab Ecclesia vsurpato, illis vtendum.

Fides.

Hæc tria continet paucis responsionis versiculus. Quoad primum, præter iam dicta, credendum firmiter, septem illa numero omnibus antiquæ Legis Sacramentis virtute & vtilitate antecellere; verbo & elemento, hoc est, certa verborũ forma, & re externa vt materia, constare: ministrum illa idoneum requirere: in ministro rectam debere esse intentionem; & fidem in suscepturo; & si quæ alia huius generis.

Reuerẽtia.

Exod. 30.
Isaiæ 52.

Quoad secundum, reuerentiam scilicet debitam; meritò tam sancta pignora in honore habenda sunt. Quia, si sanctificari eos oportebat, qui vasa veteris sacrificij laturi erant; eaque magna cum circumspectione, præ reuerentia, contingere; quanto magis res ipsas sanctas, quarum omnia præterita vmbræ tantùm erant? Huc spectant etiam cęrimoniæ, & ritus illi externi, tum ad rem ipsam aliquatenus explicandam, tum etiam ad maiorem reuerentiam Sacramentis ipsis adhibiti. Honos autem iste in venerabili Sacramento Eucharistiæ reliquorum venerationi supereminet; vt & ipsum Sacramentum omnium summum ac præcipuum est; quia auctorem omnium reliquorum, & Dominum ipsum continet. Ideoque istud non solùm dum sumturi sumus, sed etiam vbicunque asseruetur, exhibeatur, vel quocunque deferatur, latriæ cultu adoramus. Quem in finem, dum ad ægrotos defertur, nolæ signo, & prælata face monetur populus, in genua procidere, debitumque cultum exhibere: quod tali ritu non obseruatur, quando sacrum oleum, ad extremam Vnctionem conferendam, defertur. Quia in Sacramento Corporis Domini, hoc etiam peculiare est, præ reliquis; quòd in se, etiam extra vsum, consistat, & permaneat: reliqua verò, in ipso actu tantùm, quo conferuntur, vim nomenque Sacramenti obtineant. Hinc etiam, per eminentiam sacratissima Eucharistia, nomine communi, Sacramentum appellatur.

Vsus debitus Sacramẽtorum.

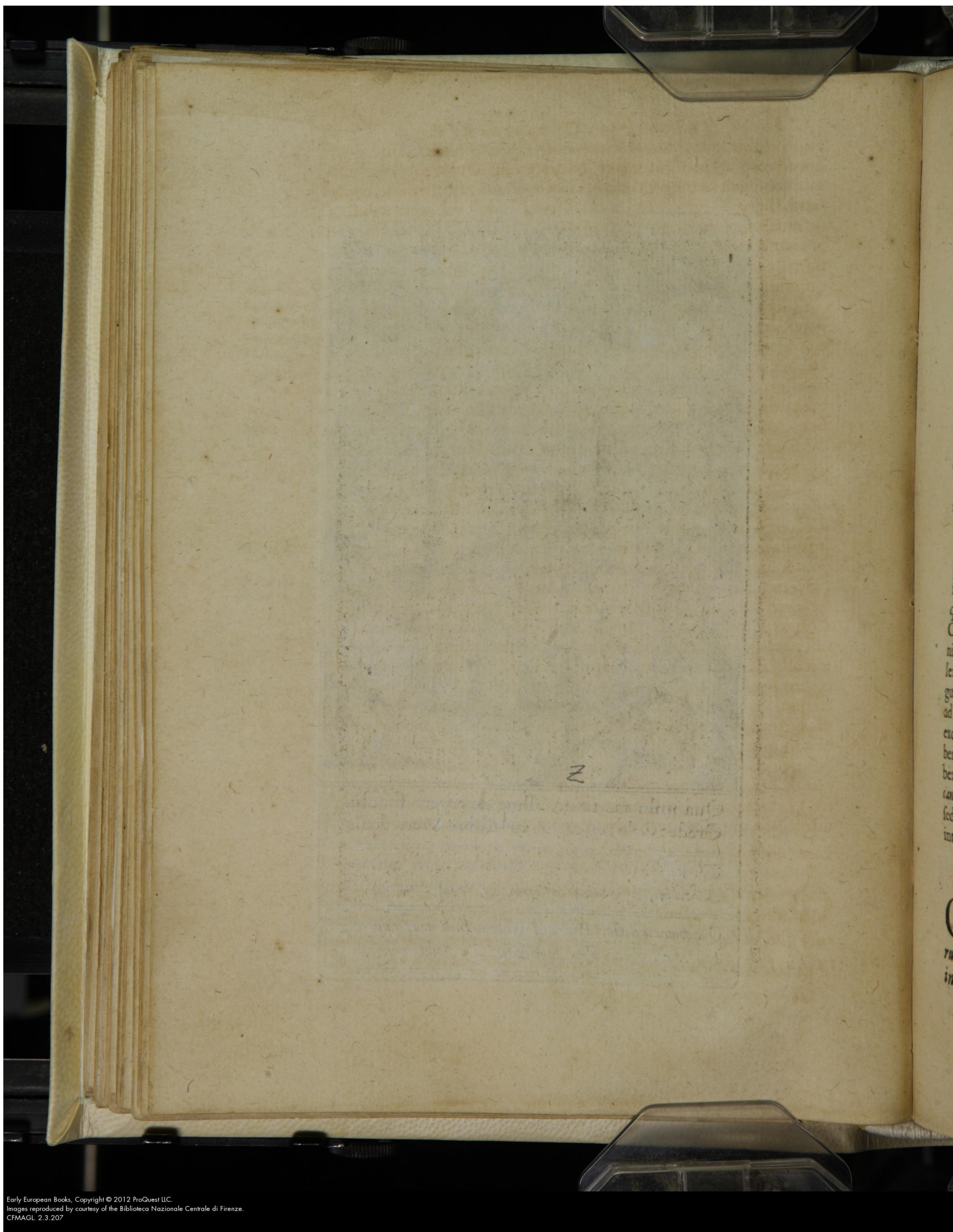
Iam verò, quod ad tertium in Sacramentis vtente requisitum, attinet; vt scilicet debito id modo faciat; habet vnumquodque pręscriptum

Quâ mihi fas, tantos illinc excerpere fructus?
Crede: Cole: et castus cælestibus Vtere donis.

Tot salicheyt ô vermeeren, Wat dientter toe ghedaen?
Ghelooft: en houdtse in eeren; en wiltse wel vntfaen.

Que conuient il faire, Pour a tel mystere, Bien nous apprester?
Foy, et reuerence, Pure conscientie, S'y doibt apporter.

ptum ritum, quo illud suscipiendum est; tam quoad animi, quàm quoad corporis constitutionem. Neque enim illa sunt parui facienda, quæ contemta sacrilegos faciunt. Licet enim interdum exteriora reuerentiæ signa, & cęrimoniæ, ex causa remittantur, vel etiam omittantur; sine tamen sacrilegio contemni non possunt; ad cultum siquidem Sacramentis debitum pertinent. Interior verò honos, qui in conscientiæ maximè puritate, rectaque animi compositione consistit; omnino deesse non potest.

Quoad honorem qui S. Sacramentis exhibendus est, meritò dici potest, præcipuum omnium, Deoque acceptissimum, in vsu digno constitutum esse, illorum præsertim quæ ex frequentatione laudem vtilitatemque maiorem conferre solent. Hoc enim maximę est gratitudinis argumentum, debitique honoris indicium; quando collata beneficia gratanter acceptantur, & hilari animo in vsum deducuntur. Et è contrario, vitio vertitur; & dedecus danti inurit, iramque prouocat, si quis beneficium repudiet, vel accepto non vtatur: etiam si alioqui verbis ac vultu, gratitudinis & honoris signa exteriora prętéderet. Rectus vsus Sacramentorum honor pręcipuus.

Quocirca, sanctis Dei mysterijs honorem extremis labijs, gestuque aliquo corporali exhibere, illisque non vti, exiguum sanè est gratitudinis argumentum; nihilque proderit in rei veritate. Non enim instituta illa sunt, primaria Christi intentione, vt honorentur; sed vt tempore & loco illis vteremur. At, quia omni honore interim dignissima sunt; sunt ideò ex consequenti etiam honoranda. Viderint igitur illi, qui prętextu huius maioris honoris, ac reuerentię, raró confitentur & Corpus Christi sumunt, quod & semper ita, eo modo facturi essent, nisi præcepto Ecclesiæ, ad semel in anno communicandum, compellerentur. Manna tales considerent, singularem veri panis angelorũ figuram. Sic de eo scriptũ legimus: *Ianuas cæli aperuit, & pluit illis manna:* Psal. 77.
ad quid? ad honorandũ? ad summa cum admiratione & veneratione exclamandum, *Man hu? Quid est hoc?* Mirandum verè, & in honore habendũ, quod & ideò honorificè in vrna aurea, in arca inaurata, in tabernaculo asseruari à Deo iussum est: optimè: sed pręcipuè; *ad manducandum*. Ita Corpus & Sanguinem Christi diuino cultu honoramus, sed primarius honos in vsu consistit. Vnde non satisfaciunt Christi intentioni, qui prętextu honoris & reuerentiæ, ab vsu se excusant.

Oratio ad S. Sacramentis benè vtendum.

O Mitissime Iesu, vere animarum nostrarum Samaritane, da nobis gratiam, quæsumus, vt in sacrorum Sacramentorum fide, cultu, atque vsu, exacti atque alacres inueniamur; quia in illis, spes, salus, & vita nostra consistunt. Amen.

CAP.

CAP. XXIII.

Quomodo Christiadũ explebo iustũq; bonũque? Deteriora fuge: & prudens meliora sequare.

Iustitia Christiana. 1. Pet. 3. 1. Pet. 2. AGNI momenti sententiam huic proposito conuenientem profert D. Petrus Apostolus. *Iustus* (inquit) *pro iniustis mortuus est.* Quare, nisi (sicut antè dixerat) *vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus*? Quod & D. Paulus asserit: *Pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis*
2. Cor. 5. *mortuus est & resurrexit.* Item, *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit: vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.*

1. Pet. 3. Psal. 33. & 36. Officium Christianæ iustitiæ in eo consistit, quod dicit Apostolorum princeps, ex Psalmista: *Qui vult vitam: declinet à malo, & faciat bonum.* Quemadmodum ex arbore steriles rami resecantur, vt noui suc- A crescant surculi; vel aliunde assumti meliores inseruntur: ita homo Christianus, quæ igni nouerit deputanda, dimittit; & quæ vitę ęternæ præmio scit remuneranda, assumit. Huc etiã spectat quod D. Pau- B
Coloss. 3. Eph. 4. lus; *Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui secundùm Deum creatus est in iustitia.* Æquum & iustum est, vt cui facultas datur, veste noua accepta, veterem, tritam, laceram, atque obsoletã abijciat: ita iustitiæ est consentaneum, vt Christianus Christo induto, veterem hominẽ deponat. Sicut serpenti exuta per angustum C aliquem saxi meatum veteri & rugosa pelle, noua succrescit; sic peccator per pœnitentiæ Sacramentum, vetustate peccati deposita, iuuentutem renouat; & in nouum mutatur hominem.

Via arcta & spatiosa. Matth 7. Iustitiæ huius Christiano homini debitæ exercitatio (qua deterio- D ra deuitat vel deponit, & sectatur meliora) non incongruè solet, Christo ipso Præceptore, spatiosę viæ, & arctæ comparari; dum illâ vitatâ, ista eligitur. Spatiosa siquidem, quæ vitiorum est, ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam; arcta autem ducit ad vitam; & pauci sunt, inquit Dominus, qui inueniunt eam: quia scilicet nõ quę-
Litera Pythagorę. runt. Solebat istud Pythagoras ad oculum suis in Y. Græco proponere, vitæ humanę cursum in ea designando; dum qui vitiis essent dediti, per latam viam quasi sinistram literæ partem ingrederentur, & ad E interitum properarent: qui verò virtutis tramitem tererent, per angu- F stiorem dextrorsum eiusdem literæ callẽ incederent, in fine coronandi. Documentũ, re vera, etiam Christiano Philosopho dignissimum.

Virgilius Epigr.
> *Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni,*
> *Humanæ vitæ speciem præferre videtur.*

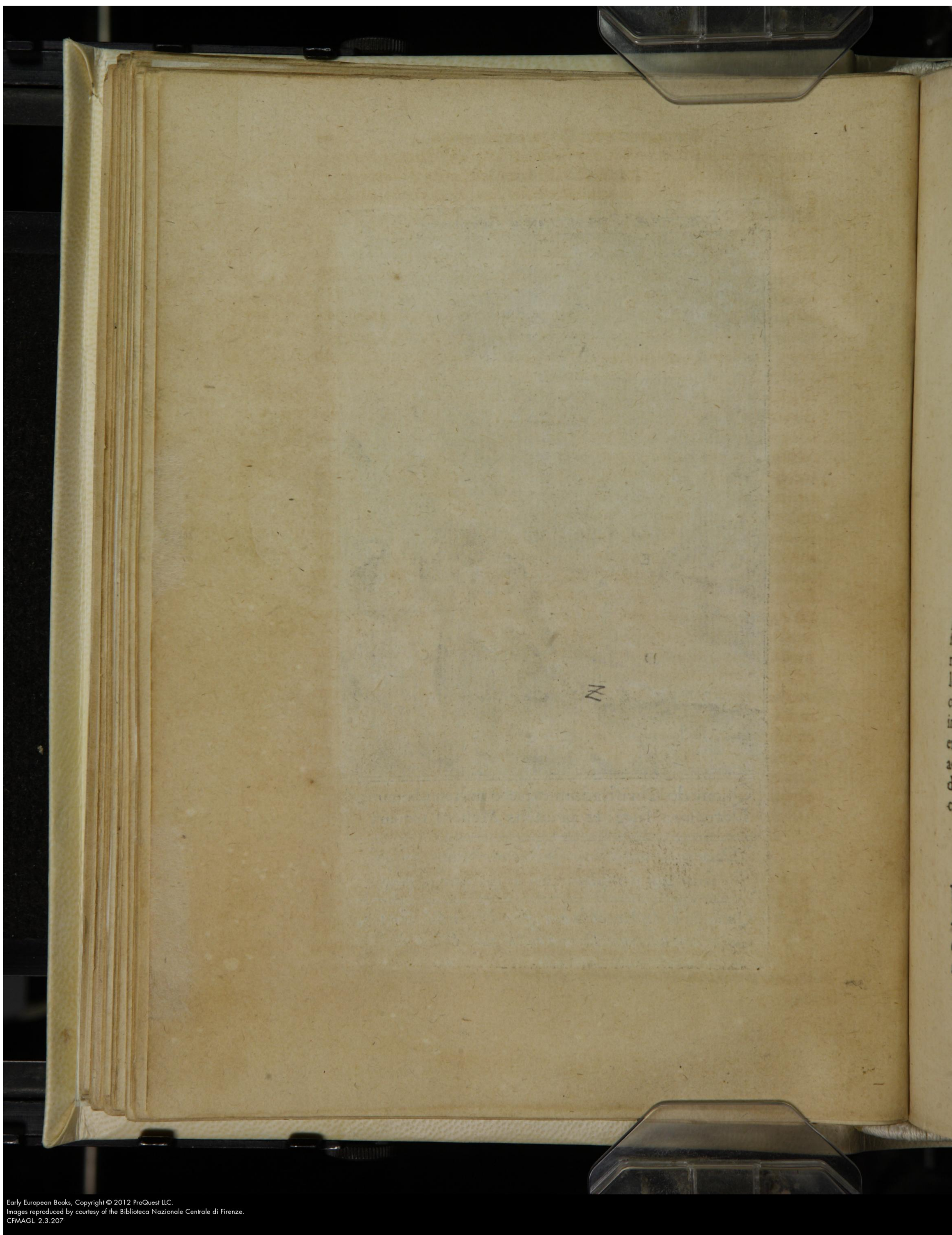
Tristem tandem illorum exitum, qui plausibilem illam spaciosamque viam

Quomodo Christiadum explebo iustumq; bonumq;?
Deteriora fuge: et prudens Meliora sequare.

Waer in is onser daet Rechtveerdicheyt gheleghen?
Int laten van het quaet: En in het goet te pleghen.

Quelle est la Iustice, Et le bon office, Du parfait Chrestien?
Qu'il prenne bien viste, De tout mal la fuitte, Et qu'il face bien.

viam ingressi, terribili posteà fine gaudia sua & voluptates terminant, viuo penicillo depingit beatus Iob: *Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos; & in puncto, ad inferna descendunt.* Iob 21.

Ad vitæ sanctitatem, ac Iustitiæ huiusmodi Christianæ studiũ, nos satis sufficienterque exstimulare deberet, quod D. Ioannes Apostolus tam honorificè super hoc boni studio statuit: *Qui*, inquit, *facit iustitiam, iustus est: sicut & ille* (Deus) *iustus est.* non minùs nos horribili sententia ab illo spatiosæ viæ ingressu deterrendo, dum subdit: *Qui facit peccatum, ex diabolo est.* Quid hîc dubij subesse queat, vtrum horum sit eligendum? An iustitia, seu virtus, per quam quis Deo similis efficiatur; an verò malum & iniquitas, quæ eum quasi diabolum, vtpote ex diabolo profectum, constituat? Citra omnem hæsitationem, meliorem elegerunt sortem omnes illi, qui, relicta priori mala consuetudine, meliora complexi sunt. Nihil hîc dubitauit Matthæus, nihil Zacheus, telonarij, publicani, plenisque quod aiunt velis iniquitatem anteà consectantes, sed via sua, Christo illuminante & vocante, benè considerata, ab illa mox pedem retulerunt, rectisque Christi vestigiis institerunt. Ita Saulus ex persecutore Ecclesię, Apostolus Christi factus est. Sic Maria Magdalena, ex lebete phiala facta; & ex vase contumeliæ, in vas translata gloriæ est. Ita Augustinus & heræsios Manichæorum, & dissolutioris vitæ detestata insania, & Episcopus, & Religiosus, & doctor Ecclesiæ est factus. Quidni & Mariam Ægyptiacam hîc commemorem, quę ex vulgari veluti vitiorum cloaca, sanctissima Christi cultrix effecta est? Quid vetat etiam Pelagiam annumerare, quę præ pœnitudine se vitiorum pelagus nominans, in cælestem sponsi Christi paradisum, & spiritualis voluptatis hortum est conuersa? Quæ, vt pro effœminata fœminei sexus vilitate, masculum induens animum, generosa pœnitentiæ ac virtutum facinora tutiùs exantlaret; virili etiam assumto habitu, vastam ingressa solitudinem, ad mortẽ vsque ita Christo seruiuit. Sic Æthiops pellem suam, & pardus varietates suas mutat: quando, qui malũ didicerunt, eo relicto incipiunt benè facere. At de his distinctiùs sequenti capite disseremus.

1. Ioan. 3.

Cõuersionis verę, à peccatis exempla.

Sabell. lib. 5. cap. 5.

Ierem. 13.

Oratio ad bonæ vitæ studium sectandum.

Bonum & malum, ignem & aquam, cælum & infernum, mihi Domine Deus ante oculos statuisti, libertatémque dedisti eligendi: Tua me quæso semper gratia conseruet, & adiuuet; vt relictis malis, quæ recta sunt eligam; eámque constanter, quæ ad vitam ducit, viam ingrediar. Amen.

CAP. XXIV.

Quæ fugienda mihi mala sunt, cane peius & angue? Peccatum: Et quidquid peccato porrigit ansam.

Noxiorum omniũ nocentissimũ Peccatum.

Hoc à natura homo accepit, vt quidquid sibi noxium fore formidat, euitet & oderit. Nocentissimum autem omnium est peccatum, quodque maximum homini inferat detrimentum: sicuti in 84. capite latiùs ostensuri sumus; vbi quid maximo damno sit inquiritur. At nunc quid sit peccatum, audiamus.

Tria peccatorum genera. Originale,

Peccatum, teste D. Augustino, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Tria sunt peccatorum genera. Primum, quod Originale vocamus, à primo generis humani parente transfusum, in conceptione nostra contrahimus, & in eo omnes nascimur. Ita tamen vt hinc Diuam virginem, Dei matrem, tanquam ab omni peccato præseruatam excipiamus; & sanctos quosdam, qui licet in Originali peccato concepti, in vtero tamen matris ab eo liberati, & sanctificati sunt; vt fuit Ieremias, Ioannes Baptista aliique. Alterum

Mortale,

est Mortale, seu mortiferum peccatum; quod videlicet contra Dei seu proximi charitatem committitur; ita dictum, quòd vitam spiritualem eripiat, ac mortem animę peccanti inferat. Mors etenim ista à Deo Deique regno separat; & ęterno eum supplicio dignum facit, qui il-

Veniale.

lud perpetrarit. Tertium peccati genus est Veniale; quod quidem non contra Dei proximique charitatem fit, sed aliquomodo contra Dei voluntatem. Id ita vocatur, quod eius à Deo venia facilè impetretur, vtpote quod hominem Dei inimicum non efficit. Errant proinde, qui ob id quotidiana eiusmodi peccata dici arbitrantur, quòd quotidie, quantumuis etiam grauia sint, committantur; vt qui quotidie ebrij sunt, quotidie iram, inuidiam, & magnam iniustitiam exercent, lites serunt, cædes moliuntur; sed quotidiana Teutonicè, venialia vo-

Iacob. 3. Prouer. 24.

cantur, quia sine his vix viuitur, iuxta illud Iacobi: *In multis offendimus omnes.* & illud Sapientis: *Septies in die cadit iustus, & resurgit.* Solent ista volanti per aëra pulueri comparari, quem haud facilè effugias, at excutias facilè.

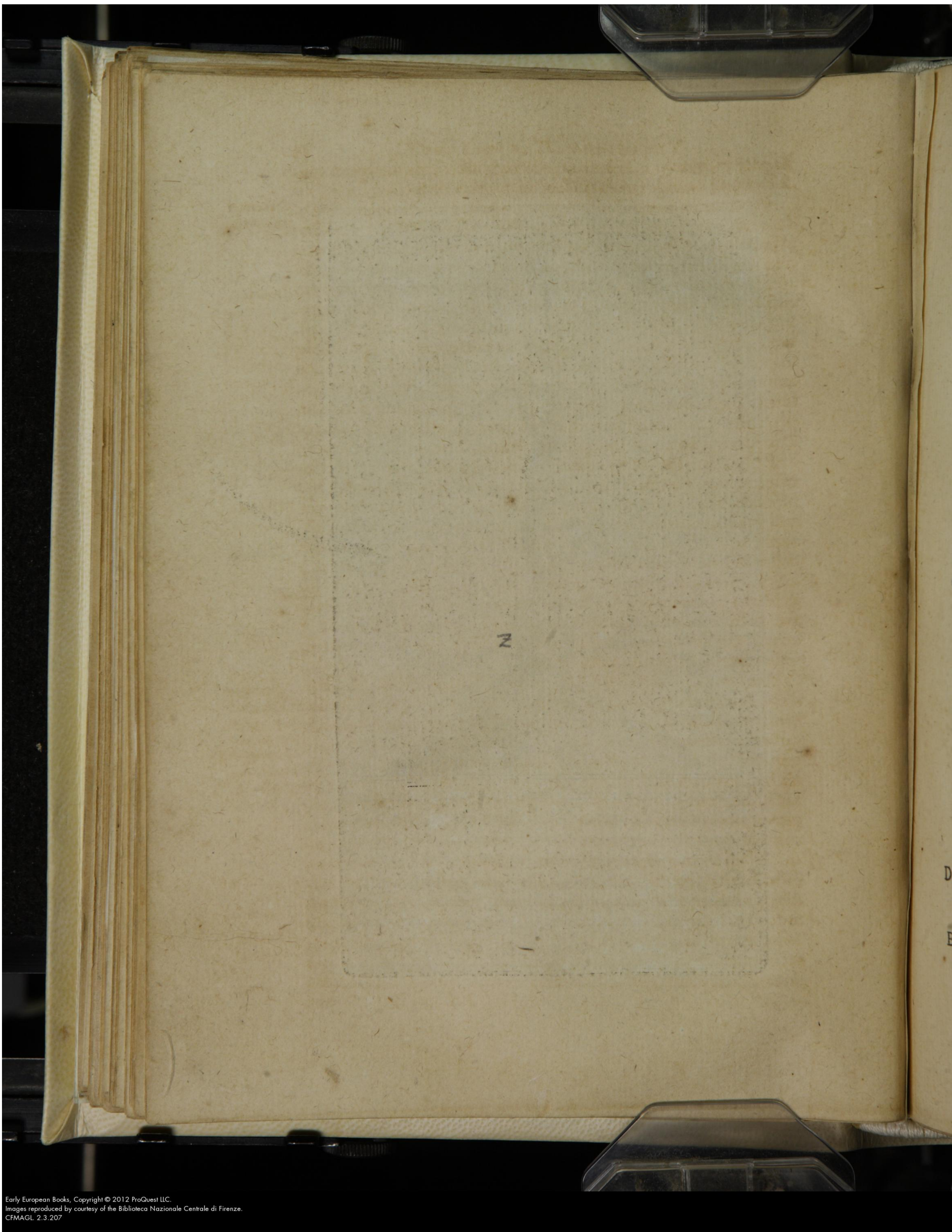
Peccatum hoc mortem non infert animæ, ideò nec mortale dicitur; sed spiritum obnubilat, virtutem impedit, & retardat; atque exercitium Christianæ religionis, salutisque profectum remoratur. Sicut atomi & volantes puluisculi hominem non excæcant quidem, sed obtutum impediunt, aciem hebetant oculorum, & tandem eò cæcitatis adducunt, si non obstatur, vt carissimum lumen amittatur: ita venialia pec-

Quæ fugienda mihi mala ſunt, cane peius, et angue?
Peccatum: Et quidquid peccato porrigit Anſam.

Welck is dat ſelſaem quaet; dat ons ſoo ſeer bevlect?
De ſonde; en alſulck ſaet, dat ons tot ſonde trect.

Quel mal veus tu peindre, Qui ſoit tant a craindre, Plus que nuls tormens?
Peché: et en ſomme, Ce qui tire l'homme, Aux debordemens.

lia peccata, quamplurima etiam, licet mortale vnum nunquam constituant, ad mortale tamen tandem sui neglectu deducunt.

Peccatum tam monstrosum quid, adeò inane, tamque damnosum est, vt vix sciatur, cui rei meritò debeat comparari. D. Iacobus Apostolus in Canonica sua Epistola, viam vtcunque nobis strauit, vt aliquam saltem peccati delineationem ob oculos statuamus, illud de-

A uitare volentibus; dum sic ait: *Concupiscentia, cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò, cùm consummatum fuerit, generat mortem.* suggestione enim diaboli, primum quasi peccati semen, praua ingesta cogitatione in animo, siue etiam mundi aut carnis tentatione concipitur; tum delectatione, quasi secundo ad peccatum gradu, fouetur, dum animo adsubescit; & demum proprio assensu, dum in peccatum voluntas allecta deliberatè consentit, perficitur. Ex hoc tum consensu, peccatum ipsum consummatum vitâ ęternâ priuat, & illâ quàm ex Deo habebat homo; & insuper morti perpetuæ obnoxium facit.

Peccatum, monstrũ.

Iacob. 1.

Possit etiam ista, super modo loquendi Apostoli, depingi peccati effigies; rudi saltem Minerua adumbrari, ne nullam eiusmodi ha-

B beant peccatorum amatores horroris ac fugæ occasionem. Arborem aridam imaginemur, cuius radicem serpens liuido dente demordeat; atque ita, succo in virus mutato, medullitùs infecta, mortem mortisque inuentorem diabolum proferat. adeò mortifera, ac diabolica

C res est, si res dici debet, peccatum; talemque facit peccatorem. Qui in fructu igitur tam detestando tamque damnabili voluptatem capit; viderit num tam deplorandi fœtus mater esse desideret, tam infelix, ac miserabilis; quæ id pariat, quo sibi æternam à Deo diuulsionem, ignemque inexstinguibilem acquirat.

Peccati figuratio.

Dum igitur in confesso est, peccatum cane peius & angue fugiendum, execrandumque esse; sequitur, id omne quoque sedulò vitandum, quidquid ansam peccato porrigere noscitur: vt sunt occasiones omnes, pręsertim temporis, loci, & personarũ, quę ad peccatũ viam muniunt, inuitant, ac quasi manu ducunt. Eiusmodi etiam sunt omnia illa, ex quibus hostis animarum diabolus, aut corrupta etiam carnis nostræ natura, primum fomitem tentationis ad peccatum arripiunt: sicuti etiam principium omnis sinistræ ad peccatum motionis cordi ac curæ esse debet, peccatũ ipsum euitare cupientibus. Quem-

D admodum enim puer, cui præcipitur, caueat ne in ignẽ, vel in aquam cadat, haud dubiè, satis non facit, si à lapsu solùm sibi cauendum existimat; idque tum primùm, quãdo iam labat & nutat, casui proximus;

E tunc enim sera nimis cura est: sed etiam ab omnibus periculis, & quæ ad lapsum inducunt, sibi debet prospicere: qualia sunt, iuxta ignem vel aquam ludere; ignem transilire, titiones ex foco arripere; per ripæ littorisve crepidinẽ cursitare; flumina vel mare futili ac rimosa scha-

Peccatum fugiẽdum præ omnibus malis.

Occasio peccati fugienda.

pha tanquam scirpea rate traijcere;noctis vnius glaciem percursare,& sexcenta similia. Fallitur,certũ est,quisquis sic cum puero cogitat; mihi peccatum prohibitũ est;ne in adulterium,fornicationẽ,vel furtum, aliúdve quodcunq; delictum incidã:ergo reliqua omnia, modò à lapsu mihi caueã,non est quod tantopere declinẽ. Quia si tunc tantùm sibi à lapsu cauere cogitat,quãdo iam ad illum propensus hæret, & cadere incipit;stultè se in certũ periculum mittit. Si enim præcipitia, lubricitatem, fragilitatẽ, impulsionem,hoc est,periculum,immò vt veriùs dicam,lapsum ipsum,ante lapsum nõ deuitat,quomodo sibi à lapsu,cùm iã labitur,cauere poterit? Hęc est vafri illius colubri primęua nequitia;quã,quidquid ad lapsum inducit,incurię pallio tegit;& quãto magis ad miserorum ruinã properat,tanto minus, quidquid deterrere à casu poterat, animaduerti permittit: facitque,vt nisi cùm iam ruunt,periculum non videant. Hæc est etiam temeritatis nostræ iusta punitio; vt qui malũ imminens præuidere noluimus,per ea,quæ præcurrebant,prę̨sens illud iam vitare nequeamus,licet in ipso lapsu horrore quodam concutiamur. Discant itaque leues illi adolescentes, & adolescentulæ, qui hoc tantùm semper in animi sui custodia versant: Non licet id mihi; peccatum est: Nolo eò me deijcere,neque tam mei esse immemor;sic honoris iacturã facere;ita animæ meæ salutem parui pendere,vt hoc cõmittam: Nequaquam: fas non est: absit à me. Rectè id quidem;sed non satis ad cautelam: quia etiam his omnibus non obstantibus, quotidie videmus eiusmodi, ex mentis suæ specula, in profundum talium quoque peccatorum prolabi,quę tam fixè sibi fugienda præsumserãt;quia occasiones,prænuncios,præambula,& præludia,(si ludum,animæ perniciem vocare liceat, cùm verè ipsis instar ludi sit)non euitarunt. Sunt enim liberiores intuitus,attactus,oscula, collocutio familiarior,pereuntis virginitatis, & iamiã moriturę principia,vt loquitur D. Hieronymus. Si quis enim tantùm cogitet, cauendum mihi ne vulneratus occumbam,néve inopinata me mors abripiat; & interim nec iacula,nec mille alia mortis spicula, etiam dum possit,euitat;sine dubio,stultus est,si tunc mortẽ fugere velit, quando iam stricto gladio hostis iugulo imminet, aut letale poculum influit.

Vafrities diaboli pericula tegentis.

Pereuntis virginitatis principia. *Hieron. in vita S. Hilarionis.*

Id autem est discriminis inter pericula huiusmodi corporis atque animæ, tempori præcauenda, quòd ad corporalia mala declinanda prę̨monitore non sit opus, satis enim illa præuisa fugiuntur; in solis verò miseræ animæ periculis vt plurimum serò sapimus. Rectè itaque vtrumque præscribitur fugiendum: & peccatum; & quod peccandi ansam præbet.

Peccati horror.

Seneca.

Quoad peccatum ipsum,quàm illud sit homini Christiano abominandum, vel ex sola illa Senecæ sententia, notatu dignissima,colligi potest. Etiam si scirem Deos ignoscituros, & homines ignoraturos; adhuc

adhuc, propter peccati vilitatẽ, peccare dedignarer. Generoſum verè, & omnibus Chriſti cultoribus dignum animum, ſanctamque ſuperbiam! adeò vt, tametſi homo verè Chriſtianus Gygis annulo potiatur (cuius ille præſidio, pala intra palmum verſa inuiſibilis, vt Plato, Cicero, alijque commemorant, & Reginæ vim intulit, & Regem trucidauit, Rexque ipſe Lydiæ factus eſt) omnemque habeat mali perpetrandi licentiam cum impunitate coniunctam; nolit tamen (quod verè officij Chriſtianæ Iuſtitiæ eſt) peruerſum quidquam meditari.

Gygis annulus. *Plato lib. 2. de Republ.* *Cic. 3. Offic.*

Quoad occaſionis, & anſæ mali fugam, conſtat experientiâ magiſtrâ, quanti ſit momenti, illam vel ſtudioſè declinaſſe, vel oſcitanter neglexiſſe. Vnde enim vulgatum illud, atque omnium ore tritum prouerbium; Occaſio facit furem? Multi ſiquidem nunquam furari in animum inducerent; ſed, occaſione oblata, furantur.

Occaſio facit furẽ.

Quæritur, Aegyſthus quare ſit factus adulter?
In promtu cauſa eſt: deſidioſus erat.

Ouid. lib. 1. de Rem.

Otium occaſio lapſus ei fuit; aliis aliud: vtpote potus, ſatietas, incautus adſpectus, nimia familiaritas. Hinc prudentes parentes, ac ſuperiores omnem ſuis ſubditis præſcindunt peccandi occaſionem. Eua quomodo in ſerpentis caſſes incidit? occaſiones non vitauit, ſed amauit periculum. Ita Dina per occaſionem, ſtuprum paſſa eſt. Giezi Eliſei famulus per occaſionem, auarus, fur, & ſacrilegus euaſit. Atque ita in ceteris. Vix vnquã muſculus, auicula, vel piſciculus caperentur, niſi è muſcipula, tendicula, & naſſa eſcam peterent, & periculo per occaſionem ſe exponerent. Sic ferè de omni peccatorum lapſu, & captura.

Aegyſthus adulter. *Geneſ. 34.* *4. Reg. 5.*

Vnde non immeritò Lyſander, filiarum ſuarum periculum, in occaſione mali ipſis ſtructi, maturè dimouit. Cùm enim Siciliæ tyrannus quidam pretioſas ipſis veſtes atque ornamenta varia, cum varijs aureis & argenteis donis miſiſſet; pater noluit illas munus accipere; quòd illarum honori indubiè inſidiaretur. Ne igitur ipſę caperentur, non acceperunt.

Plutarch. in Lacon.

Huc Ægyptiorum quoque mos ille antiquus poſſit adduci, vt fœminæ calceos non geſtent; vt diſcant non egredi domo. Nemo namque neſcit, quot peccandi occaſiones inueniat euagatio, & mundanarum rerum affluentia.

Oratio pro peccatorum fuga.

PEccatum, ô Domine Ieſu mors omnium eſt noſtrûm, & pernicies, ideóque illud, tu qui vita es noſtra, morte tua abſorbuiſti: Da nobis gratiam, ſic peccatum omne vitandi, vt etiam quidquid in malum hoc inducit, valeamus declinare. Amen.

CAP. XXV.

Quis ſeſe primus ſcelere inceſtauit iniquo?
Lucifer, æterna Veri ſtatione relicta.

Lucifer primum peccatum commiſit: in cęlo.

LVCIFER ſupremus ille, ac ſplendidiſſimus angelorum, primus primum omnium peccatum procudit, qui alios complures cæleſtes ſpiritus ad conſenſum pellexit, ſimulque ſecum cæleſtis patriæ exſortes fecit. A

Statim enim atque Deus, omnium conditor, cęleſtem hanc nobiliſſimamque angelorum naturam crearat; Lucifer pulchritudinem, nobilitatem, atque eximiam naturæ ſuæ dignitatem perpendens, ſeſeque magnificè intuens quòd ceteris creaturis antecelleret; neque verò agnoſcens quam à Deo acceperat gratiam, neque media quibus ad conſummatam ſupernaturalemque beatitudinem pertingeret; efferri cœpit, & cupiditate faſtuoſa incitari, ad locum illum ſummum, & Chriſti humanitati debitam excellentiam, propria ſua virtute occupandam; quę in ſacro eloquio Dextera Dei nuncupatur. Hocque B
ſuum præſumtum votum affectatamque ambitionem aliis angelis indicauit; quaſi diceret, (quod Spiritu ſancto per Prophetam reuelante cognouimus) *In cælum aſcendam: ſupra aſtra Dei exaltabo ſolium meum: Similis ero Altiſsimo.* Et eodem momento, mox angeli boni ac ſinceri ad Deum ſe conuertentes, eiusque gratiam contemplantes, & ex fide, Chriſti paſſionem pręuidentes, cui à Deo ſublimis ille locus, atque officium Mediatoris iure conſignaretur debereturque; prauum illud, furtiuum, ac ſacrilegum cœptum, Luciferique auſum iniquiſſimum deteſtati ſunt, eique reſtiterunt: eoque facto in bona illa ad Deum conuerſione confirmati, perfectique, Deo inconcuſsè adhærentes, ab ipſo pariter clara ſui vultus viſione, certaque æternæ beatitudinis fruitione, donati ſunt.

Iſa.14.

Mali verò angeli, hoc eſt, à Lucifero perſuaſi, & ſeducti; (ex ſingulis, vt creditur, choris aliqui; ſimul fortè tertiam totius angelici exercitus partem facientes) ad eius imitationem ſuæ quoque pulchritudinis facti ſpeculatores; ac ſupernaturalem, quæ eis adhuc deerat, beatitudinem non attendentes; ſed per naturalem propriam virtutem, Luciferique vt mediatoris ope id præſumentes, eique ob id conſentientes, conſpirantes, & adhærentes, iuſto omnes Dei iudicio, cum duce ſuo, cælo ſunt exturbati, & in infernum pręcipitati. Iuxta illud Prophetæ: Deo ita per ipſum loquente: Dicis ô Lucifer, *Aſcendam*: C
Non ita, ſed, *ad infernum detraheris; in profundum laci.*

Iſa.14.

Porrò Lucifero eiusque aſſeclis veluti pertinaciùs agentibus, neque illico

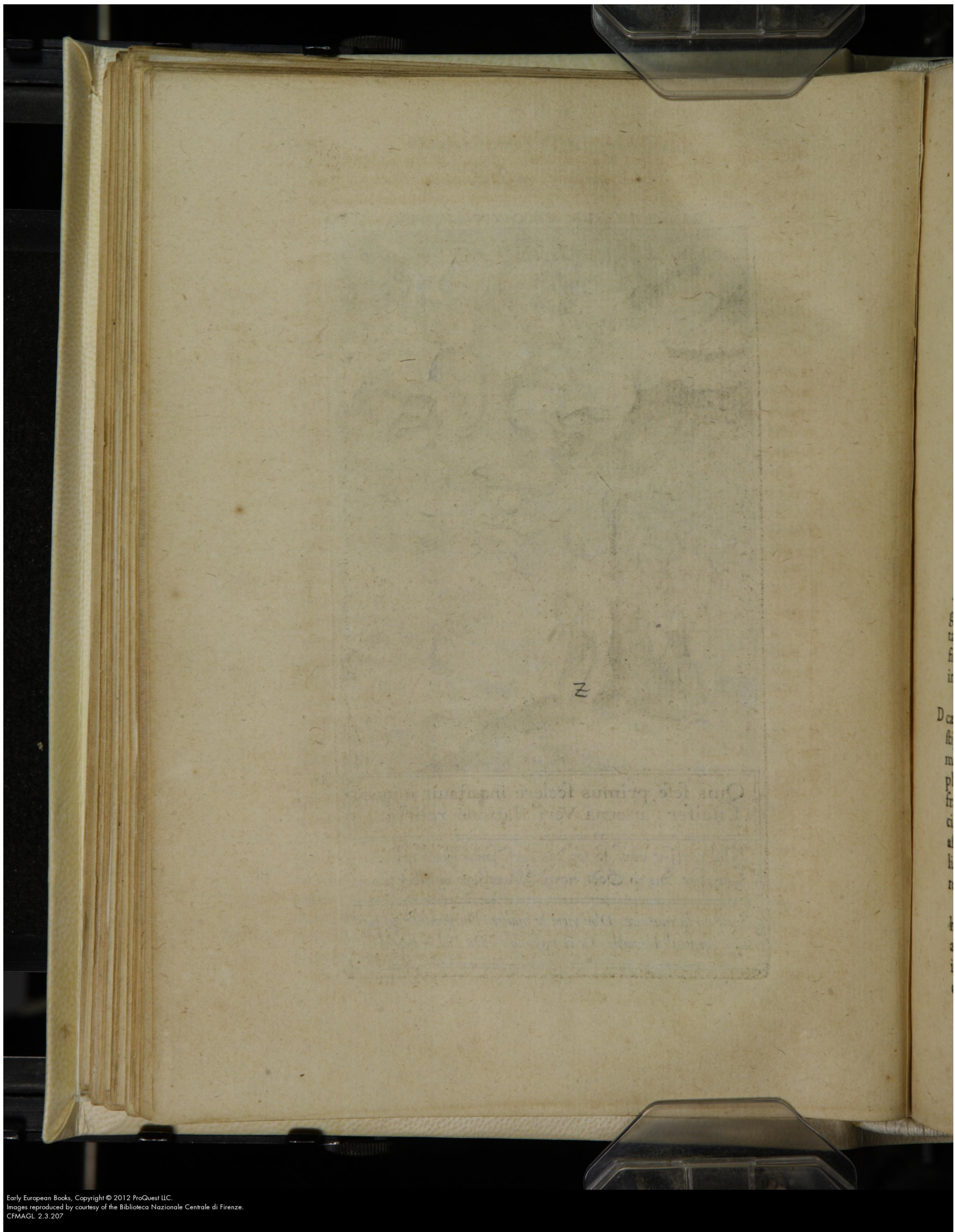
PRIMVS OMNIVM PECCAVIT LVCIFER.

Quis ſeſe primus ſcelere inceſtauit iniquo?
Lucifer: æternâ Veri ſtatione relicta.

Wie waſſer vock ſo ſot, die eerſt ſonde heeft ghedaen?
Lucifer: die in Godt, nocht Waerheyt, en bleef ſtaen.

Scait on la matrice, D'ou vient la malice, Du premier peché?
C'eſt l'orgueil damnable, De ce miſerable, Du Ciel trebuché.

illico cedentibus, ſanctus Michaël archangelus, ſanctus Gabriel, ſanctus Raphaël, & tota fidorum ſpirituum potentia ſe rebellibus opponentes, eos cæleſtibus ſedibus exegerunt. Idque eſt quod Christus innuebat: *Videbam ſatanam ſicut fulgur de cælo cadentem.* Cauſamque ruinæ tam infandæ ſatis apertè deſignauit cùm aliàs diceret: *Homicida erat ab initio: Et in veritate non ſtetit.* Seſe etenim, & quotquot eius venenum hauſerunt, Deumque ipſum, quantum in ſe fuit, ſpirituali quodam modo internecioni dedit. Id quoque erat, quod D. Ioannes in admiranda ſua Apocalypſi conſpexit. *Viſum eſt aliud ſignum in cælo: Et ecce Draco magnus, rufus, habens capita ſeptem, & cornua decem. Et cauda eius trahebat tertiam partem ſtellarum cæli.* Poſtea addit. *Et factum eſt prælium magnum in cælo. Michaël & angeli eius præliabantur cum dracone. Et draco pugnabat & angeli eius, & non valuerunt: neque locus inuentus eſt eorum amplius in cælo. Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus, & ſatanas; qui ſeducit vniuerſum orbem. Et proiectus eſt in terram: & angeli eius cum eo miſsi ſunt.* Luc. 10. Ioan. 8. Apoc. 12.

Hæc eſt prima illa atque damnabilis peccati perpetratio; & Luciferi tanquam tantæ temeritatis auctoris, omniſque adhærentium cateruæ de cælo deiectio: à qua mox in gehennæ ignem, non quidem ab æterno, ſed ex tempore, tum ſibi ſuiſque miniſtris præparatum, demerſi ſunt.

Ex eo tempore ſpiritus illi nequam, qui Dei permiſſu in caliginoſo hoc aëre pendentes in electorum exercitium relicti ſunt, infirmum genus humanum quaſi ingenito odio mille artibus ad peccatum tentare, & illicere cœperunt: tum extrinſecus mala ſuggerendo, tum infirmitate domeſtica, ac propriæ imbecillitatis in malum procliuitate, in noſtram ipſorum perniciem abutendo. Diaboli ad exercitium hominum hic relicti.

Poſt primum itaque peccatum à Lucifero eiuſque conſortibus in D cælo commiſſum, etiam paulo pòſt in terris, per primos parentes, inſtigante diabolo, malum eſt perpetratum. Ex quo ſequitur, ſi primum peccatum in cælo ab angelis; ſecundum in Paradiſo à protoplaſtis in iuſtitia originali conditis factum eſt: quanto ſtudio, nos fragiles, longa vetuſtate deprauati, tot infirmitatibus ærumniſque circumuenti, ac repleti; tot inſidijs, tantis machinis, tam atrociter aſſidueque impugnati; in loco tam lubrico, tenebroſo, totque periculis expoſito, peccata, & quidquid ad peccatum poteſt inducere, vitare debeamus. Secundum peccatum in Paradiſo cōmiſſum eſt.

Dignum obſeruatu, ac ſummopere admirandum, quàm ſubtiliter hominibus peccata ſubrepant, occaſionibus præſertim cuniculos agentibus. Vt nec ſanctitas, neque potentia, neque ſapientia tutum immunemque ab eorum reddant inſidiis. Nec enim Dauid, vir ſecundùm cor Dei; nec Samſon, hoſtium terror, leonum domitor; neque Tentationis vehementia.

que orbis miraculum, ſapiens Salomon, peccati machinamenta ſic ſuſpecta habuêre, vt non ſuccumberent. Quid nos, neque ſancti, neque fortes, neque ſapientes, præſumemus? Quid, vbi, vel quando non verebimur?

Deinde, quemadmodum primum peccatum in cęleſti (vt dictum eſt) & primum in terreſtri paradiſo commiſſum, ex ſuperbia vt malo quodam fonte manauit; ita ferè ſemper ſuperbiæ ſtimulis homo agitatur, quando ad peccatum laceſſitur. Illa ſiquidem ſe omnibus certo modo peccatis miſcet, aliquando planè euidenterque, aliquando verò perobſcurè, & quaſi in receſſu quodam ſe occultans. At ſceleratæ huius impugnationis, per gloriæ propriæ appetentiam, qua & diabolus primùm ictus (Ero, inquit, ſimilis Altiſſimo) & generis noſtri parentes, quaſi in prima ſtantes acie proſtrauit, ingeſto eodem prorſus telo (Eritis ſicut Dij) & quotidie adhuc ex eadem pharetra tela depromens nos inceſſit, exempla aliquot proferamus.

Gloriæ cupiditas cauſa peccati.

Bonauent. in vita S. Frãciſci.
F. Leonardus.

Cùm frater Leonardus cogitationum ſuarum talium ſtimulis tacitè impeteretur; circumuentus fuiſſet, niſi maturè qui eum eriperet inueniſſet. Beatum namque Franciſcum aſello inſidentem ipſe pedes comitatus mente voluere cœpit, quanto ante illum quondam ierit generis nobilitate, potentiaque ſæculari. Franciſcus ſpiritu ſancto edoctus, vt intellexit gliſcentem in præcordiis comitis tumorem, ſtatim deſiliens, aſellum ſe illi cedere dixit, ſeque potiùs pedibus iter facturum, eò quòd obſcuriore loco natus eſſet. Agnouit frater ille inſolentis cogitatus culpam ſat apertè obijci: & miratus deprehendi potuiſſe, ad pedes eius prouoluitur ſupplex: pertęſumque peccati cautiùs deinceps humilitatis propoſitum ſeruaturum promiſit.

Verùm quantis lacrymarum, penè dixerim, fluminibus deplorandi ſunt illi, qui hoc œſtro perciti, medicam non admittunt manum! ſed cum aculeo diabolicum ſimul hauſerunt venenum, quo peſtis illa tumido ſemper animo confota magis ac magis inualeſcit: iuxta illud Propheticum: *Superbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper.* Iulianus apoſtata cùm lethali vulnere, incerto auctore telo diuinitus directo percuſſus, in Perſide ad fluminis ripam iacêret, tametſi ſe ob ſpretã Chriſti Religionem mori in extremo vitę tempore ipſe confiteretur, ſeque à Nazareno victum agnoſceret; conſilio tamen cum ſacerdotibus ſacrilegis inito, ſe clàm in fluuium prçipitare voluit, vt diuinitus raptus videretur. En primæuam, quam dixi, incenſam ſuperbiæ cupiditatem. Sed cum auctore diabolo in profundũ inferni demerſus eſt.

Pſalm. 73.
Nicephorus li. 10. ca. 37.
Iuliani apoſtatę arrogantia.

Ælian lib. 12. de var. hiſt.
Menecratis medici vanitas.

Menecrates medicus, cùm morbos quoſdam deſperatos, ac parum curabiles ſua arte ſanaſſet, ipſe morbo inſanabili (de quo ago) cœpit laborare; Iouem Deorum ſummum ſeipſum appellans. Vnde cùm ad Philippum Macedonum regem ſcripſiſſet, tali vſus eſt exordio: Philippo

lippo

lippo Menecrates Iupiter ſalutem. Ad ea cùm reſpondiſſet Philippus, in hunc modum orſus eſt epiſtolam: Philippus Menecrati ſanitatem. Significauit autem latenter, hominem non eſſe ſanæ mentis, qui ſe Deum eſſe fingeret.

Quid de Herodis quoque inſana gloriæ cupiditate dicemus? titillationem Luciferi ſe & ſenſiſſe & fouiſſe facto teſtatus eſt. *Statuto namque die veſtitus veſte regia ſedit pro tribunali, & concionabatur ad populum. Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis. Confeſtim autem percuſsit eum Angelus Domini, eò quòd non dediſſet honorem Deo: & conſumtus à vermibus exſpirauit.* De Antiocho quoque nimiùm inſoleſcente ſuperbiâ, idem ferè legimus. *Qui ſibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, ſupra humanum modum ſuperbia repletus, & montium altitudines in ſtatera appendere, humiliatus ad terram*, ſcaturientibus è corpore vermibus, nec proprium ferens fœtorem, ſic moriens dixit: *Iuſtum eſt, ſubditum eſſe Deo: & mortalem non paria Deo ſentire.*

Herodis affectatio. *Act.* 12.

2. *Mach.* 9. Antiochi præſumtio.

Intolerandę eiuſmodi ſuperbiæ, modumque omnem excedentis propriæ exiſtimationis exemplum, cum adiuncta talibus debita caſtigatione, in vxore quondam Ducis Venetiarum deſcribit Petrus Damianus. Erat hæc (anno 998) Conſtantinopolitanæ vrbis ciuis, quæ tam tenerè & delicatè viuebat, magnæ ſuperbiæ argumento, vt non modò ſuperſtitioſa ſed artificioſa quoq; iucunditate ſe mulceret: Nã communibus aquis ſe dedignabatur abluere; ſed ſerui eius rorem cæli ſatagebant vndecunque colligere, ex quo laborioſum ei balneum procurarent. Cibos quoque ſuos non tangebat, ſed ab eunuchis eius alimenta quęque concidebantur in fruſta, & fuſcinulis aureis ori ſuo liguriens ipſa adhibebat. Cubiculum eius tot thymiamatum aromatumque generibus redolebat, vt fidem videatur excedere. Sed quàm fuerit Deo fœminæ huius exoſa ſuperbia, manifeſta docuit vlciſcendo cenſura. Ita corpus eius omne computruit, tantumque fœtorem emiſit, vt vix vna dumtaxat ancilla ei ſeruiret, quę raptim accederet & prę intolerabili fœtore ſtatim fugiẽs abſcederet; viuum cadauer dicere licuiſſet. Facilius igitur peccatum peccatique occaſiones tempeſtiuè vitare, quàm Dei manus effugere: & præſertim ferream illam & longam æternæ damnationis virgam.

Petrus Damian. Cæſ. Baron. in anno 998.

Oratio contra ſuperbię ambitionisque vitium.

ADmirabile & iuſtum iudicium tuum, Deus, ſuper Lucifero eiusq; ſequacibus manifeſtè monſtratum eſt: Corda noſtra, quæſumus, ab omni præſumtionis incentiuo defende, vt tibi humiliter ſeruientes, conſtanter etiam adhærere mereamur. Amen.

CAP. XXVI.

Crimina cur censes quædam capitalia dici?
Cætera Lernæa velut hinc ceruice resultant.

Deut. 7.

Septem peccata capitalia.

QVEMADMODVM septem erant in veteris Testamenti A tempore Gentes & Regna, quæ filiis Israël ingressum in Promissionis terram prohibere conabantur: ita sunt se- B ptem præcipua peccatorum genera, quę filios Dei ab introitu in promissam terram viuentium, hoc est, Regnum cælorum arcêre contendunt. Et sicut opus erat, robur illarum gentium armata manu conterere, & ita debellatis illis, tranquillè, terram lacte ac melle manantem possidere: sic necesse est, septem hæc capitalia regna, saluti nostrę repugnantia, fortiter pugnando deuincere; & ita in supernę patrię, omni suauitate atque vbertate abundantis, requiem introire. *Math. 11.* *Regnum* enim *cælorum vim patitur: & violenti rapiunt illud.* Ad hoc autem, obseruandum illud aduersus hæc vitia est, quod erga Gentes illas Dominus obseruari populo suo præcipiebat. *Deut. 7.* *Percuties eas, vsque ad internecionem: non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis coniugia. Quin potiùs hæc facietis eis: Aras eorum subuertite, & confringite statuas, lucosq; succidite, & sculptilia comburite. Quia populus sanctus es Domino Deo tuo.* Quid aliud tanta hac seueritate clemens Dominus, qui & inimicos diligi vult, significare intendit, quàm vt nullum nobis cum capitalibus istis inimicis, peccatis inquam, esset commercium? Ne fortè cogitaremus, simul hæc duo posse consistere; & Domino seruire, & Mammonæ; vitia ac virtutes colere. Vsque ad internecionem tam praua est exterminanda generatio: habet enim quodque horum capitaliũ vitiorum (quod liquet è Catechismo) stirpem suam, pestilentemque genealogiam. Habet Superbia suas filias, & suas habet Auaritia, & ita de reliquis: vt & virtutes primarię his septem oppositæ suas habent prosapias. *Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam ipsius accipies filio tuo,* inquit ibidem Dominus: *quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & vt magis seruiat dijs alienis.*

Ne autem animum in superandis prauis istis peccatorum quasi nationibus, præ numero & potentia earum, despondeamus, audi quęso, quid solatij contra hoc suis dederit Dominus: *Si dixeris in corde tuo; plures sunt gentes istæ, quàm ego; quomodo potero delere eas? Noli metuere: sed recordare, quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni. Non timebis eos, quia Dominus tuus in medio tui est, Deus magnus, & terribilis: ipse consumet nationes has.* Audite D. Bernardum regum horum hostilium proteruiam formidantem, & opem diuinam inuocantem. Veni Domine Iesu, au-

Bernard. Homil. 4. super Missus est.

fer

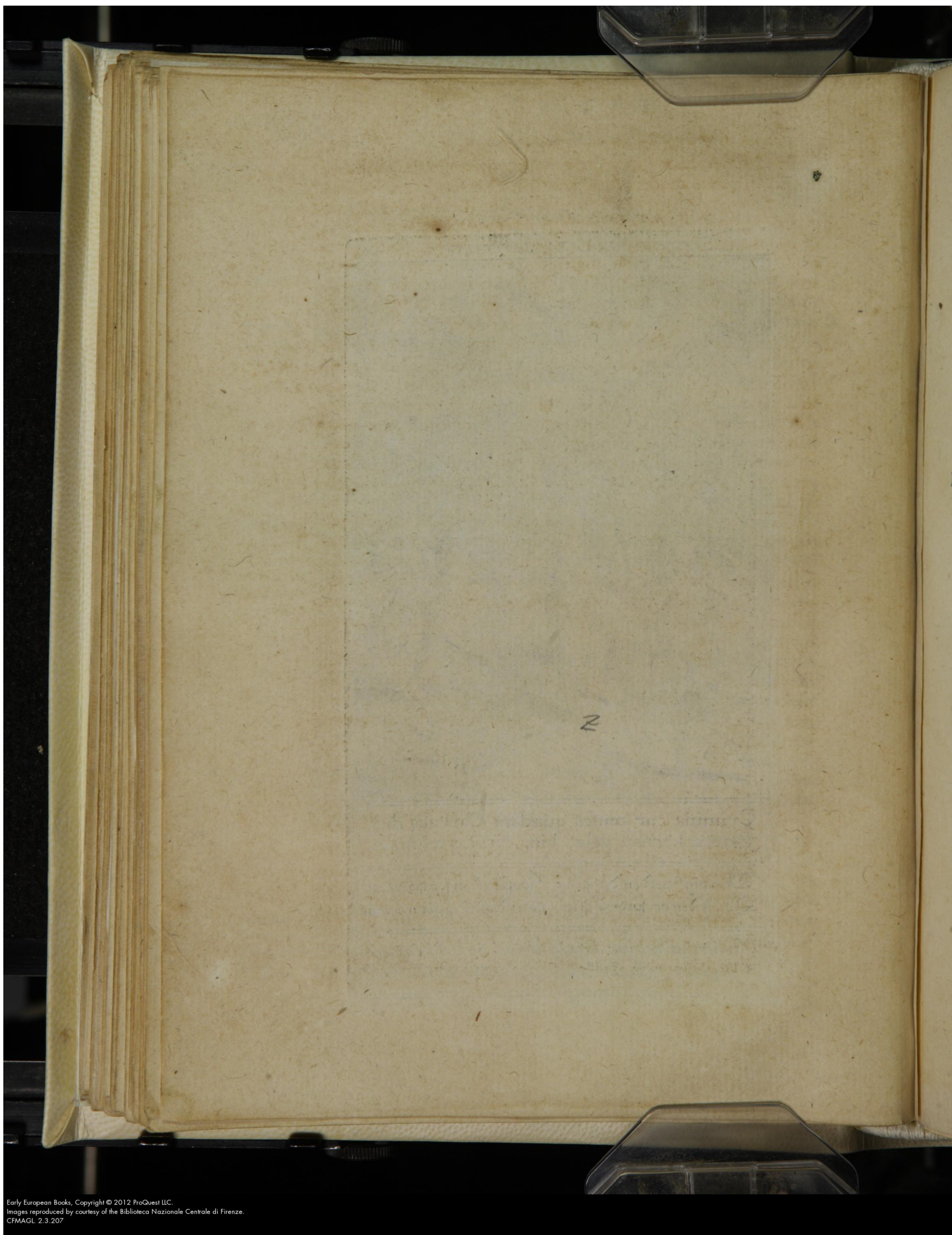
SEPTEM PECCATA CAPITALIA.

Crimina cur cenſes quædam Capitalia dici?
Cetera Lernæâ velut hinc ceruice reſultant.

Waerom werden die ſeuen Hooftſonden ſoo ghenomt?
Want ſy den oorſpronck gheuen, daer dander quaet uyt comt.

D'ou vient que les crimes, Tirez des abiſmes, Sont dits Capitaux?
De ce que leur teſte, Produit et reiette, Mille et mille maux.

Z

fer ſcandala de regno tuo, quod eſt anima mea; vt regnes tu, qui debes, in ea. Venit enim auaritia, & vindicat in me ſibi ſedem. Iactantia cupit dominari mihi. Superbia vult mihi eſſe Rex. Luxuria dicit, Ego regnabo. Ambitio, Detractio, Inuidia, & Iracundia, certant in meipſo, de meipſo, cuius ego potiſſimùm eſſe videar. Solatij itaque magni loco eſt, quòd Deus in medio noſtri eſt, quando bonam conſcientiam habere conamur. Et quod additur: *Ipſe conſumet nationes has, in conſpectu tuo paulatim, atque per partes.* Magnæ eſt prudentiæ hoſtem ſuum paulatim comminuere: vitia ſenſim in nobis expugnare.

Vitia in nobis regnum affectant.

C Septem hęc capitalia peccata, ſeptem illa capita ſunt draconis illius rufi; quem Ioannes in ſua Apocalypſi deſcripſit, vt capite ſuperiori, Luciferi cauſa, protulimus. Suntque ſeptem illa dæmonia, ad peccatum nos pellicientia, quæ in peccatorum multitudine è Maria Magdalena eiecta fuerunt. Quæ dum vacuam animæ noſtræ domum inhabitatum veniunt; faciunt poſteriora peiora prioribus: niſi per inhabitantem Spiritum ſanctum, qui eſt dulcis hoſpes animæ, & per D verum virtutum ornatum ſpiritus ille nequam & ſerpens verſipellis excludatur.

Apoc. 12. *Marci 16.* *Luc. 11.*

Contra capitalia, habemus in præſidium virtutes ſeptem oppoſitas; vt cuique facilè eſt, virtutem ſuam cuique vitio opponere. Superbiæ Humilitatem, &c. Septem quoque dona Spiritus ſancti, nobis in bello tam acri conſilium, robur, & arma ſuppeditantia Et præ omnibus viuifica ſeptem Chriſti Sacramenta, quæ certam nobis victoriam pariunt: in ſeptem cornibus Agni manifeſtata Ioanni: & in ſeptem tubis præſignata.

Varia ſeptena præſidia contra ſeptem vitia capitalia.

Capitalia hęc ſeptem peccata vocantur, non quòd ſemper mortalia ſint; quia leuis inanis gloria, leuis animi ad iram commotio, &c. venialia ſunt tantùm: ſed ſic vocantur; quòd ſint veluti fontes, vel capita reliquorum: è quibus reliqua omnia vbertim, abundanterque ſcaturiunt.

Oratio contra ſeptem peccata Capitalia.

O Ieſu, vere Ioſue, per deſertum mundi huius nos ad terram cælorum promiſſam ducis, vbi omnis boni eſt abundantia; ſed à ſeptem peccatis capitalibus magnum patimur impedimentum: In adiutorium noſtrum intende, quæſumus; vt illis ſuperatis, eò valeamus peruenire, vbi pax vera, & requies eſt æterna. Amen.

CAP. XXVII.

Cur ais in Sanctum commissa piacula Pneuma?
Numinis aduersa bonitati fronte quòd obstant.

Peccata in Spiritum sanctũ sex.

T quanta sit sex peccatorum in Spiritum sanctum commissorum peruersitas, quęque nominis ratio, clariùs intelligamus; donorum ac fructuum S. Spiritus benignitatem, munificentiam atque vtilitatem paucis antè in memoriam reuocemus: tunc enim manifestiùs videbitur quantæ sit indignitatis, tam pium ac bonum Dominum, tam liberalem benefactorem, nõ solùm offendere, sed etiam contemnere & impugnare; quando eius clementiam, dulcedinem, ac largitatem attenderimus.

Isaiæ 11. Septem dona Spiritus sancti.

Sunt in primis septem præclara Spiritus sancti dona, quę à Propheta Isaia recensita, Christo attribuuntur eorundem largitori. Super Christum requieuerunt, & ab ipso, seu fonte omnis gratiæ, in alios, quibus suum elargitur spiritum, deriuantur. Sunt autem: *Donum Sapientiæ, donum Intellectus, Consilij, Scientiæ, Fortitudinis, Pietatis, ac Timoris Domini.* His donis, tanquam oleo gratiæ Christianus delibutus, adiuuatur, ad alacriùs, faciliùs, cumque interno animi gustu virtutes omnes exercendas, & ad promptiùs mandatorum viam percurrendam: sicut currum videmus benè inunctum, fortibus equis tractum, omnique adiutum adminiculo, celeriùs rapi: & nauem velociùs mare peruolare, si benè vncta, prospero vento, & prudenti sit prædita gubernatore. Cùm alioqui & currus stridêre sub onere, & gemere præ molestia quasi audiatur, ac præ difficultate murmurare, subsidere, figi: ac nauis vel huc illuc deflectere, impingere; vel, quod peius est, fatiscere, ac naufragium pati videatur. ita hominis vita, si sancti Spiritus gratia ac donis, ipsoque demum rectore destituatur. *Sed vos* (inquit Ioannes) *vnctionem habetis à sancto.*

1. Ioan. 2.

Duodecim fructus Spiritus sancti. *Rom. 8. Gal. 5.*

Sunt præter hæc etiam fructus eiusdem S. Spiritus mirifici, qui præcipui duodecim numerari solent; vt à D. Paulo censentur: *Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Longanimitas, Bonitas, Benignitas, Mansuetudo, Fides, Modestia, Continentia, Castitas.* Idcirco hi fructus Spiritus sancti appellantur, quòd vbi ille est, hęc & eiusmodi operatur, ac producit; sicut arbor fructus suos facit, ex quibus etiam dignoscitur. Sic & malignus spiritus fructus malos ex carne, seu mala arbore progignit, qui valde amari, & noxij sunt, mortem gustantibus adferentes. At fructus Spiritus sancti, spiritus boni, recti, ac principalis, dulces, boni, ac viuifici sunt; in omni opere bono dulcedinem suam ostendentes.

Tanta igitur benignissimi Numinis perspecta benignitate, & in nos muni-

SEX PECCATA IN SPIRITVM SANCTVM. 27.

Cur ais in ſanctum commiſſa piacula Pneuma?
Numinis aduerſa bonitati fronte quod obſtant.

Wat ſyn ſonden ghedaen, teghen Godt Heylich Gheeſt?
Alſulcke die weerſtaen, Godts goetheyt aldermeeſt.

Quand dict'on ſe faire, Qu'un peché contraire, Soit au Saint Eſprit?
Lors qu'on contremine, La bonte Diuiné, Contre elle despit.

munificentia ac bonitate, en quàm indigna, ac omnibus modis detestanda illorum vesania est, qui non iam ex ignorantia, aut infirmitate, sed ex mera malitia tam bonum offendunt Dominum. Quid dico, offendunt? qui bonitatem eius excludunt, repudiant; eique, quod est caput, quasi aperto Marte refragantur, ac resistunt, ne ex vitiorum cœno eximantur, néve facti meliores, cęlo tandem inserantur. Hoc est contra Spiritum sanctum peccare: hoc est oblatam Dei munificentiam & gratiam contemtim abiicere: hoc est, iuxta Christi verbum, peccare inexpiabiliter; vt nec in hoc, nec in futuro sęculo remittatur. Nō quòd vllum sit peccatum, cuius sit in hac vita desperanda remissio, modò pœniteat reum facti, rogetque veniam vt oportet, qui illud commisit; sed quòd difficulter ad remissionem veniatur, cùm gratiæ condonare volentis obsistitur. Quidam ita morbi incurabiles vocantur, non absolutè, sed propter curationis difficultatem, & raritatem; pręsertim, si medicorum consiliis & conatibus resistatur. *Matth. 12.*

Hac enim lege (vt egregiè P. Canisius in suo Catechismo) nobiscum agit Deus, vt nec gratiam in terris, neque gloriam in cælis tribuat aliis, quàm qui peccatum detestantur agnitum, & pręter id, bonum sibi proponunt, rectumque eligunt vitæ institutum. Ceterùm in hisce peccatis desunt hæc duo, & insuper id abiicitur, quo Spiritus sanctus, pro sua gratia, hominem à peccando solet reuocare. Hinc aut nunquam, aut raròin gratiam cum Deo redeunt, qui sic peccant. *P. Petrus Canisius.*

Nominatim autem in Spiritum sanctum peccare tales dicuntur, quia gratia & bonitas Spiritui sancto specialiter, ceu fonti bonorum attribuuntur; sicut potentia Patri, & sapientia Filio. Hinc qui in Patris potentiam peccant, per infirmitatem peccare dicuntur: qui in Filium, per ignorantiam. At in Spiritum sanctum peccant, qui ex malitia. Petrus ex infirmitate, contra Patrem: Saulus ex ignorantia, in Filium: at ex malignitate, in Spiritum sanctum peccarunt Pharisæi, Iudas, aliique.

Nobis verò, non tantùm ne vmquam in Spiritum sanctum peccemus, danda est opera; verùm etiam econtrario sic nobis idem Spiritus cum D. Augustino exorandus; sanctum semper opus in me spira, vt cogitem; compelle, vt faciam; suade, vt te diligam; confirma me, vt te teneam; custodi me, ne te perdam. *D. Aug. in epist. quadam.*

Oratio pro Spiritus sancti gratia obtinenda.

Effunde super nos, clementissime Domine, Spiritum tuum sanctum, vt nunquam eius immensæ bonitatis gratiam offendamus; sed multiplicibus eius donis aucti & collustrati, videamus quæ agenda sunt, atq; eadem alacriter adimpleamus. Amen.

CAP. XXVIII.

Quis demens alieno accersit crimine culpam?
Peccanti accedens auctor fautorque malorum.

Peccata aliena nouem.

MERITÒ aliena quędam peccata vocantur, cùm tamen verè sint propria: quia licet aliorum manibus operaque perficiantur, nobis tamen etiam imputantur, nostrasque conscientias damnationis coram Deo reas constituunt; quòd cum iis qui illa committunt, in aliquo, ad peccata ea concurrimus, eisque communicamus. Hoc est, quod dicit Apostolus: *Ne communicaueris peccatis alienis.* quodque Psalmista Deum orat: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.* Nouem ista modis præcipuè committuntur: Consilio, Iussione, Consensu, Irritatione, Laudatione seu Adulatione, Reticentia culpæ alienæ, Conniuentia vel Indulgentia, Participatione, ac praua Defensione.

1. Timot 5. Psal. 18.

Dolendum, tam frequens & commune hoc esse multis malum, & à tam paucis æstimari, immò ne quidem animaduerti: cùm omnes hoc prętextu in peccatorum istorum cœno & liberè volutentur, & securè permaneant, quòd dicant tantùm, vel etiam solùm cogitent: Ego non feci. Hoc puerorum est, quando consodales se inuicem pugnis, A saxis, vel etiam cultellis impetiuerunt; aliis interim consilium, atque B animum dantibus, laudantibus ferociores, aut saltem neque impedientibus cùm possent, neque deferentibus ad eos, quorum esset ex officio tales insolentias castigare: solent tunc tales incentores, & multis aliis modis in malum hoc concurrentes, se purgare, ac dicere: Ego non feci. Stultum est, neque culpam excusat. Alius peccatum fecit, & tu peccato illius communicando, etiam peccatum contraxisti. Vtinam C non etiam adulti, ac parentes eiusmodi reperiantur, qui ita excæcati sunt, vt videant pueros peccantes, & non prohibeant, nec castigent, quin potiùs adulentur, & applaudant nequitiis suorum. Qui potest & debet malum impedire; peccat, si non facit.

Puerilis excusatio.

Solent & fures sese excusare; furtumque in quod concurrunt, tegere; D dum qui abstulit, dicit, Non habeo; qui verò habet, Ego non abstuli; qui excubias egit, vel alio modo iuuit; Ego non sum furatus. Ita his tricis mundus plenus est; & nemo considerat, quòd se ipsum palpet, & decipiat: cui nexui & receptatores furum, & furtorum coëmtores sunt impliciti. Et ita de omnibus alienorum peccatorum speciebus. Sic Pharisæi se incontaminatos custodiebant, vt putabant: ita & Pilatus lauabat manus, dicens: Innocens ego sum: Et milites iussa dominorum exequebantur; ita nemo fecit; & interim omnes in culpa sunt.

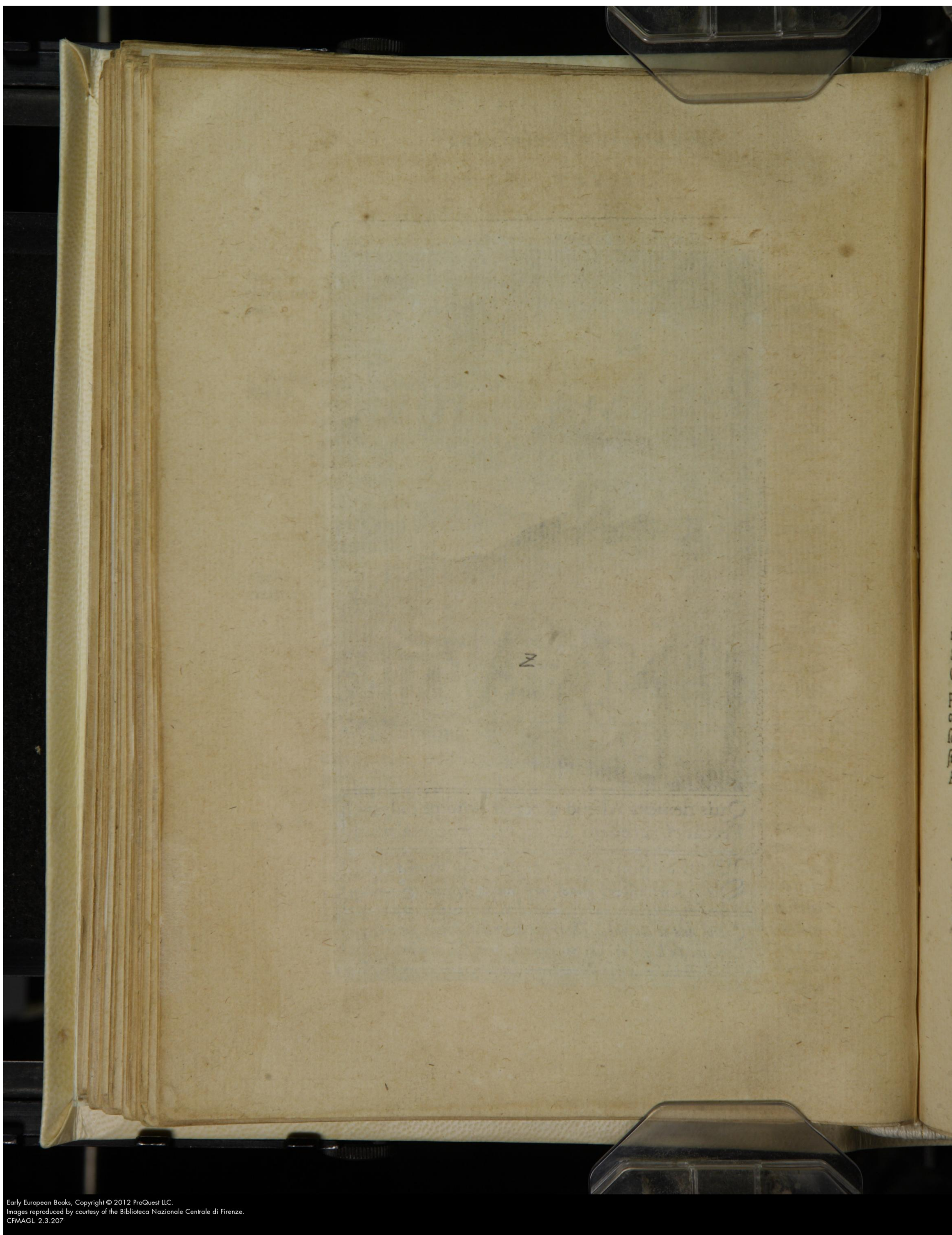
Furum fucus.

Quis demens Alieno accersit crimine culpam?
Peccanti accedens autor, fautorue malorum.

Wie ist, die hem misgaet, int stuck van vremde sonden?
Die in eens anders quaet, oock wordt besmet gheuonden.

Quand suis-ie coulpable, Du crime execrable, Cõmis par autruy?
Lors que tu le porte, Ou en quelque sorte, Tu consens a luy.

ſunt. Sed qui eum tradidit, Iudas & concilium impiorum, maius peccatum habebat: neque tamen Pilatus, neque milites innoxij.

E Adagium Belgicum eſt, etiam aliis vſitatum; Tantum facit qui pedem tenet, quàm qui vitulum excoriat; vel etiã iugulat. Sicut & Saulus nõ minùs S. Stephanum lapidauit, qui omnium veſtes cuſtodiendo, omnium etiã manibus cooperabatur; quàm qui facto ipſo in eum torquebant lapides. Nemo igitur ſibi nimium hoc velamento blandiatur, quo ſe modo mundus fallit, quòd immunem ſe à noxa exiſtimet, quia ipſe opere malum hoc non perpetrauit. Cùm hoc notatu dignum ſit in alienis hiſce ſceleribus, quòd qui peccatum fecit, culpæ reus eſt ſine dubio; & qui aliquo horum nouem modorum illi peccato communicat, eidem obnoxius eſt culpæ, neque minor propterea eſt noxa, quòd eadem vtrumque, & plures ſimul contaminet: ſicut è contrà dicimus, vna fidelia duos dealbari parietes; ita multi eadem pice contaminantur. Vnde etiam fit, vt quando peccati talis occaſione, reſtitutio aliqua facienda eſt, ęquè qui communicat malo, atque qui malum commiſit obſtringatur: quoad damnum illud, quod, niſi ipſe concurriſſet in alienum peccatum, non fuiſſet illatum.

Saulus veſtimenta tenens. *Act 7.*

Vnde etiam conſtat, omnes illos (vt dicitur) ſine hoſpite computare, qui peccata ſua, vt debita ſic contracta, extenuant. Rectè autem ac prudenter facit, quicunque non ita aliena hæc tenet, vt ea ignoret, incautusq; in illa quotidie impingat: verùm à quo ita ſunt aliena, vt nullam cum eis ineat familiaritatẽ; ſed quaſi in extremas mundi oras relegata refugiat, & à ſe ableget. Hoc tanto rectiùs, quanto maiori à Deo improperio confunduntur, quibus dicitur, in vno, omnium nomine: *Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Quàm execranda peſtis illa inter Chriſtianos, eorum, qui vt in compotatiunculis, & comeſſatiunculis portionem aliquantulam non dico conferant, ſed accipiant, perditiſſimas obeunt functiones; adulteriis, ſcortationibus, & ſtupris ſubſeruientes, de quibus Propheta: *Poſuerunt puerum in proſtibulum, & puellam vendiderunt pro vino, vt biberent.* Alieni non ſunt in criminibus, neque in tormentis futuri ſunt alieni.

Reſtitutio in peccato alieno.

Pſal. 49.

Ioel 3.

Oratio contra peccata aliena.

PVriſsime ac ſanctiſsime Domine Ieſu, qui peccatorum noſtrorum maculas in te ſuſcepiſti, tuoque eas ſanguine eluiſti: conſcientias noſtras, quæſumus, ab omni occulta delictorum coinquinatione & alienorum peccatorum communicatione conſerua; vt tibi tanto meliùs placere & ſeruire poſsimus, quanto ab his fuerimus alieniores. Amen.

CAP. XXIX.

Crimina quid, quorũ ferit altũ Clamor Olympũ?
Ocyus vltrices depoſcunt Numinis iras.

Peccata clamantia quatuor.

VIA in ſacræ Scripturæ voluminibus reperitur, eſſe peccata quædam adeò atrocia, tamq́ue manifeſtæ improbitatis, vt diuinam iram & vltionem inſigniter iis, à quibus committuntur, accerſant, hinc illa clamantia in cælum nominantur. Clamor autem ille non eſt aliud, quàm enormis eorum grauitas intuitu Dei, & intoleranda inhumanitas intuitu proximi. Clamant hæc peccata per ſe, ratione ſuęmet indignitatis; & ratione iniuriæ in proximum illatæ: clamore eorum ita oppreſſorum, quando præſertim apud humanos iudices non exauditi, neque defenſi, ad ſupremum iudicem Deum confugiunt; eiq́ue ſuos gemitus, lacrymas, & ſuſpiria repræſentant. A

Duplex cauſa clamoris.

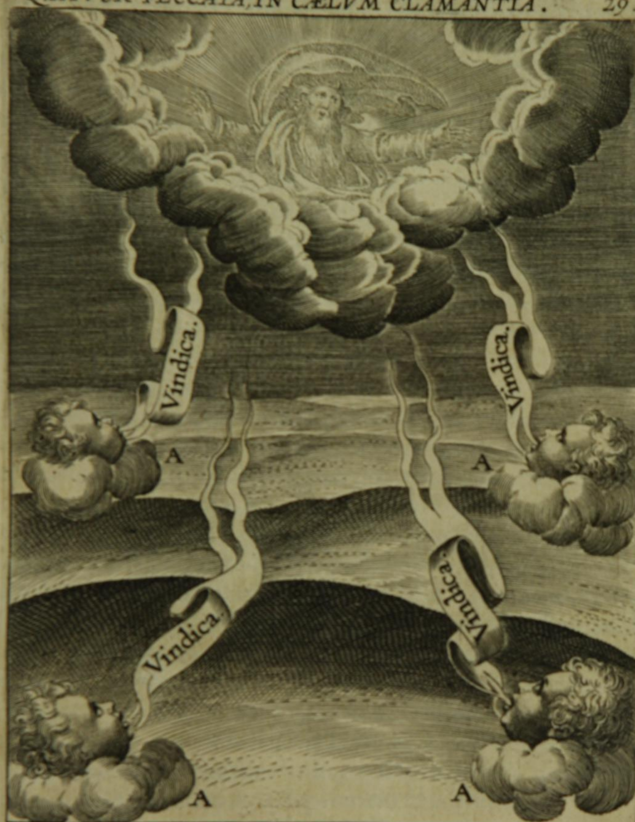
Quatuor eiuſmodi è ſacra Scriptura numerantur: Homicidium voluntarium: Peccatum Sodomiticum: Oppreſſio pauperum: & Merces operariorum defraudata. Quanti horroris ſit, quantæq́ue immanitatis, audere aliquod horum perpetrare; qualis, quantúsve ſit eorum clamor, in cælum aſcendens, quamq́ue terribiles pro his plagę meritò timendę ſint; ſigillatim exemplis, è ſacra pagina prolatis, ad oculum patebit capite proximè ſequenti.

Dei prouidētia contra horrorem clamantium peccatorũ.

Neſcio vtrum magis mirandum ſit; an, reperiri poſſe homines adeò extra omnem Dei timorem, atque humanæ rationis vſum poſitos, qui tam exſecranda audeant attentare; an verò, Deum tali, hac in veſania, vti voluiſſe prouidētia, vt ſcelera hęc, quodam quaſi clamore, ad thronum eius, atque aures acceſſum haberent; quibus alioqui oppreſſi inopes, & omni ope deſtituti, ſuccumberent. Pluſquam ferina ſiquidem eſt quorundam in proximos ſuos ac fratres crudelitas; quando, vt ſibi videtur, ex voto ipſorum gliſcit impietas; videntq́ue impunè ſe fraudem facere poſſe, ſi lubeat; nemine exiſtente, qui vel prohibeat, vel vlciſcatur. At bene eſt, dum, Deo ita prouidente, clamando & implorando, ſaltem à Deo impetrari poteſt auxilium.

Aures Dei apertæ ſemper & intentę ſunt ad hunc clamorem miſerorum, ad ſe prę neceſſitate confugientium: quantoq́ue moratur diutiùs, tanto fortiùs ferit dum venit. quemadmodum enim in arcu, diutiùs quidē moratur ſagitta, quo profundiùs attrahitur; ſed tum etiam acriùs emittitur: ita ira Dei, qua arcum ſuum tendit & parat; grauiùs ſæuit, quo diutiùs dilata fuerit.

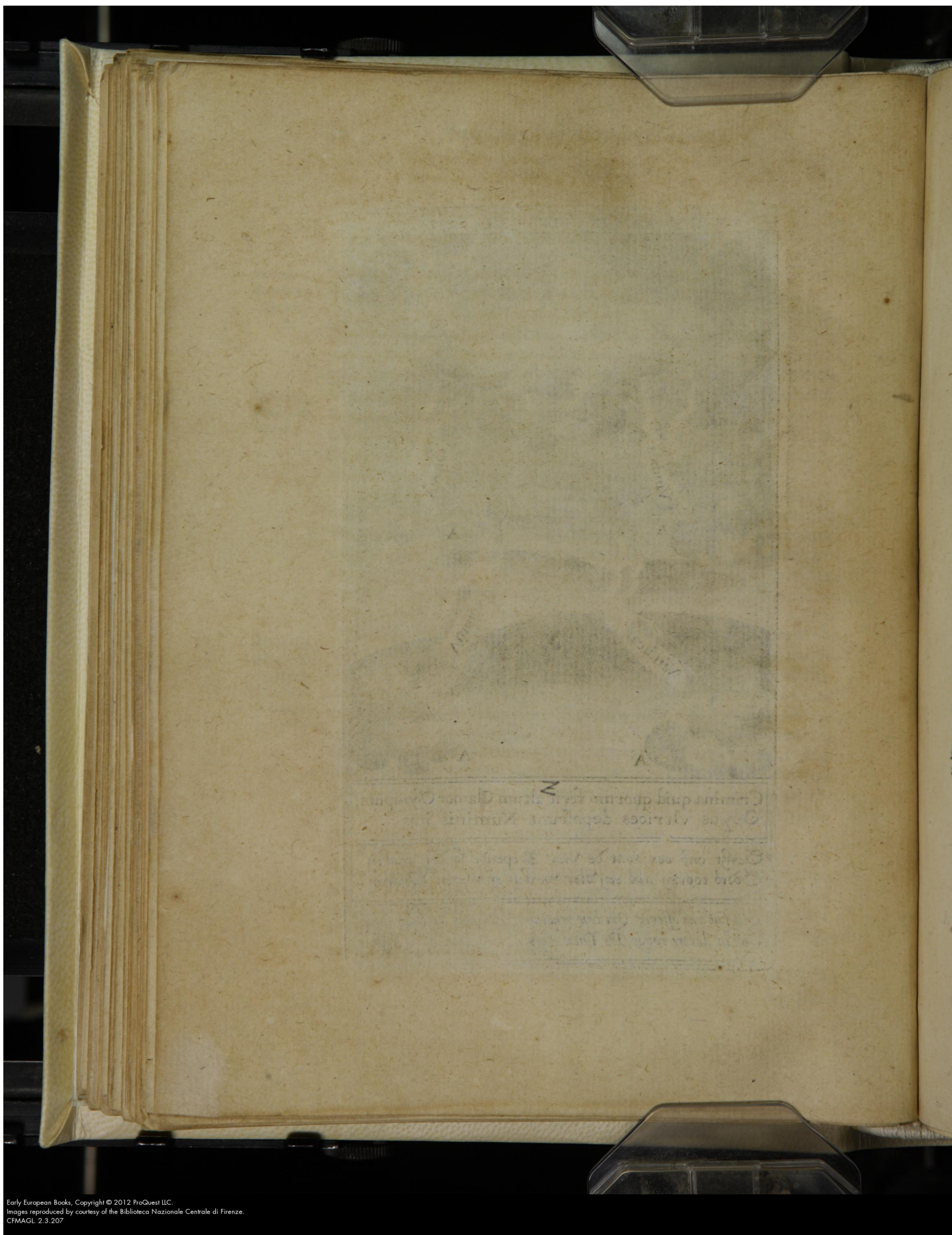
Ita habemus in ſacra Scriptura de oppreſſione filiorum Iſraël in Ægypto:

Crimina quid quorum ferit altum Clamor Olympum?
Ocyus vltrices depoſcunt Numinis iras.

Seght ons voor, wat de vier Roepende ſonden maken.
Godts tooren, als een vier, werken, en roepen Wraken.

Que fait vne offence, Qui crie vengeance, Au plus haut des Cieux?
Que la dextre rouge, De Dieu pluſtoſt bouge, Pour lancer ſes feux.

Ægypto : *Ingemiſcentes filij Iſrael,propter opera, vociferati ſunt : aſcenditq́; clamor eorum ad Deum , ab operibus : & audiuit gemitum eorum.* Miramur interdum vnde plagę, tribulationes, afflictionesque inexſpectatæ nobis ſuperueniant; tanquam imber inopinato ingruens,& inſtar ruentis tempeſtatis, tum quando quis in particulari percellitur, tum etiam quando ciuitates, aut integræ etiam regiones, & regna vaſtantur : & non cogitamus Deum hæc immittere, longæ quidem tolerantiæ ſuę pertæſum, noſtrę verò malitiæ ſemper in peius proficiētis memorem; quiq; vocem gemituum, & clamores oppreſſorum exaudiit tandem: dum nos interim ſurdum egimus; aureſq. ad preces pauperum obturauimus; & oculos auertimus ab ipſorum lacrymis,& miſeria. Hoc ipſe ſatis innuit, dum per fidelem ſuum Prophetam ſic dicit : *Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exſurgam, dicit Dominus.*

Exod. 2. *Pſal.* 11.

Quàm grauiter eorum ferientur aures, qui ad eiulatum pauperum & afflictorum non magis mouentur, quàm ſi brutum animal vociferetur! Horum crudelium dux & patronus meritò Perillus ille conſignetur, qui Phalaridi placere volēs, bouem ei æneum confecit, in quo cùm dirè vrerentur incluſi, clamor eorum bouis mugitum referebat, non lamentabilem hominis vocem, miſericordiam atque opem ſuppliciter implorantis. At ſcilicet dignam omnes hi mercedem cum illo accepturi, niſi ante diem iræ & mortis ſuæ emolleſcant, conuertanturque : vt ſicut ille tauro ſuo primus iniectus fuit; ita ipſi propriæ ſuæ immanitatis condignas citra miſericordiam luant pœnas.

Valerius Max lib. 9. *cap.* 2. Perilli inhumanitas.

Terribilis iſta clamantium peccatorum delatio non obſcurè in ſeruis illis eſt figurata, qui ingrati crudeliſque ſerui in conſeruum efferatam duriciem, qua comprehenſum penè ſuffocabat, domino renunciarunt. Qua voce percepta, quaſi tanti peccati clamore in eius aures inſonante, ſceleſtum ad ſe vocauit,& acribus verbis exceptum, *Serue nequam, nónne oportuit te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?* ligatis manibus & pedibus iuſſit tradi tortoribus, illum in omnem æternitatem ob tantam indignitatem excruciaturis.

Matth. 18.

Oratio contra 4. peccata in cælum clamantia.

VOx orationum noſtrarum aſcendat ad te, Domine, per medios omnium delictorum noſtrorum clamores : neque quid peccata noſtra loquantur & poſtulēt; ſed quid miſeriam noſtram tuamq́; immenſam deceat benignitatem, attende. Amen.

CAP. XXX.

Quis ſeſe hic clamor cælo illætabilis effert?
Flagitium, execrandũ oculis Diuumq́; hominumq́.

Clamor peccatorũ vehemens.

VAM intolerandam neceſſe eſt iſtorum eſſe facinorum malitiam, quæ de ſe clamorem quendam illætabilem exprimere cenſentur, quo diuinam iuſtitiam ac vindictam implorent, vt quibus condigna in mundo non reperiatur punitio! Vt meritò forſitan metui poſſit, propterea precum noſtrarum vocem ad Dei aures non penetrare, acceſſu arceri, vel quoquo modo non exaudiri; quòd tam vehemens ſit peccatorum iſtiuſmodi, hodie inter mortales graſſantium, vociferatio; vt aures Dei præoccupet, & exilem orationum noſtrarum ſonum obtundat, & ſuperet. Hoc eſt, quod in perſona omnium id agnoſcentium, & deplorantium, apertè fatetur Iſaias: *Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum: & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiret.* Et poſtea clariùs: *Multiplicatæ ſunt iniquitates noſtræ coram te; & peccata noſtra reſponderunt nobis. Conuerſum eſt retrorſum iudicium: & iuſtitia longè ſtetit: quia corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi. Et vidit Dominus; & malum apparuit in oculis eius.* Ecce peccata præoccupant oculos, aures, totamq́ue Domini faciem: &, ſi velint noſtrę ſupplicationes accedere, peccata reſpondent nobis: quid hîc agitis? Nihil hîc vobis nobiſcum commune: quid nobis cum veſtris clamoribus? clamamus nos fortiùs, quàm omnes veſtræ poſtulationes: Recedite. Immò diuidunt inter nos & Deum noſtrum, maceriam quaſi ex ſe intermediam conſtruentes. Hinc iſtæ lacrymæ, miſeris hiſce temporibus, quibus Reſpublica Chriſtiana, tãtis impenſis, tot annorum bellis, tam longa precum continuatione, nequit in pedes aſſurgere: ſed quoties vtcunque alleuari videtur, toties iterum ferè fœdiùs relabitur. Huic autem malo ſatis magno, hoc accedit deterius, quod ſicut parum & à paucis admodum animaduertitur; & perparum emendationis apparet; ita metuendum eſt vel nouum ſemper à Deo parari flagellum, priùs quàm vetus attritum conſumtumq́ue ſit; vel (quod Deus auertat) Regionem Religione priuandam. At nunc, vt præcedenti capite promiſimus, quodq́ue præſens exigit tractatus, ſingula Clamantia ſcelera exemplis ſacræ Scripturæ ex ordine colluſtremus.

Iſaiæ 59.

Geneſ. 4. Homicidium voluntarium. I.

Quoad primum, horrendam ſanguinis Abel vociferationem teſtatam habemus: poſtquam enim Cain aduerſus eum conſurrexit, eumq́ue interfecit; ait Dominus ad Cain: *Vbi eſt Abel frater tuus? Quid feciſti? Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terrâ. Nunc igitur, maledictus* A

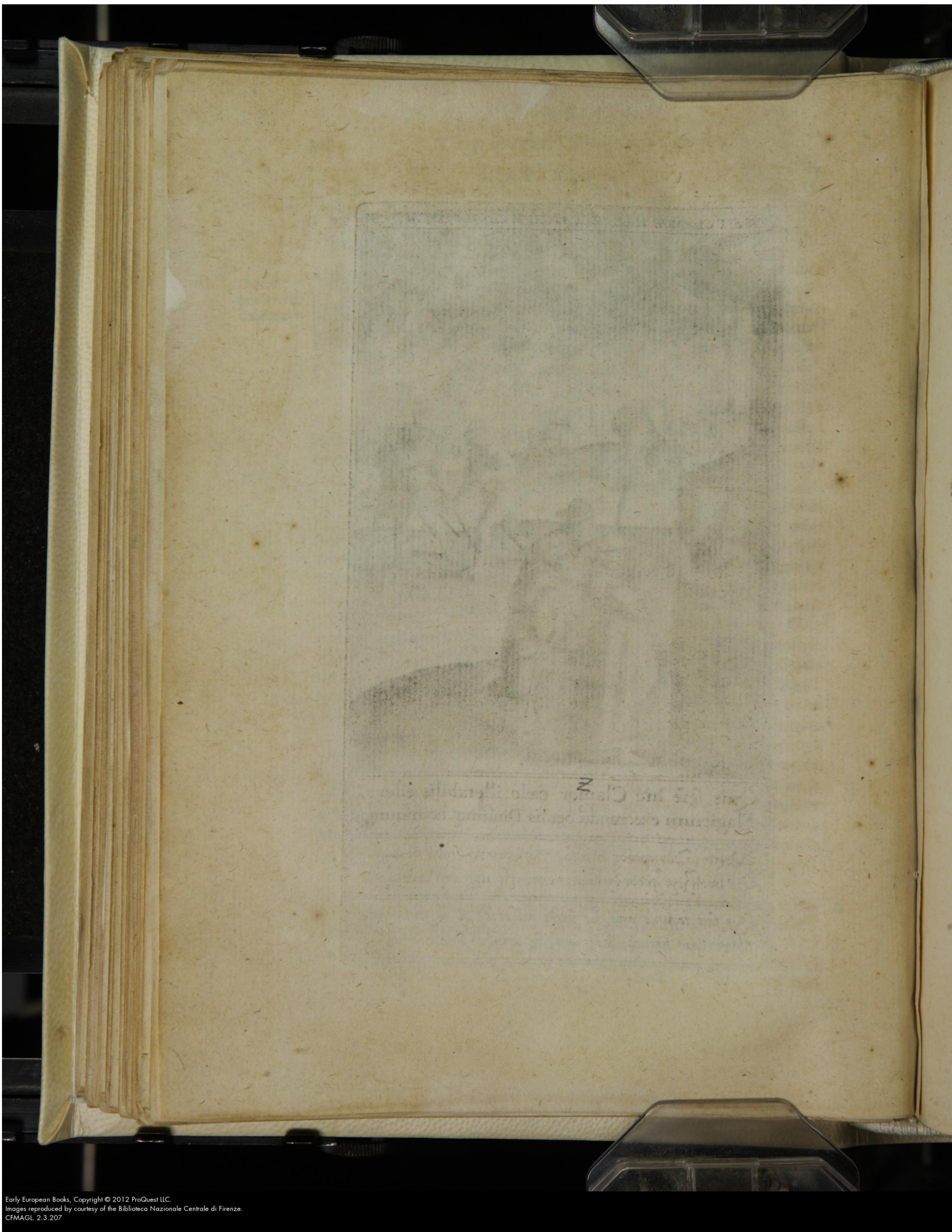
eris

Quis ſeſe hic Clamor cælo illetabilis effert?
Flagitium execrandū oculis Diuumq; hominumq;.

Welck is dat groot miſbaer, en roep, van ſulck beclaghen?
De booſheyt groot, en ſwaer onvercht; niet om verdraghen.

Que fait, ie vous prie, Le peché qui crie? A il ſentiment?
Il cri' par nature, Lors que ſon ordure, Put enormement.

teris super terram; quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui, de manu tua. Ecce peccatum præ sui horrore & immanitate, quasi à Deo remotissimum, & incognitum; præ clamoris tamen vehementia ad aures Dei peruenit.

B Secundi exemplum habes, in verbis Domini, ad Abraham; dum ipsi tres apparuerunt, & vnum adorauit, vnumque allocutus est. Dixit itaque Dominus: *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est: & peccatum eorum aggrauatum est nimis.* En (vt in primo) clamorem; quem punitio quoque subsecuta est: quia pluit Dominus super quinque ciuitates, hoc flagrantes flagitio, sulphur, & ignem. *Genes. 18.* Sodomiticum peccatum. II.

C Tertium in Exodo per Dominum expressum legimus, dum ait: *Viduæ & pupillo non nocebitis.* sub quibus omnes inopes & miseri comprehenduntur, alieno indigentes auxilio, miserandique, non opprimendi. *Si læseris eos, vociferabuntur ad me: & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus.* Et hîc peccati elucet immanitas, & clamor, & vltio diuina. *Exod. 22.* Pauperum oppressio. III.

D Quartũ in Deuteronomio ante oculos statuitur, & Diuus Iacobus in sua epistola districtè redarguit. Sic dicit Dominus: *Non negabis mercedem indigentis; sed eadem die reddes ei pretium laboris sui, ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum; & reputetur tibi in peccatum.* D. autem Iacobus hoc pacto inuehitur in tales. *Ecce, merces operariorũ, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat; & clamor eorũ in aures Domini Sabaoth introiuit.* *Deut. 24.* Mercedis detentio. IIII. *Iacobi 5.*

O quanto consultius est, opera misericordiæ in proximum exercere, quæ non iram, sed misericordiã in die iræ à Domino implorent, & impetrent! Heu quàm dedecet ista immanitas Christianos; quæ & apud Gentiles semper fuit detestabilis! Superauit auorũ memoria ceteros mortales sæuitia Tamberlanus, Scytharum rex: qui rogatus aliquando, quid tãtum sæuitiæ indulgeret, & quòd nulli esset exorabilis: toruo adspectu respondisse dicitur: An tu me hominem putas; & non Dei iram potiùs, ad hominum perniciem in terris agentem? Hoc quidem oppressi sic in sui solatium interpretari possunt; sed interim oppressores ipsi non euadent maiorem extremamque Dei iram. Virga enim opere suo perfuncta datur vrenda flammis. *Sabell. lib 8. cap. 3.* Tamberlani crudelitas.

Oratio ad auertendam Dei iram.

SAnguis peccatorum nostrorum vindictam super nos apud te flagitat, benignißime Domine, sed sanguis Christi filij tui fortius gratiã inclamat. Non igitur secũdùm peccata nostra facias nobis, sed respice in faciẽ Christi tui, & miserere nostri. Amẽ.

CAP. XXXI.

Quæ bona Christiadis patranda? edissere paucis.
Omnigenum pietatis opus: mellitaque Virtus.

Facienda bona.

SICVTI ex bona arbore fructus boni desiderantur, & exspe- A
ctantur; ita requirit à nobis Deus bona opera. Alioqui, vt
Luc. 13. quid terram occupet arbor infructuosa? Succide illã, dicit
Dominus in quadam parabola. Ad quid succidatur, nisi
Matth. 15. vt in ignem mittatur? quemadmodũ alibi idem: *Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cælestis, eradicabitur.* Et de vitis palmitibus manifestiùs: Ioan 15. *Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.* At Christiani boni, Dei plantatio sunt, & palmites fertiles: qui purgantur vt plus fructum adferant. Opera bona, & virtutes, fructus sunt arboris, ex quibus & ar- B
Matth. 7. boris bonitas agnoscitur; iuxta Domini dictum: *Omnis arbor bona, fructus bonos facit. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Vt autem vnusquisque cautiùs sibi attendat, néve seipsum fallat, existimans satis sibi suppetere temporis, ad malam vitam in melius mutandam, licet non id modò adeò anxiè meditetur; seséq; nimium affligat, licet fructus paucos bonos, aut nullos, aut etiã quod peius est malos proferat, vita sua effreni, & dissoluta: audiamus quomodo præco & præcursor, immò vox ipsa Domini auribus nostris intonet, ne quis sibi in malo, ne quidem in sterilitate boni, nimium attri-
Matth. 3. buat securitatis: *Iam securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Ecce, vt vno eodemque ore loquuntur, & Dominus & seruus. Quis igitur non studeat omnibus modis vitam suam bonis virtutum actibus exornare; vt si fortè, hora qua non putarit, arbor eius excidatur, non in ignem mittatur, sed dignos Paradiso cælesti fructus protulisse inueniatur?

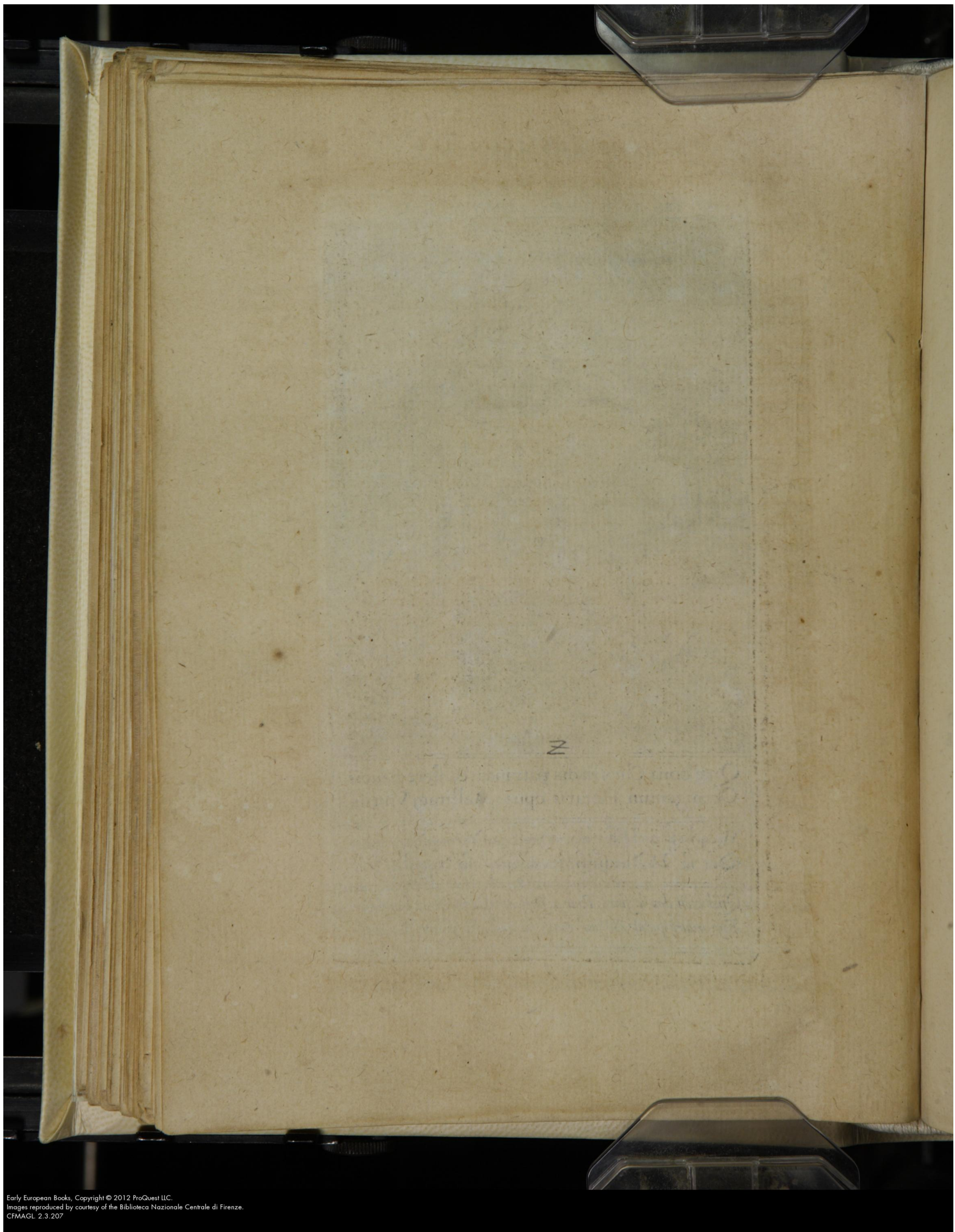
Virtutes mellitę. Quòd autem in Responsione, mellita virtus describatur, hoc innuitur, quod res verè habet, virtutes esse dulces, & mellita quasi omnia pietatis opera. Nam, si qua in illorum principio percipiatur amaritudo, illa non tam in ipsis virtutibus, bonisque operibus est, quàm in nostro palato febricitantium instar corrupto. Sensualitas, naturæ corruptæ tarditas, & acedia, difficultatem quam in se sentit, in virtutibus esse malè iudicat. Dulciores interim re vera sunt virtutes melle & saccaro. nec mirum, cùm instar saccari, & mellis, ex sacri eloquij arundineto, & cælestis plantæ vbertate promanent. Sic dicit Prophe-
Psalm. 118. ta Regius: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.* Non in auditu tantùm, sed in gustatu, & comestione: hoc est, in verbi Dei, diui-

Quæ bona Christiadis patranda? edisſere paucis.
Omnigenum Pietatis opus: Mellitaq; Virtus.

Nu gheeft ons ſeker merck, want goet, datmen doen moet.
Dat is Verdienſtich werck: ende alle dueghden ſoet.

Quel bien doy-ie faire, Pour a Dieu complaire, En ce bas ſeiour?
Fay oeuure pieuſe, D'une main ioyeuſe, Et pleine d'amour.

diuinæque voluntatis adimpletione. Si enim auditores verbi mellitum quid, ac suaue percipiunt; quid de factoribus æstimabimus? Si tamen fatendum quis putet, Virtutibus aliquid acerbitatis inesse; hoc tantùm in earum, vt ita dicam, cortice consistit: vt proinde nihilominus dulces dici debeant. Sic enim & communi prouerbio nuce dulcius dicimus, quidquid admodum dulce indicare volumus; cùm tamen nux & membranulam habeat amaram, testam duram, & exteriorem corticem amarissimum. Si quis amaritudinem experiatur, eam duntaxat percipit, donec ad nucleum peruenerit. Acerbitas virtutum in quo?

C Ita & Virtutes communiter in excelsi mõtis Vertice dicuntur degere; ad quas non nisi magno labore perueniatur. Quem verò laboris & molestiæ tædet; is à cœpto delabitur ascensu, & in præceps ruit. Virtutes arduę.
D
E

Scientiis id quoque, eandem ob causam, solet attribui: quæ in sui principio amaritudinem aliquam præ se ferunt. Non immeritò Romani ob id, templum Virtutis, & templum Honoris sic cõstruxerant, sibique coniunxerant; vt ad istud non nisi per illud daretur accessus: hoc facto ostendentes, neminem ad honoris & gloriæ culmen pertingere, nisi qui anteà insigniter se in virtute exercuerit. Vnde & ille versiculus non importunè adolescentibus occini solet, dum molestiam illam primam molestè ferunt: *Valer. lib. 1. cap. 1.* Templum Virtutis, & Honoris.

Dulcia non meruit, qui non gustauit amara.

Item illud Platonis: χαλεπὰ τὰ καλά: Difficilia, quæ pulchra. *In Hippia & in Cratylo.*

Hæc igitur altera est Iustitiæ Christianæ pars, bonum facere: virtutes, ac pia opera, homine Christiano digna, exercere. Virtutum autem præcipuæ sunt tres illæ Theologicæ; Fides, Spes, Charitas; & deinde quatuor Cardinales: Prudentia, Iustitia, Temperantia, & Fortitudo. sic dictæ, quòd omnes aliæ in his velut cardinibus versentur: quibusque vniuersa operis boni structura innitatur. Virtutes Theologicæ tres: & Cardinales quatuor.

Hasce quatuor in omni sic virtute D. Augustinus demonstrat; In hac vita, virtus non est, nisi diligere quod diligendum est; id diligere, *Prudentia* est: nullis inde auerti molestiis, *Fortitudo* est: nullis illecebris, *Temperantia*: nullâ superbiâ, *Iustitia* est. Præter hæc sunt & opera misericordiæ, de quibus posteà. *August. in Epist. ad Maced.*

Oratio ad impetrandam virtutum actionem.

EXtende, quæsumus Domine, manum tuam, vt è vitiorum cæno ereptus ad Virtutum præstantiam merear peruenire; nec me fragilitas, nec ignorantia, nec malitia, illarum dulci fruitione despolient, sed cum illis in cælesti curia liceat collætari. Amen.

CAP. XXXII.

Sic legem mihi ſtringe, breui vt portetur in vngue.
Sũma eſt legis; Ama: fac hoc, & factus ad vnguẽ es.

Triplicis Legis vnitas.

T iſtud quaſi ante conſpectum tuum conſtitutum contemplêre; pone, te tres arbores cõſpicari, tria legum genera repræſentantes. Vna ſit arbor Naturalis, Legem Naturę referens; ex qua Cor dependeat, in quo ab ipſa mundi origine A
Lex iſta deſcripta fuerit. Altera arbor ſit ſtipes, de quo Moyſes in deſerto iuſſu Domini ſerpentem æneum ſuſpendit: imaginare te ex hac arbore duas tabulas lapideas appenſas videre, in quibus Decalogus deſcriptus fuit. Poſtrema denique ſit arbor Crucis, & Chriſtus illi affixus, cum libro Legis Euangelicæ, quę verè Lex eſt gratię; quam digitus Dei, Spiritus nimirum ſanctus, Fideliũ cordibus ſolet inſcribere: quæque omnes alias leges renouat, implet, & perficit. Quibus & Eccleſiæ præcepta comprehenſa cognoſcuntur. Hæc tertia, arbor omnium excellẽtiſſima; quia nulla ſilua talem profert, fronde, flore, germine. Vnde etiam & Lex, vt dixi, omnium eſt abſolutiſſima. B C

Hæ tres arbores, hoc eſt, tres Leges, per illas figuratæ, vno ore hoc vnum loquuntur, & mandant, tanquam in quo omnia præcepta, & quidquid homini obſeruandum eſt, continetur: Dilige; ſeu Ama. In tres illos libros, tribus illis affixos arboribus, omne hominum genus, oculos, atque animos coniectos habere debet; vt ſecundùm breue illud ipſorum dictamen, quod & dictamen eſt Conſcientiæ, in omnibus ſe dirigant, vitamque ſuam inſtituant.

Legis diuinę beneficium.

Notatu verè digniſſimũ, homini præſertim Chriſtiano, quo pacto omnipotens, atq; idem benigniſſimus Dominus, humanum genus, vt Rẽpublicam ſuam, vti eiuſdem alicuius ciuitatis incolas, ſuaui moderetur gubernaculo. dum omnes ita in vnum colligauit, ſibique ita inuicem obſtrinxit; vt facillimum, iucundiſſimum, atq; vtiliſſimum ſit, tali lege, quam ſuis præſcripſit, conuiuere; eidemque communi omnium Domino ac conditori ſeruire; vt etiam tandem eiuſdem eſſent ciuitatis cæleſtis Hieruſalem futuri conciues in cælis. Vna omnibus ad hoc data lege, quæ & omnes inter ſe, & cum ipſo omnium Domino, ſuauiſſimo amoris vinculo conſtringeret. D E

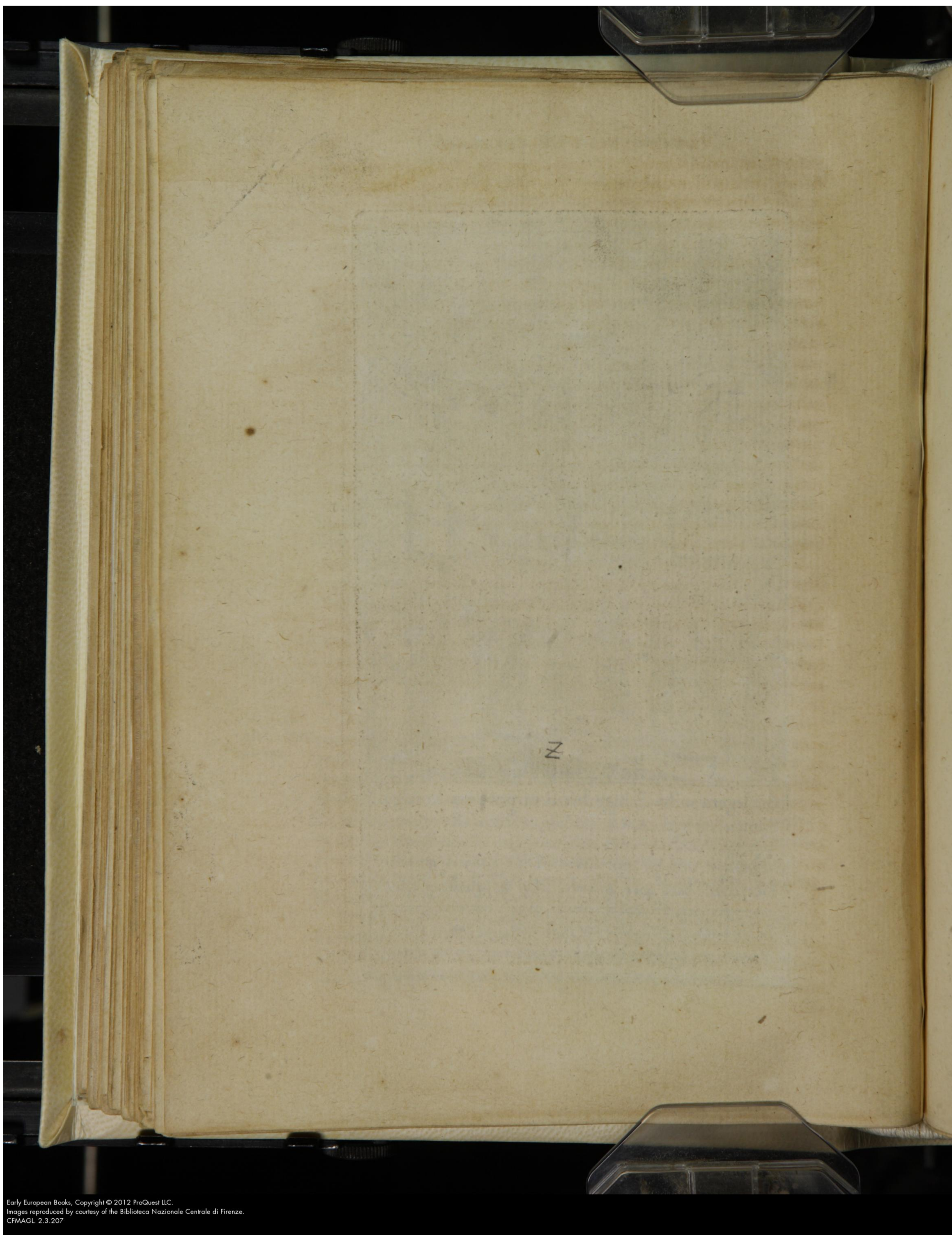
Vt autem Lex illa, & quidquid ſuis præcipere volebat, faciliùs poſſit adimpleri; omnia quæ Moyſi valdè prolixè & multipliciter fuerat locutus; ſub denarium numerum redacta, in duabus lapideis tabulis deſcripſit; à quibus cetera omnia præcepta dependerent, quæ alioqui,

Sic legem mihi ſtringe, breui vt portetur in vngui?
Summa eſt legis, AMA: fac hoc, et factus ad vnguem es.

Beſluyt ons in een woordt, al het gheheel ghebodt?
Bemint: dats goet, en vort: Van de gheboden tſlot.

La loy ſainte et pure, De Dieu et Nature, Giſt elle en vn mot?
AYMÉZ: c'eſt la ſomme, Qui peut rendre l'homme, Entier et deuot.

vt ita dicam, erant innumera. Decem autem illa, Decalogi nomine insignita, iterum in duo contraxit; Quod ipſemet Chriſtus Legiſlator, ac Saluator noſter teſtatus eſt; dum rogatus à Legis doctore: Quod eſſet mandatum magnum in Lege; reſpondit: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt* (inquit) *maximum, & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum.* Addidit: *In his duobus mandatis vniuerſa Lex pendet, & Prophetæ.* Quod communiter tribus ferè verbis dici ſolet: Diliges Deum ſuper omnia, & proximum tuum, ſicut te ipſum.

Decem prꝺcepta ad duo rediguntur. *Matth. 22.*

Iam verò, duo iſta præcepta, in quæ omnia ad vnum redacta ſunt, ita in vnicum, vt ex ipſis Domini verbis audiſti, coaleſcunt, & colliqueſcunt; vt in veritate dici poſſit: Quæcunque Deus vnquam præcepit hominibus, aut etiamnum præcipit, in hoc ſolo verbo comprehendi: Dilige. Nam, tametſi verum ſit, vnum præcipere vt diligatur Deus, alterum vt proximus: tamen vtrumque verè non eſt aliud, quàm, Dilige: vtrumque præceptum charitatis, & dilectionis. Summa, præcipimur diligere. Quin etiam ita hæc duo in vnum coincidunt, vt qui vnum implet, impleat & alterum: quique in vno delinquit, in altero etiam deficere inueniatur.

Duo prꝺcepta in vnum coaleſcunt; Dilige.

Rectè igitur dicimus, cum reſponſione ad interrogationem data, Ama, vel Dilige, ſummam eſſe omnium legum & præceptorum; vt quaſi breuiſſimo vngue conſtricta teneantur. Dicit eam ob rem audacter & fidenter D. Auguſtinus: Dilige, & quiduis fac. ac ſi dicat: Si hoc vnicum verbulum rectè obſeruaueris, & feceris; in nullo poteris offendere, quidquid egeris. Hocque eſt, quod D. Paulus conformiter aſſerit: *Plenitudo Legis, eſt Dilectio.* Item: *Finis Præcepti, eſt Charitas.* Dilige igitur, & Legem impleſti.

Auguſtin. de Verb. Dom. *Rom. 13.*

Viderit iam, quiſquis fuerit, qui Legem Dei non adimpleuerit, quid ſuæ negligentiæ & torpori ſit excuſationis prætexturus; quæ tam facilia, tam dulcia, tamque pauca ſunt, vt vno verbo comprehendantur, eoque ſuauiſſimo: vt meritò tota Lex, verbum Legis, ſit appellata. Meritò propterea dixit, ſcriptoque tradidit D. Ioannes, quod ex Dominici pectoris fonte potarat, & longo iam experimento didicerat: *Hæc eſt enim charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus. Et mandata eius grauia non ſunt.* Idemque Apoſtolus, quem Ieſus amabat plurimum, rectè ſciens omnia à ſincera dilectione depẽdere, nihil aliud ferè vel dixit, vel ſcripſit; quàm de diligendo, vel quod dilectionem ſaperet. Vſque adeò, vt cùm Epheſi moraretur (inquit D. Hieronymus) vſque ad vltimam ſenectutem, & vix inter diſcipulorum manus ad Eccleſiam deferretur, nec poſſet in plura vocem verba contexere; nihil aliud per ſingulas ſolebat proferre collectas, niſi hoc: Filioli, Dilige

1. Ioan. 5. Sancti Ioannis concio quotidiana; Diligite. *Hieron. in Epiſt. ad Galatas.*

ligite alterutrum. Tandem discipuli, & fratres qui aderant, tædio affecti, quòd eadem semper audirent, dixerunt: Magister, quare hoc semper loqueris? Qui respondit dignam Ioanne sententiam: Quia præceptum Domini est: &, si solum fiat, sufficit. Vnde apertè videmus, in dilectione omnia comprehendi.

August. lib. 1. Confess. cap. 5. Huc facit, quòd D. Augustinus, & facilitatem, & dulcedinem huius verbi Dilectionis admirans, sic ipsi Legislatori dicit: Quid tibi sum ipse, vt amari te iubeas à me; & nisi faciam, irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? paruáne est miseria, si non amem te? Sine dubio, magna est afflictio, Dei Dilectione destitui, siue qua eum diligimus, siue qua ab ipso diligimur; quę se inuicem consequuntur. Hinc benè dici solet: Qui Christi amore vulneratur; dolor est illi quando inde sanatur. Pessimè siquidem cum illo agitur, qui amoris huius telis nunquam configitur. *Augustin. lib. 9. ca. 2. Conf.* Vnde idem Augustinus mirè sibi de dulcibus istis plagis congratulans, inquit Domino: Sagittaueras tu Domine cor meum charitate tua. Sic & nos sentiremus, & loqueremur, si cum sanctis illis saperemus; *Bonauent.* sique cum D. Bonauentura ex animo diceremus: Nolo Domine sine vulnere viuere; quia te video vulneratum. Si namque bis nostri amore vulneratus ipse fuit; immò nos eum vulnerauimus: *Cant. 4.* vt sponsæ animæ nostræ dicit: Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum: primùm scilicet, amore, deinde ferro: quid minus nos possumus, quàm illum qui prior dilexit nos, semel saltem redamare, eoque amandi modo, velut suauissimo vulnere transfigi, quod animam ab omni peccatorum vulnere liberare & viuificare potest?

Nos quoque igitur, si sapimus, mellifluum illud verbum, Dilige, cordibus nostris inscribamus, immò vt surculum vitalem ei inseramus. *Vettonica flos.* Experientia enim docet, si vettonicæ floris radici caryophyllum inseras, simulque complantes, flores omnes eius odorem referre, vnde & nomen apud Belgas propterea sortiuntur ipsi flores. Ita tota vita nostra, omnisq; actio, & sermo spirabit odorem hunc dilectionis tam diuinum; si odoriferum hoc germen cordibus nostris benè insertum fuerit, tanquam semen, medulla, ac substantia omnium mandatorum. *2. Cor. 2.* Et erit nobis odor vitæ in vitam; vt inquit Apostolus. Nobis ex fructus ipsius proprietate, & proximis ex odore boni exempli, vitæ æternę occasio.

Genes. 22. Quo modo Abrahæ magni illius patris cordi verbum hoc insculptum erat; qui eius efficacia vnigenitum suum dilectissimumque filium, ad nutũ Dei, suis erat manibus immolaturus! *2. Mach. 7. Septem fratres Machabęi.* Quid de septem illis fratribus Machabæis dicemus; qui nec minis, nec pollicitationibus, à Dilectione, Lege Dei contenta, auelli potuerunt? Cutis capitis, cum ipsa cæsarie, viuẽtibus videntibusque reuelli potuit; sed hoc Dilectionis

lectionis symbolum ab eis non potuit auferri. Dilaniati, secti, frixi sunt in sartagine; sed amor extingui nequiuit. Certi, vnà potiùs cum matre quiduis pati, quàm non amare in lege sua, eum qui legem dederat. In puncto hoc solo omnia sarta tecta vsque ad mortem tuebantur. Hoc ipsum iam præmaturo quodam vigore in ipsis pullulabat, quod postmodum de se suique similibus dicebat Apostolus: *Quis nos separabit à Charitate Christi? neque mors, neque vita.* Et quid mirum, dum rem benè expendimus? hic est enim ignis ille, quo ipse Christus primùm ita flagrauit; vt pro inimicis non tantùm orare, sed & mori dignatus sit; tum quem venit in terram mittere, non vt extingueretur, sed arderet, aliosque etiam accenderet. Hoc ardens Stephanus, similes etiam moriens scintillas eiaculatus est, pro illis orans, qui ipsum lapidabant. Hoc æstu correptus Paulus pro fratribus Iudęis anathema fieri paratus fuit.

Rom.8. *Luc.12.* *Act.7.* *Rom.9.*

Stupendus fuit hic amoris Dei & proximi ardor in omnibus Sanctis; qui non tantùm animo, sed frequenter ipso facto sese in seruitutem, in captiuitatem, in mille tormenta & mortes mille, pro aliis tradiderunt; certissimo argumento, verbum hoc, Dilige, totum cor ipsorum possedisse.

Charitate huiusmodi inter se contenderunt apud Antiochiã Theodora virgo & quidam miles. Illa ob Christi confessionem ab infidelibus in prostibulum truditur, miles ignotus eam primus adiens, persuadet vt mutatis secum indumentis, virili habitu euadens, virginitatem intactam conseruet. Cumque ipse cum muliebri veste deprehensus, pro virgine ad supplicium traheretur, non sustinuit illa, vt, cuius ope pudicitiam tutata fuerat, ei necis causa fieret: palàm proclamat, se esse ei neci addictam, non ipsum: econtra ille, immo se iudicis sententia damnatum, non illam. Diu certarunt, vterque alterum sua morte redimere cupientes. At, quoniam Christum confitentibus mori viuere erat; Deo disponente, ambo simul capitis obtruncatione gloriosum martyrium peregerunt; ne eos tyranni gladius separaret, quos tam arctè iunxerat amor Christi.

Ambr. lib. 2. de Virg.

Oratio pro vera Dilectione impetranda.

PAratum cor meum, Deus, paratum cor meum: dulce hoc Dilectionis verbum illi inscribere dignare: vt delectabile hoc Dilectionis præceptum tenendo, te super omnia diligam, & proximum meum sicut meipsum. Amen.

CAP. XXXIII.

Quid Superûm pacem ætheriâ citò deuocat arce?
Dextera larga inopi: Ieiunia: Vota precantum.

Tria Dei iram pacantia.

ICVT peccata Deo displicent, eumque ad iram & vindictam prouocant; ita virtutes, atque opera bona placent ei; eiusque furorem placant. Nullum enim valentius, præsentiusque remedium, ad reddendam nobis propitiã Diuinam maiestatem; quàm ex vera peccatorum pœnitudine, per vitam meliorem, ad ipsum conuerti. Sunt inter omnia, tria potissimùm bonorum operum genera; ad quę Christiani, in omni necessitate, ac ingruentibus ob peccata plagis, solent confugere: siue per famem, pestilentiam, & bellum, siue per peculiarem aliquem morbum, tumultúsve Regionum, suæ iracundiæ manifesta dat argumenta Dominus Deus. Hęc sunt tria illa, quę tunc maximè illi malo opponuntur; quibusque communiter placari se sinit Diuina bonitas: videlicet: Oratio, Ieiunium, & Eleemosyna. Hæc sunt præsidia illa, quæ, quasi ex diuini iudicij arcano depromta, amicis Dei, Tobiæ ac familiæ eius, Raphael Angelus reuelabat, dicens: *Bona est oratio, cum Ieiunio, & Eleemosyna: magis, quàm thesauros auri recondere.* Oratione enim mens ad Deũ eleuatur, illiusque subsidio ad ipsum confugitur, tanquã medio promptissimo, & efficacissimo, dum res vrget. Vt autem ipsa Oratio alacrior, fortiorque sit ad impetrandum; vtrimque quasi fulcris propriis, Ieiunio, atque Eleemosyna sustentatur; sicut Moysi oranti manus graues, per Aaron & Hur suffulciebantur, ne lassarentur. Immò & cor hominis ad Deum orantis, Ieiunio atque Eleemosyna adiutum, alis quasi duabus ad cælum volare dici & fingi potest.

Oratio, Ieiunium, & Eleemosyna. *Tob.12.* A B C

Exod.17. D

August.

In his tribus, concludit Diuus Augustinus omnem propemodum Iustitiam Christianam, dum sic ait: Hęc iustitia hominis in hac vita: Ieiunium, Eleemosyna, Oratio. Ieiunium enim non corporale tantùm est, sed & spirituale, idque præcipuum, quo à peccatis abstinetur, & virtuti insistitur. In Oratione hoc maximè est laudis apud Deum, & maximi meriti, quod ex clauso cordis cubiculo, ac intimo spiritu procedit. Quoad Eleemosynam, illa non tantùm omnia opera misericordiæ corporalia comprehendit; sed etiam, & pręstantiori modo, ea quæ ad spiritum pertinent. Vt opera misericordiæ corporalia sunt hæc septem: Esurientes pascere, potum dare sitientibus, operire nudos, captiuos redimere, ægrotos inuisere, hospitio peregrinos suscipere, mortuos sepelire: ita spiritualia totidem sunt ista: Peccantes corrigere, ignorantes docere, dubitantibus rectè consulere, pro salute proximi

Opera misericordię corporalia, & spiritualia.

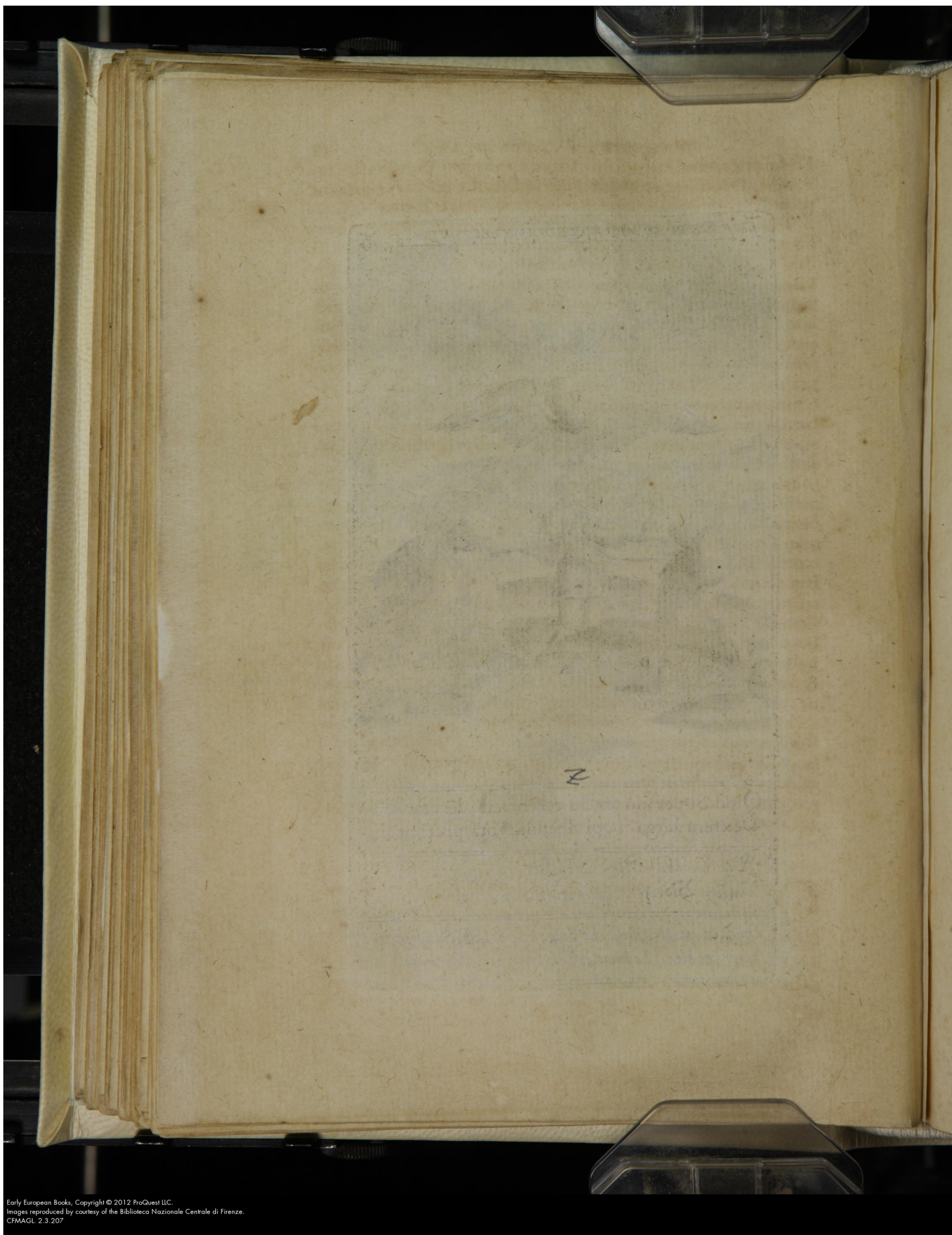
Deum

Quid Superûm pacem æthereâ cito deuocat Arce?
Dextera larga inopi: Ieiunia: Vota precantûm.

Wat wercken aldermeest Godt tot ghenade spoen?
Vasten: Bidden met gheest: ende vor Aelmoessen doen.

Qu'est ce qui plus presse, Le Seigneur, qu'il laisse, Sa iuste fureur?
La priere bonne, Le Ieune, et l'Aumonne, Faits d'un tendre coeur.

Deum orare, consolari mœstos, ferre patienter iniurias, offensam remittere. Opera hæc ex alienæ miseriæ in corde nostro compassione procedunt; quod etiam nominis ipsius ratio nobis testatur.

Tria illa, Oratio, Ieiunium, & Eleemosyna, ad quæ velut fontes reliqua bona opera referuntur, homini Christiano valdè familiaria esse deberent: hæc enim ex fide viua proficiscuntur, hæc Iustitiam Christianam commendant, augent, atque consummant. Quique se hac vita durante in his non exercuerit, ei postea manus & pedes ligabuntur: hoc est: omnis facultas, & occasio benè merendi auferetur, & proiicietur in tenebras exteriores. Ibi tum ieiunabit ab omni gratia & consolatione, & pœnis satiabitur inexplebiliter. Pro eo quòd hîc nõ orarit, ibi clamabit & non exaudietur: misericordiam petet, & non impetrabit, quia non fecerit misericordiam: vlulabit, stridebit, blasphemabit. Ibi tum cum diuite epulone guttam aquæ flagitabit; sed non accipiet; quia nec micam dederit in eleemosynam pauperum. Itaque *iudicium erit sine misericordia, ei, qui non fecerit misericordiam.* *Iac. 2.*

In exemplum singulorum trium benè obseruatorum obiter dici possit: primùm quod D. Iacobus de Helia, qui erat homo similis nobis, passibilis; & tamen oratione cælum clausit & aperuit. Moyses manum Dei oratione cohibuit, ne suos internecioni traderet. Per ieiunium idem Legem accepit: per ieiunium Samson datus: Achab iram Dei placauit. Israelitę, & Iudith nominatim, ieiunio ebriosorum exercitum deleuerunt. Anna ieiunans Christum videre meruit. Ipse Christus ieiunio tentatorem vicit, docuitque nos vincere. Daniel Nabuchodonosori eleemosynam, vt extremum remedium, consuluit. S. Gregorius in pauperibus Angelos, & Angelorum Dominum fouit & pauit. Petrus Telonarius proiecto ex indignatione in pauperem pane, iudicij districtionem euasit: tandem omnia dedit, & se in opera misericordiæ impendit & expendit venditum. Osualdi Britanniæ Regis manus adhuc integra in monumento ostendi perhibetur, quod lancem argenteam in tot frusta frangi pauperibusque distribui curarit, quot distributis ordinariis eleemosynis immunes supererant; & à præsente Episcopo tam munifica dextera, tali benedictione digna censeretur.

(Orationis exempla. *Iac. 5.* — Exempla Ieiunij. — Exempla Eleemosynæ. — *Beda hist. Angl. lib. 3. cap. 6.*)

Oratio pro operum misericordiæ exercitio.

QVandoquidem te toties Domine per peccata nostra ad iracundiam prouocamus; optimum nobis, quæsumus, propitiandi te modum ostende; quò sic orationi, ieiunio, atque operibus misericordiæ insistamus; vt in tempore angustiæ misericordiam consequamur. Amen.

CAP. XXXIV.

Quanta Eleemosynæ virtus, dum vita superstes?
Vnda velut flammas, scelerum sic obruit vndas.

Eleemosynę virtus.

QVANDO cœperunt peccata multiplicari super terram, cumque omnis caro viam suam corrupisset, hoc est, cùm iam omne genus peccati in hominum vita grassaretur, & totus quasi mundus sceleribus esset obrutus; immisit A Deus diluuium, ingentem illam aquarum vim, quæ quindecim cubitis montibus supereminieret. Quo facto indicare visus est, quanto peccatorum incendio, concupiscentiæ præsertim, atque libidinis, mundus cõflagraret; cui restinguendo stupendus ille cataclysmus esset necessarius. At, benignitate eius immensâ, omnia sub tempus gratiæ in melius commutante; sibi rectiùs consultum volentibus, suauiorem, B vtilioremque crimina diluendi viam ostendit; nimirum per eleemosynam, & opera misericordiæ.

Genes. 6.

Rogatur igitur, quanta sit Eleemosynæ virtus. Natura enim homines potiùs accipere, quàm dare parati sunt: amissumque ferè existimant, quod aliis largiuntur; nisi vel præcedens meritum, vel commodum inde exspectatum, animo meticuloso faciant satis. Dicit tamen optimus veri censor Apostolus, & quidem ex verbo Domini Iesu: *Beatius est magis dare, quàm accipere*: nominatim de eleemosyna faciens mentionem, eamque commendans. singularem igitur illa virtutem habere debet.

Act. 20.

Eleemosyna exstinguit peccata.

Responsio dicit, illam sic vndas obruere scelerum, velut vnda flammas. Hoc Sapiens innuit, dum ait: *Ignem ardentem exstinguit aqua: & eleemosyna resistit peccatis.* Huc illud quoque spectat, quod præcedenti capite ex Tobia de Raphaele attulimus: Eleemosynam dare, melius esse, quàm thesauros auri recondere. *Quoniam eleemosyna* (quod omnes mundi gazæ non valeant) *à morte liberat*, æterna scilicet. *Et ipsa est, quæ purgat peccata: & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam.* D. Augustinus in hanc planè sententiam descendit. Magna, inquit, eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ suæ fonte refrigerat; & irriguo largitatis, obruit incendia delictorum. Non quòd eleemosyna vlla peccatum mortale in homine deleat, citra Pœnitentiæ Sacramentum, saltem in voto, si confessarius non suppetat: nam Christus Pœnitentię Sacramentum tam necessarium peccatis à baptismo remittendis instituit; quàm pro originali baptismum. C

Eccli. 3.
Tob. 12.
Aug. in ser.

Sed eleemosyna hac ratione peccata exstinguere dicitur, quia venialia delere potest, & præparat peccatorem ad pœnitentiam grauioribus

ribus

2.3.207

92 a

ELEEMOSYNÆ VIS, ET ENERGIA. 34.
A
C
B
Quanta Eleemoſynæ virtus, dum vita ſuperſtes?
Vnda velut flammas, ſcelerum ſic obruit vndas.
Wat wracht heeft, voor de handt, Aelmoes ghedaen alhier?
Sy bluſt den ſonden brandt, ghelyck het water vier.
Y a-il lexiue, Qui puiſſe d'eau viue, Lauer le peché?
Par aumonne a laiſe, Com'par eau la braiſe, Il eſt étanché.

ribus peccatis necessariam, ad confitendi voluntatem, & ita tandem ad confessionem, plenamque peccatorum absolutionem. Singulare huius exemplum fuit Cornelius ille Centurio; qui *erat vir religiosus ac timens Deum, cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi Cæsariensi. Vidit* ille *Angelum Dei ad se introeuntem, dicentémque: Corneli, Orationes tuæ, & Eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam, in conspectu Dei.* Ecce cùm Gentilis esset, & ob id peccator, bona illa opera, præsertim misericordiæ, licet mortua, ei occasio fuerunt ad Christi notitiam, fidem, peccatorumque remissionem perueniendi. *Act.10.* Cornelius Centurio.

Exstinguit etiam eleemosyna peccata, quando illa post confessionem, in satisfactionem, vt tertiam Pœnitentiæ partem, datur. Alioqui peccatum (vt dixi) mortale, nunquam neque eleemosynis, quantumuis amplis; etiamsi quis omnia sua daret pauperibus; neque vllis lacrymis, precibus, vel externis pœnitentiis, sine Sacramento Pœnitentiæ, vt Christi fixa ordinatione, remitti, vel exstingui potest. Quod dico, quia solent se quidam hoc pallio fallere, dum secreta peccata confiteri erubescunt, eaque eo quo dixi modo tacitè conantur eluere. Prosunt autem pia illa opera ad animum emolliendum, & pręparandum ad pœnitentiam, & debitam confessionem, ac remissionem.

Quod in interrogatione ponitur, [dum vita superstes] nihil hoc indicat aliud, quàm hîc esse merendi locum proprium. Eleemosynæ per alios pro mortuis factę per modum suffragij prosunt haud dubiè; sed defunctorum non augent meritum. Qui eleemosynas per testamentum & ex legato facit; meretur quidem multum, sed non tantum, ceteris paribus, quantum is qui, dum ipse adhuc vti possit, se illis abdicarit: sicut vulgariter dicitur, speciosum est lumen, quod præfertur, viamque collustrat, prę illa lucerna, quæ post tergum gestatur: pręcipuè dum via tenebrosa, lubrica, & insidiis plena esset: qualis via vitæ huius est. Singulares Eleemosynarij fuere, D. Gregorius, Ioannes Patriarcha, Eleemosynarius vulgò dictus, S. Martinus, S. Nicolaus, S. Paulinus, & infiniti alij.

Oratio pro dono Eleemosynæ impetrando.

TV temetipsum ô mitissime Iesu, pauperem effecisti, & nobis cælestes opes, & te totum elargitus es: Excita cor nostrum, ad te in hoc pietatis studio imitandum; vt hîc Eleemosynis peccata nostra restinguamus, & pro temporalibus accipiamus æterna. Amen.

CAP. XXXV.

Quis maior, quàm qui debellat viribus vrbes?
Cuî cupidos animos rationis frena coercent.

Prestantissimum fortitudinis genus, sui victoria. *Liuius.*

SOLENT homines gloriæ studiosiores in fortibus actibus, & preclaris facinoribus gloriari, multumque laudis ponere. Hinc & Romani, qui in omnibus suis rebus, gloriæ stimulis acti, decus & honorem spectabant, dicere præ tali cupiditate solebant: Fortia agere & pati, Romanum est. Vtque huic A æstui fomitem semper subiicerent, quo hoc rerum eximiarū studium in iuuenum, virorumque fortium animis aleretur, augereturque, coronas varias habebant, quibus qui quidpiam præclarè gessissent, pro cuiusque merito, decorarentur: virtutis enim vberrimum alimentum est honos. Istud à Pericle, ab Atheniensibus duobus oleę connexis ramulis caput redimito, initium sumsisse testatur Valerius Maximus. Inter Romanas, Ciuica corona dignitatem præcipuā obtinebat, quā ciuis ciui, à quo seruatus fuerat in prælio, testē vitæ salutisq; perceptæ dabat; eaq; fiebat è fronde querna; quoniā cibus victusq; antiquissimus quercus fuisset. Huic aureę, murales, pinnatæ, mucronatæ, rostratę, vallaresq; cedebant. Illâ namq; donatus, perpetuò eā gestare poterat: & ad ludos eunti, à populo, & Senatu vniuerso assurgebatur.

Coronæ Romanę, variæ.

Val. Max. Li. 2. cap. 3. Item lib. 5. cap. 10.

Gellius li. 5. cap. 6.

Nouum genus coronę, & gloriæ.

At Dux militiæ nouæ, maiorisque gloriæ commendator, ac dator Christus, qui per contemtum, & humilitatē, totius mundi, ac Principis eius superbiā superauit, fortemq; armatum nouo pugnandi modo debellauit, ille nos aliam docuit fortitudinem, nobilioresque promisit coronas, in cęlesti Regia percipiendas, quàm fuerunt illæ Romanę, & quęuis aliæ. Ita id olim præuiderat prædixeratq; Propheta Regius: *Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitū erit ei. Beneplacitū est Domino super timentes eū.* super mites & humiles corde.

Psal. 146.

Rogatur igitur, quis maiori sit laude dignus & verè maior eo, qui B
viribus vrbes arcesq; debellat; qui pro rebus terra marique gestis, vel C
quouis modo & loco, à mundo, corona, triūpho, omniq; laude dignus D
censeri consueuit. Respondetur optimè, iuxta Sapientis quoque sen- E
tentiam: *Melior est patiens viro forti; & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.* Ita Dauid animum suum coërcuit, dū in spelunca, suorum F
hortatu, Saulem erat perfossurus, nisi se cohibuisset. Et aliàs, conceptū G
in Nabal facinus, mitigato dictis Abigail furore, refrenabat; ne eum, cum tota familia funditus, prout statuerat, exterminaret. Ita quando coram arca saltauit, & à Michol despectus fuit: quam sui victoriam, D. Gregorius omnibus aliis eius splendidis trophæis mirè præponit.

Prou. 16. *1. Reg. 24.* *1. Reg 25.* *2. Reg. 6* *Greg. Moralium lib. 27. cap. 27.*

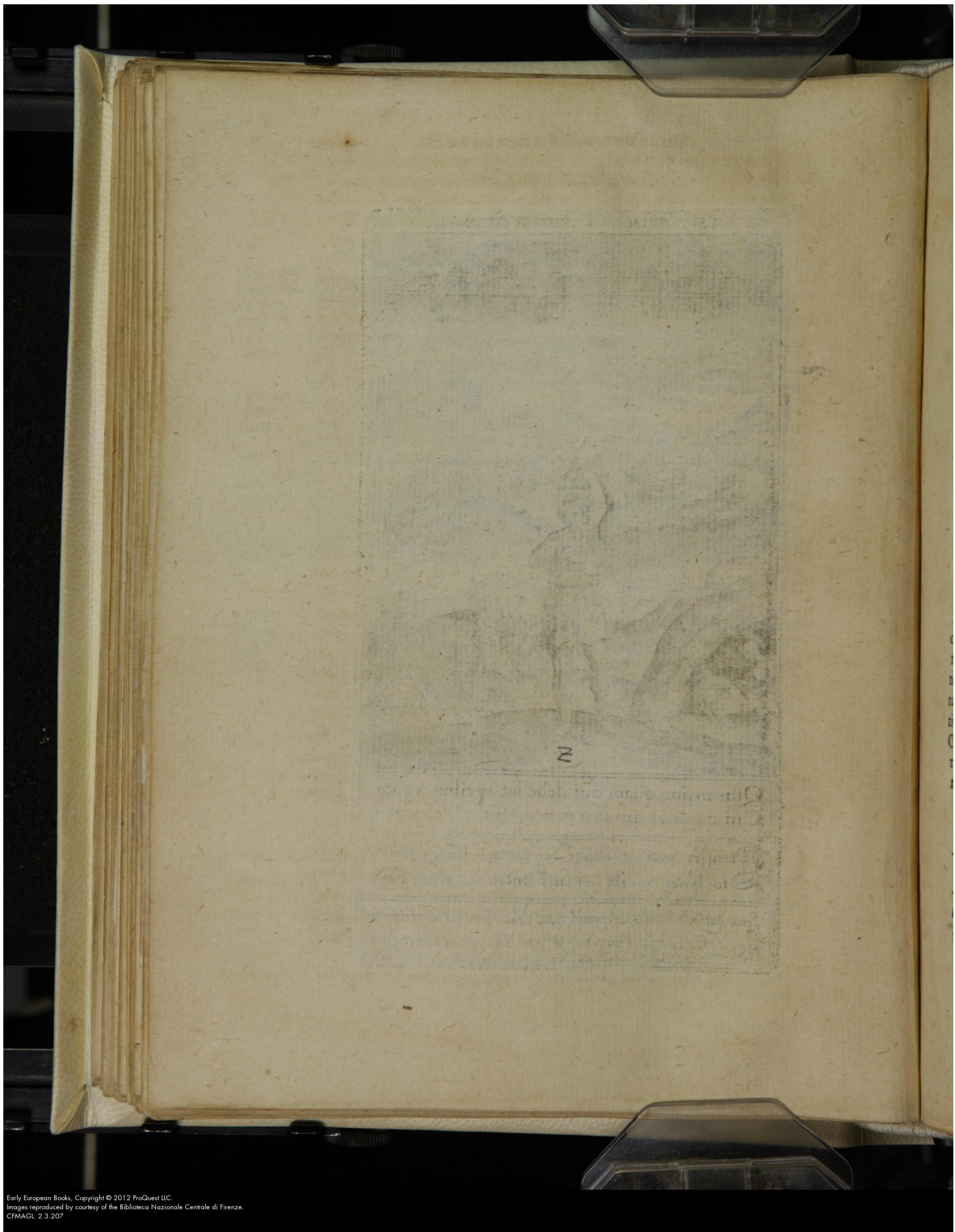
Vt

Quis maior, quam qui debellat viribus vrbes?
Cui cupidos animos rationis fræna cöercent.

Wie iſſer vromer Vurſt, dan die veel ſteden wint?
Die ſynen moedt, en luſt, onder de veden bindt.

Ceux qui ſont habiles, A prendre des villes, Sont ils les plus forts?
Non: c'eſt le courage, Qui donte ſa rage, Aux plus grands efforts.

Vt autem eiusmodi nostrę cupiditatis essemus victores, ab initio Deus homini liberam suæ voluntatis atque arbitrij fecit potestatem: vt, quo esset in victis maior ignominia, eo maior esset in vincentibus gloria. Sic in vno Cain, omnibus mortalibus dixit: *Sub te erit appetitus tuus: & tu dominaberis illius.* Huic consonat quod dicit Ecclesiasticus: *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui.* Item: *Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.* Vnde benè dicit Prosper: Non caret regia potestate, qui corpori suo nouerit rationabiliter imperare. Relictus enim proprio suo arbitrio, vt si velit, ad malum extendat manum homo; dum huc impellentibus prauis naturæ motibus resistit, & sibi legem ponit, Rex suarum est affectionum, magnamque acquirit victoriam.

Libertas arbitrij. Genes. 4. Eccli. 15. Prosper.

Quia verò magni momenti est actus ille, & planè heroicus, hinc optimè ille: Animum rege: qui nisi paret, Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catenis. Quod idem aliis verbis, alioque tropo, dicit Dominus noster: *Regnum cælorum vim patitur; & violenti rapiunt illud.* Vis enim omnis & violentia, in praua ac tarda natura superanda consistit.

Horat. li. 1. Epist. Matth. 11.

Agesilaus Lacedæmoniorum Rex, pluris quoque æstimabat, animi affectus domare, quàm munitissimam aliquam ciuitatem armata manu expugnare. Opportunè admodum ad hæc Seneca: Si vis omnia tibi subiicere, subiice te rationi: multos reges, si te ratio regat. Quod & Claudianus magno verborum ac sententiæ consensu asserit, dum ait: Tunc omnia iure tenebis, Cùm poteris Rex esse tui. Quocirca, vt clarissimè ipse vides, poteris Christiane Lector, hac animi fortitudine, magnum illum Alexandrum longè superare: qui, cùm visus sit totum sibi terrarum orbem subiugare, proprios tamen hostes, cupiditatem inquam, iram, & ebrietatem sibi nequiuit subiicere, neque Rationi suum imperium tueri saluum. Vt rectè de Hercule Mantuanus: Omnia cùm domuit, Veneri seruiuit & iræ. Tu verò, & magnis, & maximis illis maior esse reuera potes; & excellentiorem ob id coronam promereri.

Agesilaus. Seneca. Claudianus

Oratio ad affectus animi domandos.

Postquam diuinæ tuæ maiestati inobedientes fuimus, aduersa nobis facta sunt omnia, & nos nobismetipsis graues: Da nobis, Domine, sapientiam & virtutem, animi nostri motus ita sub ratione moderandi, vt terram corporis nostri, sub tua obedientia in pace possidentes, terram aliquando viuentium possidere mereamur. Amen.

CAP.

CAP. XXXVI.

Quid mage Christiadas Virtutis ad ardua ducit?
Concio: Ritè piare animũ: & sacrosancta Synaxis.

Suetonius cap 7 in Octauio.
Semper Augustus, Christianus.

CELEBRE ac planè heroicum Rom. Imperatorum dictum fuit [semper Augustus] vt inde etiam vox illa, Augustus, vim & locum Imperialis nomenclaturæ obtinuerit. Verè A nomen hoc, homine Christiano dignissimum, cui tam necessum est in vitæ ac virtutum via semper procedere, ac proficere; vt cessare non detur. Ita D. Augustinus: Quantumcunque profecerimus; nemo dicat: Sufficit mihi; iustus sum. Qui hoc dixit, remansit in via; non nouit peruenire. Vbi dixit: Sufficit mihi; ibi hęsit. Immo (quod est amplius) cessare, ac gradum sistere, retrocedere est. Sicut in nauigio contra fluminis ictum tendente, semper opus est progressum moliri, aut aquæ ipsius defluxu in decliue sponte defertur. Hoc est quod S. Bernardus dicit: Nolle proficere, non nisi deficere est: non progredi, est regredi.

Augustin. super Psal. 119. & Ser. 15. de Verb. Apost.

Bernardus epist. 253.

Et quia (sicut Cap. XXXI. diximus) arbores sumus, quas Pater cælestis plantauit, dum in filio eius Iesu Christo baptizati sumus, debemus semper crescere, altiùs radices mittere, latiùs extendere ramos, robustiores fieri, pluribus frondibus, floribus, & fructibus ornari, & onerari. Adeò semper Augusti in virtutum Regno, vt quantum fieri potest, nulla sit vsquam virtus, nulla gratia, nihil bonæ ædificationis, cuius non simus cupidi, & studiosi æmulatores: semper ad maiorem sanctimoniam, & vitæ perfectionem adnitentes: victoriæ sanctæ, in praua nostra natura domanda, vitiis natiuis, contractaque mala consuetudine, atque omnibus defectibus superandis, atque exstirpandis, tenaces persecutores. Hoc opus, hic Christianorum est labor, ac digna tanto Imperio generositas.

Tria præclara ad virtutem incitamẽta, & pręsidia.

Ad hoc autem quàm optimè peragendum, nimirum, vt iuxta nominis atque officij Christiani dignitatem & exigentiam, debellatis omnibus vitiis, vitiosisque affectibus, vt Regni sui hostibus, in sui contemtu, Diuino cultu, amore virtutum, perfectionis studio crescat, proficiatque, vt tandem viuat, non ipse, viuat autem in ipso Christus ipse. Quæritur in Interrogatione, quid homini Christiano hunc ad finem maximè possit conducere. Respondetur, Nihil ad hoc vtiliùs efficaciusque, quàm frequentiori concionum audiendarum, faciendæ A peccatorum Confessionis, ac sacrosanctæ communionis vsui assuescere. Maximo siquidem sunt hæc præsidio, augendarum virtutum, ac salutis promouendæ studiosis.

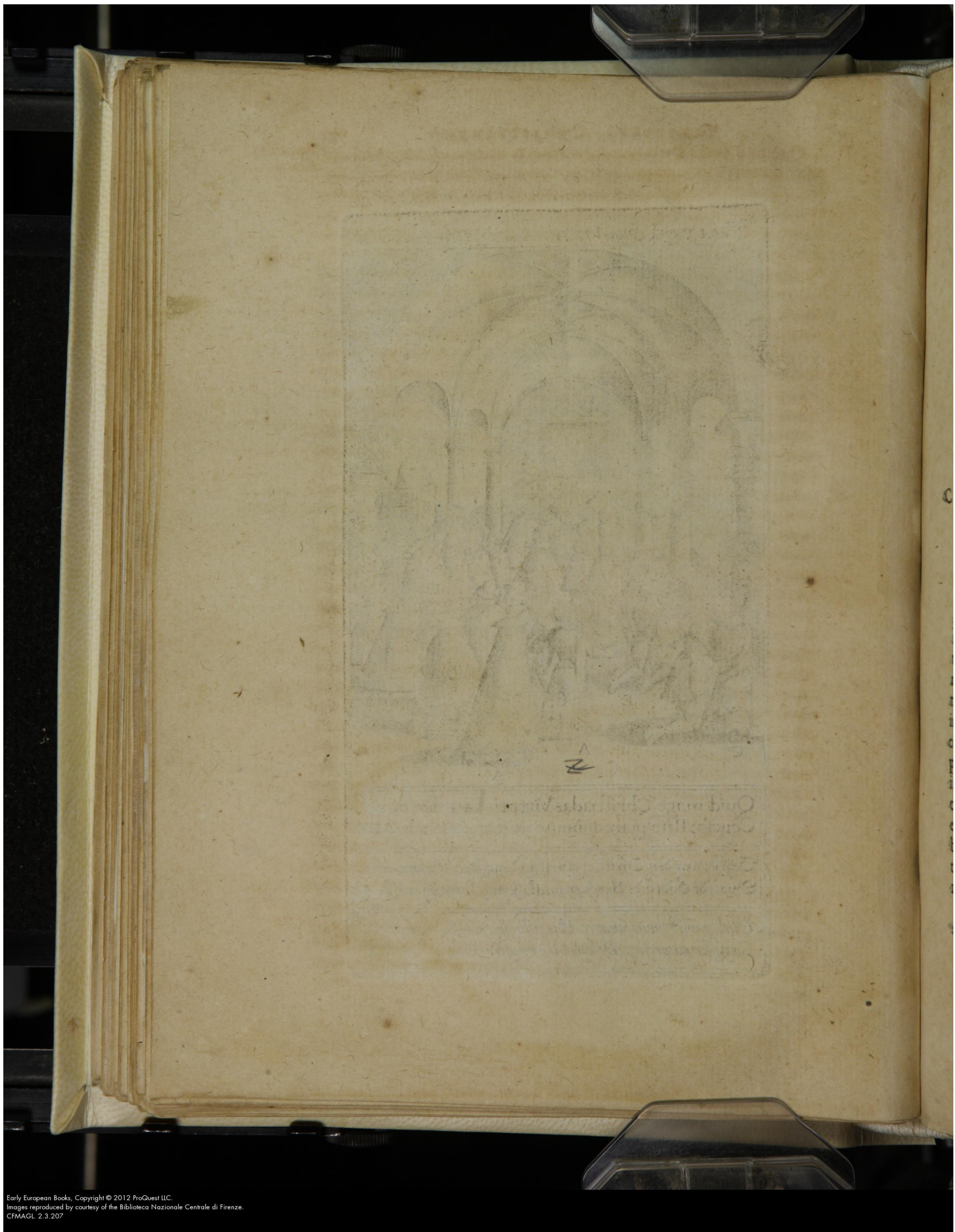
Quod

Quid mage Christiadas Virtutis ad ardua ducit?
Concio: Rite piare animum: et sacro sancta Synaxis.

Secht, wat den Christen gheest, in deughden doet vermeeren.
Dwoordt Godts: de Biecht: en meest, theylich Lichaem ons heeren.

Quel poinct nous auance, Plus a l'eminence, De perfection?
Confesser au prestre, De Dieu le repaistre, Hanter le sermon.

B Quod ad Verbi Dei auditionem attinet, clarum est, quàm sit illa ad virtutum, vitæque sanctioris incrementum vtilis ac necessaria. Ex hac siquidem discimus Dei voluntatem, quidque in nobis eidem reluctetur, quod ad illam velut ad normam conformandum est. In verbo Dei attentè audito, videmus velut in lucidissimo speculo, quid nos deceat dedeceatve; neque tantùm maculas conscientiæ nostræ in illo conspicimus, verùm etiam certa ibi media illis eluendis nobis suppeditantur. Huc referri potest, quod Propheta Regius accommodè concinit: *Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat paruulis.* Humilibus enim Dei sermo, quid ipsis desit ostendit; & quo pacto idipsum adimpleant, demonstrat ad amussim. Vnde rectè per eundem dicitur: *Lex Domini immaculata conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Item: *Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis.* Qui enim, quæ in concionibus audit, obseruat; lumen infallibile sequitur, ne ambulet in tenebris, ne erret per deuia, & ne in lubrico labatur: sed veritatem & viam tenendo, ad vitam æternam perueniat.

Concionis efficacia.

Psalm. 118.

C Quòd autem frequentiùs peccata sua per Pœnitentiæ Sacramentum abstergere, magnum adferat adiumentum, ad virtutum in homine Christiano cumulandam, hoc fortè quibusdam, à Confessione stultè abhorrentibus, persuasu difficile videretur, sed tamen luce meridiana clarius est, si vel humanam rationem consulueris. Ingentia enim portare pondera, saxum pedibus alligatum trahere; compedibus catenisque constringi, mille remoras & offendicula sustinere, non tam sunt iter agenti impedimento, quàm vnicum peccatum mortale hominem Christianum impedit, quò minùs in via Domini progrediatur. Hic etenim non tantùm dicta illa obstacula patitur, sed insuper vsque ad verticem in limo profundi fixus hæret, immò lethaliter vulneratus iacet. Et hoc insuper maioris mali incõmodum sustinet, quòd communiter peccatum vnum, aliud quamprimùm ad se peccatum trahat, nisi mox illud per Confessionem eximatur. Frequenter autem peccata fateri, ad hoc non solùm conducit, vt conscientiæ vultus purior nitidiorque conseruetur; verùm etiam præmunit, & roborat, ne citò in peccatum vllum mortale labatur; meliusque se contra venialia præseruet; & ad ampliorem gratiam promerendam, maioresque in virtutibus progressus faciendos, reddatur alacrior.

Confessionis vtilitas.

Qui verò ad tam accommodum, per Confessionem crebriorem, auxilium, tardiores sunt; considerent saltem ædium suarum pauimentum, quod non solùm sæpè versum, nitidum, & à minimis quoque sordibus seruatur immune; verùm è contrà, si raro scopas adhibuerit, tantas contrahit sordium cœnique incrustationes, vt iam

Rarò confitentium inertia.

non ſcopis,ſed ligonibus & ſecuribus opus ſit, ſi illas velit amoliri. Ita illis accidit conſcientiis,quæ ſcopas Confeſſionis rarò euerrẽdis peccatorum ſordibus ſolent adhibere. Hinc etiam fit, vt vix ſciat Sacerdos,quomodo tales ſic obſoletas,ſicque obductas conſcientias debeat tractare. Ipſis verò,ſic conſtitutis,tandẽ ſerò ſatis,at necdum ſatis pœnitentibus, hoc accedit miſeriæ,vt præ moræ magnitudine, & multitudine peccatorum excæcati, etiam maxima & grauiſſima quandoq; peccata vel non videant,vel viſa cõtemnant, & nihili faciant:tamque pauca & parua ſibi eſſe confitenda exiſtiment,quàm qui octauo quoque die, aut etiam crebriùs confitentur, qui ſtatim etiam minimum peccati venialis puluiſculum detergere ſatagunt.

Vana excuſatio rarò confitentium:

Quòd autem nonnulli idcirco frequentiorem Confeſſionem refugiant, quia, vt aiunt, neſciunt quid dicturi ſint; parum certè in ratione fundata eſt iſthæc ratio. Quis enim eſt mortalium, qui ne ſemel in ſeptimana vel menſe peccet venialiter? Immò quis non frequenter hoc modo delinquat in die: cùm ſepties, hoc eſt ſæpiùs, in die cadat iuſtus? Quando autem confitetur pœnitens, quod ſe feciſſe recogitat, etiamſi vnum tantùm veniale peccatum haberet, materiam habet confitendi, & abſolutionem obtinendi. Nam licet non habeat, quod neceſſum ſit confiteri, habet tamen quod poſſit confiteri, eiuſque occaſione, ſupra remiſſionem, etiam gratiam nouam abundantem obtinere. Quis non libenter eò frequenter,immò quotidie eat, vbi, quod debebat, debitum agnoſcendo,remittatur, & inſuper ei pecunia vel merx pretioſa in ſinum adiiciatur?

Alia, æquè friuola.

Alij, æquè prudentes negotiorum ſalutis ſuæ adminiſtri, ſe à crebra peccatorum confeſſione ſolent excuſare,quòd ſemper eadem ferè peccata confitenda recurrant, eoſque propterea pudeat, tam ſæpè eandem cantilenam Sacerdoti occinere. Puerile planè eſt & iſtud: quaſi verò laudabilius ſit, ſi quotidie grauia, noua, & inaudita habeant quæ pro confeſſione recenſeant. Vel, quaſi mirum hoc videri debeat, ſi claudus, ea parte qua claudicat, veſtes ſuas ferè ſemper commaculet, ibique ferè ſit ſemper quod defricet. Vtque vitio ſine nemo naſcitur, & quiſque ſuas habet infirmitates,quibus in via mandatorum Dei claudicat; ita mirum eſſe deſinit, ſi ea ex parte offendat frequentiùs,ibiq; vt plurimum inueniat quod corrigat. Ita malæ herbæ ſæpiùs euellendę ſunt,quia ſemper repullulaſcunt. Ita qui circa ignem verſantur,ſe crebriùs adurunt: qui acutis inſtrumentis cõmuniter vtitur,ſe non rarò, ſaltem leuiter ſauciat. Ita quibus aſcẽdendum, currendum, vel ſemper ferè iter agendum eſt, ſe circa pedes vel defœdant, vel etiam lædunt. Hinc etiam nemo miratur,ſi circa eiuſmodi partes ferè quotidie habeant quod agant,ſeu purgandi, ſeu curandi, reſtaurandíque gratiâ. Eadem eſt ratio purgandæ,curandæ, reparandęque

randæque per Confeſſionem animæ, circa illa, in quibus præ infirmitate, vel alia ex cauſa, frequentiùs tali ſtudio indiguerit.

D Tertium, quod Reſponſio dicebat valde ad profectum in virtutibus faciendum accommodum, eſt ſacra Synaxis. Et quid in eo dubij eſſe queat quin ita ſit, cùm ipſe, qui ibi ſumitur, via ſit, quam inambulare debemus: veritas, quæ nos errare non ſinat; & vita, ſine qua nec viuere, nec mouere nos valeamus, & per quam ad vitam tendamus æternam? Ipſe eſt viaticum noſtræ huius peregrinationis, quo deſtituti deficeremus in via: quo freti viuimus, valemus, valentioresque in dies efficimur.

Fructus Communionis. *Ioan.* 14.

Quod autem, vt de Confeſſione diximus, etiam ab hoc cæleſti epulo ſe quidam prætextu maioris reuerentiæ, deuotionis, & id genus fucatæ rationis, ſubducunt; fidem dictis illorum aliquam adhiberem, ſi tales, poſt omnem moram, etiam anni integri tergiuerſationem, & poſt omnem ſuum annuum apparatum, maiori cum deuotione ac reuerentia accedere cernerem. Sed videas tunc maximam confuſionem, turbationem, & diſſolutionem; tam in Sacerdotibus, qui id dolenter adſpiciunt, quàm in tali hominum turba, qui ad annalem illam deuotionem tam tumultuariè concurrunt. Adeò vt omnis ferè talium deuotio, erga Sacramentum hoc auguſtiſſimum reuerentia, ac præparatio, (vt miſerandam iam confeſſionem omittam) in optimis, vel nouis, aut etiam alienis veſtibus aſſumendis conſiſtat; in quibus, vt alienis plumis, glorientur; plateatim poſteà obambulantes ſpectatum eant, ſimul ſpectentur vt ipſi.

Ineptia ſe à Communione ſubtrahētium.

Præpoſtera quorūdam deuotio.

Ad hanc quoque reuerentiam pertinet, quòd eo die (iuxta ſterilem illum deuotionis corticem) ne digitum quidem vlli rei domeſticæ, etiam humilitatis, vel maximi meriti, boniq. officij admouere dignentur: ac ſi ante fores deſidere, fabulari, per ciuitatem curioſè diſcurrere, cum conſodalibus gregatim vagari, magis cum Chriſti dignitate concordet, quem ſumſerunt, quàm debitis humilitatis obſequiis eo die domi inſiſtere. Summa, eò ſpectat talium talis deuotio, vt quem per annum diſtulerunt admittere, momento citiùs ex animi penetralibus exturbent. Hoc ſtudium conſiliumque vafri ſerpentis, nobis tam ſpecioſo artificio rem eam ſubmouentis, quam ad virtutis augmentum tam nouit efficacem. Quod dum infidelitate, aut aperta malitia, craſſa ve negligentia nequit efficere, prætextu id maioris, vt dixi, deuotionis ac reuerentiæ perficit. Quo pallio, ſimplices ſe non ſolùm à tam ſalutari exercitio, cum dolenda animæ iactura, propulſant; verùm etiam ſe meliùs facere arbitrantur iis, qui Angelicis iſtis deliciis fruuntur frequentiùs; vt qui tantam tam tremendo myſterio non deferant reuerentiam. Videte queſo, quò prolabamur, dum per eum ſeduci nos ſinimus, quem proditorem, hoſtem, ac animarũ noſtrarum odioſiſſi-

Diaboli verſutia circa Cõmunionẽ.

odiosissimũ nouimus insectatorẽ. Qui primæuo illo nostræ felicitatis odio agitatus, ferre non potest, nos, qui ex terra conditi sumus, tametsi fragiles atque infirmi, panem tamen Angelorum manducare, quo se ille indignum reddidit: nosque assiduo cælestis huius edulij vsu, eam in spem, atque aptitudinem proficere, vt tandem etiam cum ipsis Angelicis ciuibus cælestem Hierusalem incolamus, sedesq. quibus teterrimi illi spiritus extorres facti sunt, in æterna beatitudine occupemus.

2.Cor.11. Viderit nunc, quisquis hoc commentum sequi volet, quantum in salute sua curanda momentum ponat. Hoc enim, inter tot stratagemata, vnum est, quibus se diabolus in Angelum lucis transfigurans, prætextu boni, bonum nostrum vnicum euertit. Ipsi siquidem susque deque est, quo modo, quave via nos in certam animæ perniciem adducat; siue manifesta nequitia, siue specie maioris boni fucata. Vt hæc est, prætextu maioris deuotionis ac reuerentiæ, rarò confiteri, rariùs sacram Synaxim sumere: & interim efficere, vt longè maiori cum tepore, dissolutione, & irreuerentia accedatur, dum per annum procrastinatum est. Tam enim odio sunt hosti nostro piæ istæ exercitationes, vt etiam se adorare illa, paratus sit fingere, si spes sit tali fraude omnia euertendi.

Augustin. Confess. lib. 5. cap. 13. D. Ambrosij auditor Augustinus. Vt autem tria hæc salutis promouendæ media exemplis collustremus, primùm occurrit, quàm consultè & prudenter sancta Monica inter multa consilia & cœpta, quibus vt filium suum Augustinum Christo pareret, vsa est, etiam illud in medium protulit, vt ipse audiendo Dei verbo, sancto præsertim Ambrosio mellitis illud labiis propinante, daret operam: quod & fecit, & optatum inde fructum retulit.

Concionis vis. Nec mirum: quia non solùm viuum per se & efficax est verbum Dei, sed & peculiarem habet energiam, dum spiritu illo, quo est præditum, prolatum fuerit, & auribus cordis haustum. Deinde præter propriam, quam initio dixi, operationem, etiam ad duo alia, nimirũ ad Confessionem, & Cõmunionem adducit. Neq; frustrà S. Bernardus matri suæ grauidę, per catellum latrantẽ, & S. Dominicus per canẽ, facem ore gestantem, totumque Orbem incendentem pręmõstratus est. Per latratum enim cõcionatorum & homines à malo absterrentur, & ad virtutes incitantur: atq. ore eorundẽ ignis ille profunditur, qui hominum corda collustret, & accẽdat ad sanctè viuendum.

In vita S. Bern. Sur. Tom. 4.

Confessionis efficacia. Marulus li. 4. cap. 11. Confessio verò ita hominem in alium commutat virum, vt idem non appareat, sed prorsus nouus, qui secundùm Deum creatus sit. Id frequenti arreptitiorum experimento percipitur, dum illi aliorum manifestant facinora, etiam interdum valdè occulta: quæ illi, qui bus obiecta sunt, mox vt confessi sacerdoti fuerint, & ad eos qui malignis arrepti spiritibus ea antea propalarant reuersi, nihil vltrà, quod sibi exprobandum sit, audiunt.

Venerabile Altaris Sacramentum dignè sumtum, cælestem ac diuinum facit hominem, iuxta diuinam cibi huius cælestis atque Angelici conditionem, ac præstantiam. Vnde & factum est aliquãdo, vt aliqui hoc cibo supersubstantiali pasti, citra omne aliud nutrimentum vitam duxerint sanam ac sanctam. Sicut nominatim de Liberali Heliodori Altinensis Episcopi discipulo legitur, qui vitalem hunc panem singulis diebus Dominicis percipiens, reliquos dies absque esu potuque peregisse perhibetur.

Communionis energia. Marulus lib.4.ca. 12.

Refert Cæsarius Heisterbachẽsis in Historiis suis mirabilibus, quod femina quædam ex multa deuotione frequenter communicare consueta, quò plus cibum cælestem appetiit, eò amplius corporalem fastidiuit. Adeò vt permissione sui Sacerdotis Dominicis singulis sacram synaxim accipiens, per totam hebdomadam intermediam à cibis corporeis abstineret. Cùm verò Sacerdos rem tam admirandam narrasset episcopo, timens is ne quid imposturæ vel erroris subesset; iussit ei proxima vice, loco Dominici corporis, hostiam non consecratam porrigi. Quod cùm sincerè fecisset sacerdos, femina tentatam se factumque periculum ignorans, mox vt domum rediit, tam vehementer esurire cœpit, vt fame morituram se crederet, nisi statim sumto cibo pepulisset inediam. Currens tamen priùs ad Sacerdotem, & famem illam peccatis suis imputans, pedibus eius se prostrauit, & gratiam diuinitus collatam sibi subtractam lacrymabiliter exposuit. Quod vbi ille audiuit gauisus est valde, & gratias egit Deo, qui facit mirabilia magna solus; deditque ei verum Christi corpus, cuius virtuti mox omnis esuries cessit, & gratia subtracta accessit. Episcopus hæc audiens à Sacerdote, & ipse Deum glorificauit.

Cæsarius.

Magna haud dubie & admiranda ista, sed potior præstantiorque virtus est Eucharistiæ, quam in hominem interiorem exercet, eumq; prorsus in alium mutat.

Oratio ad vtiliter Verbum Dei audiendum, Confitendum, & Communicandum.

OS meum, quæso Domine, aures, & cor, tua gratia, aperi, munda, & posside; vt sanctum tuum Verbum auribus audiendi audiam, peccata mea perfectè confitear, & tecum te dignè sumendo sic vniar, vt vitam habeam, & abundantiùs habeam in æternum. Amen.

N 3 CAP.

CAP. XXXVII.

Virtutísne viâ populari absterrear aurâ?
Vrge iter vsque tuum: discerpant cetera venti.

Qui se diuino cultui parant, obloquia patiuntur.

OPTIME hęc Interrogatio cum præcedēti quadrat, qui namque in animum induxerunt, vitam suam in melius commutare, & ad Virtutis arcem contendere; maioremque ad hoc concionibus audiēdis operam dare, crebriùs peccata confitendo detergere, ac Dñicæ mensæ se consortes facere; illis communiter hoc oboritur in primis prælij ac velitationis, vt obloquia hominum, iudicia temeraria, & etiam irrisiones, pro rei nouitate, sustineant. Itaq; non tantùm in se hoc sentiunt molestiæ, quod cuiusq. bonæ rei principio, ex difficultate prima percipitur; sed etiam hominum garrulitate eis remoræ obtenduntur, dum in similitudinē improperij, virtutis inceptę viam, morumq. in melius mutationem obiiciunt. Dico, in similitudinem improperij: quia verum improperiū in virtutem & probitatem non cadit. Ideoq; dum cuiquam bonum rectumq; exprobratur, vt quòd pius, sobrius, modestus, bonæ cōscientiæ, ac timēs Deum sit; similitudo tantùm improperij est, & laus potiùs indubitata. Fatentur istud ipsimet eiusmodi subsannatores, in inferno positi, seroque suam temeritatem complorantes. *Hi sunt* (inquiunt) *quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati!* Propterea tantum abest, vt ob popularem hanc sinistram auram, & ob cauillos gannitusque mundanorum hominum, à bono quispiam cœpto desistere debeat, vt etiam eò magis illi sit in via virtutum insistendum, maioriq; alacritate atq; animo progrediendum. Ex hoc namq; improborum obloquio, velut certissimo indicio, constat haud dubiè bonum hoc esse debere, quod à malis impetitur: á Deo id esse oportet, quod diabolo & mundo tam contrarium est, vt graue eis sit, etiam ad videndum. Huc accedit diuini eloquij comprobatio; & omnium Dei ministrorum atq. amicorum testimonium, & exemplum; vitæ meliori intendere, ac meliora semper sectari, esse laudabile.

A

B

Similitudo improperij laus est.

Sap. 5.

Sap 2.

Ouid. 1. Tr. Eleg. 8.

Optimè itaque dicit Responsio: Vrge iter vsque tuum. sicut dicit ille: Quo pede cœpisti sic benè semper eas. Discerpant cætera venti. hoc est: Quid homines vani ac ventosi super id iactitent, dictiténtve, ne curaueris. Inuenias siquidē aliquos ita parū stabiles, tamq. inconstantes, vt optima etiam cœpta, immò apertam Dei vocationem ad vitæ sanctioris statum reiiciant, ob ridiculam hanc, & plusquam puerilem vanorum hominum oblocutionem; quā inaniter metuunt, solùm secum cogitantes. Quid dicēt homines? si vitam, vestē, vultum, cultum,

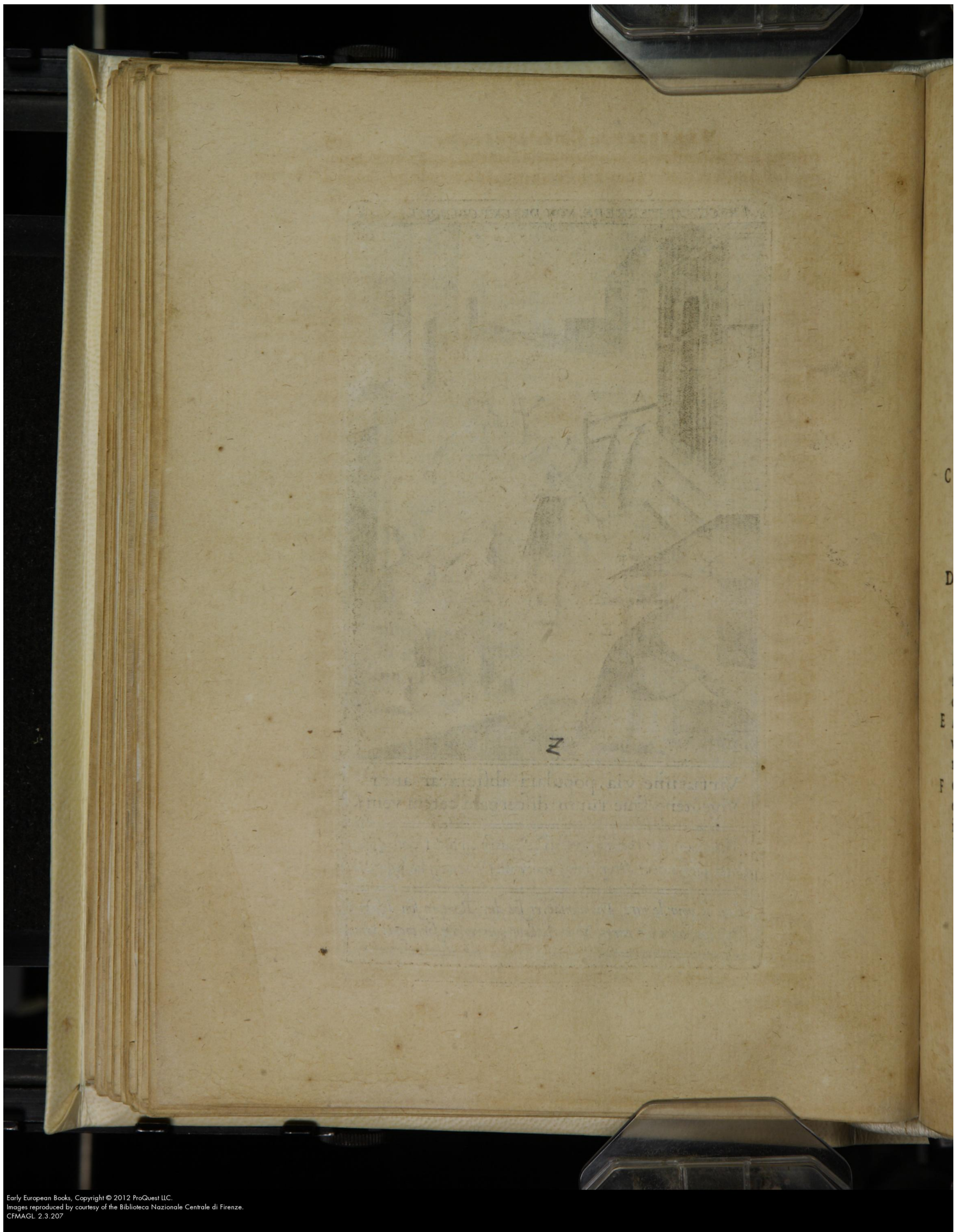
Vanum dictum; Quid dicēt homines?

Virtutiſne viâ, populari abſterrear aurâ?
Vrge iter vſque tuum: diſcerpant cetera venti.

Moetmen, om tvolckx ghesech, de deucht en tgoet verlegghen?
Siet ghy naer uwen wech: maer niet, watmen sal segghen.

Faut il pour le rire, Du monde, et ſon dire, Rompre ſon deſſein?
Suy touſiours tes erres, Ne te chaillant guerres, De ſon caquet vain.

cultum,mores,honores,&statum mutem:si in Religione aliqua,mundo abdicato,Dei me seruitio deuoueam; quid dicetur de me? Ecquid quæso dicetur? Et quis quid dicet? Optimi quique factum laudabunt, Deo agent gratias, & ad imitandum fortè exstimulabuntur exemplo. Mali maledicentia sua & obloquio rem magis confirmabunt; testatumq. facient,sanctú & diuinum esse,quod ipsi ita auersantur.Sic ille Philosophus,cui cùm diceret aliquis: Malè de te loquuntur: Credo, inquit,sed mali. Æquè enim magnæ est laudis, & à bonis laudari, & vituperari à malis. Nam vt dicit Seneca: Malis displicere, laudari est. *Seneca.* Rectum enim esse necessum est,quod cum torto & prauo non conuenit. Quamobrem debet quisque sibi suęq. saluti consulere,neq. dictis hominum moueri,quãdo boni quidpiam conceperit animo;sed si dubitat,rem omnem cum expertis,& benè in eo genere versatis expẽdere. Primùm, maiorem Dei gloriam, animæ tuæ salutem,& rei conceptę cum his aptitudinem attende:neq. quid dicturi sint homines, vel obliquè consideres.

C Hic tu mihi equum generosumq.caballum imitare;qui licet omnes totius plateæ atque oppidi canes eum allatrent, imperterrito suo atque animoso passu procedit contẽtis omnibus: tantumque abest, vt propterea gradum figat,cœptumq; iter retexat turpiter, aut eò lentiùs prorepat,vt potiùs maiores animos induat,generosioriq; plausu tellu- *Equus generosus nil canum latratus moratur.*
D rem pulset,iterq. suum conficiat.Per ipsum sanè licet,latrẽt canes,ferratosq. eius sectentur & mordeant calces,quousq. libebit;redeantque sponte domum, dum latrando mordendoq; defessi sunt:ipse interim eos nil moratur. Videasq. canes etiã eò vehemẽtiùs transeunti tibi oblatrare ac baubari, diutiusq. insequi,quò plus curaueris: sin negligas, sponte tacent domumq. suam repedant. Ita in bono proposito prosequendo,cõtra hominum latratum cordato est Christiano faciẽdum.
E An me canum latratus à bonis absterreat? Quin & rusticanam aliámve mulierem in huius capitis typo expressam tibi imitandam propone. Quidnam agit? quod agunt eiusmodi, quæ gallinis alendis dant
F operam? Oua studiosè in sinũ è nido colligit. Gallinæ interim,& ipse etiam gallus gallinaceus garritu & clamoribus omnia complent. An illa propterea à cœpto desistat? nihil minus.Cogitat quippe. Vestra vobis garrulitas permittitur;at mihi hæc oua cedent. Vos quod vestri est muneris facitis;ego quod mei,curo. Ita cuiq. salus sua curę esse debet: nemo autem stultis hominum iudiciis vel obloquiis moueri.

Nam sicuti salua conscientia neque velis neque possis malum facere,etiam toto id tibi mundo suadente; ita nec bonum, quod teste eadem conscientia tibi faciendum est, debes omittere; etiam si mundus reclamet, vel obloquatur quispiam.Dic talibus saltẽ,quod Titus Tacitus Metello sibi obtrectanti: Facile est in me dicere: cùm non sim *T.Tacitus.* respon-

Maledicentiæ tolerantia:

responsurus. Tu didicisti maledicere; ego, conscientia teste, didici maledicta contemnere. Si tu linguæ tuæ dominus es, vt quicquid lubet effutias; ego aurium mearum sum dominus, vt quicquid obuenerit, audiant inoffensæ. Quod sine dubio, nos Christiani, perfectiùs obseruare deberemus, quàm tales, qui lumine fidei, & gratiæ dono caruerunt. Scimus etenim certò, sicut nos, coram Deo, totius mundi patrocinium non excusabit, si propria accusarit conscientia; ita nobis nihil obfuturam hominum omnium refragationem, si iuxta Dei nutum, ac propriæ conscientiæ testimonium, processerimus. Quo illud Augusti etiam spectat, Benè agere, & audire malè, Regium esse; ac duplicis meriti; ex operis boni præstantia, & patientia linguæ maledicæ.

Tob.2. Tobiæ exemplo;

Quid de Tobia dicemus, qui vxoris propriæ exprobrationē, & petulantem in maledictis linguam toleranter audiuit; atq; si ob eleemosynarum, operumque misericordiæ laudabilem piumq; vsum, in cæcitatem illam temporaneam incidisset? Sic & ante luminis priuationem ipsi eadem atque alij plures improperarant: at non propterea destiterat mortuos sepelire, pascere famelicos, mœstos cōsolari, & concaptiuis monita salutis dare. Sciebat vir ille sanctus, non esse bonum opus ob maleuolorum dicacitatem omittendum.

Iob.2. Exemplo Iob.

Ita neque Iob à recto virtutum tramite deflexit, tametsi etiam ab amicis, miris dicteriorum modis lacesseretur. Sed quo in speculo id expressius nobis, quàm in tota Domini nostri Saluatoris vita optemus exhibitum? Is enim non tantùm aliquando corporaliter insidias ei & mortem moliētibus Iudæis, sed & blasphema lingua maledicentibus, per medium illorum ibat: nobis exemplum præbens, ne vel latum vnguem ob hominum maledicentiam à recto deflectamus.

Luc.18.

Id vidit vel cæcus ille secus viam: tantum enim abest, vt ob increpantis turbæ voces à cœpta Christi inuocatione destiterit, vt etiam eò magis ac magis opem eius implorarit.

Niceph. lib. 11. cap. 36. Moyses latro conuersus.

At nunc mihi meritò considerandus veniat Moyses ille Maurus, monachus. Hic postquam latrociniis Ægyptum agitauerat, Anachoretarum inibi vitam contemplatus, monachus factus est, Isidoro Abbati se tradēs instituendum. Quid egit? quid animo voluit? quidnam dicerent homines? presertim ipsius cōgerrones, collatrones? Minimé gentium. Longè fixiùs in tam preclaro cœpto gressum firmauit, quàm vt tam inani ac friuolo sibilo se loco moueri permitteret. Quinque etenim & septuaginta annos Deo in solitudine seruiuit: sex annos cella inclusus permāsit, ad multam noctem stans orabat, pane tantùm & aqua sustentabatur. Deinde charitatis operi se accingens, noctu peragrabat solitariorum tuguria, hydriasque ipsorum aqua replebat, vt procul haustum petentibus, laborem leuaret: peracto officio, tacitus redibat. Sic faciendo, qui priùs homicidiis infamis fuerat, factus est sanctitate clarus: & qui quondam rapinis terram infestarat, regnum

cælorum

cælorum vi alia rapuit. Interea temporis, dum ille eundo, redeundo, per deserta vagando, in priorum contubernalium incidit occursum & manus; quid egit? quid cogitauit? num illum mutatæ vitæ, cœpti melioris, habitus noui, operum humilitatis, suiq; propositi puduit? num ipsis eum deridentibus, ad pristina reuocantibus, aures prębuit? cessit? destitit ab instituto? Nequaquam profectò. Quin immò quamplurimos eorum ipse ad suum pellexit consilium; & quemadmodum candidatus hic Maurus in se pellem mutarat Æthiopis, ita & eos docuit leopardi maculas deponere, & secum monachorum vitam viuendo, deposito cameli gibbo, per foramen acus transire. Eius in Martyrologio memoria celebratur 28. Augusti. Ita & de S. Guilhelmo referre nihil impedit, qui à S. Bernardo ad vnionem Ecclesiæ reductus, & ad peccatorum pœnitentiam permotus, quando iam & statu & mutato habitu, vitam planè aliam ducens, eremita factus, thoracem ferreum, quem contra Ecclesiasticam vnitatem gesserat, nunc super nudo corpore in sui castigationem summa cum pœnitudine atque humilitate gestaret, & in totius mundi conspectu totus in alium virum mutatus esset: si tum ei in mentem venisset, aut vllo modo attendisset, quid vel amici vel mundus dicerent; citò sanè manum ab aratro Euangelico remouisset, & respexisset retrorsum. Verùm è contrario ita cœptis institit, mundo frustrà reclamante, vt quamplurimos ad sui imitationem permouerit: Ordoque inde sit institutus VVilhelmitarum, anno Domini 1155. Dicat igitur quicquid volet mundus; tu, quid tibi sit facto opus, attendito.

S Guilhelmus. *Surius tom. 1. Febr. 10.*

Quinimo, si contigerit maleuolorum aliquem, ob pium tuum exercitium, sarcasmum in te vel scomma conijcere, tibique videatur aliquid respondendum; id ita prudenter instituas, vt ipsi aliisque ædificationi esse possit. Quemadmodum enim in Gedeonis exercitu, lagenis ad se inuicem complosis, inclusæ lampades, tum in mutuum solamen, tum in communis hostis excidium, resplenduerunt; ita operę pretium est, vt, si quando facimus inuicem angustias, & vascula nostra fictilia fragilitatis humanæ ad se mutuo colliduntur, sic lux patientiæ, humilitatis, & charitatis eradiet, vt inuicem ædificemus, & communis animarum nostrarum hostis exstirpetur.

Iudic. 7.

Oratio pro constantia in virtutibus seruanda.

QVandoquidem sine te, ô dulcissime Iesu, neque recti quidquam cogitare, nec incipere, nedum perficere valemus; fac nos in virtutibus stabiles, & da gratiam ita omnia obstacula superandi, vt viam salutis inoffenso pede ambulantes, virtutum pręmia consequi mereamur. Amen.

CAP. XXXVIII.

Quæ nos infesto circumstant agmine pestes?
Mūdus ouās: Satanasq́. furēs: Caroq́. intimus hostis.

Tres animę nostrę hostes: Caro, Mundus, Dęmon.

Si homo, Dei pacem atque amicitiam saluam sibi conseruasset, nullum ipse hostem, præter diabolum, habuisset; qui inuidere quidem, non autem nocere potuisset. Sed, quando à debita Deo obedientia discessimus, omnia nobis contraria facta sunt & aduersa; & nosipsi molesti nobis. Hoc illis beati Iob verbis clarè exprimitur, dum ait: *Peccaui: posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihi metipsi grauis.* (Iob. 7.)

Tres præcipui sunt hostes, hominem ad peccatum incitantes, eiusque salutem acriter impugnantes: Caro, Mundus, & Dæmon. A
Qui à D. Ioanne alio loquendi modo produntur: *Omne*, inquit, *quod est in mundo, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* (1. Ioan. 2.) Horum omnium Princeps & Rex diabolus est. Nam etsi tres isti, per se singuli, turmam atque aciem peculiarem constituant, quò in nos omni ex parte impressionem faciant; meritò tamen totius prælij huius tam infesti dux & imperator diabolus dicitur; quia alij sub eius quasi castris & signis militant aduersus hominem. Expeditio ista rectè in libro Iob designatur, vbi sic legitur: (Iob. 1.) *Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio.* B

Dicit idcirco idem Sanctus miseriam huius vitæ considerans: *Militia (seu tentatio) est vita hominis super terram.* (Iob. 7.) Adeò vt mundus totus campus dici possit, vbi conflictus committitur; vitæ decursus, tempus belli: quo durante pugnandum est, & corona promerenda. Inspector Deus, qui & auxiliator fortis; daturus, post adeptam victoriam, æternæ gloriæ triumphum. Sic D. Paulus ait: *Nemo coronabitur, nisi legitimè certauerit.* (2. Timot. 2.) Quemadmodum enim via filiorum Israel, per desertum, continua cum hostibus pugna fuit, quibus debellatis, in terram promissam triumphatores ingressi sunt: ita vita nostra, assidua cum nostris hostibus est decertatio, qui nos & à dextris & à sinistris infestantes, ab ingressu patriæ cælestis arcere conantur: atque non nisi omnibus istis ritè pugnando superatis, promissam illam lacte ac melle manantem supernorum ciuium regionem, ac coronam gloriæ, possumus obtinere.

Hoc interim solatij habemus, nihil nobis esse timendum, etiamsi consistant aduersum nos terna hæc castra, etiamsi insurgant in nos tres

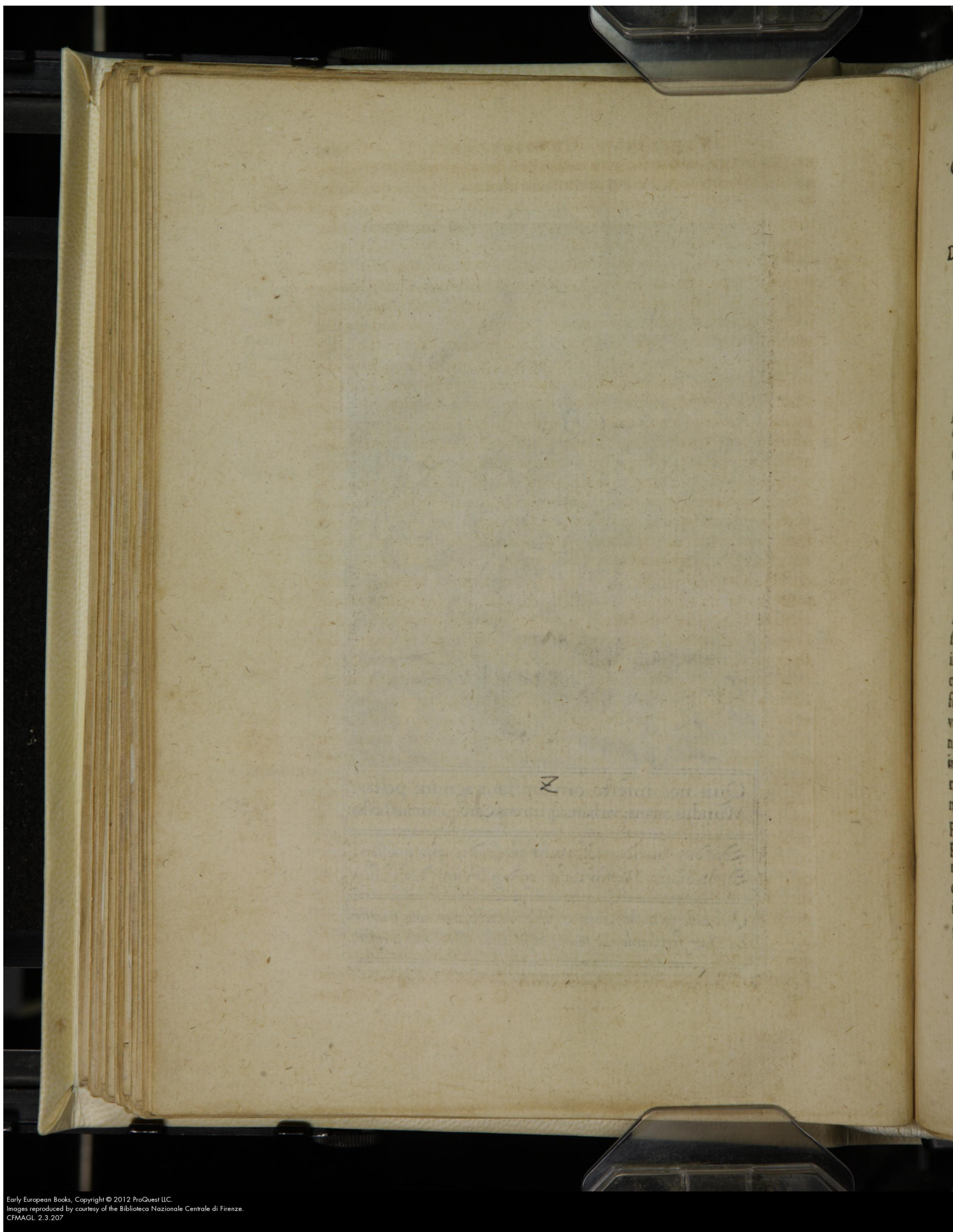
TRES CONIVRATI ANIMÆ HOSTES. 38.

Quæ nos infesto circumstant agmine pestes?
Mundus ouans: Sathanásq; furens: Caroq; intimus hostis.

Die dry vianden fel, welck synse; die ons quellen?
De weerelt: t'Vleesch rebel: en den Prince der Hellen.

Quel ennemy tache, Sans treue et relache, Sur nous trionfer?
La Chair fretillarde, Le Monde, et la darde, Du Prince d'enfer.

tres istæ turmæ, quamdiu tuta intus conscientiæ quies & tranquilli-
C tas conseruatur. Sicut enim echinus aut ericius, surrigens vndique Echinus, bonæ conscientię typus.
setas, in medio adlatrantium canum liber conquiescit, ita bona con-
scientia, innocentiæ tecta velamine, inter omnium hostium insultus
& insidias, immunis, & tuta est.

D Primi tanquam domesticis hostis, Carnis inquam, pugna, in Eua Hostis j. Caro. Eua. Nabal.
primùm nobis figurata fuit, quæ Adamum blanditiis ad Diuini mandati transgressionem pellexit. Deinde etiam in stulto illo Nabalo satis expressam habemus carnis rebellionem, qui commoditati suæ, & ventri pascendo, ac gulæ seruiens, cetera parùm curabat; hebes, deses, ingratus, cor suum crapula & ebrietate grauans, sibiq; eo modo infelicem atque inopinatam mortem accercens. De quo ipsa eius vxor Abigail rectè dicebat: *Stultus est Nabal, secundùm nomen suuum: & stultitia est cum eo.* 1. Reg. 25. Ita & caro: vna quasi manu, florum, sertorumque redolentium amœnitate prætensa, altera gehennæ incendia occultè comportans, vt fallaciter hominem incautum illis inuoluat: interim voluptatibus dans operam, & iucundè in certam perniciem ruens: non recogitans momentaneum esse quod delectat, æternum verò quod cruciat. Figura carnis non incongrua & Goliath fuit: qui, 1. Reg. 17. Goliath. instar turris carneæ, spiritum, in Dauide figuratum, persequitur; & castris Dei magna cum proteruia insultat. Magna sanè & periculosa est hæc cum hoste domestico pugna. Inimici hominis, non Mich. 7. Matth. 10. tantùm vicini, amici, & domestici eius; sed & ipsemet homo suus hostis est. Quid enim tam tu, quàm spiritus tuus, cum carne tua & sanguine vnum eundemque constituens hominem? Hostem tuum in te circumfers, eodem tecum non tantùm vestimento tegis, eodem cubili componis, eadem tecum dignaris mensa; verùm etiam eum foues, pascis, defendis, & fortem facis contra te. Hostem agnoscis, vt hostem pateris, & vt amicum habes; & quo eum tractas humaniùs, eo ferociùs insurgit. *Scio* (inquit Apostolus) *quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum.* Rom. 7. Et vnde ista quæso nobis in carne rebellio? Vnde carnis rebellio. Ex primi parentis peccato. Vt enim omnes in Adamo eramus, ita in eo omnes peccauimus, & Deo fuimus inobedientes. Pro pœna autem commissi, inter infinitas alias miserias, etiam fomitem peccati, & ad malum propensionem, iure quodam hæreditario sumus consecuti; vt caro resistat spiritui, bellumque lethale duarum quasi gentium, proprio gestemus in vtero. Quod D. Paulus apertè ita testatur: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Cuius rebellionis acerbitate commotus, in se omnium nostrûm deplorando miseriam, sic exclamat: *Infelix ego homo; quis me liberabit de corpore mortis huius*: Rom. 7. aut vt dissoluar, & sim cum Christo; aut illud saltem in seruitutem redigam? *Gratia per Iesum*

Christum Dominum nostrum. Si multi periculosam hanc carnis luctam attenderent, longè solicitiùs huic tam perplexo negotio inuigilarent: non ita se vino somnoque sopiri permitterent; non carnem hanc tam delicatè & gulosè infarcirent; non ollam istam, in qua, iuxta puerorum Propheticorum contestationem, mors est, sic semper succenderent, neque oleum adderent camino: quin potiùs, vel lacrymarum fluminibus ignem exstinguerent; vel per abstinentiam foco fomenta substraherent; vel, quod amplius est, ollam totam de flagrante flamma deponerent; consortio hominum, totique mundo mittentes nuncium, & vitæ se sanctiori, atque à turbis remotæ, consecrantes. Id haud dubiè consultius crederent, quàm cum impuro hoc carnis incentiuo, incendio tradi tandem sempiterno.

4. Reg. 4. Mors in olla.

Mundus, hostis ij.

Secundo inter hostes nostros loco Mundum constituimus, qui, prima fronte, miro etiam stratagemate hostilitatem omnem, quantum potest, dissimulat; at interim internecioni certæ dat operam. Vna quasi manu misero mortali monilia, torques, coronas, gazas, honores, & summam denique felicitatem protendit: at alterâ latenter pauperiem, seruitutem, omnimodam miseriam, & certum tandem interitum subinducit: fœdam faciem læta larua condecorans, vt in blandientem tantùm vultum intendentes securiùs decipiat. De mundi astutia, vanitate, & digno contemtu ex professo LXXV. Capite, & aliquot sequentibus tractabitur: hîc paucis, de Mundo, vt hoste animæ nostræ iuratissimo. E

Mundi nomine quid intelligatur.

Per Mundum intelligitur vanitas, malitia, inconstantia, nequitia, fallacia, fraudulentia, & stultitia hominum talia amantium: quin immò, tales homines ipsi, Mundi nomine nuncupantur. Quorum quãdoquidem caput & Princeps diabolus est, rectè Princeps mundi vocatur, hoc est improborum, ac mundanorum hominum. Hoc modo interrogat D. Augustinus: Quare peccatores nomine mundi appellantur? Quia dilectione mundi inhabitant mundum.

Augustin. Sermo. 49. de temp.

Varia mũdi hostilitas.

Mirando, atque adeò miserando nos modo impugnat Mundus; ridendo, adulando, multa promittendo, palpando, & mira dilectionis atque honoris indicia prætendendo. Cuius, in fucato isto ac blandienti hostilitatis genere, præcellens figura Ioab fuit; qui Amasæ occurrenti blandè dixit: *Salue mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum. Porrò Amasa non obseruauit gladium, quem habebat Ioab, qui percußit eum in latere, & effudit intestina eius in terram.*

2. Reg. 20. Ioab.

Iudas proditor.

Sicut & Iudas osculo Saluatorem nostrum vendidit, prodidit, tradidit. Sic & mundus facit, mellita sua blandiloquentia, fraudulenta laudatione, adulatione, arridenti facie, ac splendidis promissis, quasi osculo improuidum inescando, prodendo, & morti æternæ tradendo. Aduigilandum est igitur cuique eò attentiùs, quò tam fictus

fucatusque inimicus difficiliùs caueri potest. Ita D. Augustinus: *O mundè immunde, fallax & proditor! Nunquid non periculosior es blandus, quàm molestus? Nunquid non magis timendus es dum allicis, quàm dum spernis? Blandus enim, vt amicus excipitur, quando autem agit hostiliter, tunc vicissim vt hostis fugitur.* Aug. Serm. 31. ad frat. in eremo.

Et hoc pro more habet, vt quando blandimentis nihil efficit, tunc ad sannas, scommata, irritamenta; & demum ad apertam persecutionem hostilem conuertatur. Dum vulpina nihil pelle proficitur, leoninam induit, incipitque furere aduersum innoxios. Vtque tunc tutior est homo, quando illum mundus aperto Marte persequitur, quia ab illo tunc sibi tanquam ab hoste cauet: ita consultum est, vt ne quis à mundo fallatur, vincatúrve, illum potiùs aduersantem sibi, quàm blandientem eligere. Tunc enim certi sumus, & mundum nobis hostem esse, quod semper est, & Christum amicum & protectorem: qui id nobis prædixit, & hoc modo solatus est: *Si mundus vos odit: scitote quia me priorem vobis odio habuit.* Ecce dum aduersum nos, vt hostis consistit mundus, iuxta Christum stamus, cuius & mundus iuratus est hostis. *Si de mundo* (inquit) *fuissetis; mundus, quod suum erat, diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Et vos amici mei estis. In mundo quidem pressuram habebitis: sed confidite; ego vici mundum.* Vulpinę pelli leonina succedit. Ioan 15. Ioan. 16.

F Tertius hostis est Diabolus; qui, vt omnium Princeps, duos alios, per se alioqui satis noxios, suis castris adhibet; vt & per carnis illecebras, & per mundi insidias, miseros mortales in peccatum certamque perniciem pertrahat. Primùm quidem mali suggestione, deinde ad delectationem incitando; & postremùm, si vllo pacto potest, ad assensum permouendo: qui dum in re graui tribuitur, peccatum mortale committitur, etiam si re ipsa in actum non deducatur. Rei autem exiguitas, vt & alia aliqua circumstantia efficere potest, vt veniale tantùm existat. Diabolus, hostis iij.

Ex quibus omnibus liquidò constat, quàm non satis securè in vtramque, vt dicitur, aurem dormire liceat, tot vndique circumstantibus hostibus, insidias mille, & mille insultus struentibus. sed, quòd tanquam strenui milites, vigiles excubias agere debeamus, & semper quasi in acie armis accincti stare: eam circa partem, fideliorem custodiam, firmiusque præsidum collocando, vbi arcem nostram nouimus infirmiorem. Nam & hostis noster eò quoque oculos, atque animum coniicit; ibique frequentiores applicat machinationes. Singulorum siquidem discutit ingenium, propensionem, mores, infirmitates: qua ex parte faciliùs inuadi, expugnarique queant; vt faciunt exploratores; quod & Ioseph fratribus suis, tentandi gratia, obiiciebat, dicens: *Exploratores estis, vt videatis infirmiora terræ venistis.* Vigilãdum contra hostes. Hostis industria. Genes. 42.

nistis. Exploratisque omnibus, diabolus ibi struit insidias, vbi faciliorem fore victoriam considerat: & licet aliis ex partibus, vbi in homine munitiora tutioraque sunt omnia, certo stratagemate simulatos intentet assultus, huic tamen debiliori præcipuam admouet impugnationem, quam & loci conniuentiâ, & defectu præsidij, videt præ ceteris expugnabilem.

Hostis cõditiones. Habet hic hostis omnes cõditiones, quæ in acerrimo inimicio considerari & timeri consueuerunt. In primis, veteranus, & inueteratus est, iamque propemodum senis annorum millibus hanc bellandi artem exercuit. Astutissimus, fortissimus, impudentissimus, & mille artifex est: naturalia enim, quibus pollebat vt Angelus, etiamnum retinet, iisque modo in nostram perniciem abutitur. Malus est, vt etiam mali nomine diabolus intelligatur. Superbus, adeò & Rex super omnes filios superbiæ. Hinc valdè præsumtuosus; audax in attentando, & in persequendo pertinax. Indefessus, arena non cedens, tametsi non raro superetur. Si fugam simulat, pugnam restaurat ardentiùs. Inuidus est, malitiosus, impudens, & imperterritus. In omni certaminis genere, astu bellico, & stratagemate versatissimus ac versutissimus.

Pręsidia contra hostes. His tamen, Deo laus, non obstantibus, modò vigiletur attentè, fidelis adhibeatur custodia, præsidia dicta adhibeantur, & sit de cetero ad illum recursus in omnibus, sub cuius signo, Crucis vexillo, in sacro Baptismate inaugurati, omnes militamus; hoc est, ad Ducem nostrum, hostiumque nostrorum victorem Christum, pro belli directione, virtutis incremento, & diuino auxilio confugiamus; nihil est, quòd minaces hostium moremur manus; non est quòd terreamur; aut in minimo animum despõdeamus: quia fortior est, qui nobiscum est, quàm qui contra nos. Benè ideò nos monet Apostolus:

Ephes.4. *Nolite locum dare diabolo.* quasi dicat, State, ne cedite, in aliquo ei concedentes, vel consentientes. Quin potiùs, vt D. Iacobus ait, *Resistite*

Iac.4. *diabolo; & fugiet à vobis.* Quid minùs miles in conflictu faciat, quàm vt stet, non cedat, figat pedem? Hoc resistere, hoc pugnare, hoc est

1.Pet 5. victoriam consequi. *Aduersarius enim noster diabolus*, tametsi *tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret*. Crocodili tamen mores obtinet; qui, vt fugientes insequitur, ita fugit ipse insequentes ac resistentes. Vnde rectè præsentissimi remedij loco suggerit D. Petrus,

Fides, victoria. supra dictis verbis subnectens: *Cui resistite fortes in fide.* Fides nostra est, Christum illum debellasse, eiusque contudisse vires; ita vt nihil nobis nocumenti queat inferre, nisi nos ei in malum, consensum præbuerimus. Quando namque desiderabilem illum in Christo bolum, latente intus diuinitatis atque innocentiæ hamo, iniquo & auaro rictu momordit, & morte illum turpissima atque indigna affi-

ciendo

ciendo deglutiuit; ita tum liuidas suas fregit fauces, ita dentes effracti, ac molares omnes contriti sunt, vt deinceps factus edentulus, non amplius mordere, sed labris blandiri tantùm ac lambere valeat. Non enim potis est quenquam ad peccatum nolentem impellere, sed nouit tantùm blandis suggestionibus illicere, & suauiloquentiæ fallaciis, quasi in laqueum dulcibus sibilis aues inducere. Vt & in Christo ostendit, dum non illum deturbare conatus est, sed tantùm blandè hortans dixit: *Mitte te deorsum.* Et quandoquidem hoc a libera nostra voluntate dependet, & proprio arbitrio, alia non est re in hac lucta opus, quàm vt cum diuina gratia bonam custodiam super munitione cordis nostri constituamus; non consentiamus in malum, & resistimus. *Hæc est victoria, quæ vincit mundum*, carnem, & diabolum, *fides nostra.* Ne te victum dederis, & vicisti. *1. Ioan. 5.*

Cani quoque, ob id, catenato solet comparari diabolus: qui vt latret, ringatur, frendeat dentibus, propriis se saucians morsibus sanguinolentos protendat rictus, teque quasi inuasurus insultet; certus tamen es, quamdiu intra catenæ extentæ spatium te non immittis, illum ne hilum quidem tibi posse nocere. Si dentem tibi, vel vnguem infixerit, certè non est quòd cuiquam alij quàm tibi imputes: quia intra facultatis eius nocēdi limitem, ac quasi ipsius horizontem te ingessisti, extra quem futurus eras immunis. Hinc est etiam quod semper in omni tentatione consulitur, vt principium cautè obseruetur, quo neglecto, non facilè consequentia euitentur. **Cani catenato comparatur diabolus.**

Ex eo namque tota ferè dependet belli prosecutio, & victoria. quod alia similitudine nos egregiè docet Isidorus, dum sic ait: Diabolus serpens est lubricus: cuius si capiti, hoc est primæ suggestioni non resistitur; totus in intima cordis, dum non sentitur, illabitur. Vigili ideò, vt dixi, custodia opus est, plusquam magnis multarum copiarum viribus. Nam, sicuti prouido sagacique in specula oculo vigilis, meliùs aliquando ciuitati prospectum est, hostem eminus videndo, detegendo, & solo campanæ pulsu arcendo, priusquam accedat propiùs; quàm mille armatorum millibus, dum iam hostis vel per mœnia illapsus, vel per portam intromissus est: ita in omni ad peccatum impugnatione, quæ per tentationem fit, attentâ in principio curâ, insidiarum detectione, ad arma conclamatione, ad Deum per preces refugio, concessorumque præsenti præsidio plus efficitur; quàm omnibus aliis quibuscumque modis & mediis, quando iam serpenti malo in cor, per delectationem, & prȩsertim per consensum, concessus ingressus est. Qui minimo æris sono, vel tubæ clangore, aut etiam vocis clamore, arceri procul poterat, non admissus; si intra limina pedem ponat, quantæ molis, quanti sanguinis, qualium erit copiarum, admissum eiicere? ferè actum semper est, quando eò ventum est. *Isidorus lib. 3. cap. 5 de summo bono.* **Vigiliȩ bonȩ securitas.**

Hinc

Simile à literis proditoriis.

Hinc etiam sicut, quando proditoriis blandisque litteris, in ciuitatem vel castra ab hoste submissis, ducum aduersariorum ciuiúmve animi ad defectionem solicitantur; consultum planè est, dum id scitur, vel etiam subolendo timetur tantùm, litteras eiusmodi non aperire, nec vel inscriptionem legere; immò vel non accipere, vel eis acceptis, & in focum coniectis, nuncio suspendium minari, si redeat: ita tutissimum prorsus est, primas tentatoris blanditias ne vel adspectu dignari, auersari inscriptionis titulos, attributos honores, promissas opes, & quicquid animum in malum possit inflectere. Alioqui, si explicare clausas inceperis litteras, considerare quæ splendidè appinguntur, ponderare promissa, incipies affici, volesque ad calcem perlegere, & periculum facere. Actum est, in nassam ingressus es, specie boni inescatus, non facile erit reuocare pedem, & euadere. Obseratas itaque litteras, totamque tentationem in ignem charitatis Christi conicito, & nuncio, hoc est sensualitati, minare suspendium, teque illam per pœnitentiam castigaturum, & cruci Christi affixurum, si simile vnquam deinceps attentarit.

Stratagemata varia hostis nostri.

Non erit inconueniens, stratagemata hîc diaboli præcipua ponere, vt nota meliùs caueantur. Interdum enim, more militari, exiguo se ostẽtat numero & robore, pręcipuis copiis post montem aliquem inanis gloriæ, ob virtutis alicuius speciem, aut post densam vitiorum
I. siluam in insidiis latentibus; vt eò fidentiùs in certaminis campum pellectos, immissa totius exercitus potentiâ, opprimat. Sic Diotimus contra Lacedæmonios, Cæsar contra priscos Gallos, & plures alij actitarunt. Neque nimis timendus est hostis, neque vice versa nimium contemnendus.
II. Aliquando fugam simulat, vt te vel securum, vel temerè insequentem, & à fronte & à tergo surgentibus insidiis, interimat. Ita in bonum, Dei instinctu, fecit Iosue contra ciuitatem Hay: & Israel cõtra tribum Beniamin, quam castigare debebant.
III. Aliquando magnam ostendat hostis potentiam, vt terreat ac percellat imbellem. Sic D. Antonius stupendos incursus sustinuit, & omnes diaboli machinas superauit. At periculosissimum est, quando subdolus animarum nostrarum impugnator, pauentem conscientiam horrendo indefessoq; tentationum tumultu fatigat, & obruit.
IIII. Nonnunquam hostis tesseram signúmve militare alterius partis assumit, vt in accessu amicus appareat, tutiusque omnem tunc discindat aduersùm exercitum. Ita Darius profligatorum hostium exuuias & insignia suorum aptauit humeris, & ita in reliquam hostium partem immisit. Ita Corœbus: Mutemus clypeos, Danaumq. insignia nobis Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoste requirat? Sic diabolus salutem, quietem, & omnimodam prosperitatem nostram, vt amicus, se quęrere simulat, vt maiorem in ruinam præcipitet; sicuti Euæ per serpentem omnia bona

Polyæn li. 1.

Virgilius 2. Æneid.

& ma-

& magnifica optare videbatur; Eritis ſicut dii. Hunc in modum S.Iulianæ Virgini iam pœnis pro Chriſti nomine affectæ, & tantum coronam martyrij in carcere exſpectanti Belial diabolus, formam angeli fidelis gerens, apparuiſſe fertur, atque dixiſſe, Chriſtum iubere, vt illa potius Diis gentilium ſacrificaret, quàm vt cruciatibus deficeret. Obſtupuit Iuliana tali nuncio, & dubitans quinam eſſet, à Deo ſibi certius indicari poſtulat. Mox diuinitus inſpirata, manu illum apprehendens, vinculis conſtrinxit, verberibuſque affecit; volente Domino, vt ſceleſtus Belial ab eadem, cui diſſuadere auſus fuerat ſuppliciorum pro Chriſto patientiam, ſupplicia ipſe perferret. *Surius tom. 1.*

Sed, quidni Iuſtinæ quoque virginis exemplum adiungamus, in quo nequiſſimi hoſtis ſtratagema nefarium, & aſſumpta virtutis larua, detracta tamen, detegitur? Cùm enim Aglaius iuuenis eius amore ardẽs adhibitis Cypriani magi præſtigiis, nihil efficere potuiſſet, quo eam ad libidinẽ occulta carnis titillatione illiceret; ſed illa ſigno crucis perterritum dæmonem effugaſſet: alius dæmon à mago ſubmiſſus eſt priore callidior, qui virginalem formã habitumq; indutus, ad Iuſtinam accedens, etiam ſe, ſicut illa, virginitatem Deo vouiſſe dixit; proinde petere, vt ſi nõ in ſocietatem, ſaltem in ſeruitium reciperetur. Suſceptus igitur, poſt dies aliquot captatâ occaſione, ſuſpenſo triſtique vultu, dubitare ſe ait, num virginalis ſtatus Deo ſit gratus, cùm ſcriptum ſit, Creſcite & multiplicamini; ſanctiſſimæque veteris teſtamenti mulieres Deoq. gratæ viros habuerint. Cœperat iam pænè Iuſtinæ animus nutare, & de virginitatis propoſito ambigere: ſed mox ſeipſam reprehendens, Chriſti nomine inuocato, crucis ſe ſigno muniuit; & dæmon crucis virtutem non ſuſtinens, effugit. Ita callet igitur hoſtis noſter omnes artes, atque vniuerſa ſtratagemata, quæ vnquam vel terreſtri, vel nauali in prælio excogitata fuerunt; ſed fidelis miles Chriſtianus, in Deo ſuam ponens fiduciam, omnes hoſtilitates & carnis, & mundi, & diaboli ſuperat, & in Domino exultabundus triumphat. *Gregor. Nyſſer. Orat. 20.*

Oratio contra tres animæ noſtræ inimicos.

REx regum, & Domine dominantium, atque exercituum Deus, ex omni parte impugnor, & vim patior vndique; caro rebellat, mundus mihi vult dominari, & diabolus in me imperium vendicat: Adiuua me, Deus, vt continuam huius vitæ militiam legitimè certando conficiam, & æternæ gloriæ coronam ſecurus accipiam. Amen.

CAP. XXXIX.

Quod miseris tutamen erit discrimine tanto?
Gratia: Libera mens: & præsidis Alitis arma.

Tria rara prę{s}idia contra hostes.

DMIRANDA verè Dei prouidentia, & bonitas, qui nos in medio hostium nostrorum nequaquam inermes, auxilioq; destituos deseruit; sed ita de omnibus, quæ ad pugnā pertinent, prouidit; vt meritò dicere possimus, fateriq; debeamus, prælium hoc spirituale, omnemque hostium nostrorum conatum, potius ad armorum nostrorum laudabile exercitium, & ad maioris victoriæ triumphique promerendi occasionem facere, quàm ad aliquod nostrum damnum, vel incommodum. Id haud dubiè experientia edocti testantur omnes; non tantùm, qui conflictu peracto feliciter, nunc coronis partisq. tropæis fruuntur in Ecclesia triumphante, hoc est in cælo; verùm etiam, qui in militante adhuc, incerti de belli exitu, luctantur. A

Vexillum crucis.

Optimè nos ideò animatos esse oportet; neque à conscisso sanguinolentoq. Christi vexillo vnquam deficere, neque loco nostro, quem in castris Ducis nostri nacti sumus, tantillum discedere; sed magnâ constantiâ cum pugnace illo hostium nostrorum antagonista dicere: *Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.* Ac si vir virum legeret, diceremusque, quod communiter tali casu dici solet: Tu pedem tuum meo pedi coniungito, sis mihi commilito, & auxiliator; & veniat qui volet. Sicut apud Isaiam legimus: *Stemus simul; quis est aduersarius meus? accedat ad me.* Quod Apostolus Paulus claris verbis dicit: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Estq. Deus, sine dubio, cum omnibus qui cū ipso sunt; hoc est, qui studēt ipsi placere, & in eius gratia stare.

Iob. 17. — *Isaiæ* 50. — *Rom.* 8.

Vilitas hostium nostrorum.

Quæritur igitur, quod tutamen sit miseris, tanto in discrimine. Verum quidem est, si rem ipsam introspiciamus, vt se habet, fæx tantùm est, velut lixarū hominumq. nihili, hostilis iste noster exercitus, & carnis, & mundi, & Principis etiam tenebrarum: de quo sic meritò Propheta: (vt ex vno omnes norimus) *Audiuimus superbiam Moab; superbus est valde: superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius, plusquam fortitudo eius.* Sed nos nostrâ socordiâ, meticulositate, negligentiâ, & pręcipuè innatâ ad malū procliuitate, hosti nostro imbelli addimus animos & vires; arma ei ex nobis ipsi subministramus, damus accessum, pectus telis ipsius nudamus, arma & scutum deiicimus. Sicuti de Regis Catholici hostibus hęreticis, nostrâ ignauiâ proteruiētibus, & ob peccata nostra quandoq. fortioribus, victoribusq; dicere possumus.

Isaiæ 16.

Vt

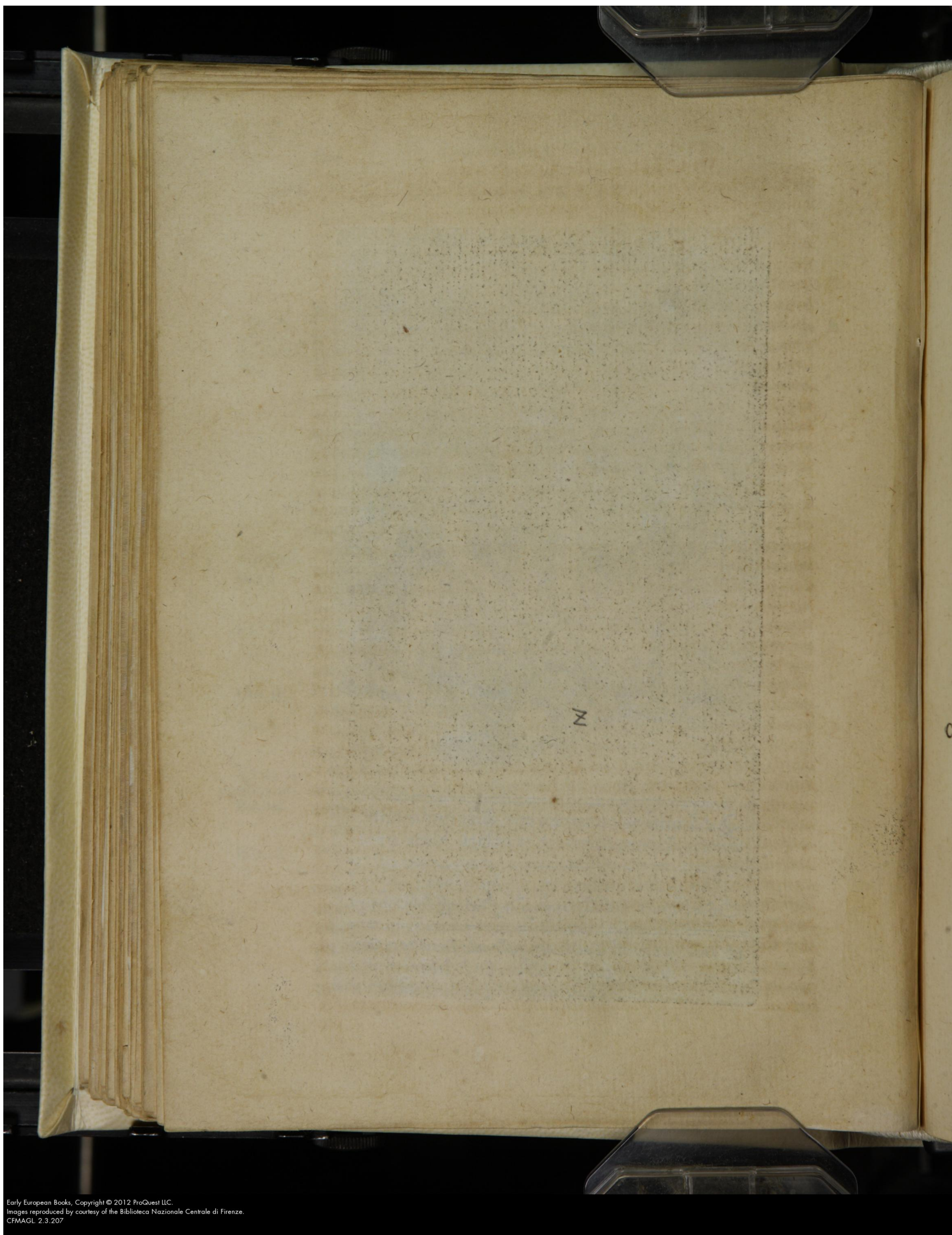
TRIPLEX CONTRA HOSTES ANIMÆ PRÆSIDIVM.

Quod miseris tutamen erit, discrimine tanto?
Gratia: Libera Mens: et præstitis Alitis arma.

Wat hulpe vinden wy teghen alsulcke iacht?
Godts grati: Wille vry: en dan d'Enghelsche wacht.

Hé Dieu! quel remede, Quel secours, quelle aide, Encontre ce Camp?
La grace du Pere, L'Ange tutelaire, Et l'Arbitre franc.

Vt & D.Hieronymus: Proh pudor! nostris peccatis Barbari fortes fiunt: nostris vitiis Romanus superatur exercitus. *Hieron. Epist. 3.*

Quandoquidem igitur insolentes nobis hostes nostri plus satis facessunt negotij; & in magnum quotidie discrimen coniiciunt; quod tutamen, quid auxilij patrocinijque hos contra habemus? quid arma-

B turæ? Arma militis Christiani graphicè apud D.Paulum discripta habemus, vbi Ephesios in Christi armamētarium inductos sic instruit: *Accipite, & induite vos armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam Iustitiæ, & calceati pedes, in præparationem Euangelij pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Necessariæ sunt istæ omnes Christiano militi conditiones; vt in primis ita in veritate consistat firmus, ac si ea præcinctus foret: ita tum operibus iustitiæ ac virtutum vestitus, ac si loricâ, variis inter se connexis ansulis contextâ, munitus sit: atq; ita in Euangelicæ vitæ paratus obsequium, vt qui calceatus, paratus ad iter est: Fidei etiam soliditate sic contra omnium hæreticarum diabolicarumq; sagittarum ignitarum iactum obtectus, ac si clypeo aliquo impenetrabili obumbretur: Caput item, salutem scilicet animæ, sic in omnibus cōtuendo, ac si galeâ protectus esset & casside, quæ ex spe salutis conflata est. Verùm, quia athleta Christi, non defensiua solùm arma, sed & offensiua, quibus hostem impetat, habere debet: hinc gladio etiam singularis S.Spiritus adstipulationis, quem sacrum Dei verbum suppeditat, instructum illum esse conuenit. *Armatura militis Christiani. Ephes. 6.*

Præter recensita, è Paulina munitione depromta præsidia, Tria alia præclara suppetiarum genera, in Responsione consignata videmus. In

C primis peculiare est contra hostes auxilium, Diuina gratia. Sub qua omnia illa comprehendi debent, quæcumque à Deo impetramus, in salutis nostræ protectionem, contra hostes eam impugnantes: siue per sancta Sacramenta, siue per preces nostras, Ecclesiæ, Sanctorum, & per merita id obtinemus: quocunq. nos etiam modo Deus solatur & adiuuat, aut etiam liberat, secundùm quod dicit Propheta Regius: *Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me! multi insurgunt aduersum me. Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo eius. Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.* Et vt alibi: *Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Auxiliū igitur, vt iam dixi, gratiæ Diuinę multiplex est, siue illā per certa media ab ipso in Ecclesia instituta, vt sunt præcipuè Sacramenta, siue eam simpliciter instillet animo, siue etiam precibus, operibusque pietatis permotus elargiatur, afflictum consolando, confirmando, modum superandi suppeditando, aut quocunque modo, *Præsidium I. Gratia Dei. Psal. 3. Psal 93.*

pro indigentis necessitate & deuotione viderit expedire. De hac gratia sic D. Paulus gloriatur: *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Ac propterea postquam ter Dominum rogauerat, vt stimulus carnis ab ipso auferretur, & pro responso audierat: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur:* cœpit, quod amplius est, in infirmitatibus suis gloriari, & exultare, ob gratiam quæ infirmitati adiuncta erat, eiusque occasione ei à Deo dabatur. *Libenter*, inquit, *gloriabor in infirmitatibus meis; vt inhabitet in me virtus Christi. Cùm enim infirmor, tunc potens sum.* Hoc ipsum tribus verbis dicit Ambrosius. Christiana infirmitas fortitudo est. Neque obscura est ratio. Sicuti enim, si puer paruulus, quoties in discrimen veniret, statim à fortiori iuuaretur, cuius custodię & protectioni commissus foret, fortior potentiorq. esset ad sustinendum resistendúque, oborta necessitate, quàm si citra insultum illum solus sibi relinqueretur: ita nobiscum agitur per gratiam Dei, in quacunque anxietate nobis assistentem. Adeò, vt plus lucremur in nostra infirmitate, ita per Dei opem confortati; quàm, sine Dei gratia, cum omni nostra prudentia & potentia queamus efficere. Benè ideò dicit D. Augustinus: Homo tunc peccatis vincitur, dum viribus suis iustè viuere conatur, sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. Qui verò Dei gratiam in primis præuenientem, tum comitantem, & assistentem amplectitur, tenet, nec dimittit; ille inexpugnabilis est. Quocirca optimè D. Chrysostomus ait: Gratia Dei, murus inexpugnabilis. Dicitque eam ob rem, benè animatus, & hac arce fretus Christianus, cum imperterrito hostium domitore Dauide: *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium in hoc ego sperabo.* Huc in exemplum adferri potest Saræ Abbatissæ Thebaidis victoria, quam Christi gratia de carne ac satana gloriosè, per humilitatem, & spem in Christo firmam, reportauit. Cùm cogitationes eius ad libidinem incitare soleret diabolicę malignitatis suggestio, nunquam, vt recederet tentatio, orauerat, sed vt illa assiduè oppugnaret, & ipsa semper vinceret. In hoc carnalis lasciuiæ bello per annos tredecim fortiter contendit; sed tandem, aliquanto acriùs impugnata, quàm vt sustinere posset, clamauit ad Dominum Iesum Christum, & superauit inimicum: ita vt oranti apparens dæmom diceret: Vicisti me, Sara, vicisti. At illa nihil sibi ex hoc laudis vendicans; Non ego, inquit, vici te: sed Dominus meus Iesus. Ex quo discimus, in omni tentatione, ad Dei gratiam, atque opem confugere; & præ humilitate debita, omnem ei victoriam acceptam ferre: sic Ioab Dauidi, expugnata ciuitate Rabbath: *Veni obside ciuitatem, & cape eam: ne nomini meo adscribatur victoria.*

Philip. 4. — *Ambros. sermo 25* — *Augustin. super Epist. ad Rom.* — *Chrysost. super Genes.* — *Psalm. 26.* — Sara Abbatissa. *Petr de Natal.* — *2. Reg. 12.*

Præsidium II. Libertas arbitrij.

Secundum contra hostes animæ nostræ auxilium, etiam à Deo nobis concessum, est Liberum arbitrium: per quod, sicuti in præcedenti D

Capite

Capite disseruimus, cum Dei adiutorio & gratia, & malum fugere, atque bonum eligere, ac facere possumus. Itaque, quandoquidem hostis noster, quicũque fuerit, nihil nobis inferre potest incommodi nisi voluerimus, consensumque præbuerimus; certum est, libertatem arbitrij ac voluntatis, Dei gratiam motam, & actam, adiutamque, impenetrabilem esse contra hostilia tela thoracem; & probatam munitionem contra omnes incursus: vt hac protectus, in conspectu hostium frementium, stare queas imperterritus, vt inuulnerabilis Aiax. Quod optimè D. Ioannes Chrysostomus breuiter dicit, & fusè prosequitur: Nemo lætitur, nisi à seipso. *Chrysost.*

De voluntatis libertate, præstantia, ac dignitate, vide plura in Capite XLIII. vbi de tribus animæ potentiis agitur ex professo; & cur
E Voluntas mallei symbolo designitur.
F Tertium cõtra hostes auxilium, est Angeli custodis patrocinium ac tutela. De hac, sequenti Capite peculiariter acturi sumus, eò quòd hæc Angeli tutelaris custodia benè tractatum singularem mereatur; tum vt ea ignorantibus melius innotescant, tum vt ad eam rectiùs norint confugere. Præsidium III. Angeli tutela.

Vt sub finem tamen huius Capitis specimẽ aliquod exhibeam huiusce auxilij, quod ab Angelo nostri custode percipimus, præambulam quasi sequentis Capitis D. Apostoli sentẽtiam hîc subiiciam. Sic enim habet: *Nónne omnes sunt administratorij spiritus: in ministerium missi, propter eos qui hæreditatẽ capient salutis?* Hic siquidem totius militiæ nostræ scopus, vt corona aliquãdo gloriæ potiamur, qua in re magno sunt nobis præsidio, contra hostes salutis nostræ æmulos, Angeli tutelares. *Heb. 1.*

Audientes aliquando Constantinopolitani Persas contra se ingẽtes copias comparasse, trepidare cœperunt, & anxij valde esse. Itaq. *Angeli* quidam, in Bithinia quibusdam in via apparentes, iubent renunciare Constantinopolitanis, vt bono animo sint: precibus se dedant, & firmam in Deo spem ponant; Romanos victores fore: se enim administratores belli à Deo missos dicebant. Quo audito, & ciuitas, & milites, erectis animis fuere, & alacres. Sed ad peculiarem de Angelorum erga nos ministerio tractatum accingamur. *Socrat. hist. Sac. lib. 7. cap. 18.*

Oratio pro adiutorio in militia spirituali.

Dixisti, ô zelotes amator animarum, Domine: Qui non est mecum, est contra me: pedem meum iuxta tuum ponam, quia tu adiutor fortis es: Voluntatem robora; largire gratiã atq. Angelo meo manda de me: vt neque caro, neque mundus, neque infernus ipse perterreat. Amen.

CAP. XL.

Ecquâ aliâ nobis ope Custos aliger adstat?
Acta Deo nostrasque preces patronus adornat.

Angeli custodis officium.

QVANDOQVIDEM hi versus de Angelico tantùm erga nos officio mentionem faciunt, de solo illo etiam hîc ex professo tractabimus; vbi de custodia particulari, omnique salutari ministerio, quod homini ab Angelo custode impenditur, ob oculos statuetur. Idque eò potissimùm, quòd non pauci vix semel in anno, immò aliqui fortè ne in vita quidem sua aliquãdo, Angeli sui boni implorent auxilium, aut etiam recogitent, se tantum à Deo præsidij habere: quod negligentiæ genus vehementer periculosum & perniciosum est, in tam morosa vitæ huius militia, & malitia hostium insatiabili.

Hieron. super Matth. lib. 3.

D. Hieronymus vnâ propemodum sententiâ, & Angeli custodis officium, Deiq; in nos ob id beneficium, & implicitè quid nostri vicissim erga eum sit muneris, ostendit; dum sic ait: Magna dignitas animarum; vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis, in custodiam sui, Angelum deputatum. Si tãtæ apud Deum dignitatis nostræ sunt animæ, quo loco nos eas habere debebimus, quantiq; præsidium tantum pendere? Istud in Christi Saluatoris nostri, Regisq; Angelorum verbis radicatum videmus, quando tamdistrictè interminabatur, ne paruulis per malum exemplum offendiculum poneretur, néve in minimo illis iniuria, quòd paruuli essent, fieret; ad terrorem, inquit: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* Ac si dicat: Angeli illi, qui paruulis à Deo dati, & in tutelam concessi sunt, etiam eâdem operâ, in Dei Patris mei consistunt præsentiâ, parati ipsorum contra vos causam agere, quærelas deponere, & vindictam, si opus est, exposcere, atque suos clientes vlcisci, si vllam eis intuleritis iniuriam. Hoc officij Angelici etiam D. Paulus apertè describit, dum sic interrogat: *Nónne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi; propter eos, qui hæreditatem capient salutis?*

A

Matth. 18.

B

Hebr. 1.

Vnde Angeli tutela incipiat.

Ministerium hoc Angeli tutelaris ab ipso hominis ortu incipit; nam quãdiu in vtero matris est, sub materni Angeli custodia iure esse censetur. Durat autem, donec eò homo peruenerit, vbi æternaliter est mansurus, siue in cælo, siue in inferno: tametsi enim malus sit, nunquam tamen interea temporis ab Angelo totaliter deseritur.

Circa tria versatur Angelicum in nos officium.

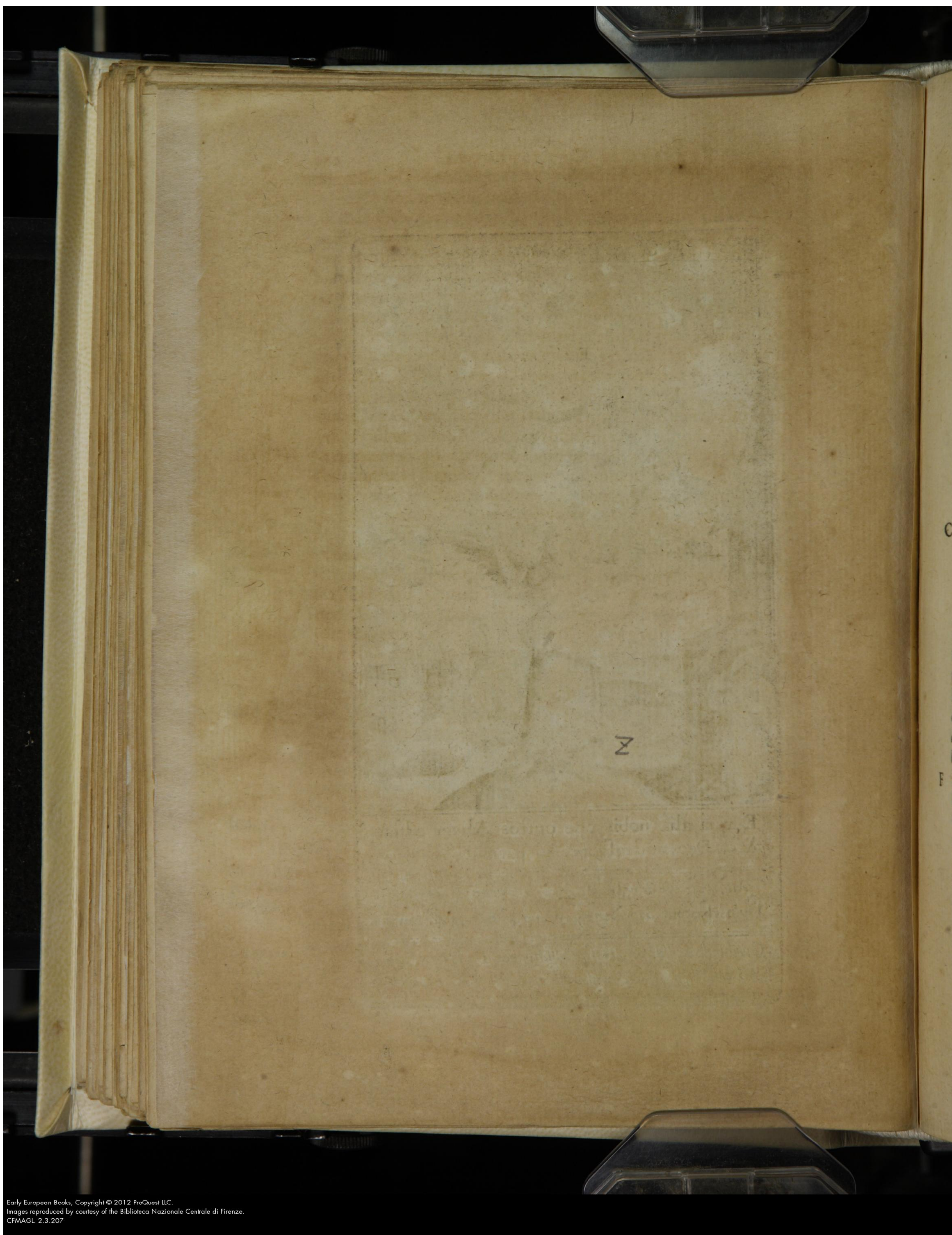
In tribus potissimùm consistit honum hoc Angelorum officium:
1. Custodiunt & deducunt nos in via vitæ huius, vt viatores:
2. Bona consilia suggerunt; orationes, & actus nostros Deo offerunt; nosque

Ecquâ aliâ nobis ope custos Aliger adstat?
Acta Deo, nostrásq; preces, patronus adornat.

Wat doet den Enghel meer, tot ons hulp, en versterken?
Hy verschoont voor den Heer, ons ghebedt, en ghewerken.

Quell'aultre assistence, Nostre insuffisance, De l'Ange reçoit?
A Dieu il presente, L'oraison feruente, Et tout oeuure droit.

nosque in hoc benè Deo seruiendi munere adiuuant, vt Dei cultores: 3. Et tertiò nos contra omnia aduersa defendunt, vt milites.

Primi officij Angelici eximiam habemus in veteri Testamento figuram, in Angelo populi Israelitici duce per desertum, donec in promissam terram inducerentur; noctu columnam ignis, vt facem procedentibus præferendo, vel ad quod opus erat noctis tenebras in lucem conuertendo: interdiu in columna nubis, ducatum dum incedendum erat præstando; & contra æstum pro vmbraculo, ac metandorum castrorum, quiescendique indicio, seruiendo. Hoc est quod Moysi Dominus promittebat: *Ecce, ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum, quem præparaui.* Nihil manifestius optari possit, in quo descriptum & figuratum videamus officiũ, quod nobis bonus noster Angelus, in via vitę huius perhorridam mũdi huius vastamq. solitudinem ambulantibus exhibet: donec in supernum illum locum perueniamus; quem non tantum ab origine mundi, verùm etiam speciali solicitudine atque amore, nobis ascendens in altum Christus præparauit; quod tam ex animo suis quos in finem dilexit, indicabat, dicens: *Vado parare vobis locum.*

Exod. 14. 1. Officiũ Angeli.

Exod. 23.

C Nũc audiamus, immò videamus potiùs ad oculum, quàm dilucidè hoc ipsum custodis ductorisq. Angeli ministerium, in Tobiæ historia demonstratũ sit: siue in ducẽdo, custodiendo, & reducendo Tobia iuniore, eiusq. gerendis negotiis; siue in senioris cæcitate curanda. Quæ omnia, inter se grati lætique commemorantes, posteris, quasi seriem tantorum beneficiorum ab Angelo perceptorum cõtexentes, memoriale constituerunt. Ita igitur Tobias iunior patri roganti, quid gratitudinis ergò dare possent viro illi sancto, qui eum deduxerat, hoc est Raphaeli, quem necdum Angelum esse cognouerant: *Pater* (inquit) *quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis eius? Me duxit & reduxit sanum: Pecuniam à Gabelo ipse recepit: Vxorem ipse me habere fecit: Et dæmonium ab ea ipse compescuit: Gaudium parentibus eius fecit:* F *Meipsum à deuoratione piscis eripuit: Te quoque videre fecit lumen cæli: Et bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hoc poterimus dignum dare?* Quis non existimet, se potiùs quotidiana quæ ab Angelo percipit ministeria recensita vel adumbrata spectare, quàm quod alteri acciderit, per exemplum audire? Speculum meritò hanc historiam dixerim; in quo, qui hactenus ignorarint quid ab Angelo custode beneficij quotidie accipiant, contemplentur.

Tob. 5. &c.

Tob. 12.

Ita etiam Angelus Dñi in somnis apparuit Ioseph, illum excitans, ad fugam in Ægyptum ob metũ Herodis ineundam tempestiuè præmonens, qui & speciatim pueri Iesu, ac matris eius Mariæ curam custodiamque iniunxit; & se dum tempus esset redeundi, significaturum id ipsi apertè indicauit, neque obscurè se viæ ducem fore promisit.

Matth. 2.

misit. Ecce, non solùm ipse Ioseph Domini custos, custodem Angelum habuit: neque sola etiam Domina Angelorum, ac Domini mater Maria, verùm etiam Christus ipse Angelico dignatus est vti ministerio: quod adhuc manifestiùs post turpem tentatoris abscessum accidit, quando *Angeli accesserunt, & ministrarunt ei*: & quando in horto oranti *apparuit Angelus de cælo, confortans eum*. Licet enim Saluator noster Dominus Iesus proprium Angelum nõ habuerit custodem, vt cæteri habẽt hominum, eò quòd ipse non eguerit (tametsi enim viator, etiam comprehensor erat) vti tamen, quod dixi, Angelorum ministerio non est dedignatus. Luculentum exemplum Angelici officij est & illud, quod in Actis Apostolorum legimus, vbi, postquam Apostoli à Principe Sacerdotum in publicam coniecti essent custodiam, *Angelus Domini per noctem aperiens ianuas carceris, educensq́ eos dixit: Ite, & stantes loquimini in templo plebi.*

Matth.4. Luc.22. Act.5. Act.12.

2 Officium Angeli tutelaris.

Secundum officij genus est, dum recta nobis cõsulunt; & Deo preces atque opera bona commendant. Suggerunt namque hominibus bona consilia, vt noxia deuitent, & meliora sectentur. Intellectum quoque hominis collustrant, voluntatem in bono corroborant, cor ad deuotionem & charitatem incendunt, & ita in ceteris, quæ corporis animæque vtilitati conducunt, auxilio sunt singulari. Orationes nostras frigidas, & oculis diuinæ maiestatis alioqui inacceptas ardenti sua deuotione accendunt, & adhibitâ suarum precum efficaciâ commendant. Quod dum faciunt, quasi in thuribulis aureis thus nostrum inamœnum, Deo gratum faciunt. Vt etiam D. Ioanni reuelatum fuit, vbi inter alia expresè testatum videmus, thus illud quod Angelus thuribulo aureo offerebat Deo, orationes fuisse Sanctorum. D E

Apoc.8.

Ita & Tobiæ Raphael Angelus indicabat, quid officij iam antea ei in hoc genere præstitisset, dum sic ait: *Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diẽ in domo tua, & nocte sepeliebas eos; ego obtuli orationem tuam Domino.* Quin & ipsemet Angeli pro nobis orant apud Dominum, neque tantùm nostras ei offerunt preces. Sic apud Zachariam Prophetam pro ciuitate Hierosolymitana aliisque interpellantem audimus Angelum: *Domine exercituum, vsquequo tu non misereberis Hierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es, iste iam septuagesimus annus est?*

Tob.12. Zach.1.

3 Officium Angelicũ.

Tertium officij genus est, quando nos ab aduersis non tuentur tantùm, verùm etiam pro nobis contra omnia aduersantia depugnant & nos adiuuant. Hinc præterquam quòd tam euidens habemus custodiæ testimonium, dicente Propheta Regio: *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* quod suprà & in populo Israelitico per Angelum noctuque diuque factum audiuimus; & in Tobia, qui ab inuadente F

Psal.90.

dente pisce custoditus fuit; & nos quotidie ab inuasore diabolo per Angelum custodem conseruari liberarique in illo vt in speculo conspeximus: etiam decertantem pro nobis contra hostes nostros tam animæ quàm corporis in figura spectare licebit. Quando etenim Pharaonis exercitus Israelem persequebatur exeuntem, Angelus, qui præcedebat castra Israel, conuertens se venit & stetit inter castra Ægyptiorum & castra Israel: & toto quidem noctis tempore ita Israelem ab Ægyptiis tuebatur, vt ad se inuicem non valerent accedere, sed dum populum Israeliticum per mare rubrum trāseuntē insequi Pharao præsumeret, in profundum maris demersus est; adeò vt virtutem hanc Dei sentientes Ægyptij clamarent: *Fugiamus Israelem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos.* Stupendum quoque auxilium fuit ac verè militare præsidium: quādo vnus Angelus nocte vna, in propugnationem ciuitatis sanctæ Hierusalem, percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. *Exod. 14.* *4. Reg. 19.*

Admirabili etiā modo per Angelum contra hostes hostilesq. flammas, in fornace Babylonica, tres illi viri singulares Dei cultores illæsi cōseruati sunt: Angelus excussit flammam ignis de fornace, & Chaldæos ipsos foris stantes interfecit. Ita etiam Iudith Angelo duce & superbum vicit Holofernem, eiusque desectis ceruicibus totum confudit exercitum; & salua atque intacta cum spoliis ac triumpho reuersa est. Sic illa Deum laudans id protestabatur: *Viuit Dominus, quoniam custodiuit me Angelus eius, & hinc euntem & ibi commorantem, & inde huc reuertentem. Et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari: sed, sine pollutione peccati, reuocauit me vobis, gaudentem in victoria sua; in euasione mea; & in liberatione vestra.* Sic Angelus conclusit ora leonum, & Danielem per Habacuc miro modo refocillauit, victoremque constituit, æmulis ipsius in momēto coram eo ab iisdem leonibus deuoratis. Angelus ostendit Agar ancillæ Saræ fontem scaturientem, cuius solatio & ipsa & eius filius Ismahel à proximo mortis periculo fuit conseruata. Iosue vidit in agro Ierichontino Angelum euaginato gladio stantem, in auxilium ipsius accinctum. Orante Eliseo vidit eius puer pauidus montem plenum equorum & curruum igneorum, in circuitu Elisei; in signum, plures cum ipsis esse quàm cum hostibus. *Dan. 3.* *Iudith. 13.* *Dan. 14.* *Genes. 21.* *Iosue. 5.* *4 Reg. 6.*

Simile huic est, quod in Vitis patrum in hunc ferè modum legimus. Beato Abbati Moysi quodam tempore tam vehementem intulit impugnationem fornicationis dæmon, vt quietus in cella sua nequiret diutiùs permanere. Contulit se itaque ad sanctum Abbatem Isidorum, ac violentiam insultus huius acerrimi magna cum animi mœstitudine narrauit. Cumque è Scripturis sanctis Abbas Isidorus testimonia proferens eum consolaretur, eumque vt in suam cellulam reuerteretur rogaret; isque vt id faceret non posset induci: tunc illum *Vit. Patrum*

Abbas Iſidorus ſecum ad ſuæ manſiunculæ ſuperiora perduxit, eique dixit: Reſpice ad Occidentem & vide. Vidit autem verſus illam mundi plagam innumerabilem dæmonum multitudinem vehementer cum furore perturbari, & quaſi ad prælium præparatos in conflictum turmatim ruere, & pugnare. Dixit ei iterum Abbas Iſidorus: Reſpice iam ad Orientem. Cumque eam in partem attentiùs oculos coniiceret, vidit innumerabilem ſanctorum Angelorum frequẽtiam, ſplendentemque ſuper lumen ſolis cæleſtium virtutum exercitum. Ait tum ei Abbas Iſidorus: Ecce, quos in Occidente vidiſti, ipſi illi ſunt, qui etiam Sanctos Dei impugnant. Quos verò verſus Orientem conſpexiſti, hi ſunt quos in adiutorium ſeruis ſuis mittit Dominus exercituum Deus. Cognoſce igitur, quòd plures nobiſcum ſint, quàm cum illis, ſicut dixit Eliſeus Propheta. Vt & S. Ioannes ait: Quia maior eſt, qui in nobis eſt, quàm qui in hoc mundo. His auditis confortatus in Domino ſanctus Abbas Moyſes reuerſus eſt ad cellulam ſuam, gratias agens, & glorificans Domini Ieſu Chriſti potentiam & bonitatem.

2. *Mach.* 11. Iudas Machabæus ferocis Lyſiæ proſtrauit exercitum, tali fretus
2. *Mach.* 3. præſidio: *Apparuit* ſiquidem *præcedens eos eques in veſte candida, armis aureis, haſtam vibrans.* Ecquod ſplendidius exemplum Angelici auxilij deſiderari queat, contra hoſtilem peruicaciam, quam in terribili illa caſtigatione Heliodori videre eſt, quando ſacros templi theſauros ſpoliaturus aduenerat? Cùm enim veniſſet Hieroſolymam, conceptum animo ſacrilegium perpetraturus; neque Oniæ precibus & lacrymis iuſtaque proteſtatione, neque totius populi lamentis, ac miſeranda ciuitatis facie, neque adeò loci ſanctitate motus, à cœpto poſſet dimoueri; iamque in templo ad ærarium cum ſatellitibus accederet: omnes, in primis qui ei parêre auſi fuerant, ruentes, in diſſolutionem & formidinem conuerſi ſunt; & tum in ipſum vindictæ diuinæ oſtenſio accidit euidentiſſima. *Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens ſeſſorem, optimis operimentis adornatus: iſq; cum impetu Heliodoro priores calces eliſit: qui autem ei ſedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes virtute decori, optimi gloriâ, ſpecioſiq; amictu: qui circumſteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant ſine intermiſſione multis plagis verberantes. Subitò autem Heliodorus concidit in terram; eumq; multa caligine circumfuſum rapuerunt, atque in ſella geſtatoria poſitum eiecerunt. Et is, qui cum multis curſoribus & ſatellitibus prædictum ingreſſus eſt ærarium, portabatur, nullo ſibi auxilium ferente, manifeſta Dei cogni-*
Act. 12. *ta virtute.* Herodis inſolentia etiam ab Angelo apertè fuit caſtigata: dum enim voces Dei, Deique gloriam populo acclamante præſumſit, *confeſtim percuſſit eum Angelus Domini, eò quod non dediſſet honorem Deo; & conſumtus à vermibus exſpirauit.*

Inſi-

Infinita eiuſmodi ſunt, tum in ſacris Bibliis tum in hiſtoriis Eccleſiaſticis Vitiſque Sanctorum exempla, quibus clarum eſt, quàm ſtrenuè Angeli commiſſis ſibi clientibus patrocinentur; proque illis, quando opus eſt contra hoſtiles nequitias decertent. Adeò vt neque in vita neque in morte, ſua nos ope deſtituant, donec ad vitam perduxerint æternam. Et quidem reprobis aſſiſtũt donec iudicio particulari triſtem illam æternæ damnationis ſententiã acceperint: electis verò, vt dixi, donec in ęternam requiem cõmigrarint. Huius exemplum in Lazaro videmis, de quo dicitur ab ipſo Domino: *Factum eſt vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ.* Limbus hic erat patrum, in quem Patriarchæ, Prophetæ, omneſque veteris Teſtamenti Sancti à morte recipiebantur; donec Chriſtus ad inferna illa loca deſcendens inde eductos ſecum velut triumphale tropæum in cælum aſcendens eueheret. Animæ, quæ modò limbi loco ad purgatorium tranſeunt, ibi à ſuis Angelis conſolationem accipiunt, etiam ipſorum interdum precibus liberantur, & in æternam gloriam finaliter deducuntur, Deoque præſentantur; ibique tum ceſſat eorum erga illas officium.

Quouſque ſe extendat Angeli cuſtodis obſequium.

Luc. 16.

Fortè abſurdum non ſit, dicere, Angelum cuſtodem hoc quoque in hac vita homini impendere officij, vt eum etiam terreat corripiatque, eique quaſi obſiſtat in malo, quod alioqui eſſet patraturus; tametſi non aſſeram. Exemplum huius videtur in Balaam vtcunque deſignari, qui vidit Angelum ſtantem in via euaginato gladio, poſtquam per os aſinæ ab eodem Angelo terrefactæ ſtupendo modo correptus non acquieuerat. Ita videntur & Angeli noſtri, vt in bona via deducere, recta conſulere, à malis tueri, in omni aduerſitate defendere; ita etiam, ſi rectis conſiliis aurem non præbemus, neque blandis monitis à malo nos abſtrahi ſinimus, aliquando etiam nos terrere, vel cœptis noſtris malis obſiſtere.

Angeli boni obſiſtũt malis conatibus.
Num. 22.

Reſtat nunc, præmiſſis omnibus benè conſideratis, docere quid noſtri erga bonos Angelos ſit muneris, vt eos tanto magis in nos habeamus addictos & affectos. Honorem in primis magnum eis debemus ac reuerentiam: vt vel ſolo ipſorum intuitu quocunque in loco ſumus, hoc attentare vereamur, quod etiam homine quolibet communi vulgarí ve præſente nolimus præſumere: vt benè monet D. Hieronymus. Deinde gratos nos eſſe oportet erga Angelum cuſtodem, pro tot tantiſque beneficiis, quibus nos quotidie afficit: debetque hæc gratitudo per obediẽtiam, boniq. eius conſilij & ductus exſecutionem demonſtrari. Hinc nobis dictum putare debemus, quod Moyſi Dominus de Angelo, Iſraelis per deſerta duce, dicebat: *Obſerua eum: & audi vocem eius. Nec contemnendum putes. Quia non dimittet, cùm peccaueris. Eſt nomen meum cum illo.* Fieri namque ſolet, vt quod non

Triplex noſtrum erga Angelum cuſtodem officium.
1. Honor.
2. Gratitudo.
3 Obedientia.

Exod. 23.

videmus, non magni etiam faciamus facileque contemnamus: ideò fide diuinæ assertionis hæc iudicij nostri debilitas est solidanda. Neq. alienum est à sententia paulo superiùs posita, de Angelica correptione, dum non acquiescimus, quod hìc quoque audimus: *Non dimittet, cùm peccaueris.* Non te ideò sua custodia destituet; nec etiam incorreptum sinet si contemseris. *Sin audieris vocem eius, & feceris omnia quæ loquor;* (ipso vobis hæc suggerente) *inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Præcedetq́ te Angelus meus, & introducet te.* Loquamur igitur & nos gratanter, sicut D. Bernardus de hoc Angelorum ministerio variis locis locutus est: Benignus es Domine, qui non es contentus nostra fragilitate murorum, sed ipsis hominum custodibus Angelicam quoque custodiam supponis. Vnde meritò eiusdem verbis ita excitemur: Quoties ergo grauissima cernitur vrgere tentatio, & tribulatio vehemens imminere; inuoca custodem tuum, directorem tuum, adiutorem tuum, in opportunitatibus. Non enim dormit, nec dormitat quidem, qui custodit Israel, etiamsi interdum ad tempus te deserere videatur. Quantam igitur reuerentiam erga Angelum tuum, quantamque dignitatem animis nostris verba illa infundere atque imprimere deberent: *Angelis suis Deus mandauit de te!* Quocirca in omni loco, non in templo tantùm, sed etiam in secretissima cubiculi parte, Angeli nostri præsentiam, assistentiam, custodiam, & directionem cordi habere, & ante oculos quasi statuere deberemus: vt optimè idem: In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe.

Bern. de Angelis.

Psal. 90.

Bernardus super Psal. Qui habitat in adiut. &c.

Simus deuoti, inquit, simus grati tantis Custodibus; redamemus eos quantum possumus: ipsi enim amant nos, quia nos Christus amauit. Angelo autem nostro debemus reuerentiam pro præsentia; deuotionem pro beneuolentia; fiduciam pro custodia Et verè, etiam pręter has omnes præstantissimas rationes, maxima nobis est ratio, de tantis præsidibus comitibus & salutis nostræ administris gloriandi & congratulandi; cum quibus, si ductum eorum sequimur, cælestibus ciuibus & gaudiis æternis sumus aliquando perfruituri. Heu quàm raro id multi perpendunt! immò quàm multi & dies & menses & annos præterlabi sinunt plurimos, Angelo custode ne quidem semel salutato, neque vllam ei vnquam gratiam pro tanto ministerio habentes! Timeo quoque ne sint non pauci Christiani ita rerum salutarium ignari, tamque hac in parte ignaui, vt vix tota vita sua semel cogitent vel sciant, tantum sibi in misera hac vitæ valle concessum præsidium. O quàm iucundum quamque eis in mortis articulo atque adeò in iudicio futurum esset salutare & opportunum, si bonorum Angelorum secuti fuissent consilium; atque ita eorundem tunc frui possent solatio, patrocinio, atque adiutorio, in extrema illa atque deso-

desolatissima peccatoris constitutione! Alioqui quisque apud se expendat quanta sit illa futura animæ miserrimæ anxietas, quando se non solùm ab omnibus hominibus & ab omnibus Angelis ac Sanctis videbit destitutam, verùm etiam Angelum proprium à Deo sibi in custodem deputatum, aduocatum, patronum, protectorem que vnicum, sibi iam videbit aduersantem; eoque ampliùs, iustæ seueri iudicis sententiæ subscribentem, eam iustam, dignam, confirmantem; & tali modo, eum quem custodiendum ab initio receperat, iam finaliter iudicantem & condemnantem! Quàm durum, quàm triste, quàm horrendum est hoc futurum! Iustum tamen, quia qui hîc neglexerit adiutorem, talem meritò tunc passurus est desertorem ac repulsorem. Hîc igitur Angelum nostrum honoremus, oremus, & audiamus; vt in tempore desolationis extremæ amicum ac protectorem sentiamus.

Anxietas morientium qui Angelorum suorum curam neglexerint.

Alioquin (vt cum Diuo Bernardo loquamur) vę nobis, siquando prouocati sancti Angeli peccatis & negligentiis, indignos nos iudicauerint præsentia & visitatione sua, quorum præsentia protegere nos, & propulsare poterat inimicum. Quod si necessariam habemus familiaritatem dignationis Angelicæ; cauenda est nobis eorum offensa; & in his maximè se exercere oportet, quibus eos nouimus oblectari. Hæc autem placent eis, quæ in nobis inuenta delectant; vt est sobrietas, castitas, paupertas voluntaria, creber in cælum gemitus; & super hæc omnia veritatem & pacem à nobis exigunt. Præmissis exemplum illud examussim quadrat, quod de Paulo simplici legimus. Cùm etenim die quodam pro foribus templi sederet, atque ingredientes, diuina quadam interius luce collustratus, obseruaret; vidit multos splendida facie lætoque vultu accedentes, Angelo cuiusque custode comitante & collætante: vnum verò considerauit tetro nigroque vultu venientem, duobus comitatum dæmonibus, de malo eius statu gaudẽtibus, Angelo autem ipsius custode tristi facie procul sequente. Sed in templo verbi diuini efficacia motus, & pœnitentia peccatorum mediante in alium mutatus, ab eodem sancto lætus & cãdidus, Angelo iam bono sociatus, ex templo regredi visus est.

Bern. sermon. de Angel.

Paulus simplex.

Oratio ad Angelum nostrum custodem.

O Sancte atque Angelice spiritus, qui in mei custodiam à Deo deputatus es, ita me in via vitæ huius deduc, & protege, precesq; meas & actus Deo commenda: vt emenso peregrinationis huius curriculo, te duce, in cælesti Hierusalem tecum gaudere promerear. Amen.

CAP. XLI.

Præcipe alexicacon præſens, mala vt obuia pellam.
Crux formata manu: Precis igneũ, ac miſſile telum.

Chriſtianum nunquam inermen eſſe conuenit.

CVM quamplurimi ſint nobis hoſtes, & inopinatos non rarò inſultus ſuſtinere neceſſe ſit, inſtar militum nũquam inermes nos eſſe conuenit. Et tametſi non omnia ſemper penes ſe arma miles habeat, gladium tamẽ & pugionem aut ſimile quid paratæ armaturæ circumfert aſſiduè; tum cui ſtatim manum applicet, ſi quis eum ex improuiſo fors adoriatur; tum etiam ob id tantùm, quia miles eſt. A

Duo ad manum, tutelæ gratiâ: 1. Signum Crucis. 2. Breuis oratio.

Quia igitur homo Chriſtianus miles eſt, & vita noſtra militia; quęritur, quod ei contra omnia aduerſa, pręſertim inopinato occurrentia, præſentiſſimum remedium ſit, & quaſi arma promptiſſima, ad quę ſine mora proſiliat. Duo eiuſmodi in Reſponſione deſcribuntur: Signum Crucis: & breuis atque efficax Oratio. Vſus enim ipſe atque ipſa neceſſitas nos id docet. dum ſiquidem horrendum repentè intonat tonitru, vel crebra ruunt fulmina, fragor ſubitus, vel ventus oboritur; dum improuido lapſu ruimus, vel ſimile quid terret, percellit, ac repentè nos concutit, ſignum crucis obiicimus, & breuem eiaculamur orationem; quod etiam homines timorati, in graui oborta tentatione, animæve periculo ingruente, piè ſolent vſurpare. Hoc etiam vſuuenit, quando quis oſcitat, ſternutat, vel ſyncopen patitur, ſe ilico crucis ſignaculo munit; quique ei adſtant, benè precantes dicunt, Seruet te Deus, Deus te adiuuet, vel, benedicat. B C D E

Beda. Durandus li.6.ca.103.

Apud Eccleſiaſticos enim ſcriptores legimus, tam repentina aliquando lue correptos fuiſſe homines, vt vel ſcreando, vel ſternutando conciderent. Quin & ſupplicationes diei S. Marci, quæ Litaniæ maiores nuncupantur, ob hanc ſimilemque calamitatem primùm inſtitutę creduntur. Ex tali ſe cruce ſignandi pia Chriſtianorum conſuetudine, etiam accidit, vt Iulianus Apoſtata Chriſticolarum ſanguinem dæmoni deuoturus, cum magicis ſatanæ cultoribus ſpeluncam tartareis eiuſmodi myſteriis aptiſſima adyta ingreſſus, dum iam cœpto incantationum tenebricoſo negotio, maligni ſpiritus cõparêre inciperent, rei nouitati & horrore perculſus, de more ſe ſigno ſalutari, etiam neſciens, & ex mera tantùm conſuetudine muniens, omnem mox dęmonum cateruam abſterruerit, & quidem cum fanaticorum illorum infernaliumque miniſtrorum indignatione.

Theodor. Hiſt. Eccl. li.3.cap.3.

Signum Crucis, Signaculũ.

Signum Crucis, ſignum Filij hominis eſt, hoc eſt Chriſti Ieſu, atque ita ſignum Chriſtianorum, nobis ad multa ſeruiens. Signaculum eſt

Præcipe alexicacon præſens, mala vt obuia pellam.
Crux formata manu: Precis ignêum ac miſſile telum.

Wats ons ter handt, en thuys, teghen al dat ons let?
Voor ſchildt, het heylich Cruys; voor ſweerdt, een vort ghebedt.

Contre ces alarmes, De quel baſton d'armes, Me doy-ie ſeruir?
La Croix ſalutaire, Auec la priere, T'en peut garantir.

eſt in primis, quo Chriſtus velut magnus Dominus vaſa ſua omnia, inſtrumenta, & quicquid ad ipſum pertinet, ſignat. Pro munime etiam atque armis eſt eo vtentibus. Hoc præterea fidem noſtram profitemur, vt breui ſymbolo: ſiue myſterium ſanctiſſimæ atque indiuiduæ Trinitatis adſpicias, ſiue Chriſti incarnationis, paſſionis & ſalutis noſtræ ſecreta conſideres. Vis & efficacia huius ſigni ex ipſa Chriſti cruce & primariè ex ipſo Domino Saluatore noſtro, qui in cruce pependit, deriuatur. Hinc antiquus ille ſerpens ſignum eius quo ſemel victus fuit ita formidat, ſicut canis baculum immò vmbram baculi timet, quo ſemel luculenter vapulauit. Vſus ſe cruce ſignandi ab ipſo Eccleſiæ exordio Apoſtolorumque temporibus fuit notiſſimus: vt S. Dionyſius, Clemens, Apoſtolorum coætanei & diſcipuli, Tertullianus, Irenæus, Iuſtinus, & plures alij conſtantiſſimè atteſtantur. Quin & tradũt, quomodo primi illi Chriſtiani ſe ſuaque omnia crucis ſigno muniebant; cibum, potum, veſtes, opus, cubile, exitum, ingreſſum, frontem, pectus, libros, epiſtolas, & demum vniuerſa, actuſq. omnes; præſertim dum aliquid aggrediebantur, ſiue iter, ſiue orationem, ſiue confeſſionem, verbi diuini auditionem, ceteraque ſicuti pios adhuc Catholicos videmus obſeruare, omneſque meritò in vſu habere conſultum eſt.

Armatura. Eius myſterium. Vis eius. Vſus vetus.

Quòd autem hæretici id nihil morantur, multo minùs & nos ipſorum cauillos ſannasque morari debemus. Dicant centies ſi velint, per nos licet, ad nihil hoc ſignum conducere, quàm ad muſcas à facie vel cibo abigendas. Fatemur ad hoc valere, meliori quàm ipſi exiſtimant ſenſu & efficacia, ſed etiam ad plura. Beelzebub Principem vel Regem aut dominum muſcarum ſonat: illarum ſcilicet, quæ ſuauitatem vnguenti Chriſtianitatis exterminant, vbi deſidêre permittuntur. Illis infernalibus muſcis abigendis aptiſſimum flabrum ventilabrumque eſt Crucis ſignaculum, Chriſtianorum in manibus ſemper præſtò: quod ipſi ſpiritus nequam ſæpè fatentur; quia experiuntur quàm crux illa illos diſcruciet, proindeq; oderunt vt malam crucem.

Hęreticorum cauilli recutiũtur. Beelzebub, Princeps muſcarum.

Tempus interim aliquando veniet, quo ſignum hoc in cælo ſole ſplendidius refulgebit, quando Dominus ad iudicium venturus eſt. Tunc omnes iſti irriſores, contemtores, & inimici Crucis Chriſti, videbunt in quem, ſub crucis titulo, linguarum ſuarum iacula confixerunt: quodq. illis confuſioni & tormento vel adſpectu ſolo futurum eſt, hoc piis Crucifixi cultoribus admirando erit ſolatio. Attendendum potiùs quid tunc futurum, quàm quid dicatur modò; debetque eò magis hæc deuotio ſe ſignandi in bonis augeri, quò eam Crucis oſoribus magis improbari videmus. Statim itaque ad crucis clypeum confugiẽdum eſt, quando exteriùs vel interiùs aduerſi quidpiam nos inuaſerit. Audiamus D. Hieronymum id confirmantem: Si ingreſſi fuerint

Signũ hoc in iudicio apparebit. *Hieron. in epiſt.*

fuerint ad te latrunculi per oculos; per adspecta n crucis perime eos.
Num.21. Ac si diceret: *Sicuti filij Israel in deserto, quando ab ignitis serpentibus inuadebantur, adspectu serpentis æneî in ligno pendentis curabantur; ita tu in omni tentatione ad Christum crucifixum confugito,* cuius æneus serpens ille figura fuit; quemadmodum id ipsemet postmodum declarare dignatus est. S. Augustinus huic benè consonat: Crux, inquit, Christi, contra fluuium horrendæ nequitiæ adiutorium singulare. D. Ioannes Chrysostomus rem adhuc magis amplificat, dum sic ait: In cruce omnes inueniunt virtutem. D. Ioannes Damascenus non illiberaliùs de tanto præsidio loquitur: Crux Christi, inquit, est scutum & arma, & trophæum aduersus diabolum: infirmorum baculus, pastorum virga, conuertentium manudictio, proficientium perfectio, animæ salus & corporis; omnium malorum auersio, omnium bonorum causa. Breuiter, vis omnis admirandæ illius Crucis Dominicæ in signo eiusdem renouatur, dum piè illo vtitur Christianus. Quod præstantius signum, iuxta exemplum signi *Tau* apud Ezechielem, quàm signum Crucis; quo in fronte muniti, tanquam ibi signo *Tau* in fronte virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus quæ fiunt, ab internecione per Angelos Dei iussu facta euadunt immunes? Sic & à percutiente Angelo in Ægypto intacti relicti sunt, quorum postes & superliminaria agni sanguine signata fuerunt: quod in figura sanctissimæ Crucis, & agni immaculati Christi accidisse cognouimus. Attendat sibi quisquis sapit, ne signum hoc ei desit in vita, omni actione, in morte, in iudicio: & gaudebit ridebitque in die nouissimo, aliis sine vllo solatio lacrymis irremediabilibus complorantibus. Sit illi igitur signum crucis instar baculi Dauidis, quem semper habebat in manibus, vt scriptura testatur.

(Marginal notes: *Ioan.3. August. epist.5. Chrysost. Damascen. lib.4. Ezech.9. Exod.12. 1.Reg.17.*)

Orationis breuis efficacia.

Alterum armaturæ genus, quod semper ad manum esse debet, est breuis oratio; vt suprà dicere cœperam: quales sunt istæ: Deus adiuua me, Salua me Domine, Iesu bone conserua me, Deus propitius esto mihi peccatori; Sancta Maria, ora pro nobis; O mater Dei, memento mei: vel similes. Non ita hîc breuis oratio commendatur, vt prolixa vel etiam breuis crebrò repetita improbetur; aut vnius ad alteram odiosa aliqua fiat comparatio: verùm hoc tantùm nunc in breuis orationis gratiam profertur, quòd sicuti in omni subitâ animi vel corporis trepidatione & periculo, præsentissimum est homini Christiano refugium se signo Crucis signare; ita etiam corde ad Deum eleuato, breui ac quasi eiaculatoria oratiuncula se armare. De hac dicit Sapiens: *Oratio humiliantis se nubes penetrabit: & donec propinquet, non consolabitur: & non discedet, donec Altissimus aspiciat.* Eiusmodi in primis est Oratio Dominica; vel illius pars aliqua necessitati conuenientior. B

(Marginal note: *Eccli.35.*)

Iam, sicuti Crux Christi clypeo, ita gladio posset Oratio comparari. C

Præser-

præſertim illi gladio quo Ioab ferè ſemper accinctus incedebat: nam ſi ęquè ſemper eo benè fuiſſet vſus, artificium erat laudabile. De illo ſic legimus: *Qui fabricatus leui motu egredi poterat, & percutere.* Sic in 2.Reg.20. promptu arma hæc ſpiritualia eſſe homini Chriſtiano deſiderandum eſt, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus, & contra omnes mundi huius aduerſitates. Ita teſte D. Auguſtino Sancti in Ægypto facere D. Auguſt. ad Probam. cap. 10. conſueuerunt. Ita ſanctus Petrus cùm mergi inciperet: *Domine, adiuua me*, Item aliàs: *Domine ſalua nos, perimus*; cùm nauis operiretur Marci 14. fluctibus. Ita & nos faciamus: mirabimurque vicinam planè ac præſtò eſſe Domini præſentiam (ſicuti D. Antonius ab hoſtibus repentè Matth.8. liberatus) quem fortè procul abſentem arbitrabamur.

Sic namque de D. Antonio legimus: dum verbera terroresque Athanaſ. in vita S. Ant. perferret, lucem diuinitus apparuiſſe, qua expauefacti dæmones diffugêre; Antonium verò eo ſplendore recreatum erexiſſe ſe, & quaſi præſentem Dominum adſpiceret, dixiſſe; Vbi eras? reſponſumque accepiſſe: Aderam, Antoni; ſed euentum pugnæ præſtolabar: quam quoniam imperterritus immotusque viriliter ſuſtinuiſti, manet te victoriæ tuæ indeficiens in cælo triumphus.

Valdè conforme eſt quod S. Catharinæ Senenſi legimus accidiſſe. S. Cathar. Senenſis. Cùm enim dudum immundis admodum ſuggeſtionibus tentaretur, totumque cor eius fœdiſſimis phantaſijs videretur impletum; in Domino confidens, eiuſque ſubnixa præſidio, ab eo tamen quaſi deſolata, tandem conſolationem accepit. Surius in vita eius, 29. April. Cumque Chriſtus læta facie apparens blandis admodum verbis de obtento iam triumpho ei gratularetur: Vbi (inquit illa) fuiſti mi Domine, cùm eſſet cor meum tot ſpurcitijs diuexatum? Et ille, in corde, inquit tuo. Rurſus illa: Et qui fieri potuit bone Ieſu? Dolorem, inquit Dominus, quem tum in corde ſenſiſti, ego mea præſentia efficiebam, ne in ſordium illarum delectationem incideres.

Ita & S. Elizabeth vidua aliquando deſolata Domini implorans S. Elizabeth vidua. opem, ei conſpectò dixit; O Domine vbi eras? Reſpondit Dominus; Conrad. conc. bono animo eſto filia: Ego tecum ſum: quibus illa ſubiunxit, & verbis illis Chriſti ſe quaſi ipſi conſtringens, dixit; Ita Domine, Tu mecum, & ego tecum.

Oratio in omni anxietate & periculo.

INfinita ſunt animæ corporiſq́; pericula, malorumq́; ingruentium miſeranda ſurreptio: Eripe me Domine ex hac neceſſitate; ac per ſignum crucis ab omnibus malis me defende; vt omni perturbatione ſemota, libera tibi valeam mente ſeruire. Amen.

CAP. XLII.

Da quinos Sensus, animum in prærupta trahentes.
Vis Oculi: Tactus: Gustus: Vis Naris: & Auris.

Quinque Sensus.

IRANDA verè Quinque Sensuum conditio, & hinc etiam admirandi quidpiam innuit ipse interrogandi modus, dū ait: animum in prærupta trahentes: quia re vera ita est. Sic enim à lapsu primi nostri parentis sensus nostri omnes immutati & inuersi sunt, vt, qui nobis ad id à Deo concessi fuerant, vt ipsorum adminiculo Conditorem nostrum & faciliùs agnoscere, & perfectiùs amare eique meliùs seruire possimus; nunc vice versa negotium facessant pelliceantque in contrariū. Adeò vt vix aut rarissimè peccet homo, aut Deum in aliquo offendat, quin sensuum quispiam, vel etiam plures in culpa esse, & prima quasi peccati occasio deprehendantur. Vt non immeritò Quinque Sensus quinque illis A probaticę piscinæ porticibus, in quibus omne genus languidorum iacebat, possint comparari. Quisquis enim aliquo peccati morbo correptus est, in aliqua harum porticuum, vel visus, vel auditus, vel tactus, vel ceterarum aliqua reperietur. Quinque sunt item portæ ciuitatis B nostræ, quam à Deo custodiendam regendamque accepimus: quacunque illarum hostis ingressus fuerit, actum est: animam trucidat, C & spoliat ciuitatem. Sunt & iuga boum quinque, qui iterùm ite- D rúmque probandi sunt, & nunquam dicunt, Sufficit. adeóq; quamplurimos occupant & distinent, vt horum occasione & prætextu se à cœna cælestibusque nuptiis excusent. Quinque item sunt satrapę E Philistinorum, quos Deus Israëlitico populo in prelij exercitationem superstites reliquerat: sicut Scriptura dicit: *Vt erudiret in eis Israëlem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum: & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi.* Chananæi diabolum figurant, qui nobis inuidet nobisque semper infestus est, idque potissimùm per quinque has nationes Sensuum nostrorū adnatorum. Vt propterea magnam Deo debeamus gratiam, quòd tam bonam nobis consignarit custodiam, tamque fidele vt diximus præsidium, in portarum harum totiúsque ciuitatis conseruationem.

Ioan. 5. Quinque porticus.

Quinque portæ.

Luc. 14. Iuga quinque.

Indic. 3. Quinque Satrapæ.

Non sine causa neque citra mysterium, elegit sibi Dauid quinque limpidissimos lapides de torrente, quibus superbum blasphemumq; gigantem erat prostraturus; cùm nostra hęc caro, ipsaque Sensualitas tanquam proteruiens Goliath quispiam nos per quinque sensus mirificè conterreat & fatiget. Neque absque diuino consilio factum est, quod Christus Saluator noster, vt verus Dauid, quinque pręcipua vulnera

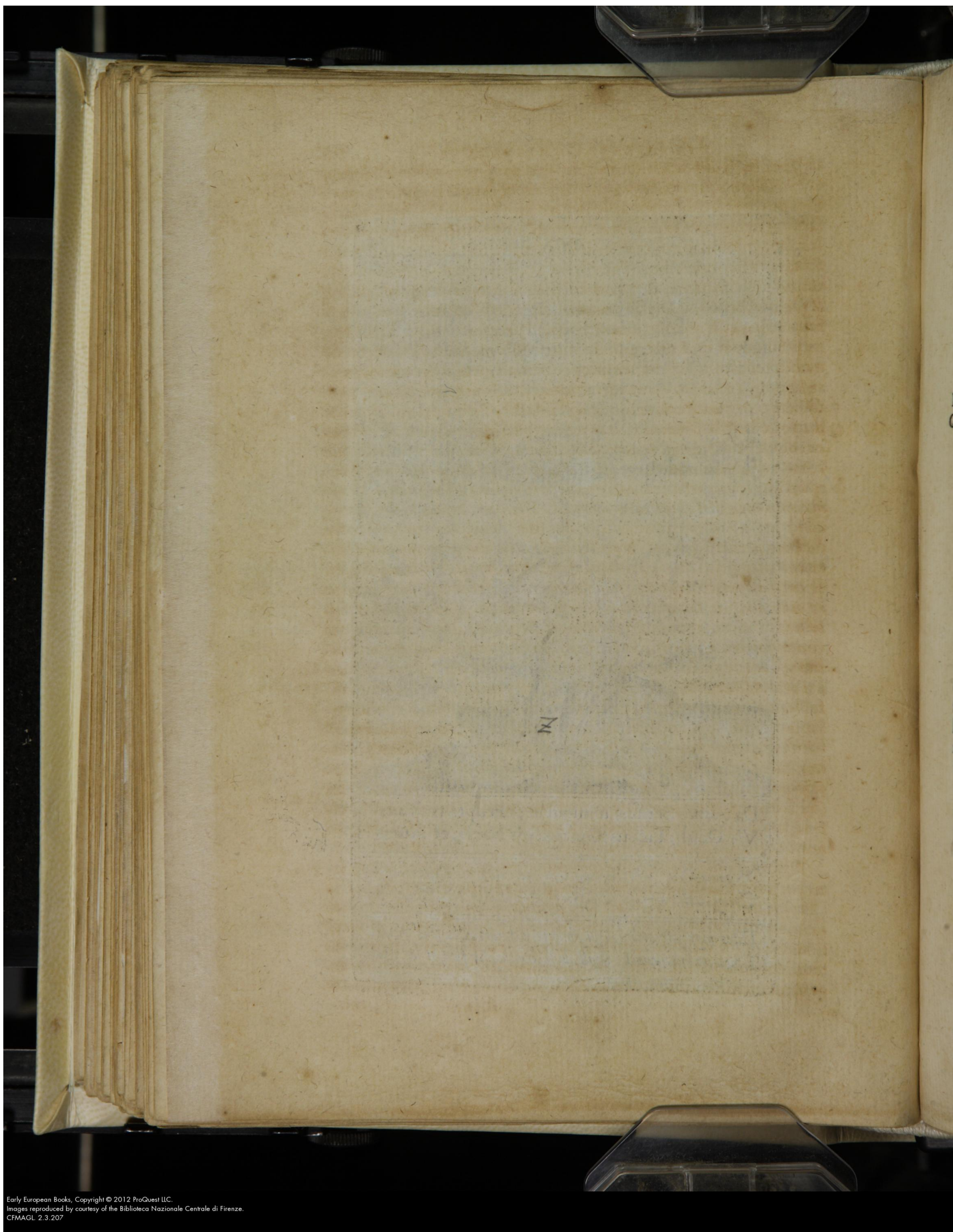
1. Reg. 17. Quinque lapides Dauidis.

Da quinos Senſus, animum in prærupta trahentes.
Vis Oculi; Tactus: Guſtus: vis Naris; et Auris.

Noempt der Vyf ſinnen voor, die ons ſoo veel ſpels maecken
Sien, Riecken, en Ghehoor, Ghevoelen, ende Smaecken.

Dites moy par ordre, Qui ſont tel deſordre, Les ſens vicieux.
L'ouye, et la touche, Le gouſt de la bouche, Le fler, et les yeux.

vulnera in suum sacratissimum corpus admittere voluerit. Horum enim illi quinque lapides figura præcesserãt; & pera Dauidis in quam illos mittebat, mortalem Christi carnem velut mortalitatis nostræ saccum figurabat. Quinque hęc limpidissima Christi stigmata diaboli caput comminuerunt, vires ipsius attriuerunt, & nos effecerunt fortes: vt ipsorum efficaciâ ac virtute, per sancta Sacramenta præsertim ad nos emanante, & quinque sensus nostros ab omni offensione seruemus, & illis ad Dei gloriam nostramque salutem rectè vti valeamus. Adeò vt si quando illi insurgant, ad peccatum conentur illicere, mortémque animæ nostrę hoste intromisso moliantur, supra rationem, intellectum, totamque animę gubernationem studeant dominari; & omnia ad suam voluptatem atque arbitrium aperta perfidia pertrahere præsumant: tunc tanquam veri Iosue, Christi Iesu discipuli & fratres, quinque hos sensus vt rebelles reges in speluncas suas se abdere compellamus, terga vertere, se continere, & à cœpto desistere. Sic Iosue victore quinque Reges fugientes se in spelunca abscondebant: quod cùm ei nunciaretur, ait: *Voluite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custodiant.* Dúmque hostes suos, (stante ad id per diem integrum iussu ipsius sole) deuicisset, præcepit Iosue dicens: *Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque Reges, qui in ea latitant. Ponite pedes vestros super colla eorum: nolite timere. Percussitque Iosue, & interfecit eos; & suspendit super quinque stipites, fuerúntque suspensi vsque ad vesperum.* Ita facimus, quando per virtutem quinque vulnerum Iesu Christi, quinque sensus nostros vt Reges dominari volentes, per continentiam restringimus, & quasi in suis antris latitare compellimus; donec data meliori opportunitate, eosdem per iustum examen excutimus, & quasi ex latebris prodire cogimus, ac per bonam confessionem eductos foras, Principibus nostris, hoc est, Rationi, Voluntati, Fidei, Spei, & Charitati præcipimus, vt pedibus suis substernant; sibi vt æquum est subijciant, & cogant parêre rebellantes. Immò etiam per veram mortificationem quasi morti tradant, vt deinceps non ampliùs sibi suæque sensualitati neque peccato viuant; sed (quoad hęc omnia) sint merè mortui: & vsque ad vitę vesperã Christo confixi cruci; quę per quinque stipites illos rectè fuit figurata. At nunc de singulis Sensibus, paucis in particulari disseramus.

[Quinque Christi vulnera.] [Quinque Reges rebelles.] [F G] [*Iosue* 10.] [Continentia.] [Examen consciẽtiæ. Confessio peccatorũ.] [Mortificatio.]

Quoad Visum, qui Sensuum Princeps est: præter communem satisque notum illius vsum, meritò nos eius auxilio, tot mirabilium scilicet creaturarum operúmque Dei consideratione, permoueri debemus, ad maiorem sapientiæ, bonitatis, potentiæque diuinæ admirationem: & ita vicissim ad maiorem nostri confusionem, humilitatem, debitamque submissionem; ad abundantiorem eius laudem, gratitudinem erga illum, & dilectionem. Nunc verò, quæ nostra est

[Visus.]

Eius corruptio. infelicitas, contrarium potiùs agimus. Oculi namque nostri, in Eua fructum vetitum curiosiùs contemplante corrupti, qui nobis vt lucerna vel fax quæ præfertur euntibus, ad hoc seruire debebant, ne vsquam offenderemus vel impingeremus; hi demum ipsi sunt, qui nos, vt latentes exploratores, decipiunt fraudantque maximè. quique hostis nostri obsequuntnr insidijs, vt ea ex parte prodamur, qua maximè ipsorum præsidio securos nos esse oportebat.

Remediũ eiusdem. De oculorum custodia, periculo, & damno, ex professo Cap. LXVI. tractabitur; vt & de remedio. Hîc obiter remedium attingemus, ne malum tantum immedicatum prætereamus. In tam malefidi ministerij oculorum antidotum (si tempori applicemus) multa horrenda & tristia oculis haurire dignatus est Christus, & in visu multa pati; tandemque innocua illa lumina, in quæ Angeli desiderant conspicere, fœdè obligari passus est. His contra indebitum oculorum nostrorum vsum toleratis, rectum eorundem docens vsum, sępissimè in vita sua oculos in cælum sustulit; vt nos, sursum dum viuimus aspiciendo, eum imitati, etiam in morte oculos securè demittendo, & in pace quiescendo eundem imitemur; spiritu nostro feliciter in manus Patris commendato.

Auditus. Auditus quoque nobis ad hoc auxilio esse deberet; vt per omnia quæ audimus, ad maiorem Dei cultum & obedientiam prouocemur & excitemur. In Auditus commendationem valdè facit quod dicit *Rom. 10.* Apostolus: *Fides ex auditu.* Ecce, id sine quo impossibile est placere Deo, aurium ministerio percipitur. Organum sine dubio magnæ Auditus corruptio. æstimationis per quod salus infunditur Eheu, quàm sunt aures nostræ per pestilentem illum serpentis anhelitũ mendacia nobis suggerentis deprauatæ! Ex eo tempore sagaces ad malum audiendum re- *Matth. 11.* tinendùmque facti sumus, & surdi ad bonum. Non habemus aures ad audiendum, vt Christus Dominus clamabat, quia obaudire nescimus. *Exod. 32.* Omnes, proh dolor! inaures nostras aureas, cum Hebræis mulieribus, in vsum diaboli contulimus; diabolo quàm Deo potiùs aures præbentes. Hinc etiam fit vt dum corripimur, cum Adamo late- *Genes. 3.* bras quæramus, & ficulneis nos foliis obumbremus. Aures lęsę & debiles talem non ferunt auditum; vt lippientes oculi non ferunt solem.

Remediũ Auditus. Ad sensus huius alexipharmacon spirituale, multa in auditu pati voluit Dominus: tot agnomina, irrisiones, calumnias, blasphemias, ac innumeras truculentarum vocum inclamationes; quæ aures eius purissimas dirè crudeliterque flagellabant. Oremus eum, vt digitum *Marci 7.* suum dextrum, Spiritus sancti gratiam, auribus nostris inserat, easque sanet. Immò, quandoquidem dextram cum Malcho auriculam amisimus miseri, seruata sinistra ad malum patula; oremus eum, vt amissam nobis de nouo restituat.

Gustus

Gustus etiam in Adamo & Eua corruptus est, vt rectè D. Bernardus: Saporem boni perdidimus ab ipso penè exortu generis nostri. Et interim palati semper vitio laborauimus; malè discernentes in cibis spiritualibus, & in corporalibus gustu abutentes. Sicut enim in his nihil ferè placet quàm quod sensus titillet; ita & in illis non salutaria, sed suauia accupita delectant. Hinc accidit, vt mortem, quæ in olla carnis huius est, non gustemus, nec euitemus: quod filij tamen Prophetarum tam luculento nobis exemplo præfigurarunt. Hinc tam multi mortem animæ per gulam deglutiunt: & non nisi serò sapiunt sentiúntque, quid plenis faucibus hauserint. Percontatur Iob admirabundus: An poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?

Gustus. *Bern. super Cant. Serm. 85.* *4. Reg. 4.* *Iob 6.*

In huius vitij remedium voluit Christus amarum passionis bibere calicem; vino myrrhato cum felle mixto, atque aceto potari, & quidem in ardentissima siti extremóque vitæ spiritu. Recordemur absinthij eius & fellis; nostrumque cibum & potum amaritudine passionis eius temperemus, nec facilè excedemus. Sobrij simus: & saporem in spiritali ponamus edulio præcipuum. Sermo Dei, oratio, admonitio fraterna, Sacramentorum vsus, nostrum delectent palatum cordis, & oris palatum ex his emendabitur. De his etiam Cap. LXVII. differetur.

Remediū Gustus.

Odoratu diuites & nobiles plus peccare solent quàm vulgares: dū illi curiosis, suaueolentibus, & delicatis odoramentis se oblectare satagunt & in illis gloriantur. E diuerso autem abhorrere solent à pauperum infirmorumque domiciliis, & hospitalia ac pia interdum loca ob id studiosè defugere.

Odoratus.

In antipharmacon, etiam in Odoratu pati voluit medicus animarum nostrarum; præsertim in monte Caluariç: vt nobis magis cordi & curç esset bonus odor virtutum coram Domino, quàm fragrantia vestium rerumque aliarum mundanarum. Nam certum putatur, eos qui hîc semper benè redolere desiderant, à morte tetriùs olituros; & in inferno, nisi pœnitentiam egerint, arsuros acerbiùs. Exemplo solus esse potest Antiochus, qui postquam nimis accuratam sui in omnibus curam habuerat, nihilque quod ad mundi oblectationes faceret in se desiderari passus esset; non tantùm à vermibus viuus consumptus est, sed tanta fuit fœtoris ipsius intolerantia, vt nō solùm exercitus totus illo grauaretur, sed nec ipse eum in se ferre vltrà posset.

Remediū Odoratus. *2. Mach. 9.*

Nunc ad postremum Sensuum, Tactum dico, veniendum est; qui, quemadmodum non vnum tantùm corporis membrum vel partem occupat, sed per totum corpus extenditur; ita etiam longè plura sunt peccata, quæ per hunc sensum quàm per quemuis alium committuntur. Primum tactu peccatum fuit, quando primi Parentes ad lignum

Tactus. *Origo mali Tactus.*

vetitum manus suas extenderunt. De quo ligno ita Adam vxori suæ Domini pręceptum erat interpretatus (quia ante eam conditam da-
Genes. 3. tum fuerat) vt inde tentanti ad esum serpenti responderet: *De fructu ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus; & ne tangeremus illud.*

Per Tactũ multipliciter peccatur: Leuit. 13. Quàm frequenter quamque multiplici modo nos interea tactu fædauerimus, quotidiéque nos hoc sensu inquinemus, abundè nobis id frequentes illæ veteris Testamenti lotiones & iterata toties baptismata demonstrarunt: vt enim mille modis statim immundi censebantur; ita multoties iis & corpora & vestes, & vasa mundanda erant. Hinc non ineptè toties quis in anima maculari iudicatur, quoties peccat; quia peccatum fœda animæ labes est, quam quasi ex attactu rei vetitæ peccando contrahit: sicut qui carbones vel picem tetigerit, ab illis inquinatur.

Circa tria præcipuè. Tactu præcipuè circa tria ista peccatur: circa impudicitiam, quocunque modo illa in actum corporalem deducitur; circa iniustitiam, qua quis rem alienam furto aut vi tollit; vel quoquo modo inuito vel inscio domino iniquè retinet: tum etiam in percussione, & quacunque eiusmodi iniuria: addo, in vestium vel cubilis nimia mollitie. Denique innumera sunt ferè, nisi ita circumscribantur, quæ per tactum vitia committuntur.

Multiplex remedium Tactus. Iam, vt multiplex est Sensus huius offensio & peccatum; ita multiplici illud remedio Christus Dominus noster curandum iudicauit. Hinc in omnibus sacratissimi corporis sui membris membrorumque articulis singularem quandam pœnam sustinuit. Inter quas istę præcipuè notandæ sunt: Vehemens illa totius corporis in ingressu horti concussio, agonia sudorem vndique sanguineum exprimens, dura apprehensio, ligatio, vellicatio, maxillæ percussio, & colaphi infiniti, capillorum & barbæ conuulsio, consputatio, flagellatio, coronatio, gestatio crucis, frequens vestium cum vulnerum renouatione detractio, crucifixio, & post mortem pretiosi lateris perfossio. Adeò vt benè Probatica piscina, Christus passus dici mereatur, & factus sit: in qua iuxta Græcum vocabulum velut oues in sacrificiũ omnes abluimur; & prout in speciem Latinè Probatica sonat, in qua, vt omni ex parte probata & approbata, sanamur à quacunque detineamur infirmitate. Habet, vt antea dixi, nostra Piscina quinque sensus, vt porticus quinque, in quibus iacet omnis multitudo languentium peccatorum. Habet è contrà hæc salutaris nostri Redemtoris piscina eminentes porticus quinque: hoc est quinque præcipua vulnera ad nostram salutem. Hìc omnes nostrorum quinque Sensuũ infirmos, cęcos, claudos, aridos, & quotquot peccatis obstricti sunt, deponamus. Aquæ motæ sunt. nihil est quòd Angelũ aliquem exspectemus; omni

Quinque porticus piscinæ, etiam spiritualis in Christo.

tempore

tempore feruet admirandæ huius piscinæ salubritas. In hanc sensus nostros totos demergamus, vt illis iam sanis receptis, ita ad nostram salutem, eiusque qui illos nobis dedit deinceps vtamur gloriam, vt vbi redierit rationem nobiscum initurus, dicere ei possimus: *Domine, quinque talenta tradidisti mihi: ecce, alia quinque superlucratus sum.* Quod fit potissimùm, quãdo salutari sensuum externorum vsu, etiam quinque internos seu spirituales adipiscimur; vt iam in anima etiam verè videamus, audiamus, sentiamusque. Tunc dicturus vicissim est Dominus: *Euge serue bone & fidelis; intra in gaudium meum. Eris potestatem habens supra quinque ciuitates*: per quod regia Regni cælestis gloria declaratur & datur.

Matth. 25. Quinque talenta.

Quinque ciuitates. *Luc. 19.*

Quid oberit, si hunc de quinque sensibus tractatum cum mystica quinque filiorum Mathathiæ interpretatione concluserimus? Hîc enim hominis & quinque sensuum vt filiorũ debitã constitutionem cõtemplabimur. Mathathias, donatus à Domino (sic enim sonat hoc nomen) quinque filios habuit, qui populi Dei duces essent contra hostes suos. Sic dedit nobis Dominus quinos sensus, quorum præsidio animam nostram contra eius inimicos tutaremur. Nomina siquidem filiorum Mathathiæ non malè Sensibus conueniunt. Primus erat Ioannes, in quo est gratia; per quem, Visum cui plurimum gratiæ inest, possumus intelligere. Addo, toties in Scripturis legi; Inueniam gratiam in oculis tuis. Secundus Simon, obedientia vel auditor mœroris, apertè Auditum designat, qui obedientię fidus est præcursor; vnde obedire dicimus, quasi obaudire. Tertius Iudas, confitens vel glorificans, Gustum potest denotare: ex quo confessio sequitur & laus dulcedinis Saluatoris: *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.* Qui quidpiam gustat, statim iudicium suũ declarat. Quartus erat Eleazar, Deus meus adiutor, Tactum significans: quia Deus pater filium tangendo, & vt pastor percuteretur permittendo, adiuuit nos ne in æternum periremus. Eius liuore siquidem sanati sumus: liuor autem ex tactu. Quintus Ionathas, columbæ donum, per quem Odoratum accipere possumus. Quia vnde bonus odor Christo in eius Ecclesia, nisi ex dono columbæ, hoc est Spiritus sancti? Ipse est enim vnctio & pretiosum vnguentum replens totam domum fragrantissimo odore.

1. Mach. 2.

Oratio pro bona quinque Sensuum directione.

QVinque mei Sensus, Domine, quos in salutis meæ subsidium mihi cõtulisti, magno meo malo infidi mihi rebellant, & in certam, si sequar, perniciem ducunt: spiritu tuo bono illos quæso reforma, vt illis ad tui nominis gloriam, & animæ meæ salutem vti valeam, & eorũ ductu vitam inueniã sempiternam. Amen.

CAP.

CAP. XLIII.

Vimq; animæ triplicem, cælestia munera, pandas.
Vis memorans: Intellectus: sua cuique Voluntas.

Tres potentię animæ.

Augustin. Confess. li.10.cap.8.

RES istæ potentiæ animę, Memoria, Intellectus, & Voluntas, earumque officium, tribus Nymphis animæ obsequentibus possint comparari, quemadmodum etiam in imagine figurantur. Memoria in primis, velut thesaurum animæ absconditum & clausum tenet in sinu, tanquam archiuum à Deo factum eiusque curæ commissum. Intellectus, tamquam vis aliqua spiritualis, thesaurum illum aperit, resque in eo reconditas manifestat. Et Voluntas ex eo depromit, quodcunque pro rei temporisve opportunitate, animæ arbitrio sederit placueritve: relictis interim ibi aliis variis rebus benè custoditis, quæ suo etiam tempore, dum vsus feret vel necessitas postulabit, expromentur. Depromta è Memorię scrinio (Intellectu priùs reclusa pandente) Voluntas animæ tradit, in eius ad quodcunque voluerit obsequium: nunc virtutem hanc, nunc illam: aliquando misericordiæ diuinę recordationē, quandoque verò Iustitiæ: interdum mortis meditationem ob oculos statuens, subinde iudicium, aut gloriam cælestem, aut etiam ęternam damnationem. A B C D

Descriptio trium potentiarum.

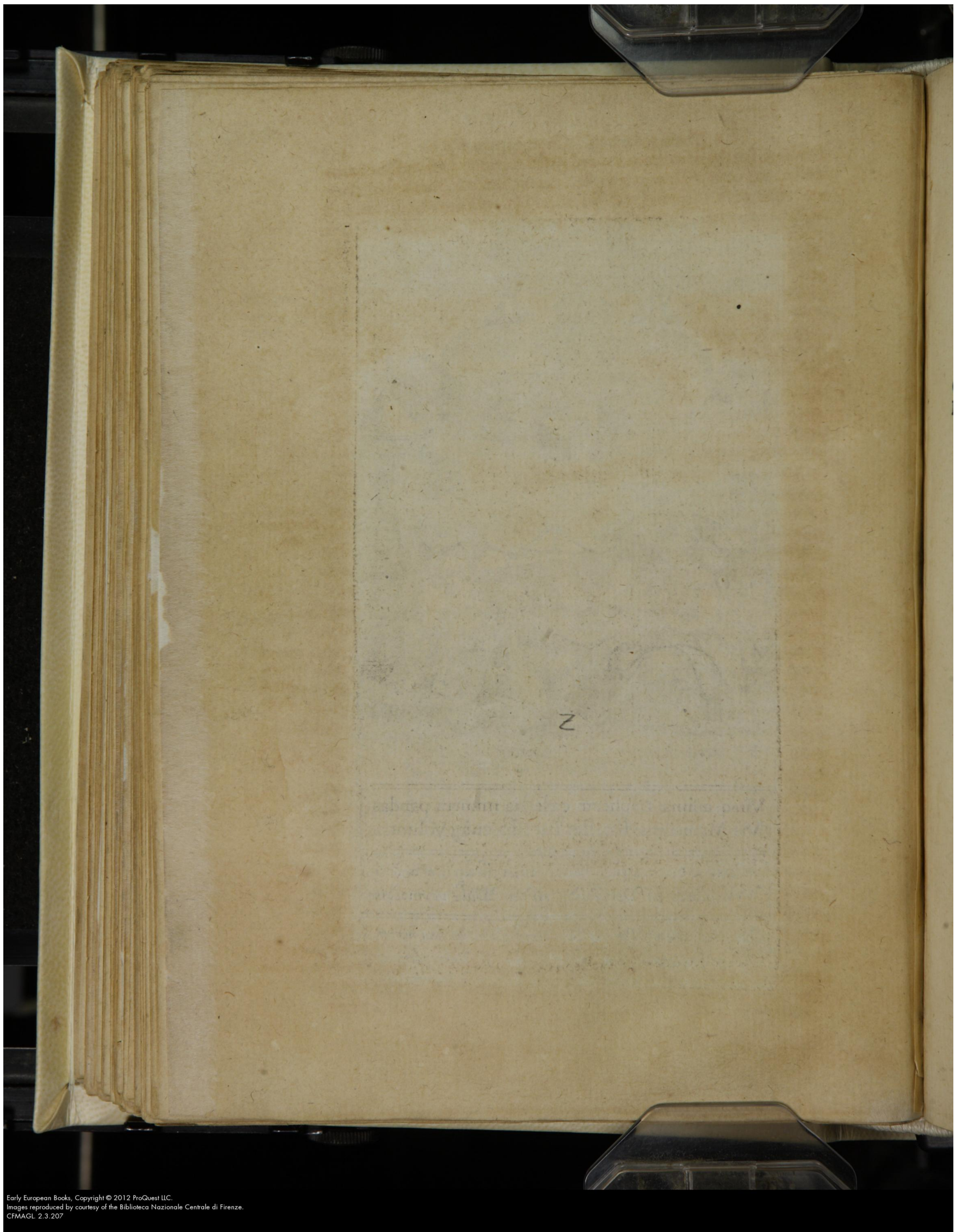
Possunt etiam tres animæ facultates hac ratione describi. Diabolus certò sciens, non aliter quàm voluntate hominis consentiente peccatum committi posse, vt quæ inter animę potentias intimum palatij recessum regat, & à qua tota animæ gubernatio dependeat, sicut à Rege in suo regno; vt ad Voluntatem pertingat eamque ad conscensum in malum pelliceat, ab aliquo sensuum exteriorum communiter incipit, qui, vt videmus, quasi portæ, vel etiam ianitores sunt, in extremitatibus corporis suas habentes stationes: cuiusmodi sunt visus, auditus, tactus, reliqui. Per sensus autem (quando non statim excluditur) transit cum mala sua tentatione & suggestione ad phantasiā siue imaginationem, tanquam per aulam aut atrium, vsque ad longum peristylium velut ambulacrum, vbi non tam exacta habetur ratio euntium & redeuntium, præsertim in magnis ædibus & aulis. Verùm si inoffensè & impunè vlteriùs ad memoriā vsque pertingere potest, ibique quasi certam formare cogitationem; eoque ampliùs ita penetrare vsque ad intellectum, velut vsque ad interius intimo proximum cubiculum, vbi ratio reddi & certa notitia dari debet, priùs quàm ad intima accessus & audientia obtineatur: tunc ei nihil ampliùs superest, quàm vt in intimum penetrale concedat, vbi voluntas præsidet; à cuius arbitrio totum dependet: siue vt propositis assensum præbeat, 1 2 3 4 5

Vimq; animæ triplicem cælestia munera pandas.
Vis Memorans; Intellectus; sua cuiq; Voluntas.

Welck is der wachten bandt, onser sielen, drywoedich?
Memorie; en Verstandt; en den Wille drymoedich.

Quel est ce ternaire, Par qui l'ame opere, En moins dun moment?
C'est la Souuenance, La toute-Veullance, Et L'entendement.

præbeat, fierique determinet quod petitur; siue vt cum auctoritate repellat, aut vt minimum, eò vnde venerat remittat. Eiusmodi namque proditoriæ suggestiones, ac diaboli ad peccatum tentationes, sunt instar exploratorum, hostiumque subornatorum, qui subintrant, vt mactent, & spolient; quique deprehensi, iure suspendi, vel alio mortis genere affici consueuerunt. Hoc facimus, dum per arbitrij libertatem, & voluntatis imperium, eiusmodi irrepentes latrunculos emissariosque non admittimus, sed in crucem arreptos sustollimus, prauam nostram inclinationem, & diaboli suggestioné, per Christi passionem & crucem in nobis supprimentes & exstinguentes. *Gal. 5.*

A Tres istæ facultates igitur seu potentiæ animæ appellantur Memo-
B ria, Intellectus, & Voluntas. Sunt namque etiam velut tria propugna-
C cula & castella quædã, quibus ciuitas hæc nostra, quę ex anima con-
D stat & corpore, communitur. His saluis, benè custoditur ciuitas, hoc est, homo totus, & regitur benè: vt rectè Ecclesiasticus: *Funiculus triplex difficilè rumpitur*. Quamdiu enim hæ arces sibi benè subseruiunt, & saltem Voluntas inuicta manet, nihil homini nocere potest: quia Deus cum ipso est. *Eccli. 4.*

Potest & alio modo trium harum virium describi conditio. Memoria Scriba est intus residens. Illa siquidem regestum, aut vt ita dicam, registrum tenet omnium quæ transiguntur, instar Secretarij. Vt dicit Cicero: Memoria est signatarum rerum in mente vestigium. Idem: Rerum omnium thesaurus, Memoria. Ex quo thesauro, vt Capitis huius initio dixi, quæ vel vsus, vel necessitas, vel temporis ratio postularit, ad Voluntatis arbitrium, in obsequium animę depromuntur. S. Bernardus, vt Christianus, nostro proposito accommodatiùs hac de œconomia proloquitur. Ostiarius, inquit, Voluntatis sit recordatio cælestis patriæ; & ad thalamum rationis custos adhibendus, recordatio gehennæ. Excellens haud dubiè vis est & thesaurus memoriæ, ad hoc homini à Deo concessæ, vt in ea salutaria quęque recondat, tempore opportuno velut è loculo depromenda, & in vsum deducenda. Sed, quod dolendum est, quàm inanes bonorum sunt sæpè istæ cellulę tanti thesauri; & quàm plenæ interim omnium vanitatum, omnis stultitiæ, insaniæ, turpitudinis, & malitiæ! vt mitissimè cum Elegiographo dicam, Plenus sacculus est aranearum. Eiusmodi sunt istorum hominum memorię, qui neque è concionibus, vel librorum piorum lectione; neque ex bonis colloquiis, diuinísve inspirationibus boni quidpiam retinent. His enim, quibus memoria prauis abundat rebus, instar infundibuli est ad bonum: in quo nihil hæret, sed quidquid infunditur defluit. Vt vulgò de his, qui memoriæ defectu laborant, dici solet, aurium vnâ hauriunt, alterâ effundunt. Fœdas verò cantiunculas, dicteria, scurrilitates, detractiones, & id genus virulen-

Memoria. Stobæus. Cicero 1. Tusc. Quæst. & 2. de Orat. Bernard in paru. serm. Catull.

S tias,

tias,& celerrimè capiunt,& retinent mordicus, etiamsi tantùm obiter semel occinantur. His pleni, hęc & regurgitant. Quid enim ex vase aliud exspectes quàm quo repletum est? Tales memoriæ nidi sunt aptissimi, in quibus maligni dęmones pessima quęque fomenta reponant, vanitatem maximè & impudicitiam.

Beati igitur & prudentes sunt, qui Memoriam suam instar gazophylacij custodiunt; in quod nihil præter res pulchras, bonas, pretiosas, honestas, & diuinas recondant; tum ad illas ibi accuratè conseruandas, tum ad suo tempore depromendas, & opportunis vsibus applicandas. Hunc in modum Christus ipse loquebatur: *Omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera.* iuxta rei scilicet vtilitatem.

Matth. 13.

Intellectus. *Aristot.* *Ambros.*

Intellectus vis est animæ, per quam homo velut per lumen res inspicit & cognoscit, quæ ipsi per aliquem sensuum offeruntur. Ita de hoc Aristoteles: Intellectus est lumen quod Deus Animæ infundit. Sanctus verò Ambrosius sanctiùs & spiritualiùs, hoc pacto: Intellectus spirituale donum. Quod & pro effectu Intellectus accipi potest; quando scilicet per vim istam animæ (quam Intellectum vocamus) aliquid intellectu difficile perspicimus & intelligimus. Hoc donum humilibus, iuxta Psalmistæ testimonium, conceditur; sic enim ait: *Intellectum dat paruulis.* Et alibi: *Intellectus bonus omnibus facientibus eum.* Quod & Saluator noster ipse testatur, & Patri cælesti confitetur: *Confiteor tibi Pater cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus* (scilicet in oculis suis) *& reuelasti ea paruulis.*

Psal. 118. *Psal. 110.* *Matth. 10.*

Voluntas. *Aug. lib. 1. Retract. cap. 9.* *Bernard. de gratia & libero Arbit.*

Voluntas principalis est animę potentia, sine qua neque peccatum, vt sic dicam, est peccatum; neque virtus virtus est. Sic D. Augustinus: Voluntas est qua peccatur, & qua rectè viuitur. Tamque illa est libera, vt cogi compellive ad id quod nolit nequeat. In hanc sententiam D. Bernardus: Voluntas nostra non cogitur: & propterea sola meretur vel demeretur. Efficit namque vt coram Deo mereamur, per id quod rectè voluntariéque agimus, & ab illo pro merito coronemur. E contrà demeremur, & punitioni sumus obnoxij, quando per liberam nostram voluntatem in malum consentimus. Sin autem ad aliquid compellimur inuiti & nolentes, per meram vim & violentiam, voluntate non consentiente, tunc nec in bono opere meritum, neque vllum est demeritum in malo. Præclarè, vt omnia, idem Aurelius, Voluntatis asseuerans libertatem: Nihil tam in nostra est potestate, quàm ipsa Voluntas. Verè mirabile, si attendamus. Nulla eam externa vis aut potētia potest inflectere. Hinc excellentissima est Voluntatis oblatio, inter omnia quæ nos rerum nostrarum Deo offerre queamus sacrificia. Hanc Religiosi omnes offerunt, dum non solùm vota Castitatis & Paupertatis emittūt, sed etiam Obedientiæ.

Aug. lib. 3. de lib. Arb.

Voluntatis oblatio.

tiæ. Quo facto suam voluntatem exuunt, & alterius, Superioris scilicet (quem Dei loco habere debent) induunt: propriam cum ipsius voluntate commutantes: seque in præcipua sui parte. Voluntate inquam, in holocaustum immolantes,& igne Charitatis quasi in nihilum, vt omnia in Deo lucrentur, redigentes;quę vera est holocausti natura. Per voluntatem etiam,se totum homo alterius potestati subiicit gubernandumque tradit,plena sui facta alteri potestate; quemadmodum ciuitas aliqua, clauium traditione, Principis alicuius dominio subiicitur & consignatur. Absque enim hac Voluntatis submissione ac plena traditione, neque vera potest esse submissio, neque recta gubernatio. Vnde constat quàm grauiter errent seque ipsi fallant, qui splendido obedientiæ titulo gloriantur, ac se Religiosos esse existimant, quando nihil minùs quàm voluntatem suam Superioris voluntati subiiciunt: sed potiùs Superioris voluntatem ad suam quoquo modo inflectunt.

In voluntatis liberæ (qualis est in primis bonorum Religiosorum hominumque verè Christianorum) commendationem, hunc in modum Doctor mellifluus: Voluntati nec leges imperant, nec Principes dominantur: libera est; & maximè, si spiritu ducitur: quia vbi spiritus, ibi libertas. Veruntamen, veternosi serpentis inuidiâ, quemadmodum memoria nostra peruersa est, & facta velut vas fractum & perditum, quod nullis ferè aliis vsibus aptum est quàm sordibus,vanitatibus, & nequitiis coaceruandis: Intellectus verò instar fuliginosę laternæ ita obfuscatus & detortus,vt ad nihil valere videatur quàm ad scelera, fraudes,& mille malas artes adinueniendas; ad bona verò & sancta, nescio qua laborat inopia lucis, & caligine: ita Voluntas præcipuè est deprauata atque Adæ lapsu lęsa,vt ab ineunte hominis ętate ad malum potiùs prona sit quàm ad bonum. Ad bonum siquidem tam tarda tamque inepta facta videtur, vt magni sit laboris multique consilij ac negotij, priusquam ad rectam normam redigi queat. Vnde fit, vt ita omnia ad suum nutum inflectat, suisque subiiciat legibus, vt promittere ausit D. Bernardus: Cesset voluntas propria,& non erit infernus.In quid enim exerceat infernus & ignis gehennæ suam sæuitiam, quàm in malam voluntatem? Peccatum namque flammæ infernalis est pabulum; immò, vt rectiùs dixerim, fundamentum: Si peccatum tollis; nil est quod infernus exurat, nec est quod ipsemet existat quidem: peccatum autem non est, si mala voluntas tollitur. Mala voluntas Deum impugnat,& in eum insurgit: Paradisum spoliat, & ditat infernum. Nostram igitur voluntatem in Dei voluntate constituamus,ne mala sit: dicamusque ore,& opere; Fiat voluntas tua & non mea. Possidе bone Domine meā memoriam; intellectum illumina; & dirige voluntatem: alioqui potentiæ

Bernard. Voluntas inuicta.

Malæ voluntatis mala. *Bernard. serm. 1. in Septuag.*

Matth. 26.

tentiæ animæ meæ potentem in me exercebunt tyrannidem, & mei dominabuntur. Tibi, ô Deus, trado omnia poſſidenda & gubernanda, vt ita ad maiorem tuam gloriam, & meam ſalutem, animæ meæ deſeruiant; cui in præſidium & ſubſidium cuncta largitus es.

Non erit abs re, ſi quaſi corollarij loco in figuræ ac typi Voluntatis explicationem pauca prędictis adiecero.

Voluntatis potentia.

Voluntas optimè grandi illi ferreo & trabali malleo comparatur, E quo Fabri ligna ſeu tigna ac trabes ictu violento compingunt; & omnia, ad quęcunque adhibuerint, eius vehementiæ cogunt cedere & obſequi ad nutum: vnde rectè à tundendo tudes dicitur: & apud fabros ipſos noſtrâ linguâ (Willeken) Voluntas, malleus ille appellatur; quòd quæcunque vult faciat, nihilque ei obſiſtat. Quantæ ſit potentiæ & efficaciæ voluntas, non ſolùm in illis elucet, qui ſtante voluntate, ad id quod nollent cogi nequiuerunt, etiam tota mundi poteſtate concurrente; verùm etiam in illis, qui è contrà, res maximè arduas & quaſi impoſſibiles effecerunt, voluntatem ſuam ſub alterius voluntatem obedientiæ vi redigentes.

Martyrum inuicta voluntas.

Priorum exempla in martyribus omnibus fulgêre cernuntur. Torqueri, vri, mergi, dilaniari potuerunt; ſed, vti quidpiam quod Dei legi repugnaret admitterent, cogi nequiuerunt. Ceruix mucrone præſcindi potuit: at ne minimùm inflecti vel conniuere, ad profanam idolorum adorationem. Tus eis in manus obtrudi potuit, & ſupra ignem dextræ teneri, atque ex eis tus in ignem decuti; ſed compelli nequiuerunt, vt ipſimet ſponte ſua turis vel tantillum idolis adolerent. Vtque vnum pro omnibus nominatim adducam, cuius hodie 12. Martij feſtum in Eccleſia celebratur: S. Petrus Martyr, Diocletiani Imperatoris cubicularius, dictum noſtrum facto comprobet. Is, cùm de martyrum ſuppliciis conquereretur, martyr effectus eſt. Suſpendi, cædi, extendi, vnguibus excarnificari, ſale & aceto conſciſſis in vulnera membris perfricari, lentoque igne torreri potuit, ſed à propoſito ac fide auelli non potuit, voluntate contra omnia diaboli machinamenta rupis inſtar immotâ & inconcuſsâ perſtante.

S. Petrus martyr.

Effectrix mirabiliũ voluntas obediens.

Exempla alterius generis efficaciæ, per voluntatem obedientiæ iugo ſubmiſſam exhibitæ; infinita commemorem, ex quibus nihil voluntatis libertati per obedientiam conſtat decedere; ſed potiùs augeri ad bonum, reddique efficatiorem. Adeò vt impoſſibilia naturæ perficiat: vt ſunt, leænam arripere, & ad Superiorem id iubentem adducere: ſuper aquam ambulare: ſaxa & rupes loco mouere, & eiuſmodi ſexcenta. Omnia Voluntas poteſt, vt ita dicam; & ad nihil cogi poteſt.

Gregor. 2. Dia. 7.

Egregiè profectò nos Deus ornauit, qui triplici hac facultate, velut tribus robuſtiſſimis ducibus, militiæ noſtræ præſidium auxit & communiuit. Dũ etenim nobis in vita hac hoſtilibus armis vndique

cincta gratię fluentis incessanter est opus, quo sitim nostram restinguamus, ardorem temperemus, & irrigemus innatam terræ salsuginis ariditatem; vt ita tandem per mille malorum ingruentium agmina perrumpentes, ad cælestis gloriæ coronam triumphantes conuolemus; haud dubiè magna est trium talium robustorum præstantia, qui non obstantibus vndique periculis, optata nos potiri faciunt felicitate. In Dauide id non obscurè adumbratum videre est: de quo sic legimus: *Dauid erat in præsidio: porrò statio Philisthinorum tunc erat in Beth-lehem. Desiderauit ergo Dauid aquam de lacu, & ait: O si quis mihi daret potum aquæ de cisterna, quæ est in Beth-lehem iuxta portam! Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna Beth-lehem, quæ erat iuxta portam, & attulerunt ad Dauid.* Magni itaque faciendum triplicis facultatis animæ munimentum & auxilium ad salutem consequendam. *2. Reg. 23.*

Quis, trium harum facultatum intuitu, non admiretur diuinam animæ nostræ conditionem, gratiasque ob id immortales immortali Deo agat? Nam iuxta Innocentij sententiam, Animus humanus sic factus est, vt sit capax Dei, qui vt vnus est in substantia, ita trinus est in personis. Eapropter nunquam ille plenus est, nisi Deum habeat, ad cuius imaginem est creatus. Sicut namque cera, si illi sigillum imprimatur, nunquam adæquatè ex omni parte adimpleri potest si eidem quod vis aliud sigillum applicetur, nisi primo à quo impressam accepit effigiem; ita anima humana nulla re alia adimpletur quàm Deo, cuius gestat imaginem. His assentiuntur quæ à D. Bernardo hunc in modum dicuntur: Ad imaginem quippe Dei facta anima rationalis, ceteris omnibus occupari potest, repleri omnino non potest. Capacem enim Dei, quidquid Deo minus est, non implebit. Vt meritò maiestatem hanc animæ admirantes, triplici hoc præsidio præfulgentem cum Isidoro exclamemus; O homo! quid miraris siderum altitudines, & profunditatem maris? Animi tui abyssum intra; & mirare, si potes. *Innoc. de vilit. condit. human.* *Bern. Serm. dedicat.* *Isidor. lib. 1. de sum. bon.*

Oratio pro recto trium potentiarum animæ vsu.

Dator optimorum datorum, Domine, tribus animam meam ditasti muneribus ac potentiis; sed mihi non rarò recusant obsequium: Ostende potentiam tuam, & munda Memoriam, Intellectum illumina, & corrige Voluntatem: vt anima mea, tantis adiuta præsidiis, alacrius salutem suam valeat operari. Amen.

CAP. XLIV.

Quid ſigna octo volunt Vitæ præſaga Beatæ?
Teſſera ſunt, quibus æthereas Deus aſſerit arces.

Vera Beatitudo.

NON vt omnes beati eſſe deſiderant, ita veræ beatitudinis viam ſeruant. Multi de Beatitudine & ſummo bono diſputarunt; ſed omnes præter Chriſtianos à ſcopo aberrarunt. Quod vnus Crœſus non tam à Solone verbis, quàm ab euentu rebus ipſis edoctus abundè teſtatus eſt; cùm ſe beatiſſimum aliquando arbitratus, à Cyro captus, & pyræ impoſitus, verum eſſe didicit, quod ei antè dixerat Solon: Neminem ante mortem beatum dici debere.

Herodot. lib. 1.

Chriſtiani autem octo recenſent Beatitudines, quas Chriſtus primùm diſcipulos ſuos in monte docuit: *Beati pauperes ſpiritu; quoniam ipſorum eſt Regnum cælorum.* & ita de aliis. Harum explicationem (vt de reliquis ſimilibus quæ ad Catechiſmum pertinent hactenus obſeruamus) non intendimus; cùm ex aliis quamplurimis ad manum ſit: ſed tantùm iuxta Interrogationis formulam, in genere, quid de illis ſit ſentiendum oſtendemus. Sunt autem iſtæ velut certæ rationes & conditiones, quas qui haberent, beatos Dominus ipſe pronunciauit. Modo illo loquendi indicans, per illas, vt certas quaſdam vias, ad æternam beatitudinem peruenturos. Hic enim nemo aliter, quàm ſpe æternæ felicitatis, & mediis eò pertingendi beatus dici verè vel eſſe poteſt.

A

Matth. 5. Octo Beatitudines.

B

Reſponſio ſatis hoc ipſum quod doceo manifeſtè demonſtrat. Qui has conditiones in octo Beatitudinibus propoſitas habent, velut teſſeram ferunt, qua freti in cælum intromittantur, & ſint in æternum beati. Quis hinc non videat quàm ſit propterea gnauiter illis vita hac durante incumbendum?

Doctrinæ cælestis nouitas.

At nouæ huius & nunquam antea auditæ doctrinæ admirandum ſecretum paulo accuratiùs introſpiciamus. Quid enim abſtruſius minusque ſimile vero humanis ſenſibus, quàm in paupertate, deiectione ſui, luctu, & perſecutione ſummam beatitudinem, immò vel felicitatem tantillam conſtitui? Ideoque rem paulo altiùs petentes, admirandam hanc Chriſtiani hominis Philoſophiam tandem excutiamus. Meminiſſe oportet, nos, dum Dei obedientiâ & gratiâ per peccatum excidimus, culpâ noſtrâ ex Paradiſo exturbatos, quaſi pullos auium è noſtro nido, vbi optimè nobis erat, noſtro merito exciC
diſſe. *Sicut auis fugiens, & pulli de nido auolantes*; inquit Propheta. Nunc verò quemadmodum pulli ita nido delapſi in mille periculis ſunt, & D

Iſaiæ 16. Simile ab auibus è nido delapſis.

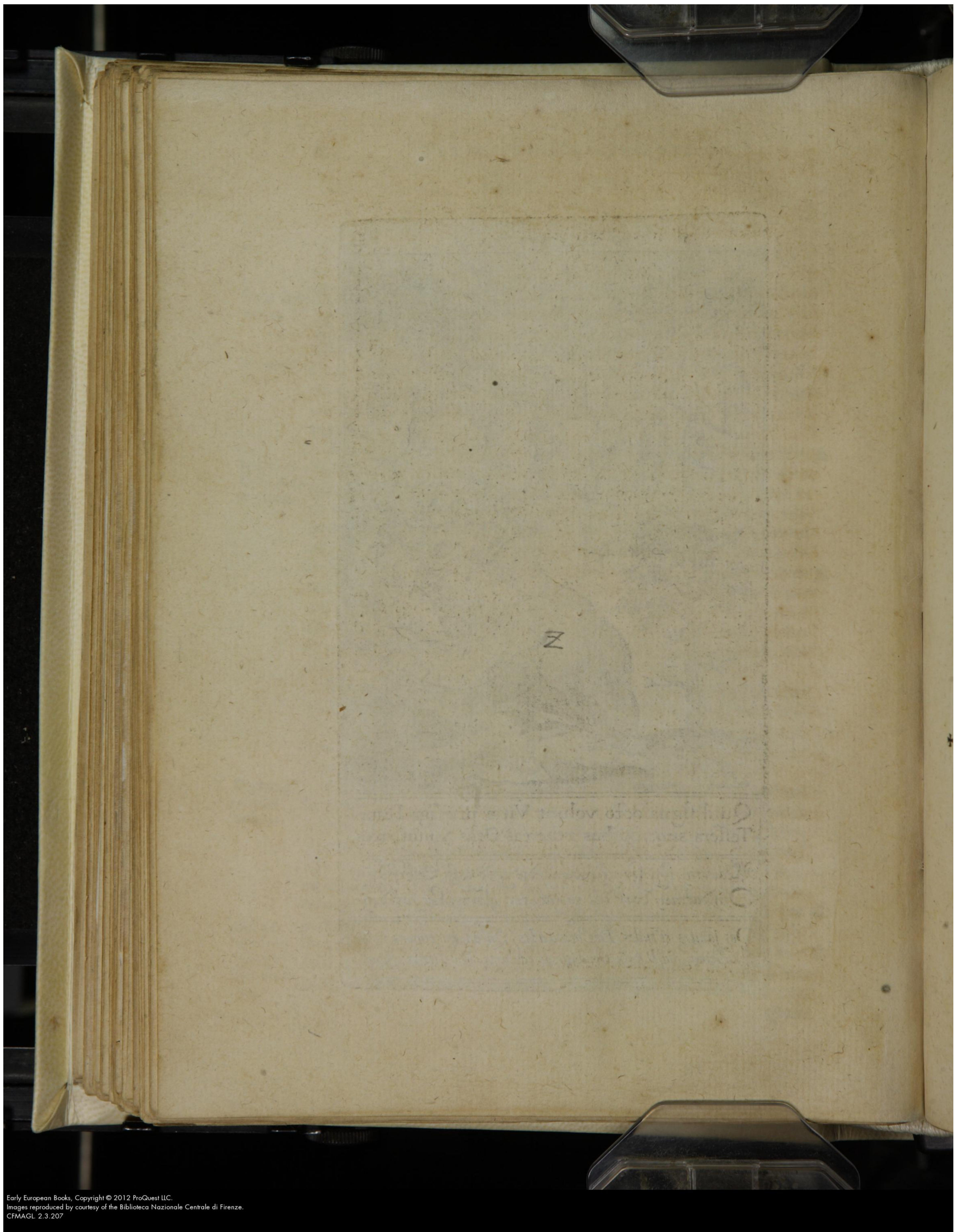
quaſi

Quid ſigna octo volunt Vitæ præſaga beatæ?
Teſſera sunt, quibus æthereas Deus annuit arces.

Waerom ſyn ſoo ghenoemt, die goed' acht Salicheden?
Om datmen door die woemt, ter glorieuſer vreden.

Des ſaintes eſtudes, Des beatitudes, Qu'en aprennons nous?
Le chemin qui l'Ame, Conduit au thalame, Du Celeſte eſpoux.

Z

quasi certo discrimini expositi, vt vel fame intereant, vel deuorentur à bestiis, vel ab hominibus conculcentur: ita nobiscum agebatur; vt in medio hostium nostrorum, in tantis miseriis & infirmitatibus degentes, certum æternumque in dies expectaremus interitum, quamdiu nec via nec ratio suppeteret ad nidum vnde excideramus remeãdi. Quocirca, sicut pullorum talium mater, de ramo in ramum, de tecto in tectum volitat & saltat, certum solicitumque edendo cantum, quo illos alliceat & paulatim reducat incolumes: ita Christus Dominus noster varios & mirandos saltus fecit, nos quæritans, & voce blanda cecinit, quò meliùs sequeremur inuenti. Sic D. Gregorius: Ecce, vt nos post se currere faceret, quosdam pro nobis saltus dedit. E cælo in terram, ex sinu Patris in sinum Matris, inde in præsepe, inde, per varios alios saltus quibus & montes & colles transiliit, saltauit in crucem; de cruce in sepulchrum, inde in infernum, inde & è sepulchro iterum in terram, ex terra denique in cælum, vnde vt gigas exiuerat ad currendam viam. Vtque nos eò eundem sequeremur, vbi æterna sumus beatitudine perfruituri; non saltus tantùm, sed & cantus miros dedit: octo nimirum istas Beatitudines, inter alia infinita. Vtque naturalissima, ac planè propria matris pullorum perditorum vox esse debet, vt intelligant, moueantur, & sequantur: ita propriissima, vt ita dixerim, hæc Christi Saluatoris nostri est cantio, ac propterea mundi cantilenæ contraria. Adeò vt tutò ipsum super hac voce sequi possimus, & ob eam rem etiam præ tanta felicitate ac securitate, vocari ex hoc tempore beati. De huiusmodi vocis ductu & sequela sic ipse Dominus: *Oues illam sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.* Sciunt Christi fideles dictum à Domino: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* Sed Christi vox Beatitudines istas præcinentis nota, grata, & fidelis. Qui igitur æterna beatitudine in cælis frui desiderat, hæc seruet, quæ viæ instar eum ad beatitudinem ducent. Nam vt dicit D. Gregorius: Quærenda est gloria Dei per vias eius. Quocirca, cùm homini Christiano duplex in hac vita se statim offert via, vna virtutis ad gloriam, altera voluptatis ad interitum; debet vt verus Hercules hac contemtâ alteram licet arduam amplexari.

Gregor. Homil. 29.

Saltus Christi varij.

Cantus Christi *efficax.*

Ioan. 10.

Isaiæ 3.

Gregor.

Oratio pro octo Beatitudinum fructu obtinendo.

O Misericordissime Iesu, salus vnica, & Saluator mundi, tua nos gratia & benedictione rigare dignare, vt ita hîc octo Beatitudinum fructum carpamus, vt in Regno tuo beatitudine perfruamur æterna. Amen.

CAP-

CAP. XLV.

At, nónne hos Mundus, mera ceu ludibria, ſpernit? Delirat, nec vera videt, nec iudicat æqua.

ICVT iſtud Caput præcedenti ſubſeruit, ita mirum videri non debet, ſi iiſdem initio veſtigiis, quæ tunc poſui, nunc proſequar. Omnes, vt dixi, beati eſſe deſiderant, ſed non æquè omnes in quo vera beatitudo conſiſtat, intelligunt. Hinc Gentiles omnes excutiebant angulos, ſummum bonum ac beatitudinem ſcrutantes. Aliqui in diuitiis eam conſiſtere arbitrabantur. Vnde Crœſus Soloni diuitiarum ſuarum copiam oſtentans, eum rogabat, vt cœpi dicere, an ſe quiſquam beatior eſſet? cumq́ue Solon reſpondiſſet, neminem ante mortem beatum dici debere; Solonem tanquam ſtultum hominem, qui præſentem felicitatem parui faceret, à ſe dimiſit. Mox expeditione contra Cyrum Perſarum Regem ſuſcepta, captus regnoq́ue exutus, rogoq́ue vt cremaretur impoſitus, clamare cœpit: O Solon, Solon, Solon! Cyrus admiratus ignotum vocabulum, poſtquam cauſam remq́ue omnem didicit, Crœſum ab incendio liberauit, & apud ſe toto vitæ tempore honorificentiſſimè habuit, humanę inconſtantiæ ac miſeriæ documentum. Alij ſummam felicitatem in voluptatibus, luxu, crapula & ebrietate conſtituunt. Sicut Epicurus tenuiſſe & docuiſſe putatur. Vnde, licet ipſe ſummum bonum in animi voluptate reponeret, vitæ alioqui continentiſſimę, (non autem, vt Ariſtippus, in voluptate & ſagina corporis) quotquot tamen interea ventri & gulæ ſeruierunt, Epicurei, ſeu Epicuri de grege porci vocati ſunt. Tales ſunt Venerei, Bacchici, Epulones, Lurcones, ac tricongij nepotes, quorum Deus venter eſt; & qui in terra ſuauiter viuentium commorantur.

[Marginal notes: Error iudiciorum de vera beatitudine. — *Herodot. lib. 1.* Solon & Crœſus. — Epicurei. — *Horat. li. 1. Epiſt. 4.*]

Talium, iuxta ſtultam mundi opinionem, deſcribit Pſalmographus beatitudinem, vt quæ in proſperitate, rerum terrenarum affluentia, bonorum honorumq́ue cumulis, cateruis amicorum, filiorum, famulorumq́ue frequentia conſtituta credatur. Ita Pſaltes: *Filiæ eorum compoſitæ; circumornatæ vt ſimilitudo templi. Promtuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſsibus ſuis; boues eorum craſſæ. Non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt.* Sed perinde atque ſi ſuum ipſe ſuper hac re dicat iudicium; *Beatus*, inquit, *populus, cuius Dominus Deus eius.* Ille enim populus, qui Deum verum colit, & patrem ac Dominum habet, omnibus modis longè beatior eſt. ipſe enim ſuos longè aliter quàm mundus docet. Chriſtus namque non tranſitoriam feli-

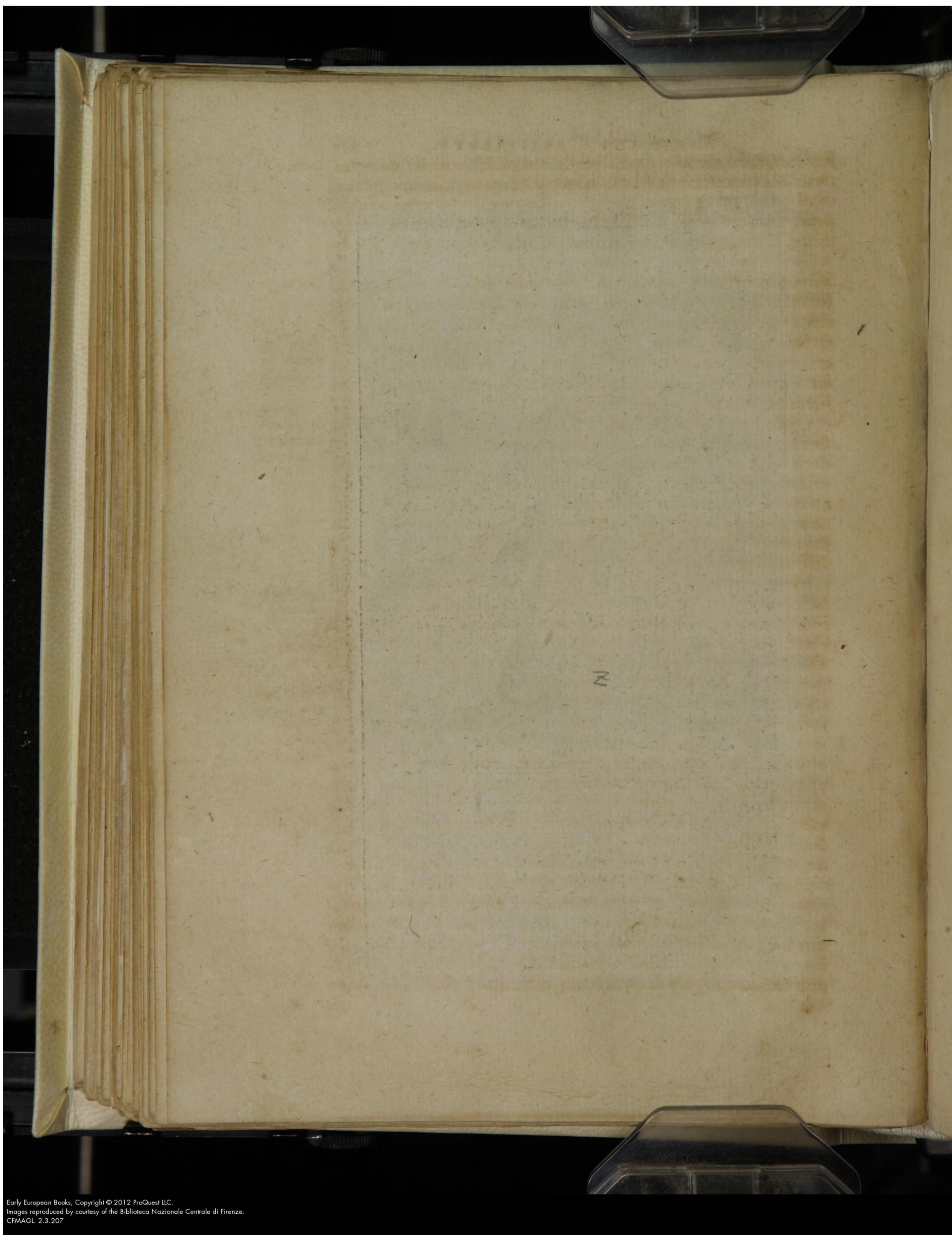
[Marginal note: *Pſal. 143.*]

At nonne hos Mundus, mera ceu ludibria, ſpernit?
Delirat: nec vera videt: nec iudicat æqua.

De Weerelt houdt den ſpot, met ſulck; als ſnoo, en ſlecht.
De Weerelt die is ſot: ſ'en weet niet wat ſy ſecht.

Toutefois la race, Du mondain rechaſſe, Et hait ceſte voix.
Le Monde radotte, Et ſon humeur ſotte, N'entend pas ces loix.

felicitatem, sed æternam spectat beatitudinem. Hinc dicit: *Beati pauperes*: & è contrario: *Væ vobis diuitibus: quia habetis consolationem vestram. Beati qui esuriunt & sitiunt.* Contrà: *Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Beati qui lugetis.* Contrà: *Væ vobis qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Beati qui persecutionem patiuntur.* Contrà verò: *Væ vobis cùm benedixerint vobis omnes homines.* Hinc benè per Prophetam tam vanis hominibus clamauit, & nunciauit: *Popule meus, qui te beatum dicunt*, non solùm *te decipiunt* (quod dixi) verùm etiam, *ipsi viam gressuum tuorum dissipant*. adeò vt talibus insistentes vestigiis, nunquam ad cælestem sitis beatitudinem peruenturi. Quod D. Augustinus apertè profatur, in tam stultorum hominum confusionem; dum ait: Mundus inimicus est iis, quos beatos facere videtur. Quid igitur dicemus de iis, quos beatos tantùm dicit & iactitat? *Luc. 6.* *Isaiæ 3.* *Augustin. Quæst. 1. 5.*

A Quare optimè dicit Responsio: Mundus delirat. Dum octo istas Beatitudines ridet, immò vt infelicitates detestatur: nescit verè quid dicat; quia malè iudicat. Dicit namque malum bonum, & bonum malum; tenebras lucem, & lucem tenebras; amarum dulce, & dulce B amarum. Voluptatem virtutum nihili facit, immò vt tristitiam & amarulentiam refugit; acerbam interim & laboriosam mundi oblectationem amœnitatem vocat, & mirè commendat; suosque ita sectatores miserè decipit. Mundus delirat. *Isaiæ 5.*

Ideoque instar stultæ mulieris depingi potest mundi vanitas; quæ C bilancem habeat, cuius partem vnam (in qua, quæ virtutum & piorum operum sunt, continentur) admota manu eleuat vt nullius mo- D menti, partem verò oppositam, vbi vanitates, voluptates, & illecebræ mundi repositæ, tanquam grauia, magnique ponderis deorsum premit; vt hęc prioribus illis maioris esse præmij stultis persuadeat. Et interim stulta non animaduertit, se bona eleuando, cælo propinquiora facere; vana verò & praua deprimendo, tanquam quæ magni mo- E menti sint, inferno reddere viciniora, vt verè sunt. Nō recogitat enim F mundus, Deum contrariæ esse sententiæ, aliusque naturæ; vt qui humiles exaltet, & se exaltantes humiliet. O mundi stultitiam! quàm parum quid dicas attendis! At quid mirum? per opacam enim crassæ tuæ ignorantię caliginem, per lutulentam spissitudinem tuarum sordium, & per cęcam noctem tuę vanitatis, ac immedicabilem amoris tui stultitiam, non remotiùs vides, vt dicitur, quàm nasus tuus protenditur: hoc est, quàm sensualis illa appetitus tui sagacitas, quâ creaturas velut olfacis appetisque, se extendit. Quod extra carnalis tuæ sapientiæ limites est positum, quodque supra te est, id est, vltra narium tuarum peripheriam vel horizontem, non id sapis, neque id vllo tibi modo probatur: immò etiam quoad eiusmodi quæ virtutem & spiritum redolent, in propria causa oculis, olfactu, ac gustu laboras, vsque Mundi delineatio. *Simile quid apud D. Gregor. moral. li. 32. cap. 7.*

ad imum cordis tui fundum. Quid mirum igitur, si de sublimi hac, cęlesti, ac diuina doctrina atque octo Beatitudinum Philosophia, tam temerè, tam stultè, & tam contrario planè modo iudicas & loqueris? Quamobrem i, & tuo more, vt voles, non illos beatos sed miseros dicito, quos ipsa Veritas & Sapientia diuina ex certo decreto beatos asserit.

Terreni cælestia nõ capiunt. *Matth. 5.* Verùm vnde, obsecro, in re tantâ tam distorta mundi sententia? vnde ista nox, hebetudo, & tam dolenda cæcitas? Hinc scilicet malum, quòd, quando Christus sublimem istam sapientiam suis tradebat Apostolis, promiscuum vulgus ipsum in montem cum Apostolis non sequebatur. *Amb. lib. 5 in Lucam.* Vt benè S. Ambrosius notat: Turba non sequitur ad excelsa: non ascendit ad sublimia. Non enim quærunt mundani homines, tametsi à longè Christum sequantur, & Christiani nomine gaudeant, ea quæ verè spiritualia ac cælestia sunt. In inferioribus infirmiores, Christo in altiora ascendente, remanebant. Ita communiter, fęx hominum vulgarium, ex quorum colluuie mundi persona conflatur, planis, facilibus, commodis, terrenis, cœnosis, & corporeis gaudent. Illa sola afficiunt, illa eos humi defixos tenent. Atque vti nec altiora capiunt, ita nec faciunt. Hinc peruersum de melioribus altioribusque iudicium. *Iob 28.* Istud scitè Iob testatur: *Sapientia non inuenitur in terra suauiter viuentium.* Mirari igitur nemo debet, sæculi huius homines improbare & irridere quod non capiunt, cuiusque pretium ignorant. Sic enim & barbari, extremæque mundi plagæ homines pretiosissima quæque vilipenderent, quorum nullam prorsus haberent notitiam: crepundiis interim aliisque reculis in cælum sublatis. Ideoque, vt peregrinam hanc doctrinam nobis Christus Iesus ęterna Dei Sapientia reuelaret, è summo cælo descendit; & in terra constitutus, è turbarum strepitu in montem cum electis Discipulis secessit: eamque sedens, maioris auctoritatis indicio, tradidit; & quidem non sine præuia magna maturaque deliberatione, vt inquit Euangelista: *Aperiens os suum*: vt qui antea Prophetarum ora resoluerat, nunc tanquam rem ipsam ipse coràm proferens, os proprium aperiret: ac veluti ex diuino alabastro totius mundi medicamentũ depromeret. Christi vis attractiua. Oleo atque vnguento hoc celæstium beatitudinum effuso, mirum quàm eius fragrantia mundum replerit vniuersum, quamque multorũ corda permouerit. Adeò vt innumeri adolescentuli & adolescentulæ, quibus adhuc integer erat, & à mundi voluptate ac vanitate liber atque immunis affectus, tam nouo afflati odore, statim quò se tam suauiter trahi sentiebant, secuti sint. In his horumque similibus hoc adimpleri visum est, quod sponsa Canticorum sponso suo dilecto ex dilectis Christo, huius fœcundæ doctrinæ magistro, gratulabunda præcinebat, dicens: *Cant. 1.* *Oleum effusum nomen tuum: propterea adolescentulæ dilexerunt te.* Pro-

te. Propterea mecum per te tractæ, & quasi diuino artificio incantatæ, post te currunt in odorem tuorum vnguentorum.

Quàm est iucundum per Sanctorum Vitas discurrere, & videre quanto cum ardore Christum dulciter trahentem secuti sint! Quid hîc D. Dominicum, D. Thomam, D. Bernardum, & quamplurimos alios magni stemmatis adolescentes commemorem, qui spreto secularium honorum, totiusque mundanę altitudinis culmine, Christum humilia ac despecta docentem elegerunt? Reges & Reginæ hac sancta illecebra capti, se beatos in eius inuentione confessi sunt. Videte S. Agnetem, S. Cæciliam, S Catharinam, & multas alias, Regiæ stirpis adolescentulas, quæ pro Christo omnia regna mundi, omnemque eorum ornatum, regales nuptias contemserunt, mortem potiùs quàm à proposito cederent, subeuntes. Paulam Romanam illam nobilem matronam cum filia Eustochio aliisque pluribus considerate, quæ D. Hieronymi temporibus hac dulcedine captę totum mundum cum omnibus suis delectamentis nauseabundæ repudiarunt. Id testantur hodieque quotquot re ipsa percipiunt & experientia docti agnoscunt, summam esse etiam in terris beatitudinem, æternam illam quantum hîc licet pręgustare & assequi. Stulti interim mundi amatores aliter loquuntur & iudicant, quia veræ beatitudinis gustu carent.

Ridicula meritò mundi insipientia, vt qui vmbraticis animum deliciis pascat, spretis interim quæ ad veram solidamque hominis voluptatem ac beatitudinem pertinent. Sic ridiculus ille Rom. Imp. Heliogabalus principibus suis ad opiparum scilicet conuiuium inuitatis fictas pictasque proposuit epulas. Sic insano illi & præ nimio fastu *Ælianus var. Hist. lib. 12.* deliro Menecrati medico diuinitatem affectanti, Philippus Macedonum Rex soli ad mensam separatam adhibito acerram & suffitum apposuit: reliquis cum Rege splendidè epulantibus & Iouem famelicum ridentibus. Hæc est, inquam, inanis illa ac vana mundanorum beatitudo modis omnibus miseranda.

Oratio ad stultum mundi iudicium contemnendum.

Domine Iesu, sponse animæ meæ, ita cor meum salutaris tuæ doctrinæ inesca dulcedine, vt mihi mundi deliciæ fastidio sint: vtque velut tui dilectione inebriatus, post te incessanter currere, & contemto mundo cælestem beatitudinem valeam obtinere. Amen.

CAP. XLVI.

Prætextam pueri quid bullâ suauiùs ornet?
Pareat: Ora premat: castus Pudor imbuat ora.

Iuuentutis habenda ratio.

DOLESCENTIA instar plantulæ vel teneræ arbusculę est, A quæ dum flexilis est, in eam quam voles partem duci debet: alioqui quando in grandiorem arborem excreuerit, quod incuruum fuerit nequibit corrigi. Frangas tum potiùs quàm flectas. Et quoniam Christianorum liberi non solùm sicut & Gentilium filij, nouellæ plantationes in iuuentute sua sunt; verùm etiam sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ paternæ; & velut pal- B mites in lateribus domus, quorum mater, prę sertim mater Ecclesia, vt vitis abundans est; ideò tanto maius damnum & dedecus est, si illi à prima ætate non diligenter exculti, bona disciplina iustructi, bonisque exemplis vt stipitibus fulti fuerint. Videas enim alioqui generosos illos ramusculos in terram dependêre, & cum omni spe fructuum in luto volutari, pedibusque transeuntium conculcari; neque vnquam ad meliora assurgere. *Prouerbium est; Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit non recedet ab ea.* Quod Poëta eleganter: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu. Debent propterea pueris optima quæque à teneris instillari. Difficile est enim veterem canem assuescere loris: sed dum tenellus catellus est, buccella panis quodcunque volueris etiam cum voluptate docebis. Discretione tamen magna est opus in pueritia informanda; quod ratio quoque ipsa naturalis ostendit. Sunt namque pueri instar lagunculæ, cuius angusto C orificio non nisi pauca simul licet instillare; alioqui, quod osculum illud non capit, in terram delapsum perit.

Psal. 143. *Psal. 127.* *Prou. 22.* *Horat. lib. 1. epist. 2.*

Discretio in pueris formãdis.

Inter multa quibus mollis illa ætas imbui debet, rogatur hoc Capi- D te quæ pręcipua sint, quibus præditus puer euadat ornatior, quàm si prætextâ, & quidem bullis ornatâ, refulgeat. Responsio dicit, tria hæc esse: Obedientiam, Taciturnitatem, & Pudicitiam seu Verecundiam. E Sumtum istud est ex tractatu S. Bernardi, quo adolescentes informat F & ad morum probitatem exercet. Tres, inquit, virtutes sunt, quæ pue- G ris adolescentibus magis congruunt: Verecundia, taciturnitas, & obedientia. In his adolescens, iuxta nominis significationem, debet indies crescere, adolescere, & proficere, sicut idem Sanctus ibidem fusiùs docet.

Tria decent pueros. *Bern. de ord. vit.*

Vt rem istam meliùs iuuentuti inculcaremus, sub trium virginum typo tres istas virtutes in imagine expressimus; quæ puerum magno datis muneribus afficiunt ornamento. In primis, Obedientia ei par E pulchro-

1. Obedientia.

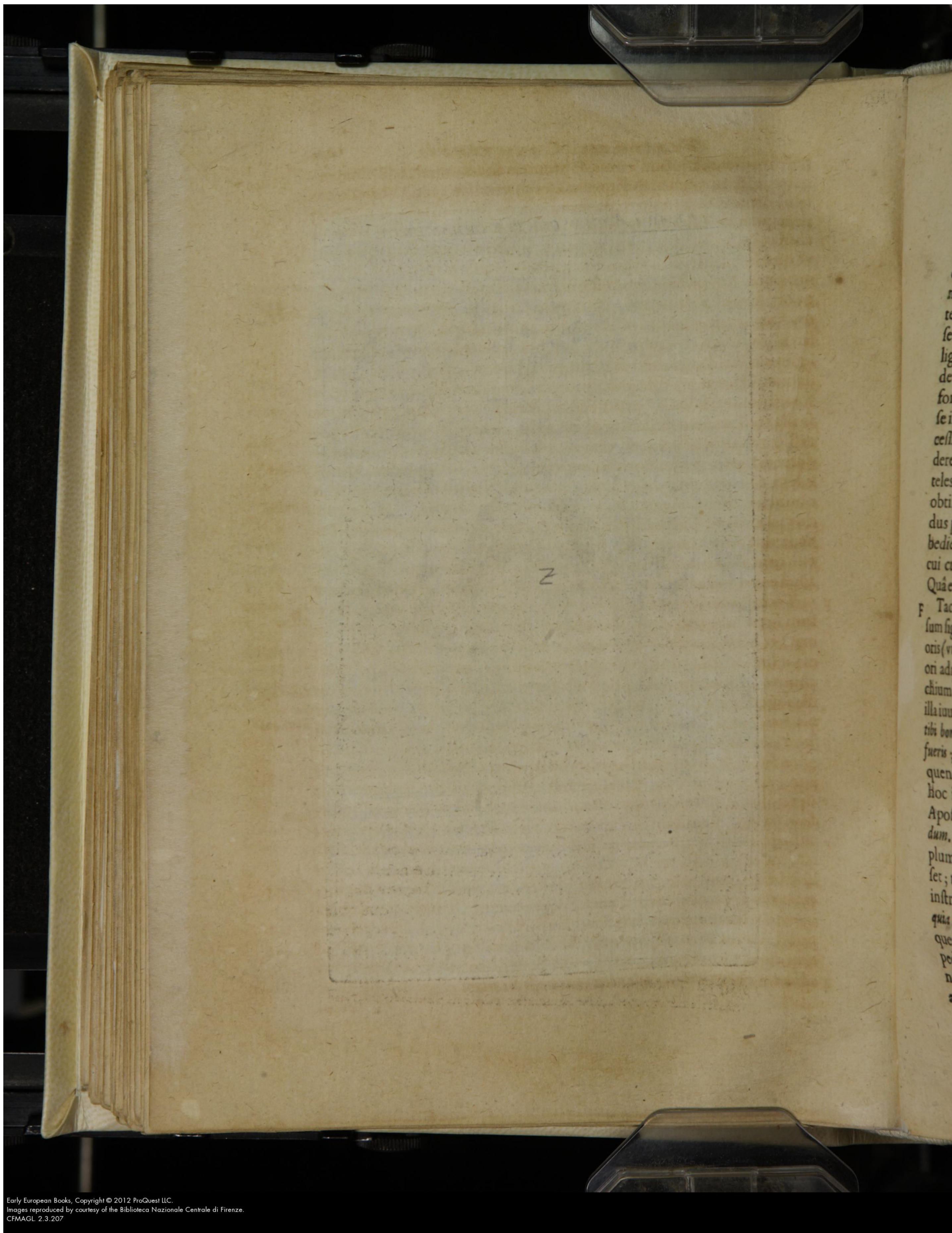
Tria rara Adolescentiæ ornamenta. 46.

Prætextam pueri quid Bullâ ſuauius ornet?
Pareat: Ora premat: caſtus Pudor imbuat ora.

Welck zyn dry Seden fyn, die de Ionckheyt betamen?
Swyghen: Ghehoorsaem zyn: en zedelyck hun schamen.

Quelle modestie, Sied mieux a la vie, Des ieunes enfans?
Honte, auec Silence, Soupple Obeiſſance, Qu'on doibt a tout temps.

pulchrorum calceorum offert, vt promtus sit ad ambulandũ dum iubebitur, & ad viam mandatorum Dei currendam : addit chirothecas benè ornatas, in signum voluntariæ operationis virtutũ, & obsequij præcipiendorũ, quibus manus magis cohonestantur, quàm pretiosis chirotecis & annulis aureis; atq; ideò munera hæc corona ornantur, vt quæ sint laude & præmio digna. Obedientia magno est iuuentuti ornamento, eique planè necessaria, quia instructione indigẽt, quod sine obedientia fieri nequit: Discentem enim credere & obedire oportet. Solent pueri tabulæ rasæ cõparari, in qua aliquid sit pingendum; seu libro nouo, cui quis multa pulchra cupit inscribere: velut etiam ligno aut lapidi, aut alteri materiæ, ex qua imago aliqua pulchra sculpi debeat. Quæ vt fiant, debent illa omnia obedientiæ speciem in pueris formandis necessariam exprimere, vt certè faciunt. Sinunt namque se illa tractari, disponi, verti, reuerti, apponi, deponi, prout operis necessitas & artificis voluntas exegerit. Alioqui oleum & operam perderet, si illa eius nutui non obtemperarent. Rectè propterea Aristoteles: Quanto quis diligentiùs obsequitur, tanto maiorem gratiam obtinebit. Vt in imagine, ita in iuuentute, dum formatur. D. Bernardus propiùs ad Christianæ institutionis finem collimans, inquit: Obedientia amica salutis. satis hoc dicto innuens, fieri non posse vt alicui cum salute conueniat, qui cum obedientia non inierit gratiam. Quâ enim viâ ad salutem perueniat, qui citra obedientiam incesserit? *Aristot.* *Aristot.* *Bernard.*

F Taciturnitas, vt altera decora virgo, iuuentuti librum tribus clausum signaculis coronâ decoratum offert; hoc indicio, silentium atque oris (vt libri clausi) custodiam, laudem magnam promereri. Digitum ori admouet, taciturnitatem signo exprimens, iuxta notum hemistichium: Digito compesce labellum. De taciturnitate, præsertim quàm illa iuuentutem deceat, ita Sapiens: *Audi tacens; & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Adolescens, loquere in tua caussa vix. Si bis interrogatus fueris; habeat caput responsum tuum.* Taciturnitatem, & si quando loquendum est, breuitatem commendat. Ex quibus constat, maximè hoc iuuentuti obseruandum, quod omnibus in genere præscribit Apostolus: *Sit omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum.* Vnde imitandum meritò pueris proponi solet Samuelis exemplum: qui cùm adhuc puer ter Domino appellante ignoraret, quid esset; totiesque ad Heli sacerdotem promtè recurreret, tandem ab illo instructus, iterùm vocante eum Domino, respondit: *Loquere Domine; quia audit seruus tuus.* Ac si dicat: Ego, vt puerum bonum atque obsequentem seruum decet, tacens audiam; & quodcunque mandaris expediã. Diuus Bernardus inquit: Multos noui, quos locutos fuisse, sed non quos tacuisse pœniteat. Quod & versu morali Cato Dionysius affirmat: *Nam nulli tacuisse nocet: nocet esse locutum.* 2. Taciturnitas. *Iuuenalis. Sat. 1.* *Eccli. 32.* *Iac. 1.* *1. Reg. 3.* *Bernard.* *Cato lib. 1. Distich. 12.*

3. Verecundia. Verecundia non de bono, sed de malo intelligenda est: quæ quouis loco & tempore, atque in omnibus rebus modestiam, decentem pudorem, atque honestatem præ se ferat. Sic enim comparatus esse debet, qui huic ornamento acquirendo dat operam, vt D. Pauli sententiam semper præ oculis habeat, qua dicit: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Rationem bonam addit: *Dominus enim propè est.* Non solùm ita accipiendo, vt de incerto & singulis momentis expectando aduentu, in morte & ad iudicium intelligatur; verùm etiam de eius præsentia, atque oculo, nos & nostra omnia, vsque ad cordis imum, intuitiuè contemplante.

Philip. 4.

Plato. *Apud Diog. Laërt lib. 6.* In Verecundiæ commendationem audiamus quid Plato sentiat. Pudor, inquit, adolescentiam decet Et Diogenes, videns adolescentem rubore perfusum. Confide ait fili; hic enim est virtutis color. Et verè miranda res, magnaque virtus erubescentiæ, vt, cùm quis alicui irascitur, si eum rubore suffundi considerarit, ignoscat. Sic D. Augustinus: Mitigat iudicem pudor reorum. Non ita dum quis pallescit. Hinc Cato senior: Magis mihi placent iuuenes, qui erubescunt, quàm qui pallescunt. Quomodo dictum hoc Christianos adolescentes mouere, & animo ipsis sedere deberet; vt qui penitiùs lumine fidei collustrati introspiciant, quàm Ethnici! Nam pudor fidelium (si ex fide, vt debent, procedunt) cælum, non tantùm hominum obtutum, ante oculos habet: & non solùm quid pulchrum & decens sit, sed quid diuinæ maiestati placeat, animæque saluti prosit, attendit. Nam si Plato dixit: Inter homines pudentes versatur Deus: quid Christianus dicturus & cogitaturus est, & iuxta id facturus? Pudor, vt inquit Chrysostomus, frænum vitiorum est. Pudore igitur, vt fręno, à vitiis homo abstrahitur, & eodem ad Deum adducitur, eique coniungitur.

Augustin. *Cato senior apud Plutarch.* *Chrysost.*

Obedientię exempla. Nunc singula exemplis pauculis adornemus. Quoad obedientiam, pręter innumera tot Sanctorum Sanctarumque obedientię specula, sine qua nihil fuisset omnis vitę sanctitas ac virtutum præstantia, omnium exemplorum, & Sanctorum Solem, solum Iesum Christum in medium proferamus, qui se in paruulo illo ob id in medio Discipulorum, & omnium nostrûm, collocauit. Obediens is fuit Patri vsque ad mortem & matri, patrique putatitio per omnia, quæ subditum ac morigerum filium decent; testante id Euangelista. *Erat subditus illis.* Mariæ & Ioseph scilicet.

Luc. 2.

Taciturnitatis exempla. *Laërtius lib. 8.* Quoad Taciturnitatem, notatu dignum quod de Pythagora legitur. Is quinquennij silentio discipulos suos obstringebat, priusquam in schola loqui vel dissere possent: ne sibi mutuo præmaturis disceptationibus caput obtunderent. Toto hoc tempore, audiendis auditisque retinendis dabant operam: vt sapientiam inciperent, non præsumtuosa & temeraria garrulitate; sed decenti & modesta taciturnitate.

tate. Immeritò ſiquidem è vaſe hauriatur, priuſquam ferè quidquam infundi cœptum ſit. Eiuſmodi præcoces ſermocinatores cloacis vel canalibus, non autem conchis ſolent comparari. Canalis enim ſtatim quod accipit reddit, concha verò nihil emittit, donec plena ipſa fuerit.

Papyrium prætextatum adiiciam; qui de more in curiam à patre ductus, rem ibidem tractatam, ſilentioque creditam, ita & precanti & minanti matri occultauit, vt à Senatu publicè ob id laudatus fuerit; datumque vt vni puerorum omnium curiam ingredi poſthac liceret. *Sabellicus li.1.cap.3.* D. Thomas Aquinas ſtudiis adhuc dans operam, naturâ taciturnior, bos mutus à ſodalibus per riſum vocabatur. Bos iſte mutus, inquit magiſter eius Albertus Magnus, talem mox edet mugitum, vt ſonum ipſius totus admiraturus ſit mundus. *Sur.tom. 2.*

Pro pudoris exemplo, hoc tantùm breuitatis ſtudio proferam; Perſas ſeueriſſimis legibus cauiſſe & obſeruaſſe, ne adoleſcentiores vel verbis, vel geſtibus manuum, vel oculorum nutibus, aut alio quopiam modo quidquam committerent, in quo pudor deſiderari videretur, eſſetque contra honeſtatem. Adeò, vt capite lueretur, ſi hominem nudũ aliquis conſpexiſſet; ac ſi immane ſcelus eſſet perpetratum. Verecũdiæ exempla. *Alexander ab Alexãd. li.2.cap.25.*

Vtinam parentes Chriſtiani liberos ſuos tribus hiſce monilibus atque ornamentis animi præſtantiſſimis ſtudeant exornare: imitenturq́; vel Octau. Auguſtum, qui filios quidem non genuit ſed adoptauit, quos ita inſtrui & exerceri fecit vt proprios ad omne bonũ. Quin & filias legitur in lanificio curaſſe inſtitui; proculdubio etiam in tribus hiſce virtutibus, ſine quibus nulla recta poteſt eſſe Iuuẽtutis educatio. *Polyb.*

Exſibilanda quorundam hominum & deteſtanda ſtupiditas; qui, cùm ad cetera omnia, iactantiæ lucríve ſpem quandam ſpirantia, ſint auidiſſimi & effuſiſſimi, nihil interim minus quàm de prolibus rectè educandis inſtituendiſque recogitant. Eiuſmodi farinæ hominibus illud Ariſtippi non ineptè conueniat; qui, collocante quodam apud eum filium, popoſcit quingentas drachmas; eodemque dicente; tanti poſſum mancipium emere; Eme, inquit, & duo habebis: mancipia nimirum; tuum nempe filium, & illum quem emeris. *Ariſtip.*

Oratio pro Iuuenibus, ad pudoris cuſtodiam.

TAnquam ouis coram tondente ſe obmutuiſti, piiſsime Domine; vſque ad mortem fuiſti obediens; & in cruce magnam pro nobis paſſus es confuſionem: Da mihi triplicem hanc in flore iuuentæ meæ virtutem, vt me pariter gaudiis inſerant ſempiternis. Amen.

CAP.

CAP. XLVII.

Impia quid meruit ſoboles, oneroſa parenti?
Ipſis vt rapidi populent caua lumina corui.

Honor parentibus debitus.

VT oſtenderet Deus quanto in honore habendi eſſent parentes, poſtquam tribus primis Decalogi pręceptis de honore ſibi ſuoque nomini & cultui debito conſtituiſſet; ſtatim præcepit Parentes honorari; idque nō tantùm externa reuerentię exhibitione, ſed potiſſimùm interna quadam animi æſtimatione, obedientia, & dum opus eſt, ſuſtentatione. Hos enim præcepti ordine, & præcipiendi modo, vt etiam naturâ magiſtrâ docemur nobis Dei loco habendos eſſe parentes, præſertim ſpirituales Superiores, in omnibus quæ Dei ordinatione ad ipſorū erga nos officium pertinent: adeò vt in Dei cedere conſtet iniuriam, ſiquando debitus honor parentibus non defertur: quod ex iſtis Eccleſiaſtici verbis ſatis clarè cognoſcitur: *Qui timet Dominum, honorat parentes: & quaſi dominis ſeruiet his, qui ſe genuerunt.* Vnde ſequitur, non timere Dominum, qui parentes non honorat eisque non obedit. Decius Imperator cùm filium Imperiali diademate proponeret inſigniri, renuit filius dicens: Vereor, ne ſi id fiat, dediſcam eſſe filius: malo non eſſe Imperator, ſed humilis filius, quàm Imperator, & filius indeuotus. Imperet pater meus, meum imperium ſit, parere humiliter imperanti.

Eccli. 3.

Parentibus graues quid mereantur. *Alexand. lib. 3. cap. 5.*

Intoleranda ſine dubio res eſt, ita naturalem affectum, immò vt A
veriùs dicam, Naturam ipſam exuere, vt quis proprios parentes auer- B
ſetur, faſtidiat, & indignè contriſtet. Rogatus Solon, cur nullas leges aduerſus eos qui parentes verberaſſent conſtituiſſet: Quòd nullos, inquit, tales exſtituros exiſtimabam. Quæritur igitur hac Interrogatione, (quandoquidem qui parētibus oneroſi ſunt reperiuntur) quid tales mereantur? In veteri Teſtamento, quando filius parentibus inobe- C
diens erat & contumax, ab iiſdem accuſatus lapidibus obruebatur.
Reſponſio dicit, quod Salomon inquit: *Oculum, qui ſubſannat patrem, &* D
qui deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus: & comedant eum filij aquilæ. hoc eſt, meretur ſuſpendium. Talis namque communiter eſt eſca, quę eiuſmodi volucribus, talibus ſtipitibus exponitur. Et licet non ſemper eò perueniant, digni erant tamen; neque ipſorum virtuti tribuendum eſt, ſi euadant. Immane namque eſt, durum eſſe erga eos, quibus poſt Deum debemus quòd ſumus: neque maternorum in partu dolorum recordari, crudele eſt. Ciconiæ, ſi attendimus, maiorem nos docent humanitatem: dicuntur enim iuniores parentes ſuos effœtæ iam ſenectæ & pēnis propriis fouere, & tergo inter

Deut. 21.

Prou. 30.

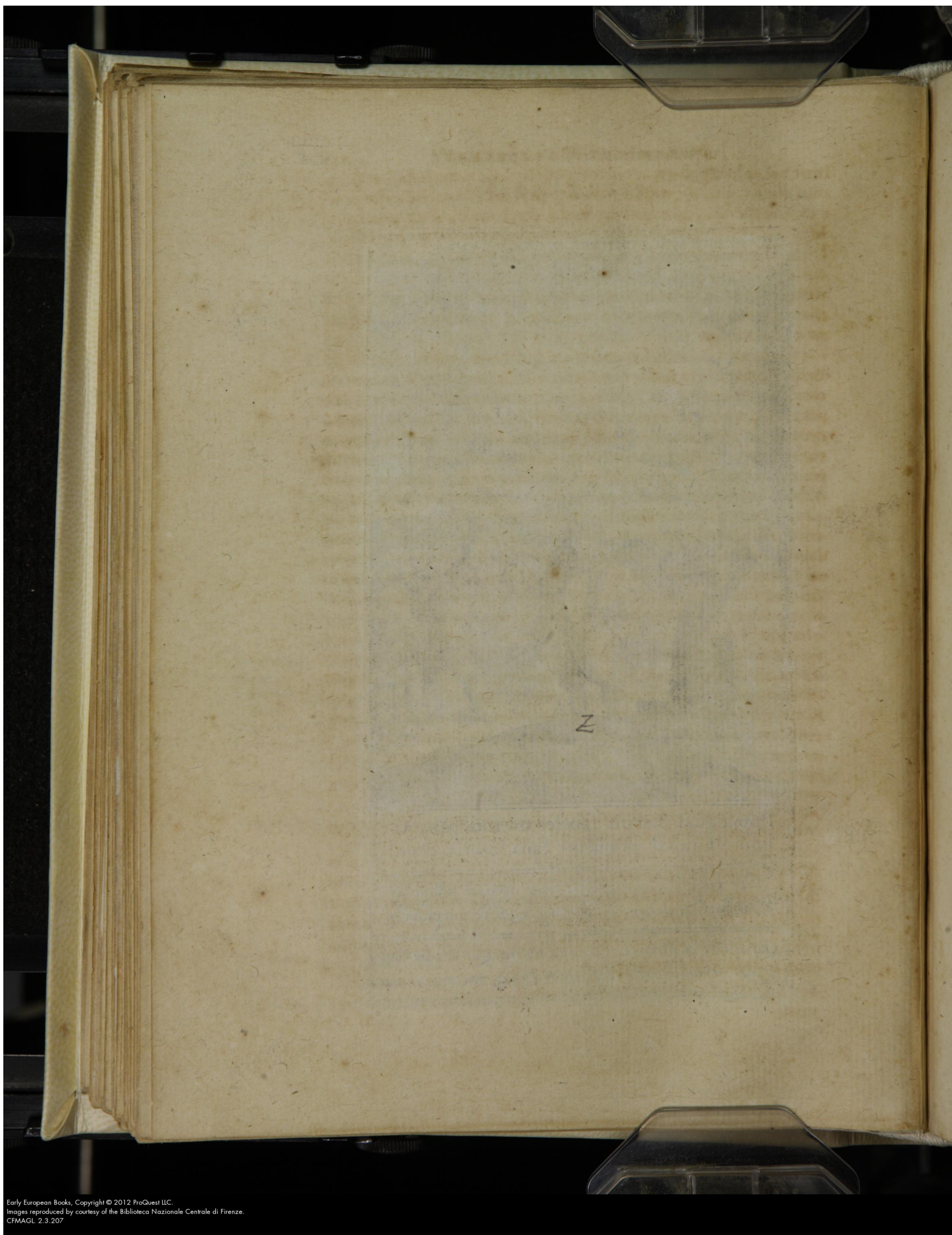
Ciconiæ. *Ambroſ. Hexæm. li. 5. cap. 16.*

Impia quid meruit ſoboles oneroſa parenti?
Ipſis vt rapidi populent caua lumina corui.

Wat plaegh verdienen sy, die haer ouwers bedrucken?
Dat haer de rauen vry, hun ooghen beyd'uutplucken.

Qui de Pere et Mere, Les yeux ne reuere, Quel ſera ſon ſouet?
Qu'un corbeau arrache, Les ſiens et dehache, Son corps au gibet.

Z

inter volandum gestare, ac eosdem pascere. Hic meminisse licet filiarum illarum quæ aliquando parentes suos in carcere lacte suo pauerunt: vt alterius, quæ matrem inedia condemnatam ita sustentauit. Quæ quidem pietas iudices flexit, vitamque parentibus impetrauit. Digni sunt profectò vecordes, degeneres, & ingrati in parentes filij, non tantùm vt coruos in cruce pascant, verùm etiam vt tartarei corui, dæmones scilicet, illos in Cocytum infernalemque æternorum cruciatuum torrentem abripiant, vbi discant quid sit parentes contemnere & contristare.

Solinus li. 1. Valerius Max. lib. 5. cap. 4.

E His in exemplum Absolon esto: qui postquam patri suo Dauidi rebellis domi bellique fuisset; cumque solio regiaque vrbe expulsum, etiam toto Regni corpore eum ad mortem persequeretur; & in fugam actus, mulo cui insederat subtus perfugiente, à densa quercu penderet imbellis, à Ioab tribus lanceis perfossus interiit, lapidibusque in tumuli speciem congestis obrutus, omnibus sui similibus proteruis filiis de se exemplũ meritę castigationis reliquit. Vt autem istud etiam de omnibus Senioribus & Superioribus intelligendum sciatur, aliud

2 Reg. 18. Absolon.

F ęquè horrendum & spectabile. Cùm ascenderet Eliseus in Bethel per viam, *pueri parui egressi sunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calue, Ascende calue. Qui cùm respexisset, vidit eos, & maledixit eis, in nomine Domini: egressiq; sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros.* Documento illi fuerunt, tales hìc mereri à bestiis discerpi, & à tartareis postea vrsis ac leonibus deuorari.

4. Reg. 2. Pueri puniti diuinitus.

Huiusce tam iustæ ac meritæ maledictionis exemplar datur in pessimo illo Cham Noe filio dyscolis omnibus pueris contemplandum. Cùm enim nudatus casu iaceret in tabernaculo pater dormiretq;, vidit nequam ille Cham velanda patris sui esse nudata. Neque ipse tantùm quasi per risum contemtumque infandum irreuerenter adspexit; sed & fratribus suis id nunciauit, non sine paterni honoris iniuria. Ipsi verò pro pia tuendi pudoris industria à patre benedictionem acceperunt: scelestus autem ille Cham à patre experrecto fuit maledictus.

Genes. 9.

Oratio ad debitũ parentibus honorem præstandum.

DEus, qui post debitam tibi reuerentiam & obedientiam parentes nostros honorare præcepisti, da mihi gratiam ita corporales ac spirituales parentes venerandi, vt promissam talibus patriam & terram viuentium, longæuus & æternum promerear possidere. Amen.

CAP. XLVIII.

Maiores quid agũt, quibus haud censoria virga est?
Tartareis alimenta parant sua pignora flammis.

Genes. 8. Educatio naturam corrigit.

TAMETSI sensus & cogitatio humani cordis, vt ipse Dominus testatus est, in malum prona sint ab adolescentia sua, magnoperè tamen à parentum pendet industria & cura, naturæ deprauatæ malitiam corrigere; & vitium per bonam educationem in virtutem commutare. Hinc veridicus Salomon: *Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ effugabit eam.* Verè mirabile est, qua corporis parte Natura docuerit pueros virgâ cędendos, vt sapientiores euadant & meliores. Non super pectus & cor; vbi stultitia (teste Sapiente) requiescit in pueris; nec super caput, nec super ventrem; sed planè opposita corporis plaga, procul à corde sita, vt cuique notũ est; perinde ac si posteriori illa microcosmi regione moraretur sapientia: factoque illac per virgarum strepitum insultu, sapientia inde emigrans, sursumque versus cor ascendens, illinc stultitiam pelleret, & cor vt propriam sapientię sedem occuparet; atque ita pueri per ætatem insensati, sapientes fierent per disciplinam. Noui ego ante complures annos puerũ, cui neque morum probitas, neque litterarum studiũ cordi erant. Rogatus ab eius auunculo; quid remedij? consilium quod iam dixi dedi; prolatâ illâ pueroque persuasâ (vt ingeniosus alioqui erat) suprà citatâ Salomonis sententiâ. Credidit puer, si stultitia in corde, vbi sapientię sedes est; haud dubiè sapientiam alibi esse oportet. Ibi virga adhibeatur, & sapientia loco cedens ascendet: illa autem ascendente fugabitur ex corde stultitia, & solio suo sapientia potietur. Primâ datâ post dies aliquot occasione, factum est periculũ; rogatus ab auunculo sub virgarum ictibus puer, quidnam affulgeret spei: iam incipere sapientiam loco moueri, & adscendere, respõdit. Tam felici auspicio re illa aliquoties repetita, tandem accrescentibus annis ita in probum doctumq; euasit adolescentem; vt nihil nisi summam & ab eius auunculo & à preceptoribus laudem de illo audiuerim, iamque adeò in virum egregium sit euectus. Hæc allusione quadam, & animi gratia dixerim de loco, vbi natura docente puerorum castigatio fieri consueuit, sacrâ etiam Scripturâ satis suffragante. Rectè propterea idem Sapiens: *Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit eum, instanter erudit illum.* Instanter, hoc est, continua pro rei temporisque opportunitate, solicitudine & curâ. Magnâ siquidem est opus in regenda adolescentia discretione, magno in discernendis ingeniis aptisque cuique remediis iudicio.

[Margin notes: Prou. 22. — Vbi pueri castigandi. — Exemplũ lepidum & efficax. — Prou. 13.]

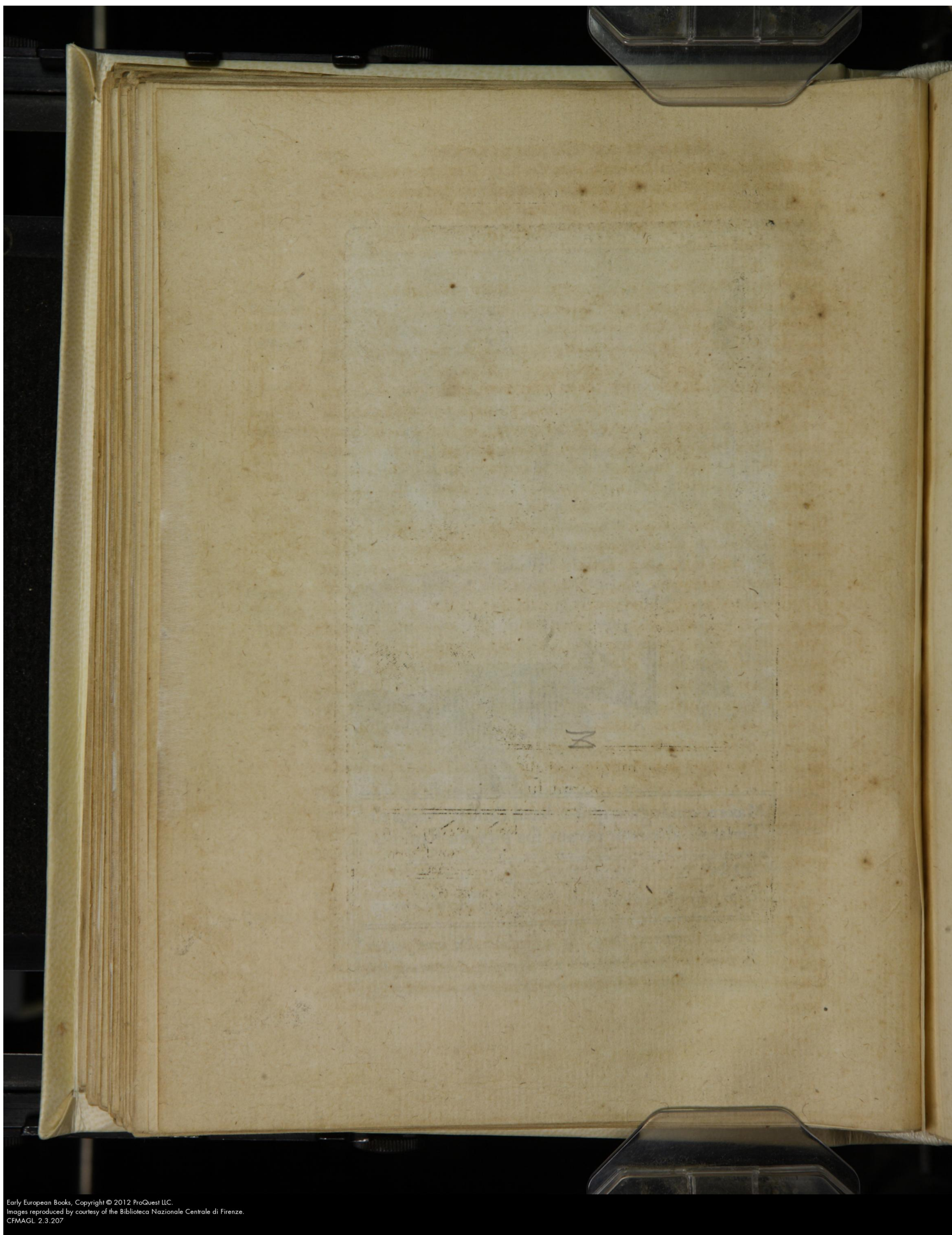
Sicut

Maiores quid agunt, quibus haud Cenſoria virga eſt?
Tartareis alimenta parant ſua pignora flammis.

Welck is d'ouwers beſtier, die ſoo de roeden ſparen?
Dat hun kinders van hier, al voor den duyvel varen.

Trop de conniuence, Nuit elle a l'enfance, Du ieune poupin?
La main par trop douce, Du pere le pouſſe, A mauuaiſe fin.

Sicut enim ligna quædam lenta sunt, & ad flectendum obsequentia, quædam verò duriora rigidioraque; ita ingenia puerorum diuersa sunt. *Præuaricatores quasi spinæ*, inquit Scriptura, *quæ non tolluntur manibus. Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro, & ligno lanceato.* 2. Reg. 23.

A Interrogatio rogat quid agant parentes, qui suos non castigant, dum merentur scilicet. Neque frustra id ita queritur. Quia tam stultos interdum reperias, qui se bonos parentes existiment, quòd mites, quòd blandi, quòd indulgentes sint. Sicut communiter pueri perditi, tales bonos parentes, è contrà qui castigant, malos censere consueuerunt: sed id puerili insipientię tribuitur: parentes autem ipsi rectiùs iudicare deberent. Parentes nimis indulgentes.

Responsio dicit, tales filiorum suorum damnationi dare operam; efficereque, vt pignora, quæ genuerunt, aptissima fiant æternæ flammę materia. Et verè ita est. Audite Sapientem, id pulchrè declarantem:

B *Noli subtrahere à puero disciplinam.* Rectiùs enim aliquando panem quàm virgam puero subtrahas: nec minùs quàm cibi distributio, necessaria est ad educationem opportuna correctio. Hinc addit Sapiens: *Si enim percusseris eum virga, non morietur.* Ergo si non percusseris, morietur: quia quod ad vitam erat necessarium subtraxisti. Perinde ac si dicat: Percute audacter virga dum peccat puer; non inde morietur: deinde per hoc efficies, ne in Iustitiæ sæcularis manus incidat, & pro meritis mortem lua; si tu à teneris eum rectè castigâris: & (quod est caput) etiam à morte ęterna eum es protecturus. Hinc ibidem subdi- Prou. 24. Impunitas ad infernu sternit viam.

C tur: *Tu virga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis.* Nónne verè magnæ virtutis ac potentiæ est, nobili hoc virgarum germine animas ab inferno liberari? Maioris certè miraculi est, si benè consideretur, quàm dum Moyses suæ virgę potestate filios Israël per mare rubrum perduxit incolumes. Nam virga ista ex inferno animas liberat. Quid enim, qui te præseruat ne in gehennam venias minùs facit, quàm si te ex inferno manu eductum eripiat? Immò maioris beneficij loco habendum est, vt quis præcaueat ne in abyssum illam incidas, quàm si illapsum educere posset: quia fuisse in inferno, etiā minimo temporis spacio inexplicabilis est tormenti: qui te ergo tempori priusquā patereris eripuit, à tantis pœnis præseruauit. Qui autem eriperet postquā iam aliquamdiu tormenta perpessus es, etiamsi ne sequentia toleres efficiat, à perpessis tamen eximere non valet. Maioris est admirationis quidem, ex inferno quempiam eripere postquam iam incidisset, sed maioris est beneficij, impediuisse ab initio ne eò veniret: quod Salomone attestante per maturam puerorum castigationem efficitur. Parentes igitur, qui defectu necessariæ correctionis filios suos ab inferno nō liberant, perinde faciunt, atque si ad infernū ducant. Sinunt namque eos impunè perpetrare, quò illuc perueniant. Virgę castigatoriæ maius miraculum, quàm virgæ Moysis & Aaron.

1.Reg 4. Heli pro indulgentia punitus.

Talibus parentibus Heli sacerdotis punita à Deo conniuentia exemplo esse debet. Dum enim post tot tamque manifestas de Ophni & Phinees filiorum suorum impia & impura vita querelas, nihil nisi blanda verba adhiberet; ipse cum illis vno die horrendas pro tanta disciplinę remissione luit pœnas. Illi ambo in prœlio cæsi sunt: Arca Dei quam portabant, à Philisthæis capta est: & ipse Heli hæc audiens *cecidit de sella retrorsum iuxta ostium; & fractis ceruicibus mortuus est.*

Gregor.li.4. Dial.ca.18.

Primarium huius tractatus exemplum in imagine expressum, habet D. Gregorius; de puero quinquenni, indulgenter à parentibus educato: qui quandocunque aliquid aliter quàm vellet accideret, maiestatem Dei blasphemare consueuerat. Tandem in sinu blandi patris, dęmones instar Æthiopum vidit ad se rapiendum accedere: & clamans blasphemansque expirauit. D

Agrippina Neronis mater. *Sabellicus li.4.cap.9.*

Matrum stultus amor.

At exemplo vno atque altero etiam ex profanis prolato rem dilucidemus. Agrippina Domitij Neronis mater, dum ambitiosè nimis imperium illi adstruit, Chaldæos sciscitata an imperaturus esset filius, futurum comperit vt is demum imperaret; verùm ita vt matrem interficeret: Interficiat, inquit, modò imperet. Quid aliud eiusmodi factitant parentes, qui & suam & suorum filiorum perniciem ac damnationem ante oculos, quasi certò contemplantur; nec quidquam mouentur, modò illos videant diuitiis ac honoribus affluere?

Sabellicus li.3.cap.4.

Cùm tertio bello Punico ex omni Carthaginensi nobilitate lectissimi adolescentes obsides in Siciliam mitterentur, eos matres fletu & lamentatione querula sunt ad naues vsque prosecutæ. Tunc ex his quædam à filiorum complexibus auulsę, vbi oram solutam viderunt, nauimque portu egredi; dolore stimulante in subiectos fluctus desiluerunt. Ita videas non paucos parentes, tam stultè ac perditè suas proles amantes; vt se viuentes videntesque in certum animæ discrimen coniiciant, ob suam in eos nimiam indulgentiam. Vitia enim filiorum amore excæcati vel non vident, vel si tā crassa sint vt nequeant conniuere, blandè agentes viam ad maiora pee impunitatē sternunt: & se vnà cum illis in mare malorum æternorum præcipitant.

4.Reg.23. Idolo Moloch immolantur frugiperdæ.

Eò à vera Dei lege desciuerant Iudæi plerique, vt filios suos & filias idolo Moloch per ignem consecrarent. Vtque gemitus clamorque puerorum in igne pereuntium non perciperetur, magnus tympanorum strepitus excitabatur. Locus autem ipse à tympanis Tophet nominabatur, quod tympanum significat. Dicebatur etiam Conuallis filij Ennom, vel Gehennom, vnde & Gehennę vocabulum, à loci fœditate, horrore, strepitu, & incendio, pro inferno desumptum est. Ita Parentes illi omnes, filios & filias suas idolo Moloch & incendio gehennæ tradunt in sacrificium; qui illos suæ voluntati & libertati in malum permittunt, neque dum peccant corrigunt.

Aliud

Aliud Spartæ pro more habebant, qui pueros ſuos ante aram ad ſanguinem vſque flagris cædbeant; non vt occiderent, ſed vt probos robuſtosque efficerent, qui non leuiter ob pericula & verbera in bello cederent; ſed aduerſa omnia forti animo contemnerent. Id aſſerit ipſe Cicero, qui ſe adſtitiſſe & ne vel vnũ ingemuiſſe teſtatur. Ita enim edocebantur, inquit. Immò aſſuefiebant, ſcapulas & latera conſtanter obtendere ingruentibus & crebreſcentibus ictibus, donec qui cæderent fatigarentur. Iſtud & Seneca de iiſdem ſub Lacedæmoniorum nomine non citra laudem refert. *Cic. Tuſc. Quæſt. li. 2.* Spartanorum filij laudati.

Magis admirandum exhibuit Rhacones ille Mardus genere exemplum; de quo ſic Ælianus. Septem habebat filios; ſed ex his omnium minimus natu, nomine Cartomes, malè moratus, quem pater inſtituere, erudire, & verbis in viam reducere tentabat. Verùm, cùm ille non admitteret diſciplinam, manibus in terga reuinctis, ad iudices abduxit. Ibi quæcumque vnquam per audaciam deliquiſſet commemorauit, & à iudicibus poſtulauit, vt adoleſcentem ad mortem raperent. At illi animis conſternati, ſuis ſententiis eum cõdemnare noluerunt, ſed vtrumque ad Artaxerxem adduxerunt. Mardo verò ſemper inſtante, excipiens Rex ait: Potiſne etiam es, ferre, vt filius in tuo conſpectu vita priuetur? Reſpondit; maximè. Quoniam cùm in horto naſcentium lactucarum ſurculos amaros defringo & amputo, tantùm abeſt vt dolorem ex eo mater ipſorum lactuca patiatur, vt etiam magis effloreſcat. Ad eundem modum ego, ô Rex! cùm videro eum, qui meam familiam lædit & vitæ fratrum officit, vitã amittere, etiam ipſe amplificabor, & reliquos mei generis mecum proſperè agere conſpiciam. Quibus auditis Artaxerxes Rhaconem collaudauit, & in Collegium regiorum iudicum cooptauit. Adoleſcentem verò præſenti culpâ liberauit; grauiſſimam mortem interminatus, ſi in poſterum ſimili in crimine deprehenſus fuiſſet. *Ælianus Var. hiſt. lib. 1.*

Opportunè hîc & illud de Cornelia Gracchorum matre ſubiiciam: quæ, cùm Campana quædam matrona apud illam hoſpitaretur, & ornamenta ſua pulcherrima ſęculi illius illi oſtenderet; traxit eam ſermone, quouſque è ſchola redirent liberi: Et, hæc, inquit, ornamenta mea ſunt. Oſtendens, benè educatos probosque pueros magno eſſe theſauro & ornamento parentibus. *Val. Max. li. 4. cap. 4.*

Oratio parentum pro filiorum ſalute.

DIxiſti Domine clementiſſime; ſinite paruulos venire ad me: Da mihi cor & ſapientiã, ita pueros mihiq; cõmiſſos dirigendi; vt & illos ad te adducam; & ego interim foris non permaneam: ſed ſimul tecum in cæleſti gloria collætemur. Amen.

CAP. XLIX.

Quid bona diſcingens teneros Matercula natos?
His laqueum molli perituris ſtamine ducit.

Ariſtot. Ethic. 8.

QVIA matres naturâ teneriori affectu proles proſequuntur A quàm patres, teſte Philoſopho: ideò etiã eas perdere magis conſueuerunt; &, vt rectè dicam, ſtulto amore odiſſe plus quàm patres. Ita ſimia ſolet; quæ præ amore fœtus B ſuos tam arctis conſtringit amplexibus, vt enecet interdum. Eam ob cauſam hîc peculiaris de matrum indulgentia mouetur quęſtio. Vtilitatem caſtigationis, & ſubtractæ virgæ diſpendium, vnâ eademque ſententiâ innuit Sapiens, dum ait: *Virga atque correptio tribuit ſapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati ſuæ, confundit matrem ſuam.* Eâdem operâ ſatis ſubindicat, matres vt plurimum in culpa eſſe, ſi quando C pueri malæ frugis ſint, & in malo adoleſcant: partim quòd ipſæmet raro illos caſtigent, partim quòd nec à patre caſtigari permittant, ſed puerorum impunitatem etiam acriter aliquando propugnent.

Simia præ amore prę-focat prolem.

Prou. 29.

Quin, quod amplius eſt, tam ſtultæ interdum matres repetiantur, D quæ non ſolùm ipſæ nihil adhibent, neque à marito quippiam adhiberi patiuntur, verùm etiam, quæ non ferant vt pueri à Pręceptoribus in ſcholis, etiam æquiſſimè meriti, caſtigentur. Quòd ſi præter illarum opinionem, bonum eam in partem præſtetur officium, indignantur ſcilicet, amouent à ſcholis illis pueros, mitioribuſque tradunt ludimagiſtris, qui eos palpent, & cauda vulpina, ſi opus eſt, virgarum loco demulceant. Audiamus, quæſo, quàm ſecus animati in ſuos fuerint liberos Lacedæmonij. Magno erat apud illos dedecori, dum puer in ſcholis caſtigatus domum reuerſus conquereretur, ſi parens eundem non iterùm domi corrigeret. Quin immò quiſquis vſquam puerum etiam externus peccantem cerneret & non puniret, eiuſdem culpæ reus iudicabatur. Atque ita dum ætas illa tenera & domi & foris, & à parentibus & à Præceptoribus, & à quocunque qui eos in facto offenderet, quotieſcunque peccabat, pœnas dabat; fiebat vt ſemper apud Lacedæmonios & proba eſſet iuuentus, & viris pollerent egregiis, ad priuata & publica gerenda munia aptiſſimis. Sic enim videmus pomaria pulchris & frugiferis abundare arboribus, dum ſurculorum benè inſerendorum diligens habetur ratio, dumque quamdiu flexiles ſunt diriguntur.

Matrum ſtultus amor.

Lacedæmonij in ſuos filios rigidi obſeruatores diſciplinę.

Et vnde hoc noſtro tam deplorato ſæculo iuuentus tam dyſcola & peruicax, & hinc tam exigua præclarorum virorum exſpectatio, niſi quia parentes nimis ſuis prolibus indulgẽt? nec caſtigant eos ipſi, nec permit-

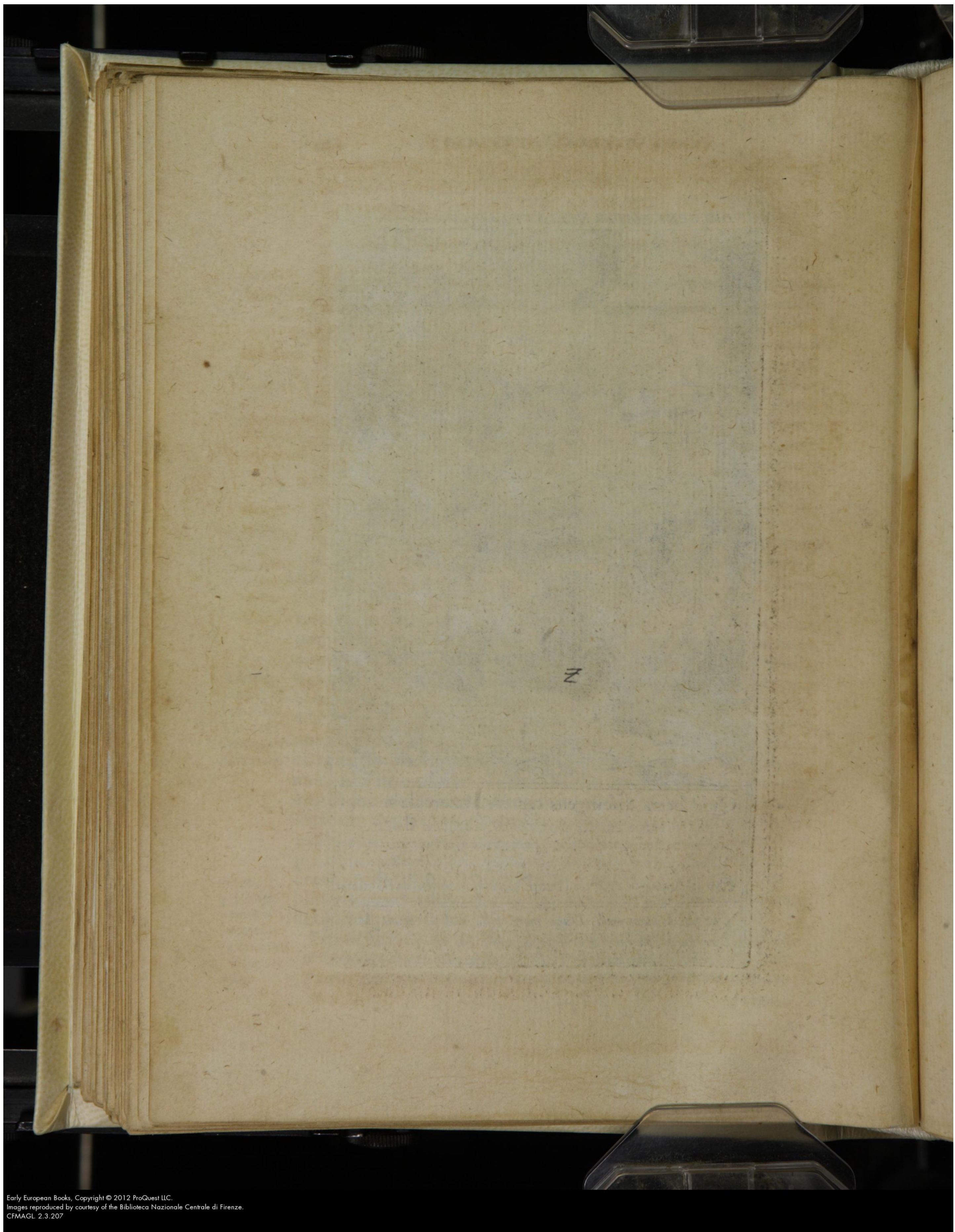
Inopia probæ Iuuentutis inopiam proborum virorum parit.

Quid bona diſcingens teneros Matercula natos?
His laqueum molli perituris ſtamine ducit .

Wat doen die moeders op, die haer kinders bederuen?
Sy ſpinnen ſtrick en ſtrop, daer ſy aen ſullen ſteruen.

Que fait la main molle, D'une mere folle, A ſon ieune fol.?
Pire qu'un Barbare, Elle luy prepare, Vn triſte licol .

permittunt castigari. non dico iam ab ignotis aut vicinis, sed neque à Præceptoribus, qui in educando non exiguam parentum partem sustinent. Vnde alioquin illud tritum vulgi dictum, dum quis vel digitulo cuiusquam attingit pueros: Cæde quos alis? Et inter triuiales Ludimagistros: Si cædo, perdo. Vident enim se nullos tandem in schola sua retenturos discipulos, nisi disciplinę vigor & iustus rigor remittatur. Sicut enim vermiculi in capite acutum fugiunt pectinem, eoque se vt in asylum recipiunt, vbi scabiosa pars capitis à pectine libera est; ita ad eas confugiunt scholas delicatuli illi, vbi vix quid virga fit, notum est. Quę igitur spes restaurandæ aliquando per viros doctos & virtute præstantes Reipublicæ, tam Ecclesiasticæ quàm ciuilis? Meritò omnes huic negotio intendant. Etenim si semen, vel etiã herba corrumpitur, quæ spes segetis erit? Iuuentutis pernicies, impunitas.

E Responsio dicit, eiusmodi stultam matrem laqueum filiis suis nere Mater stulta laqueũ.
F & nectere, quo aliquando miserè pereant. Dum nimirum ante ocu- filio nectit.
los videt omnibus se vitiis à pueritia deuouentem filiolum; tempus, ingenium, occasionem, & omnia denique ad scientiam ac virtutem præsidia dissipantem; & non impedit: adblanditur, in malo fauet, sibi in iis complacet. Non facilè eò inhumanitatis credo veniat mater, vt filij collo laqueum adaptet: id tamen faciunt quę ita vt dixi perdunt.

G Boëtius de quodam Lucretio narrat, cui filius Sanguineus nomine: *Boëtius de disciplina Scholarium.*
is propter sæpè indulta, sæpeque patre intercedente remissa delicta, suspendendus, patri extremum dicturus vale, nasum dentibus præscidit, dicens: si me à teneris castigasses, non huc denique deuenissem. De matre idem narrari solitum: sed perinde est, cùm vtriusque parentis intoleranda blanditia æquè reprehendatur. En quàm leue est huius comparatione id quod canit Poëta: Blanda patrum segnes facit indulgentia natos. *Bapt. Mãt.* Quando verò iam ad Græcum Π. perducti & euecti sunt, tunc denique & parentes & filij sapiunt: tunc è scala circumstantibus prædicant, hoc ferè semper assumpto themate: Felix, quem faciunt aliena pericula cautum. *Rauis. Dialog. 2. Epicur.* Sed sapientes & prudẽtes sunt, qui tempestiuè potiùs quàm serò sapiunt, & virgula tantilla tantum auertunt malum.

Oratio pro parentibus & filiis.

O Dulcissime Iesu, qui vt nos omnes Dei filios faceres, filius hominus fieri dignatus es: Da gratiam tuam parentibus omnibus, vt ita filios suos diligant, vt ipsorum animas suasq; custodiant.

CAP.

CAP. L.

Quem mihi ceu Pyladẽ aut fidũ cõplectar Achatẽ? Libera te cuius perstringit lingua merentem.

Amicorũ necessitas;

VAM sit bonum atque optabile amicos habere, optimè dum illis carendum est cognoscitur: adeò vt nemo sit, qui non libenter habeat amicos; sed in bonis ac fidis amicis à fictis & vmbraticis discernendis difficultas non est exigua. Quia verò homines plerumque tam stupidè hac in parte errant, vt fidissimis amicis reiectis hostes animarum suarum capitales pro amicis deligant: eapropter hîc quęritur, quis optimi amici loco habendus censeatur, instar Pyladis alicuius aut Achatis. Dicit namque Sapiens, prudenter in tam ambiguo negotio consulens: *Multi pacifici sint tibi; & consiliarius sit tibi vnus de mille.* Idcirco is ipsus in eodem capite, postquam multa amicorum genera produxit in medium, quorũ parua aut nulla habenda sit ratio, tandem ostendit, quis bonus amicus censeri debeat, quantique sit faciendus. *Amicus fidelis,* inquit, *protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum.* Pergit in eiusdem descriptione & commendatione, dum addit: *Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti, contra bonitatem fidei illius.* Et tametsi hæc etiam de amicorum fide & sinceritate in rebus temporalibus & politicis dicta accipiantur, iuxta dictum illud notissimum; Amicus certus in re incerta cernitur. & vt Poeta;

Delectus.

Eccli. 6.

Amicus verus.

Mimographus.

Ouid. Trist. li. 1. Eleg. 8.

Cùm fueris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris:

Præcipuè tamen Sapiens primariam illam atque optimam inter amicos fidem describit, quæ in eo elucet, vt alter alterius salutem atque animæ incolumitatem diligat: quod consequentibus ibidem sententiis satis manifestum facit.

Verus amicus vitia in amico odit.

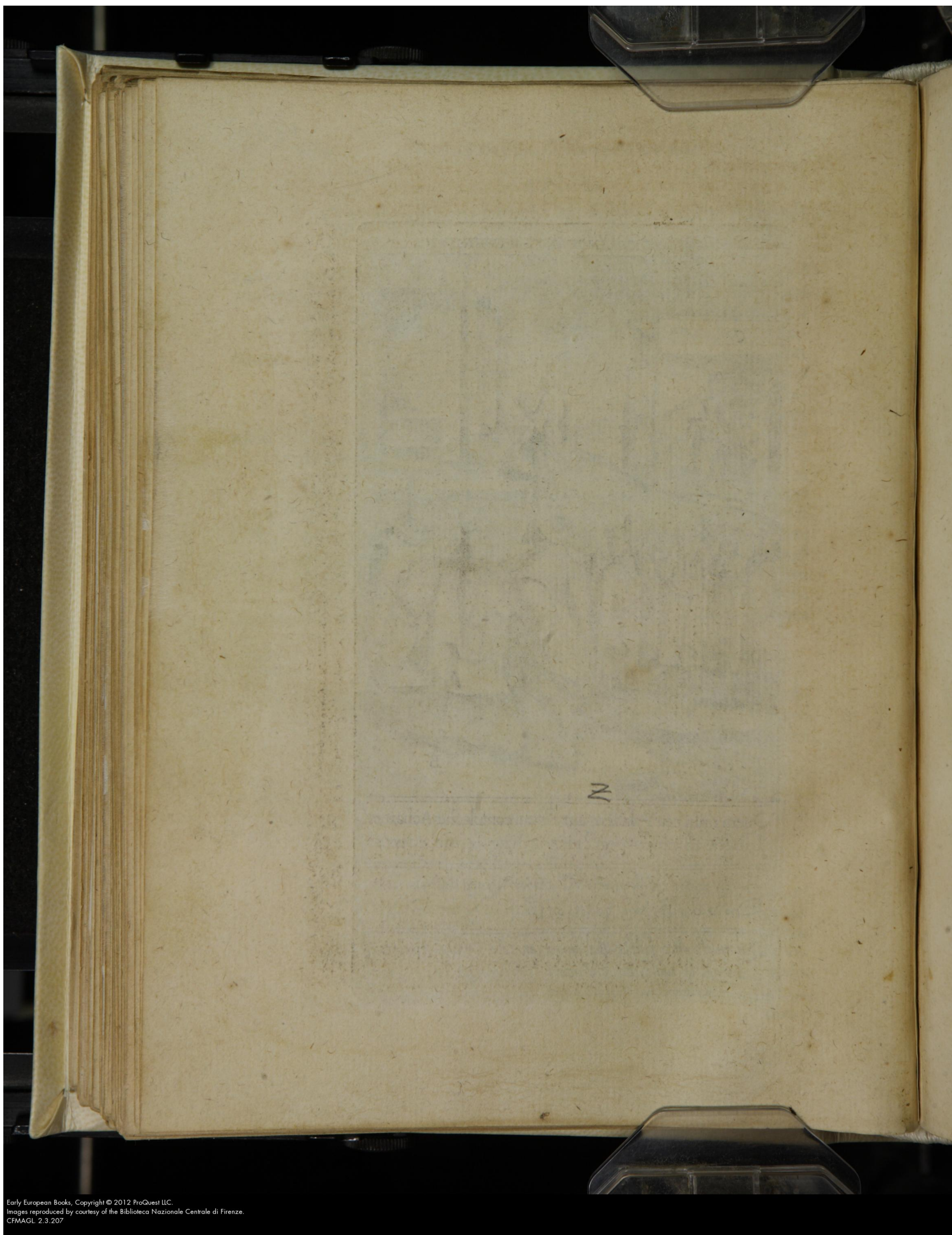
Quantum verò tam fidus amicus te diligit, tantùm odit quidquid tibi incommodat & nocet; præsertim quod saluti animę tuæ plurimùm norit officere, quod quidem est peccatũ. Hinc rectè subdit prudens animorum medicus, Sapiens iam citatus: *Amicus fidelis medicamentum vitæ, & immortalitatis.* Ac si dicat: Nosse desideras, quis optimi A amici loco & nomine mihi dignus æstimetur? Is fidelis amicus est, qui tibi medicinæ loco seruit, si quãdo aliquid in actionibus tuis vitæque sit moribus, quod nec rectum nec sanum fuerit, sed saluti animæ tuæ cùm primis noxium: quique te per tam fidam amicitiam ad animæ salutem & vitæ beatæ immortalitatem conatur adducere. Nunc videamus quàm apposité cum hoc loquendi sacræ Scripturæ modo D. Augustini sententia congruat. Ita is inquit: Amicus est similis medico:

Quem mihi ceu Pyladem aut fidum complectar Achatem?
Libera te cuius perstringit lingua merentem.

Wien moet ick hoen, nae vaedt, voor mynen besten vriendt?
Die v berispt van quaet; en straft, als ghyt verdient.

Qui m'est plus fidele, En amour, en Zele, De tous mes amis?
Celuy qui te tanse, En blammant l'offence, Que tu as commis

dico: medicus non amat ęgrotum, si non odit ægritudinem. Atque ideò, vt ægrotum liberet, morbum persequitur, seque tota sua industria illi opponit. Amicus fidus non est, qui amici vitia palpat, idque amat ac probat, quod ei quem se amare dicit, nocentissimum est. His conforme est quod D. Gregorius dicit, amici vocabulum explicans; Amicus, inquit, animi custos dicitur. Non autem custoditur, qui in medio vitiorum tanquam certorum discriminum & hostium tranquillè dimittitur, nec vel semel periculi in quo versatur admonetur. Amicus pro amici incolumitate & salute precatur, idque magni beneficij loco haberi consueuit. At, corripere peccantem, plus esse quàm orare, testatur Chrysostomus. Si igitur orantem pro te, amicum habes, vt meritò debes; multo magis eum, qui te dum peccas corripit, amicum oportet iudicare. Nam quid tibi oratio alterius proderit, si in malis perseueraris? At si quis te reprehendit, arctiùs te stringit vt corrigaris. Quique hoc officij erga te exhibet, idem amoris tibi symbolum ostendit, quo Deus erga charissimos filios vtitur: vt testatur Sapiens: *Quem diligit Deus corripit*. Quod & Apostolus similibus ferè verbis; quibus & addit: *Quis enim filius, quem non corripit Pater?*

August. in serm.

Gregor. lib. Moral. 27. cap 8.

Chrysost. super Act. Apost. Homil. 24.

Prou. 3.

Heb. 12.

B Et quódnam clarius efficaciusque testimonium optari possit, optimum illum censendum amicum qui te corripit, quàm quod Christus ipse suppeditat, dum ait: *Corripe illum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*. Quid hoc est (inquit D. August.) Lucratus eris fratrem tuum si te audierit? ergo perierat, si non corripuisses. Quis melior maiorque amicus possit effingi, quàm qui animam tuam lucratur, hoc est, ab æterna perditione pręseruat, & cælestis beatitudinis facit hæredem?

Matth. 18.

August.

Optimus amicus qui corripit delinquentem.

Respondetur igitur, fidissimi illum amici loco habendum tibi, qui C te merentem monuerit, & liberè quod dedecet reprehenderit. Dauid rex à Propheta Nathan correptus eo modo fuit, quando in apertum peccatum fuerat lapsus; eumque propterea pluris fecit, habuitque vt suæ salutis amantem longè chariorem. E contrà verò, velut hostem auersando eum qui peccanti adularetur, & loco correptionis, laudis verba proferret, ita aiebat: *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*. Ita patri consentit filius: *Argue*, inquit, *sapientem, & diliget te*. In signum, inter beneficia reponi correptionem; sapientem item esse qui corripientem amicorum albo inscripserit; stultum verò qui talem oderit & grauatè tulerit. Sicut D. Paulo accidebat apud Galatas: *Ego*, inquit, *inimicus vobis factus sum verum dicens vobis? Testimonium tamen perhibeo vobis, quia si* D *fieri potuisset, oculos vestros eruissetis & dedissetis mihi*. Ita & Herodes capitalis Ioannis Baptistæ fiebat hostis, quia eum adulterij reprehendebat; cùm tamē alioqui eum dilexisset sicut D. Marcus testatur: *Herodes metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum & sanctum: & audito eo multa*

2. Reg 12. Nathan.

Psal. 140.

Prou. 19.

Gal. 4. S. Paulus.

Marci 6.

Ioannes Baptista. Christus.

faciebat. Sic & Christus à Scribis & Phariſęis aſpera odia magnasque E inimicitias ſuſtinebat, quia eos redarguebat. Qui tamen corripientem ſe perſequitur, perſequitur amicum ſuum: eoque oſtendit, neque ſe ſibi amicum eſſe, ſed hoſtem, atque ita malè ſanum. Proinde, nónne mirùm eſt, nos tanta in rebus ſalutis hebetudine laborare, cùm in temporalibus ceteroqui in negotio minimè diſſimili ſimus ſapientes? Si aberranti à via quiſquam in campis occurrerit, erroriſque admonito rectam viam oſtenderit; gratiam ei eſt habiturus magnam, tantum abeſt, vt iniquo animo id laturus ſit. At ſi quis nos admonuerit, quòd malè ambulemus vt in cælum perueniamus, aliamque eſſe viam ingrediendā docuerit, niſi in tartaream ſpecum errabundi ruere velimus: æquanimiter id ferre nequimus, eius conſpectum fugimus, & quaſi odiſſe incipimus tam fideliter amantem. Pari modo, accipimus æquiſſimo animo, ſi quis admonuerit, quòd nigrâ fortè maculâ infecta ſit facies; aut quòd inuerſo modo veſtem induerimus; aliúdve ſit quod nobis pudorem pariat, ſi eo modo in hominum conſpectum prodierimus: moniti gratanter audimus, domum recurrimus, quodque deuenuſtabat illico tollimus atque emendamus. Suggerat autem nobis quiſquam, quod in anima, vita, moribusque culpæ alicui & iuſtæ reprehenſioni obnoxium eſt; ocyùs excandeſcimus, ex amico admonitor inimicus efficitur, & beneficium in iniuriam vertimus: certiſſimo, dum ita accidit, argumento, nos optimos noſtros amicos minimè noſſe; & inſtar puerorum inſenſatorum illos nobis amicorum loco haberi, qui nobis, etiam cùm malè fecerimus, applaudant. Rationem huius in nobis varietatis quęrenti alia non ſuccurrit, quàm Superbia ſcilicet. Vt enim propriæ ęſtimationis & excellentiæ amantes, illos amamus, qui ad ſuperbiæ noſtræ cumulum aliquid videntur adiicere: (vti agunt, qui nos eorum admonent, quæ coram hominibus verecundiam aliquam erant allatura, vt in publicum denigrata procedere facie; veſte malè cōpoſita, vel lacinia neſcio qua incōcinnè dependente) ita illos è contrà odimus, qui ſuperbię noſtræ criſtas amputare atque imminuere videntur: quales (tametſi perperam) cenſentur omnino hi, qui nos imprudentiæ, malæ vitæ, luxus, & ſimilium accuſant & monent, per quę faſtus ali videbatur, & elatus in malis animus confoueri. Vide, vt ſapimus.

Nemo ferè fert æquanimiter corripientem.

A diſsimili.

Denuò à diſsimili.

August. ſuper Ioannē.

Laërtius li. 6. cap. 2.

Secus D. Auguſtinus loquebatur: Si me poſſis docere quod neſcio; non ſolùm te verbis, ſed & pugnis cædentem deberem patientiſſimè ſuſtinere. Simile quid Diogenes dixiſſe narratur. Is Athenas ad Antiſthenem profectus, ab eo frequenter repulſus eſt (nullum enim diſcipulum recipiebat) adhærente tamen ei Diogene, baculo tandem ſe eum percuſſurum & à ſe repulſurum minatus eſt: vltrò ille baculo ſubiecit caput, dicens: Cæde ſi vis; at nullum inuenies baculum tam

durum,

durum, quo me abs te abigas, dum aliquid dixeris. Viderimus igitur nos, qui ne quidem verba, nedum verbera ferimus. Quantum gratiæ amici correptio mereatur, suo nos exemplo doceat licet Philippus Macedonum rex. Cùm enim ille in publica captiuorum auctione sederet, sublata veste parùm decorè: quidam eorum qui vendebantur exclamauit: Parce mihi Philippe, paternus enim tibi sum amicus. Philippo verò interrogante: Quî vel vnde, mi homo, conflata hęc est amicitia? Tum ille: Volo, inquit, propiùs accedens dicere. Quum admissus esset, quasi arcani quippiam dicturus, Demitte, inquit, chlamydem aliquantulum: nam ad istum modum indecenter sedes. Tum Philippus: Hunc, inquit, sinite abire liberum: nesciebam enim illum tam mihi beneuolum & verè amicum esse. Non offensus est rex tantus admonitione ignoti hominis & captiui: beneficium in correptione non amarulentiā attendit, & ideò amicū agnouit & libertatis pręmio ornauit. Quanto rectiùs id fiat erga salutis nostrę studiosos? *Plutarchus.* Philippus Macedo.

Facessant igitur procul adulatores; qui tantùm abest vt officio veri amici fungantur, vt etiam à D. Augustino apertis persecutoribus nocentiores censeantur. Hinc aptam facit Plutarchus inter Patroclum & adulatores comparationem. Sicut Patroclus, inquit, in bellum proditurus reliqua quidem Achillis arma sibi sumsit, solam hastam vt grauem ac pręualidam non attigit: ita adulator omnia veri amici symbola imitatur, præter solam admonendi libertatem. *Aug. super Psalm. Plutarch. in Moral.*

Hinc & in Menandri comœdia fal us inducitur Hercules, clauam gestans, non robustam, sed inanem ac leuem. sic namque & adulatoris libertas mollis est & blanda. Exemplo opus? Tiberio senatum aliquando ingrediente, surgens adulator quidam exclamauit, esse liberè loquendum, nec reticenda quæ ad Remp. attinerent. Erectis ad hanc vocem omnibus, ipso etiam Tiberio attento, Audi (inquit) ô Cæsar, in quo te reprehendimus omnes, licet nullus audeat palam fateri. Impendis te ipsum nobis, corpus tuum diurnis nocturnisque laboribus & curis pro Repub. conficiens. Huiusmodi multa cùm diceret, sub libertatis prætextu turpiter adulans, Caius Seuerus subiecisse fertur; Ista tanta libertas hunc hominem dabit exitio. *Brus. li. 3. cap. 16.*

Oratio pro iis qui nos ad meliora cohortantur.

VItæ nostræ decursus, piissime Domine, in assiduo ferè lapsu & resurrectione consistit, tum ob nostram infirmitatem, tum viæ lubricitatem, & latentes inimici nostri insidias: Da precor nobis eam semper animi sinceritatem, vt pium nos cohortantium studiū gratanter accipiamus, ipsiq́ ob id mercede fruantur æterna. Amen.

CAP. LI.

Num fas est rebus mendacî obtrudere fucum?
Os mendax animam linguæ mucrone trucidat.

Menda-cem esse, parui fit; at dici men-dacem, in-tolerabile videtur.

DMIRATIONE verè dignum, tam parui æstimari, mendacium confingere, & tanti è contrà fieri, cuiquam mendacium impingere. Mentiri enim commune quamplurimis: sed æquanimiter ferre, vt cuiquam dicatur; Mentiris; inauditum. Ac si maioris culpæ foret, hoc audire dici quod facimus, quàm idipsum committere. Perinde ac si peiùs nos habeat; quòd quis dicat, Cadis: quàm quòd verè cadimus; atque adeò lapsus ipse.

Furis & mendacis affinitas.

Chrysost.

Quanti constet, Mendacem vocitari, vel hinc constat, quòd nesciāt homines honoris scilicet sui cupidiores, quo pacto quóve malo id sint vindicaturi. Imò tam grauatè id ferunt, tantæque est ignominię, vt trito dicatur adagio: Exhibe mendacem, exhibeo furem: quo A significatur, vtrumque idem ferè esse, & se mutuò vt plurimum consequi. B Nam sicut qui furatur, mentiri non rarò consueuit: ita qui mentitur, proximus est vt & fur fiat. Dicit D. Chrysostomus: Mentiri furantem necessarium est. Et aliàs idem sic inquit: Fur mentitur, ac peierat. Furtum sine mendacio vix consistit. Adeò vt furari & mentiri cōiugata sint, ac velut sorores; tamque propinquè sibi mutuò coniunctæ; vt qui cum vna contraxerit, ab altera remotus esse nequeat.

Iosue.cap.7.

Quàm coniunctim hæc duo se mutuò consequantur, ex illa libri Iosue historia potest intelligi, immò quasi coràm videri. Cùm namq; Iosue mira Dei prouidentia, eiusque opitulante dextera ciuitatem Iericho muris sponte ruentibus intercepisset; *Filij Israël præuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate.* Rebusque iam tam prosperè cœptis aduersam in partem relabentibus, obstupefactoque Iosue & in terram prostrato clamantique ad Dominum; dixit Dominus; *Peccauit Israël, & præuaricatus est pactum meum: tuleruntq; de anathemate, & furati sunt atque mentiti.*

Eccli.20.

Non licet mentiri.

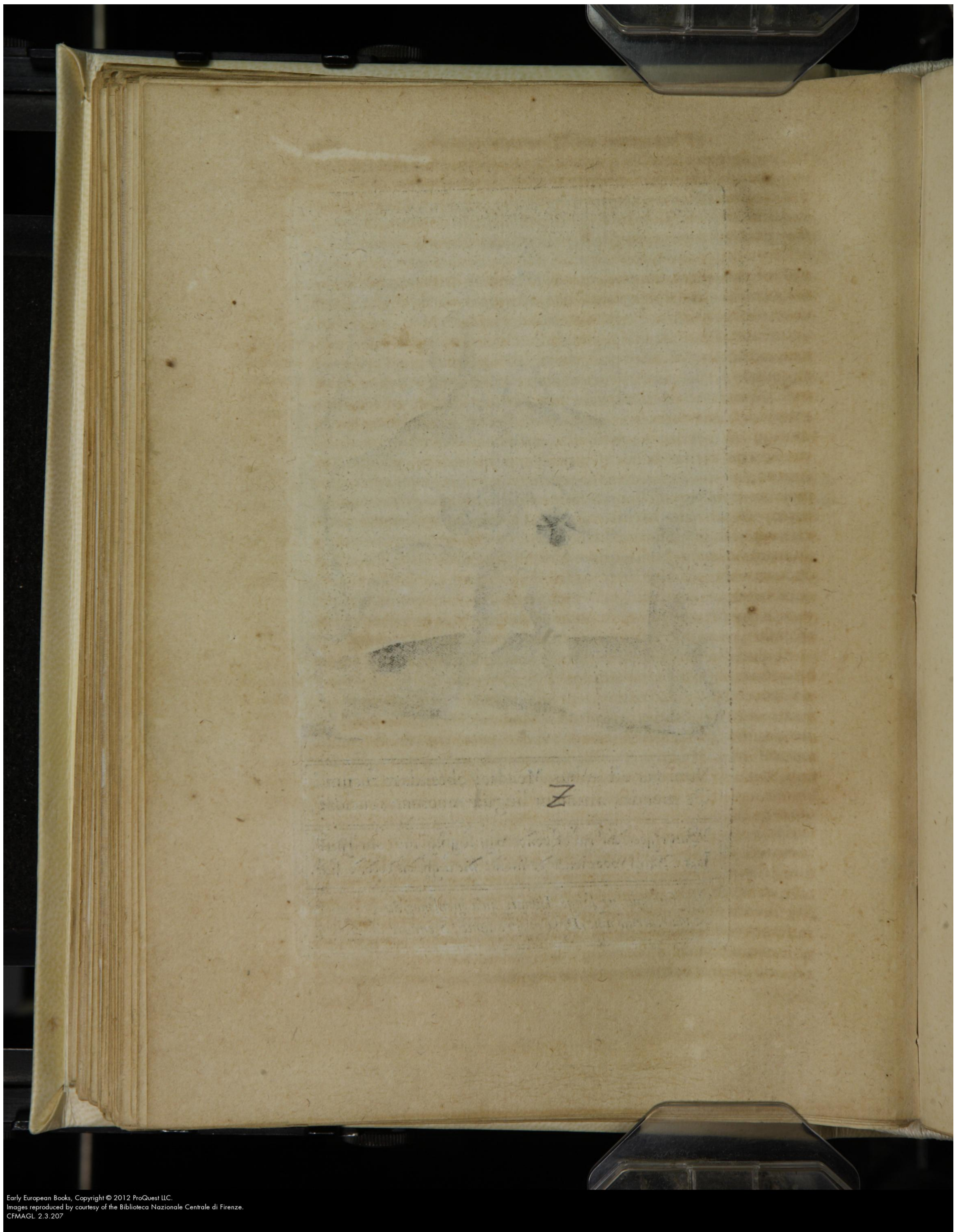
Nunc igitur, quandoquidem tam intolerabile videtur, furem mendacémve dici; immò & mendax interdū deterior fure censeatur; vt inquit Ecclesiasticus: *Potior fur, quàm assiduitas viri mendacis*; nónne mirum est, tam parui fieri, mentiri & verè mendacem esse? Interrogatio idcirco satis innuit, tam exiguam esse apud homines fœdissimi nocentissimique huius mali notitiam; vt etiam dubitare multi videantur, an fas nefásne sit mentiri, & vtrum sit consultiùs, verum an falsum dicere. Quod tanto vtiliùs mouetur, quia hodie aliqui ex professo ita mēdacijs omnia sua inuoluunt, vt glorientur, se toti mundo palpum obtrudere

Num fas est, rebus Mendacî obtendere fucum?
Os mendax animam linguæ mucrone trucidat.

Waert goet dat ick al vondt, van lieghen my ont-hiele?
Jaet: Want woorwaer de mondt, die lieght, die doodt de siele.

Que fait, qui ne songe, Iamais qu'a mensonge, Sans en faire cas?
Sa malheureuse ame, De sa propre lame, S'enuoye au trespas.

trudere & fumos vendere. Iuxta illud quod apud Prophetã iactitant: *Posuimus mendacium spem nostram : & mendacio protecti sumus.* Qui enim prava agunt, restat vt illa mentiendi studio tueantur. In quo se adeò exercent, vt dicat de hisce alter eodem spiritu : *Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium.* *Isaiæ 28.* *Hier. 9.*

C Propterea etiam & Responsio maximum quod illa ex plaga oritur malum promulgat. nimirum quod dicit Sapiens: *Os quod mentitur occidit animam.* Quàm penetrabile telum lingua mendax, quæ non vulnerato corpore instar fulguris animam trucidat! At inter mendacia distinctione est opus. Tria siquidem sunt mendaciorum genera. Est mendacium *iocosum*, quod nulli nocet, sed delectandi causa profertur; estque semper peccatum veniale, neque minimum. Alterum est *officiosum*, quod non solùm absque alterius iniuria dicitur, sed etiam alicui prodest. Et hoc semper veniale peccatum est: priore tamen leuiùs. Tertium est mendacium *perniciosum*, quod cum alicuius iniuria & nocumento profertur : & hoc est peccatum mortale, ex suo genere. Efficitur autem istud veniale, ex subreptione, qua quis inopinatò in illud prolabitur: vel propter imperfectionem actus; siue propter nocumenti illati exiguitatem. Mendacium quod contra Religionem & Fidei veritatem fit, grauissimum est & perniciosissimum ; vt quod contra diuinam veritatem committitur. Hoc est hæreticorum falsorumque doctorum mendacium; etiam malitia sua mendacium illud superans, quod in quouis contractu, testimonio, iudicio, iuramento, & etiam in votis Religiosorum committi possit : quod tamen in singulis illis iam recensitis, peccatum mortiferum efficere in confesso est. *Sap. 1.* *Arist.* Tria mendaciorum genera. Mendaciũ Fidei, pessimum omnium.

At quid dicemus de peccati illius genere, quod Flandricè; (**om een beter**) Gallicè; (*pour vng mieulx*) hoc est, vt ita vertam, pro maiori bono, vel maioris boni gratiâ admittitur ? Non sunt alia mendaciorum genera, quàm tria illa superiùs distincta: illudque de quo iam quæritur, mendacium officiosum est ; estque, vt dixi, peccatum ; tametsi minimum illorum. Sed in eo consistit error puerorum, seruorum, ancillarum, & aliorum, ita penè mentientium vt iurgia litesque euadant aliasque molestias, quas, si rem vt est faterentur, oborituras præsentiunt; quòd oculos in molestias illas, vel etiam in iram alterius inde secuturam coniiciant, non autem in peccatum, quod ipsi mentiendo committunt : quòd si vice versa facerent, viderent maiori bono sibi fore, si veritatem dicant vitentque peccatum, & in molestias incurrañt; quàm, si læsâ conscientiâ suâ aliquid importunitatis, & molestiæ alterius euitent. Nam etiamsi alius propter prolatã veritatem irasceretur peccaretque mortiferè, hoc veritatem dicenti vitio non vertitur nec in peccatum : neque ipse debebat peccato veniali mendacij officiosi alterius peccatum mortale impedire. Nullum mẽdacium peccato excusatur.

Augustin. in Enchir. D. Thom. Dicendum itaque cum D. Augustino & cum D. Thoma, omne mendacium peccatum esse: etiam officiosum, & quocunque maioris boni prætextu commissum: saltem peccatum veniale. Quanti momenti sit peccatum veniale, in XXIV. Capite tractatum est. In genere *Eccli.7.* omne mendacij genus complectens, sic dicit Ecclesiasticus: *Noli velle mentiri omne mendacium. Assiduitas enim illius non est bona.* Hoc est: perniciosum est assuescere etiam minimo mentiẽdi modo: quia qui contemnit modica, paulatim ad maiora delabitur. *Neque etiam* (vt dicit *Rom.3.* Apostolus) *sunt facienda mala, vt eueniant bona.* Immò id vehementiùs *Aug. Epist. 8.& 9.* attollit D. Augustinus, dicens, Mentiri non licere, nec pro Dei laude. Multo igitur minùs pro rebus aliquibus homines tantùm atque humana concernentibus. Damnum proximi & quodcunque aliud incommodum, præsertim animarum atque honoris diuini detrimentum, quibus fieri potest modis mediisque, maturè cauendum & declinandum est: non malum aliud faciendo, vel mentiendo, sed licitâ quâ dabitur ratione. Quia non indiget Deus nostris mendaciis. Neque à quoquam exigitur, vt suam conscientiam vel in minimo lædat, ad alterius conscientiæ etiam in maximo preseruationem. Qui igitur venialiter mentitur, animam suam lędit: at, qui peccat mentiendo letaliter, eam occidit.

Ex his nimirum videmus quanto sit studio deuitandum menda- *Ethic.4.* cium; cùm etiam dicat Philosophus, mendacium per se prauum, & inordinatum esse, atque ob id fugiendum: & vt verum fateamur: Mendacium improprium est homini. Sicut enim latrare, mugire, mordere, rostro atque vnguibus more volucrum ferarumq; aliquem petere, homini impropria sunt; ita mentiri. Per mendacium insuper serpenti antiquo similes efficimur: qui primum omnium mendacium *Genes.3.* in mundum inuexit; inquiens: *Nequaquam moriemini.* & *Eritis sicut dij.* *Genes.2.* Nam veritas ipsa contrarium fuerat protestata: *Ex omni ligno Paradisi comede: de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.*

Diabolus mendacij pater. Hic est igitur inuentor paterque mendacij Diabolus, qui primum illud in cælo finxit, magnamque Angelorum partem hac impostura in æternam extremamque pertraxit caliginem; & in mundo miserandum genus humanum in tam fœdum lapsum præcipitauit. Ab hoc insidiatore ac spiritu mendacij nobis cauentes, meritò salutarem *Ephes.4.* D. Pauli admonitionem suscipimus & obseruamus; qua dicit: *Induimini nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod, deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicem membra. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed, si quis bonus, ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.*

Quid

Quid vetat, quin in mendacij etiam minimi maiorem detestationem paucula alia ex profanis adiiciam? Aristoteles rogatus, quid lucrifacerent mendaces: Vt vera, inquit, loquentibus non credatur. Cùm autem ad hoc data sit loquela hominibus, iuxta Philosophum, vt mutua fiat conceptuum manifestatio; videte quomodo mendax omnem in loquendo peruertat ordinem; vt iam nec ipsi verum dicenti credatur. *Aristot.*

Chius quidam senex in Lacedæmonem peruênit; quem cùm senectutis suæ puderet, canos tinctura obliterare conabatur. Progressus igitur in publicum, de rebus quarum gratiâ venerat orationē habuit: tum surgens Archidamus, dixit: Quid ille tandem rectum diceret, qui mendacium non in anima solùm, sed capite quoque circumfert? Ecce vel vmbra mendacij odibilis & suspecta est. *Theophr.* Senex canos tingēs.

Iulia, Cæsaris Augusti filia, cùm maturè canos haberet, comtricum industria illos sublegebat. Augustus clàm subintrans, canosque super veste filiæ euulsos videns, vt mentiendi ocasionem prudens præscinderet; rogauit, vtrum post aliquot annos cana esse mallet, an calua. Cumque respondisset, se canam esse malle: cur ergo, inquit, tuo iussu istæ ante tempus te caluam faciunt? Ita periculosissimæ mendacij insidiæ omni studio præcauendæ sunt. *Suetonius.* Iulia canos euellens.

Quoniam verò tenera ætas & ad mendacia & ad furta procliuior est; si cum D. Augustino pueri peccant, etiam cum D. Augustino capessant meliora. Sic ipse de se fatetur: Horum ego puer morum in limine iacebam miser. Fallebam innumerabilibus mendaciis & pædagogum, & magistros, & parentes, amore ludendi, studio spectandi nugatoria, & imitandi ludicram inquietudinem. Furta etiam faciebam de cellario parentum & de mensa; vel gula imperitante, vel vt haberem quod darem pueris. Atqui doctrinæ eius sinceritatem ac sanctimoniam vitæ perpenderit, habebit, si volet, quod in hoc singulari viro imitetur: qui de tam admiranda sua conuersione Deo gratias agens, sic inquit: Eruisti linguam meam vnde iam erueras cor meum: & benedicebam tibi gaudens. *August. in. Conf. lib. 1. cap. 19.* *Conf lib. 9. cap. 4.*

Oratio contra mendacium.

O Domine Iesu Christe, qui verax, & veritas ipsa es, & omnis homo mendax: pone custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis; vt neque mendacium neque dolus in eo reperiatur, sed vt te corde & ore laudare valeam, hic & in æternum. Amen.

CAP.

CAP. LII.

Ecquid lingua procax & amaro perlita felle?
Acta Acherontæis facibus rota: Martis Enyo.

Aristot. de Off. Audit. Lingua optima & pessima.

QVIDQVID in vtramuis partem de lingua dici potest, hoc breui sententia complectitur Aristoteles, dum ait: Lingua eadem optima & pessima. Istud Æsopus fertur lepido facto insinuasse. Dum enim ipsius herus optimum quod reperire posset, eum opsonare & coquere mandasset; linguas apposuit, neque aliud præterea. Deinde pessimum iussus apparare, iterum præter linguas nihil intulit. Rogatus causam, respondit; linguam optimum & pessimum esse. Sicut enim tam malum nihil, quod lingua laudando non ita attollat, vt videatur bonum esse; ita nihil tam bonum, quod non valeat lingua, vt malum, exosum efficere. Optimè hæc cum Salomonis sententia conueniunt: *Mors & vita in manu linguæ.* (*Prou. 18.*) Nō enim sibi solùm homo vitæ vel mortis animę occasio per linguam existit, bona seu mala loquendo: verùm etiam aliis, in anima & corpore. Multos, credo equidem, lingua à morte dicendo eripuit; sed certum est, linguam etiam quamplurimos, tum per falsa testimonia, tum per iniustas accusationes & calumnias in mortem adegisse.

Linguæ instrumē-tum.

Mirabile verè instrumentum, dum benè expenditur, homini à Deo concessum vt mentis suæ conceptum & cogitatum alteri dum luberet loquendo detegeret: tum etiam vt cibum potumque inter mandendum deglutiendumque dirigeret. Quoad primarium linguæ vsum, dicit D. Bernardus (*Bernard.*): Lingua aptissimum instrumentum euacuandis cordibus. Quidquid enim voluitur animo, id lingua profunditur quando opus est; sicut situlâ vas exhauritur, vel quocunque instrumento aliquid euacuatur. Istud in bonum fit, quando per veram peccatorum confessionem, quicquid in corde latebat, Sacerdoti detegitur: in malum verò, dum, vt quidam rimarum pleni consueuerunt, linguæ volubilitate & loquacitate aliis aures obtundunt, & ipsi sibi cerebrum & cor euacuant, & quasi inane caput efficiunt, dum vndiquaque effluunt.

Linguę cōstructio; Agilitas;

Operæpretium autem fuerit considerare, quàm Natura hoc instrumentum ad legitimum vsum aptum accomodumque reddiderit: & vicissim, quàm variis munierit modis, ne in abusū erumperet. Quod ad vsum, non tantùm versatilem, & in quamuis partem celerrimè flexilem, vt conueniebat, effecit: verùm etiam ei de assidua humiditate ad volubilitatem in loquendo necessariâ prouidit; sine qua torperet & palato prę ariditate adhærescens inepta proferendo sermoni fieret.

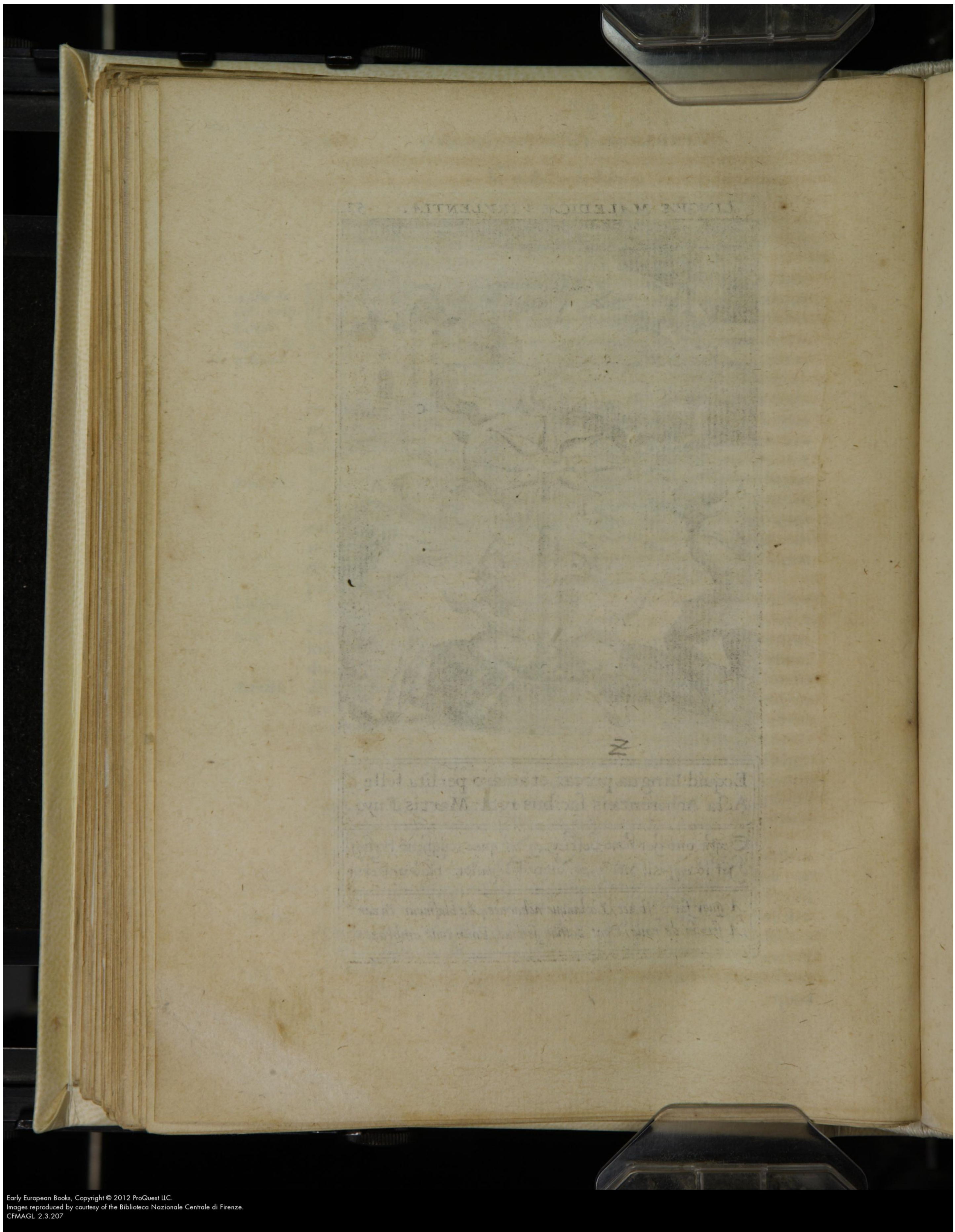
quod

Ecquid Lingua procax, et amaro perlita felle?
Acta Acherontæis facibus rota: Martis Enyo.

Seght ons het boos bestier, en des quae tonghens trecken.
Het is een vat vol vier, deur s'Vyandts blas onsteken.

A quoy faire est née, La langue acharnée, Au blasmeur t'azer?
A seruir de roue, Dont Sathan se ioue, Pour tout embrazer.

quod omnes eo casu experimur: tunc enim instar currus malè inuncti non procedit eloquium. Ne tamen naturalis ista linguæ propensio atque agilitas vitio & abusui subseruiret; sed vt tardi nihilominus, hoc est benè præmeditati & circumspecti, etiam in bono essemus, à malè verò dicendo, prorsus alieni & quasi elingues, admirãdos posuit huic incommodo obices prouida Naturæ determinatio. Quod ad maturitatem in loquendo, dicendorumque prę ponderationem attinet, iuxta Apostoli monitum: *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram*: considerare oportet, non frustra binos oculos & aures binas à natura homini concessas, linguam verò vnicam. Deinde aures semper patulas esse, tanquam ad audiendum & ad obediendum paratas: os verò non solùm vt claudi queat, sed quòd communiter clausum sit, opusque sit aperire ad loquendum, spatio interim deliberandi non absurdè concesso. Quantum verò ad ineptam, turpem, vel quoquo modo culpabilem prolocutionem; vix sufficiat humanum ingenium, ad disquirenda latentia & patentia omnia media & remedia à natura huic incommodo obiecta; vt quæ præsciuerit, quantam stragem fera hæc belua edere soleat sitque editura, si fractis repagulis contingat erumpere. In primis in faucibus vt in antro profundo recondita hęret, subtilibus frequentibusque neruulis, sursum, deorsum, sed præsertim ad latera porrectis, quasi retinaculis vincta coarctatur: neque illis tantùm vt frænis, equorum more, ad maxillarum latera deductis constringitur; verùm etiam vt ferociores quidam caballi os in altum nimis attollentes subligaculo quodam peculiari ab ore ad pectus tendente vinciuntur: ita adeò lingua humana subtus alligata ori adstringitur, vt interdum necesse sit, in pueris, si rectè eos loqui velimus, neruulum illum vt vinculum nimis arctum, valut hypoglottidem descindere; & quasi frænum relaxare.

Retinacula.

Iac.1.

Refrænatio linguę à malo.

Linguę latibulum.

Non incongruè idcirco Valla Linguam à ligando dictam testatur. Vesalius in sua arte expertissimus, hanc linguæ coustitutionem attendens, dicit Linguæ cõstructionem hactenus à nemine adhuc ex ęquo vt par est intellectam, nedum explicatam. Mirabile hoc vnum, neruulorum illorum copiam ac subtilitatem ad agilitatem tantam quæ in lingua necessaria erat conducere, vt & cum serpentium linguis celeritate contendat; & frænorum loco seruire, vt eam coërceat: sicut & malus in naui distentis vndique funibus constringitur; & simul ad velociùs velificandum conducit.

Valla. Lingua à ligando.

Cetera nunc à Deo in tam periculosi membri concessa custodiam consideremus. Præter abditum illũ faucium recessum vbi linguæ sedes est, prętereq; iam dicta retinacula, ossea modò triginta plus minùs dentium sepem, qua cingitur, attendito. Vsum quidem suum dentes habent proprium, vt dicturi sumus; sed interim pro crate ferrea quasi

Duplex dentium ordo.

in linguæ munitionem; & ni ſe contineat, in comminationem ſeruire videmus. Dentes (inquit D. Baſilius) mihi expēde: vt organa ſint quidem exponendæ voci accommoda: tuendæ linguæ ſeptum opponunt ſanè quàm validum. adde, quòd adminiſtri alimoniæ ſunt, dum hi fruſtillatim illam concidunt, iſti conciſam & diſſectam minutim deterunt: ita ipſe. Caſtigari linguam quoque non rarò à dentibus experimur, dum inter mandendum ſibi non ſatis cauet; vt mollicula eſt & verſatilis: & ad quemlibet quidem vſum ſermonis depromēdi multiuaria mouendi agitatione, vt idem auctor inquit, ſufficiens: ſed ſæpè eadē incitante agilitate ſepem ſuā ac ſeptum in loquēdo, tranſſiliens.

Baſilius Homilia, Attende tibi ipſi.

Pro extremo munimine, duobus labris quaſi valuis ſeu pontibus ductilibus immò & vallo concluditur. Iuxta Dauidis noſtro omnium nomine orantis poſtulationem: *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis. Non declines cor meum in verba malitiæ.* Vſum, ecce, rectum, verumque horum munimentorum fructum ratum ac certum exoptabat. Verùm, quę noſtra confuſio eſt & miſeria, quàm parùm hęc omnia proſint ad peſtem linguæ reprimendā nouit Deus, teſtatur noſtra nobis cōſcientia, & mundus videt vniuerſus. Vt etiam dum quis eò felicitatis pertingit, vt ſe ab aliis contineat, in linguæ tamen vitium adhuc impingat. Vt audacter ob id dicat D. Iacobus: *In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus eſt vir.* Rationem addit: *Poteſt etiam fræno circumducere totum corpus.* Dum ſcilicet linguam valet refrænare, vt ex qua dependeāt reliqua: quod pulchris ſimilibus explicat; dum ſubdit: *Si autem equis fræna in ora mittimus, ad conſentiendum nobis, etiam omne corpus illorum circumferimus. Et ecce, naues cùm magnæ ſint, & à ventis validis mineantur, circumferuntur tamen à modico gubernaculo, vbi impetus dirigentis voluerit.* Ecce lingua in homine, teſte Apoſtolo, eſt quod frænum in equo, clauus in naui, ſic & cauda in piſcibus & auibus; à cuius directione reliquorum omnium pendet gubernatio. Verùm, vt ait: *Omnis natura beſtiarum, & volucrum, & ſerpentium, & ceterorum domantur, & domita ſunt à natura humana: linguam autem nullus hominum domare poteſt.*

Labra valuarum loco.

Pſal 140.

Difficultas refrænationis linguæ.

Iac. 3.

Simile ab equis.

Simile à nauibus.

Simile ab omni genere animalium.

Linguæ effręnatæ nequitiam proſequens Apoſtolus, ſic inquit: *Lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat. Ecce quantus* (hoc eſt quātillus) *ignis quàm magnā ſiluam incēdit! Et lingua ignis eſt, vniuerſitas iniquitatis. Lingua conſtituitur in membris noſtris; quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis noſtræ, inflammata à gehenna.* Rota natiuitatis eſt corpus iſtud cū quo nati ſumus, quod ab ortu vſque ad mortis occaſum, rotæ inſtar, per continuam inconſtantiæ ac varietatum volubilitatem verſatur. Id autem eſt quod Reſponſio dicit, linguam ipſam rotam eſſe, quæ infernalibus ignibus accenſa, non ceſſat mille modis maledicta congerere, mentiri, calumniari, lites mouere, cædes ſtruere,

Linguæ malæ nocumenta.

A

Rota ignita.

B

& quaſi

C & quasi incendio suo inuoluere quæcunque contigerit. Ac si rotam pice ac sulphure perlitam incensámque circumagas, quæ ædes, horrea, villas, siluas, & oppida integra flammis voracibus absumat. Hanc D mala suggestione Satan incendit teste Iob, qui sic habet: *Halitus eius prunas ardere facit: & flamma de ore eius egreditur. De ore eius lampades procedunt sicut tædæ ignis accensæ. De naribus eius procedit fumus, sicut ollæ succensæ atque feruentis.* Quique ignitam hanc prauæ suggestionis faculam corde admittunt, etiam ilico flammiuomis buccis conceptum dissidij litiumque ignem eiaculantur, & inextinguibile, nisi frigida superfundatur, aut alter saltem prudentior se reprimat, exoritur incendium. Ita Aman totam propęmodum, nisi prudens obstitisset Hester, Iudæorum gentem internecioni linguę virulentiâ tradidisset. Sicut candelæ immò scintillæ vnius malè custoditæ occasione, domus integra, platea, immò & ciuitas tota deflagrare potest, ita linguę incuriâ. Sic ferè illud Annibalis dictum incendiarium erat; dum, quanto inter se odio dissiderent Roma & Carthago, significare cuperet, pede puluerem excitando, dixit: Tunc inter eas belli finem fore, cùm illarum altera in puluerem redigeretur.

Iob 41.

Esther 3. Aman.

Hannibalis dictum.

Vocat malam linguam Apostolus, præter suprà dicta: *Inquietum malum, plenum veneno mortifero.* Merito inquietudinis notatur lingua sic exstimulata, quia naturali celeritate abutens, dum ipsa à loquacitate & dicacitate mordaci non quiescit, & suum inquietat hospitem ac dominum & alios quos fatigat. Plena mortifero veneno, quia pręter pestem domesticam qua laborat, tot verè inficit, quotquot venenata per aurem dicta in animum assentientes admittunt. *In ipsa*, inquit idem Sanctus, *benedicimus Deum, & Patrem: & in ipsa maledicimus homines qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio, & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Quis sapiens & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conuersatione sua.*

Iac. 3.

Meritò sibi igitur quisque attendat videatque, vt linguam suam compescat, neque in malum permittat erumpere: sed illa vtatur ad hæc quorum gratia à Deo concessa est: vt Deum laudet, ei gratias agat, oret, peccata sua humiliter confiteatur, vt eorum remissionem accipiat; denique vt cum proximo suo, & quę ad vitæ huius commercia loqui necesse est, & præcipuè quæ ad solatium, consilium, ędificationem, omnimodamque animę salutem pertinent colloquatur. Procul absit ab ore omnium Christianorum, quod dicit Propheta Regius: *Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus.* Item alibi: *Exacuerunt vt gladium linguas suas.* At illi, filij hominum, prauam humanæ naturæ procliuitatem spectâtes, ita naturalibus præsidiis in mutuam perniciem abutuntur: at Christiani, filij Dei, lumen

Legitimus linguæ vsus.

Psal. 56.

Psal. 63.

fidei, rationem ducem, ac Spiritum sanctum Patris sui sequentes, saniora capessunt; & ea quæ pacis sunt, loquuntur ad inuicem. Ecquis enim sanus sit, & pro tantilli membri licentia ac voluptate, totum velit corpus, ipsamque adeò animam æternæ damnationis periculo exponere? Quis non diuitis illius epulonis exhorrescat exemplo, qui non tantùm pro totius corporis refrigeratione solatij quippiã nequiuit accipere, sed ne guttam quidem aquæ, in ardentis linguæ solatiolum obtinuit. Vtque lingua eius pro gula, crapula, & lautitiis cruciabatur, ita & linguam suæ pro maledicentia manent pœnæ: quę tantæ etiam erunt, vt reliqua totius corporis tormenta licet grauissima vix earum comparatione percipi videantur. Recogitent itaque quibus tanta linguæ leuitas & licentia est, an tanti meritò facienda sit ea voluptas, quam vel ex mẽdacio, vel ex irrisione, vel scurrilitatibus, aliisque eiusmodi ineptiis capiunt, vt propterea æterna gehennæ supplicia, sempiternam confusionem, acerrima improperia, mutuas execrationes, & dæmonum intolerandam assiduitatem ac diuexationem sustinere parati sint. Certè dicat nunc meritò quilibet qui sapiat: Tanti non emero pœnitere. Vt in gratiam voluptatulæ tam paruæ corporis particulæ, totum me, corpore & anima, in nunquam morituros proijciam cruciatus, certè iniqua nimis foret illa conditio. Dicam igitur, quoties eam ad dicendum quod nõ oporteat sensero prurientem: Lingua, quò vadis? Nimis magno mihi constarent tuæ excursiones. Te itaque intra tuos limites contine. Dicam, quod Dominus vento marique tumultuanti: Tace; obmutesce.

Linguæ effrænatæ punitio.

Luc. 16.

In rotæ huius ita incensæ maiorem detestationem hîc ex sacra Scriptura Rapsacis ardentes virulentæ linguæ globos adiiciam. Dux iste militiæ Regis Assyriorũ cum toto exercitu mœnibus ciuitatis Hierosolymitanæ immines, populo in muris sedenti locutus est, nunc multa exprobrans, nunc promittens plurima, Regem Ezechiam calumnians & irridens, Deum & sancta blasphemans. Cumque à magnatibus nomine Regis rogaretur; ne Iudaicè sed Syriacè loqueretur, vt populus eius maledicentiam non intelligeret: è contrà multò vehementiùs vociferatus est, omni populo audiente: *Audite verba regis magni Assyriorum. Hæc dicit Rex: Non vos seducat Ezechias: non enim poterit vos eruere de manu mea. Neque fiduciam vobis tribuat super Dominum. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit. dicens: Dominus liberabit nos. Nunquid liberauerunt dij Gentium terram suam de manu regis Assyriorum? Tacuit itaque populus; & non respondit ei quicquam: siquidem præceptum regis acceperant, vt non responderent ei.* Ecce, hoc remedium desiderabatur, vt silentio (velut infusâ frigidâ) flamma illa desæuiens sopiretur, & à Deo tandem tota opprimeretur; vti euenit, Isaia Propheta ad Regis petitionem Deo pro populo supplicante, ac dicente: *Hæc dicit Dominus; Noli timere.*

4. Reg. 18. Rapsacis maledicentia.

mere. Ecce, ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium; & reuertetur in terram suam; & deijciam eum gladio in terra sua. Reuersus est ergo Rapsaces. 4.Reg.19.

Non malè Rapsaci Eunum & Barchochabam adiunxerimus; qui, dum magni quippiam præ manibus esset, ad quod populum etiam seditione commota vellent dictis efficacibus pertrahere, nucem sulphure & igne repletam in ore gestabant, & inter loquendum ignita verba profundebant ad terrorem. Quæ omnia huc spectant, vt sciat Christianus, cuius sit spiritus, Christi scilicet mitis, mansueti, ac pacifici, cui cum Belial nihil commune est. *Fulgosius lib.7 cap.3.* Barchochabas & Eunus, ignem ore profundebant.

Dolendum sanè tam indignis modis hoc vtilissimo alioqui instrumēto abuti Christianos. Meritò tales acribus illis verbis possint compellari, quibus Ioseph fratres suos per dispensatorem aggrediebatur: *Quare reddidistis malum pro bono? Scyphus quem furati estis, ipse est in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet: pessimam rem fecistis.* Lingua enim nostra quasi scyphus Domini est, quem posuit in ore sacculi nostræ mortalitatis: ex quo & ipse bibit, dum laudes ei debitas grato ore propinamus; & in quo auguratur, quando corpus eius sacrosanctum lingua quasi oris capedine dignè suscipimus, addicitque nobis: *Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & ego resuscitabo eum in nouissimo die: & habebit vitam æternam.* *Gen. 44.* *Ioan.6.*

Quapropter vtinam recudantur omnes linguę nostrę, & loquantur rectè. Fornax est ardentissima Christi latus apertum, in quod forcipibus timoris & amoris apprehensæ mittantur, ignescant, & tractabiles fiant. Incudis loco dorsum est Domini per Passionis memoriam adhibitum: de quo ipse sic per Prophetam: *Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores.* Neque sic prolongabimus, sed corrigemus iniquitatem nostram. Satagente siquidem diabolo (vt olim Philistheis) faber ferrarius non inueniebatur in terra nostra; donec veniret Iesus fabri filius: *Retusæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & securium, vsque ad stimulum corrigendum.* Zelus, feruor, deuotio, charitas fraterna, amor diuini nominis & salutis propriæ deferbuerant. *Psal.128.* *1.Reg.13.*

Oratio contra linguæ virulentiam.

OMnis lingua, Domine Iesu, tibi debet confiteri, & superbenedictum nomen tuum sanctificare: at membrum est quod absque te nullus hominum domare potest: Da mihi gratiæ tuæ abundantiam; vt & meam linguam cautè custodire, & alterius patienter valeam tolerare. Amen.

CAP. LIII.

Quo dirimam cuneo abſentes qui rodere gaudent?
Nos ipſos primò, dic, concutiamus ad vnguem.

Detractio quid?

DETRACTIO eſt denigratio famę, hoc eſt bonę ęſtimationis ſiue reputationis proximi per verba occulta. Illi ſcilicet occulta, de quo dicuntur. Formale eſt detractoris, vt intentione denigrandi & corrumpendi vel diminuendi famam illa verba proferat: & tunc eſſet mortale peccatum. Sin autem tantùm materialiter detrahat, hoc eſt, verba eiuſmodi loquatur propter aliquod bonum, vel cauſam neceſſariã, debitis circumſtantiis obſeruatis, vt quando fit ad emendationẽ, punitionem, & iuſtitiæ bonũ, &c. tunc non eſt detractatio neque peccatũ. Si ex animi leuitate verba detractoria proferantur, non eſt peccatum mortale, niſi notabiliter famam lædat. Detractio pulchrè in veteri Teſtamento ſub ſurdi typo prohibita eſt: *Non maledices ſurdo*. Sicut enim ſurdus non audit quod dicis neque poteſt refellere, ita nec abſens cui detrahis. Idem iſtud eſt cum eo quod Eccleſiaſtes dicit: *Si mordeat ſerpens in ſilentio; nihil eo minus habet qui occultè detrahit*. Quia quaſi in ſilentio mordet detractor, dum abſentis occultè famã imminuit, & quaſi liuidos dentes infigit; quod præſenti non auſit facere. Hæc quoad latentem agendi modum. A B

Leuit. 19. Eccles. 10.

Vnde dicta detractio.

Detractionis vocabulum hoc innuit quod re vera fit; dum alicui per verba diffamatoria, bona illa exiſtimatio & fama aufertur vel laceratur, qua tanquam honeſto indumento ornabatur. Nõ ſecus id accidit, quàm ſi cuiquam tranſeunti clàm à tergo chlamydem tunicámve detrahas; aut ea veſtiũ parte ſpolies, quę illũ decebat & decorabat. C

Quatuor modis fit detractio.

Quatuor præcipuè modis directè detrahitur. Primò, quando quis falſum alteri imponit, tunc enim præter detractionem etiam eſt mendacium. Deinde, quando occultũ alicuius peccatum reuelatur. Multi enim ſibi licere exiſtimant hoc referre, quia verũ eſt. Tametſi namque verum ſit, occultum tamen eſt, & licet peccando conſcientiam coram Deo læſerit, necdum tamen famam amiſit coram hominibus, quam per detractionem illud propalando ei aufers vel imminuis. Et tametſi planè ſecretum non eſſet, dummodò publicum non ſit neque publicum cenſeri poſſit, detrahis, dum illi ſaltem patefacis qui illud ignorabat: eamque exiſtimationem & bonam reputationem, quam talis apud illum adhuc habebat, per detractionẽ imminuis, vel etiam omnino tollis. Tertiò fit detractio, quum quod malum eſt, tuis dictis auges, & coram aliis exaggeras; quod vt plurimùm fit dum alterius vitia referuntur.

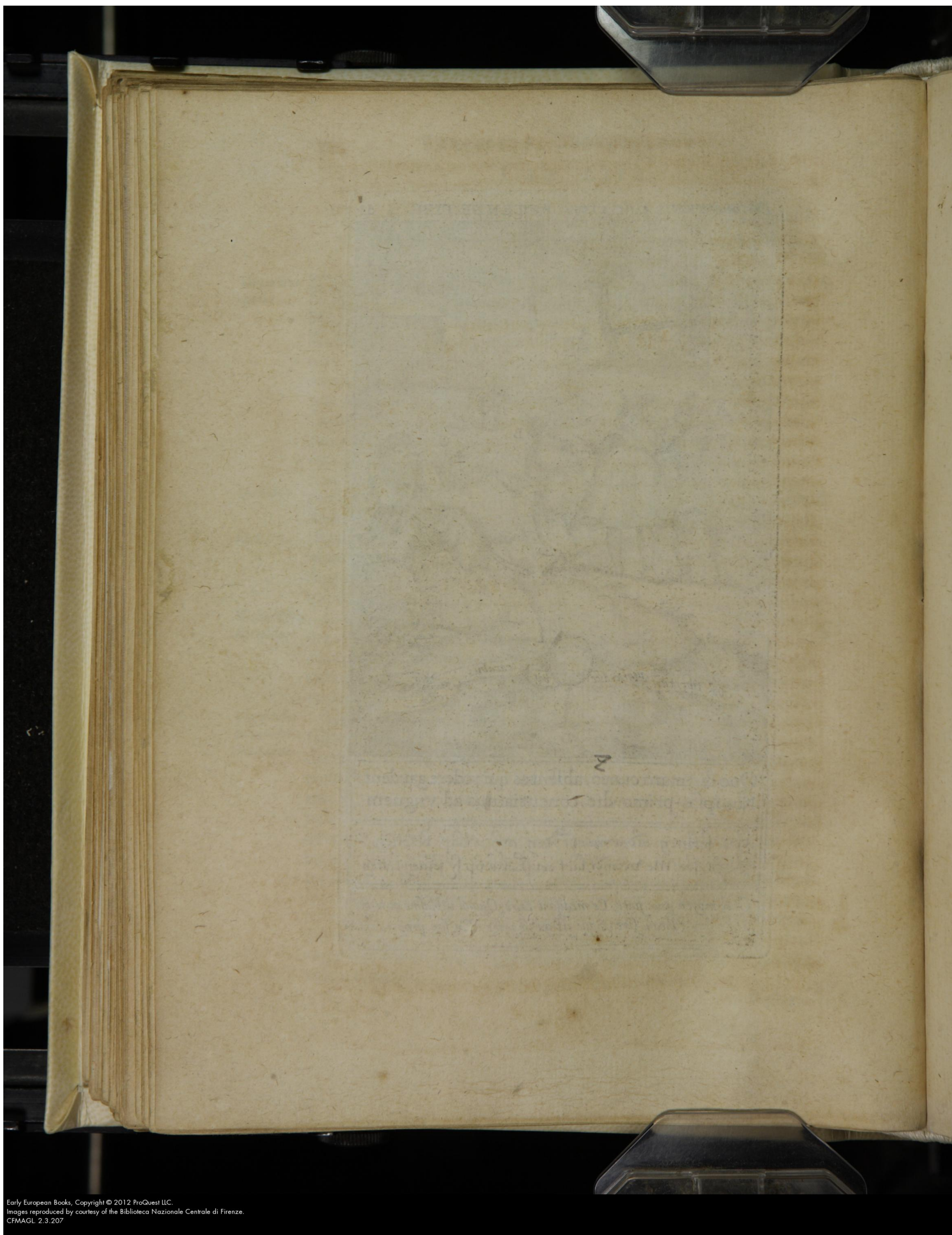
Poſtre-

Quo dirimam cuneo, abſentes qui rodere gaudent?
Nos ipſos primo, dic, concutiamus ad vnguem.

Hoe ſalmen aldermeeſt, den achterclap beletten?
Secht ſoo: Me vriendt, laet eerſt, elck op ſy ſeluen letten.

Quel moyen pour faire, Le mediſant taire, Quand il blaſme autruy?
Dite luy: Beau ſire, Sage eſt qui ſe mire, En ſon propre puy.

Postremò, quando quod bonum est, dicit malâ factum intentione; & ita etiam optima quæque alterius dicta vel facta virulentâ suâ linguâ denigrat: & dum opus nequit improbare, mentem & intentionem saltem agentis mordet atque conuellit vt potest. Difficilis certè res ista, si restitutionem spectes, eoque propterea magis ne committatur cauendum. Si cui rem, vestem, vel pecuniam auferas, facilis satis atque obuia reperitur occasio resarciendi; at in famæ restitutione vix vnquam certò videtur quid consulto factoque opus sit; nihilque vnquam seriùs, imperfectiùs, aut etiam periculosiùs, quàm fama læsa restituitur. Constat, ad duo teneri detractorem. Primùm, ad reparationem damni, si quod per eum diffamatus incurrit: deinde ad famæ reparationem, vt ad omnes apud quos detraxit vadat: & si falsum imposuit, dicat se falsum imposuisse. Si verò dixit diffamando, dicat se malè dixisse, & iniustè diffamasse. Nisi fortè inde maior timeatur sequutura diffamatio; & iam obliuione sepultorum peior renouatio. Cumque melius sit nomen bonum, quàm diuitiæ multæ; viderint quanti damnum faciendum sit detractores, dum præcipuum ornamentum, præcipuasque excepto virtutum thesauro diuitias proximo adimunt.

Famę restitutio difficilis.

Prou. 22.

Quàm pestilens sit ista detrahentium nequitia, sancti Bernardi sanctæ ac mutuæ dilectionis amatoris singularis sententiâ comprobari potest: quâ velut rhomphæâ, vtraque parte acutâ, ac spiritu oris Domini, venenatam hanc persequitur bestiam; dum sic ait: Nunquid non vipera est lingua detractoris ferocissima? Planè, nimirum quæ tam letaliter inficiat flatu vno. Nunquid non lancea est lingua ista? profectò acutissima, quæ tres penetrat ictu vno. Illum videlicet qui loquitur; eum qui audit, & demum illum de quo fit sermo detractorius. Atque ideò aptissimè lingua hęc triplici lanceæ Ioab potest comparari, qua Absolonem à quercu pendentem traiecit. Hoc autem triplici illa in læsione notandum ac distinguendum est, minimùm omnium lædi illum in quem maximè tamen telum detractionis intenditur: quia ipse quidem in fama læditur; quod ceteris paribus damno rerum temporalium maius est: sed omni comparatione maior est illa læsio, quam detractor & auditor in anima sibi ipsi infligunt. Verè tamen dicitur, tres vno ictu vulnerari, dum lingua detractoris trisulcum suum spiculum expromit, & proximi lancinat existimationem.

Bernard. in Serm.

Apoc. 2.

2. Reg. 18.

Lancea Ioab triplex, lingua detractoris.

Cùm igitur tam perniciosa res sit detractio, quæritur quo cuneo illa optimè expugnari queat, quóve modo impediri. Tenetur enim quilibet proximi malum, damnum, ac nocumentum, quantum potest, auertere & impedire; veluti videmus communiter fieri in incendio, naufragio, lapsu, tempestate, bestiarum hostiúmve incursu, & similibus, in quibus quilibet naturæ instinctu & lege quam potest adfert opem.

Quomodo detractio impediatur.

opem. Ita dum in communi congressu & colloquio quispiam incipit, (vt plerumque fieri solet) alterius famam denigrare, quocunque ex prædictis modo, sine dubio tunc obstandum est illi malo quantum in te est, quantumque ratio & persona permittit.

1. Remedium detractionis, Attende tibi.

Responsio monet & hortatur dicere, vt seipsum quisque primùm expendat; satiùs esse, sibi attendere & sua excutere, quàm aliena. Nam D si se in speculo cacabus contemplaretur, suamque nigredinem attenderet, non hanc idem ollæ exprobaret; iuxta notum illum versiculum: Væ tibi, tu, nigrę dicebat cacabus ollæ, Omni enim vitio carere debet, qui in alterum paratus est dicere. Ideò rectè de recto & loripede Poëta: Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus. Hoc enim vi- E detur tolerabile, quanquam apud Christianos nec id liceat: sed minus malum neque tam absurdum est, quàm si claudum claudicans, & nigrum ater irrideat. Quocirca, si attendere seque ipsum considerare, optimum præsentissimumque remedium est contra detractionem. Nam qui proprium suum hortulum diligenter expenderet, videretque quid ad bonam eius expurgationem & culturam desideretur, non multum fortè temporis ei suppeteret aut otij, ad alterius hortum perlustrandum, perscrutandum, & carpendum; vbi fortè nihil, aut perparum, aut saltem non tam multa quàm in proprio, reprehensione digna inueniat. Ex propriorum defectuum animaduersione tria sequerentur vtilia: In primis hortus eius cultior euaderet: deinde suæ infirmitatis contemplatione misereretur alterius, neque per propriam suorum oculorum trabem tam acutè festucam in oculo fratris cerneret: sed eum puderet id in alio accusare quo ipse laborat, & quidem grauiùs periculosiusque. Postremò, animæ suæ à noua plaga, quam per detractionem erat inflicturus, parceret; & eum qui auditu vulnerandus erat præseruaret, & famæ proximi non inferret iniuriam. Id docet nos Lex naturę, qua nō deberemus alteri facere, quod nobis fieri nolimus.

Iuuenal. Sat. 2.

Verùm quid dicā? Cæcutimus plerumque omnes in propriorum defectuum consideratione; in aliorum verò vitiis notandis perspicacissimi; iuxta commune dictum: Linx foris, talpa domi. Quod & Poëta eleganter & acutè:

Horat. li. 1. Satyr. 3.

Cùm tua peruideas oculis mala lippus inunctis;
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutùm?

Aliena vitia perspicimus, ad propria cęcutimus.

Hoc etiam ferè huic malo accedit absurdi, vt quo conniuentiores erga se ipsi sunt tales, tametsi scateant næuis, eo oculatiores sint in aliorum minutulis etiam defectibus nō solùm peruidendis, verùm etiam seuerè perstringendis. Sic namque & oculus ipse, sui vultus maculas quo viciniores sunt, minùs videt; in alterius verò facie obseruat singula. Nec illud prætereundum: quanto iniquiùs illi ferunt, in se quippiam

piam

piam animaduerti quod vitio vertendum videatur: tanto maiori est eis voluptati in alios semper lumina, linguam, dentesque defigere. Et, si quid in quoquam laudabile est, hoc prætereunt; ac more anatum semper sordidioribus rostrum ingerunt, estque eis hoc volupe.

Quocirca, meritò pro detractionis præsentissimo cuique remedio præscribitur; vt sibi attendat, & in propria vitia coniiciat oculos, eisque exstirpandis animum applicet. Idque non tantùm ad hoc seruit, ne quis detractionem loquatur, sed etiam vt in alio detractionem impediat, eo sic commonito. Satiusque est ac longè facilius initio statim huic malo obsistere, quàm dum iam globus vel rota volubilitatis linguæ loquacis spatium aliquod in detractionis arena percurrerit. Sic & incendiũ, in primo ortu situla vna aquæ citiùs exstinguatur, quàm mille dum inualuerit.

Consilio itaque D. Iacobi id concludamus, sic dicentis: *Nolite detrahere alterutrum, fratres mei.* Addita huic Regij Prophetæ interrogatione: *Quis est homo, qui vult vitam, & diligit dies videre bonos?* hoc est gloriæ æternæ gaudiis perfrui? *Prohibe linguam tuam à malo.* Id igitur qui non facit, cælesti se præmio indignum facit. *Iac. 4.* *Psal. 33.*

De tam imprudenti linguę custode verè dici possit, quod ipsi lingua causa proprię mortis existat, tantillum membrum totius pernicies; quemadmodum illi rustico accidit, de quo Plurarchus in libro de Garrulitate. Cùm siquidem Seleucus in prælio cum Galatis omnem exercitum perdidisset, sibique detracto diademate cum aliis nobilibus fugeret, & prę inopia panem & aquam à quodam villico peteret, acciperetque; villicus agnita Regis facie, eum deducẽs, Salue, inquit, Rex, salue. At ille dextram ei porrigens, & ad se trahens velut osculaturus, innuit vni comitum vt hominis collum ense præcideret. *Plutarch. de garrul.*

Quæ cùm ita sint, & lingua tam suum hospitem, quàm alienum trucidet; non immeritò Thearidas, cùm gladium cote acueret, rogatus à quopiam, num esset acutus, respondit; acutior calumnia: grauiter innuens, omnium rerum nocentissimam esse calumniam. *Thearidas.*

Oratio contra detractionem.

O Mitissime Domine Iesu, qui in vita, passione, & morte, tam multa in auditu perpessus es, ac neminem vnquam verbo offendisti; omnem procul ab ore meo detractionem amanda; meisq́; , oro, detractoribus amanter ignosce, & nouis nos linguis loqui doceto. Amen.

CAP. LIV.

Si neque desistant isthac ratione notati?
Sermonem abrumpe; aut mediæ te subtrahe turbę.

Garrulorum hospitium

Num. 19.

TAM effrenatæ linguæ reperiuntur plurimi, vt illi hospitio meritò adscribantur, cui vas sine operculo, aut absque ligamine sacculus pro insigni est: iuxta illud sacræ Scripturæ tales improbantis indicium: *Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.* Nam, qui os suum nequit cohibere, necesse est vt se frequenter loquendo contaminet. A

Morbus linguæ nō facilè curabilis.

Aul. Gell. lib. 8.

Et quemadmodum mali pertinacesque morbi non facilè curantur, nec vno tolluntur remedio, sed opus est varia attentare: ita etiam diffissis oribus, ac propendentibus linguis, quæ assiduo ferè loquacitatis & detractionis vitio obnoxiæ sunt, varia sunt adhibenda remedia. Huic quadrat aptè illud Auli Gellij dictum: Nunquam tacet, quem morbus loquendi tenet. Sicuti semper esuriunt ederentque semper, si daretur, qui lupum morbum gestant in pectore, quem caninum vocamus. Interrogatur propterea, quid faciendum ei, qui in detractores inciderit, velitque hanc pestem impedire, neque tamen sufficiat prius consilium datum; quo moneret, vt se priùs, & sua quisque obseruet, quàm aliena perscrutetur. Tam efficax est tamen istud herbæ genus, scilicet Attende tibi; vt si cui in nares inseratur aut molliter tantùm affricetur; ita sternutare incipiat, vt & fluant oculi, & intus ita se proprius torqueat spiritus, vt non multum ei lubeat ex alinis amplius hortulis herbas carpere, & suis naribus per curiosam explorationem applicare; aut detractionis dentibus, vt antea solebat, atterere, cùm propriæ ei ad cerebri expurgationem abundè sufficiant. Quia igitur detractionis vitium tam pestilens inflammatio est, per linguam & os erumpens, quę nec facilè nec vno remedio sistatur sopiaturque; vt dixi, quæritur, quid ampliùs facto opus, quod in promptu habeatur. Duo in Responsione remedia priori adiiciuntur: Vt, si cœpta detractio non reprimatur, insinuando, cuique satis esse domi quod corrigat, tametsi aliena non discutiantur; vel sermonem abrumpas, aut inde te subducas. B

Efficax herba, Attende tibi.

Duo alia remedia contra detractionē.

1. Diuertere sententiam aliò.

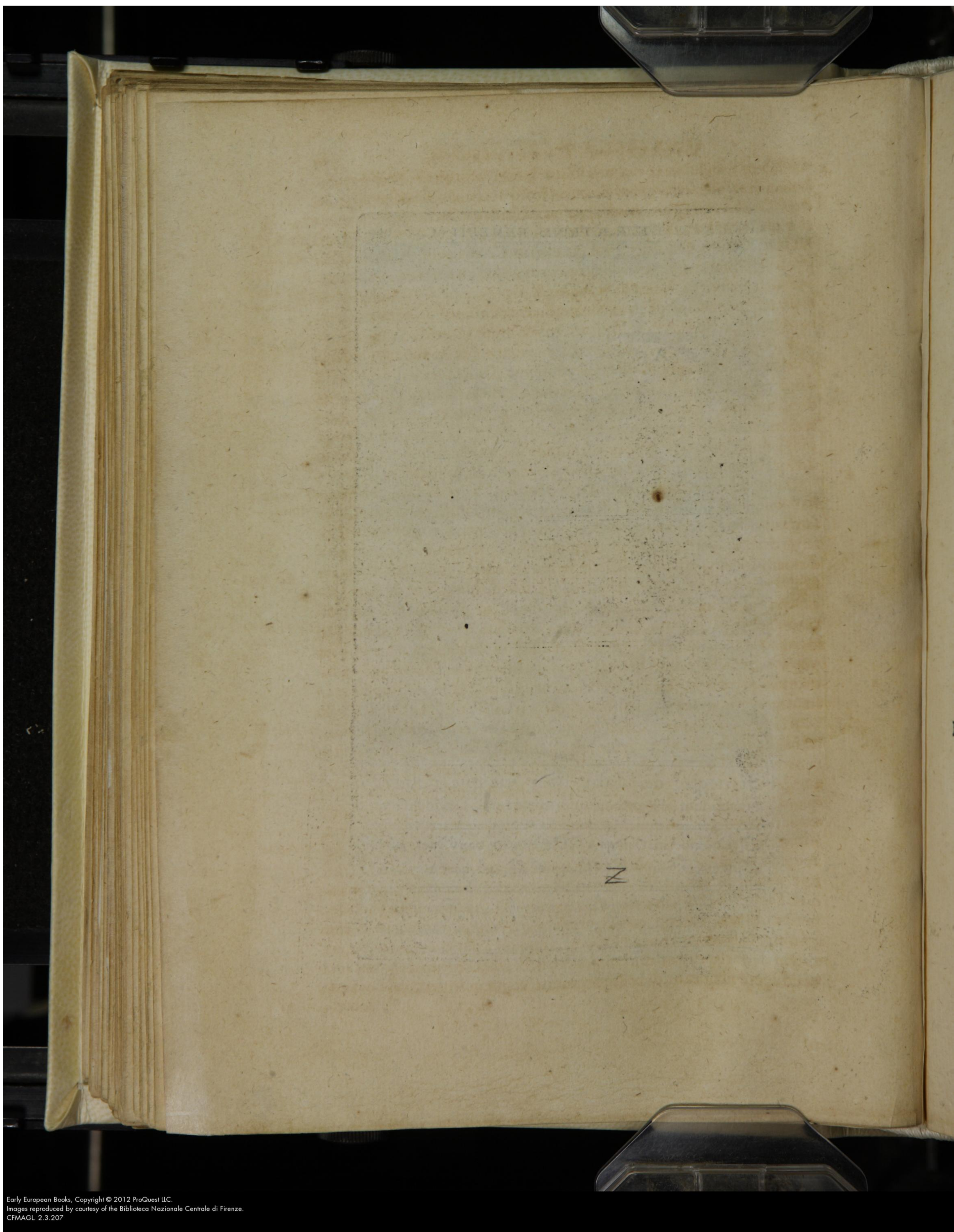
Quantum ad hæc duo posteriora remedia attinet, prius valdè suaue ac mite est, & tamen valdè præstans, quando dextrè & opportunè applicatur. Dum nimirum inter colloquendum captatur occasio, & ita in alium sermonem narrantis oratio transfertur, vt & ipso detractore aliisque adstantibus non percipientibus artificium, de alia prorsus re instituatur narratio, quàm cœptum erat: dum saltem apertè hoc modo dice- C

Si neque desistant istac ratione notati?
Sermonem abrumpe: aut mediæ te subtrahe turbæ.

Oft daermē niet en gaet; Wat doen ick voort daer naer?
Tpropoost van monde slaet: oft anders, gaet van daer.

Si la folle teste, Poursuit et tempeste, Que ferai-ie lors?
Coupez la parolle, Niaise, et friuole, Ou bien, sortes hors.

do dicere non lubet: Sinamus ista; vel, Hactenus hæc, & de aliis rebus misceamus sermonem. Et ita meliori, non malo saltem colloquio detractio locum dabit. Multa eiusmodi sunt, quę in medium proferri queant, pro rei, temporis, personarumque conditione, & qualitate. Vt sunt, rerum gestarum, vel quæ geruntur, operum, structurarum, profectionum, artificiorum, naturalium, auræ, aut currentis anni tempestatis, caritatis annonæ vel vilitatis. Sed præcipuè si qua ratione fieri potest, inconstantię ac vanitatis mundi: vitæ huius caducæ miseriarum multiplicium, certitudinis mortis & horæ incertitudinis; virtutum, & gloriæ cælestis, ad quam illę suos cultores adducunt; misericordiæ & longanimitatis diuinæ, potentiæ, sapientiæ, & iustitię eius: die præsenti (si fortè festus est) concionis habitæ; futuri aliquando iudicij, reddendæque semel rationis, &c. sicuti facile est, homini vtcunque ingenioso ac timenti Deum, pro re nata aliquid excogitare, & minima occasione arripere, quo molliter in medium adducto, filum detractionis abrumpat, staménve aliud solerter inducat. Exempli gratiâ.

Ita D. Thomas Morus, primarius Angliæ Cancellarius, pro more habebat; vt in omni vita & actione sua maximæ fuit ędificationis ac sanctimoniæ vrbano admodum lepore conditæ. Dum quis ipso præsente detractioni laxare linguam incipiebat, ipse mox arrepta alicunde occasione virulentum illum sermonem aliò diuertebat, meliore subintroducto, aut saltem non malo. Exempli gratia, inquiebat: Dicat quisque quod volet, ego dico domum illam pulcherrimè exstructam; eumque qui fecit, excellentem esse in sua arte magistrum atque architectum. Hoc modo igitur suauiter ei malo remedium adhiberi potest: sique iterùm ad detractionem redeatur, paulo apertiùs indicare licebit, nō libenter illa audiri, optarique potiùs vt de aliis habeatur oratio: quod & in scurrilibus & ineptis colloquiis obseruandū est. Thomas Morus.

D Alterum remedium est, si priora non profecerint; vt inde te subtrahas; & facto ostendas, te tuas aures custodire velle ab istis sordibus, si quis linguam suam ab his nolit præseruare. Et, si quis maledicus aut detractor quodcunque lubuerit effutiat, te nō teneri audire plusquam lubuerit. Si ipse dominus linguæ suæ non est vt eam coërceat, te tuarum aurium dominum esse velle, vt nihil quàm quod volueris, admittere audeant. Alioqui, vt benè D. Hieronymus: *Si hilari vultu audieris detrahentem, tu illi das fomitem detrahendi: si verò tristi hæc audias; discit non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri.* Sagitta in lapidem nunquam figitur (inquit idem auctor ad Nepotianum) interdum resiliens percutit dirigentem: ita sanè detractori continget, si obfirmatas ad sua verba repererit aurium fores. Talem autem detractionibus obicem ponere debent, quicunque eò sunt loci vt effugere nequeant, debeātque audire velint nolint: vt qui nec prohibere, 2. Inde se subducere; vel vultu seueriori retundere. *Hieron. in cap. 25. Prouerb.*

hibere nec aliò diuertere sermonem, neque etiã loco cedere possunt: sicuti fit vel in conuiuiis, vel in alio consessu, qui nec solui nec deseri potest, vt frequenrer accidit. Ad hoc per Sapientem animamur, dum E sic ait: *Ventus Aquilo dißipat pluuias; & facies tristis linguam detrahentem.* Quod & D. Hieronymus apertiùs, in detractionis detestationem ita commonet: Caue, ne aut linguam aut aures habeas prurientes; id est, ne aut ipse aliis detrahas, aut alios audias detrahentes. Discat detractor, dum te videt non libenter audire, non facilè detrahere. nemo inuito auditori libenter refert. Quemadmodum enim, si quis imprudens in capsulam foraminosam, puluerulento repletam nigrore, alióve puluere, calamo vel canna inflauerit; credo illum destiturum à cœpto, mox vt puluerem, præsertim atrum, in faciem, os, & oculos inde erumpentem persenserit, séque ipse suo flatu fœdarit. Ita detractor haud dubiè cessaturus speretur, cùm in præmium & pretium operæ atque laboris sui, talem audientium intuitum talémve responsionem acceperit, qualem non expectabat, multoque minùs exoptabat. Interdum enim solus oculus vel frons seuerior sufficiat indicioque sit, non libenter audiri improbaríque quod dicitur. Docetur autem detractor tali casu prudentior aliàs esse, & non facilè neque tam temerè in proximi detractionem fræna linguę resoluere. F

Prou. 25.

Hieron. in Epist. ad Nepot.

In capsulam foraminosam flare.

Quia hoc Capite quęsitum est præcipuè, vt & præcedenti, qua ratione detractio optimè queat impediri, hîc animi gratia subnectam lepidum Alcibiadis inuentum, ad linguas hominum in se liberiùs quàm vellet quamque deceret debacchantium impediendas alioque diuertendas. Is cani mirè specioso, quem paulo antè magno pretio coëmerat, caudã penitus abscidit, atque ita passim ire permisit. Cumque ex amicorum numero factũ quidam reprehendisset, dixissetque illud perperam actum esse: respondit, voluisse se paruo illo errore materiam sui criminandi Atheniensibus dare: vt, dum de eo loquerētur, de maioribus quæ pertinerent ad ipsum silerent. Perspicaci enim ingenio animaduertere visus est, difficulter fieri, vt qui virtute aut dignitate aliis superemineat, ita hominum linguas compescat, vt aliqua in re malè non audiat. Et propterea enitendum esse dicebat, vt populo tacere nescio de leuioribus rebus loquendi materia daretur. Videte quàm varij sint modi detractoribus occurrendi, quando attenditur.

Bapt. Fulg. lib. 7 cap. 2.

Alcibiades canis caudam resecans.

Quídni his infame illud Zoili factum dictumque adscripsero, in omnium detractorum & calumniatorum maiorem execrationem; vt qui istorum meritò Princeps sit, ipsíque eius tyrones. Hic cùm stylum in Homerum, Platonem, aliosque strinxisset, adeò vt canis Rhetoricus nominaretur; essetque prorsus malè loquendi studiosus, litibus serendis operam daret, & contumeliosus nemini parceret; rogante quodam erudito viro, Quamobrem de omnibus malè loqueretur?

Ælianus lib. 11.

Zoilus canis Rhetoricus.

Quo-

Quoniam, inquit, malè facere, si velim, non possum. ac si ideò linguam saltem in omne maledicentiæ genus laxaret: in quod non ita, atque in malefacta, ab hominibus animaduerti solet.

Solenne admodum ac celebre est factum illud Constantini Magni in Concilio Niceno, in calumniarum detractionumque detestationem, atque abolitionem consummatam. Cùm ei siquidem varij essent à variis exhibiti libelli supplices, miras ac multas (vt ex antecedentibus constabat) derogationes & quærimonias mutuas continentes; ipse humili præmissa præfatione, sui non esse muneris talibus in causis iudicem agere, aut proferre sententiam, omnes ad concordiam pacemque adhortans, vniuersos simul libellos supplices igni tradidit concremandos. Rectè fecerint qui ad eius imitationem calumnias detractionesque omnes veri zeli atque ardentis charitatis flamma consumi procurarint. *Gregor. li. 4. Regist. cap. 75. & Sozom. lib. 1. cap. 16.*

Quis enim ignoret, calumnias alioqui, detractiones, & maledicta, mutuo ac reciproco flatu incendi, viresque maiores accipere? hinc M. Ceruilius dissuasurus legem quam ferebat M. Pinarius, dic mihi M. Pinari (inquit) si cōtra te dixero, num mihi maledicturus es, vt ceteris soles? Vt sementem (inquit Pinarius) feceris, ita & metes. Per allegoriam minitans, illum malè auditurum, si malè diceret. Quemadmodum namque oblatrans canis dormientem quoque excitat; ita mordax lingua, tranquillam etiam, ad remordendum irritat.

Expressum hoc quasi quodam emblemate, tametsi alio sensu & scopo, apud Plutarchum reperimus. Somniarat etenim quidam se lethali morsu à marmoreo leone in ingressu templi posito confectum esse. Manè templum ingressurus, cùm marmorei leonis simulacrum adspiceret, cum risu illud somnium sodalibus exposuit; manumque in rictum leonis immittens, iocabundus inquit, iam morde, hostis validissime; & me si potes perime. Vix ea effatus erat, cùm à latente ibidem scorpione lethaliter ictus, serò suæ temeritatis luit pœnas. *Plutarch.*

Oratio ad impediendam detractionem.

Posuerunt, ô Deus, homines os suum in cælo, linguâ eorum transeunte super terram; neque Diuinæ tuæ maiestati, neque proximi famæ parcentes: Da quæsumus nobis gratiam, vt pestiferam hanc flammam, quà dabitur, extinguamus, & nobis ab eadem caueamus. Amen.

CAP. LV.

Quid magnũ, solas mala verba admittere in aures?
Momus hic est auidâ Momum qui combibit aure.

Audire tãtùm detractionem non licet.

VIA postrema Responsione, remedij loco, contra vitium detractionis consultum fuit, loco cedere, aut saltem eiusmodi diffamatoria colloquia nolle audire: idcirco iam rogatur, num etiam tanti momenti malum sit, audire solùm detrahentem. In primis in dicente distinctio ponenda est, vt & in audiente. Si quis alterius vitia referat, bona intentione, vel vt corrigantur, vel vt cuiquam benè consulatur, alióve modo licito; tunc detractio non est, neque vlla ex parte peccatur; vt dictum est. At hîc, vt in præcedentibus duobus Capitibus, de detractione vera & mera agitur, quàm qui loquitur, peccat semper; at, qui audit, non semper. Accidit enim interdum, vt tales sint circumstantiæ ob quas necessum sit audire; vt neque prohibere, neque etiam queas effugere, vt diximus. Tunc modus quærendus est, quo non pecces audiendo. Hunc dat Sapiens: *Sepi aures tuas spinis: & linguam nequam noli audire*. Tunc id facis, dum detractioni ad aures aditum negas; vt, licet eas verba verberent, in animi tamẽ assensum non intromittantur. Quin potiùs, quasi vel non audiens, vel aliud cogitans, aliudque agens, tuo agendi modo præ te feras, quòd vel non intelligas, vel non libenter audias. Seueritate illa morum, tali casu, spinarum instar, detractoris linguam arcebis ab auribus, dum verbis suis omni ex parte vt sepibus obstructam viam inueniet. Huc iuuabit, si etiam Domini nostri spineæ coronæ dolores & aculeos ita animo memor complexus fueris, ac si illam in caput tuum vsque ad aures impactam habeas. Ad quod & memoria quatuor nouissimorum conducet, vt recenti eorum, præsertim tubæ, insonante memoria, quasi surdus ad detractionem effectus sis. Sic audies citra culpam, tamque inoffensè ac si non audias: quando aliter nec prohibere loquentem neque euitare vales. A

Eccli. 28. Quomodo aures spinis sepiantur.

Spinea Domini corona.

Imitandus Vlysses. *Homer lib. 12. Odyss.*

Vlyssem hac arte imitaberis, qui Sirenum cantus malo alligatus audiuit quidem; sed his contemtis Syrtes prætereuectus euasit: qui etiam suis contra vocum prospexit illecebras, dum aures ipsorum cera impacta præcepit obturari. Perinde est, ac si idem facias, vel digitis in aures insertis nihil audias, dum detractoris verba surda vt potes aure contemnis, dum nequis impedire, cogerisque vel inuitus audire. B

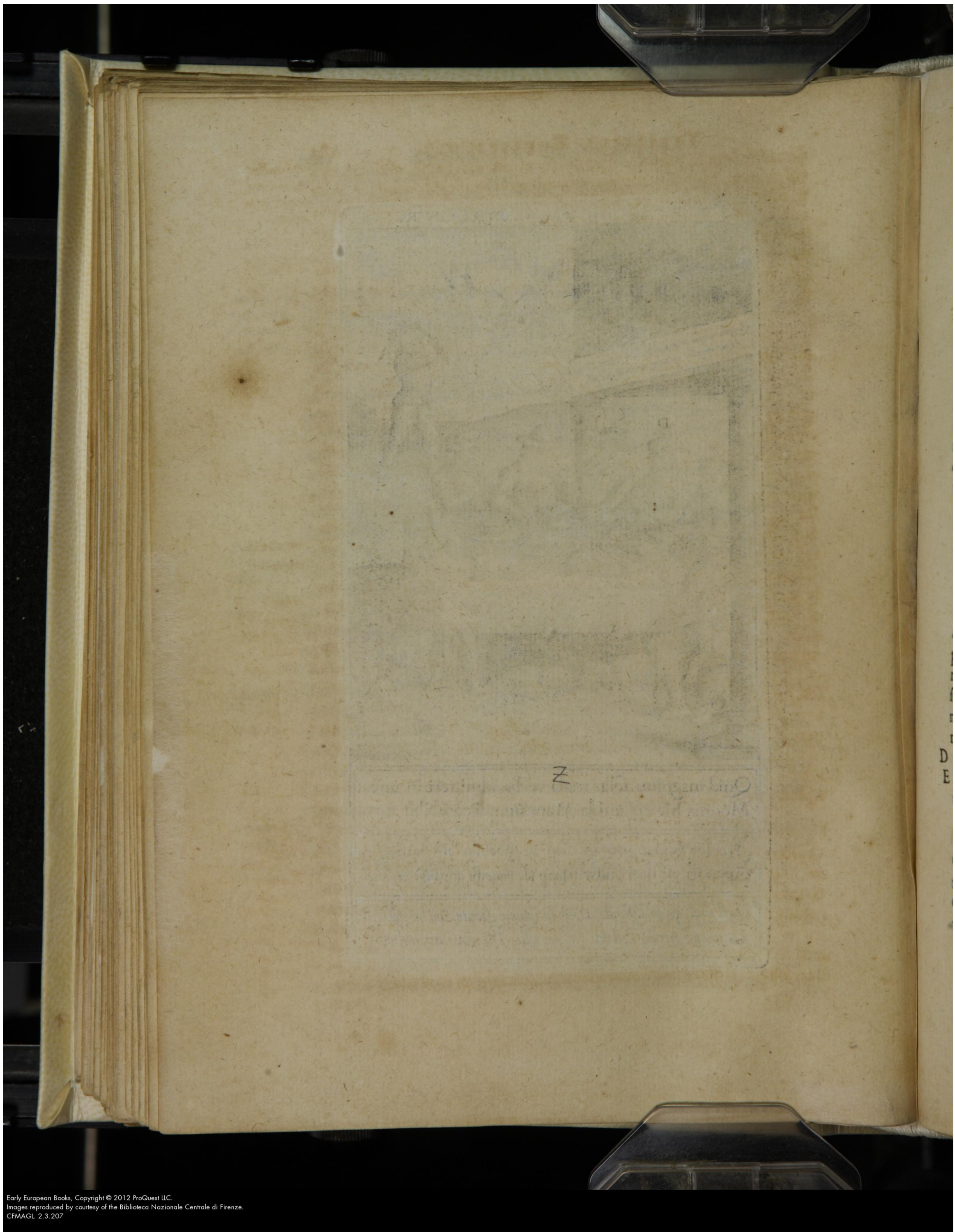
Iam inculpato audiẽdi detractationem modo intellecto, excutiamus quàm sit malum detractioni aurem præbere, tranquillumque per beneuolas aures aditum in animum dare. Responsio dicit, & eum qui detra- C

Quid magnum, ſolas mala verba admittere in aures?
Momus hic eſt, auidâ Momum qui combibit aure.

Iſt ſoo quaet, achterklap te hooren oor alleen?
Spreeckt, oft hoort, ſulcken ſnap: ſoo knaecht ghy beyd' een been.

Quel mal qu'on l'eſcoute, Dont la langue eſgoute, Son mortel venin?
L'enuieuſe oreille, Aura la pareille, Du cauſeur malin.

detractionem loquitur,& eum qui ita vt iam dixi audit, eiusdem esse culpæ reos Meritò vtrumque Momum dici posse,& vtrumque idem os rodere. Non id in hac similitudine canum attendendo, quod alter ad alterum rodendo ringitur, sed quòd æquè feruentes vni eidemque insistant operi, in ossis consumtionem. Satis conforme est istud sententiæ illi qua dicit Apostolus: Quòd si inuicem mordetis & comeditis; videte ne ab inuicem consumamini. Primùm in cibo sumendo (vt docet experientia) est illum dentibus anterioribus conscindere: ita dum leui verbo, vel etiam graui leuiter prolato proximus mordetur. Tum sequitur masticatio & glutitio, dum cibus molaribus teritur, & mansus traiicitur; in quibus comestio consistit: sic fit, dum detractione, irrisione, calumnia, pertinaci contentione, mutua fama & concordia proteritur,& quasi in nihilum redigitur. Sequitur tunc postremò vt cibus sumtus concoquatur & digeratur; ita vt proximus per maledicæ linguę virulentiam totus dissipetur, & mutuò se conscientię etiam consumant coram Deo & coram hominibus, & in statum damnationis ęternæ perducant. Dicit accommodè de tali consumtione, quæ & in inferno conficienda est, Propheta Dauid: *Mors depascet eos*. Propterea salutariter admonet Sapiens suæ salutis studiosum: *Noli esse in conuiuiis potatorum: nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt*. Rectè id explicat D. Gregorius, sic inquiens: Carnes ad vescendum conferre, est in collocutione derogationis verba vicissim in proximorum vitam dicere. Atque ita vbi carnes comeduntur, communiter & ossa roduntur. Ideoque qui detractionem loquitur, quique eam audit, vt dictum est, coniunctim dentes carnibus proximi infigunt, & ossa eius rodunt, dum etiam curiosa disquisitione, & iudicio temerario, virtutes & præstantia facta, quæ ossium instar totius vitæ & conuersationis reliquum sustinent corpus, examinant, excutiunt, & paulatim eis detrahendo comminuunt. veluti canes ossa carnibus spoliata tandem illa quoque rodendo consumunt.

Detractor & auditor æquè peccant.

Gal 5.

Psal. 48.

Prou. 23.

Gregor.

Carnes proximi comedunt detractor & auditor.

D Iuxta hunc sensum D. Augustinus supra mensam suam in tabel-
E la ad murum hos versiculos descriptos habebat, quò hospites à detractione absterreret:

Quisquis amat dictis absentûm rodere vitam:
Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

D. Augustini versus mensales.

Quibus verbis illos sua mensa indignos decernebat, qui, quod primum in concessibus esse solet, absentibus detrahere præsumerent. Grauiter eâdem operâ pessimam illam iugulans consuetudinem, qua passim in conuiuiis & mensis dum carnes aliique cibi comeduntur, etiam carnes proximi absumuntur, & velut vitæ ossa roduntur. Ex quibus videre est, quàm atrox & crudele sit facinus, proximo detrahere, aliorum nomen & famam lacerare, totamque eius conuersationem

nem

nem quasi dentibus frustratim discerpere & laniare; quod ferarum cùm sit, iocus tamen & ludus tantùm reputatur apud homines; sed non apud iustum illum rerum omnium ęstimatorem Dominum: qui non dolosa ipsorum statera, sed rigida sua bilance omnia trutinabit.

Bernard. in serm. Horribile dictum in detractores & audientes.

Quàm pari eant passu idemque agant detractor & auditor, (quod hoc Capite pręcipuè tractatur) vel ex hoc solo D. Bernardi dicto terribili satis superque cognoscatur. Detractor, inquit, & libens auditor, vterque diabolum portat in lingua. De loquente detractionem res clara est, quia diabolo instigante & linguam detrahentem mouente, tam indignam proximo contra charitatem infert iniuriã. De audiente detractorem sic vt dictum est, licet non tam clarum primo intuitu, certum tamen est. Dum enim libenter audit, aures que detractori prębet accomodas, assentitur, & dat causam liberiùs fusiusque in alterius famam grassandi: ideoque æquali cum detractori loco statuitur. Sicut qui furi opem fert, non tantùm in actu furandi, sed etiam furtum abscondendo, emendo, participando, furemq; hospitio excipiendo, pari cum fure pœna mulctatur; ita coram Deo Deique iudicibus spiritualibus detractor & auditor pari culpa ligantur. Quia sicuti si nulli essent furum fautores, nulli essent fures; ita nulli essent detractores, si nulli essent beneuoli auditores. D. Hieronymus his adstipulatur. Sed dices (inquit) Ipse non detraho; aliis loquentibus quid facere possum? Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus. Ita loquitur Sapiens (inquit:) Cum detractoribus ne misceaS, quoniam repentè venit perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit? Tam scilicet eius qui loquitur, quàm illius qui audit loquentẽ. Ita Hieronymus. Quo ambigendi modo significat vtriusque tam ęqualem esse cum omnis mali patrono & incentore diabolo propinquitatem, vt diiudicare difficile sit, vter sit vicinior, eique maius obsequium deferat, siue quoad nocumentum quod proximo infertur, siue quoad damnationem quam ipsi per detractionis ansam sibimet acquirunt.

Hieron. ad Rust. mon.

Si ita se res habet, vt habet verè, tamque perniciosum est etiam vel audire; ostia quisque & fenestras occludat ilico, dum talis turbo & turba suboritur. Hoc est, os & aures ad solum detractionis odorem confestim obstruat.

Fulgosius li. 7. cap. 2. Plutarch. in Apopht. Lacon.

Agesilaus Lacedęmoniorum rex dicebat, non minùs laudatoris vel vituperatoris inspiciendos esse mores, quàm eius qui laudatur vel vituperatur. significans perraró contingere, vt quispiam quæ moribus suis contraria sint laudare velit: & detractores suum potiùs quàm alienum morbum prodere. Sicque fit vt deprehensi contemnantur, dictaque ipsorum vilescant.

Vespasiani & Titi seueritas in detractores.

Vespasianus & Titus adeò calumniatores & detractores oderant, velut turbam in Reipublicæ perniciem natam, vt in Amphitheatro publicè

publicè virgis cædi & circumduci iuberent, in aliorum exemplum. Hic quasi digito designare lubet ad simplicium instructionem in quo ferè decipi soleant, qui detractioni aures præbentes, huic malo redduntur obnoxij, vt etiam credant. Quādo quis tam profligatæ est conscientiæ, tamque effrenatæ linguæ, vt malum de quoquam comminisci non dubitet, statim inuenit nescio quos qui fidem adhibeāt, quantumcunque sit malum, de quocunque confictum. Quæ est latens ratio tanti erroris tamq; facilis deceptionis? In eo consistit error; quòd potiùs credatur verum esse malum, quod etiā de bono narratur, quàm illum qui narrat, licet malum, mentiri. Hinc constat quod dico: quia tales creduli reprehensi vt plurimum respondent: Ille mihi dixit; & quare mentiretur? quasi verisimilius sit, virum bonum malum egisse, quàm malum fuisse mentitum. E contrà potiùs simili casu dicendum est: quare talis hoc faceret?

Quidni siquidem ita de Susanna opinari potiùs oportebat, quàm statim inueteratis illis in malo iudicibus simul & testibus fidem adhibere? Ratione illa potissimùm innocentiæ eiusdem suffragante quam Scriptura sacra suppeditat dum ait: *Nunquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Susanna.* Et sic de omnibus quorum inconcussa hactenus fides & fama leui rumore luxatur eleuaturque. *Dan. 13.*

Exemplum immotæ constantiæ demirandum, in bona de mariti fide fiducia & existimatione, tradunt historiographi, vbi de Ottone 3. Imp. scribunt. Ipso siquidem eunte Romam, in itinere vxor eius Augusta, procax fęmina oculos in Comitem formâ pulcherrimum coniecit. A viro castissimo passa repulsā, eum tētatæ pudicitiæ suę per calumniam apud Imperatorem accusat. Is comitem morte damnat, *nimis facile fidem vxori adhibens.* Vxor Comitis coram Imperatore pro tribunali sedente, de iniuria protestata, ipsum iudicem rèum mortis accusat, capite mariti in medium proiecto; & ferri candentis attactu innoxio fidem facit. Imperator agnoscit, caput addicit suum, sed petit inducias. Actum diu apud mulierem actricem, diuq; frustra: tandem assensit, vt mulier Augusta totius mali causa, pro Imperatore luat. Itaque Imperator vxorem suam igne adiudicauit, viduamque tribus castris donauit; sicque suam vitam redemit. *C. Baronius tomo 10. ex Crātio, &c.*

Oratio, ne aures detractori præbeantur.

GRatias tibi ago, Domine Deus, pro linguæ atque oris circuncisione mihi per tuam gratiam collata; sed ne per alterius detractionem cordis interiora commaculentur, aures meas vt spinis sancto tuo timore communias. Amen.

CAP. LVI.

Quid faciã, stomachãs dum quisquã iurgia iactat?
Quidquid agat, tacitas tu concoque fortior iras.

VAM facile est hominem in voces etiam absonas incitare, tam est illum sedare difficile; præsertim si per iurgia & contentionem sit prouocatus: sicut quando vno gallo canente alij ad cantum excitantur, & vno cane latrante latrant omnes, nec facilè conticescunt. Per iurgia, in Interrogatione non intelligitur iusta ac debita parentum superiorúmve correptio: nam luce meridiana clarius est, illos cum omni humilitate, modestia, ac patientia esse audiendos, etiam dum agunt seueriùs; non tantùm absque obmurmuratione, sed etiam cum emẽdationis proposito. Ideoque eiusmodi superiorum vel seniorum correptionem, non iurgium, non rixas, neq; litigationem, vt pueri solent, meritò nuncupamus, sed dignam ac salutarem reprehensionem, aut commeritam obiurgationem. Per iurgia autem hoc Capite intelligimus contentionem, rixam, indignam verborum asperitatem, & inuectionem: quę potiùs ex immoderatione animi, quàm ex æqua ratione prorũpat. Vt solent inter se mordacibus & clamosis vocibus digladiari, qui neque ius aliquod neque legitimam corripiendi vel ita agendi potestatem in se mutuo habent, sed tantùm ex plenitudine cordis ac fellis amaritudine in se inuicem inflammantur ad maledicendum & contentiosiùs agendum. Quæritur igitur quid facto opus, dum quisquam stomachans talia iactat iurgia. Respondetur ex Sapientis sententia sic dicentis: *Non litiges cum homine linguato; & non strues in ignem illius ligna.* Innuentem videmus Sapientem, nos incẽsum magis magisq; ignem accendere, dum verbis verba refellentes, & iurgiis iurgia miscentes, quasi ligna semper noua in ignem litigatoris iniicimus. Per quæ, tantum abest vt extinguatur sopiatúrve, vt etiã vehementiùs exardescat: vt fieri videmus dum rixosas alterius voces similibus vocibus obtundere volumus. Ideò rectè Poeta moralis:

Contra verbosos noli contendere verbis.

Quod & D. Paulus iisdẽ planè vocibus ad Timotheum scribens: *Noli contendere verbis.* Et verè, dum neuter alteri cedit, signum est vtrobique deesse humilitatem; iuxta Salomonis sententiam: *Inter superbos semper sunt iurgia.* Nam sicuti quilibet maior altero esse desiderat, ita neuter alteri cedere neque alterum tolerare vult. Abrahæ propterea commendatur humilitas, qui dum perciperet iurgia inter suos nepotisque sui Loth famulos ac pastores oboriri, eò quòd ambo ita ditarentur

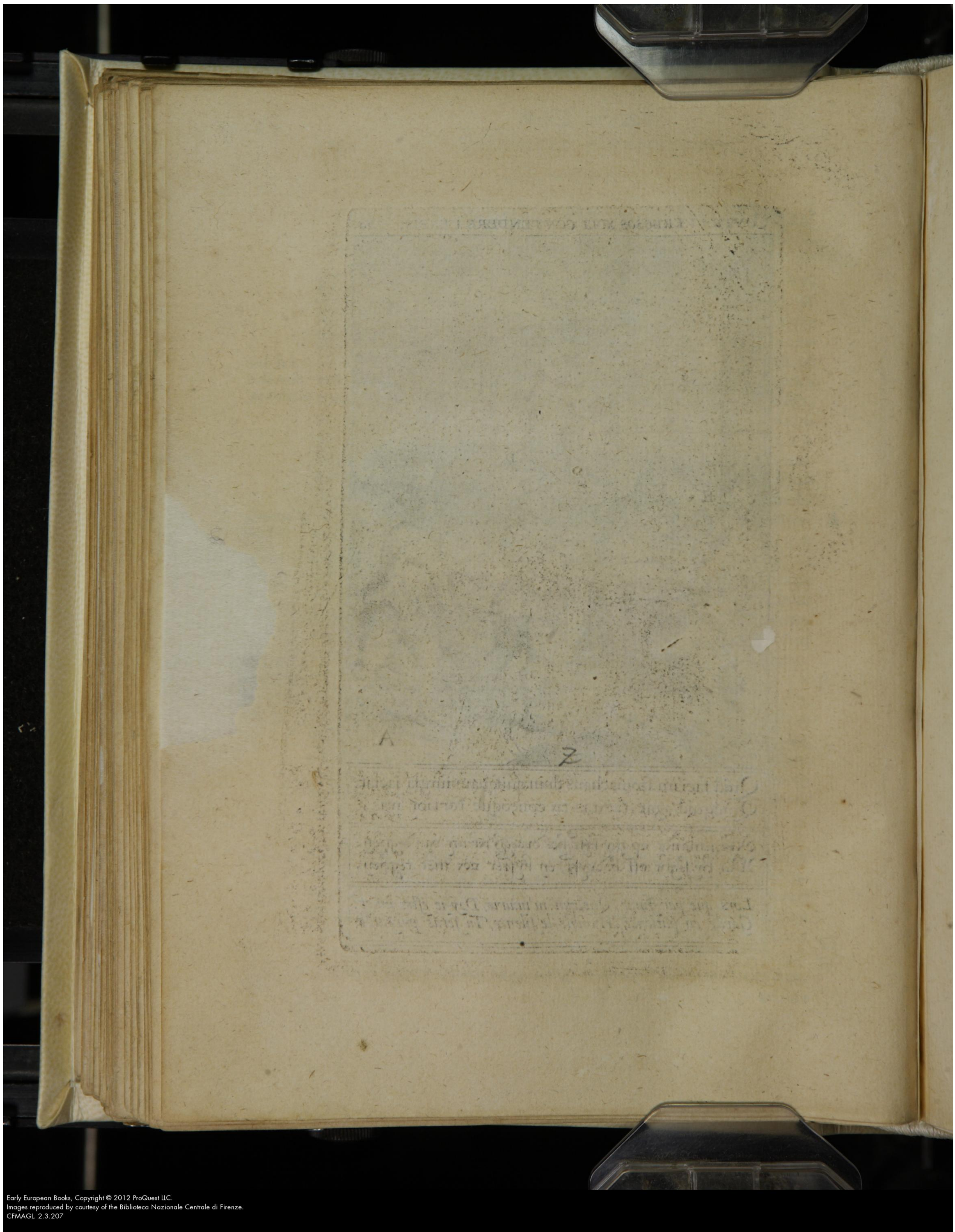
[Margin notes: Iurgia à correptione differũt. — Contentio rixosa. (A) — Non est contẽdendũ verbis. Eccli. 8. (B) — Cato. — 2. Tim. 2. — Prou. 13. — Abrahę modestia in contentione. (C) (D)]

Quid faciam, ſtomachans dum quiſquam iurgia iactat?
Quidquid agat, tacitas tu concoque fortior iras.

Als iemandt op my kyft, hoe draegh' ick my van deghen?
Wat hy seght, oft bedryft, en kyster vor niet teghen.

Lors que par furie, Quelcun m'iniurie, Doy-ie eſtre muet?
Garde en patience, Humble, le ſilence, Tu ſeras parfaict.

rentur & multiplicarentur, vt eos terra non caperet, neque ob bestiarum & substantiæ multitudinem, ampliùs simul possent habitare, dixit ad Loth: *Ne, quæso, sit iurgium inter me & te; & inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce vniuersa terra coram te est; recede à me obsecro. Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.* De talibus qui proximi cedunt asperitatibus, rectè Dominus noster ipse mitissimus: *Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.* Durum duro non cedit, sed molle ac mite, vt si ictus tormenti bellici in saccum lanæ plenum dirigatur. Isti firmam patriæ cælestis ac viuentium terram æterna hęreditate possessuri sunt, quòd hìc ad tempus exiguo spatio & modica in re alteri cesserint. *Genes. 13.* *Matth 5.*

Quod in Responsione habetur, Quidquid agat: innuitur, toleranter alterius esse ferendam animi impotentiam, quacumq; ipse eam ratione profuderit; siue manus complodat, siue altis clamoribus aëra, seu terram pulsarit pedibus, seu mare cælo misceat, & non tantùm iurgia sed & brachia iactet, aut similes inconditos modos vsurpet inter rixandum. Non tunc eum irrideas, irrites, vel quoquo modo, ad maiorem adigas intemperiem: sed eius infirmitati compatiendo, modestiâ seruatâ, te contine. Atq; vti rem ipsam fatear, si quo te modo vlcisci velles, eiusque retaliare maledicendi procacitatem, nescio quâ id commodiùs agas, quàm tacendo, nihil responsando, sed libera eius futilitati fræna laxando, vt quidquid volet effundat, donec ipse sua sponte fatigatus absistat. Lepidè & tamen seuerè satis D. Chrysostomus in hanc sententiam: Si vindicare vis, sile: & funestam ei dedisti plagam. Non ita tamen istud accipiendum est, vt eo quis modo obstinatus taceat, quo illi solent, qui tacita quadam agendi ratione irascentem litigantemque proximum magis exasperant & incendunt: sed sic se sub alterius procaci gerat loquacitate, vt patientem ac modestum Christianum decet, proximique imbecillitati concedentem. Si verò intereà hac declaranda modestia alter plus incendatur, maiorem ille sibi culpam acquiret, patiens verò cumulatius meritum. Acris vindicta taciturnitas. *Chrysost. super Matt.*

E Ita Tobias constanti vsus est tolerantia, quando vxor eius magna verborum acerbitate in eum inuecta est, spem ipsius in Deum ceterasq; virtutes exprobrās; immò vt veriùs dicam, eum irridens quasi ob benefacta in eam incidisset cæcitatem & calamitatem. *Manifestè,* inquit, *vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt:* hæc, sacra attestante Scriptura, irata ei respondit, & aliis huiuscemodi verbis eidem exprobrabat. *Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis,* seseq. totum ad Deum conuertere. Quòd autem id ei Deus euenire permiserit, vt ad eius imitationem patientiæ clypeo muniri disceremus, ędem testantur sacræ Literæ: *Hanc autem tentationem ideò permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut* *Tob. 2.*

& sancti Iob. Nunc aliud mansuetudinis exemplar intueamur, contra rixosos dissidiorumque satores.

Genes.26. Isaac tolerantia iniuriarum.

Quando Isaac puteos foderat ad greges ouium adaquandos atque armenta boum, æmuli eius eos obstruxerunt implentes humo; quod cùm semel atque iterùm factitatum esset, tandem alium in torrente foderunt serui eius, *& repererunt aquam viuam. Sed & ibi iurgium fuit pastorum Geraræ aduersus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua: quam ob rem, nomen putei ex eo quod acciderat, vocauit Calumniam. Foderunt autem & alium: & pro illo quoque rixati sunt: appellauitq́ eum, Inimicitias. Profectus inde, fodit alium puteum, pro quo non contenderunt;* (iam enim & loco & irę & calumniis cesserat præ mãsuetudine & inexpunabili tolerantia) *itaque vocauit nomen eius atitudo, dicens: Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit crescere super terram.* Ecce, mites possident terram, etiam hîc: quia dum dãt exiguum æmulis locum, Deo disponente maiorem inueniunt. Hanc ob virtutem D. Paulus Corinthios mirè laudabat: *Sustinetis enim* (inquit) *si quis deuorat; si quis in faciem vos cædit.* Ratio tantæ præstantiæ præmittitur, qua alterius petulantia & peruicacia toleratur, dum idem sic inquit: *Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes.* Nam, quemadmodum verum est quod versu facilis, sensu grauissimus dicit Cato:

2.Cor.11.

Cato Distic. lib.1.

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere:

ita etiam indubitatum est, Illum esse altero sapiẽtiorem, qui dum verbis contenditur, prior tacet. Ille enim hoc facto ostendit, se meliorem suæ linguæ suarumque affectionum esse magistrum ac dominum: quod cùm magnæ fortitudinis tum summæ prudentiæ est. Huic quadrat egregiè quod dicit Sapiens: *Vir prudens tacebit.* Vtque ostendat quàm efficax sit prudentiæ signum Taciturnitas, idem alibi: *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua, intelligens.* Hinc ipse Iob amicis suis, onerosis consolatoribus stultisq. consiliariis respondebat: *Vtinam taceretis: & putaremini esse sapientes.* Hinc ille versus optimè cum istis consentiens: Dum tacet, haud quidquam differt sapientibus amens.

Prou.11.

Prou.17.

Iob.13.

Diogenes Laertius.

Solon Sapientum sapientissimus aliquando habitus, cùm in consessu quodam, vbi nulli non abundè suppeteret quod multis verbis proferret in medium, ipse solus taceret; rogatus à quodam num stultus esset, quòd nil diceret; respondit: Nemo stultus tacere potest. Indicans, silentium non stultitiæ sed sapientiæ esse argumentum; cuius etiam vsurpato pneudigmate stulti Sapientes appareant.

Lepidum remedium cõtra maledicentiã.

Quid obfuerit, si his lepidum medicinale consultum adiecero, quod fœminæ cuidam à prudenti quodam viro datum fuit, contra mariti eius importunas voces, quas illa antea patienter & cum silentio ferre nequibat? Is satis in confesso esse existimans, impotentem

mulieris

mulieris linguam in culpa esse, vt vir ebrius domum rediens omnia sursum deorsumque verteret, atque in mulieris taciturnitate remedium omne consistere; dedit illi aquam, dicens: Statim atque maritum percipis domum remeantem, cochleare vnum huius aquæ in os sumito, eamque ibi tantisper teneto, donec illum super lectum suum modestè posueris: & parum admodum aut etiam nihil deinceps molestiarum habebis. Fecit quod iussa fuerat, & ita accidit vt ille prædixerat. Existimabat illa in aqua vim illam constitutam esse, & non in sua sic procurata taciturnitate. Quòd si multi seu viri seu mulieres statim ex hac aqua ore sumerent, dum alter lites mouere incipit; statim etiam omnis controuersia componeretur: at dum quisque vltimum sibi verbum deferri desiderat, quod merè stultorum est, tunc nullus est contentionum finis, nullumque remedium.

Sic namque reciprocâ altercatione contendentes similes ei redduntur cui Echo in conuallibus vel siluis non desinit responsare. Si etenim velit illam dicacitatis suæ finem facere, debet ipse sibi prior imponere silentium. Quid alioqui etiam mirum existimet, si tibiæ foramina stridere non cessent, nisi ipse primùm inflare desierit.

Lepidè sed tamen efficaciter obstruxit eiusmodi petulantium hominum ora Siciliæ rex quondam Agathocles. Cùm siquidem figulo patre natus, & rex factus aliquando vrbem quandam obsideret, quibusdam è muro conuitia in ipsum iaculantibus, dicentibusque; Figule, vnde militibus tuis persolues stipendium: Ille placidus ac ridens respondit; inde, cùm hanc cepero. At cùm iam vrbe vi potitus esset, venderetque captiuos; Si me (inquit) denuò conuitiis affeceritis; apud heros vestros querar de vobis: ciuiliter illis exprobrans, & intempestiuam maledicentiam, & seruitutem maledicentiæ præmium. *Agathocles Siciliæ rex.*

His quadrat optimè, quod de Memnone legimus, qui quo tépore bellum gerebat aduersus Alexandrum pro Dario Rege, milité quendam mercenarium, multa conuitia petulanter iacientem in Alexandrum, hasta percussit; Ego, inquiens, te alo vt pugnes cum Alexandro, non vt illi maledicas. *Memnon.*

Oratio contra dissidia & contentiones.

OMnium corda, Domine Deus, in manu tua sunt, nec folium sine tua prouidentia ex arbore decidit: Da mihi quæso gratiam hanc, vt dum quis in me lites mouet, rubiginem animæ meæ verborum ipsius detergat asperitas; vt tanto maiore per patientiam resplendeat claritate. Amen.

CAP. LVII.

Quantulũ id eſt, ſi verbo etiã verba aſpra retũdam?
Hinc venti luctentur & hinc, fax fumet amoris.

VIA durum hoc ac difficile factu videtur, audire multa & A
grauia, atque os ſuum continere; ideò iam interrogatur, B
quantulum id ſit, quídve vetet ſi verba aſperiora verbo
ſaltem retundantur. Si quid iuxta Sapientis conſilium di-
Prou.15. cturus eſſes, nihil offenderes. Sic habet: *Reſponſio mollis frangit iram: ſermo durus ſuſcitat furorem.* Nihil obſtet itaque, quin alio iurgia mouente, tu molli reſponſo feruefcentem eius animum temperes; ſed ne contra eum verbis contendas, ac maiora ſuſcites incendia, ſuperiùs doctum eſt. Hîc verò iiſdem inſiſtendo veſtigiis oſtenditur, quàm noxium hoc ſit futurum, ſi te quoque in reciprocam verborum contentionem ira exſtimulante velut in Euripum permiſeris abripi.

Quantum noceat, cõtra verboſos contendere verbis.

Similitudo à patẽtibus vtrinque feneſtris.

Apta C
iſtud ventorum inter ſe concertantium, vel potiùs duarum fene- D
ſtrarum in quopiam cubili ſibi mutuò oppoſitarum ſimilitudine de- E
pingitur. Si enim in medio illarum candela conſtituatur, neceſſariò exſtinguetur, ſi feneſtram vtramque perflet ventus: ſin altera clauſa permanſerit, lumen poterit conſeruari; quod vſus ipſe commonſtrat.

Charitatis iactura in contentione.

Ita ſi vno rixas mouente & os ſuum velut oſtium vel feneſtram pandente alter ſe continuerit, charitatis lumen in ipſo ſaltem non extin-
guetur: ſin ipſe quoque feneſtram ſuam pandẽs, verbis aſperioribus F
contendere cœperit & conuiciari, charitas vtrinque expugnata delebitur, & peccato vterque erit obnoxius.

Optimè propterea Pſalmiſta lucernæ huic tam præſtanti parcebat, & tali exſurgente tempeſtate conſulebat; quod & nobis exemplo eſſe
Pſal.38. poteſt. *Poſui*, inquit, *ori meo cuſtodiam, cùm conſiſteret peccator aduerſum me. Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui. Obmutui, & non aperui os meum.* Magnæ id prudentię eſt, ſic enim qui tacet, gratiæ integritatẽ, cõſcientiæ puritatem, & lumen charitatis illæſum ſeruat; & plurimum meretur illatæ ſibi iniurię & contumelię tollerantia; tot enim gemmas atq. vniones in capitis ſui ornatũ admittit, quod verba iniurioſa ſuſtinet.

Qui verò conuicia ac iurgia in aliud congerit, totum animæ ſuæ nitorem infuſcat, & lumen charitatis in fœditum conuertit fumum, qui oculos mentis dolenter excæcat. Audiamus D. Gregorium male-
Greg. in Regiſt. Epi. 45. dicos graphicè depingentem. Quid aliud (inquit) detrahentes faciunt, niſi quòd in puluerem ſufflant, & in oculos ſuos terram excitant; vt vnde plus detractionis perflant, inde magis nihil veritatis videant? Quod de detractoribus, de quibuſuis maledicis accipi poteſt,

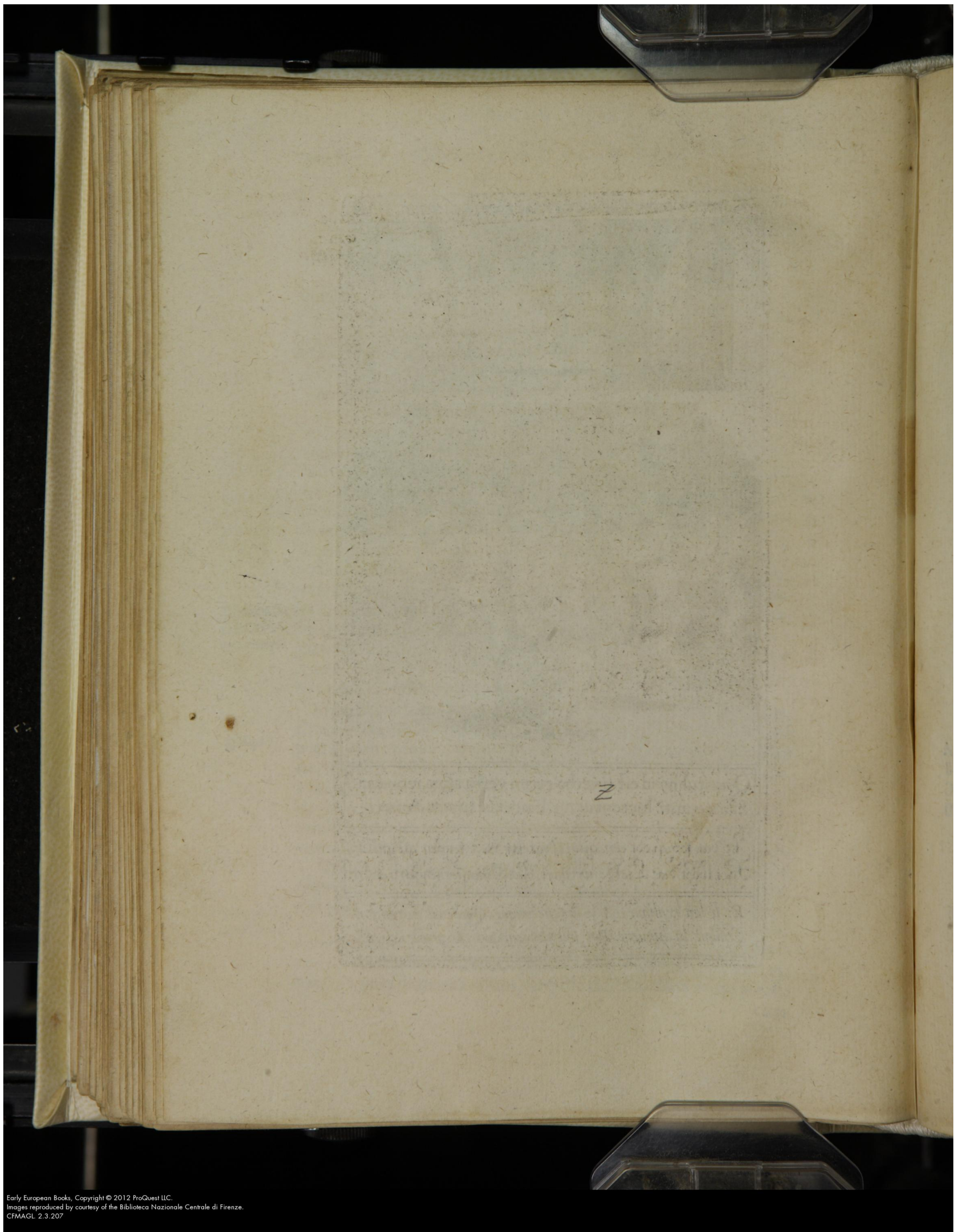
cùm

Quantulum id eſt, ſi verbo etiam verba aſpra retundam?
Hinc venti luctentur, et hinc; fax fumet Amoris.

Is dat ſoo groot een quaet, dat ick wat teghen gleinſter?
Het licht der Liefde uytgaet, blaeſt veinſter teghen veinſter.

Et ſi lon replique, A la langue inique, Quel mal en reuient?
Comme la lumiere, Par ſouffle contraire, L'amitie ſ'eſteint.

cùm isti ęquè in terram sufflent, hoc est, in hominem ex terra creatum; qui ob id etiã terra & puluis appellatur. *Memẽto homo quia puluis es, &c.* Memento homo, &c.
In puluerem flat, qui in hominem conuicia euomit. Hoc autem patienti non nocet, sed inferenti iniuriam, qui puluerem flatu excitatum in proprios subigit oculos, vt suapte culpa excæcetur sicut in Capite LIV. de sufflante in vasculum foraminosum detractoris occasione narratum est. Sicut igitur qui in cælum spuit vel lapidem proiicit blasphemando, non Deo neque cælo nocet sed sibi, dum hoc ipsum in caput eius relabitur: ita qui in proximum maledicta contorquet, & quasi in terram flat, non illi qui id tolerat, sed sibi magnum adfert nocumentum.

Quòd si istam Philosophiam nobis familiarem redderemus, non solùm magno studio ab omni maledicẽtia linguam nostram refrænaremus, verùm etiam ad iniuriam ferẽdam essemus quàm promtissimi. Non tam soliciti essemus ad tuendum nos, ad incensi in nos proximi tela retundenda, ad turpem ac dispendiosam illam rixosæ contentionis victoriam obtinendam. Sed Christi & Sanctorum exemplo confirmati gauderemus & gloriaremur in sortis nostræ dignitate ac felicitate; quod nimirum sine contradictione tolerando, Dominum nostrum imitemur, qui quasi agnus coram tondente se obmutuit: & pro verbo vno patienter audito, vocem illam optatissimam audire mereamur: Venite benedicti Patris mei. *Isaiæ 53.*

D. Martini exemplo quę diximus collustremus, quem cùm Brixius adhuc Diaconus indignis non raro dictis modisq. lacesseret, etiã stultum, delirum, fatuiq. instar & amentis sursum spectantem appellãdo; nihil aliud sanctus ei respondit, quàm, Num ego tibi Brixi delirus videor? cumq. ille confusus hæc audiens, dixisse se denegaret: Nónne, inquit, aures meæ ad os tuum erant, cùm hæc eminus loquebaris? Amen dico tibi, quòd obtinui apud Deum, vt post me ad Pontificatus honorem accedas. Sed noueris te in Episcopatu multa passurum. Brixius hæc audiens, iterum ridens, Nónne verum, inquit, dixi istum delirare? sed & presbyterij honore prędıtus, sæpiùs beatũ virum conuitiis infestauit. Euenere tamen omnia vt sanctus prædixerat; & Brixius cum sancto sanctus factus est, & miraculis clarus. *Gregor. Turon. Hist. Franc. lib. 2.*

Oratio pro patientia iniuriarum:

QVandoquidem tam difficile est homini, iurgiis impeti & se non tueri; Da mihi Domine constantiam, vt os saltem meum contineam dum alterius lingua in probra resoluitur; ne charitas vtrimque lacessita emoriatur. Amen.

CAP.

CAP. LVIII.

Ecquid agũt, qui me fallunt, agitantque, notãtque?
Ad portum imprægnant flabris tua vela secundis.

Præstãtiora quęq. Natura texit.

DMIRANDVM Natura secuta cõsilium est, quòd optima ac præstantissima quæque exteriùs non admodum pulchro gratoque velamine texerit ac quasi occultarit. Aurum, argentum, aliaque pretiosa metalla, lapides raros, & similia alia ita in terræ secreta recondidit, vt eruta etiam terræ referant exteriùs speciem. Vniones, gemmæ, & lapides pretiosi partim in conchilibus & limacibus, partim bufonibus, & id genus inamœnis bestiolis reperiuntur, & prima fronte vilia, & visu ingrata videntur. Ita omnia ferè aromatum genera, si exteriorem consideres corticem. Intus verò omnia hæc pulchra, pretiosa & efficacia sunt. Ita de tribulatione censendum, quæ in afflictione, tolerantia, & aduersitate consistit. Sub quibus quantus thesaurus occultetur nemo facilè æstimarit; si quando rectè his vti nôrit. Vnde fit, vt maior pars hominum, quia exteriorem tribulationis adspiciunt speciem, ex veste horridiori nescio quid nonstri metuentes, eam vt noxiam, detestandam summoque studio fugiendam auersentur. Periti porrò rerum æstimatores, non attendentes quid foris appareat, sed quid lateat intus, eam amant & amplectuntur. Duo pręsertim commoda in illa considerant. Primum, quòd Christo Domino nostro per tribulationum tolerantiam, quantum quidem fieri potest, assimilentur: quod non minimæ est dignitatis, veste scilicet eadem quam ipse specialiter elegerit amiciri. Deinde, quòd tam rarus cælestium diuitiarum thesaurus despicato hoc velamine contectus patiter acquiratur.

Tribulationis reconditum pręcium.

Qui vexãt vectant, & salutem nostram promouẽt. Mare est mundus.

Istud igitur quæritur, quid agant, qui nos mille modis vexant, rident, iniuriâ & probris afficiunt, in quibus omne tribulationis genus debet intelligi. Respondetur, ventum nobis illos prosperum suppeditare, quo celeriùs certiusque ad portum Regni cælestis deuehimur. Mare enim est magnum mundus iste turbulentus & vastus; per quod velis remisque ad vitæ æternæ patriam, velut vnicum salutis nostræ portum contendimus: vt felix propterea sit meritò dicendus quisquis secundo vento nauigat. A B C D

Gregor. li. 3. Cur. Past. ca. 35.

His non est absimile quod dicit D. Gregorius: In hoc mundo anima humana quasi more nauis est, contra ictum fluminis ascendẽtis: vno in loco nequaquã stare permittitur; quia ad ima relabitur, nisi ad summa conetur. Mundi huius fluxus & naturæ nostrę propẽsio instar fluentis aquę semper ex se deorsum fertur, & ad deteriora delabitur. E

Ita

Ecquid agunt, qui me fallunt, agitántq; notántq;?
Ad portum imprægnant flabris tua vela secundis.

Wat doet hy, die my quelt, met lieghen, en bedvieghen?
V schipken hy versnelt, en doett ter hauen vlieghen.

Fait on par le blasme, Grand' plaise a mon ame, Quand i'endure a tort?
Le tort, et l'iniure, Que le iuste endure, Le meine a bon port.

Ita quidem facilior proniorque progressio est, sed nimis dolendus est exitus, quia in profundum abyssi infernalis deducit. Hinc accidit, vt dum sursum ad virtutum altiora contenditur, viribus atque animo opus sit, sicut contra fluxum nitentibus. Dum enim contra naturæ inclinationem ad perfectionis promontorium vela pãduntur, totis illa resistit viribus, & stupendas excitat difficultatum procellas, quę non rarò inexpertos vel à cœpto desistere cogunt, vel nimium de se confidentes in mortis æternæ vortices agunt. Semper contra Naturę vt fluminis ictũ nitendum.

Quandoquidem igitur in turbulento hoc mundi pelago non licet subsistere: retrolabi autem, deficere & perire est; ideoque necessariò semper ingenti animo sursum ad perfectiora conandum; quis non videat quàm sit optabile illa nancisci præsidia, quorum ope felici nauigatione portus vitæ optatus tandem obtineatur? Et sicut tot tantisque in discriminibus constitutis nihil gratius possit obtingere, quàm vt prospero vento tumescant vela: ita maximæ est felicitatis, in spirituali nostra nauigatione, iniuriis, opprobriis, vexationibus & detractionibus impeti. Si hæc à tergo, vt præsertim detractio, nos infestent; à puppi flans ventus secundus est. Sin autem in faciem, vt apertum conuicium, exprobatio, contemtus, & qualescunque demum tribulationes quæ à parte proræ flantes contrarij potiùs venti referunt speciem; nihil refert: & venti illinc spirantes ad nauis nostræ promotionem non mediocriter adiuuant. *Omnia cooperantur in bonum, his qui secundùm propositum vocati sunt sancti*: inquit Apostolus. Ij profectò sunt Christiani in hoc vocati, vt sancti sint, & æternã benedictionem hæreditate possideant. Sic enim & gnari naucleri vento etiam quolibet vti norunt: optant hoc vnum tantùm, ne nullus sit ventus: sit quicunque etiam contrarius, ad profectum inflexo ad latus velo velificantes vtuntur. Ita D. Augustinus de se ipse testatus est, multa sibi in vita accidisse, quæ cùm acciderent, aduersa & fugienda videbantur, quæ tamen expertus est postea sibi valdè fuisse bona, vtilia, ac salutaria. Idipsum si animaduertamus, non rarò contingit etiam nobis: adeò vt cùm aduersis premimur gauisuri simus Deoq. acturi gratias, si tum præsciremus quantum inde boni simus consecuturi. Tribulatio ventus prosper. F Rom. 8. August.

G Præter vẽtorum talium prosperitaté in tribulatione consistentium, etiam illud cõmodi conferunt toleratæ molestiæ, vt quãto maiores illæ sunt difficultatesq. copiosiores quę nos exercent, tanto nos illę Deo reddant propinquiores, & portui quem petimus: sicut quò altiores erant aquæ diluuij, eò arcam & Noe, omnesque qui in ea erant, ad cælum excelsiùs euchebant. Si tam ardua res est, vt est, cælum cõscendere, & montem Domini, vt stemus in loco sancto eius; quis non se felicem reputabit, qui nouo quorundam adminiculo velut machinis diuinitus approbatis (quales sunt tribulationes) eò attollitur? Duplici H Genes. 7.

hoc compendio tanto feliciùs fruitur Christianus, quanto ipse est melior sanctiorque. Nam cùm benè viuendo non paruum in nauigando profectum faciat, vt aliquādo tandem optatum contingat portum; tumentes insuper tribulationum vndas velut calcans, & ventorum insurgentium procellis in bonum vtens, tātum ad glorię coronam compendium facit, vt nauicula eius teli instar neruo emissi ad portum deuolet. Hæc est via & ratio, quam Sancti vt artis gnari sectati sunt; certaque animi deliberatione elegerunt: qua citius tutiusque eò pertingerent, vbi sciebant in æternum mansuros quicunque saltem semel accessum obtinerent. Hinc canit Ecclesia: Omnes Sancti quanta passi sunt tormenta, vt securi peruenirent ad palmam, & æternæ gloriæ coronam!

Marullus li. 5. ca. 2. S. Alexius. Quàm egregiè istud S. Alexij exemplo collustretur! Hic Euphemiani Consularis viri filius, spreta generis nobilitate, sicuti voluntariæ paupertatis perpetuus obseruator, ita ad tolerandas iniurias patientiæ exstitit assiduus cultor: adeoque hanc quam modò tractamus felicem infelicitatem aduersitatumque prosperitatem adamauit, vt non tantùm in Syria mendici instar eleemosynis diu vixerit; & Romam reuersus annos decem & septē in paterna domo pro inope fuerit sustentatus: verùm etiam toto eo tempore à seruis domesticis indigna passus dureque exceptus sit; non se prodens neque de quoquam conquerens. Post mortem, & genus & vitæ sanctitas innotuit.

His & muliebris sexus exemplum adiiciam, vt ex vtroque prosperum hunc tribulationis & iniuriæ ventum discamus eligere, eosque qui nobis illum subministrant diligere; sicuti recta nos ratio docet, omnia illa chara nobis esse debere quæ ad finem nostrum consequendum nos adiuuant. Nobilis Alexandriæ matrona, vt tradit Cassianus, Athanasium Episcopum adiens, sibi vnam ex viduis dari petiit, quæ Ecclesiæ impensis alebantur, cui ipsa benefacere posset. Ceterùm cùm petenti optima concessa esset, queri deinde cœpit non ex animi sui sententia sibi datam. Ea igitur restituta, deterrimam omnium accepit: dumque illi benignè humaniterque deseruiret, nihil ab ea nisi contumelias maledictaque referēbat, verbera quoque interdum excipiens, ne quid ad exercendam animi tolerantiam deesset. Inde læta gratias egit Athanasio, quòd eam sibi tandem delegisset contubernalem, cui pro malo bonum, pro iniuria beneficium reddere assuesceret. Nam se ab illa priore (quoniam mitis & mansueti ingenij erat) officiis fuisse superatam. Sancta ergo & prudens fœmina eam sibi adsciuerat sociam, quam non tantùm liberaliter alendo pietatis meritum consequi posset (quod hauddubiè ad portum dirigit) verùm etiam constanter perferendo patientiæ adipisci mercedem: quod instar prosperrimi venti vela fecundat & secundat.

Cassianus. Nobilis matrona molestam viduam expetijt à S. Athanasio.

Rei

Rei similitudo, & exempli conformitas, me cogit quod sequitur præmissis adnectere. Eulogius presbyter Alexandrinus leprosum quēdam domi susceptum iam per annos quindecim benignius quam dici potest aluerat: & tandem pro tanto pietatis officio conuitia excipiens, & ab eo, cui pro amore Christi, contemto contagiosi morbi periculo suis ipse manibus ministrabat, cōtumeliis assiduè affectus, iam quid ageret nesciebat. Antoniũ ergo abbatem consuluit, vtrum illum dimittere deberet, à quo talia patiebatur. Vtriq; consultũ est, modicũ adhuc sustinerent, donec alter sicut pietatis ita & patientiæ meritum impleret; alter ingratitudinis vitia emendaret; ne grauiorem animi quam corporis lepram incurreret. Itaque cùm admoniti tranquillius manere simul cœpissent, Eulogius dies quadraginta superuixit, & leprosus die tertio post eum obiit. Dum Eulogius, saniore consilio vsus, ad pietatis officium etiam patientię munus adhibuit, affligentem se tolerando, atque in bono malum vincendo, & ipse duplici ditatus præmio felicius ad cæli portum appulit, & (vt sperandum est) suum secum persecutorem inuexit. *Palladius Hist. 26.*

Quidni & nos ita faciamus, quò certiùs ad optatum portum perferamur? In culpa est quod initio Capitis diximus: imperiti & iniqui interdum rerum æstimatores sumus. Hæc omnia quæ Sancti elegerunt vt vtilia licet vilia; nos externam inamœnam speciem exhorrescentes, rem licet pretiosissimam illis cōtentam contemnimus. Alioqui, si sciremus quē nobiscum habeamus in tribulatione, securiùs lętiusq. vela faceremus, quàm illi cui Cæsar metuenti dicebat: Ne time; Cæsarem & Fortunam eius tecum vehis. Aliter insonaret in aures nostras Christi vox illa: *Quid timidi estis? Ego sum. nolite timere.* Vobiscum sum in tribulatione, eripiam & glorificabo vos, & ostendam vobis salutare meum. *Appianus lib. 2. Bell. Ciuil.* *Psal. 9.*

Oratio pro patientia in tribulationibus, & iniuriis nominatim.

QVemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. quando ad te veniam? Da, vt omnem tribulationem patienter sustineam, & inst r venti prosperi mihi cooperetur in bonum, vt tanto securiùs ad æternæ vitæ portum perueniam, quanto certiùs promisisti, te nobiscum in tribulatione futurum. Amen.

CAP. LIX.

Quid facit ille, malis qui non meliora rependit?
Ipse suam ob volucres animã transuerberat auras.

Malum pro malo non est reddendũ.

SVADET nobis deprauatæ nostræ naturæ procliuitas, malũ pro malo reddere, vt ab ipsa adolescẽtia experimur. Hinc pueri & etiã adulti simpliciores, causæ suæ bene se patrocinatos existimant, si cum veritate dicere possint: ipse me percussit prior; vel prior mihi iniuriam intulit: siue id verbo siue facto acciderit. Aliud est quando se quis licitè ac legitimè defendit, dum aliquis ipsi nocumentum in corpore, in fama, vel in bonis inferre molitur, quod inculpatæ tutelæ vocatur; hoc enim cuiuis est licitum; neque de eo hîc agitur: sed de vindicta quando se vlciscendi gratia non iam contra inferendum malum tuetur, sed pro illato vindicat. *Prou.20.* Hoc prohibet Sapiens, his verbis: *Ne dicas: reddam malum pro malo.* *Idem 24.* Idem alibi: *Ne dicas: quomodo fecit mihi, sic faciam ei.* Istud Deus populo suo inter alia quoque sic prohibebat: *Leuit.19.* *Non quæras vltionem: nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.* Diuus Paulus apertis etiam verbis idem *Rom.12.* inculcat. *Nulli*, inquit, *malum pro malo reddentes.* Item ad Thessalonicenses, maiori id cauens solicitudine, sic scribit: *Videte, ne quis malum pro* *1.Thess.5.* *malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini inuicem & in omnes.* *1.Pet.3.* Quodque argumento est, radices egisse hoc in mortalium animis vitium nunquam non repullulascens, toties tamque crebrò iteratis *Hebr.10.* verbis id vetitum legimus. Denuò ob id Apostolus: *Scimus qui dixit:* *Deut.32.* *Mihi vindictam, & ego retribuam. Mea est vltio, inquit Dominus.* Et verè ita habet: si offensi ab aliquo qui nobis iniuriam intulit, recordaremur Deum iustum iudicem & vindicem illum reperturum, & dignas aliquãdo ei pro meritis pœnas inflicturum; certè nos labore illo & molestia supersederemus; quin immò & nos eius misereret, si expenderemus quàm sit graue in manus Dei viuentis incidere. Dicit namque *Coloss.3.* ex æquo & bono Apostolus: *Qui iniuriam facit, recipiet id quod iniquè gessit.* Sicuti latiùs Cap. LXI. dicetur, vbi de eodem latiùs ex professo, Deo volente, differemus. Neque tantùm vindictæ loco nos illius moueremur misericordia, quia videlicet à Deo quod meretur accipiet, sed & meritò moueret miseria, in qua ob iniuriam alteri illatam constitutus est, si omnia penitùs excuteremus; tantum abest, vt vindictæ nos aliqua in eum cupiditas incitaret. Huc vel sola D. Ioannis Chrysostomi sententia quod sufficiat conferet; qua sic ait: Conscientia impiorum magna pœna est. Conscientia peccati, formidinis mater. Cùm igitur, teste etiam D. Isidoro, nulla pœna grauior pœna conscien-

Conscientia vindex sui.

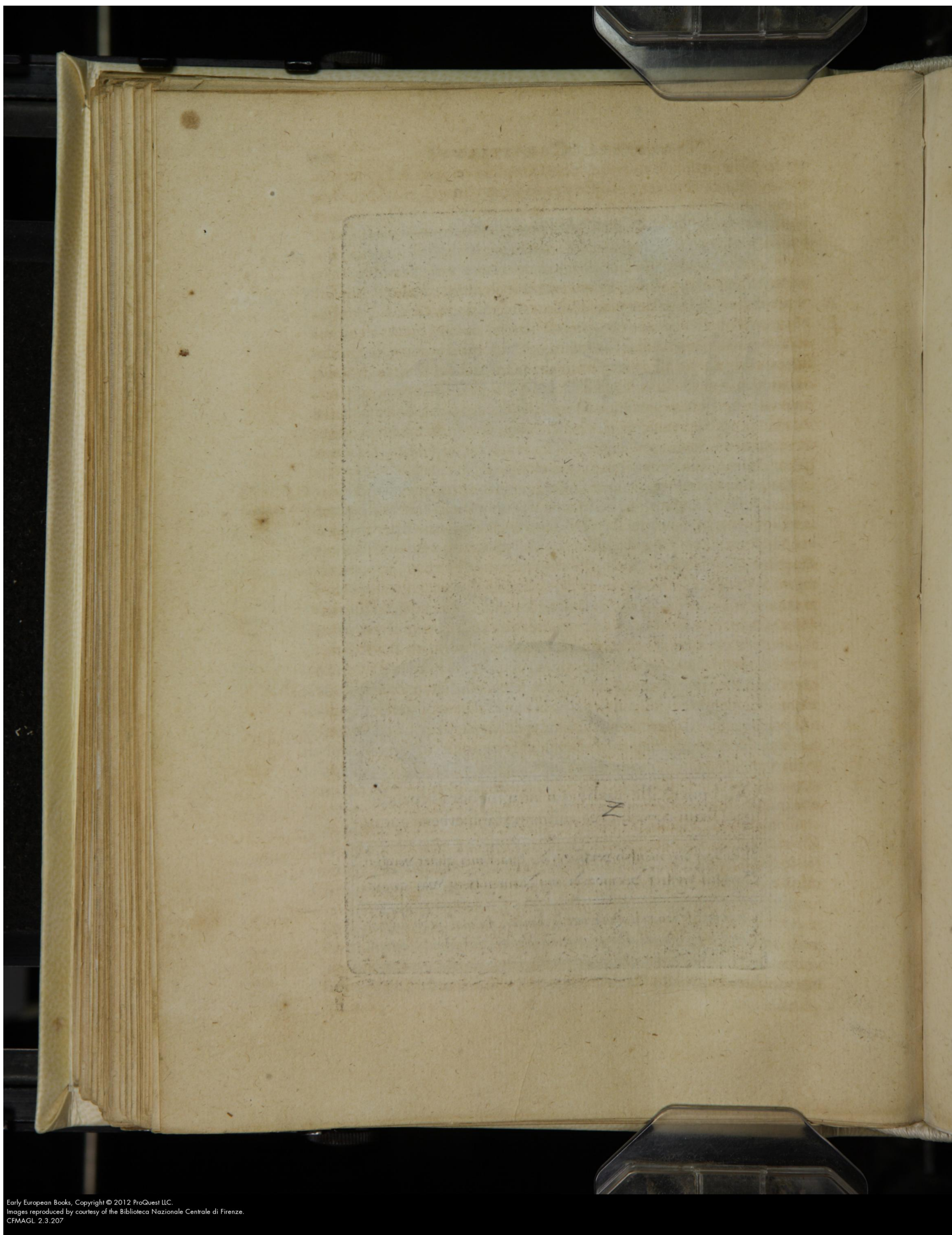
Chrysost. in Psal.50. Isidorus li.2. Soliloq.

Quid porro ille, malis qui non meliora rependit?
Ipse ſuam ob volucres animam tranſuerberat auras.

Wat doet den menſch verſtoort, die quaet met quaet verghelt?
Syn ziel hy ſelf vermoordt, om datmen hem wat quelt.

Comment ſe reuange, Qui remet le change, Au mal qu'on luy fait?
Cruel a ſoy meſme, Par le couroux bleſme, Son Ame il defait.

conſcientiæ; quid eſt quòd ſic luenti ampliùs velimus infligere: præſertim cùm ex vindicta noſipſos potiùs læſuri ſimus? Hinc bene hoc Capite interrogatur; Quid faciat ille, qui pro malis acceptis mala ex vindicta rependit; haud dubiè ſibi nocet. Audiamus adhuc in hanc ſententiam D. Chryſoſtomum. Vindicta, inquit, in corde poſita, nocentior viperâ. Qui vindictæ cupiditate concepta meditatur malum, viperam geſtat in pectore. Et quis iuxta ſerpentem, nedum cum ſerpente in ſinu ſecurus dormiat? Dicitur propterea rectè in Reſponſione, talem ob volucres auras, hoc eſt ob rem leuem (qualis eſt omnis ab alio nobis illata iniuria, animam noſtram nihil lædens, ſed moleſtia tantùm aliqua afficiens) animam ſuam tranſuerberare, hoc eſt, occidere per vindictam. Quæ à D. Chryſoſtomo rectè vipera nominata eſt: quia ſicut vipera ſuum non aliter fœtum parit, quàm propriæ vitæ diſpendio, eò quòd proles matris vētre pereſo, in lucem prodeat, ac vi pariatur, materque vi pereat; ita vindictæ cupiditas, ſerpentis inſtar, eum à quo geſtatur in anima necat.

Chryſoſt. Homil. 48. ſuper Act. Apoſt.

A B

C Quàm imprudenter & immaniter is erga ſe agat, qui vindictæ cupidus æſtuat vt malum pro malo reddat, ex eiuſmodi ſchemate queat intelligi. Statue tibi ante oculos duos viros, quorum alter alterum vulpinâ caudâ, aut ſi quid mollius eſt, circa caput atque aures leniter diuerberet, aut titillet potiùs; ille verò id indignè ferens, ac præ animi impotentia, ob eam rem velut intollerandā, vindictæ ſtudio, ſe ſuo met pugione confodiat; nónne ſtultus & inſanus ab omnibus iudicabitur? Ludus tantùm erat, volucres aures circa aures demulcens, præ illa clade quam ſibi ipſe conſciuit. Ita quidquid nobis ab alio iniuriarum ſeu verbo ſeu facto infertur, animam noſtram nihil lædit, immò exercet ad bonum: quando autem propterea vindictam concipimus animo & vicem rependimus, ipſi nobis noſtræque animæ letale vulnus per peccatum inferimus. Audiamus de his dignam Lactātio ſententiam. Non minus malum eſt, inquit, referre iniuriam quàm inferre. Pro rei autem magnitudine, vel affectus animi qualitate, peccatum vel veniale tantùm, vel etiam mortiferum eſt; quod præſertim hoc tractatu notatur ac reprehenditur.

Qui malū pro malo reddit, ſe necat ob rem ludicram.

Lactan. de Ira Dei.

Cogitare itaq. debet qui vindictæ ſtimulos in ſe ſuboriri percipit: Quid agam? Iniquè feram quòd me alius in modico videtur affligere; & quòd egomet maiori me moleſtia atq; iniuria afficio non feram iniquè? Alij iraſcar quòd me lædat; & non iraſcar mihi quòd ipſe longè grauius inferam mihi nocumentum? In alium inuehar cùm verè nihil lęſit; (quia nemo lęditur niſi à ſeipſo:) & mihi, qui ſolus mihi iniquus & inimicus ſum, parcam? De proximi iniuria vel minima vel veriùs nulla conquerar; & non potiùs de meiipſius in me iniuria, immanitate, & intoleranda inſania querelas omnes inſtituam? Quod

Sibi potiùs iraſcēdum.

ſi mihi, qui propriam per vindictam trucido animam, ignoſco; quare non ignoſcam proximo qui leue tantùm verbum dixit, nec floccum quidem vnum ſuo cõuicio de mea veſte decerpſit? Si me ipſe pro hoſte non odi cùm ſim; quare neſcio quod hoſtilitatis monſtrum ipſe mihi in proximo confingam qui verè nocuit nihil? Si quid nocere viſus eſt: qua ratione paruum damnum maiori compenſabo? Verè ita ſe habet. Quis illũ à delirio liberet, qui quòd veſtis eius laceretur, corpus ſuum in vindictam vulneret? Ita agit qui quòd exteriùs in aliquo videtur lædi, animam ſuam intus vindictæ cupidine ſauciat.

Apes luũt, dum ſe vindicant. *Chryſoſt. Homil.*

Solet pœna iſta temeritatis & vindictæ in apum morte punita vindicatione conſiderari. Quemadmodum enim illæ creduntur certam ſibi necem conſciſcere, poſtquam vindictæ ſtudio cuiquam qui moleſtiæ aliquid intuliſſe videbatur, aculeum, infixerunt: ita qui illatam iniuriam noua vlciſcitur, ſibi mortem animæ accerſit. Si igitur eſt animus, hoſtes noſtros nobis nocentes & inferentes iniuriam perſequi; à nobis incipiamus. Alioqui ſi tam carè (pretio ſcilicet animæ noſtræ ac ſalutis æternæ diſpendio) tantillum iniuriæ, immò iniuriæ vmbram tantùm vlciſcimur; quod erit pretium operæ, qua tam incomparabile damnum, animæ ſcilicet noſtræ internecionem vindicemus, cuius nos auctores exſtitimus? Heu, quàm parum hæc meditatio nobis cordi eſt! Ferino impetu ferimur potiùs quàm vt vlla ducamur ratione, dum in vindictæ cupiditatem abripimur; & vel ad verba contumelioſa erumpimus, vel quod peius eſt, ad arma & verbera conuolamus. Sed quid de iis dicamus, qui tantam feram, vindictam inquam, tranquillè per annos plurimos in animo geſtant & nutriunt? Humanum non eſt.

Pauſanias in Eliacis.

Statua hominem oppreſſit.

Quòd ſibi lethale nocumentum conciliant qui vindictæ dant operam, in euẽtu quodam mirabili quem ſubiiciemus, quaſi per ſpeciem quandam contemplari licebit. Theagenes Thaſius athleta nobiliſſimus ſtatuam pro laude prõmeruit: cumque iam è vita diſceſſiſſet; quidam ex eius obtrectatorum numero nocte qualibet accedens, eam flagris cædebat: non aliter quàm ſi in eo ære ipſum viuentem vlciſceretur. Cumque inexpletę eſſet cupiditatis vindictæ ſumendæ, pro moleſtia quam viri illius præſtantia liuido huius animo dum viueret inflixerat: tam diu æream eius ſtatuam afflixit & cecìdit, donec illa corruens in eum cecidit, eumque oppreſſit. Cui ille (quæſo) mortem ſuam alij quàm ſibi meritò poterat imputare? Ita qui per vindictam ſibi peccati vulnus & necem inferunt.

Curtius lib. 8.

Se necans ob vindictam.

De Dioxippo Athenienſi narrat Curtius, quòd violentas ſibi ipſe intulerit manus, vindictæ ſtultæ gratiâ, quia ei in conuiuio quodam obiiciebatur, quòd ſcyphum aureum ſuſtuliſſet. Probrum illud intuentiumq. oculi eò illum impotẽtiæ adegerunt, vt ipſe ſibi capitalis hoſtis

hostis & carnifex fieret atrocissimus. Ecce quàm graphicè hîc expressum videmus quod Responsionis versu continetur.

Quanto prudentiores, etiam Ethnici, qui iniuriam potiùs tulerunt! Socrates ictu calcis à quodam percussus patiëter accepit. dumque ex assectatoribus quidam id iniquè ferens hortaretur vt hominë repercuteret: An, inquit Socrates, si meus me asinus percusserit, oporteat me continuò in quadrupedem recalcitrare? Dum aliàs insolens quidam iuuenis pugno faciem eius percussisset, nihil aliud egit: dixit tantùm, permolestum sibi esse, quòd nesciretur quando cum galea domo esset egrediendum. Hæc profero, non quòd Christianis exemplis non abundemus, sed vt à minori ad maius argumentemur: Si ita Ethnici, quid ergo Christiani? Vnum tamen omnium loco adiiciam. Cùm apud Alexandriam senex quidam Christianus infidelium turba constipatus maledictis impulsibusque agitaretur, & ab eo quærerent quid vnquam miraculi fecisset Deus eius Christus? Respondit: Hoc ipsum; vt iis quas infertis, atque maioribus non mouear neque offendar iniuriis. Ecce, patientia miraculi loco habenda est, vindicta verò atrocissimi latrocinij.

Sabellicus li. 5. cap. 7.

Fulgosius li. 3.

Cassianus. Magnum miraculum patientia iniuriarū.

Dignum planè, memorem esse Christianum exhibiti nobis à Christo exempli mansuetudinis: de quo sub ouis typo tam sublimiter Isaias: *Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Sicut ouis ad occisionem ducetur; & quasi agnus coram tondente se obmutescet.* Et verè Gregorius: Victoria non minor est, hostes tolerare quàm hostes vincere. Et Augustinus: Iniuriæ virum fortem probant.

Isaiæ 53.

Gregor.

Augustin.

S Bernardus id suo quoque comprobauit exemplo, qui Christi patientiam ac mansuetudinem assiduè ruminans, illam etiam in se, dum daretur occasio, exercere conatus est. Venit itaque aliquando ad eum nescio quis monasticam professurus vitam; qui monitus ab eo, posse quidem & alibi eum proficere, si velit, ceu repudiatus eum pugno percussit. Fuissent qui aderant confestim vlti iniuriam, nisi eius, qui erat iniuria affectus, intercessisset auctoritas; oportere hunc dictantis aliis ignoscere, cui toties à Deo ignosceretur.

In vita S. Bern. l. b. 3. cap. 6.

Oratio pro mansuetudine & tolerantia.

Domine Iesu, speculum absolutissimæ mansuetudinis: Da mihi spiritum filiorum Dei vt citra vindictæ cupiditatem, omnem iniuriam perferam, internamq́ animi quietem custodiam: quia vbi vera quies est, tu Deus deesse non poteris Amen.

CAP.

CAP. LX.

Non frangi aduersis, vbi per compendia discam?
Hoc lege descriptū Flagris, Cruce, Sāguine Christi.

Patientia.

VÆRITVR hîc optima ratio addiscendi patientiam, idque per compendium, hoc est, minimo negotio facillimoq. labore. Patientia est virtus moralis, qua aliquis voluntariè mala ab extrinseco illata, æquo animo (hoc est, sine animi perturbatione) tolerat, propter meliora bona quæ sperat, ne videlicet ea perdat. Materia & obiectum patientiæ sunt tristitiæ, afflictiones, & tormenta ab extrinseco prouenientia, siue illa à Deo propter peccata, siue ad probationem virtutis, siue à diabolo, mundo & carne ad tentationem immittuntur. Finis patientiæ est melius bonum, scilicet virtutis & meriti inde proueniētis. Nemo enim sponte sufferret quod cruciat, nisi pro eo quod delectat; eò quòd animus secundùm se abhorret à dolore & tristitia. Vnde nunquam eligeret ea, nisi propter aliquod bonum, quod magis desideratur, quàm horreantur & odio habeātur tristia & mala. Sic incus fert verbera vt ferrum cudatur. A

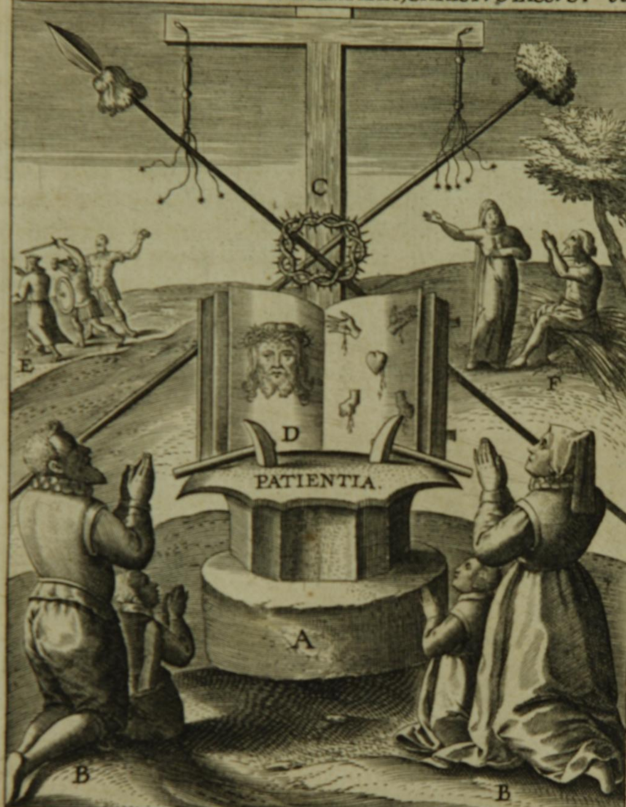
Gregor. in Dialog. Patientes martyres sunt.

Tanta est virtutis huius laus & excellētia, vt Diuus Gregorius, vna sententia dicat quicquid ferè dici poterat. Ego, inquit, virtutem patientiæ & signis & miraculis maiorem credo. Atq; adeò amplius: Sine ferro & flamma martyres esse possumus, si patiētiam in animo veraciter conseruamus. Quid quæso in omni fortitudinum genere laudablius præstantiusque esse queat, quàm palma martyrij? Hæc laus, ista gloria contingere tibi potest, si patientiæ virtutem colueris. Audiamus Christum hac de virtute testantem, cui non tantùm vt æterna Veritas, verùm etiam vt infirmitatem nostram omnimodamque expertus patientiam, de ea optimè potest statuere. Didicit enim nouo modo, quod alio antè sciebat, quid sit pati, quantique sit præmij. Ita is igitur: *Inpatientia vestra poßidebitis animas vestras.* Nónne præstantem omnique exceptione maiorem rem eam esse oportet, per quam quod pretiosissimum est, animam inquam nostram, seruatam custodimus, perditam lucramur, & gloriosè in æterna beatitudine possidemus? Id profectò neque tota mundi sapientia, neque omnibus facultatibus, neq. vniuersa potentia conficiatur. Rectè vt in hanc sententiam dixerit Salomon: *Melior est patiens viro forti.* Qui omnia scilicet in robore corporis, fortitudine bellica, & rebus præclarè coram mundo gerendis constituit. Habemus pretiosum animæ nostræ thesaurum in vase fictili corporis huius: Princeps huius mundi & inferni diabolus eam deprædari contendit. Quid consilij, vt eam ita inter

Luc. 21. Virtus patientię.

Prou. 16.

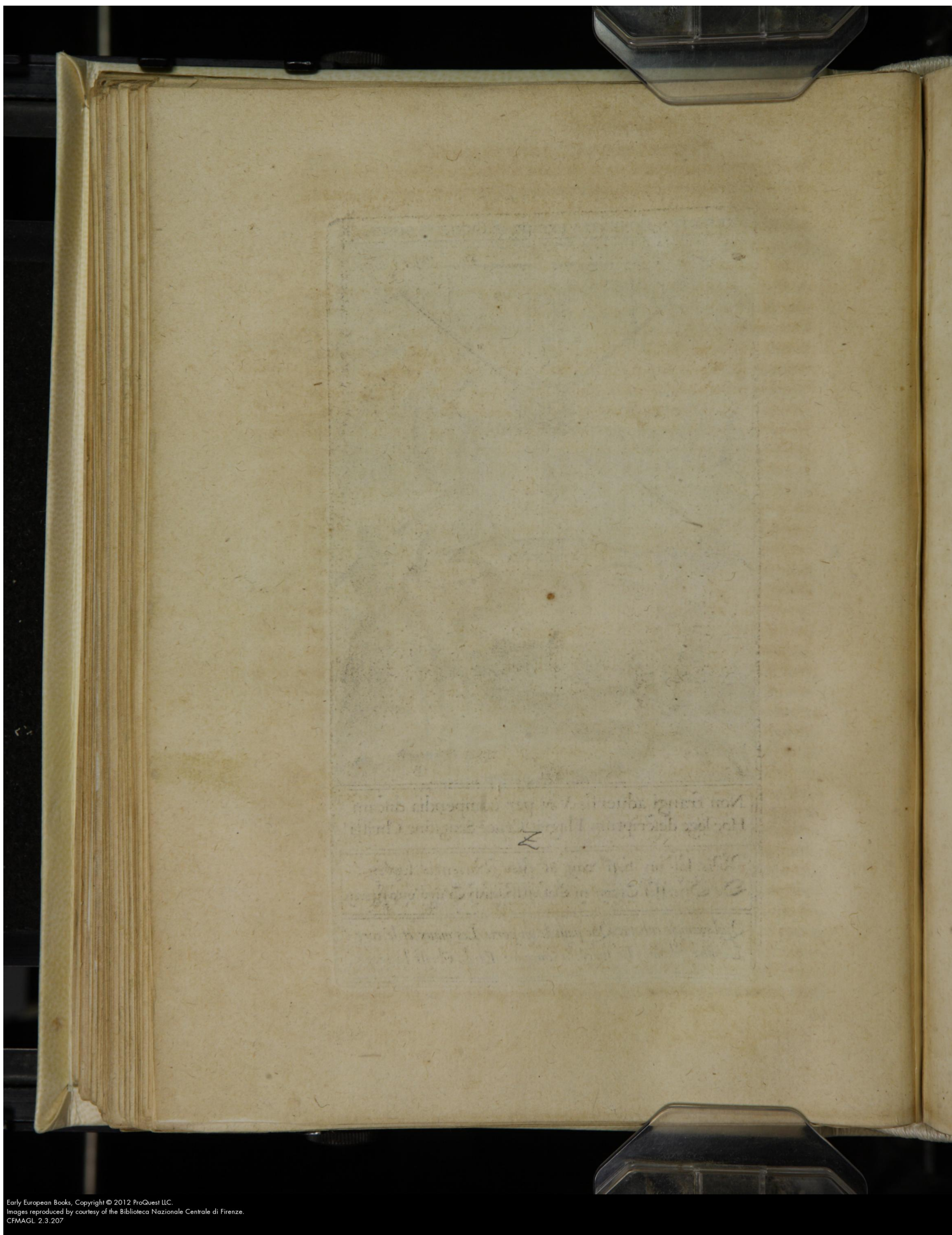
tot

Non frangi aduersis, Vbi per compendia discam?
Hoc lege descriptum Flagris, Cruce, Sanguine Christi.

Wie sal my best van al, hier Patientie leeren?
De Gheessel, Croon, en Gal, en t'heylich Cruys vns Heeren.

Quel exemple enhorte, Que paisible on porte, Les maux, et le tort?
L'iniure felonne, Le fouet, la couronne, Et du Christ la mort.

Z

tot discrimina, tamque cruentos hostes custodiamus, itaque hîc possideamus, vt eam in æterna gloria tranquillè possidere valeamus? nullis armis, nulla vel viri vel equorum fortitudine, nulla humana industria id efficias citra patientiam: quam si habeas, animam quoque in æternum, vt antè diximus, possidebis: quia inuicta est patientia: iuxta verum illud dictum: Qui patitur, vincit. *In Histor. Saxonic.*

Quare mirum sanè videri potest, cur patientiam non plures exerceant; etiam qui alioqui ea tempore pacis & quietis pollere videntur. Illis comparandi sunt tales, qui cistas suas & scrinia omnisgeneris vestibus, etiam hiemalibus, refertas habent, & tamen dum sæua hiems ingruit, & horrido omnia frigore constringuntur, vestes tempori conuenientes non induunt. Patientes omnes videmur dum fauent omnia, dum nihil aduersi contingit: at quando in minimo etiam solo verbo probamur; docet vsus & experientia non tam instructam nos domi habere virtutum suppellectilem quàm nobispersuasum habebamus. His ritè quadrat quod dicit Sapiens: *Vasa figuli probat fornax: & homines iustos tentatio tribulationis.* Dum soli suauique auræ tantùm exponimur, omnibus nobis arridentibus, valdè patientes videmur, & esse etiam putamus: sed quando fictile nostrum vas fornaci tentationis imponitur, tunc verè apparet quid sit in rei veritate; tunc testa nostra dissilit, & in verba impotentis animi crepitu erumpit. At, qui ignem tribulationis perfert, vt vas perfectum, vsui bono cedit. Et quoniam fornax ista probationis semper in promtu est, ideò semper etiam nobis aduigilandum, vt sic probemur, ne velut indigni reprobemur. His ita conformiter loquitur Augustinus: Quotidiana fornax nostra est humana lingua. Quia scilicet, dum nunc laudat nunc vituperat, nos vt vasa figuli probat. Quis non videat igitur, quandoquidem ita est, etiam quotidianam nostram curam & studium esse debere, hanc fornacem probationis per tribulationem quamcunque, semper ante oculos & ad manum habere & obseruare?

Quibus similes sint, qui patientiam habere se credunt, sed nunquam vtuntur.

Eccli. 27.

Fornax probationis.

August. li. 10. Conf. cap. 37.

B Postquam modò de Patientię præstantia, vtilitate, & necessitate disseruimus, nunc ad Interrogationis & Responsionis explicationẽ ac-
C cingamur. Quærebatur, qua via & ratione, facillimè minimoque negotio ad huius virtutis acquisitionem perueniri queat. Dicit Responsio; Lege hoc descriptum in Flagris, Cruce, & Sanguine Christi. Hoc est, da operam Passioni Christi, & morti eius intimo cordis amore meditandæ, & facilè ac suauiter disces patientiam, quam alioqui duris asperisque præscriptionibus obseruandis sine patientia nunquã
D addisceres. Quando enim per memoriam passionis & tormentorum, quæ Christus pro nobis sustinuit, ad tristia perferenda procedimus, tunc faciliùs sustinemus: quia patientia charitate fulcitur, omniaque ardua facit tolerabiliora. Huc figura illa spectabat, quando lignum dulco-

Patientia qua arte cõparetur.

Memoria Passionis Christi.

Exod. 15. dulcorauit aquas Marath, quæ bibi non poterant. Sic lignum Crucis, hoc est Passio Christi in carne suscepta, & deuotè considerata dulcorat & facit potabiles amaras tribulationum aquas, quas alioqui difficile esset ebibere. Vnde D. Gregorius: Si passio Christi ad memoriam reuocetur; nihil adeò amarum est, quod non æquo animo toleretur. Ideò S. Paulus nos ad eius reminiscentiam hortatur, dicens: *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem; vt non fatigemini animis vestris deficientes: non enim vsque ad sanguinem restitistis.*

Gregor.

Heb. 12.

Apoc. 5. Liber crucis.

Possemus quasi librum ingentem, apertum, Christi passionem, immò Christum ipsum super pulpito crucis expansum, intus & foris scriptum oculis cordis intueri: in eoque, præter immensam sapientiam, potentiam, & bonitatem; stupendam quoque legere charitatem, misericordiam infinitam, mansuetudinem inexplicabilem, incomparabilem humilitatem, & obedientiam, & quod modò vrgemus, sole splendidiorem patientiam, vt in speculo omnibus Christianis vnicè imitandam. Hic liber, hic magister, hæc lectio, hæc methodus patientiam addiscendi compendiosissima. Perlustremus omnia quęcunque homini in hac vita possint obtingere aduersa, in fama, bonis, corpore, amicis, & in omnibus corporis membris, ac sensibus, animæque facultatibus: quid est, cuius non possit in Passione Christi reperiri exemplum, quo, qui iam patitur, doceatur, excitetur & adiuuetur.

Bernard. super Cant. serm. 43.

Quocirca S. Bernardus: Ego ab ineunte mea conuersione, pro aceruo meritorum quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus & amaritudinibus Domini mei. Tu quoque, si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam: atque hunc myrrhæ fasciculum nec ad horam à pectore tuo patieris auelli: amara illa omnia, quę pro te pertulit, semper in memoria retinens, & assidua meditatione reuoluens. Hoc pictura illa designat, qua S. Bernardus omnia Passionis Christi instrumenta in fascem collecta inter vlnas suas complectitur, hac sacræ Scripturæ subiecta sententia: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter vbera mea commorabitur.* Quod nihil est aliud, quàm Christi pro nobis passi assiduè cum gratiarum actione recordari, animumque in afflictione constitutum, vel stantem confirmare, vel labascentem fulcire, vel etiam lapsum erigere, tam salutari atque efficaci remedio, vel naribus tantùm animæ languentis applicito. Huc spectabat D. Petrus dum sic inquit: *Christo igitur in carne passo, & vos eâdem cogitatione armamini.*

Fasculus myrrhę.

Cant. 1.

1. Pet. 4.

2. Reg. 15. & 16.

Rex Dauid vt singularis Christi figura ac typus, à filio ciuitate & regno pulsus, trans torrentem Cedron ibat flens, nudis pedibus, & oper-

& operto capite; magnæ patientiæ exemplum præbens; præsertim cùm à vilissimo homine Semei audiebat: *Egredere, egredere, vir sanguinum & vir Belial.* Cumque Abisai dux strenuus iniuriam hanc vicisci volens diceret regi: *Quare maledicit canis hic moriturus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Ait rex: Quid mihi & vobis est filij Seruiæ? Dimittite eum vt maledicat: Dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauid.* Dauid trãs torrentem Cedron.

F Iob similiter raræ exemplum patientiæ de se exhibuit: quando non solùm amissis direptisque omnibus, etiam toto corpore ita afflictus erat, vt in sterquilinio sedens saniem defluentem testa raderet: verùm etiam vxor ei importuna atque extremè grauis esset, ad blasphemiam per impatientiam lacessens: *Benedic Deo*, inquiebat, *& morere.* *Iob.2.* Exemplar patientię.

Si illi totque alij tam patientes fuerunt priusquam liber patientiæ compactus expansusque esset, quid nos dicturi sumus in die Iudicij, quando ille liber & conscientiarum omnium libri aperientur, si neq. post tot exempla, totq. præsidia gratiarum patiẽtes inuenti fuerimus.

Pro more habebant Æthiopes, vt si rex membro quopiã esset mutilatus, amici quoque eius eodem se mulitari curarent, turpe existimantes si regi suo parte illa non essent similes. Sic S.Bernardus indecorum iudicabat, sub coronato capite membra esse delicata. Sed multi Clisophum Philippi Macedonis parasitum imitantur, qui, vt Athenæus refert, claudum se fingebat, quòd Philippus crus fractum haberet: os oculosque idem contorquebat, dominum in gestibus imitans.

Meritò ob id pudore suffundamur, quòd cùm toleranda non ferimus æquanimiter, neque ipsi etiam Christo compati conuincimur; cui tamen omnes in cruce compassæ sunt creaturæ. Sic D.Hieronymus: Omnis creatura compatitur Christo morienti: sol obscuratur, terra mouetur, petræ scinduntur, velum templi diuiditur, sepulchra aperiuntur. Solus miser homo non compatitur, pro quo solo patitur Christus. *D.Hieron. sup. Matth.*

Vnde rectè D.Augustinus, Christum crucifixum expendens, inquit; hæc quanta sint, cogitate; hæc in statera vestri cordis appendite; vt totus figatur in corde, qui totus pro nobis fixus fuit in cruce. *August.*

Oratio pro impetranda Patientiæ virtute.

PEr tuam nos, Domine Iesu, Passionem liberasti & docuisti: ita, quæso, crux tua cordi meo imprimatur; vt & fructi Passionis tuæ frui merear, & Patientiæ exemplo erudiri, vt salutem piis promissam sine fine possideam. Amen.

CAP. LXI.

Quid lucrer, obliquans socios liuore maligno?
Ipse tibi, ante omnes, sis carnificina doloris.

IRABILIS interrogandi modus, vt interdum etiam respondendi nouitas, absurditatem & peregrinam rei interrogatę naturam ac conditionem subindicant. Exempli gratia, ad ostendendū quàm malè & stultè agat qui alteri inuidet, interrogatur quid lucretur eiusmodi. Ac si diceretur: Euidenti aliqua atque efficaci me ratione doceto, quàm imprudens sit, quantamque loco lucri iacturam faciat, qui laborat inuidiâ.

Inuidus sibi priùs nocet quàm alteri.

Responsio dicit, talem sibi priùs nocere quàm alteri; adeò & sibi càrnificinam esse, maiusque inferre tormentum quàm quisquam ei inferre queat: & quidem illo illæso quem inuidiæ facibus insectatur. A Simile ab eo sumi posset, qui stricto gladio alium inuadens, se, dum ictum librat, priùs in capite sauciat quàm illum tangat; iuxta illud: *Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet*: aut, qui alium titione ardente, vel candenti ferro impetens, se priùs in manibus adurat, quàm qui terrebatur quidquam sentiat lęsionis. Sic & inuidus facit. Nam inuidia ignis est pestilens, in corde inuidi scintillans & æstuans: quo cùm alium hostiliter persequitur, se, intacto alio, priùs affligit. Ita D. Hieronymus præ rei indignate exclamans: O inuidia, primùm mordax tui! Istud & Sapiens alia similitudine aptè describit: *Putredo oßium inuidia.* Illa enim robur spiritus ac præstantissima quæque consumit in homine, qui eam in animo fouet, quæ instar ossium virtutum compagem sustentat. Ethnici quoque sub hoc genere contagij eam sunt detestati: Sicut rubigo ferrum, ita inuidia inuidos consumit. Et alius: Inuidus hostis est sibi ipse. Huic cōsonat Poetæ dictum: Inuidia supplicium suum est. Et alius longè seueriùs, ad rei seueritatem quàm proximè accedens, sic inquit: Inuidiâ Siculi non ineunêre tyranni Maius tormentum. Pro ipso scilicet inuidię auctore & fautore: quia tametsi alterum petere videatur, suum tamen patrocinatorem primùm arripit, ibiq; hæret, & in eius penetralibus velut serpens aut flamma grassatur, neque vllam ei quietis vel pacis spem facit reliquam, quandiu illic fuerit hospitata. Rectè ideò forficibus inuidi comparatur, quòd illæ se vsu proprio mordeant deterantque. C

Psalm. 7. — Inuidię detestatio. B — Hieron. — Prou. 14. — Laërt. lib. 6. — Menand. — Ouid. 2. Metam. — Horat. lib. 1. Epist. 5.

Multum quoque ad inuidiæ detestationem facit, quòd illa instar pessimi cuiusdam animalis, optima quæque, prætiosissima & pulcherrima sibi deligit quæ inficiat, conuellat ac destruat; quod si nequit,

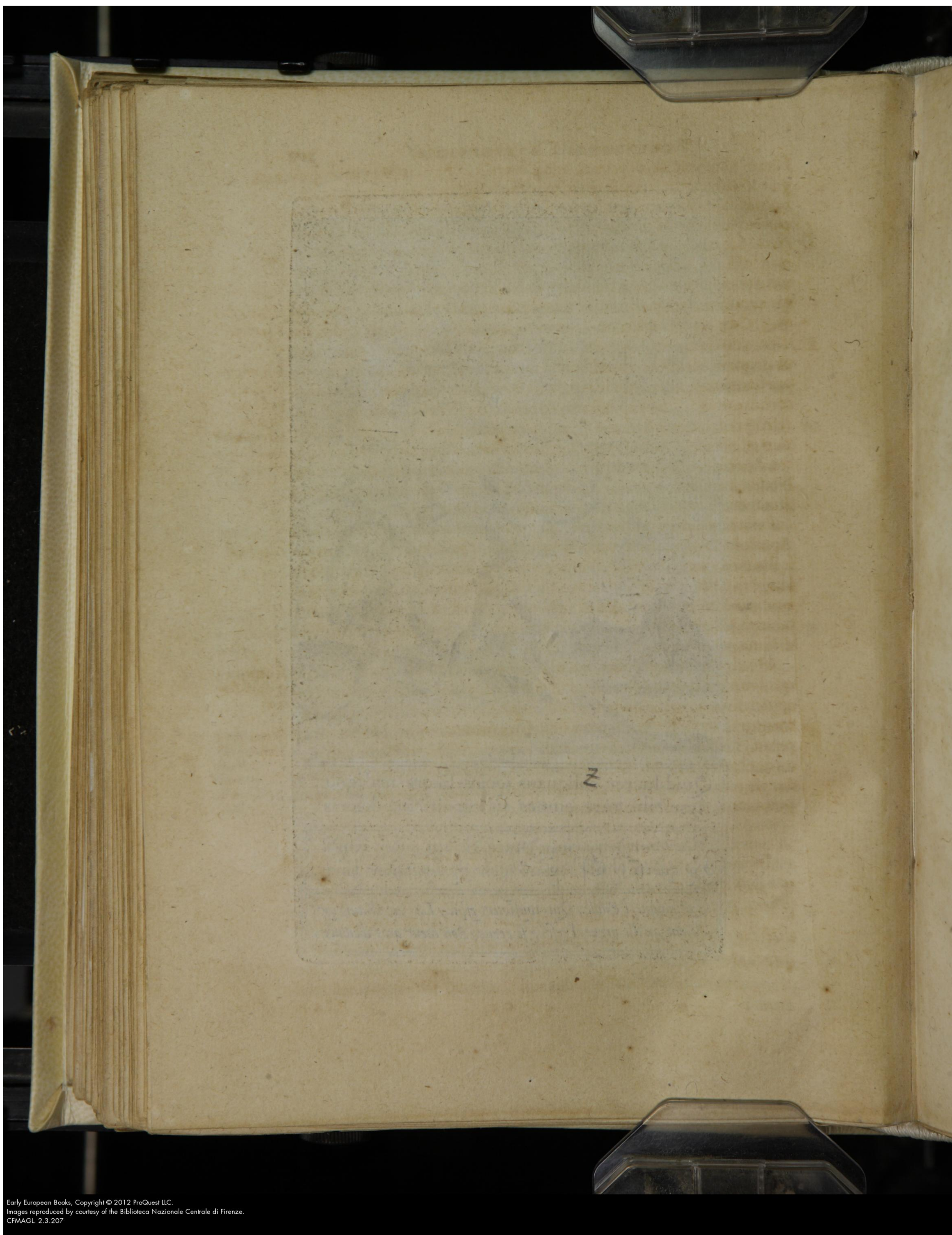
saltem

Quid lucrer, obliquans socios liuore maligno?
Ipse tibi, ante omnes, sis carnificina doloris.

Wat wint den armen dwaes, die een ander benydt?
Hy quetst sy self (eylaes!) eer hy een ander smyt.

Que gaigne l'Enuie, Qui tousiours espie, La vie d'autruy?
Auant qu'elle greue, Persone se creue, Son coeur gros d'ennuy.

ſaltem obſcuret & deprimat. Ideò meritò D. Baſilius ita eam depin- *Baſil.*
git: Inuidia arma diaboli. Item amplius: Inuidia diabolum facit dia-
bolum; alioqui enim adhuc angelus eſſet lucis. Et ſicut illa in cælum
peſtem hanc optima quæque corrumpentem inuexit; ita & in mun-
D dum. Sic ſapiens: *Inuidiâ diaboli mors introiuit in orbem terrarum*. Nam *Sap. 1.*
non ſolùm primos noſtros parentes cum tota ſecutura progenie mor-
ti corporis atque animę obnoxios reddidit, & ex Paradiſo profliga-
E uit: verùm etiam primum homicidium in terra patrauit. *Propter quid* *Geneſ. 4.*
enim Cain occidit Abel? quia opera eius erant mala, fratris autem eius *1. Ioan. 3.*
F *iuſta.* vt teſtatur D. Ioannes. Inuidebat fratri ſuo meliori deterior,
perſequens virtutem vitio. Ecce inuidiæ pernicioſam conditionem, *Fortunatorum antagoniſta, Animę ſerra, inuidia.*
præſtantiora ſemper impetentem: vt Ariſtoteles eam merito fortuna-
torum antagoniſtam appellarit; & qua ſuum ſemper in primis aucto-
rem excruciat (quod modò præcipuè tractatur) Socrates animæ ſer-
ram eſſe dixerit. Nam tametſi etiam in iam dicto exemplo Cain fra-
trem occiderit, ſe tamen priùs in anima proprio mucrone perfodit,
Neque verè fratri nocuit, ſed eum excellentiſſima martyrij corona
donauit, ſe verò æternæ damnationis culpa obſtrinxit.

Eum ſequuntur omnes quotquot inuidiæ ſtimulis agitantur, ſicut
Apoſtolus benè deſcribit: *Væ illis qui in viam Cain abierũt.* Quia cùm per *Iudæ Epiſt.*
ſe illa ſatis damnabilis ſit, primi tamen auctoris diaboli exemplo fit
longè funeſtior. Nam ſicuti nullum dilectioni peccatum perinde at-
que inuidia contrarium eſt, ita nullum æquè contraria lege compen-
ſabitur. Charitas ſumma æternæ vitę corona; inuidia verò profun-
diſſima gehennę condemnatione.

Huc ſpectat quod hunc in modum ſcribit Hieronymus; Oro te *Hieron. epiſt. ad Demet.*
quid inuido delectationis præſtat inuidia? quem ſecretis quibuſdam
conſcientiæ vngulis liuor ipſe diſcerpit; & alienam felicitatem tor-
mentum facit? his conſentiens D. Gregorius, inquit. Nil lætum de *Gregor. li. 5. Mor.*
propriis lubet, quia tabeſcentem ſua pœna ſauciat quem felicitas
torquet aliena. Et quanto operis in altum fabrica ducitur, tanto fun-
damentum mentis liuore profundius ſuffoditur: vt quo alij ad melius
properant, eo ipſi deterius ruant.

Oratio contra inuidiam.

SIcut filiorum tuorum, Domine, ſignum eſt charitas, ita inuidia ſeruorum ſatanæ nota certiſsima: Da vt ita corda noſtra dilectio repleat, vt nullus ibi inuidiæ aut diabolo locus ſit reliquus. Amen.

CAP. LXII.

Qua ratione meos vlciſcar pleniùs hoſtes?
Aggere candentes inimico in vertice prunas.

Vindictę ſanctę conſilium.

QVINQVE aut ſex præcedentia Capita de tolerantia iniuriæ & afflictionum agunt, ſine inuidia, talione, aut vindicta: ſed non omnes capiunt verbum hoc; neque omnium animi ita moderati ſunt, vt his ſe pacari permittant, vtque inulti ſibi quiduis inferri patiantur: quocirca aptiſſimum talibus hîc conſilium datur, qui aliquo ſaltem modo vindictæ cupiditati facere volunt ſatis. Sic enim & D. Paulus gloriandi cõſilium ſuggerit iis qui non poſſunt non gloriari. *Qui gloriatur*, inquit, *in Domino glorietur*. Ita (2. Cor. 1.) modò nos: Si qua ratione te de tuis hoſtibus vlciſci deſideras, candentes prunas in caput illorum aggerito. Credo equidem animo tuo, quantumuis vindictę cupido, factum iri ſatis, ſi eò anguſtiarum tuum hoſtem adigas tibique ita ſubiicias, vt vſque ad ſummum verticem in igne conſtituas, vel ignem ſaltem ſuper eius verticem ſtruas: qua enim via illum manifeſtiùs in tuam redactum conſtet poteſtatem; quàm ſi hæc tibi in ipſum liceant? quid amplius vel in hoſte requiras? Quid inquam; amplius optet quis, quàm vt quod in hoſte damnatur id corrigatur, & ipſe euadat melior? Aliàs crudelitas eſſet, inhumanitas, ac beluina ferocia; ſe in pœna & cruciatu tantùm alterius, licet hoſtis, oblectare. A B

Iſtud & Gentiles non ignorabant, neque non execrabantur. Crudelitias, inquit Seneca, minimè humanum malum eſt. (Seneca.) Ferina iſta eſt rabies. Et quod amplius eſt, non ſolùm homo naturâ tantam abhorret immanitatem vt ſe alterius oblectet pœnis; verùm etiam, dum neceſſe eſt de quopiam pœnas ſumere, pœna ei ſit. Sic Lucianus in hanc ſententiam appoſitè: (Lucianus in Phal.) Viro natura bono, neceſſitate autem ſeruo, multo durius eſt de aliis quàm de ſe ſumere ſupplicium. Immò quod vicicinius ad ſcopum præfixum accedit, ſic inquit Diogenes: (Diogenes.) Humanum habetur, vltionem inimici, ſi quando per occaſionem inciderit, negligere. Verùm enimuerò, vt dixi, ita accipe: Non vis ignoſcere: neque iniuriam pati ſine vindicta eſt animus: vlciſci deſideras quà dabitur. Agedum igitur, accingitor, hoſtem arripe, & in ignem vltra caput conſtitue: ardentes carbonum globos ſuper verticem eius accumula. Egregiam (quis neget?) victoriam nactus es, teque vltus abundè. A B

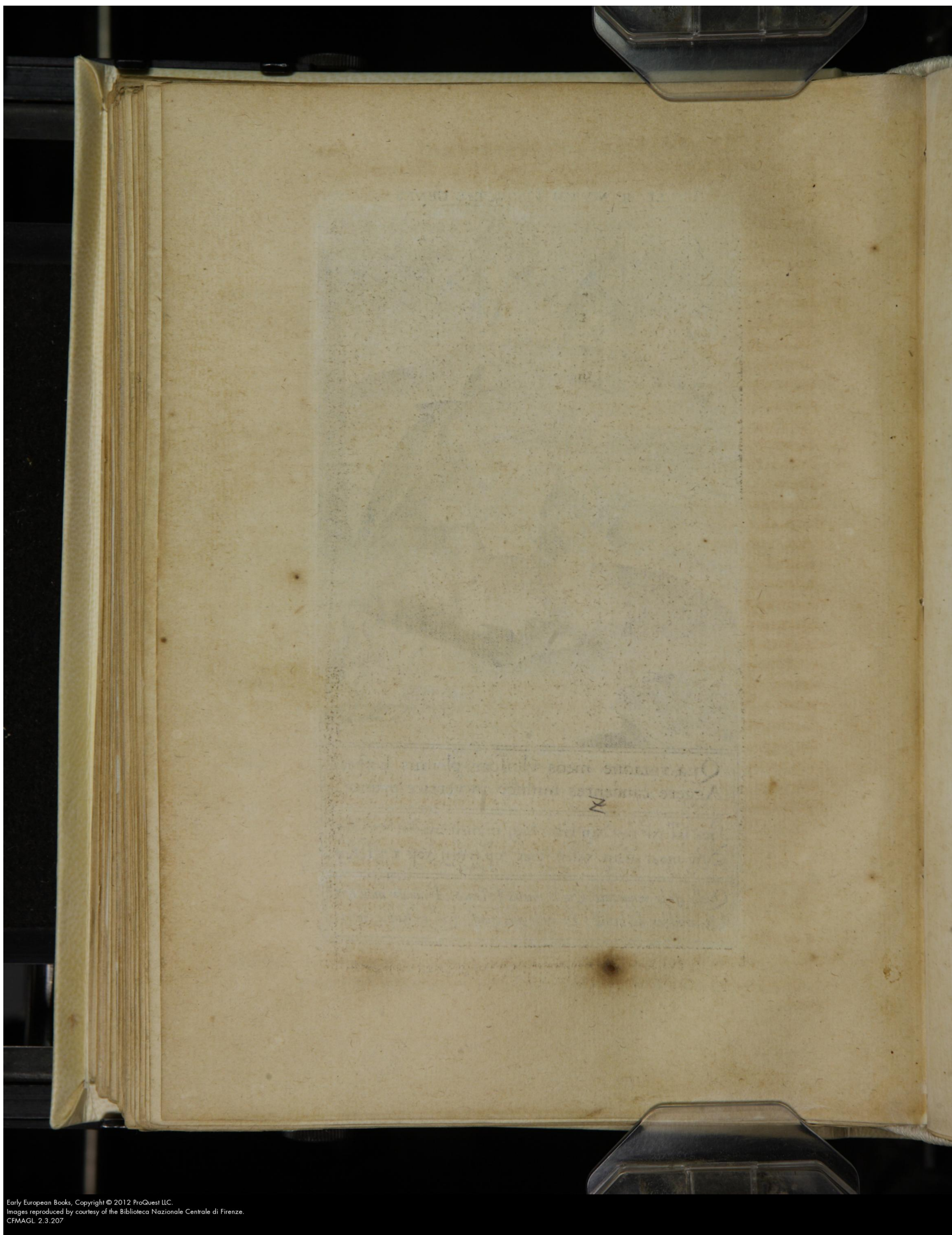
Propheta regius hanc pœnam inter maximas recẽſet quibus Deus de peccatoribus vindictam ſumit, dum ſic ait: (Pſal. 139.) *Cadent ſuper eos carbones, in ignem deiicies eos: in miſeriis non ſubſiſtent*. Ac ſi dicat: Impij miris ſe mo-

Qua ratione meos vlciſcar plenius hoſtes?
Aggere candentes inimico in vertice prunas.

Hoe ſal ick my dan hier, van mynen vyandt wreken?
Ghy moet hem kolen vier op ſynen kop vnſteken.

Quelle eſt la vengeance, Qui le mieux ſ'eſlance, A vanger mon tort?
Va combler de braiſe, Le teſte mauuaiſe, Qui te hait a mort.

ſe modis iactitant aduerſum te tuoſque ſeruos; Cogitauerunt iniquitates in corde; tota die conſtituunt prælia: Funes extenderunt in laqueum,&c.nihil non agunt quo te ad iram prouocent,ſed dignam de eis vindictam ſumes,non euadent:quemadmodum olim in Sodomitarum vltionem è cælo ignem miſiſti, ita ſuper iſtos è cælo cadent carbones, & in ignem eos præcipitabis: tantiſque eos afficies calamitatibus, vt in eis ſubſiſtere nequeant. In miſeriis præcipuis quoque hoc eſt in peccatis, non perſeuerabunt: victi cedent & conuertentur. Ecce quàm acris vindicta tibi in hoſtem tuum conceditur, quiſquis vindictæ es cupidus. Immò & conſulitur vt amplectaris: vt hoſtem tuum in eas anguſtias cogas, vt victum ſe fateatur, neque in miſerando hoſtilitatis ac peccatorum ſtatu diutiùs perſiſtat; ſed agnoſcens culpam ad veniam conuertatur & gratiam; & ex inimico amicus fiat; & probus ex improbo. Hoc ſiquidem longè laudabilius eſt & optabilius, quàm hoſtem in hoſtilitate internecioni dare. Apud omnes enim nationes vſitatum hoc legitur, vt eiuſmodi victoriæ plurimùm laudentur, per quas hoſtis minimo cum diſpendio, maximo autem cum lucro atque incremento virorum, diuitiarum, & ciuitatum, in victoris commodum conquiritur: nam tales victoriæ etiam victis ipſis ſunt vtiliores. Tali modo hoſtem tuum, de quo vindictam deſideras ſumere, ſubiugatum tibique ad omnia obſequentem habiturus es; & ipſi quoque erit optimè conſultum. Modus autem ſumendi vindictam, vt iam dictum eſt,in duobus ſequentibus Capitibus clariùs explicabitur.

Victoriæ nobile genus.

Laert lib. 1. cap. 5. Plutarch. Panor. de geſtis Alph. lib. 1.

Non illepidum interim neque inefficax ſed tamen paratu facile, conſiliandorum animorum ſchema ſubiiciam. Arriſtippus inimicitias exercebat cum Æſchine; & cum quidam dixiſſet; O Ariſtippe, vbi vobis veſtra eſt amicitia? Dormit,inquit, at ego eam excitabo. Et ad Æſchinem accedens, inquit, Adeon tibi videor infortunatus aliquis eſſe,& incurabilis vt ne admonitione quidem dignus ſim? At Æſchines; Non mirum, inquit, ſi, cùm in omnibus me præcellas ingenio, hic quoque prior videris, quid facto eſſet opus. Nimirum ſuaui alloquio,& amico congreſſu, etiam quæſito.

Ariſtip. & Æſchin.

Oratio contra vindictæ cupidinem.

TV piiſsime Domine Ieſu pro tuis crucifixoribus exoraſti; vt & nos tanto alieniores à vindictæ ſtudio redderemur: Doce nos ita hoſtes noſtros tolerare atque diligere, vt eos tibi per patientiam ac charitatem lucrifaciamus,& cum ipſis pariter tecum collætemur. Amen.

CAP.

CAP. LXIII.

Qui modus, vt quod ais sine ferro aut vulnere fiat?
Hunc si opus est operi: ac potu solare ciboque.

Carbones ignis super caput hostis aggerere.

ON sine ratione id modò interrogatur, quia antequam hostem tuum in ignē coniicias, aut quod difficilius est factu, carbones ardentes super caput eius congeras; sine dubio illum priùs aut vt id permittat inducere, aut si nolit, cogere oportebit. Fore autem vt inducas, parum affulget spei; vt autem inuitum cogas, qui modus vt id sine ferro aliáve armorum violentiâ conficiatur? Nam verisimile est illum reluctaturum, & hinc amaram pugnam oborituram. A B

Opera charitatis exercendo.

Responsio dicit: hunc, scilicet hostem tuum si opus est operi; & cibo ac potu solare. Nouum verè vindictæ genus, illa in hostem exercendo, quibus charitas demonstrari consueuit. Mirum non est admirandam videri nobis illam vindicandi rationem; nam ex altero nobis orbe & cælesti regione prouenit, vnde omne datum optimū & omne donum perfectum descēdit, de sursum scilicet à patre luminum. Qui procul in extremas mundi plagas proficiscuntur, libenter inde etiam res raras & nunquam visas referunt. Ita D. Paulus non frustrà in tertium cęlum prouectus fuit, vbi inter multa arcana etiam istud insolitum didicit stratagema. Postquam siquidem Romanos commonuisset, ne se conformarent huic sæculo, nullique vnquam malum pro malo redderent, sed darent locum iræ, nouum istud vindictæ subiecit genus, dicens: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.* Hæc sine dubio mitissima & suauissima via est. Quando namque dux aliquis militiæ hostilem aliquem exercitum aut etiam ciuitatem cupit expugnare, optimam id consequendi rationem excogitat; siue per astum, siue per inediam, aliámve coarctationem, aut suauem aliquam transactionem. Hîc secretum inauditumque vincendi hostem consilium suggeritur, per famem, sitim, rerumque necessariarum penuriam, quò sine clypeo aut hasta, verbere aut vulnere, illum in tuam redigas potestatem. Audi quomodo vir quidam sanctus hanc debellādi hostis industriam extollit. Nobile, inquit, victoriæ genus, ignoscere victo. Nobile verè, suaue, ipsique victo perutile: vtilius longè quàm si ipse victor euasisset. C D E

Iac.1. · *Rom.12.* · *Prou.25.* · *Hugo lib. 3. de anima.*

4.Reg.6.

Ita fecit Propheta Eliseus, dum misisset rex Syriæ equos, & currus, & robur exercitus, vt eum comprehenderent, ad eius orationem omnes cæcitate percussi sunt; dixitq. tum eis: *Non est hæc via neque ista ciuitas:* F

Qui modus, vt quod ais, ſine ferro, aut vulnere fiat?
Hunc, ſi opus eſt, operi; ac potu ſolare, ciboq́ꝫ.

Werdt dat met ſynen danck? en ſonder ſlach, oft ſtoot?
Verleent hem ſpys, en dranck; en cleedt hem, heeft hy's noot.

Comment ceſte cure, Pourra ſans bleſſure, Mon mal reuanger?
Donne luy a boire, A ſon beſoin, voire, Habits, et manger.

uitas: sequimini me, & ostendam vobis virum quem quæritis. Duxit ergo eos in Samariam; eiusque iterùm petitione, hallucinatione illa remota, velut detracto glaucomate viderunt se esse in medio Samariæ. Cumque rex Israel percutere eos vellet, prohibuit Eliseus, dicens: *Non percuties, sed pone panem & aquam coram eis, vt comedant & bibant & vadant ad dominum suum.* Appositaque est eis magna ciborum preparatio: & comederunt & biberunt, & dimisit eos, abieruntq. ad dominum suum. *Et vltra non venerunt latrones Syriæ in terram Israel.* Hostilitas in eis charitate profligata fuit. Sicuti enim in naturalibus oleum calcem extinguit, eandemque accendit aqua; ita in politicis, hominis irati animum nulla interdum vi franges, sed charitate placabis.

Exercitus hostilis cibo potuq. refectus.

Vtque ostendat Apostolus te tali modo & nobiliter victorem, & abundè futurum vltorem, addit: *Noli vinci à malo: sed vince in bono malum.* Ac si dicat: Victor esse quilibet naturâ malit quàm victus. Si malum pro malo rependere incipis, & irascenti irasci, tu quoque & te vindicare; iam à malo victus es turpiter. Nam illud te in suam redegit potestatem? sicut ab aqua ignis vincitur, quando eius iniectione extinguitur. Sin verò tu hostem non hostiliter sed in charitate tractaueris, eiusque malum tuo viceris bono; victoriam nactus es perinsignem, frigidam quasi per vitia eius naturam, tuæ dilectionis igne calefactam ad tui similitudinem pertraxisti: illeque à naturali sua discedens proprietate, in tuam transit conditionem. Sicuti aqua ab igne vincitur, dum eius frigus calore ignis superatur & calescit.

Rom. 12.

Rationem efficaciæ in tam generosa victoria consequenda satis ad rem nec sine laudis augmento diuus Ioannes exponit his verbis: *Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra:* in quacunque quidem ratione vincendi, sed speciatim in hoc genere: quo iuxta Fidei nostræ instinctum omnia nostra disponimus, ad recta agenda, mala toleranda, & malum in bono vincendum; illudque insuper, vt diximus, ex malo in bonum conuertendum: quod nominatim patientiæ, mansuetudinis, & charitatis virtute perficitur. Hoc nobile absolutumq. victoriæ genus, pro meritis ita depinxit Propheta: *Ipsi conuertentur ad te: & tu non conuerteris ad eos.* Ratio victoriæ & vindictæ tam salutaris absolutè sequenti Capite describitur.

1. Ioan. 5.

Ierem. 15.

Oratio ad bonum pro malo rependendum.

DVm benè, Domine Deus, considero singula, nemo verè læditur nisi à seipso; neque quisquam quàm egomet mihi nocentior est: quocirca da vt tali omnes mihi aduersantes complectar amore; vt in amicitiam conuertatur hostilitas. Amen.

CAP. LXIV.

Híſne queam inſenſum debellare artibus hoſtem?
Crede, amor extinctũ tuus inflammabit amorem.

Expeditiſſima ratio ſubiugandi hoſtem:

QVIA res mira hæc eſt, ideò tertia iam interrogatione mouetur: cumque duabus ſuperioribus demonſtratum ſit, optimam vindicandi rationem eſſe, ſi hoſtilem in verticem carbones ardẽtes congeſſeris: idque tum fieri, quando cibum potumque ei vel aliud quo indiguerit ſubminiſtras, opus charitatis in eum exercendo: eamque eſſe expeditiſſimam vtiliſſimamque viam, qua hoſtem tibi adeò ſubiicias tibique facias obſequentem, atque ſi pro tuo lubito illum in igne vltra verticem conſtituas, faciasque de eo quidquid adlibuerit: nunc ideò abſolutè rogatur, quæ ſit ratio conſulti factique: vt talibus artibus inſenſus hoſtis debelletur, & fiat amicus. A B

Per vim amoris.

Reſpõſio dat apertam rationem: Nempe amor tuus hoc facto amorem illius extinctum inflammabit. Ideò naturæ noſtræ conditor & cognitor Deus hoc conſilij nobis ſuggeſſit: *Benefacite his, qui oderunt vos.* Charitatis tam inſolitæ flammantes ſcintillæ, ex corde ſic inimicum diligentis prorumpentes, etiam cor inimici paulatim accendunt. Vis ea eſt ſiquidem veri amoris, prout in Cantico Canticorum legimus: *Lampades eius, lampades ignis, atque flammarum:* quæ videlicet proximo non ſolùm lucent in exemplum, ſed eum quoque rapiunt in incendium. Hoc cantu illo etiam Eccleſiæ ad Tertiam quotidie inculcatur: Flammeſcat igne charitas: Accendat ardor proximos. Sicut enim nemo ignem in ſinu geſtarit quin ſe fumo & flamma tandem prodat; ita qui charitatis igne ęſtuat, oculis, ore, ſpiritu toto, totaq. agendi ratione ſe adeò manifeſtat, vt proximus quiſq. percipiat permoueaturque. Sic in hanc ſententiam dicit D. Auguſtinus: Nulla eſt maior prouocatio ad amandum, quàm præuenire amando. Nimis enim durus eſt animus, qui dilectionem etſi nolebat impendere, nolit rependere. Et verè mirabile eſt ac notatu dignum, humanum animum, tametſi bruti animalis inſtar aut feræ more conciliari neſcius videretur, moueri tamen & flecti ad moderationem & amorem amoris efficacia: qui nulla neque malitia neque violentia eò adduci potuiſſet, nec morte quidem ipſa: ea vis eſt Charitatis. C D

Luc 6. — *Cantic. 8.* — *Auguſtin. de Catech. rudib.*

1. Reg. 24. Saul Dauidis amicitia ſuperatus.

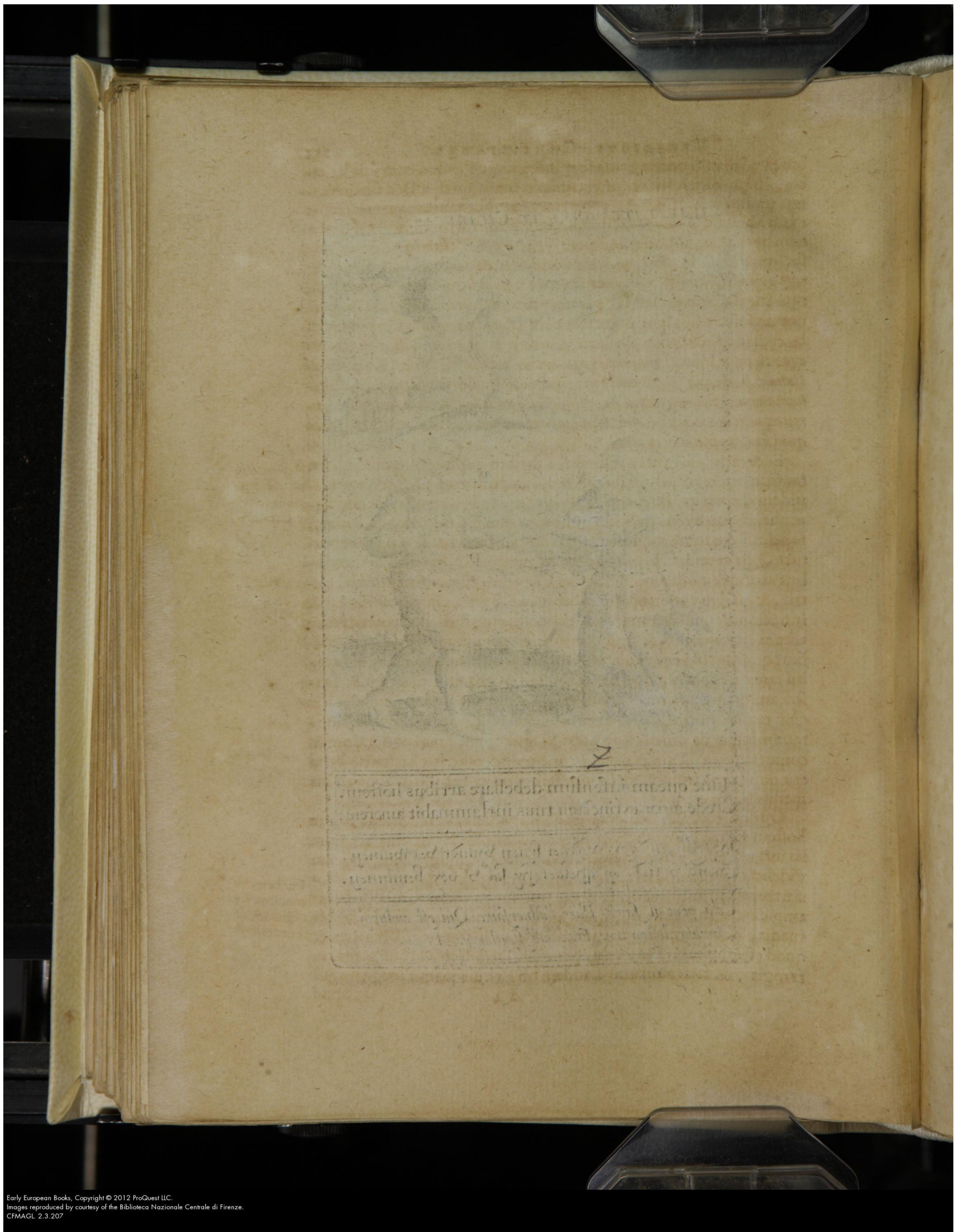
Pulcherrimo id exemplo in ſacræ Scripturæ hiſtoria videmus expreſſum in Dauide & Saule: illo huic non niſi optima quæq; ſemper volente & procurante; iſto verò illi malam mortem tam aperto Marte quàm per cuniculos aſſiduè moliente. Cumque tandem in ſpeluncam E F

Hiſne queam infenſum debellare artibus hoſtem?
Crede, amor extinctum tuus inflammabit amorem.

Hoe? ſalmen door weldaet, ſynen vyandt verwinnen?
Siend' u liefd' en ghelaet, hy ſal u vor beminnen.

Celá peut il faire, Plier l'aduerſaire, Qui eſt endurcy?
L'amour de ton ame, Fera, qu'il ſ'enflamme, A t'aimer auſſy.

luncam leuandi oneris gratia secessisset, in qua Dauid cum suis latitabat, illique eum hortarentur, vt hostem suum quasi à Deo sibi in manus traditum neci daret, pepercit ei Dauid, tantumque clamydis oram abscidit, quò constaret postea, quàm illi commodum fuisset eum perimere, si fuisset animus. Vt & accidit, cùm egresso Saule de spelunca Dauid post tergum eius clamauit, & dixit: *Domine mi Rex. Et rege post se respiciente; inclinauit se Dauid pronus super terram adorans eum*; remque omnem ei claris & pacatis verbis explicuit. Quibus ita permotus fuit Saul (nam & patrem eum Dauid appellabat) vt vbertim lacrymans voce leuata clamaret diceretque Dauidi: *Iustior tu es quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona; ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicasti mihi hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occederis me. Quis enim cùm inuenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es in me.*

Ecce quis non existimet se ista in theatro conspicari potiùs quàm tantùm legere? Saul qui in apertum campum cum suo exercitu Dauidem deleturus aduenerat, aperta voce, fusis lacrymis, blando sermone, coram tribus militum milibus, suam fatetur culpam, victum se à dulci charitate cognoscit. Quis ad tale spectaculum non moueatur? Quis veræ dilectionis vim nō admiretur? Quis de hoste suo talibus artibus emolliendo desperet? Quisquis cum altero dissidia nutrit, & pacem tamen optare videtur, ne dixerit; implacabilis est & intractabilis: nulla cum ipso de concordia ineunda iniri poterit ratio: actum est; æternam & immortalem esse simultatem necesse est. Fallitur quisquis ita leuiter sentit. Nihil Saule ferocius & immanius: nihil tam extra omnem spem videbatur, Ionatha filio ipsius toties frustra attentante, quàm efferatum in Dauidem regis animum placare: cùm tamen innocens non tantùm esset Dauid, verùm etiam fidelissimus minister & amicus singularis. Si igitur potuit tam obduratum & coniuratum in Dauidis necem cor emolliri officiis charitatis; quid erit quòd quis animum despondeat in inimici reconciliatione, si his mediis fuerit vsus? Adhortatio ad dissidentium conciliationē.

Quisquis adhuc victum te necdum agnoscis, vt tali arte ac Marte hostem vincas; per officia scilicet charitatis hostilem eius animum ita incendendo, vt igne amoris colliquatus in alium planè (amicum videlicet) transfundatur: hìc tu mihi præcipua tam generosæ victoriæ tropæa in vnum collecta contemplare, &, spero, mouebere, vt amplexeris. In primis animi atq. affectus tui domitor, victor, ac rex euadis, dum ira compressa vindictæ cupiditatem in tolerantiam, & quod est amplius, in amorem conuertis. Deinde inimici tui malitiam frangis, & facis amicum. Laudem ob hæc magnam, magnamque Lucra reconciliationis animorum.

 apud

apud Deum mercedem promereris Animam tuam conseruas quę periclitabatur, & hostis tui perditam lucraris. Excellentissimum Saluatoris nostri exemplum (qui vt nos ex inimicis amicos faceret, pro nobis est mortuus) ad viuum imitatus es: & præstantissimum perfectionis specimen tali facto præstitisti. Ecce quot laudes, quot commoda, & quanta mercedis accumulatio in vno eodemque actu consistunt.

Val. Maxi. li. 5. cap. 9. Pugna affectus paterni cum filio dyscolo.

Exemplum his subiiciam admirandæ eiusmodi victoriæ & conciliationis stupendum, sed non imitandum. Id narrat Valerius Maximus. Ignoti quidam nominis patercùm à filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere animum posset, vt verum sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet, seductam vxorem suspicans, suppliciter rogauit ne se vlteriùs celaret, siue illum adolescentem subiecisset, siue ex alio cōcepisset: asseueratione deinde eius & iureiurando se nihil tale debere suspicari persuasus; in locum desertum filio perducto, gladium quem secum occultum attulerat tradidit, ac iugulum feriendum præbuit; nec veneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus esse affirmans. Quo facto, non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit; continuoque abiecto gladio: Tu verò, inquit, pater viue: & si tam obsequens es, vt hoc precari filio permittas, me quoque exsupera. Sed tantùm quæso, ne meus erga te amor eò sit vilior, quòd à pœnitentia oritur. O solitudinem sanguine meliorem, pacatioresque penatibus siluas, & alimentis blandius ferrum; ac mortis oblatæ quàm datæ vitæ felicius beneficium! Elucet quidem hìc scintilla quædam eius quod tractauimus, vincendi scilicet hostilem animum per pietatis ac charitatis officium: sed non imitandum dixi: propter periculum in occasione peccati, quæ alij datur.

Plutarchus in Reg. Apopht.

Verùm aliud subnectamus mitius, nostroq. proposito meliùs quadrans. Antiochus, cùm vrbem obsideret Hierosolymam, Iudæis ad maximum illud festum celebrandum septem dies petentibus, non solùm eos concessit, verùm etiam tauros auratis cornibus adornatos, magnamque thymiamatum & aromatum vim vsque ad portas vrbis cum pompa solenni deduci iussit: traditaq; illorum sacerdotibus hostia, ipse in castra redijt. Iudæi verò regis benignitatem admirati, protinus à festo peracto, in fidem illius sese dederunt.

Marul. li. 3. cap. 3. Charitatis victoria.

Christiana nunc exēpla proferantur, multis alijs quàm ipsamet innuunt rationibus casibusq. imitanda. Amos Ægyptius, dum in eremo manenti panem quo in diem vesci solebat, furto subtraherent homines impurissimi, duas serpentes cellæ custodiæ apposuit, quarum afflatu illi cùm furandi animo propiùs accessissent semineces cōcidēre; eos tamen superueniens Christi seruus manu quemque prehensans erexit,

erexit, & criminis blanditer arguens ad pœnitentiam inflammauit; atque ita amplexus est vt ex furibus monachos faceret. Nunquid suppilari se doluit, qui suppilatoribus suis tam se benignum præstitit? non vt vlcisceretur inimicos, custodiam serpentibus mandauerat; sed vt deprehensos à flagitiis auerteret & iungeret Christo. Hæc virtus & præstantia mansuetudinis, patientiæ, & charitatis. Frequentiores tales victoriæ cernerentur, si sanctum hoc stratagema magis esset in vsu. De S. Christina simile quid legitur, quomodo amorem amore prouocârit, & quidem etiam serpentum occasione. adiiciam. Virgo ista & martyr pro fide ac veritate horrendos constanter perpessa est cruciatus. Cùm autem etiam serpentes in eam missæ fuissent, sed mordere omnino nollent; veneficum à quo ad mordendum irritabantur inuadentes, rabidis ictibus multaque veneni vi statim interimunt. At Christiana sui ipsa carnificis vicem dolens, Christum precata & serpentes in fugam conuertit, & ab eis peremtum ad vitam reuocauit: & eundem iam credentem ad certam beatitudinis spem erexit. En quot lucraremur animas, quàm gloriosa quotidie compararemus nobis tropæa, si spiritum Christi & Sanctorum sequentes, qui vnus est, de spiritu nostro sublimi remitteremus, & charitati insudaremus.

Ibidem
Sur. tom. 4. S. Christina.

At quia tam inhumani quidam sunt, vt humanis exẽplis non moueantur, bruti animalis mitigatam officio pietatis atrocitatem proponamus. Feritate insigni inter bruta omnes pantheram putant, & tamen à Demetrio Physico traditum est, cùm in fossam pantheræ catuli cecidissent, matrem in celebrem viam profectam; cùm hominem conspicata esset, leniter vt poterat mordicus apprehensa eius veste, ad lacum in quem catuli considerant deduxisse. Vir ille vbi causam agnouit, quæ feram vt eum illuc deduceret impulerat, ei catulos à fossa eduxit. Panthera vt officium officio rependeret, meritique tanti gratiam referret, per totum illud iter hominem prosecuta, ab aliis eum feris hostibusque defendit. Fera itaque omni ferociorem esse oportet, qui benefici in se animi propensione ad redamandum nõ inclinatur.

Demetr. Physic.

Oratio vt inimici amici fiant.

DA nobis Domine Iesu spiritum tuum, qui S. Iacobum, & S. Stephanum ad tui imitationem pro persecutoribus docuit exorare; ac deprecor, vt quotquot mihi molesti sunt, omnes amoris tui radio inflammati, mecum in æterna gloria collætentur. Amen.

CAP. LXV.

Ebria, dum Baccho obruitur, quid turba laborat?
Vt cute curata sidant in Tartara ouantes.

MENS non est, huius Interrogationis occasione, omnem hîc ebrietatis turpitudinem, bestialitatem, omnimodamq; absurditatem producere; neque incommoda vniuersa recensere, quæ per eam homini in tẽporali substantia, in corpore & præcipuè in anima solent euenire. Nam etiamsi toto hoc libro nihil præter eam tractaremus, eique pro vno hoc centum capita attribueremus, non minima adhuc ex parte pro meritis detestandum hoc vitium exciperemus. Intendimus autem tantùm, tali modo interrogandi & respondendi innuere, ac quasi extento indicare digito, quàm insipienter & insanè agant, qui crapulæ & ebrietati dant operam, dum tamen tam bellè rem sibi agere videntur.

Ebrietatis insania.

A

Quæritur itaque, quid laboret tantoque studio moliatur & agat ebriosorum turba, dum Baccho obruitur. Responderetur; hoc agere tantis impensis totque molestiis, vt ouantes, lætoque animo, benè curata cute sidant, seseque quasi sponte dimittant in Tartara. Quæ maior demẽtia? Dicit rectè & ad rem Seneca: Ebrietas nihil aliud quàm insania voluntaria. D. Chrysostomus verò crebris eam sententiuncularũ quasi iaculis conficit; dum sic ait: Ebrietas excæcat sensus. Ebrietas mater scortationis. Ebrioso asinus melior. Asinus siquidem aquatum ductus ne verberibus quidem adigi poterit, vt plus quàm opus sit bibat: post potum ferendis oneribus perficiendoque itineri aptior est. Ebriosus se potu prægrauat; & tunc nec rectè incedere, nec orare, nec boni quidquam facere potest. Ebrietas (inquit iterum voluntarius est dæmon. Non tantùm quasi dæmon quispiam cum ebrietate sponte intromittatur, sed & ipse ebriosus in dæmonem voluntarium transmutetur, suamet hoc operâ procurans: non tantùm quoad internam coram Deo animæ ita deformatæ cõstitutionem, sed etiam quoad exteriorem omnem agendi rationem. Ecquid enim aliud esse videatur quàm malignus aliquis spiritus, homo ebrietate in omne vitiorum genus despumans? ad omnem impudicitiam atque impudentiam, ad omnem inhonestatem, nequitiam, rixas, cædes, execranda periuria, & mille malitias aptior, quàm vt boni quidquam aggrediatur, vel cogitet? Omnia in se & extra se domi & foris ita inuertit, turbat, & destruit, ac si dæmon verè esset: adeò vt dæmoniacum faciliùs compescas quàm ebrium. Breuiter: homo potu captus suus non est, perditus quasi totus, nescit vbi vel qui sit. Sensus sopiti, intellectus ob-

Seneca epist. 84. Chrysost. super Genes. Homil 29. super Matt. Homil. 59.

B

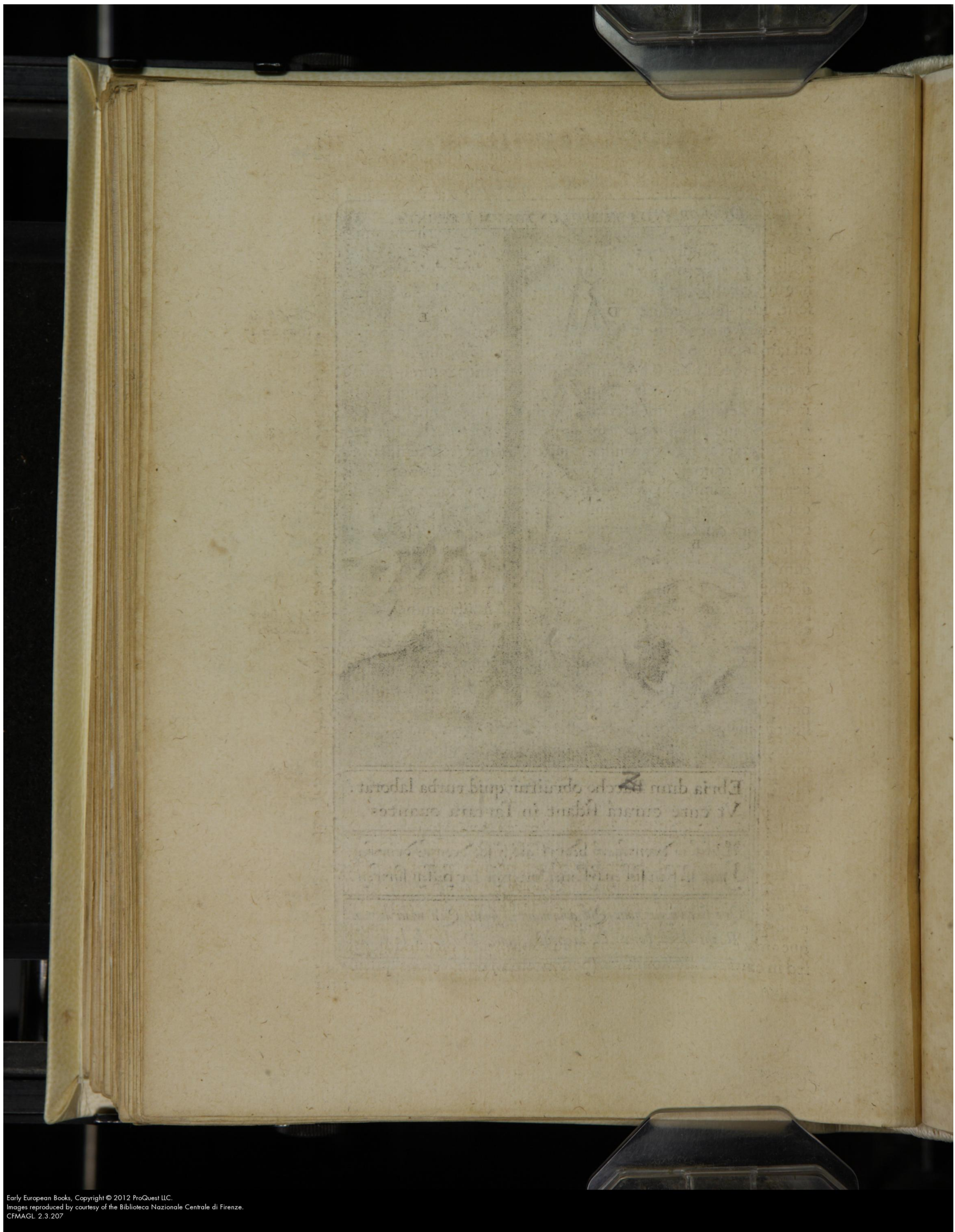
C

Ebria, dum Baccho obruitur, quid turba laborat?
Vt cute curatâ ſidant in Tartara ouantes.

Welck is dronckaers bedryf, als ſy ſoo droncke drincken?
Haer ſelf in ſiel en lyf, met vreucht ter hellen ſincken.

Que fait vn yuroigne, Qui gourmant ne ſoigne, Qu'a wider hanaps?
Riant il va boire, De la poiſon noire, Du lac de la bas.

ctus obrutus, turbata memoria, virtutes animæ ac corporis fractæ, ipséque totus insensibilis & quasi extra se. Vbi est igitur? & quo illa omnia euaserunt? Idcirco rectè dicitur de tali, quòd absorptus sit à potu, quem ipse nimium absorpsit: demersus & sepultus est, perditus est. Sicut enim qui in aquam lapsus à fluctibus & vorticibus quantus quantus est, absorbetur, vt planè iam de eo conclamatum sit: ita de ebrio & potu obruto iudicandum est; qui ita totus gurgite ebrietatis haustus euanuit, vt nesciatur nesciatque ipse vbi sit, quid & quò euaserit. Ideoque præclarè magnus Chrysostomus: Ebrietas seipsam ignorat. Aptè congruenterque subdit rationem: Ebrietas tempestas est tam in animo quàm in corpore. Quemadmodum Iudæorum rabies & procellosa in Christum inuidia, quę tantis intumuit fluctibus, eoque insaniæ prouecta est, vt eum è medio sublatum turpissimæ morti dederent, tempestati maris comparatur, dicente Propheta sub eius nomine: *Veni in altitudinem maris; & tempestas demersit me*: ita immoderata ac furibunda illa ebrietatis insania rectè tempestas dicitur, quam contra se ebriosi excitant, & in quam se datâ operâ læti ridentesque coniiciunt: quaque ita absorbentur, vt se totos in eâ deperdant. vnde aptè D. Augustinus: Qui eam habet, seipsum non habet: nam à fluctibus & vorticibus quibus absorptus est, habetur. Adeoque se ipse non habet neque alius quispiam, vt etiam in nihilum cum ipso peccato redactus sit, quo nihil magis nihil est. Sic idem doctor: Qui ebrietatem facit, non peccatum facit, sed ipse totus est peccatum. Peccatum verò, nihil est, & nihili fiunt homines, atque adeò nihil, dum peccant.

Chrysost. de Ieiun. Ser. 1.

Psal. 68.

Aug. super Ioannem.

O cæcas hominum mentes! ita sui obliuisci! ita se sponte in vitiorum pelagus iacere! sic sensus, rationem, iudicium, consilium, intellectum, totamque animam sponte deponere! sic brutis fieri magis ab omni ratione alienos! ita dæmonibus comparari, & fieri dæmones deliberatione voluntatis! Sed quæ hæc insania? vnde istæc tanta excæcatio in homine ratione prædito? Addit D. Augustinus sententiam, quæ nobis ad istud indagandum viam sternat. Ebrietas, inquit, est blandus dæmon. ac si dicat: Horribile sit dæmonem tetrum sponte & cum voluptate imbibere; verùm quia blanditur, arridet, adulatur, mille lenociniis ingressum in hominem obtinet, à quo alioqui procul erat arcendus.

August.

Huc spectat quod Sapiens præcauet, ne quis talibus illecebris decipiatur. *Ne intuearis vinum*, inquit, *quando flauescit: ingreditur blandè; sed in nouissimo mordebit vt coluber; & sicut regulus venena diffundet*. In hac quidem vita post voluptates multa sequuntur incommoda, mordentque amarè, & atrocia venena diffundunt, quæ blandè adrepebant: sed in extremo illo nouissimo (post mortem) dum vermis qui nō moritur.

Prou. 23.

ritur semper recrudescentibus morsibus miseram animam lancinabit, premet momentum præcipuum.

Ebriosi se ouantes in tartara demittunt.

Responsio his quadrat, quòd ebriosi ouantes in tartara se demittant, vt & in imagine exhibetur. Nam omnia redundant iocis & risibus inter pocula; omnes se mutuò ad hilaritatem & ad æquales haustus magna cum animorum exultatione prouocant: & interim miserandum illud suæ damnationis opus ridentes procurant, & strenuè promouent. Non potest enim non esse verum quod dicit Apostolus: D

1.Cor.6. *Ebriosi regnum Dei non possidebunt*: ergo ad tartara descendent. Et quia per ebrietatem hoc committunt; dum se inebriant, se quasi volentes in infernum demittunt. Quàm concinnè iuxta huius tractatus rationem hoc ipsum Propheta Iob describit, his verbis: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*

Iob.21.

Act.9. 2.Cor.18. Quando D. Paulo Damasci insidiæ struebantur vt comprehenderetur à Fidelibus per fenestram in sporta dimissus est per murum; & sic effugit manus persequentium, seruatusque est. Ita de Dauide legimus: *Deposuit eum Michol vxor eius per fenestram. Porrò ille abijt & aufugit atque saluatus est.* At ebriosus dum se inebriat, perinde facit ac si artem istam in sui perniciem verteret: ac si animam seque totum in sporta positum, & fune lento manu altera prehenso, suauiter in os inferni demitteret: quot haustus sumit, tot nobis semper trochleæ gyris saburra potus deprimente descẽdens: tanto certæ damnationis discrimine, quanta est fili vitæ huius caducę tenuitas. Quid hoc aliud est, quàm insaniæ verissimæ modo ouando atque hilariter exultando æternas gehennæ amplecti miserias? E

1.Reg 19. F

Ælianus var. Hist. lib.2. cap.41.

Legimus de quibusdam, qui præ nimio potu ad insaniam redacti sunt: quales fuere Cleomenes Lacedæmonius, Anacreon Lacydes, & similes. Quibus & Darius annumerari poterit, cuius sepulchri inscriptio satis arguit quàm vinolentus fuerit; quæ talis erat: Potui & multum vinum potare, & hoc probè ferre. Verùm beluina hęc insania nihil ad eam, quâ animæ certa & immẽsa procuratur amẽtia & amissio.

Exempla ebriosorũ.

Operæ pretium fuerit in memoriam reuocare, quomodo etiam ebrietas suos dominos maximosq. cultores internecioni tradat: quòd saltem pręcipuam quam vrgemus calamitatem aliquatenus adumbrabit. Omittam modò innumeros profanæ historiæ ebriosos enectos ob crapulam. Ex sacra Scriptura aliquot proferamus.

3.Reg.20.

Bennadab rex Syrię temulentus in tabernaculo suo habebat maximam bellatorum multitudinem, & triginta duos reges secum, & tamen victus fugatusque est per pueros principum Prouinciarum. Holofernes bibit vinum vltra modum, quãtum nunquam in vita sua biberat. Sopitus ebrietate, à Iudith sanctissima fœmina in tentorio suo occisus est, fugatusque totus ille ebriosorum exercitus. Nabal se potu

Iudith.12 & 13.

nimio

nimio & cibo obruens etiam iucundè se in barathrum sponte deuoluit. Sic legimus: *Ecce erat ei conuiuium in domo eius quasi conuiuium regis: & cor Nabal iucundum: erat enim ebrius nimis.* & post paucos dies: *Percussit eum Dominus, & mortuus est.* 1. Reg 25.

Balsasar rex Babyloniç in pleno fluxu sacrilegi sui conuiuij *præcepit iam temulentus vt afferrentur vasa aurea & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo, quod fuit in Hierusalem; vt biberent in eis rex & optimates eius, vxoresq; eius & concubinæ.* Cumque biberent & laudarent deos suos, in medio ebrietatis feruore, *apparuerunt regi digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ:* quæ scriptio ita eum perculit, totumque ita in horrorem & stuporem conuertit, vt morti proximus videretur: & eadem nocte interfectus est. Daniel. 5.

Sed quid coronidis loco prædictis adiiciam? Dionysij Syracusani mirabile factum, in maiorem digrioremque ebriosorum contumeliam. Is etsi tyrannus, tamen id præcipuum habuit, quòd ei semper displicuerit ebrietas. Vnde cùm reliquos sontes grauissimis plecteret suppliciis, furibus tamen vestium, qui illas clàm in cœnis & prandiis potui deditis auferrent, ignoscebat: vt Syracusani ebrietatibus quibus erant infames abstinerent. Et nos Christiani quanto magis hac in parte circumspecti ac vigiles esse deberemus, & sobrietati operam dare, cùm infernales fures non vestium sed animç raptores semper adstent parari; vt eam cum omnibus virtutũ ornamentis suffurentur. *Plutarchus in Apologia ad Traianũ.* Furti permissio ad tollendam ebrietatẽ.

Meritò saltem quod Ægyptiis in more erat exterreat: qui in epulis suis cadauer proponebant, vel, vt alij malunt, cranium in conuiuium inferebant, tradebantque de manu in manum; dicentes: Hoc simulacrum cernens, bibe, & lætare: talis enim à morte futurus es.

Si neque tali spectaculo percellantur furentes illi Bacchi cultores, vtinam vel Leonidæ Regis Spartanorum formidabile dictum considerent. Postquam ille siquidem cum duobus millibus hominum septuaginta penè Persarum millia trucidasset, facta strage suis dixisse fertur: Prandete hîc, tanquam apud inferos cœnaturi. Quod ita accidit. Nam ex fatigatione ceciderunt super mortuos, illisque commortui pariter occubuere. Heu quàm multi repentè post crapulam ad inferos demigrant!

Oratio contra ebrietatis voraginem.

O Pie Iesu, qui immundos spiritus è corporibus obsessorum profligasti; oro te vt me contra blandientẽ illum temulentiæ dæmonẽ munias, ac me diuini tui amoris inebries haustibus: vt Regnũ cælorum, quod ebriosi nõ pissidebunt, obtineam. Amen.

CAP. LXVI.

Quid, qui emißitios nuſquam non iactat ocellos?
Hoc agit, vt pandas mors inuolet atra feneſtras.

Oculorum accurata cuſtodia.

ES quædam magna diligentia cuſtodiendæ ſunt eò quòd ſint pretioſæ: quædam ob ipſarum fragilitatem, aliquæ verò quia periculoſę ſunt & noxię, niſi magna earum ratio habeatur. Cumque omnes tres iſtæ rationes in oculos quadrent, & quidquid afferri queat cur alicui rei ſit adhibenda cautio; ſequitur, tanto diligentiùs viſum eſſe cuſtodiendum. Nobiliſſimum ac delicatiſſimum membrum humani corporis eſt oculus, quoad illa quę ſub adſpectum cadunt; vt etiam periculoſiſſimum. Et ideò fortè oculi in hominis formatione vltimi omnium vitam accipiunt, & amittunt primi, dum inſtante morte ſenſim membra emori incipiunt; vt quo maius eſt ipſorum periculum, eo minus ſit nocendi ſpatium. Quantum ad ſingularem admirandamque eorum pulchritudinem, ſubtilitatem, plenamque diuino artificio compoſitionem, quis eſt qui concipiat? In hanc vſque horam diſputant acutiſſimi Philoſophi qua ratione fiat viſio: an radiorum ex oculis in obiectum eiaculatione, an verò ſpecierum rei viſæ in oculos admiſſione. Nequè vlli diſceptantium parti deſunt efficacia argumenta, quibus ſibi ſuam ipſi perſuaſiſſimam habent ſententiam, & propemodum etiam perſuadent legentibus. Vtut eſt, hoc ſaltem conſtat & tenemus oculis, oculos tantæ eſſe excellentię tamque raræ ſtructuræ, vt ſubtiliſſima fugiat ingenia iuſta ipſorum comprehenſio.

Oculorum artificioſa cōſtructio.

Oculos quaſi in arce humani corporis natura conſtituit, vt in ſummo loco velut in ſpecula excubias agentes toti ſeruirent corpori pro cuſtodia & directione, ſiue quid acturus ſit homo, ſiue iturus aliquò, ſeu quacunque alia in re opus fuerit illorum officio. Sic Chriſtus Dominus noſter huius admirandi operis aliorumque omnium conditor de hac ſpeculatione teſtatus eſt: *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus lucidus fuerit; totum corpus tuum lucidum erit.* Nam clarè perſpiciens oculus ita reliquas omnes partes illuminat eiſque ſubſeruit, atque ſi ſingula membra oculis eſſent prædita: immò ac ſi toto corpore nil niſi oculus eſſet homo. Et ita eſt: nam etiamſi manus, pedes, genua, brachia, & reliqua membra oculos haberent, quomodo meliùs cernerent quid ſibi facto eſſet opus, quàm iam vident oculis in capite conſtitutis? Breuiter igitur, pretium, artificium, vſum, & dignitatem oculorum, quoad eorum conditionem quis intelligat? Cæci id rectè iudicant: & tametſi nihil ceterorum videant, hoc vident tamen, dum

Math 6.

Oculorum pretioſus theſaurus

nihili

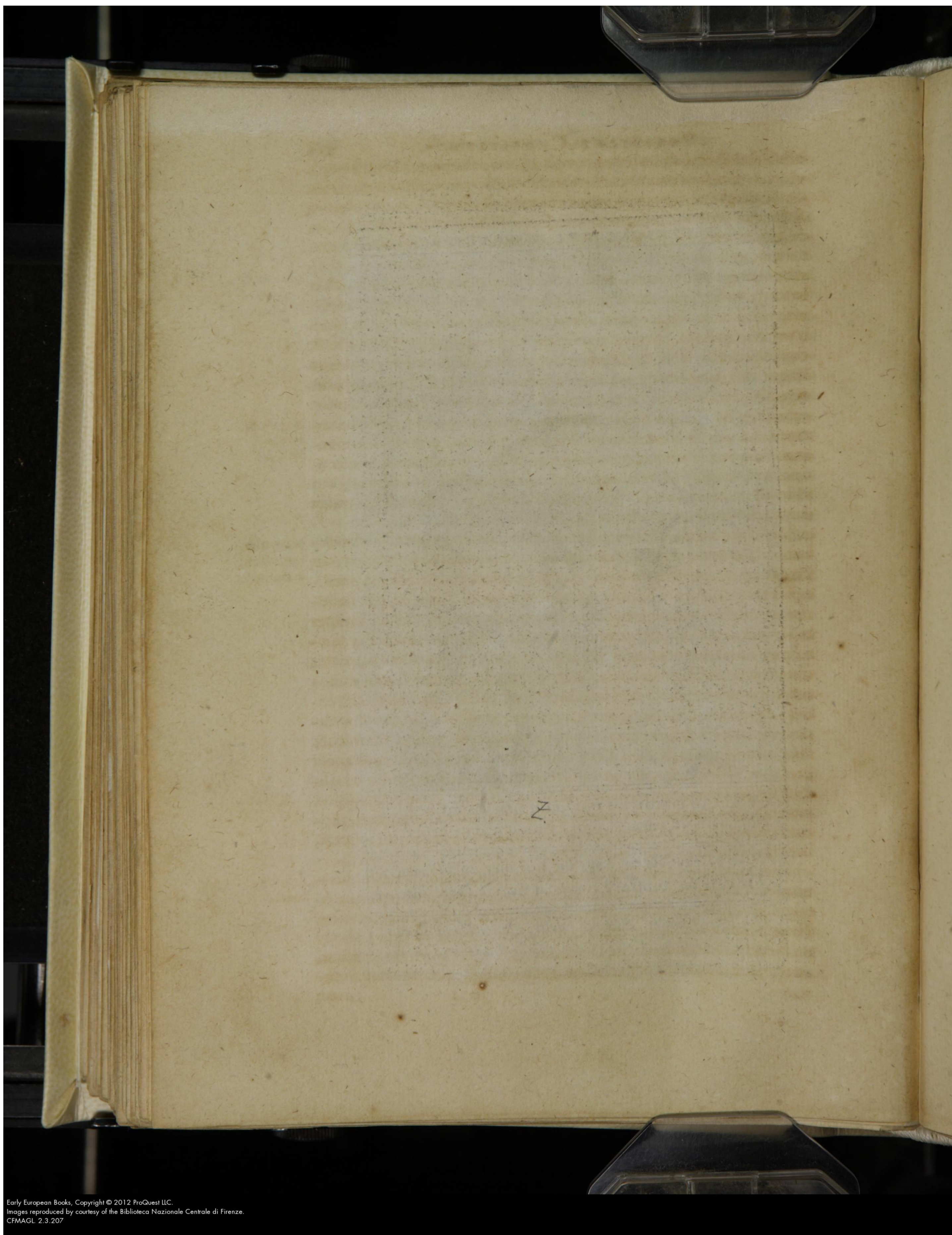
ADSPECTVS INCAVTI DISPENDIVM.

Quid, qui emissitios nusquam non iactat ocellos?
Hoc agit, vt pandas mors inuolet atra fenestras.

Wat doet hy, die syn oogh' int sien niet en bewaert?
Hy heft die vensteren hoogh', al waer de doot invaert.

Qui laisse s'esbatre, Sa veue folatre, Quel malheur l'attend?
La mort æternelle, Par ces trous eschelle, L'ame, et la surprend.

Z.

nihili ferè faciunt quæ retinent visu amisso: dumque libenter quiduis, vel mundum aureum si fieri posset penderent pro illo recuperando. Videturque creationis vniuersorum ordo, Deique in illis elucens Sapientia huic rationi ipsorum suffragari. Scimus siquidem Deum cælum & terram in vsum hominis condidisse; & vt tam pulchrarum rerum, quas fecerat, adspectu homo frueretur, & ad sui conditoris amorem eo magis incenderetur, fecisse insuper duo luminaria, vt lucerent in firmamento & illuminarent terram. At quid prodesset tam instructam esse tot ornamentis amplam hanc magni Patris familiam, tamque splendentes eis contemplandis adhibitas faces, nisi & oculis præditus sit homo, quibus hæc omnia contempletur? Meritò itaque magnæ æstimationis & excellentiæ censendi sunt oculi, & præcipuum principalemque inter sensus obtinent locū. Sic de hoc principatu D. Augustinus: Oculi sunt ad cognoscendū in sensibus principes. Ad oculos quidem propriè videre pertinet: vtimur nihilominus hoc quoque verbo & in cæteris sensibus, cùm eos ad cognoscendum intendimus. Dicimus enim non solùm; Vide quid luceat sed vide etiam quid sonet, vide quid oleat, vide quid sapiat, vide quàm durum sit: ita D. Augustinus. *August. lib. 10. Conf. cap. 35.*

Nunc verò quia oculi in editiori loco collocari vt speculatores debebant; & quia tam lucidos, subtiles, & celeres esse oportebat, ad ilico eminus quoque sagaciter conspiciendum & tempestiuè præuidendum quidquid se offerret, siue bonum siue malum; ideò & teneriores ac delicatiores esse oportuit, & eam ob causam maiori insuper indigebant custodia & munitione. Huc seruiunt non supercilia tantùm oculos desuper protegentia, verùm etiam vicinioribus palpebris muniuntur, quibus quando opus est toti obteguntur & inuoluuntur. Ideò oblongis pilis hæc inuolucra longa seria armata sunt, vt celeri suo micantique motu atomos, culices, muscas, & id genus volitantium impedimentorum ab oculis arceant velut vallo aristarum, & visum tamen tam crebris ictibus non impediant. Celeritas, flabelli structura, vsus, & imperceptibilis ferè claudendi aperiendique assiduè oculos iteratio admirationi sunt non exiguæ. Vnde & quidquid præ temporis breuitate æstimari nequit, ictui oculi comparatur. Dicit enim Apostolus: *In momento, in ictu oculi* resurgent mortui: hoc est, breuissimo temporis spatio. Naturalis oculorum munitio. *1. Cor. 15.*

Verùm arbitrari non debemus omnem hanc oculorum dispositionem, tam appositum situm, tam accuratam communitionem ad naturalem tantùm tam delicati membri pertinere custodiam; nam sicut Natura oculos tot adiumentis protexit contra omne id quod aliquo eis modo nocere poterat: ita Deus hæc eadem eis præsidia præstitit, ad illa omnia arcenda & excludenda, quæcunque per intuitus incu- Visus custodia.

riam ad animam penetrarent, eamque peccati cuspide violarent, aculeóve traiicerent. iuxta illud Prophetæ Regij: *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.* Vnde nobis primum vulnus ex visu inflictum sit, A per Euæ nimirum curiositatem: vnde omnes hæreditario quodam malo dolenda oculorum lippitudine laboramus, quotidiana in res caducas euagatione, suprà, XLII. nimirum Capite tractatum est, vbi de quinque sensibus agebatur.

Psal. 118.

Oculorum primæua in Eua corruptio.

Interrogatur igitur modò, quid agat ille qui emissitios & curiosè B exspatiantes in omnem partem conuertit oculos. Dicit Responsio: C Hoc agit, vt mors per fenestras oculorum quas illi aperit, inuolet: dum vitiis scilicet per illos ingressum concedit. Tota humani corpo- D ris compago (vt & caput ipsum in se) domus cuiusdam refert similitudinem: cuius os ostium, aures atque oculi imprimis fenestræ dici possunt: quod & aliis sensuum organis non incongruè tribuatur. Sicut ostia & fenestrę ad hoc sunt, vt aperiantur claudanturque prout vsus requirit: ita de sensibus, præsertim ore & oculis statuendum est. Qui enim intempestiuè ostium suum & fenestras apertas relinquit, etiã vel data opera patefacit, seque sciens exponit periculo, quis æquis auribus querelas eius excipiet, quisve ei commiserebitur, si spoliatus, immò si grauiter fuerit vulneratus, atque adeò in proprio cubili trucidatus? Sicut imprudenter talis facit, eoque facto apertum dat suæ insipientiæ testimonium; ita qui nocte intempesta insidiantium atque in tenebris perambulantium spirituum; vel clara luce, sed impetum moliente dæmonio meridiano tentationis apertæ, negligit ostium, ac fenestras domus suæ terrestris quam inhabitat anima, relinquit apertas, aut volens aperit, certum amentię dat argumentum. Eoque stultiùs agit, quo pretiosiora sunt animæ ornamẽta quàm corporis bona, quæ euidenti direptionis periculo exponuntur. Quin qui sic agit, animã ipsam, omnesq; domesticos, hoc est facultates, potentias, virtutes, gratias, merita, & quidquid ad salutem pertinet, in certum exitium coniicit: vt illa omnia scilicet ad vitam æternam fiant inualida per peccatum, quod cum morte per fenestras ingreditur.

Mors intrat per fenestras oculorum.

Quintilianus tametsi fidei lumine carens, & gentilitatis tenebris obsitus, hoc ipsum tamen quod dicimus per rimulam naturalis perspicaciæ rectè percepit & iudicauit; sic inquit: Vitiis nostris in animum per oculos via est. D. verò Augustinus, vtpote Christianus, & peculiariter à Deo illustratus, viciniùs adhuc ad nostram similitudinem accedens inquit: Oculi fenestræ sunt mentis. Quodque illac mors ascendat, dolendam animæ nostræ stragem illatura, testatur Hieremias, digna ob id procurata comploratione. Sic habet: *Audite mulieres: Docete filias vestras lamentum; & vnaquæque proximum suum planctum. Quia ascendit mors per fenestras nostras; ingressa est domos nostras.* C

Quintil. Declam. 1.

August. in Psal. 41.

Ierem. 9.

Res

Res digna profectò cui deplorandæ omnes proximi conuocentur, quando per oculos peccatum mortiferum irrepsit in animum: tunc drachma & ouis pereunt, quorum recuperatione vicini omnes ad congratulandum prouocantur; quia etiam tum gaudium est in cælis. Magnitudo autem doloris rei amissæ, optimè ex recuperatæ gaudio æstimatur.

Hanc calamitatem ac iacturam Christus ipse dignatus est nobis præcauendo indicare, dum ait: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Sicut Dauidi regi accidit, priùs in animo per incautum illicitumque aspectum peccando, quàm actu committeret adulterium. Fur namque per oculos subintrans mortem inuehit per cupiditatem, delectationem, & assensum denique. Quid autem damni animæ illi miseræ per prædatoriam huiusmodi inuasionem inferatur, ex Lamentationibus prædicti Prophetæ paucis verbis intelligemus. Ita loquitur in persona omnium sic peccantium: *Oculus meus deprædatus est animam meam.* Quando etenim homo per peccatum optima quæque animæ suæ amittit, vt sunt virtutes, merita, Dei gratia, & similia: meritò animam suam amittere dicitur, quia illa sine his salua esse nequaquam potest, peritque in æternum. Præclarissima quæque tali casu deperire testatur idem hoc modo loquendi figurato: *Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius.* Quo pretiosiora spolia, eo hosti desiderabiliora; & damnum eo maius quando amittuntur. Et simul anima amittitur; quia sicut homo per peccatum mortale libera sua electione à Deo recedit, & iure cælestis gloriæ possessione priuatur; ita eodem iure diabolo, cui potiùs quàm Deo seruire ac placere maluit, atque æternæ damnationi (quam prætulit cælo) debetur. Itaque animam suam perdit, & detrimentum eius patitur, & bonis omnibus spoliatur. Iure dixi, quia diabolo pro temporali voluptate eam vendidit: pro qua etiamsi mundum totum acciperet, stultus tamen adhuc mercator, Christo ipso testante, iudicaretur.

Matth.5.

Quomodo anima per incautum adspectum spolietur.

Thren.3.

Thren.1.

Meritò igitur cum Ecclesiastico exclamemus rogemusque: *Nequius oculo quid creatum est?* Illamque animam ita misero loco constitutam liceat his Prophetæ verbis compellare: *Tu autem vastata quid facies?* Et vt constet friuola atque inania illa esse solatia ac refugia, quibus animæ peccati mundique illecebris irretitæ, itaque spoliatæ virtutibus, se nequidquam solent animare, sibique adhuc in malo blandiri, & inde refocillationem quæritare vnde plagam acceperunt, meritò hæc eiusdem Prophetæ verba adiiciamus: *Cùm pinxeris stibio oculos tuos, frustrà componeris: contempserunt te amatores tui; animam tuam quærunt.* In hoc solent peccantes solatiū aliquod ponere, quòd alios quibuscum peccant erga se benè affectos vident: sed affectus ille non salutis nec veri amoris indiciū est, sed malitię damnationisque latentis velamentum:

Eccli.31.

Ierem.4.

Solatium peccantiū fraudulentum.

animam tuam quærunt; & credis amore tui moueri: falleris. Ac si ceruus in tam strenua venatorum prosecutione glorietur sibique complaceat; quasi ob venustatem verumque elegantiæ eius amorem, & non potiùs vt iugulent, spolient, carnes & cornua in proprios vendicent vsus, id studij & laboris impendant.

Ad animā peccatricem.

Quocirca, imprudens peccatrix anima, resipisce saltem post errorem, & ad vera solidaque te solamina conuertito. Non oculos stibio ampliùs pingito; neque foris te ampliùs vanè componito; sed tota introrsum conuersa lacrymis potiùs fundendis operam da, quibus contractas per peccatum maculas abluas. Neque enim frustrà Deus idem visus organum etiam fletus instrumentum esse voluit: vt quo sordes tibi hauriuntur, eodem per lacrymas diluantur. Heu quàm multi iam in gehennæ incendio æternas luunt pœnas, oculorum tantùm culpâ non benè custoditorum! aut quòd contractas per oculos maculas fletu non deterserint!

Quis iam lamentabiles & seras ipsorum voces vel mente fingat? Vtinam cæcus natus fuissem; aut statim in lucem editus lucem hanc oculorum tam lubricam amisissem! Vtinam saltem oculos qui ita mihi scandalo fuerunt, consilio Domini mei per veram pœnitentiam eruissem: & per veram conuersionem à me proiecissem, occasiones peccandi per visum procul fugiendo! Ah miseros serò sapientes! tempus talia cum fructu optandi, tamque salutaria remedia adhibendi præteriit: quia vos à morte aprepti, à loco gratiæ & salutaris pœnitentiæ ad statum immedicabilis mali deuenistis.

Quamobrem viuenti cuilibet hoc vnicè cordi & curæ esse debet, dum tempus est; ne oculi eum in æternæ mortis lacum inducant, qui ei à Deo concessi sunt vt ipsorum præsidio in cælestis gloriæ regna perueniat. Sequitor ad hoc, quisquis sapis, S. Euangelistæ consilium, quod cuidam præscribebat qui sibi clarè intueri videbatur, & tamen cæcutiebat; sic inquit: *Collyrio inunge oculos tuos; vt videas*. Ne autem in extremas tibi mundi oras proficiscēdum existimes, vt hoc tibi medicamen compares; hîc ego tibi salutarem hanc Receptam ob oculos statuam; vt iuxta eius præscriptum, vnguentum hoc ipse tibi conficias: seruietque tibi tum vt spiritualem auferas cæcitatem, tum vt vitio lippitudinis oculorum cum Lia per curiositatem semper defluentium remedium statuas. Recepta porrò, vt vocant, est istiusmodi.

Apoc. 3.

Remediū oculorum spirituale.

Genes. 29.

Recipe		
	Ficulnei perizomatis Euæ	folium vnum.
	Statuæ salis vxoris Loth	grana quinque.
	Plantaginis à Dina Sichimis calcatæ	manipulos duos.
	Nocturnarum lacrymarum Dauidis Regis	vncias duas.
	Fellis piscis Tobiæ	vnciam vnam.

Contundantur omnes hę species simul in marmoreo mortario cordis pistillo

pistillo crucis Christi: sique omnia nimis arida minúsve succulenta videntur inter tundendum, sinatur liberè aliquid de sudore vultus incidere: si lacrymæ quoque ex oculis propriis influant, eo melior erit compositio. Fiat tunc fasciola ex linteo quo Iudæi oculos Christi obuelabant, oblinaturque pasta vel vnguine ex prædictis confecto, densè satis. Digito tum vno luti illius aliquid sumatur quo Christus oculos cæci nati perunxit, illoque oculos tuos perline: & tum prædictam fasciam, vt dixi, obductam circumliga. Percute tum fœdus cum oculis tuis præsente Iob velut Notario, & duobus testibus, Deo & conscientia tua, vt ne quidem cogites amplius de virgine vel alia inæquali persona, aut vlla re illicita. Fasciam illam post triduum deponito: vade tum & lauare in natatoria Siloe. Et certum est te oculos pulchros, lucidos, & rectos habiturum: oculos columbarum, sicut sponsa in Cantico Canticorum: quibus tandem præ excellenti puritate & cordis munditia videbis Deum deorum in Sion. Vt de te cum omnibus Dei Sanctis & amicis meritò tunc dici queat: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis*, Et: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Cant. 1. Luc. 10. Matth. 5.

Nunc autem vt species istas aromaticas quas præscripsimus faciliùs inuenias, tutiusque vtaris inuentis, regiones & loca describam vnde petendæ sint, immò petitæ iam suppetunt. Quoad primum illorum, folium scilicet ficulneum, ex Paradiso id venit, è perizomatis quæ Adam & Eua sibi post curiosum in vetitam arborem intuitum & peccatū contexuerant. Grana salis è petra salis, in quam vxor Loth conuersa fuit, non procul à Sodomis adferuntur, vbi illa prę curiositate contra Dei præceptum retrospexit incendio conflagrantes ciuitates. Plantago verò ex oppido Sichem accipitur, quò Dina filia Iacob Patriarchæ vt ciuitatem mulieresque eiusdem videret ingressa, à Sichem Principe rapta & constuprata fuit. Quarta species huius confectionis ex lacrymis Prophetæ regij sumitur, quibus per singulas noctes lectum suum rigabat, immò lauabat, postquam oculos suos malè custodiuisset respiciendo Bethsabæam se lauantem in solario. Fel piscis Tobiæ est, quo ipse consilio Angeli Raphaëlis, oculos patris inunctos pristinæ restituit claritati, amaritudine pœnitentię subindicata. Piscis ille ex rapido fluuio Tigri hortatu dicti Angeli in terram attractus fuerat. Pilam, pistillum, fasciam, & modum agendi suprà expressi. Genes. 3. Genes. 19. Genes. 34. Psal. 6. 2. Reg. 11. Tob. 6.

Applicatio autem fieri debet ad oculos, per attentam, seriam, & viuam recordationem, quantumque fieri potest, quasi per sensum realem omnium eorum, quæ Deus ad nostram instructionem nostrique morbi remedium & fieri permisit, & curauit describi: præsertim quæ ex certis sacræ Scripturæ locis prolata sunt. Tres dies quibus oculi spiritualiter lippientes vel etiam cæcutientes, vt dictum est, obligati

esse

esse debent: tres sunt Pœnitentiæ partes, Contritio, Confessio, Satisfactio. Huc etiam iuuat lutum ex Christi sputo & terra confectum: hoc est miranda illa excelsæ maiestatis diuinę cum humana humilitate coniunctio. Ablutio in Siloe (*quod est interpretatum, Missus*) Christi qui in nostram salutem missus fuit passionem significat, in qua omnes nostræ sordes & maculæ ablui debent; non tantùm semel in baptismo, sed etiam postea per Pœnitentiam, & quocunque alio modo. In Siloe abluimur, quandocunque eius merito curamur.

Ioan. 9.

Commendaui Iob in Notarium fœderis tibi cum oculis pangendi, quia fidelis est & expertus, nam ipse quoque hunc vsum habebat. In testes irrefragabiles Deum dedi & conscientiam propriam: illi namque etiam soli testes tui in horrendo illo iudicio sunt futuri. Vtere hoc medicamine, & medelam accipies: quia probatum est.

Exempla pro oculorum custodia. *Vide etiam Cap. LXXX.*

Quo animo, quantaque alacritate Christiani spirtuale hoc pharmacum amplexari deberent, & quàm magna cum gratiarum actione illo vti! Meritò nos in hoc studio Ethnicorum Philosophorũ exempla confundant, qui nihil non aliquando excogitarunt effeceruntque, ad spontaneam vsque interdum oculorum extinctionem, quò minùs molestiæ offensionisque illorum gratiâ incurrerent.

Apuleius & Hermes discipuli Platonis in templorum porticibus versantes nihil aliud quàm de virtutibus cogitabant: quin sibi etiam oculos eruisse leguntur; ne illorum vsu ab hoc studio auocarentur. Et Christiani non pauci non in porticibus sed in templis versantur, nihil aliud quàm de spectandis hominum formis cogitãtes. Isęus Assyrius Sophista cùm à quodam qui formosissimam ei ostendebat mulierem interrogaretur, num formosa videretur; respondit: πέπαυμαι ὀφθαλμῶν. id est: Desij laborare ab oculis. Non adspexerat, ne amori faceret aditum. Hoc facto significabat, se à morbo illo oculorum quo curiosi laborant, liberatum. Vt etiam de omni luxu & voluptate idem ille innuebat; dicens se satis hortulum Tantali obambulasse: hoc est, satis diu dedisse operam fluxis & inanibus rerum mundanarum cupiditatibus. Pœna enim Tantali iuxta Poëtas (eo quòd secreta deorum hominibus indicasset) nota est omnibus. Fingitur namque ob id apud inferos ad amœnum fluuium stare, & arborem dulcibus pomis onustam ante se videre, semper tamen esurire & sitire: vanæ oblectationis mundanæ perpetuo exemplo.

Philostratus in Sophist.

Ouid.

Incautum periculosumque adspectum nos Alexandri denique pręstans factum effugere doceat. Is cùm Darij filias haberet captiuas, demissis oculis salutabat, idque rarò; sibi metuens ab insigni illarum forma. Apud familiares autem dicere solebat: Dolores oculorum sunt Persicæ puellæ.

Plutarch. in Vit. Alexãdri.

Quare etiam acerbi dolores & amaræ vrentesque in inferno futurę sunt

sunt lacrymæ oculorum eorum, qui sibi hîc non attenderint.

Ecquur igitur non potiùs oculos in cælum attollimus, tum vt adspectu periculosa vitemus, tum vt cor quoque discat ad superna adspirare, quò lumina libenter ferri didicerit. Sic fiat vt cum Seneca dicamus, & sapiamus: Quàm iuuat inter sidera ipsa vagantem diuitum pauimenta ridere: & totam cum auro suo terram! *Seneca, in exord. lib. nat. quæst.*

Et verè si mentem aduertamus, huc oculorum aciem intendere Christianum oportebat, quò tandem salutis scopus attingeretur. At quia sublimia illa debilem obtutus nostri naturam maiestatis suæ fulgore deterrent, infirmitati nostræ consulens animarũ nostrarũ amator Dñs thesaurum illum cælestem, vt incomparabilẽ margaritam, in Ecclesię agro quęrendũ inueniendumq; nobis quasi defôdit. Huc saltem oculos cõuertamus; & si solis radios nequeũt inoffensè cõtueri, terrã Euangelicam cælo æquipollentẽ contemplentur. Considerent agrũ, & emant illũ. Sed vtroque id oculo est faciendum: non altero ad cælestia hæc erecto, altero ad terrena detorto. Nã si alterutro tantũ oculo salutifera, cęlestia, diuina contẽplamur, aut nimis arida, aut nimis humentia nobis videntur: atque ita nunquã arrident, neq; votis faciunt satis.

Sic Axa conquesta est, quòd arentem & Australem tantùm terram accepisset à patre suo Caleb, sed omnibus accuratiùs consideratis supernè inferneque irriguam impetrauit. Sic & Hiram de viginti ciuitatibus à rege Salomone pro lignorum laborumque mercede & pretio acceptis conquestus est, dicens: *Hæcine sunt ciuitates quas dedisti mihi frater? Et vocabat eas, Terram Chabul.* D. Hieronymus dat rationem cur ei displicuerint illæ ciuitates. Quia, inquit, graminis plenæ erant. Itaque vni (Axæ) nimis arẽtia omnia videbuntur, quæ dedit nobis Christus in Ecclesia, quæque in cælo promittit; alij nescio cui (Hiram imitanti) nimis graminosa & humida: vt illis qui pro nihilo habuerunt terram illam desiderabilem, terram dico promissionis. Ast Ecclesiam in terris vtroque, mentis inquam & corporis oculo considerantes, sub rebus istis in se vt apparet aridis, paruis, diffluentibus, cælestia atque æterna complectentem, simulque coniungentem, dabunt illi omnia sua, & ement agrum illum: gaudebuntque æternùm, se tam constanter tamq; feliciter oculorũ suorum aciẽ à mundi vanitatibus auertisse. *Iudic. 1.* *3. Reg. 9.*

Oratio pro oculorum custodia.

CAstissimos tuos oculos, dulcissime Iesu, obligari permisisti, indicans quantum dolorum atque amaritudinis nostri oculi tuus peperissent: Da nobis gratiã, sic valeamus eos custodire eisq; sic vti, vt, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, contemplari in cælis mereantur. Amen.

CAP. LXVII.

Quid facit, indomito frenum qui respuit ore?
Vrbem aperit, cæsisque vocat custodibus hostem.

Oris vt ostij duplex custodia.

SENSVS huius Interrogationis est, quàm imprudenter & male agat qui oris sui curam non habet; quæ cura se non tantùm ad sermonem extendit qui ex ore procedit, sed etiam ad cibum & potum, quæ in os intromittuntur. Iuxta hanc Sapientis sententiam: *Qui custodit os suum, custodit animam suam.* Superiori Capite hunc in modum de oculorum cura & custodia egimus; satisque indicauimus, sicuti oculi fenestrarum partes in hoc terrestri animæ domicilio obeunt; ita os ostij, vt & nominis ipsius natura ac similitudo non absonat, vices atque locũ sustinet. Cumque in homine non modò domus alicuius, verùm etiam ciuitatis forma consideretur, meritò tunc os velut præcipua ciuitatis porta censetur, licet tum & alij sensus portæ possint nuncupari. Quemadmodum autem porta ciuitatis non attentè custodita, ciuitas in periculo versatur, immò quasi perdita reputatur, si tam crassa negligentia siue noctu, siue interdiu committatur, dum eadem ciuitas arctissimè ab hostibus obsidetur, eique in singulas horas struuntur insidiæ: ita (dicit Responsio) Vrbem aperit, qui os suum non custodit, & quasi custodibus ipsis cæsis hostem aduocat. A B

Prou. 13.

Corpus humanum instar domus & ciuitatis.

Oris negligentia in loquendo.

Negligentiam hanc supinam & in loquendo incuriam tam periculosam esse, tantumque adferre detrimenti, fusè in LII. Capite ostendimus: quocirca vnam tantùm eam ad rem producam sententiam, ex qua prior Responsionis pars desumta est. Ita Sapiens: *Sicut vrbs patens & absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo continere spiritum suum.* Quid aptius euidentiusque proferri queat quo ad oculum ostendatur quod dicimus, eum quasi ciuitatis portam pandere & mœnia diruere, excubias profligare, & voluntati hostium exponere, qui nullam habet eorum quæ loquitur rationem? C

Prou. 25.

Oris negligentia in comedendo.

At nunc videamus, quomodo hunc eundem circa curam sui committat errorem, eidemque suam ciuitatem, se videlicet, exponat discrimini, qui in edendo & bibendo oris laxat repagula, & curam omnem seponit. Pandit is portas, certum est & manifestum; sed præcipuè quòd custodes ciuitatis suę profliget, & hostes assiduè circumiacentes, insidias struentes, ingressum quærentes insuper aduocet, iam consideremus. D E

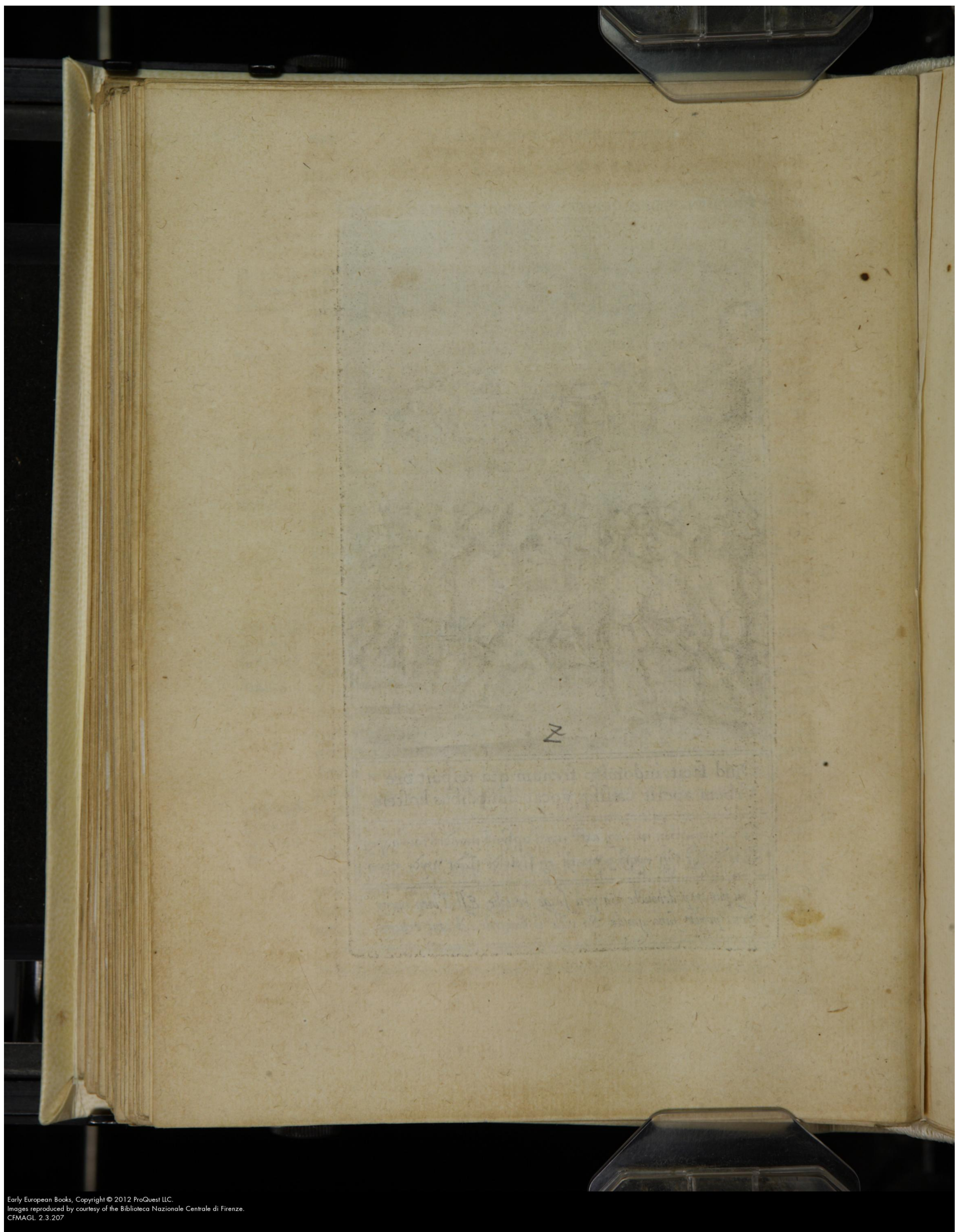
Fieri namque potest vt portę interdum patescant, & nullum tamen inde sequatur incommodum: quemadmodũ in finitimis ciuitatibus interdiu

Quid facit, indomito frenum qui respuit ore?
Vrbem aperit, cæsisq; vocat custodibus hostem.

Die tswyghen niet en acht, noch op syn mondt toeknopen:
Die doodt syn eyghen wacht, en stelt de stadt wydt open.

Qui par trop debouche, Sa peu saige bouche, Est il bien muny?
Sans porte, sans garde, Sa ville il hazarde, A tout ennemy.

interdiu patent; sed fideli adhibita custodia, quæ videat qui exeant ingrediantúrve, quid inuehatur aut euehatur, res citra periculum est, citra certum saltem nocumentum. At apertis portis etiam vigiles interimere, hoc ciuitatem perdere est. Dicit sacra Scriptura, militiam *Iob 7.* esse vitam hominis super terram: ergo tempus insidiarum, proditionis, quotidianorum discriminum, & plurima mortis imago. Debet igitur indefessa portis ciuitatis nostræ adhiberi custodia, aut alioqui deploratæ est salutis, si patentibus portis, dirutis euersisque vndique
F mœnibus etiam excubitores trucidentur. Id fit autem non tantùm, vt dictum est, quiduis effutiendo, & ori in loquendo concessa licentia: verùm etiam & præcipuè, dum inter edendum & bibendum nulla adhibetur moderatio aut cura: sed inordinatæ cupiditati subseruiunt omnia; dum quantum quodcunque, & vbicunque malo appetitui lubuerit, ventri obeditur & gulæ. non attendendo, an hostis an amicus sit qui portam hanc ingreditur: nil curando quis quid inferat efferatve. Interim supinus ille ciuitatis suæ custos & dominus sensim insensatur, dum cibo potuque repletur, & à crapula absorbetur. In peccati somnum illabitur, corde iam grauato omnibus illis quæ improuidè ingessit, & quæ tam auido oris, linguæ, & gutturis studio inuexit in vrbem. Et ita (prô dolor!) ratio, sensus, memoria, intellectus, verecundia, timor, cura, Dei cognitio, conscientia, & quidquid excubias agere consueuit, à blando ebrietatis dæmonio profligatur & opprimitur. Venitque ciuitas (quæ ipse homo est, cui à supremo domino cura commissa erat) in extremum discrimen extremamque vastitatem iustæ custodię defectu. Illa tum ab omnibus cælestibus opibus, & gratię thesauris, armis, munimentisque spiritualibus spoliatur; & inhabitantes virtutes dotesque diuinæ, vt eius ciues, perimuntur.

Gulosus, supinus suæ ciuitatis custos.

A Tunc de tali homine dicere licet illud Propheticum: *Princeps cocorum destruxit Hierusalem*. quod per Nabuzardan ducem militum Babyloniorum, in Hierosolymitanæ ciuitatis deuastatione sub Sedecia rege factum est; hoc aptè D. Gregorius ventri gulæque attribuit in homine, quando ille per crapulam in certam animę perniciem venit. Sic enim ait nostræ intentioni valdè accommodè: Venter est hic princeps; cui magna cura à cocis impenditur, vt ipse delectabiliter cibis impleatur. Hierusalem est fidelis anima, quando illic per conscientiæ tranquillitatem vera est pacis visio, & cum voluntate diuina concordia.

Ierem. 5 secundùm 70. 4 Reg 25.

Gregor. 2. Parte, Curæ Pastor.

Tam parùm autem quibusdam hominibus est sensus atque prudentię intus, ad benè ciuitatulam suam contuendam; tamque multum oris foris & inexpletæ effusionis, vt non parùm ob hanc causam ipsorum periclitetur anima quam modò ciuitati comparamus. Non immeritò eiusmodi inertes vanique homines lepida illa facetia ad maiorem cautelam perstringantur, qua Diogenes erga Myndios vsus legitur. *Diogenes Myndiis.*

legitur. Myndum enim aliquando profectus, cùm videret magnas portas & exiguum oppidum, Viri (inquit) Myndij, Claudite portas, ne ciuitas vestra egrediatur.

Curandum est igitur vnicuique & solerter aduigilandum, ne ciuitas nostra Hierusalem in nobis per ingluuiem & oris incuriā hostium pateſiat libidini. Et ęquali vigilantia attendatur quid foras per oris portam prodeat in loquendo, & quid intromittatur ventrem paſcendo. Quocirca teneat Sobrietas in porta custodiam, & Timor Domini excubias agat in specula: iuxta illud S. Petri consiliū, per gallicinium non oscitanter vigilare perdocti: *Sobrij estote & vigilate.* Qui enim sobrius non est, neque ad vigilandum est idoneus. Vtque magis excitet, ex metu addit rationem: *Quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* Hinc & Dominus ipse nos exhortatur ad vigilantiam: *Vigilate & orate.* Et pugnæ ratio, & hostis instantia, & propria imbecillitas nos vigilare assiduè, & auxilium fortioris implorare compellunt; hæc enim est calamitosę huius vitę miseria.

Excubiæ tutæ. 1. Petr. 5.

Matth. 26.

Quando verò transactâ militiâ partaque victoriâ triumphi tempus aduenerit; tunc qui fideles suæ ciuitatis custodes fuerint, commissamque sibi prouinciam rectè obierint, suamque Spartam pro meritis exornarint, illi cum magna laudis contestatione potestatem supra decem ciuitates à Domino vniuersorum accipiēt; hoc est, pro fidelitate, constantia, obsequio, compensationis ac mercedis loco, Regni cælestis hęredes ac possessores constituentur, in quo nouem chori angelorum cum omni Sāctorum exercitu velut decem efficiunt ciuitates. Eruntque tunc cum Christo dominatores cæli & terræ, pro eo quòd tantillæ terræ corporis sui curæ suæ concreditæ benè præfuerint, & in medio tot hostium tantorumque discriminum fideliter tutati sint.

Luc. 19.

Nunc animi gratiâ instituto nostro, ad maiorem oris in loquendo custodiam, quasi auctarij loco exempla & apophthegmata paucula adiiciamus. Careo loquaculus ab Isocrate oratore erudiri volebat. Sed is, Duplicem mercedem mihi dari, inquit, posco: alteram vt loqui, alteram vt tacere discas. significans non minoris artis ac pretij esse benè tacere, quàm benè loqui.

Bruſ. lib. 6. cap. 6.

Archelaus rex tonsori garrulo subinde roganti: Quomodo te rado, ô rex? Silendo, inquit. subindicando, non satis consistere, & multum loqui & officio suo rectè fungi. Lacedæmoniis ad publica conuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, singulis ostendebat fores, dicens: Per has nullus egreditur sermo. admonens nihil effutiendū, si quid liberiùs dictum esset in conuiuio. Sed longè excellentiùs veris id Christianis, quàm Lacedęmoniis illis (quos Tertullianus naturaliter Christianos appellat) obseruandum, quoad ostiū oris eiusque custodiam, tū quid per illud ingrediatur, tū quid egrediatur, vt iam dictū.

Plutarchus. in Regum Apopht. Idem.

Silen-

Silentij orisque seruandi studio, Agathon Abbas lapillum ori inditum per tres annos gestabat. Nouerat enim scriptum, non tantùm quod suprà posuimus: *Qui custodit os suum, custodit animam suam*: sed etiam quod additur: *Qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.* Paulus cognomento Simplex cùm quæsisset, essétne Christus prior Prophetis; insulsam interrogatiunculam silentio diluere iussus, per triennium nemini quidquam proloqui est ausus. Pambo cùm discere priùs quàm loqui proposuisset; audito pro prima lectione illo versu: *Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea*: Sat est, inquit; reliqua audiam cùm istud opere impleuero. In illo Tabernensi monasterio quod in eremo Scythica positum erat, Amos Abbas mille quingentis monachis præfuisse dicitur. Et cùm tot essent, horis quibus silentium indictum erat, sæpenumerò aduenę locum adeuntes, neminem ibi adesse putauerunt, donec interiùs ingressi, illos vel orantes, vel aliud in cellulis suis agentes cernerent. Sancti periculum oris norant, hinc tantam semper silentij freno curam eius habebant. Ideò rectè dicit Apostolus: *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam: huius vana est Religio.*

Prou. 15. *In vitis Patrum.* Silentij exempla. *Psal. 38.* *Iac. 1.*

Quoad oris custodiam in victu sumendo, cuius neglectu & incuria ciuitas nostra nō rarò ab hoste intercipitur, quia pręter hoc Capite tractata, etiam in LXV. Cap. de ea actum est: idcirco hîc tantùm nunquam obliuiscenda exempla in memoriam reducā. Primi parentes malam custodiam egerunt; & ideò cum pomo omnis etiam nostra calamitas corporis & animæ simul introiuit. Esau quoque negligens oris custos edulium gulosiùs ingerendo, primogenituræ iure priuatus est patrisque benedictione. Israelitę etiam ollas carnium, pepones, & simila Ægypti cupidè desiderantes, carnesque importuniùs à Deo impetrantes, simul iram diuinam portis oris hauserunt. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos; & occidit pingues eorum. Anxietas, cura, & solicitudo introitus huius (oris scilicet) in gula cauenda, nimis euidenter ex eo constat, quòd omnis ferè morbus illac intret, & intus grassetur: sed quòd etiam mors simul illac ad animam penetret, hoc omnem superat calamitatis mensuram.

Exempla custodiæ oris per sobrietatem à contrario sumta. *Psal. 77.*

Oratio pro diligenti oris custodia.

DEus omnium creaturarum conditor & gubernator, qui os nostrum in tui laudem, atque animæ & corporis nostri nutritionem condidisti: da vt illud sic custodiamus, vt nihil illac intret aut exeat, quàm quod tuæ diuinæ placitum est voluntati. Amen.

CAP. LXVIII.

Quis meruit summo penitissimus esse parenti?
Plurima cui virtus dedit vt sit humillimus idem.

Hebr. 11. Gal. 5. 1. Cor. 13. Fides per charitatem operans.

ERTVM quidem est, impossibile esse sine fide placere Deo, teste Apostolo: sed necesse est etiam virtutibus & bonis operibus operam dare; vt sit secundùm sacri eloquij normam Fides quę per charitatem operatur. Talis fides, & homo illam habens, Deo placet. Alioqui etiamsi tantam fidem haberet vt montes quoque transferre possit, charitatem autem non habeat, nihil est, neque ipsa Fides, neque ipse sic credens; atque ita Deo placere non potest; quemadmodum id & D. Paulus in se transsumta locutione grauiter asseuerat.

Rom. 8. Ephes. 5. Eccli. 30.

Dicit alibi idem Apostolus: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Sed qui per veram viuamque fidem, corpus suum velut hostiam viuentem Deo in eius obsequium & in odorem suauitatis offerunt, illi mirificè Deo placent. Quapropter prudenter vnumquemque Sapiens admonet, vtque omnipotenti Deo per vitę sanctimoniam placere conentur, instruit: *Miserere animæ tuæ placens Deo, & contine: & congrega cor tuum in sanctitate eius.* Ac si dicat: Animæ tuæ ipse, si quisquam alius, debes misereri; quæ alioqui sine te nec ab homine aliquo, nec à Deo seruari potest, quantumlibet ipse & totus mundus eius misereatur. Age igitur, tu tibi proximus esto, vt es verè; & animam tuam nudam vesti, pasce famelicam, cura quoquo modo indigentem, virtutibus excole, contine à malo, in omne bonum lætus effundere, & congrega ingentem meritorũ sanctorum thesaurũ: Hæ sunt enim tui cordis diuitię & deliciæ. Iacta cogitatum tuum, cor tuũ, & quidquid es, in Domino, & placebis ei, faciesque haud vulgarem cum tua anima, alioqui misera, misericordiam; placebis enim ei, cui placere est esse beatum.

Certum est igitur, vt initio diximus, necessariam ante omnia esse Fidem veram, sine qua impossibile est placere Deo; opus esse præterea operibus bonis, tanquam fructibus ex illa radice nascentibus, sine quibus Fides mortua est; atque ita Fides per charitatem operans necessaria, vt quis placeat Deo. Nunc ad rem veniamus.

Quis maximè placeat Deo.

Interrogatur non simpliciter, quis placeat Deo, vel quid in homine desideretur vt Deo placeat; sed quis maximè Deo placeat; quis inter amicos è primis, & filiorum charissimus censendus sit. Non quòd hoc quisquam in particulari queat cognoscere, nec hoc quæritur; sed quid reddat hominem Deo maximè gratum, charum, & commendatione dignum. Respondetur, illum cum primis placere Deo, cui plurima

virtus:

2. 3. 207

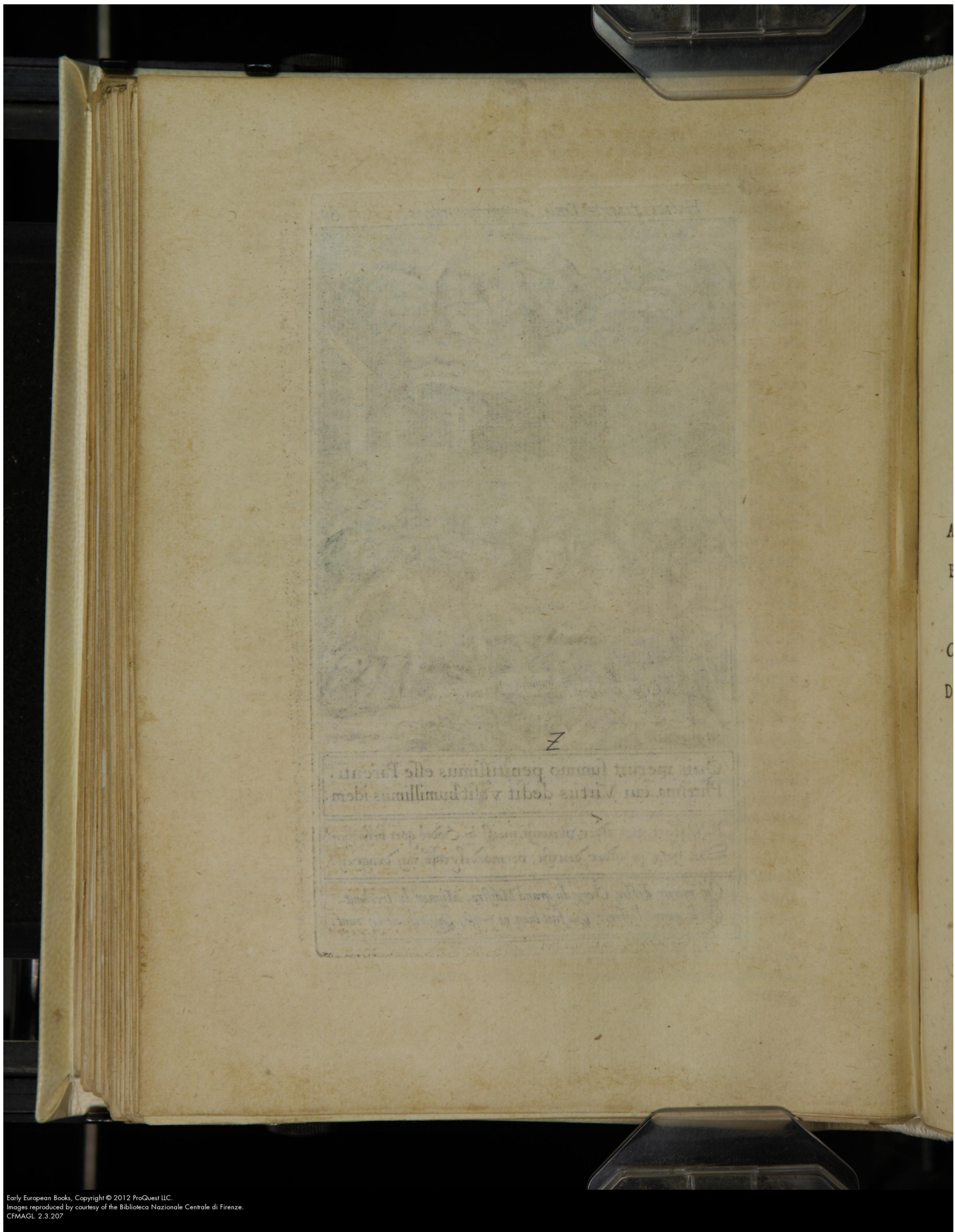
230a

Quis meruit summo penitissimus esse Parenti?
Plurima cui Virtus dedit vt sit humillimus idem.

Wie staet, met alder vreucht, meest in Godts goet behaghen?
Die hem in alder deucht, votmoedelyckst van draghen.

Qui merite d'estre, Chery du grand Maistre, Mignon du treshaut.
Qui le moins l'offence, Qui fait bien, et pense, Que rien ne luy vaut.

virtus: hoc insuper additur, vt idem sit & humilis. Nã, vt dicit S. Bernardus, non magnum est esse humilem in abiectione; magna prorsus & rara virtus est, humilitas honorata. Huc facit quod Sapiens sedulò commonet: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.* Quia etiamsi quis omnem mundi sanctitatem haberet, hoc est, quæ in mundo haberi potest; signa & prodigia faceret, & velut totius perfectionis speculum in omni virtutum genere excellentissimus ab hominibus iudicaretur; si tamen complacentiæ aut inanis gloriæ tinea se ingerit, totum illud virtutum tantarum ornamentũ corrumpit, & concidunt omnia. Non ignorabat hoc Iudith, quæ summa humilitate superbum illum Dei hostem aggrediebatur. Dicebat ea inter orandum: *Superbi ab initio non placuerunt tibi; sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.* Et quid mirum? Nam sicut superbus homo, quanto magis in eo dæmoni similis fit & propinquior, tanto etiam à Deo alienior redditur atque remotior: ita è contrario in humili, quò ille per humilitatem magis ac magis à diaboli natura recedit, eique fit dissimilior, eò magis ac magis appropinquat Deo. Ita vt Deus superbo tanquam suo hosti resistat, humili verò semper, vt sibi amico, plus fauoris concedat & gratiæ. Istud D. Petrus, & D. Iacobus apertè & in eandem sententiam A contestantur: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Ita Mardochæus post suam humiliationem euectus & sublimatus est ad B regium decus; & è diuerso, superbus ac fastuosus Aman turpiter depressus, & tandem proprio suspensus patibulo, quod Mardochęo curauerat erigi. Et quidem iuxta Domini sententiam, qui est futurus iudex & vindex omnium: *Qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat,* C *exaltabitur.* Maximę humilitatis singulare exemplar Diua virgo, humilitatis magistri Domini nostri mater castissima, summè ita exaltata D est: & superbissimus Lucifer in ima detrusus.

Virtutibus eminẽs, & humilis, idem. *Bernard. super Miss. est, Homi. 4. Eccli. 3.* *Iudith. 9.* *1 Pet. 5. Iac. 4. Hester 6. & 7.* *Luc 14.* Humilitatis magister Christus, & exemplar Maria.

Hanc humilitatis sublimitatem excellenti etiam gradu collocat D. Gregorius, nostræ sententiæ consentiens & fidem faciens: Humiles, inquit, dum se deiiciunt, ad Dei similitudinem ascendunt. Et Christus ipse in se suoque exemplo declarauit quod dicimus; humillimum, ac magnis tamen virtutibus præditum, Deo gratissimũ. Quia licet non rapinam arbitratus est, sed naturæ conditionem esse sciuit, se esse ęqualem Deo; dum tamen ita se exinaniuit, & formam serui accipiens, per summam humilitatem sic Deo Patri complacuit, vt eum summè exaltaret, nomenque daret quod est super omne nomen; facto suo testatus est, hanc excellentissimam esse ad Deum viam. Hinc Bernardus: Semper, inquit, solet esse gratiæ diuinæ familiaris humilitas. Debent igitur sine dubio verè humiles Deo esse valdè grati, si etiã familiares, quasi intimi amici. Sicut teste S. Spiritu per os sacratissimæ Virginis Mariæ innotuit, præ omnibus virtutibus quibus illa supra omnem

Humilitatis sublimitas. *Gregor. in past. Part. 3. Admon. 18.* *Philip. 2.* *Bernard. Homil. 4. sup. Missus.*

omnem comparationem eminebat, Deum respexisse humilitatem ancillæ suę: eoque magis illi eam placuisse, eique fuisse propinquiorem, quo & ipse altior, & fuit illa demissior. Iuxta illud Prophetę regij: *Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit.* Magna profectò affinitas conditionum, quę nec spatiorum intercapedine diuellitur; humilis, inquã, & Dei: immò quę eo maiori arctiorique nexu coniunguntur, quo & naturę Diuinę sublimitas, & hominis se humiliantis vilitas, longiùs à se mutuo distare videntur. E contrà superbos à longè cognoscit: quia quo se magis exaltant, eo ipse ab illis magis recedit, propter conditionũ diuersitatem. Quocirca humilitati danda est opera, vt Deo placeamus, ipsique sociemur, cui soli adhærere bonũ est. Vnde rectè D. Gregorius: Humiliare, & apprehendisti. Et D Ambrosius: Quisquis cupit Diuinitatis tenere fastigia; humilitatis ima sectetur. Quibus & aliàs idem doctor cõformiter sic loquitur: Vis capere celsitudinem Dei? cape priùs humilitatem Christi. Magnum reuera compendium, vt ad summum montis excelsi verticem facilè perueniatur, pedem eiusdem in imo apprehendere.

Psal. 137.

Gregor.

Ambros.

Ex quibus omnibus clarum est, vt quis Deo placeat, non satis esse Fidem, virtutes, ac bona opera habere, sed in primis magna esse opus humilitate; quæ virtutes cæteras cõgregat, congregatasque conseruat. Alioqui vt dicit Gregorius: Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum puluerem portat.

Gregor. in 3. Psal. Pœnitent.

Iuxta Responsionis igitur sententiam, ille meretur summo parenti Deo esse penitissimus quisquis & vitæ est sanctitate clarissimus, & tamen præ humilitate sibi infimus videtur. Quod D. Hieronymi sententiã comprobatur & concluditur in hunc modum: Nihil (inquit) est quod nos ita & hominibus & Deo gratos facit; quàm si vitæ merito magni, & humilitate infimi simus. Qui verò illi sint in particulari, nouit ipse solus, qui corda scrutatur & renes Deus: vt in sequenti Capite dicetur.

Hieron. ad Celantiam.

Summa huius Capitis.

Ad præcellentem hanc profundissimæ humilitatis lectionem rectè mundo manifestandam & commendandam, ipse supremus omnium Dominus Dei filius Iesus Christus de sinu patris in terrã vênit: seseque nouę huius ac despectæ planè Philosophię præceptorem dedit: nos omnes ad se conuocans, & ad studium huius professionis excitans: *Venite ad me omnes, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Verùm nos stulti & tardi corde primum nostrum Alphabetum nec capimus, nec retinemus; quæ supra nos semper sentientes. Vnde non importunè Heraclius Imperator à Zacharia Episcopo Hierosolymitano huius nostræ lectionis admonebatur; quum enim auro & gemmis ornatus crucem Christi ferens, vt eam in monte Caluariæ honorificè collocaret, insistere in porta coactus esset, nec vlteriùs progredi valeret;

Christus ad docendam humilitatem vênit.

Matth. 11.

Paul. Diac. lib. 18.

Exemplũ humilitatis in Heraclio.

leret; dixit ei Zacharias: Vide, Imperator, ne isto triumphali ornatu in cruce ferenda parum Iesu Christi paupertatem & humilitatem imitere. Tum Heraclius, abiecto amplissimo vestitu, detractisque calceis, ac plebeio amictu indutus, reliquum viæ facilè confecit. Quis non maxima animi sui voluptate eo induatur habitu, quo Christum scimus Patri fuisse gratissimum; & eius exemplo, quotquot vnquam Deo placuerunt, singulariter acceptos fuisse? Hoc insigne Christi & velut vestis est; hac quasi notâ suos à vanè inflatis mundi cultoribus internoscit.

Quid mirum itaque si superbi Deo non placeant, quibus nulla est cum ipso parilitas vel similitudo: nihil sui in eis animaduertit. Neque ob id etiam eos exaudit, quia excelsi & sublimes, humiles ipsius aures (humilibus familiares & accessu faciles) nequeunt inuenire. Lepidum illud Aristippi dictum his meritò suggeratur. Cùm ille à Dionysio quidpiam postulans non audiretur, ad pedes regis se abiecit, & impetrauit. Reprehensus ab aliis quasi hoc Philosophum dedeceret: Nihil hîc culpæ, inquit: quia Dionysius aures habet in pedibus. Humilium semper Deo placuit deprecatio; superborum verò fastidit iactantiam: quod in publicano oculos atque animum demissè depriméte, & in fastuoso Pharisæo se superbè efferente ipse Christus designauit. *Luc. 18.*

Duorum istorum oppositam status & agendi rationem egregiè nobis depingit in hunc modum Chrysostomus: Geminos aurigas & duas bigas in stadio positas sermo præsens proponit. In altera quidem iustitiam cum superbia; in altera peccatum & humilitatem. Et vides, bigam peccati superare iustitiam, non propriis virtutibus, sed humilitatis coniunctæ. Illam verò deuictam; non fragilitate iustitiæ, sed mole & tumore superbię. Nam, sicut humilitas per sui eminentiam, peccati pondus superat, & saliens attingit Deum; sic superbia ob sui molem, de facili iustitiam deprimit. Hæc igitur fastus inflatio ab ipsis cælis potest deprimere non cauentem; humilitas verò & ab ipsa abysso reatuum hominem sublimare. *Chrysost. super hunc locum.*

Oratio ad obtinendam humilitatem.

Nvnquam tibi, ô Domine, ab initio superbi placuerunt, sed mansuetorum atque humilium semper tibi placuit deprecatio; Da nobis, quæsumus, virtutem humilitatis; vt super hoc fundamento tale virtutis ædificium valeamus exstruere, cuius culmen ad regnum pertingat æternum. Amen.

CAP. LXIX.

Quãtulus aut quantus iusto est examine quisque?
Tantulus aut tantus, quantus stat lance Tonantis.

Quanti quisque sit pretij.

ADMIRATIONE & animaduersione digna est ista Interrogatio; nam contentiosam illam ac fanaticam terminat litem, quæ vniuersum ab ipso initio agitauit terrarum orbem; & nostro, si vnquam aliàs, seculo efferuescit. Hoc enim sibi quisque prærogatiuæ vendicat, vt sibi summo iure persuadeat, se non solùm aliquid esse, & quantũ alius quilibet sui amans, verùm etiam aliis longè antecellere. Adeò vt œstrum hoc pungens, stimulansque illa cupiditas, qua quis maior, melior, doctiorque aliis sibi videtur, neminem propè intactum prætereat. Sed vnumquemque suscitat, commouet, & incendit, etiam non raro, vbi aut nulla, aut exigua est vanæ huius titillationis materia, qua sibi in aliquo complaceat. Nam docet experientia, neminem ita esse deiectę conditionis, ita omni dote destitutum, siue in anima, siue in corpore, siue in huius vitæ substantia, quin sibi facilè persuasum habeat, se aliquid esse, se non esse miserrimum, abiectissimum, quique omnibus sit posthabendus. Dicit tamen Apostolus, non de talibus tantùm quibus res tam angusta domi, verùm etiam de quolibet mortali, licet omnibus instructissimo: *Si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit*. Quapropter benè sanctus Iacobus inanes huiusmodi vocat: *O homo inanis!* Quia quando non solùm quid foris appareat, sed quid intus reuera sit, attenditur; deprehenditur inanis tantùm esse species sine substantia, instar simulacri pro homine viuo. A

Communis hominum contentio, Quis eorum videatur esse maior.

Gal. 6.

Iac. 2.

Ratio scrutandi valoris proprij.

Docet nos propterea loco prædicto D. Paulus, quo argumento cognosci queat, quanti in veritate simus; quidve loco infallibilis signi sit, quo videatur quid de re ipsa sit sentiendum. Sic inquit: *Opus suum probet vnusquisque*. Quia cùm remedium vitandi elationem sit propriorum defectuum consideratio, quando quis suum proprium opus expendit & probat, si bonum est, non gloriatur nisi in Domino, quia cogitat; *Gratia Dei sum in quod sum: & cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus.* Sin reprehensibile est opus proprium; habet quo se humiliet, non quo se aliis præferat; sicut ille stultè de se sentiens ac loquens: *Non sum sicut cæteri hominum.*

1. Cor. 15.
Luc. 17.

Luc. 18.

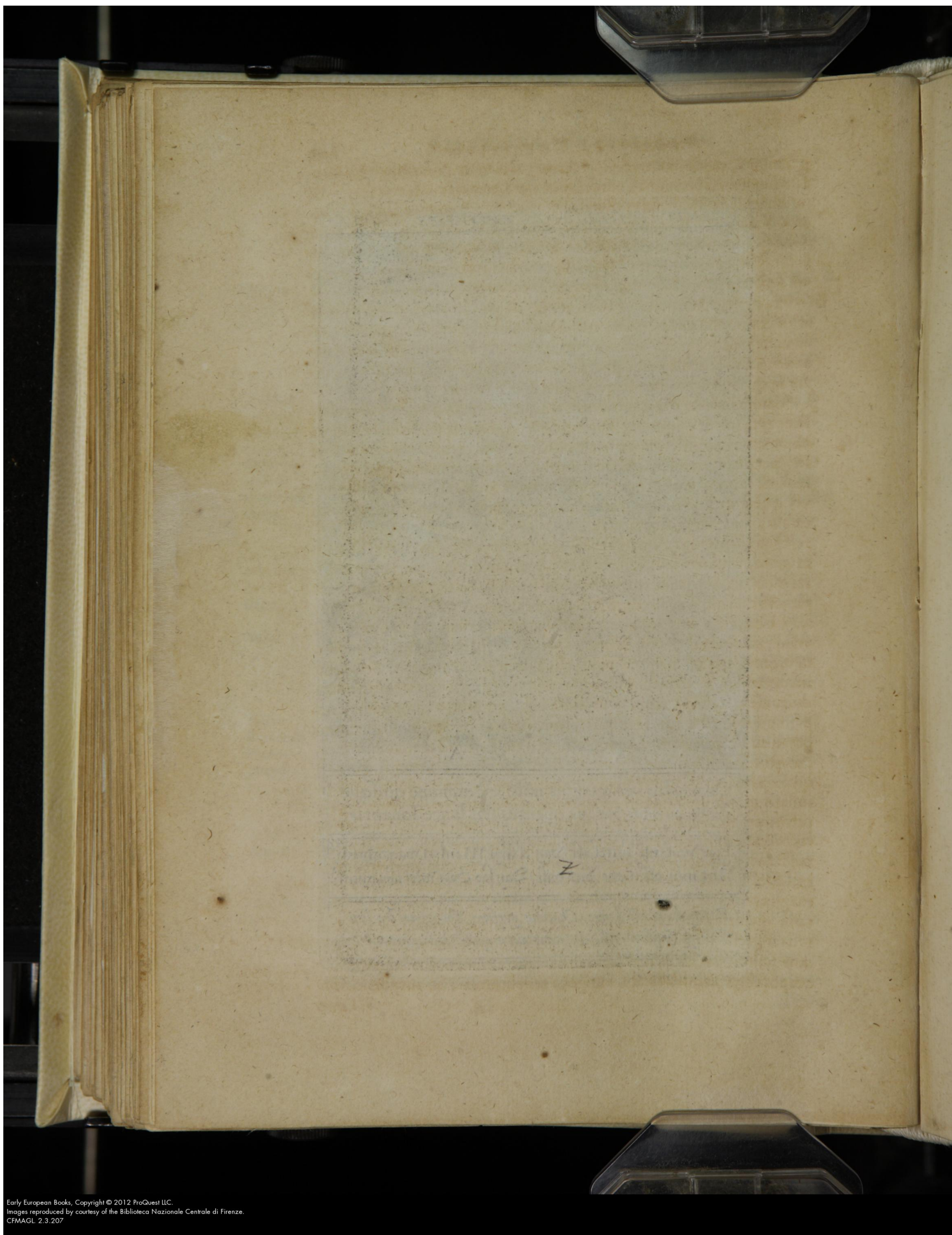
Atque ita qualiscunque sit homo, seu bonus, seu malus, si sui probationem ex probatione operis sumat, vt debet, quia arbor ex fructu cognoscitur; non se inani gloria efferet, sed etiamsi gloriandi materia subesset, in semetipso tantùm gloriam habebit; sibi gaudens & congratu-

Quantulus aut quantus iusto est examine quisque?
Tantulus aut tantus, quantus stat lance Tonantis.

Hoe veel oft luttel ist, van elcken Mensch waerachtich?
Niet min oft meer (diet wist) Dan soo Godt weet almachtich.

De combien est bonne, Chacune persone, En ce nostre lieu?
Elle est tousiours telle, Et point autre qu'elle, Est aux yeux de Dieu.

gratulans, atque in Domino glorians: & non in altero, hoc est non in laude alterius, neque in consideratione alterius, cui se præferat: sed vt dicit idem Apostolus: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Vera igitur hominis cognitio ex re ipsa, non ex inani persuasione aut externa apparentia sumenda est: iuxta id quod Dominus Samueli dicebat, cùm venisset vt Dauidem in medio fratrum suorum vngeret regem: *Homo videt ea quæ parent; Dominus autem intuetur cor.* *1. Cor. 1.* *1. Reg. 16.*

B Hæc igitur humanum genus vexat insania, vt non tantùm se quilibet quippiam esse persuasum habeat, verùm etiam aliis putet æqualem, atque adeò preferendum: iuxta illam ferè pruriginem quæ Apostolos adhuc incultos & imperfectos molestabat; qua frequenter inter se quærebant, quis eorum videretur esse maior. *Luc. 22.*

Vanitas autem ista duobus istis nititur fundamentis, ex quibus scilicet ipsa sumit originem. Primùm est, quòd ipse ita de se sentiat, ex alicuius rei consideratione in qua sibi complacet: alterum, dum vana ista persuasio ex assentatorum laudibus tantùm oboritur. Ad has tibias & cannas inanes saltat omnis mundi Stultitia ac inanis Gloria: vel quòd quisquam magnus sibi & in suis oculis videatur, vel quòd ab aliis laudetur & magni fiat. Vanitas complacentiæ duobus nititur fulcris inanibus.

Quæritur igitur, quanti verè sit quispiam faciendus, hoc est, quàm magni vel quàm parui verè sit pretij. Num quanti se ipse, vel mundus facit? Non. Neque enim ille lapis est Lydius, quo valor hominis exploretur. An fortè è contrà tam parui est homo pretij quàm vel ipse se iudicat, vel à mundo æstimatur? Nec hoc quidem. Qui humiles se viles existimant; & sancti mundo sunt despectui. Quid ergo sentiendum? quanti quisque pretij est? Dicemus paulo pòst. Sed priùs incertitudinem vtriusque iam agitati iudicij fusiùs explicemus, quandoquidem omnis error, & se stultè attollentium, & alios temerè deprimentium, ex his fontibus promanat. Incertitudo ęstimationis pretij ex propria complacentia hinc clara est, quòd tanto vilior semper quisque est habitus, quanto se ipse facit pluris: & tanto stultior, quanto sapientior sibi videtur. Exemplo est Nabuchodonosor, ob similem gloriæ inanitatem ex hominum consortio eiectus, & per septennium ferarum consors factus. Exemplo est & Aman (cuius ob id crebrò meminimus) qui præ eiusmodi fatuitate & sui æstimatione nesciebat quid ageret; & ligno, quod alij præparauerat, affixus interijt. Sic Theodas quidam, dicens se aliquem esse, quasi à Deo cum magna potentia & sapientia missum: sed mera erat vanitas, & ideò cum quadringentis viris, quos ea persuasione seduxerat, ad nihilum redactus est. Ita Simon Magus, dicens se aliquem magnum Prophetam scilicet vel Deum: at fumi instar, quo altiùs euectus est, adeoque corporaliter ministrantibus angelis tenebrarum, eo turpiùs orante Discussio quęstionis valoris veri. *Dan. 4. & 5.* *Esther 7.* *Act. 5.* *Act. 8.*

S. Petro deiectus est. His adiungo omnes eos qui fallaci proprio iudicio sibi magni videntur; quorum primi sunt hæretici, sapientes in oculis suis, & magna de se sentientes, cum totius Ecclesię contemtu. Quoad proprium igitur cuiusquam de se iudicium, pro apostilla in margine ponendum: Nihil. quia vt iniquum & fallax repellitur.

Quoad aliorum etiam totius mundi de aliis censuram, illa quoque incerta est. Nam mundus vt plurimùm contrariũ iudicat: iuxta Prophetæ testimonium: *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem; & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Error iudicij huius, exemplo Christi ad oculum conuincitur & confutatur: cùm ipse omnia illa elegerit & amplexus sit, quę mundus odit & persequitur: vt sunt paupertas, humilitas, abiectio, infirmitas, tolerantia, &c. in rebus, in personis, in modo agendi, tam quoad se, quàm quoad suos. Vnde Apostolus: *Videte vocationem vestram, fratres; quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles. Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt,* (iudicio seculi) *vt ea quæ sunt, destrueret; vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Sed qui gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est; sed quem Deus commendat.* Non igitur vera hominis æstimatio ab ipsius pendet arbitrio; siue se iactitet, siue se deprimat: nam vt neque superbi iactantia veram pretij magnitudinẽ statuit, ita nec humilis propria demissio veram arguit vilitatem. Nec verò pendet iudicium ab hominum censura, laudis vel contemptus, quia bilanx & statera mundi dolosa est. A quo igitur pendet pretij cuiusque sententia? hoc quæritur. C

Isaiæ 5. *1. Cor. 1.* *2. Cor. 10.*

Respondetur, tantum quemque esse verè, quantus apud Deum est. Vt ille namque solus nouit omnia, immò & cordium secretissima; ita solus quoque iustus rerum omnium est æstimator & censor. D

Hoc est quod Apostoli aliquem in locum Iudæ electuri orantes dixerunt: *Tu Domine, qui nosti corda omnium.* Et quod D. Ioannes de Christo testatur: *Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eò quòd ipse nosset omnes: & quia opus ei non erat, vt quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat, quid esset in homine.* Item aliàs Apostoli Christo: *Nunc scimus, quia scis omnia: & non opus est tibi vt quis te interroget, in hoc credimus quia à Deo existi.* Et ipse de se, vt æterna veritas, veritati dat testimonium: *Ego sum scrutans renes & corda.* Et quoad cor, & quoad corpus, omnia solus perspectissima habet; & propterea solius ipsius est de homine verum iudicium, vt & iusta retributio. Vnde addit ibidem: *Dabo vnicuique secundùm opera sua.*

Act. 1. *Ioan. 2.* *Ioan. 16.* *Apoc. 2.* *Sap. 1.*

Oculus Dei secreta cordium rimatur & renum.

Secreta hæc & certa Dei inspectio, cognitio, & de hominis pretio censura oculo cęlesti librũ sigillis clausum intuenti comparari potest, E

in

in quem oculus humanus, tametsi acutissimus, nequit penetrare. Exteriùs tantùm intuetur homo, & dum eo obtutu de interioribus, vbi pretium latet, loquitur & iudicat, hallucinatur & errat. Deus solus librum cordis nostri vel omnibus mundi atque humanæ sapientiæ signaculis obseratum introspicit, & infallibiliter æstimat. Nam iidem hi libri in extremo ac tremendo illo iudicio aperientur, & ex ipsis sententia proferetur irrefragabilis, vt ab indubitata iudicis scientia & æquitate causæ profecta. Et tametsi tunc libri conscientiarum toti fient mundo conspicui, nunc tamen latent & clausi sunt, soli diuinæ maiestatis oculo aperti.

Extollat se igitur qui volet quantum volet: foris librum video, nescio quid scriptum sit intus: ac proinde iudicare de re ipsa non possum. Si iudico esse magnum, probum, sapientem, de exteriori tantùm specie, quodque oculis patebat, velut de exteriore corio libri iudico. Ita si ex incertis quibusdam indiciis alium quempiã reprobaro, hunc illi postposuero vel prætulero, cæcus de coloribus iudico. Quia sicut cæco colores, & quęcunque sub aspectum cadunt, incognita sunt; ita vera virtus aut vera cuiuspiam malitia, quæ sub solius Dei notitiam cadunt, nos fugiunt. Vanitas se exaltantiũ.

Viderint igitur qua basi suum iudicium fulciant, qui tam leuiter & temerè de proximo loquuntur & iudicant: nunc aliquem vsque ad sidera extollentes, qui fortè coram Deo despectissimus est: nunc alium luto platearum indigniùs conculcantes, & omnium ludibrio exponentes, qui tamen apud Deum summo in pretio habetur. Ita cęcutitur in iudiciis. Viderint non minùs illi, qui præ fastu & philautia se aliis inaniter præferunt.

Quàm magnus igitur, vel quàm exilis sit quisque in virtutum ęstimatione (prout cuiusque rei pretium à præstantia sumitur) hoc soli Deo cognitum est. Sicut suprà ex D. Paulo docuimus: *Ille probatus est, quem Deus commendat.* Et sicut accommodè nostro proposito dicebat olim S. Franciscus, refertque Thomas de Kempis: *Quantus vnusquisque est in oculis Dei, tantus est, & non ampliùs; ait humilis Franciscus.* Si quis hæc contra, ausu temerario voluerit appellare; viderit ille, ne post diligentiorem rei inspectionem, exactioremque causæ discussionem & examen, dicatur ei quod Balsasari Regi Babyloniorum tribus verbis in pariete descriptum fuit, & à Daniele in hunc modum interpretatũ: MANE: *numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud.* THECEL: *appensus es in statera, & inuentus es minus habens.* PHARES: *Diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis.* Tunc tam præfractè insipiens & insolens, seriùs suoque nimio damno perdiscet, quàm fraudulenta res sit sibi complacere, sublime de se sentire, & mundi laudantis iudicio stare; & non humiliter se in conspectu

1. Cor. 10.

F Thomas de Kempis, l. 3. cap. 55. de Imit. Christ.

Daniel. 5.

Dei gerere: cui & omnia cognita sunt, quique iustus æstimator est omnium.

Contrariũ iudicium Dei à iudiciis hominum per exempla exhibitũ.

Atqui vt vniuersa clariùs ante oculos quasi in tabula depicta conspicemur, aliquot exempla proferamus, in quibus ex diametro repugnantia videamus iudicia, Dei veri inspectoris, & mundi hallucinantis. In primis, quid de Abel, de Iacob, aut de Ioseph mundus sentiebat? quod erat de eis hominum iudicium? Pro iis habebantur, pro quibus nunc eiusmodi habentur qui modesti, iusti, & timentes Deum sunt: ij pro simplicibus quidem & rotundis habentur; sed nihili fiunt apud mundum respectu eorum qui subtiles, audaces, & viuaces sunt, prout vitia virtutum veste palliari solent. Hoc est, non censentur eiusmodi (licet æqui & boni) cum versutis, temerariis, præsumtuosis, sciolis, & factiosis comparandi. Longè alia de Cain, de Esau, de fratribus Ioseph, industriis, solertibus, motu & actione plenis, opinio apud sæculum. Interim alia prorsus Dei censura & æstimatio, planè aliud iudicium, Abel, Iacob, & Ioseph longè fratribus eorundem anteponentis. Et ita semper stultis mundi iudiciis cum certo Dei iudicio accidit.

De diuo Gallicano mirè conuerso. *Sabellicus lib. 2.*

Quis vnquam humanæ censuræ virgula filum veritatis attigisset, quando pluris fuerit faciendus diuus ille Gallicanus; an quando Romani dux exercitus, cùm post Thraces, Dacos, & Scythas bello domitos, Constantiam Constantini Principis filiam sibi matrimonio locatam ac benè conuenientem cum immensis opibus haberet, totique mundo esset admirandus; an quum his omnibus relictis, Christianæ pietatis & humilitatis cultum amplexus est; cœpitque pro Cęsaris genero miles esse Christi, cuius vel solum nomen mundo erat execrabile; & Ecclesiæ subesse militiæ, qui Romanæ præfuerat? An item illi magnificentius fuerit hostes vincere, opibus & honoribus abundare, & à mundo in sublime ferri, an in Christi familia abiectum esse, religioni se obstringere, hospitum pedes lauare, mensam sternere, & alia humilitatis officia, quæ mundus abhorret, impendere?

Surius tom. 3. in vit. Io. Damasceni, Maij 6.

Sic & de Ioanne Damasceno rogari posset, quando pluris fuerit æstimandus, an cùm in sæculo nobilis, an verò cùm simplex monachus factus est? Quando maioris ponderis & pretij in mundi statera fuisse eum existimabimus? an cùm Damasci in foro omnibus venerandus, & prę vestium, opum, & generis splendore suspiciendus visus est; an cùm in eodem foro, veste sordida ac pannosa, cum corbibus à collo pendentibus, ab Abbate suo Saba missus, ridiculus mercator consedit; ac duplo pluris ex obedientia merces suas faciens quàm iustus erat valor, ludibrio ab omnibus exceptus est, vbi notus & antea tantopere fuerat honoratus? Deinde, quis eum tunc quoque pluris fecisset, quando potiùs quàm à Religione suscepta tamque inexhaustæ humilitatis philosophia dimitteretur, cellularum omnium secessus

quotidie

quotidie exhaurire & purgare maluit? Sed Deus planè aliter iudicat quàm mundus.

Ita & Simeon ille Salus dictus, elusit mundi iudicium coram hominibus. siquidem stultus reputabatur; sed erat sapiens Deo. Is teste Euagrio & Leontio, cuius & Acta Nicænæ posterioris Synodi fidem faciunt, omni inanis gloriæ cupiditate abiecta, quanquam sapientia cuiusque generis & diuina gratia refertus esset, tamen his qui eum minimè norant delirus visus est. Inter alia narrat Leontius, duos Patres monasterij cuiusdam prope Emesam (natale Simonis huius Sali solum) inter se de lapsus Originis causa & origine dissidentes, ad Abbatem Ioannem in terra sancta commorantem pro dubij decisione profectos, ab illo ad Simeonem hunc velut ad certius oraculũ fuisse remissos. Cumque accedentes eum lupinos rodentem inuenissent, alteri illorum, qui stultum illũ esse in corde iudicabat, tantam impegit alapam vt per triduum senserit; dixitque ei Simeon: Cur vituperas lupinos? fuerunt madefacti quadraginta diebus. ieiunarat siquidem exemplo Christi dies noctesque quadraginta. Origenes verò ex eis non comedit (inquit) quoniam mare subiit, & non potuit egredi, & fuit suffocatus in profundo. Ista symbolicè de Origene Simeon; quòd deserens ille Christianam benè probatam simplicitatem, per lupinorum esum repræsentatam, cùm plus sapere vellet quàm oportet sapere, euanuit in cogitationibus suis: & putans se sapientem esse, verè stultus factus est. Istiusmodi igitur ludibrio Simeon Origenem cum Origenistis voluit condemnasse: dum interim ipse à mundo delirus, fatuus, & insanus iudicaretur; sed Deo tanto sublimior erat sapiens.

Surius to. 4 1. Iulij. Simeon Salus. *Euagrius. Leontius.*

Ita & sancta Elizabeth vidua, S. Brigitta, S. Clara, & præ omnibus sanctissima ac gloriosissima Dei genitrix virgo Maria, tanto in Dei oculis sublimior, quanto in propriis humilior, & in seculi iudicio despectior. Caueat sibi quisque igitur, ne vel ipse sibi magnus videatur, neque mundi nitatur iudicio; sed studeat Deo placere, & ipsius se conformare sententiæ, à quo & vltimam est accepturus.

Oratio ad humiliter de se sentiendum.

SEmper ad altiora conatur, magniq; fieri desiderat humanum ingenium, sed veram celsitudinem nõ quærimus: elide in nobis, Domine Deus, stimulantem hunc propriæ exaltationis vermem, vt ad perfectam nostri cognitionem humilitatemq; perueniamus, quandoquidem talium est Regnum cælorum. Amen.

CAP.

CAP. LXX.

Quò ferar, afflictis inopino turbine rebus?
Mentem aduerte Deo: melioraque præcipe votis.

In aduersitate consilium.

NEMO facilè determinarit vtrùm facilius sit, an aduersa fugere, an verò in aduersis reperire consilium, quando illud antea non prçuideris, nec te contra obuentura munieris. Sic D. Augustinus: Non facilè inueniuntur in aduersitate præsidia, quæ non fuerint in pace quęsita. Quocirca opportunè nos ista Interrogatio nostri commonet officij, vt sciamus in quo præcipuè sit collocanda fiducia, & ad quod proximè fugiendum solatium ac consilium, quando afflictis rebus inopino quasi turbine corripimur: præsertim si constantis more viri, clypeo patientiæ & prouidentiæ in omnem euentum præmuniti non fuerimus. Vt sciamus, inquam, quid tum facto opus; & de cetero, quo animo esse nos oporteat ad omnia similia quæ in posterum possent accidere. Innumera siquidem incommoda caput nostrum quotidie circumuolant, tum quæ corpus, tum quæ spiritum concernunt. Neque ferè transit dies, quin vel aliquid aduersi repentè oboriatur, vel meritò debeat exspectari.

August. in Epist.

Verum solatium sanumque consilium.

Quæritur igitur quid consilij in tristi aliquo euentu, vndecunque ille prosiliat, & qualiscunque sit tandem? Dicit Responsio: Mentem aduerte Deo. hoc est, conuerte te ad Deum, & bono estò animo. Vtque præstantiam huius consilij meliùs cognoscamus, audiamus quid dicat Cicero: Ratio in consolando plurimùm valere debet. hoc est, præcipua vis, totumque solatij ac consilij fundamentum in ratione consistit: sine qua friuola & debilia sunt omnia, quæ in medium consolandi vel consulendi gratia proferuntur. Eiusmodi sunt Christiana & diuina solatia in ratione fundata, & ob id solida ac efficacia. Ita diuus Paulus volens Thessalonicenses consolari, vt non contristarentur sicut & cæteri qui spem non habent, non verbis tantùm consolatoriis, sed ex Resurrectionis certitudine ratione desumta, illos solabatur: exhortans vt seinuicem verbis illis, verbis efficacibus, verbis rationem proferentibus, & verbis realibus consolarentur. Mundus, exclusa recta solatij veri ratione, verbis communiter solatoriis vtitur, casum deplorando; miseriam vel extenuando, vel etiã exaggerando; non modò nihil veri solatij afferendo, sed nec parùm subinde dolorem augendo.

Cicero.

1. Thess. 4.

Luc. 7.

Aliter Saluator ac consolator optimus Christus, viduam vnici filij mortem cum turba collacrymantem solatus est, dicens: *Noli flere*. Idque solida ratione, non mundi more, qui solùm id solandi gratia ita

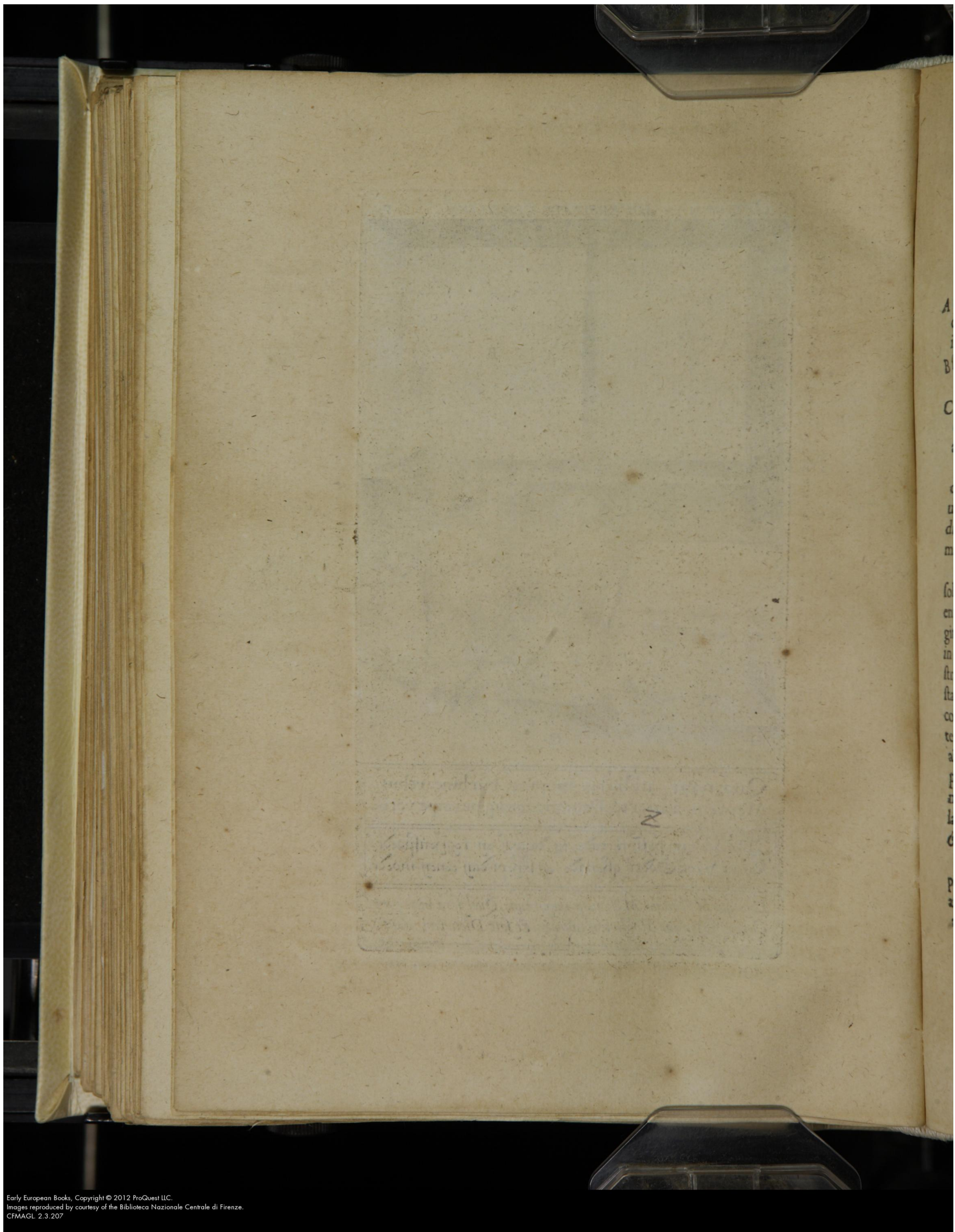
dicit:

Quo ferar, afflictis inopino turbine rebus?
Mentem aduerte Deo; melioraq; præcipe votis.

Wat is my beſt te vade, in druck en teghenſpoedt?
Keert u tot Godts ghenade, en ſchept dan eenen moedt.

Lors que la Fortune, M'eſt trop importune, Quel ſera mon port?
Contre ſon orage, Roidy ton courage, Et ſoit Dieu ton Nort.

dicit: sed quia filium erat resuscitaturus, eique restituturus. Solantur homines se inuicem inanibus tantùm verbis, dum dicunt: Ne fleueris, esto bono animo; & sicut D. Iacobus dicit de eiusmodi: *calefacimini & saturamini*; & nihil præter verba suppeditant: quibus quo fortiùs miser inniteris, eo te grauiùs lædis; vt cui baculus arundineus in manu confringitur, & segmenta manum vultumque conuulnerant. *Iac.2.*

Responsio igitur solidum dat solatium ac consilium in rebus afflictis: vt se quis ex animo ad Deum conuertat, quia ipse suprema ratio, sapientia, bonitas, & potentia est. Sic filij Israël diuino fruentes consilio ad serpentem æneum se conuerterunt, Christum crucifixum in eo per fidem contemplantes, & à serpentium ignitorum morsibus sanati sunt. Ita Paulus in præsentissimo naufragij periculo ad Deum omnes conuerti & bono esse animo hortabatur, & factum est vt omnes animæ euaderent ad terram. Sic & Sara ad Deum confugit, quando eam ancilla septem virorum interfectricem appellabat, & solidam accepit consolationem, Tobiæ angeli ministerio in vxorem data.

A *Num.21.*
B *Act.27.*
C *Tob.3.*

Heu quàm inconsultè agunt, qui in afflictione à Deo discedentes à diabolo consilium & solatium petunt! ita agunt qui dæmoniacos, diuinos, hariolos, magos, sortilegos, & id genus inferni propolas accedunt. Quid hoc aliud est, quàm vnum malum maiori malo & multis malis velle curare? immò omnia simul perdere?

Conuertitor ad Deum miser, dum aliqua te premit aduersitas; & solidum accipies solatium ac consilium in ratione fundatum. Ipse enim est qui vel immittit vel permittit malum, quodcunque obtingit; idque paterno affectu in filiorum suorum conseruationem, non in perniciem. Nec mortibus nec plagis nostris gaudet, sed peccata nostra, vt vulnera, talibus medelis curat. Optimum igitur consilium est, statim cum vera peccatorum pœnitudine ad ipsum conuerti, meliora concipere, & totum se eius diuinę misericordiæ ac voluntati committere. Hoc est quod exemplo & verbo nos Propheta regius docet, dum ait: *Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*. Dum enim virga percutit, baculo sustentat clementissimus Dominus, ne in castigatione deficiamus. Vt rectè dicebat Tobias cæcitate percussus, & refocillatus: *Tu Domine flagellas & sanas*. Et Propheta: *Castigasti me Domine, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus*. *Ezech.33.* *Psal.22.* *Tob.13.* *Ierem.31.*

Meritò ad Deum conuersio consulitur in aduersis: quia sicut oues per deuiationem à pastore, ita homo per peccatum à Deo deflectit, & auertitur à summo bono ad bonum corruptibile & malum, certo animæ suæ discrimine. Deus verò vt pastor bonus, ouiumque suarum zelator, tribulationem & aduersitatem sicut glebas terræ in nos proiicit, morbos, bonorum aut amicorum iacturam, opprobria, confusionem, & quidquid diuinæ ipsius prouidentiæ placuerit, vt icti sapiamus,

Ad Deum conuersio, præsentissimum in rebus afflictis remedium.

piamus,& instar bonæ ouis ad ipsum conuertamur; saltem per correptionem, si per blandum ipsius compunctionis & commonitionis sibilum non redeamus. Hoc igitur solatium & consilium vnicum, in quacunque aduersitate constitutis; vt qui à Deo per peccatum auersi sunt, per obstaculum eorum quæ tunc sibi aduersantia sentiunt, ab illis auersi ad Deum à quo fugerant conuertantur. Sic filius virgam persentiscens, totum se ad patris matrisque conuertit sinum,& quęrit per verbera, quod per peccata fugerat. Iamque totum se, si sapit, voluntati patris submittit; neque ampliùs, illâ contemtâ, suam cupit implere. Ita peccator à Deo correptus, tribulationem à manu Dei, vt benigni patris accipiens, se ad diuinã eius misericordiam conuertit, totumque se in eã proiicit, à qua dependere deinceps & dirigi desiderat.

Simile à filio & patre irato.

In Responsioue adiicitur: Melioraque præcipe votis. non tantùm in melius mores corrigito; quod se ad Deum conuertenti est necessarium: sed etiam concipe meliorem spem,& animo esto bono. Idque ratione: quia quemadmodum parum spei concipi potest, quando quis solatiis tantùm humanis nititur, quæ communiter cum verborum lenocinantium sonitu transeunt, & in fumum desinunt: ita qui hanc consolationem & consilium sequitur, certus est se solidam percepturum salutem. Tribulatio enim vel per eiusmodi ad Deum conuersionem ab ipso tolletur, vt quæ immissa fuerat quò eum ad saniorem mentem adduceret, aut in maius ei bonum conuertetur. Non enim tunc solùm valet aduersitas ad pristina peccata diluenda, Deique iram placandam, verùm etiam ad magnum pręter id meritorum cumulum coaceruandum: & ita ad maiorem in cælesti patria gloriam obtinendam. Sic enim promisit Dominus, qui, vt audiuimus, & aduersa immittit,& cum præmiorum fœnore ab illis liberat. Ita inquit: *Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.*

Sumendus in re mala animus bonus.

Psalm.90.

Duo hîc exempla in hominum studiosorum gratiam adiiciam, in quorum priore quasi ad oculum conspicabimur, quantæ imprudentię sit in afflictione oborta, consilio hoc spreto, naturæ malè moratæ & moderatæ ductum sequi: in altero verò contrarium. Erat Solonis nomen tota Græcia & Asia celebre, quia leges Atheniensibus dedisset. Ceterùm cùm Miletum peregrè venisset, frequenterque cum Thalete (qui & ipse vnus ex septem fuit sapientibus) congrederetur, ac fortè ambo in publico deambularent, tum ex composito, filij mors ei nunciata est. Ad quem atrocem nuntium, vir alioqui sapientiæ fama nobilis, consternatus animo, repentè sese humo afflixit, capillum & barbam vtraque manu vellicans, fœdansque iniectu pulueris, ora palliumque cœpit laniare. Ad quod fœdum spectaculum, & indignum personâ quam gerebat, cùm ex toto foro ingens factus esset concursus,& ipse cum muliebri eiulatu ad satietatem spectatus indecorè iacuisset,

Sabellicus lib.3.cap.4. Solonis animi impotentia.

cuiſſet, tum Thales (cuius opera fuerat is nuncius allatus) Solonem leniter tangens; Bono, inquit, ſis animo; filius tuus viuit. At experiri volui, quì te tali caſu eſſes habiturus.

Ariſtippus, tametſi etiam Ethnicus, nos tamen meliùs docturus eſt. Cùm is aliquando ad Rhodienſium littus graui naufragio eiectus eſſet; ibique non ſine magna ſolicitudine cogitaret, quanto in diſcrimine fuiſſet; vidit in arena figuras quaſdam Geometricas: & conuerſus ad comites, mœrore poſthabito, hilari vultu ita exclamauit: Benè ſperandum eſt: nam & hîc quoque hominum veſtigia cernimus. Ibi non defore ſolatium ſignificans, vbi ſcientię colerentur. Multo maiori ratione Chriſtiani in afflictione animum ſumant, quia ad Deum omnium auctorem conuerſi, in tribulationibus vt certis notis & figuris vident deſcriptam ſuam ſalutem, & poſt naufragium huius mundi, certiſſimum beatitudinis portum. *Laërt. lib. 2. Vitruuius de Architectura lib. 6.* Ariſtippi fiducia.

Diui Iob in aduerſis tolerantia, iam ſępiùs decantata; qui hoc ſingulari fundamento nitebatur: *Sicut Domino placuit, ita factum eſt.* D. Remigij dictum factumque, animi in aduerſis tranquilli, atque in Deo fixi clariſſimo argumento, his libet apponere. Dei ſpiritu reuelante cognoſcens ſecuturam anno ſequenti magnam annonæ caritatem, ſecutus ſancti Ioſeph prouidentiam, multos in villis Epiſcopij aceruos tritici (quos metas vocant) fecit: vt populo fame laboraturo inde ſubueniret. Impij verò homines, Dominica quadam die inebriati, cœperunt inter ſe dicere: Quid ille Iubilæus (ſic enim appellabatur propter longæuam ſenectam Remigius) facere vult de illis metis quas congregauit? An ciuitatem nouam cupit exſtruere? quia ſicut turres per muros ciuitatis, ita per circuitum cortis, acerui illi erecti ſtabant. Et ſuadente Diabolo, ſe mutuò adhortati ſunt, vt ignem in eos iniicerent. Quod cùm S. Remigio celeri nuncio eſſet relatum, aſcendit equum, & accurrit, vt tantam hominum temerariorum veſaniam compeſceret. At cùm eò peruenit, iam acerui omnes ardebant. Beatus autem Remigius, & ætate, & veſpertino algore frigidior, de equo deſcendens, ſe eminus calefacere cœpit, tranquillo corde & ore dicens: Semper bonus eſt focus. Itaque ex neceſſitate virtutem faciebat. *Iob 1. Surius to. 1. poſt Hormiſ. de Epiſt.*

Oratio in aduerſitate.

QVandoquidem aduerſitatē, Domine Deus, non minùs quàm proſperitatem donum tuum eſſe cognoſcimus: in ſinum tuæ miſericordiæ me proiicio, vt venia peccatorum accepta, tuæ placeam voluntati. Amen.

CAP. LXXI.

Quid mihi ſpem ſiſtat, cùm res defluxerit ipſa?
Æthereæ volucres; depictaque lilia campis.

Viuendi neceſſitas ſolicitudinē viuendi parit.

IVENDI neceſſitas parit in homine ſolicitudinem, ſolicitudo anxietatem, anxietas puſillanimitatem, puſillanimitas diffidentiam & deſperationem. Id verò totum defectu debitæ ſpei & fiduciæ in Dei miſericordia prouenit, dum aliqua neceſſitas premit. Videt enim & experitur homo, vt vitam hanc caducam ſuſtentet, victu, veſtitu & ſimilibus opus eſſe, ſine quibus non viuitur. Ex illa verò neceſſitate viuendi, vitamque ſic ſuſtentandi, incipit ſolicitè cogitare quibus modis neceſſaria illa conquirat. Cura illa angit; quia non ſtatim omnia ſuppetunt. Angor autem ille fatigat, torquet, & diſcrutiat, ſi non iactet cogitatum ſuum in Dominum; ſique ſpe & confidentia illa deſtituitur, qua in Dei benignitate quieſcat; qui vt omnia condidit, ita mirabili prouidentia omnia conſeruat & adminiſtrat. Hoc Gentilis ille Orator intellexit, dum ſic loquitur: Stulta cura eſt, quæ ſpem non habet. Diuus verò Ioannes Chryſoſtomus prædictam illam vitiorum originem & genealogiam attingit, his verbis: Solicitudo deſperationis eſt filia. Hoc eſt, Defectus ſpei in Domino, parit anxiam ſolicitudinem; & iſta tum peiorem parit cognominem, vt dixi, filiam, Deſperationem; qua planè animum deſpondent, qui iam non aliquo ſpei defectu laborant, ſed omnem ſpem prorſus abiiciunt. Peſſima eſt hæc generatio, in qua ſemper filia matre deterior fit, & in miſeri hominis perniciem fœcundior. Hinc fit non rarò vt ſtirps iſta & infelix progenies in corde humano ſuccreſcat, non quidem è neceſſitate ſata, ſed in plena rerum affluentia: neque ſolùm anxietatem & curam ſuperfluam, verùm etiam inſatiatam progignat auaritiam. Vt non minùs diues interdum, immò ampliùs ſit ſolicitus, quomodo vitam hanc ſit tranſacturus, quàm cui egeſtas & ſoror & mater eſt. Quid igitur de talibus dicemus, quos extrema neceſſitas cogit ſolicitos eſſe, ſi & opulenti ſtimulante auaritia in medio fortunarum ſuarum atque opum anhelant?

Quintil. Declam. 6.

Chryſoſt.

Vnde etiā auaritia gignatur in locupletibus.

Spe animus erigendus eſt.

Quæritur propterea hac Interrogatione, quid nobis ſpem ſiſtat & ſperare doceat; cùm res ipſa defluxerit, omniaque illa deſtituerint nos, quę ad vitam neceſſaria ſunt: adeò vt nec res adſit, nec æs quo rem compares, neque etiam ſpes. Quid meritò ſic conſtitutis ſpem ſuppeditet, collapſámve reſtituat? A

Matth. 6.

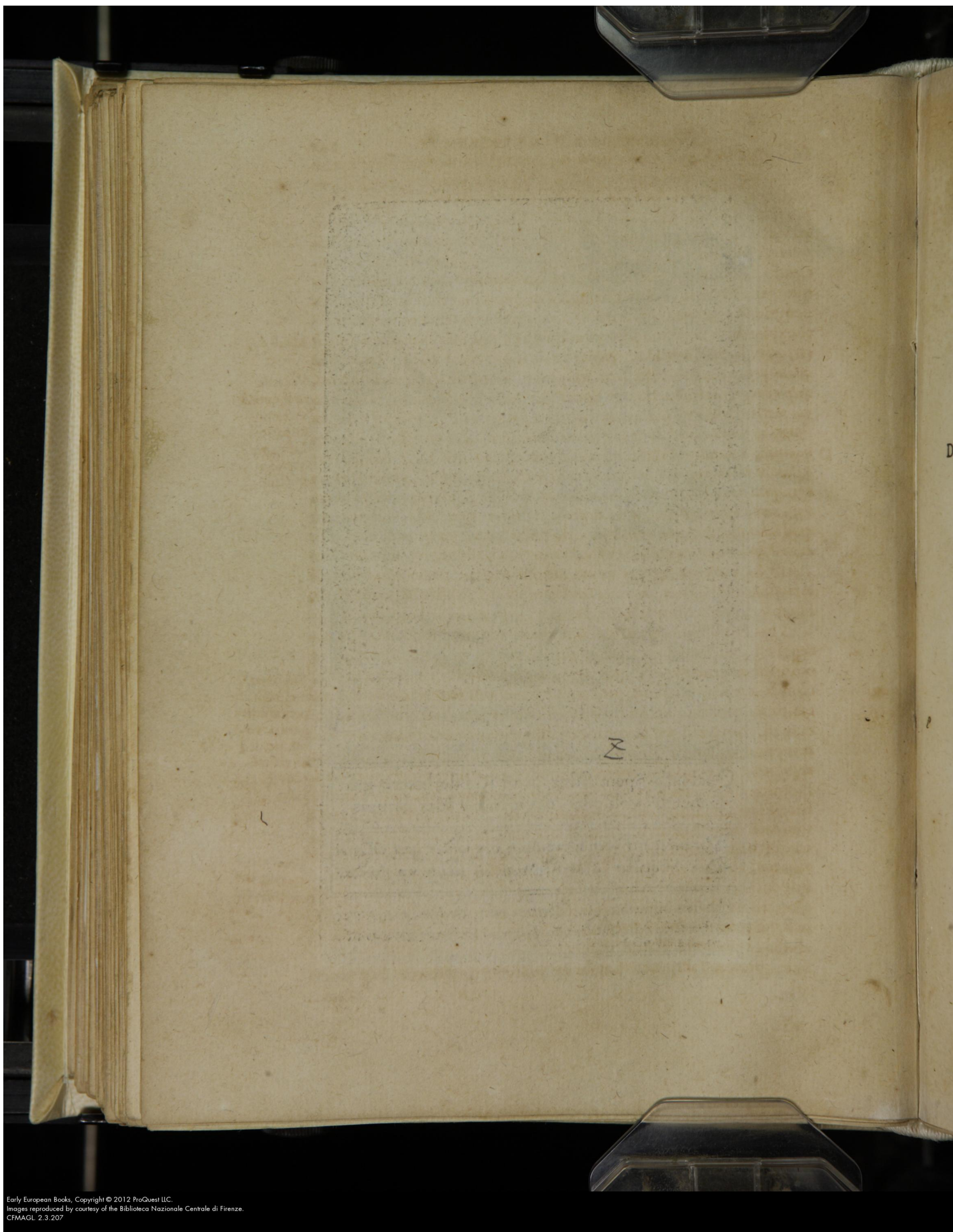
Reſponſio dicit quod Chriſtus Apoſtolis ſuis dicebat: *Reſpicite volatilia cæli, & lilia agri.* Hęc Chriſti doctrina ex paterna in nos cura profecta B C

Quid mihi Spem sistat, cum Res defluxerit ipsa?
Æthereæ volucres, depictaque lilia campis.

Wat moet my doen betrouwen, vor sonder goet, oft ghelt?
Der voghelen aenschouwen, en lelien op t'veldt.

Qui nous admoneste, Que l'espoir on mette, En Dieu, a tout temps?
Le libre ramage, De l'oiseau sauuage, Et les lis des champs.

facta est Considerans siquidem in nobis superfluam hanc vitę curam & anxiam solicitudinem, & vt omnium conditor ac pastor, sciens meliùs nobis quid ad hoc esset necessarium, ad nimiam hanc curam præscindendam dedit nobis aues & lilia magistrorum vice: illas quoad victum, ista quoad amictum. Nam vt D. Paulus dicit; *habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus.* Pręcipua enim cura & solicitudo hominis ad alia se debet extendere, longè meliora, maiora, atque excellentiora, quàm ad istam corporalis necessitatis procurationem. Ideò Dominus ac magister noster eadem opera hoc ipsum apertè explicabat: *Ne soliciti sitis,* inquit, *animæ vestræ quid manducetis; neque corpori vestro quid induamini. Nónne anima plus est quàm esca; & corpus plus quàm vestimentum? Respicite volatilia cæli; quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Nónne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrûm cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum? Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri* D *quomodo crescunt; non laborant neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos, modicæ fidei? Nolite ergo soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus? aut quid bibemus? aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primùm Regnum Dei & iustitiam eius; & hæc omnia adijcientur vobis. Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi. Sufficit diei malitia sua.* Hucusque verba sunt Christi, Domini ac Præceptoris nostri.

1. Tim. 6.

Matth. 6.

Volatilia cæli quoad victũ nominatim. Lilia agri quoad amictum.

Ex his Domini nostri salutaribus monitis summa Responsionis accepta est, ad Interrogationem, quid nos in spem erigat, quando re omni destitueremur. Neque alia opus erat super his explicatione, cùm sint per se clarissima; nisi quòd fortè aliqui nimium simplices existimare possint, hîc à Domino omnem curam & operam prohibitam esse, quinimò omnem quoque diligentiam, cùm ad aues nos remittens dicat: *neque serunt neque metunt*: cumque ad lilia: *non laborant neque nent*. Errant sine dubio eiusmodi sinistri interpretes verborum Domini. Nam non prohibet laborem, neque debitam pro cuiusque necessitate solicitudinem, sed anxiam illam & cum diffidentia coniunctam. Homo enim nascitur ad laborem, sicut auis ad volatum. Et hæc est communis humani generis sententia: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Hoc est victum & amictũ tibi labore tuo comparabis. Ideoque cuilibet suus est sudor, & labor, & officiũ, in quo honestè ad Dei gloriam, & ad vitæ huius necessitatẽ exerceatur. Adeò & ob id otium in S. Scripturâ valdè reprehenditur; & piger ad formicam mittitur, vt ab illa & laborem discat, & diligentiam atque insuper prouidentiam: sicuti proximè sequenti Capite ex professo tractabitur. Solicitudo

Nõ labor, non cura, neque diligentia vetantur, sed anxia tantùm solicitudo.

Iob 5.

Genes. 3.

Contra otiosos.

autem illa & cura, qua quiſquam ſua quàm vtiliſſimè diſponit & diſpenſat, qui maximi frugi eſt; quin illa quoque qua de neceſſariis ſecundùm cuiuſque ſtatum & onus proſpicitur, non ſolùm licita eſt & tolerabilis, verùm etiam laudem meretur, & in virtutum numero reponitur. Hinc Ioſephi prudentia commendatur, qua in ſumma illa mundi egeſtate Ægypto & toti mundo quaſi horrea condidit; itaque egit, vt *Saluator mundi* vocaretur; ſine cuius prouidentia & ſolicitudine, mors præ inedia cuique videbatur ineuitabilis.

Geneſ.41.

Anxiam igitur curam Dominus culpat & prohibet, quę ſimul cum debita in Deum fiducia ſtare nequit, ſed altera alteram excludit. Ita agunt, qui ſua induſtria, ſuo labore & curâ omnia ſe putant acquirere, parum vel nihil Deo tribuentes. hoc Ethnicorum & barbarorum eſt hominum. D. Chryſoſtomus ait appoſitè & breuiter: Soliciti eſſe vetamur, laborare iubemur. Anxiam ſolicitudinem vetat: ſed eam quam & in auibus videmus, non reprehendit. Non ita ſiquidem Deus paſcit volatilia, vt quæ ipſa nihil ad hoc agant. *Non ſerunt neque metunt*: verum id quidem: illud tamen laboris obeunt gnauiter, quod eis à Naturæ conditore eſt inditum & ordinatum. Volitant de ramo in ramum, de tecto in tectũ, de campo in campum; ſocicitè indagantes, quà eis obuentura ſit eſca à Deo ipſis præparata. Hinc & roſtro & vnguibus grana, micas, vermiculos quæritant, eruunt, prenſitant. Vnde communiter in menſis, coxendix & pes galli gallinacei vel caponis, aut eiuſmodi pulli conuiuialis viris traditur, cum lepido dicto: *Viris cura incumbit*: alendæ ſcilicet familiæ. Sicut gallus ſcarificando magna ſolicitudine terram ſarrit & ſubigit, victum ſibi gallinisque quæritando.

Chryſoſt.

Auium labor, induſtria, cura.

Hoc autem differentię eſt inter talem quæ cum Deo coniuncta eſt ſolicitudinem, & inter eam quę ſibi nititur; quòd qui priorem illam habent, quidquid ſua induſtria & labore acquirunt, Dei benignitati acceptum ferunt. Si bonam meſſem habent; dicunt cum gratiarum actione: Deus mihi vberem largitus eſt meſſem: & ita qui mercatu vel alia arte proficiunt: Deum dediſſe profitentur. Alij verò ſibi ſuęque induſtriæ tribuunt omnia. Volucres vt priores illi quęrunt, curſitant, volitant, venantur, & aliquando multo labore eſt opus, & tamen verè dicitur: Deus paſcit illas: ideoque & ipſæ in gratitudinis argumentum Deum laudant, canentes quælibet iuxta roſtrum & genus ſuum.

Grati omnia Deo accepta ferunt:

Ingrati ſibi adſcribunt.

Benè propterea nos monuit eadem illa lectione Dominus: *Quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius*, hoc ſcilicet quod facto opus eſt, vt eo perueniatur tanquam per viam: *& reliqua adijcientur vobis*. Adiicientur non otioſis, nõ ſine labore, ſed tunc benedicet Deus labori veſtro, & erit fœcundus; qui alioqui ſterilis eſt futurus. Ita ſiquidem videmus multos in ſeculo ſuis curis & laboribus immerſos, vt non vacet vel

Regnum Dei primò quærendũ, vt alia quoque inueniantur.

vel ſemel caput,oculos,aut manus in altum tollere,& Dei meminiſſe: & interim omnia retrorſum labuntur,& cancrorũ more procedunt. Quid mirum eos non inuenire quod quærunt, cùm nec vbi nec quomodo inueniendum eſt quærant? Dici Dominus: *Quærite primùm Regnum Dei*; Dei honorem,animæ veſtræ ſalutem, & alia ad vitã hanc neceſſaria, illa via inuenietis. Si igitur alia queris via aut modo, tibi imputa ſi fruſtraris. Vnumquodque enim ibi,tum,& ſic quæri debet, vbi,quando & quomodo inueniri poteſt. Non enim mare, nec quidem littus aratur ſeritúrve,nec ibi meſſis quæritur: ita neque venatu, nec inflato cornu,nec latratu canum in campis piſces captantur, quia nec ibi ſunt, nec eo modo capiuntur: ſic in rebus de quibus ſermo eſt agi debet; quærendo regnum Dei ante omnia; & illæ res ſine quibus hæc vita non agitur, adhibito debito ſtudio conquiruntur.

Non fruſtrà dicebat Dominus Apoſtolis,poſtquam iam tota nocte nihil cepiſſent: *Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis.* Quia qui *Ioan.21.* ſuopte labore nituntur, per totam laborantes noctem nihil capiunt. Ad dexteram retia in capturam laxare debent: cùm Dei nutu & ope, primùm quod vitæ æternæ eſt querentes, & tunc inueniendo quod huic vitæ congruit,honeſtã operã dantes;ſicq; inuenirent vtrumque.

Quibus benè conſideratis certò conſtat, vitam hominis Chriſtiani, omnemq̃ue eius actionem, ita cum ſolicitudine diuini honoris, propriç ſalutis, atque ædificationis proximi debere eſſe contemperatam & conditã;vt & prima cogitatio & poſtrema,vt & cuiuſque actus initium & finis,guſtum illum ſalutarem, ac diuinum odorem ſpiret. Quique id ſentiunt & ſapiunt, primo diluculo cor ad Deum eleuant, gratias agentes; diem illum cum omnibus ad eum pertinentibus Deo offerentes.optantes vt cuncta ipſorum oratio & operatio ab ipſo ſemper incipiat, & per ipſum cœpta finiatur. Sacro Miſſæ officio deuotè audiendo dant operam: aut, ſi non patiantur eo die negotia, domi preces ſuas antequam prodeant,fundunt: etiam iiſdem interdiu nonnunquam repetitis, prçſertim circa prandium; tanquam medio iam diei peracto curriculo reſpirantes. Illi & veſperi, priuſquam cubent, acta dei per Conſcientiæ examen ſecum reputant; & ſi quid commiſerint, veniam precantur; ſicuti latiùs in LXXIII. Capite,Deo dante, dicturi ſumus.

Pius totius diei decurſus.

Qui ita in Dei timore viuunt,verè coram Deo ambulant:cum proximo in charitate, ſinceritate, & pace conuerſantes. Opus ſuum, mercaturam, officium,cum omni æquitate & diligentia exercent; & tamen Deo omnia committunt, ab eius bonitate quidquid euenerit acceptantes. Si ex voto atque animi ſententia ſucceſſerit; Deo acceptum ferunt cum gratiarum actione: ſin aliter quàm ſperarant euenerit; æquanimiter ferunt, & in ſalutem animæ conuertunt: quam in

Boni nituntur Dei prouidentiã,& quod ſui officij eſt faciunt.

in primis commendatam habent, & quò omnia sua dirigunt; quod idem est atque Regnum cælorum quęrere, & (vt viam) iustitiam eius.

Videre igitur est, quemadmodum anxia illa Deoque inuisa solicitudo omnem in homine subuertit vitę ordinem, & finem ipsum (hoc est salutem) auertit: ita cum Dei benignitate ac prouidentia coniunctam solicitudinem omnia in hac vita tranquilla reddere, & vitæ æternæ viam reperire.

Vtinam saperent filij hominum atque intelligerent, tamque opportunum ad regnum cęlorum, & ad vitę huius commodam vsuram, compendium amplexarentur! Et certè si vel minimum veræ lucis acciperent, ex suismet actibus rem istam perspectissimam haberent. In domum ingredi cupiunt: & neglecto ostio quod ostenditur, certatim capite in parietem impingunt. In cælum ire volunt, & vitæ necessaria inuenire: viam autem per Christum ostensam negligentes, aliâ contendunt hæc assequi; & vtroque frustrantur. Cùm insuper dicat Apostolus: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.* *1. Cor. 3.*

Vtque diuinam prouidentiam erga sui cultus studiosos meliùs habeamus commendatam, vnum ex veteri Testamento de Elia & alterum ex nouo de S. Paulo exemplum proponemus. Elias in magna illa fame, cùm cælum ad eius orationem tribus annis & mensibus sex sic clausum esset, vt ne gutta quidem aquæ decideret, à coruis Dei iussu pastus fuit; *Coruis*, inquit Dominus, *præcepi, vt pascant te.* Corui tamen pastum potiùs aliis solent suffurari. Ea est Dei admiranda benignitas. *Corui autem deferebant ei panem & carnes manè; similiter panem & carnes vesperi: & bibebat de torrente.* Torrente exsiccato, mirabili iterùm modo idem propheta per viduam Sarephthanam fuit enutritus: cuius hydria farinæ non defecit; & lecythus olei non est imminutus: donec pluuia descendente terræ fœcunditas est reuersa.

Corui ministerium.

3. Reg. 17.

S. Paulus primus eremitarum, sexaginta annis à coruo etiam dimidiatum panem afferente pastus fuit. Vtque certior tum in hoc, tum in sequẽti facto Dei prouidẽtia eluceret; accidit vt superueniente S. Antonio nouo hospite, integrum coruus ille panem administraret; Paulo tum dicente cum gratulatione condigna: Eia! Dominus nobis prandium misit, verè pius, verè misericors. Sexaginta iam anni sunt, cùm accipio quotidie dimidij panis fragmentum; nunc ad aduẽtum tuum militibus suis Christus duplicauit annonam.

Hieron in vit. S. Pauli.

Iterùm, Corui ministerium.

At viciniora nostris temporibus, nostroque vsui paulò familiariora narremus. Cùm Romæ apud S. Sixtum, centum fratres cum S. Dominico sub Euangelica degerent paupertate, die quodam missi sunt ab eo duo fratres, Ioannes Calaber, & Albertus Romanus, vt eleemosynam peterent. Illis à manè vsque ad tertiam frustrà laborantibus, &

Surius to. 4. Vitæ sancti Dominici lib. 3. cap. 4.

iam

iam reuertentibus occurrit quędã mulier, deditque eis vnum panem, dicens: Nolim vos prorsus vacuos redire. Eo accepto, vir quidã pauper rogauit obnixè, vt darent ipsi eleemosynam. Cùm fr. illi excusarent, illeque instaret, dederunt ei panem. Redeuntibus factus obuius Dominicus, per reuelationem actorum gnarus, iucundo dixit vultu: Iam nihil habetis, filij? Narrant ei vt euenerant omnia. Atque vir sanctus ad eos: Angelus Domini is fuit; & Dominus pascet seruos suos. Eamus oratum. Egressus inde ab Ecclesia, iussit fratres ad prandium adesse. Post quorundam hæsitationem, quòd deesse scirent alimoniam, tandem omnibus signo dato aggregatis, sanctus vir mensæ benedixit. Cunctis sedentibus ad mensam, legi cœptum est, & vir Dei Dominicus, iunctis manibus, orationi se dedit. Et ecce, duo formosissimi adolescentes panes candidissimos, singulis singulos, ab infimis incipientes apposuerunt: statimque se omniũ conspectui subtraxêre. Dixit autem vir Dei: Comedite panem vobis missum à Domino.

Deinde ait iis qui mensis ministrabant, vt vinum adferrent. Illis dicentibus, se nihil vini habere: vir Dei plenus Spiritu sancto; Ite, inquit, ad dolium, & de vino in illud à Domino infuso, nobis haurite. Eunt illi, & inueniunt dolium optimo vino redundans, quod haustum fratribus attulerunt. Comederunt itaque & biberunt, singulari Dei munificentia recreati.

Si adhuc cuiusque necessitati accommodatius exemplum requirimus, audiamus quid eidem alio acciderit tempore. Procurator domus indicauit aliquando sancto viro, deesse panes. Ille iucundo spiritu benedixit Deum, & exiguũ illud, quod supererat, iussit frustratim mensis apponi. Erant tum in monasterio fratres plus minus quadraginta. Ingressi itaque in refectorium, post benedictionem singuli buccellas sibi appositas cum gaudio frangunt; moxque duo iuuenes, eiusdem & formæ & habitus, multos inferunt panes, quibus tacitè beato viro oblatis, subitò recedunt. Tum vir sanctus ad omnes extendens manus, Iam nunc, inquit, fratres, comedite. O miram Dei benignitatem, talem se timentibus escam præparantis!

Oratio contra diffidentiam de Dei benignitate.

APeris tu manum tuam, Domine, & imples omne animal benedictione: Da mihi, quæso, benè tibi seruiendi gratiam: quia victum & amictum illis non es negaturus, quibus cælum tuum teq; ipsum largitus es. Amen.

CAP. LXXII.

Torpentem quánam excutiet piger arte veternum?
Paruula sit magni exemplo Formica laboris.

Contra otium & pigritiam.

INTERROGATIO ista & Responsio optimè quadrant cum A præcedenti Capite, contra eos qui Christi doctrinam, sollicitudinem nimiam vetantis, in velamen & fomentum otij ac pigritiæ arripiunt. Ita illi, etiam per sectæ modum, se aliosque in errorem mittebant, qui in arboribus desidentes, expectabant quoad Deus eos pasceret, cibumque in os otiosis ingereret, qui nec volucres sic pascit. Eoque dementię deuenerunt, vt multi pertinaciores præ inedia ex ramis mortui corruerent. Nominatim id nostro tempore in Benschop Diœcesis Vltraiectensis anno 1539. accidit: qui etiam inde Teutonicè **Boom-klimmers**, hoc est, arborum conscensores per derisum vocabantur.

In arboribus supini sedentes Deum tẽtantes.

Quàm detestandum sit otium, commune illud dictum designat, quo omnium malorum mater dicitur, iuxta illam Sapientis sententiam: *Multam malitiam docuit otiositas.* Propheta Ezechiel inter præcipuas causas vastationis Sodomæ, etiam hoc vitium commemorat, dum sic ait: *Ecce, hæc fuit iniquitas Sodomæ: Superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius.* Quid enim mali non exoritur ex saturitate ventris & otiositate? Nam qui crapulæ & abdomini dant operam, & benè pasta interim membra sinunt otio torpescere; aptissima sunt diaboli instrumẽta, quæ in omne malum moueat, inflectat, & impellat. Rectè vt ideò diuus Hieronymus moneat: Facito aliquid operis, vt te semper diabolus inueniat occupatum. Nam, sicuti aues non nidificant super alis molarum, nec in illis multum desident, nisi dum illæ à solito suo motu quiescunt; ita diabolus neque locum neque quietem in illis reperit, qui semper in motu & in actione sunt, se aliquo bono exercitio occupantes.

Eccli. 33.

Ezech. 16.

Hieron. ad Rust. Monach.

Subiit aliquando eremi tædium Antonium Abbatem, dubiusque consilij clamasse fertur; Seruari cupio, sed cogitatio auersatur. Hîc mirum accidit: media illa animi fluctuatione intuitus est hominem monastico habitu, nunc calathos texentem, nunc orationi intentiùs vacantem; audiuitque supernè vocem: Et tu sic facito. Quod oraculum secutus, per hæc duo tam constanter perseuerauit, vt omnium monasticæ disciplinæ sit obseruantissimus iudicatus.

Sabellicus lib. 2. cap. 9. Visio S. Antonij ad vitandum otium & tædium.

Hinc religiosis, & etiam eremitis, aliisque sanctis personis in vsu semper fuit, manuum labore se statis temporibus exercere: quod & ipsa diua virgo Maria legitur obseruasse. Videmus & nobiles matro-

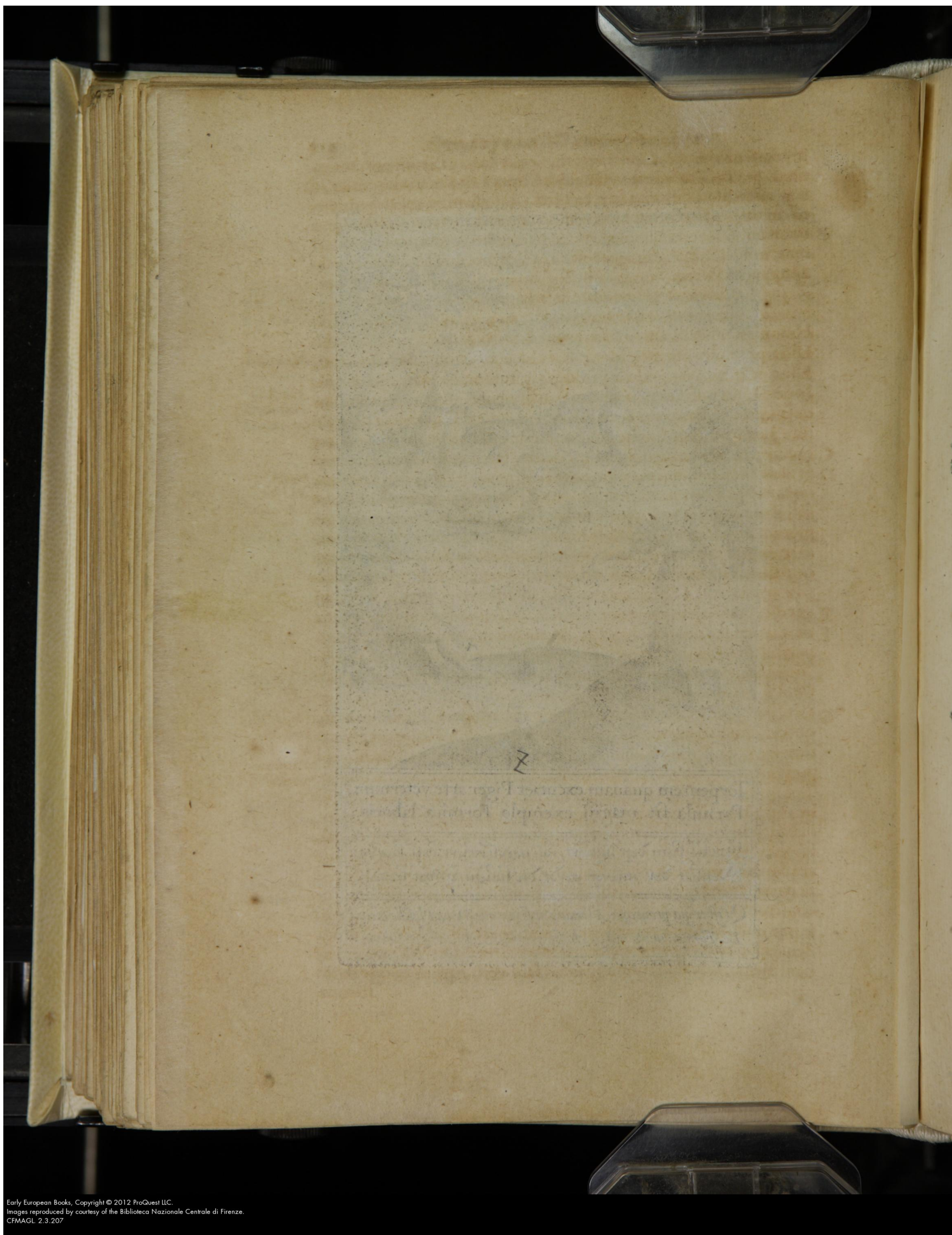
nas

Torpentem quânam excutiet Piger arte veternum?
Paruula ſit magni exemplo Formica laboris.

Hoe ſal hem den luyaert, tot neerſtichheyt beſt keeren?
Aenſiet der mieren aerdt, die ſullent v wel leeren.

Qu'eſt ce qui prouocque/ A l'oeuure, et ſe mocque/ De tout laſche coeur?
La Formy inuite/ Que chaſcun l'imite/ Au ſoin, et labeur.

nas non necessitate aliqua cogente, neque lucri, sed otij tantùm vitandi gratia, aliquid operis actitare. Immò & Sancti aliquando, si non esset quod de nouo facerent, facta dissoluebant, reficiebantque, ne otium domi ipsorum locum vllum haberet. Sciebant cor hominis B otiosi puluinar esse diaboli, super quo commodè & tranquillè quiescens, nihil non mali excogitat. Hoc & Gentiles non latuit: vnde valdè apposite Poëta:

Quæritur Aegysthus quare sit factus adulter? *Ouid. lib. 1. Remed.*
In promtu causa est: desidiosus erat.

Hinc idem Poëta: *Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.*
Dicit propterea grauiter Menander: Idem est otiosus, & malus ciuis. *Menander.*
Hinc & inter apes, otiosæ vt fures plectuntur. Notauit eam ob rem benè D. Augustinus, quàm noxium sit à bonis exercitiis per otium desciscere, vt dicat, otio periisse Romam, deletâ Carthagine. Quæritur igitur præsenti Capite, quánam arte piger torpentem veternum C excutiet, & otio vitato diligentiç se dedet? Respondetur cum Sapien- D te: *Vade ad formicam ô piger; & considera vias eius, & disce sapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et iam formicæ comparatione pigrum stertentem increpat, his subdens: *Vsquequo piger dormies? quando consurges è somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus vt dormias: & veniet tibi quasi viator egestas; & pauperies quasi vir armatus.* qui scilicet te oppressum ad nihilum rediget. Adeò vt pi- E ger dici possit quasi cor proprium in manu sua perfodere, cuius tunc F omnia membra fracta labascant, & patibulum eum vt sibi debitum præstoletur. Ideò ad diligentiam eum potiùs excitans Sapiens, prædictis sic adiicit: *Si verò impiger fueris; veniet vt fons messis tua: & egestas longè fugiet a te.*

August. de Ciuit. lib. 1. cap. 30.

Prou. 6. Ad formicam piger.

G Quod ad formicæ naturam attinet, verè admiratione dignum est, quod Plinius de illa scribit, quodque iam ferè omnibus per experientiam innotuit. Non est vllum animalium formica robustius, si proportionem spectes: vt verè dici possit; formicam esse leone fortiorem. Tribuit formicis Plinius Rempublicam, rationem, memoriam, & solicitudinem. In antra sua, velut horrea subterranea, grana important, delibata primùm, & deroso germine, ne in terra repullulent & crescant. Quç maiora sunt quàm vt commodè inuehi queant, illa ante antri ingressum secant, & frustratim ingerunt. Humida grana tempore pluuio inuecta, splendenti soli exponunt siccanda, vt messis diutiùs conseruetur. Noctu etiam plenilunij tempore operantur; at non, crescente luna, vel eadem decrescente. Interlunio cessant. Interdiu siquidem etiam tum cessant ab opere, tempore inter veterem & nouam lunam medio, dum luna non apparet. Iam verò, quàm diligentes &

Plinius Natur. histor. li. 11 ca 30. Formicæ natura.

ſtrenuæ in labore! quàm alacres! quàm obedientes! quàm indefeſſæ! Et quia à variis partibus onera ſua aduectantes adueniunt, quarum vnæ de aliis ignorabant; hinc ne confuſio oriatur, & indigeſta frugum moles moleſtiam pariat; ſtati dies ſunt omnia perſcrutandi luſtrandique, & ſuo quęque loco & ordine diſponendi. Tunc videas eas capita conſerentes, quaſi ſe mutuò interrogantes & conferentes conſilia. Ex aſſiduitate autem euntium ac redeuntium ſulcati videntur calles: neque ſolùm per terram tritæ vię, verùm etiam lapidibus inducta ex frequentatione ſemita notari poteſt. Vt meritò ad formicam mittatur piger, non ſolùm vt diligentiam, induſtriã, & prouidentiam ab illa diſcat, ſed nominatim vt etiam vias eius conſideret. Nam licet per vias eius, non iam agendi rationem & mores intelligeremus, ſed tantùm vias illas quas commeando & remeando terræ & ſaxis ipſis imprimit; meritò ſufficiat ad faciem pigri pudore ſuffundendam, qui præ ignauia vix manum vel pedem moueat ad operis quidpiam attingendum; quique ne tantillum in toto continet corpore, quod frugi eſſe velit. Poſſent etiam tales ad apem mitti, vt prudentiam, vrbanitatem, diligentiam, & omne ferè virtutum politicarum & Chriſtianarum genus addiſcant. Nam nihil eſt quod in admirando eximioque iſto animalculo reperiatur, quo Chriſtianus tã in interiori quàm in exteriori homine nõ excolatur & exornetur; ſi ęmulari velit: quemadmodum hac ſuper re ex profeſſo in Apiario noſtro Chriſtiano Teutonicè conſcripto tractauimus.

[margin: Vię formicæ naturales & metaphoricæ.]

[margin: Apis laus.]

[margin: Aliud contra inertes conſilium.]

Qui verò talibus magiſtris & exemplis ex natura ſumtis, & à Deo propoſitis non mouentur, neque quidquam propterea de intoleranda ſua deſidia remittunt; digni ſunt quibus D. Pauli conſilium & remedium adhibeatur: *Si quis non vult operari, nec manducet.* Quòd ſi fortè opportunum non fuerit hoc vti pharmaco, vel etiam adhibitum non ſatis efficaciter aut ex voto operetur; poſſet & alterum applicari, pro conditione perſonæ, priore fortè efficacius: & tergum eius fricari ac mulceri eo vnguine, quo aſinorum terga liniuntur; iuxta Sapientis conſilium, ſic præſcribentis: *Flagellum equo, & camus aſino, & virga in dorſo imprudentium.* H

[margin: 2. Theſſ. 3. Tertium remedium pigritiæ.]

[margin: Prou. 26.]

[margin: Apuleius 1. Florid. Inertes inedia caſtigati.]

Gymnoſophiſtæ ſapientes Indiæ otium tantopere deteſtati ſunt, vt cùm edulia menſis apponerentur, priùs adoleſcentes interrogarent; Quid à lucis ortu didiciſſent vel feciſſent. Qui nihil reſpondebat, impranſus foras triclinio extrudebatur. Habebant odio quàm maximo deſides, quos omnes quia nihil egiſſent in hac vita, tanquam non vixiſſent, beſtiarum ſepultura ſepeliebant.

[margin: Sabellicus lib. 6. cap. 1. Otioſorum pœna alia.]

Florentiæ in Hetruria patrio inſtituto animaduertitur in eos, qui otioſè & ignauiter in ea ciuitate agunt. Ex his expoſtulatus aliquis vnde victum ſibi quærat & veſtitum, ſi expedire non poſſit, nec vitæ innocen-

innocentiam probare; vt ſceleris conuictus plectitur, aut tanquam ciuitati pernicioſus, vrbe eiicitur. Si ita hodie cum otioſis ageretur, victumque & veſtitum neſcio qua arte ſibi comparantibus vtriuſque ſexus hominibus; immenſa malorum ſeges in herba,& etiam in ſemine ſuffocaretur. Nam verum eſt quod ſcribit Hieronymus: Teneatis firmiſſimè,quòd omnis concupiſcentiæ,& immunditiæ,atque peccati mater eſt otioſitas. Vnde idem ad Demetriadem poſtquam & ſtudij & orationis penſum præſcripſerat,ad opus manuum etiam adhortatur: Habeto,inquit,lanam ſemper in manibus,vel ſtaminis pollice fila deducito. Hæc obſeruans,& teipſam ſaluabis & alias; erisque magiſtra ſanctæ conuerſationis, multarumque caſtitatem lucrum tuum facies,Scriptura dicente: *In deſideriis eſt omnis anima otioſi.* Nec idcirco tibi ab opere ceſſandum eſt,quia Deo propitio nulla re indiges: ſed ideò cum omnibus laborandum eſt, vt per occaſionem operis, nihil aliud cogites, niſi quod ad Domini pertinet ſeruitutem. Simpliciter loquar: Quamuis omnem cenſum tuum in pauperes diſtribuas; nihil apud Chriſtum erit pretioſius, niſi quod manibus tuis ipſa confeceris, vel in vſus proprios, vel id exemplum virginum cæterarum,vel quod auiæ matrique offeras,maiora ab eis in refectionem pauperum pretia receptura. Hucuſque D. Hieronymus. Conſonant iſta iis quæ dicit Apoſtolus: *Magis autem laboret, operando manibus ſuis quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſsitatem patienti.* Neque enim de iis tantùm conqueritur Dominus, velut de ingratis, qui mala committunt, ſed etiam de iis qui omittunt bona; communi vtroſque complectens ſententia: *Retribuebant mihi mala pro bonis: ſterilitatem animæ meæ.*

Hieron. de Monachis Ægypti. Idem ad Demetriadem. *Ephes. 4.* *Pſal. 34.*

Iuxta hanc ſententiam dicit ſermone quodam D.Chryſoſtomus, nihil boni facere, nihil aliud eſſe, niſi facere aliquid mali, Exempli cauſa,inquit,ſi ſeruum habeas,non rapacem,non ebrioſum, non contumacem, ſed ſobrium, moderatum,vitij omnis expertem: idem tamen totos dies ſi domi ſedeat otioſus, omittatque ea quæ ad ſuum munus attineāt,nónne grauiter vapulabit? Atqui nihil maleficij commiſit: ſed ſatis maleficij eſt, munus ſuum neglexiſſe.

Chriſoſt. de Virt. & vit.

Oratio contra otioſitatem & pigritiam.

QVandoquidem dies veniet, Domine,quo non licebit operari, ſed inutilium ſeruorum manus & pedes ligabuntur; excitet me obſecro, atque agilem faciat tuus Spiritus,ad operandum & ambulandum, dum dies eſt; vt cum fidelibus ſeruis & operariis denarium diurnū vitæ æternæ accipere merear. Amen.

CAP. LXXIII.

Vespere quem mulcet liquida ac sincera voluptas?
Qui solidam virtute diem expendisse reuoluit.

Dies benè exactus lætum vesperum parit.

NTERROGATIONE ista quæritur, quis sub noctem, quando A die transacto quies petitur, tranquillo ac læto sit animo. Tunc enim homo, semotis arbitris, strepituque diei cessante, sentit in se aliquid, quod durante negotiorum turba nō percipiebat. Responsio ex breui Thomæ de Kempis sententia manifesta est: *Gaudebis semper vespere, si diem expendas fructuosè.* Cumque propterea valdè sit consultum, diem piis bonisque actibus transigere, vt præter meritum operum, etiam quis eo commodo fruatur, vt placida lætaque conscientia fretus, se quieti componat: triplici diei hanc quęstionem & responsionem applicemus vt illis fructuosè transactis, optatum animabus nostris gaudium sub illorum finem oboriatur. Diem vnum naturaliter vocamus, à manè in vesperam. Spatium item vitæ cuiusque, vt & generaliter totius mundi, ab initio ad finem vsque, dies in sacra Scriptura nuncupatur. Sicut cuiusque natiuitas diei ortus est, ita mors occasus. Et totius mundi decursus, spatium diei vnius duodecim horis distinctum, sub quarū vltimam, vt diei vesperam, nos in vineam vocati sumus. Sed quoniam magni huius diei exitus ab exitu diei vitæ nostræ dependet, huius diei decursum & finem expendamus attentiùs.

De imitat. Christi li. 1. cap. vlt.

Dies naturalis, Dies vitæ, Dies mundi.

Seneca epist. 62.

Dicit rectè Seneca: Instar totius vitæ dies est. Vtque dies vnus vitam totam refert, ita vita tota diem vnum. D. Augustinus inquit: Dies imago vitæ, nox mortis. Quęritur igitur, quis vesperi verum sentiat in animo suo gaudium? Respondetur, quòd is, qui diem expenderit fructuosè. Sicut namque, cui id in naturali die contigerit B lætatur, quando conscientia teste nihil commiserit quod contristet, nihilque omiserit quod ad boni viri officium pertinebat, quia lectum suum totumque cubile, quasi floribus ac suaueolentibus herbis stratum videt: ita quando sub vesperam diei vitæ totius, testante propria C conscientia, rememorabitur eorum quæ egerit. Gaudebit quòd Deo seruierit ex animo, mandatis eius obseruādis incubuerit, in proximum charitatis opera exercuerit, virtutibus operam dederit, se conatus fuerit omnibus æquum & charū exhibere: & si in aliquo deliquerit, gaudebit nihilominus, quòd conuenienti remedio saluti animæ per pœnitentiam tempori consuluerit. Vt hoc gaudium talibus quotidianum est, saltem quotiescunque se ita per diem gerunt, ita & in morte accidet, & in vltimo illo vespere, mundi inquam fine, quando in anima & corpore æqua omnibus fiet retributio.

Morsque ita ex vita benè transacta.

GAVDEBIS SEMPER VESPERE; SI DIĒ EXPENDERIS FRVCTVOSE. 73.

Veſpere quem mulcet liquida ac ſincera Voluptas?
Qui ſolidam virtute diem expendiſſe reuoluit.

Wie tsauend vinden mach, ſyn hert'en moedt vol vreuchden?
Die den gheheelen dach, heeſt ouerbracht in deuchden.

Quand le iour ſe borne, Qui deſprit peu morne, A contentement?
Qui de la ius tice, A couru la lice, Tout le iour durant.

Heu quàm dolendum, multos instar otiosorum ac pigrorum operariorum se gerere! qui serenum optabilemque diem totum ferè fabulis, nugis, iocis, otiis, poculis, deambulationibus, & nescio quibus deterioribus transfigunt, & dum nox ingruit, diligentes esse volunt; cùm alibi fenestræ atque ostia clauduntur. Et tunc multum videntur operæ prestare velle, dum mors ostium pulsat. Sicut & viatores pigri, nusquam non ob voluptatulas suas in via hærentes, & tunc primùm cogitantes de itinere conficiendo, cùm aduesperascit; maioresque cadunt altis de montibus vmbrę. Tunc currunt, tunc anheli properant, quando iam ciuitatis portæ occludendæ sunt. Cùm tamen ambulandum fuerit, dum dies esset; & properādum, dum lumen splenderet, ne tenebræ comprehendant, vt monuit Christus.

Operandum ambulādumque, dum dies est.

Notatu dignum meritò dictum Vespasiani omnibus qui tam exiguam diei præsentis, temporisque labentis habet rationem, vt vix semel recogitent, volui momenta celerrimè, & irreuocabile tempus volare; neque considerent quid pensi expleuerint, quamque inutiliter totum diem consumserint, nisi cùm iam dies exspirare videtur. Titus siquidem Vespasianus, Vespasiani filius, dum in cœna aliquando recordaretur, se illo die nemini quidquam præstitisse; memorandam illam edidit vocem: *Amici, diem perdidi.*

Vespasiani dictu memorabile.

Ad vitam itaque prudentiùs vigilantiusque instituendam, consultum est, vnumquemque diem pro vltimo vitæ die reputare: siue cùm surgitur manè, siue cùm vesperi incumbitur: atque ita semper viuere, sicut mori, & à Christo iudice inueniri cupimus. iuxta illud viri sapientis dictum: Non licet præsentem diem rectè viuere, nisi quasi vltimam victurus cogitaueris. Ita & Socrates docebat, qua in re potissimùm quies illa & tranquillitas animi consistebat. Is interrogatus, quínam tranquillè viuerent? Illi, inquit, qui nullius absurditatis sibi conscij sunt. Ideò & Phocion Atheniensis dicere solebat, illum longè commodiùs suauiusque dormire, etiam humi cubitantem, qui bono & securo est animo, quàm qui intus conscientię stimulis angitur, etiāsi aureo lecto decumberet. Quanti igitur nos Christiani securam hanc conscientiam facere debemus, vt tranquillè non tantùm sub noctem, sed & in morte conquiescamus, à qua pendet æternitas!

Apud Stobæum.

Anton. in Melissa par. 2 ser. 77.

Oratio vespertina ante quietem.

Gratias tibi ago, Domine Deus, quòd me hoc die seruaris, & feliciter eum transigere permisisti: Da mihi gratiam tuam, vt sub tua protectione hanc noctem quietè conficiā, & cras tibi maiori cum fructu deseruiam; vt die vitæ, ac mortis vespere consummato, in æterna tecum merear quiete gaudere. Amen.

CAP.

CAP. LXXIV.

Quis contrà, anxiferâ petit ægrâ mente quietem?
Cui lucem exactam combussit praua cupido.

Virg.lib. 1.Georg. Inquies nocturna ob diem malè exactum. Prou. 14.

NOTVM est illud Virgilij dictum, quo veteres suorum aliorúmve effrenem cupiditatem, curæque expertem licentiam reprimere solent: Nescis quid serus vesper vehat. Quod & illis communiter dici solet, qui præsentibus tantùm intenti voluptatibus, nihil planè cogitāt quid postea sit futurum. Nam vt plurimùm, quemadmodum dicit Sapiens: *Extrema gaudij luctus occupat.* Videntur enim tristitia, luctus, & pœnitudo ex insidiis sub finem gaudiorum mundanorum assurgere; sicut grassatores & prædones, quando comitatum aliquem intercipiunt, à tergo, vbi debiliores, præpediti, impedimenta, sarcinæ, & similia esse solent; quæ plus quàm priora prædæ exposita sunt. Vtque puerorum ludus ferè in lamenta desinit, ita lætitiæ humanæ luctu terminantur. Post longa colloquia, prolixa conuiuia, tripudia, risus, post vana spectacula, & præsertim post obscœna consortia, & impuræ libidinis expletionem sequitur cordis amaritudo, conscientiæ remorsus, capitis & mentis dolor, inquietudo animi, contentionis acerbitas, dissidiorum exundantia, phantasiæ terribiles, insomnia, & horrendæ per noctem species, ac malorum nostrorum incentor diabolus in medio plausum præ gaudio excitans. En quantæ miseriæ & calamitates pro modico stultitiæ, pro guttula lætitiæ, & mica vanitatis, pro tantillo voluptatis, quo sensualitati satisfacere lubuit, & necdum licuit! Quantum damnum qualemque iacturam sponte suscipimus, pro re vana, futili, momentanea, & plena fallaciarum! sed animæ pernicies omnem superat comparationem & deplorandi modum.

Luctus lætitiam sequitur.

A B C

Eccls. 2.

Dicit propterea rectè Sapiens: *Risum reputaui errorem; & gaudio dixi: quid frustrà deciperis?* Significans, risum ac mundi voluptates omnes hominem in errorem blandè aggrediendo inducere, ac nequiter decipere: perinde ac si quis nihil tale suspicantem, prætextu amicitiæ ac fauoris, in certam ducat perniciem. Vnde prudenter Aristoteles: Voluptates abeuntes considerandæ. Nam dum accedunt, pulchræ, amabiles, fructuosæ apparent: sed transactæ docent quid fuerint; cùm tot ærumnæ, tot molestiæ, & tanta incommoda inde oriri conspiciuntur. Qui venientes tantùm considerant, amplectuntur: qui abeuntes, detestantur.

Aristot.

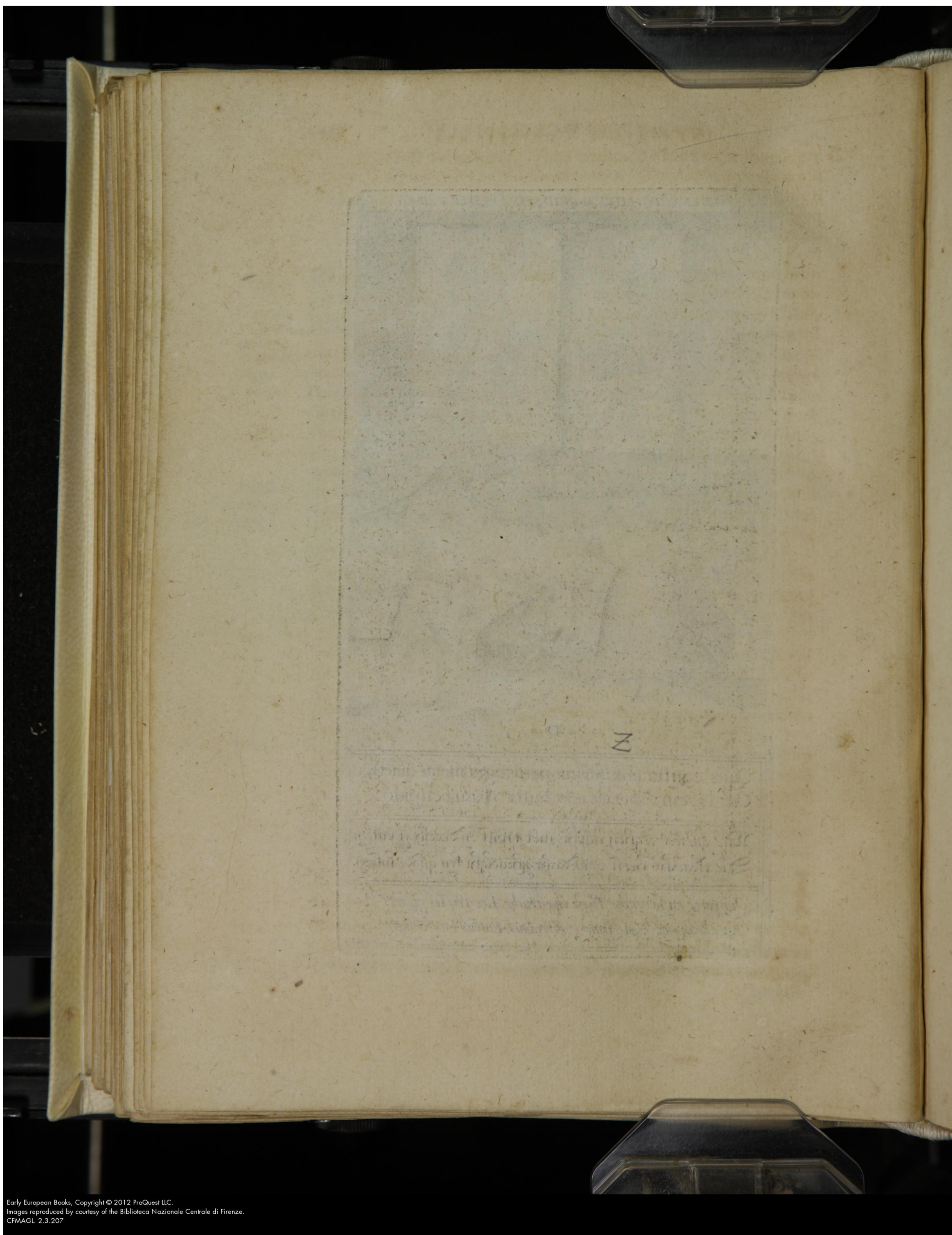
Interrogatur igitur modò, quis cum animi anxietate & mœstus noctem operitur, dū somno est membra compositurus, cum certa quasi inquie-

Quis, contrá anxiferam petit ægra mente quietem?
Cui lucem exactam combussit praua cupido.

Wie gaetter teghen nacht, met twist en droefheyt rusten?
Die t'dachs hó heeft ombedacht, gheuolght syn quade lusten.

Qui porte en sa couche, D'une viue touche, Les tristes regrets?
A qui la iournee, Sans fruit s'est trainee, En vice et forfaits.

Z

D inquietudine nocturna, & mille mentis impedimentis. Respondetur, illum plenam anxietatis ac mœroris habiturum noctem, ac vesperum illi allaturum plurimum doloris, qui diem iuxta cupidinis suæ voluptatisque prauę dictamen exegerit. Et quid mirum, cum parum quietis etiam in molli strato percipere, siue in animo siue in corpore, qui malis suis affectibus seruiendo, lectum suum tribulis & spinis strauit? quin immò seipsum vepribus totũ inuoluit, per diem totum sectando carnis suæ desideria sub finem pungentia. Deliciæ sunt spinæ, inquit D. Chrysostomus. Fugiendę igitur illæ ei qui noctem quietam, lætumque diei ac vitæ finem exoptarit. Spinis indormit, qui cum mala conscientia quietẽ petit. *D. Chrysost. super Matt.*

Augustus dum intelligeret, quendam, diuitem quidem, sed ęre alieno valdè grauatũ, & infinitis aliis vitæ huius calamitatibus afflictum obiisse; qui tamen tot malis non obstantibus tranquillè se semper gesserat; &, vt dicitur, securus in vtramque aurem dormierat; inter alia è supellectilibus defuncti, quæ publicè venum exponebantur, lectum illius sibi emi curauit; quò & ipse inter tot curas dormiret quietiùs. Sciebat Imperator, ex animi hoc constitutione & conscientiæ habitu dependere, vt quis mœstus vel lætus quieti se daret, tranquillaque nocte frueretur: sed lepide id ita actitabat, vt ostenderet quantum beneficium sit, iustam quieti animi & quietæ noctis causam habere. Augustus Imp. Lectus securitatis.

Pythagoras dicere solebat, virum iniquum plus pati mali afflictum conscientia, quàm eum qui corpore castigatur & cęditur: multo enim grauiores sunt animi malesani quàm corporis morbi. Nunc cogitemus, quàm illi dormire sit volupe qui vapulat, dum feruent verbera. *Stobæus Ser. 22.*

Nulla pœna grauior, iuxta Isidori sententiam, pœnâ conscientiæ. Vis autem nunquam esse tristis, bene viue. Secura mens tristitiam leuiter sustinet. Bona vita gaudium semper habet: conscientia autem rei semper in pœna est. Nunquã securus est reus animus: mens enim mala conscientiæ proprijs agitatur stimulis. *Isidor. lib. 2. Solil.*

Quies igitur conscientiæ procuranda, vt sit noctis mortisque tranquilla requies. Nam & istud inter illa non malè censetur vitam quæ faciunt beatiorem, vt sit nox non ebria, qualis absorpta malis conscientia: sed soluta curis.

Oratio pro quiete conscientiæ.

HEi mihi, Domine Deus, quomodo dies hæc mihi transacta est! quàm me inquietum mea reddit conscientia! Iam nunc peccata cõfiteri, vitamq; emendare propono: Ne, quæso, hac nocte in mortem obdormiam: sed cras manè, nouus homo ad vitæ nouitatem resurgere valeam. Amen.

CAP. LXXV.

Quid typhus, tumidi ventosaque gloria mundi?
Ros, Fumus, Stipulæ, baccataque Vincula gemmis.

Mundi vanitas.

RES quædam sunt quæ eminus consideratæ admirandæ videntur, donec coram visæ cognoscuntur, & tunc desinit admiratio. Quàm excellens & stupendum quid apparet tenuis illa ac splendescens bractea, & tinnitum, si moueris, & fulgorem plusquam aureum emittens! sed nota vilescit. Sic & A
mundus cum omni sua gloria apud ignorantes & amatores eius in admiratione & pretio est. Illi mundum, & quæ mundi sunt, suspiciunt, amant, quærunt, & magna cum animi voluptate amplectuntur: vt sunt diuitiæ, honores, magni nominis ęstimatio, dignitates, lætitiæ, B
voluptates; quidquid denique homo carnalis pro animi sui desiderio C
possit excogitare & optare. Et quid est hoc totum quod tanti æstima- D
tur, tantoperè expetitur, tantis impensis totque periculis quæritur? Ecquid est tandem, quo habito ita exultatur prę gaudio; eodemque amisso, ita concidit animus, vt simul omnis spes concidisse videatur, nihilque esse quo mœstitudo mitigetur?

Quęritur igitur quid sit totus ille mundi fastus & gloria, qua se tam mirificè iactat? Quatuor in Responsione ponuntur, quibus vanitas mundi comparari potest: ros, fumus, stipula seu fœnum, & vincula seu laquei gemmis ornati; & si qua eiusmodi, quæ præ fragilitate, inanitate, & vilitate contemtibilia sunt. His & similibus omnis mundi gloria & lætitia in sacra Scriptura comparatur.

Sap. 11. Rori gloria mundi comparatur.

In primis quoad rorem, ita dicit Sapiens: *Orbis terrarum, tanquam* E
gutta roris antelucani, quæ descendit in terram. Si totus orbis terrarum, instar guttæ roris est in terram cadentis, & statim vel sole vel solo illum absumente euanescẽtis, quanto magis res & vanitates orbe ipso comprehensæ ei possunt comparari? Addo, quòd antelucano tempore ros apparet, sed orta luce non potest subsistere. Ita quibus tenebræ in mente principatũ tenent, aliquid esse apparent mundi speciosa phantasmata & reculę ludicræ: sed quando noctem illam excæcatæ mentis, dies diuinæ gratię eliminat, & sol ei iustitiæ incipit elucescere, tunc plena vanitatis sunt omnia, & vt ros in tenuissimum vaporem resolutus, nihili fiunt. Hoc Propheta Osee, de Idolorum vanitate loquens, & cuiusque sensualitatem, affectum, ac desiderium quo mundo afficitur contemnens, sic ait: *Erunt quasi nubes matutina; & sicut ros matutinus* Osee 13.
præteriens: sicut puluis turbine raptus ex area; & sicut fumus de fumario.

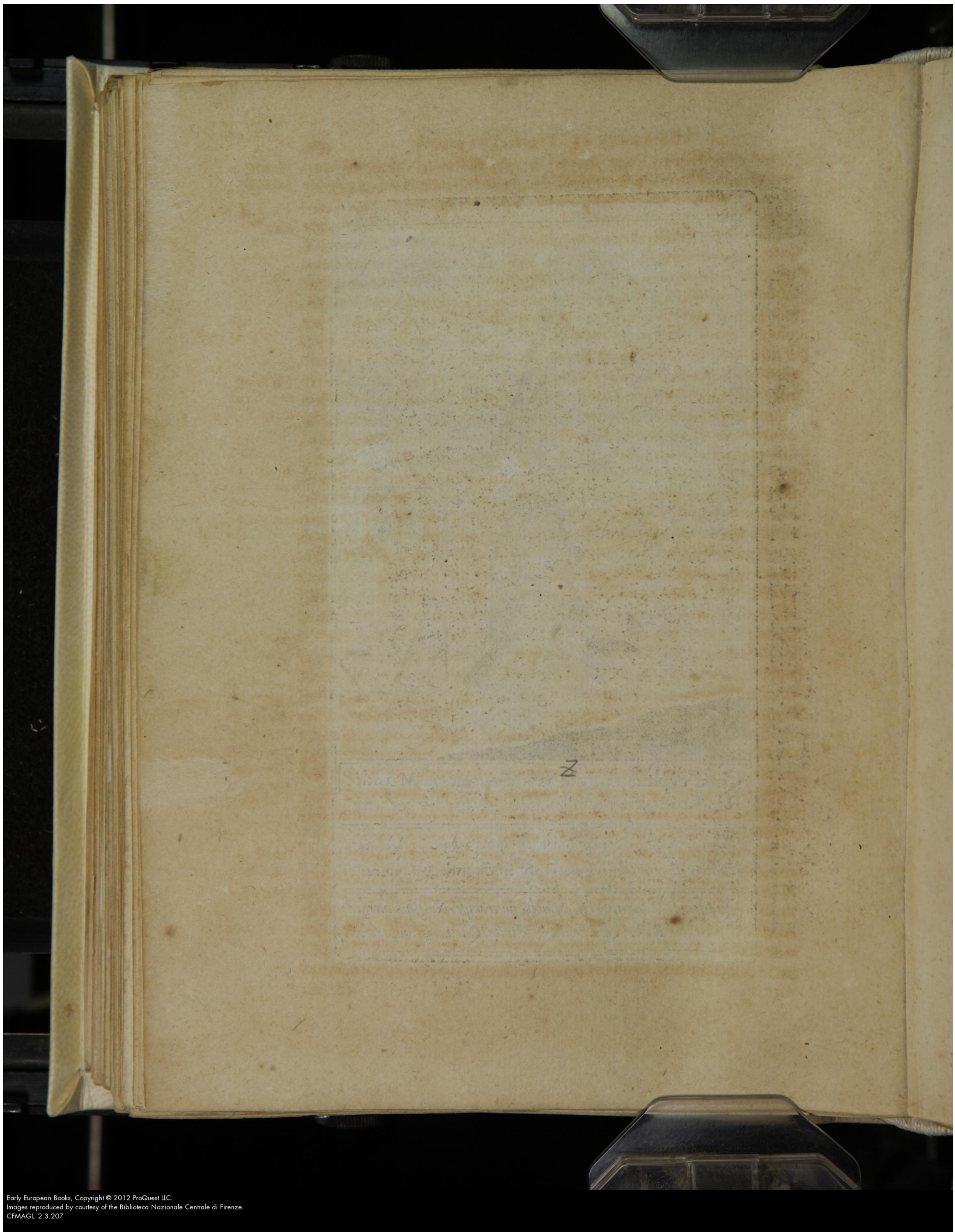
Sicque eadem opera ad secundum adducimur, cui mundi præcel- F
lentia

Quid typhus tumidi ventosaq; gloria Mundi?
Ros, Fumus, Stipulæ, baccataq; Vincula gemmis.

Wat is toch al den pracht, en glory vander Weerelt?
Dauw, Roock, Hooy ongheacht, en Stricken syn bepeerelt.

Qu'estce de la pompe, Du Monde, qui trompe, Nos sens attellez?
Ce n'est que Rosée, Que Foin, que Fumee, Que Laqs emperlez.

lentia componitur. Sicut fumus, inquit, de fumario abreptus. Qui præterquam quòd ex se res sit vtilissima, oculis naribusque infestissima, etiam breuissimo tempore in nihilum redigitur, suaque sponte perit. Dicit Apostolus Iacobus: *Quæ est enim vita vestra? Vapor ad modicum parens: & deinceps exterminabitur.* Non solùm vitæ nostræ naturalis inconstantia, fragilitas, & incertitudo notatur; sed etiam quidquid in vita homini potest accidere, & quidquid humana mens possit optare: vt sunt illa quæ apud homines huius seculi maximi fiunt. Vapor sunt ad modicum parens. quando olla succenso igne bullit, euaporat, & in guttulas condensatur instar roris, si quid opponitur: & si assurgere permittatur, aliquid videtur esse, sed ferè vbi incipit apparere, ibi incipit deficere. Quod in fumo non obscurè animaduertitur: in ascensu ludit, spatiatur, gloriaturque in aëre ac si quid esset; si vento impellente à cœpto prohibetur ascensu, aliâ viâ nihilominus procedit in altum, vt & nubibus se inferat, vnaque inter alias nubes esse videatur. At quò altiùs se effert, eò faciliùs citiusque dissipatur, & suomet studio perit. Ita & omnis gloria mundi, gaudium, voluptates, deliciæ, magni honores, opum iactantia, & quidquid tandem mundanorum corda sui splendore allicere & afficere solet; quò illa omnia sublimiùs eleuantur, eò citiùs turpiusque deficiunt, & collabuntur. Adeò vt & ipsi homines, tam vani vt in his glorientur, meritò vt fumus cum ipso mundi fumo dissipentur. Talibus imprecandi more prædicit Propheta regius, quod & nostris temporibus quamplurimis accidisse vidimus, qui vanitatem hanc nimiùm dilexerunt, & nomen suum suis facinoribus nimis splendidum efficere conati sunt. Sic dicit Propheta: *Sicut deficit fumus, deficiant: & sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.* Non potest enim gutta roris, nec fumi vapor, nec ceræ mollities ante iustam, solidam, ardentemque zelo recti diuinam faciem consistere. Ideoque rectè alibi idem dicit: *Mox vt honorificati fuerint & exaltati, quemadmodum fumus deficient.* Non immeritò propterea Vetronius Turnus, qui vana, fallacia, ac mendacia aliis consilia, solatia, & promissa vendiderat, vt qui fumum vendidisset, iussus est ab Alexandro ad stipitem alligatus fumo suffocari. Ita & mundus meritò pro tali impostore plectatur per verum iustumque contemtum. Nunc ad tertium veniamus.

Mundus fumus est.

Iac. 4.

Fumus est mundi vanitas.

Psal. 67.

Psal. 36.

Lamprid.

G Fœno vel stipulæ non iniquè omnem mundi pompam conferri, ex eodem constat Propheta, qui de talibus hominibus sic vaticinatur: *Fiant sicut fœnum tectorum; quod priùs quàm euellatur exaruit; de quo non implebit manum suam qui metit; & sinum suum qui manipulos colligit. Et non dixerunt qui præteribant; Benedictio Domini super vos; benediximus vobis in nomine Domini.* Et verè ita se habet cum mundi vanitatibus, & hominibus eas sectantibus. Quo se magis oblectant, quo ea quæ mundi sunt

Fœnũ est mundus.

Psal. 128.

fortiùs amplectuntur, quo se in illis sublimiùs extollunt, quo se magis vt solis splendori hominum obtutibus exponunt, eò citiùs contabescunt, perdunt quæ tenebant, & sine vllo cuiusquam fructu cuncta depereunt, nec manum, nec sinum, multo minùs horreum impleturi: sed & animam & corpus perdentes, nec quidem posteris suis stabilem aliquam relinquunt substantiam. Iuxta Prophetę dictum: *Dormierunt somnum suum; & nihil innenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.* Post vitę huius vanitatem, quæ somnij instar ipsis fuit, quando ad mortis somnum veniunt, vacua se manu reperiunt, qui pleni omnibus videbantur. Neque tantùm illa transierunt, in quibus delectabantur, verùm etiam futurorum expectatione frustrantur, & planè vacuos se deprehendunt. Quoad ista, quia terrenis præpediti de cælestibus vix cogitarunt: quoad illa verò; quia mundana omnia delectabilia, instar venti vel aëris, quo strictiùs manu comprehenduntur, eò citiùs elabuntur: & quo (vt fœnum in tecto) altiùs soli exponuntur, eò celeriùs arescunt & pereunt. Vnde idem Propheta: *Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.* Nónne id multis & magnis etiam nostri ęui potentibus accidit, qui toti mundo terrori erant præ sublimitate, præ dominandi libidine, prę feliciore votorum suorum licet peruersorum successu? Nónne ita integris etiam familiis videmus accidisse? Vbínam sunt? vbi diuitiæ? vbi potentia? vbi satellitij frequentia? vbi iactantia facinorum? amicorum obsequium? studium plebiū? famæ nominisque amplitudo? prosapiæ dignitas? totius mundi admiratio? quónam hęc omnia euaserunt? vbi saltem locus eorum, quibus vix terra tota sufficiebat? Transiui, & ecce non erant; quia ipsi trāsierunt & in nihilum redacti sunt, transiitque memoria eorum cum sonitu inanis gloriæ, ventosi fastus, & laudis humanæ, plusquam vanæ. Magnus mundus videtur cominus eum intuentibus; sed si è cælo videatur, puncti instar appareret: talem iudicant, qui è summo cælestium amore eum contemplantur: vt ea vtitur similitudine D. Chrysostomus.

Psal. 75. Somnij instar est mundi iactantia.

Psal. 36. Multę magnæ familiæ quò euanuerunt?

Chrysost. Homil. 15. ad populum Antioch.

Si hæc & huiuscemodi cogitarent, cordique infixa gererent, qui sæcularibus insaniis dementati nesciunt quid agitent, non tanti fumum & fœnum facerent; neque seipsos ita secundùm arescentem hanc externam carnis speciem exornarent; cùm, testantibus Apostolis Petro & Iacobo, atque Propheta Isaia, *Omnis caro fœnum; & omnis gloria eius tanquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit.* Morte hominem etiam florentissimum corripiente seu carpente, exarescit fœnum carnis, & omnis decor corporis naturalis, omnis etiam externus ornatus, & quidquid illum in mundo oblectabat, decidit; sicut flos vngue decerptus, vel stirpe eius arescente.

Isaiæ 40. Iac. 1. 1. Pet. 1.

Neque

Neque tum tantùm areſcit & decidit flos & venuſtas carnis, quando eam mors ſua demetit falce, ſed etiam aliquando diu antequam mors eam adoriatur. Longa ſiquidem interdum homines tabe conſumuntur, & præ ærumnis milleque incommodis viua fiunt quodammodo cadauera; lurida exeſaque facie, pallidis oculis in imas depreſſis cauernas, monſtro ſimiles, amicis ipſis graues & inuiſi telluris inutile pondus. Tunc apparet quàm verè ſit omnis caro fœnum, & flos eius decidat, etiam interdum ante mortem; vt floridi ſplendentesque antea, iam ſint adſpectu horridi, & toti mundo deſpicabiles: vt & ipſi ferè neſciant quid ſibi primùm deplorandum ſit; an quòd præteritam vitam in tot tantisque vanitatibus conſumſerint? an quòd non liceat mori, quando iam eos tædet viuere? heu quàm ridiculũ facinus, immò lacrymis digniſſimum, ſi benè attendamus! Quis vnquam crederet, eò aliquem dementiæ venire, vt faſcem vel manipulum fœni byſſo & ſerico veſtiat, auro & gemmis ornet, & in eo ſe ita oblectet, vt toti mundo ſe ob id ſpectabilem exiſtimet? Sicut olim Xerxes ridendo modo platanum vt amaſiam torquibus armillisque appenſis ornauit. Id faciunt, qui carnem hanc ſic ornant, delicatè tractãt eiusque commoditatibus ſectandis totos ſe deuouent, carnis amatores. Verum quidem eſt, fœnum alicuius eſt pretij: ſed tamen fœnum fœnum eſt.

Senij incommoda. *Fœnum auro ornare.* *Ælianus lib. 2.*

H Quartum cui gloria mundi comparabatur, etiam ſuum locum meretur, vt eius vanitas ac fraudulenta oblectatio meliùs dignoſcatur. Ponebantur igitur quarto loco vincula gemmata, ſeu laquei vnionibus lapidibusque pretioſis adornati. Dat huic comparationi anſam non incongruam Sapiens, dum ſic ait: *In medio laqueorum ingredieris.* Ac ſi dicat: Agnoſce pericula in quorum medio verſaberis, dum per mundi voluptates viam vitæ huius carpere voles. Non ſine cauſa D. Antonius ſibi videre viſus eſt mundum laqueis reſperſum, vt vix pes poni poſſet citra periculum. Cumque rogaret, quis illos euadere poſſet, audiuit quòd humilis, qui præ ſui deſpectu atque ſubmiſſione, quaſi per terram ſerpendo, ſub extenſis laqueis tutus perreperet: aut qui mundi voluptates quaſi pedibus præ contemtu calcaret.

Gemmati laquei, mundanæ voluptates. *Eccli. 9.* *Athanaſ. in vita B. Antonij.*

Qui enim laqueos calcat, non facilè capitur, ita qui mundi illecebras contemnit: at qui illas magnifaciendo quaſi laqueos ne pede conculcet cauet, incidit & capitur. Ita qui omnia iſta inferiora oblectamenta ſectatur, vt ſunt gaudia, honores, epulæ, tripudia, voluptates, & id genus ſtultitiæ: quibus ſe homines oblectant, feliceſq; exiſtimant, dum illis frui contingit. Quocirca etiam magna pars hominum hoc ſtudij ſtrenuè obeunt, vt eiuſmodi laqueos ſeminent; tales ineſcationes ſemper in promtu habent, vt hunc in laqueos, illum in pedicas, alium in foueam pelliceant. Sicut enim aues in decipulã, mures ſoriceſque in muſcipulam, & piſces in naſſam vel rete inducuntur,

Fraudulẽtia mundi. *Decipulæ variæ.*

(I and K in left margin beside lines "ſcationes ſemper..." and "cas, alium...")

sub prætextu nutrimenti, quod illis non in escam, sed in capturam proponitur: ita omnia mundi blandimenta & plausus, ad deceptionem & interitum seruiunt. Vtque sine metu, sine reluctatione, immò cum voluptate laqueus in collũ admittatur; mille leporibus, mille delectaminibus, mille fictis fucatisque iucunditatibus, vt gemmis & vnionibus adornatur. Alioqui sicut equus iugo imponendo obluctatur, ita homo istis mundi captiosis laqueis, nisi amabiles, melliti, & omnibus modis exoptandi viderentur. Huius pretiosæ ac perniciosæ venationis, gemmatęque illaqueationis clarissimum exemplum habemus in muliere illa impudica, quam describit Sapiens: in eaque aptissimè mundi lenocinia depingit; sic habet: *Considero vecordem iuuenem, &c. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas,* (nota muscipulam) *garrula & vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis: nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians. Apprehensumq; deosculatur iuuenem, ac procaci vultu blanditur.* (ecce mundi blanditias ac fraudulenta oscula quò tendant, ad capiendas scilicet animas.) Et postquam multis blanditiis inescauit, sequitur: *Irretiuit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum. Statim eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam; & quasi agnus lasciuiens, & ignorans quòd ad vincula stultus trahatur; donec transfigat sagitta iecur eius. Velut si auis festinet ad laqueum. Et nescit quod de periculo animæ eius agatur.* Tam clara sunt hæc, vt explicatione non egeant, sed tantùm fugâ. Vt Sapiens ibidem admonet: *Nunc ergo fili mi, audi me, & attende verbis oris mei. Ne abstrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris semitis eius. Multos enim vulneratos deiecit; & fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Viæ inferi domus eius, penetrantes interiora mortis.*

Prou. 7. Descriptio venationis animæ perniciosę.

Ecce exemplar infatuati hominis, mundi vanitates; tametsi ad interitum ducentes amplectentis tamen; quia blanditiis, vt quibusdam gemmis ornatæ videntur. Anne iucundum & honorificum aut vlla ratione expetendum suspendium, eo quòd laqueus auro vel lapide pretioso sit decoratus? An felix olim Darius, quòd aureis compedibus catenisque, & quidem ab amicis, vinctus teneretur? An felix Baiazetes, eodem modo à Tamberlano honoratus, oneratus inquam? Nónne insaniæ species est, glorię mundi, vt aureæ catenę collum inserere, & strangulari? Voluptates & honores mundi torques sunt aureæ camelorum Madianiticorum, quas Gedeon inter spolia accepit. Quibus qui constrictus manet, per angustam cæli portam transire nõ potest; vt neque camelus ipse cũ suo gibbo & sarcinis per foramen acus.

Compedibus aureis stringi. *Iustinus lib. 11.*

Iudic. 8. *Matth. 19.*

1. Mach. 2. Pro conclusione ac perfecta talium vanitatum detestatione, dicamus quod Mathatias filiis suis dicebat: *Gloria eius stercus & vermis.* hominis scilicet superbi, peccatoris, & mundani. *Hodie extollitur, & cras non inuenietur.* At qui gloriam Dei & cæli quærit, illam reperiet, & in

illa

illa in æternum inuenietur. At videamus nunc gloriæ huius insolentem exstimulationem, per vnum atque alterum exemplum valdè exoticum & absurdum. Inuentus est qui Dianæ Ephesiæ templum incendere vellet: vt opere pulcherrimo consumto, nomen eius per totum terrarum orbem diffunderetur (ecce laqueum gemmatum.) At benè consuluerant Ephesij, decreto memoriam teterrimi hominis abolentes, immò vetantes ne quis cuiquam suorum filiorum nomen illud inderet: nisi Theopompus in historiis eum suis comprehendisset. Ecce quo insaniæ abripit gloriæ cupiditas ac mundi inescatio. *Valerius Max. lib. 8. cap. 15. Strab. li. 14.* Herostratus.

Rhodope, Græcum in Ægypto scortum, parto turpi quæstu ingenti thesauro, quanquam humili ipsa fortuna orta esset; (serua enim fuerat) tamen famæ desiderio incensa, minorem quæ cernitur pyramidem exstruxit: quæ quanto molis magnitudine vincitur, tanto aliàs ipsa operis excellentiâ superauit. En, meretrix ac liberta cum tantis regibus magno operis impendio contendere ausa fuit: nec minùs se in lupanari, quàm illi in palatiis, famæ cupida, nomini ac gloriæ dare operam velle ostēdit. Quid hoc aliud est, quàm, vt inquit Apostolus, gloriam in confusione præ insania quærere: & se iucundè, exultanter, & vltrò perdere? Is Mundus, hoc Mundi consilium. Eum sequitor, & ne animam perdito, si in certa pernicie salus est. *Fulgosius lib. 8.* *Philip. 3.*

Sic egit Empedocles, qui cùm Panthiam Agrigentinam à graui morbo curasset, atque ob id se penè pro numine coli animaduerteret, immortalitatis atque famæ studio incensus, in Ætnam insiluit, atque medios ipsius in ignes se coniecit. Ita mundi amatores œstro vesaniæ eius perciti, philtroque insani amoris ipsius ebrij, se læti gratantesque in gehennam præcipites dant. Sic scribit Munsterus araneas quasdam in Albania reperiri, quæ homines ridendo mori cogant. *Fulgosius li. 8. cap. 15.*

Cum his conferri possit ranunculus, quam herbam sceleratam Apuleius vocat, quæ sumta mortales sensibus & intellectu priuat: neruos præsertim faciei sic contrahit vt ridentem interim videatur efficere, cogatque tandem quasi ridendo mori. En tibi igitur in scelerato hoc germine, ridētis, insani, mortiferique mundi hieroglyphicum; quo sui amatores excæcet, dementet, & blandè conficiat. *Apuleius.*

Oratio contra Mundi vanitatem.

Postquam à te, æterne Deus, per peccatum abscessimus, vanitati huius Mundi subditi fuimus: Da nobis gratiam, quæsumus, ita omnem terrestris huius exilij gloriam contemnendi, vt ad æternam in cælis gloriam peruenire mereamur. Amen.

CAP.

CAP. LXXVI.

Quis tam fluxarum capitur dulcedine rerum? Cui tellus insulsa sapit: cui nautea cælum est.

Bernard. in serm.

DIVVS Bernardus sententiam vnam habet, quæ Quæstioni huic ac Responsioni multum luminis est allatura; sic inquit: Cui Christus incipit dulcescere, necesse est ei amarescere mundum. Quocirca, quando quis talibus mundi illecebris delectatur, illique insulsa sapit tellus, quæ gustui cælestium deliciarum planè repugnat, signum est euidentissimum, nihil illũ saporis in cęlestibus reperire; sicuti qui acidis amarisq; gaudet, ille dulcia auersatur. Hic igitur tam fluxarum rerum (quales mundanę omnes) dulcedine capitur, cui cælestia nõ sapiunt, neque cordi sunt. Hinc & Esaú nota talium figura fuit, qui auiditati gulæ satisfacere studens, pro edulij vnius iusculo ius primogenituræ deseruit; dicens fratri suo Iacob: *Da mihi de coctione hac rufa; en morior: quid mihi proderunt primogenita? Et accepto pane & lentis edulio, comedit, & bibit, & abijt; paruipendens quòd primogenita vendidisset.* Ita faciunt omnes qui rebus terrenis tantoperè afficiuntur, & ad illa ita inardescunt, vt morituri videantur si voti compotes non fiant, illisque carendum sit: ac propterea cæli potiùs se iure ac hæreditate abdicant, quàm genio suo in crapulis, voluptatibus, & cupiditatibus, ad quas se ferri sentiunt, non consentiant indulgeantque. Non expendunt miselli delectationem, quam ex his venantur, esse momentaneam, æternum verò mœrorem ac pœnam. A

Cui terra sapit, huic desipit cælum.

Genes. 25. Esau insulso gustatu.

Fatuitas filiorum Israel. *Exod. 16.*

Num. 11.

Homerus in Odyss.

Inordinatus etiam gustus iste & sapor, quem homines mundani & vani in rebus istis insipidis & amaris imaginantur sibique fingunt, figuratus fuit in fatuo illo atque insulso appetitu filiorum Israël, qui Manna cælestem panem fastidientes, nescio quarum rerum desiderio flagrabant, dicentes: *In mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porriq;, & cepe, & allia. Anima nostra arida est: nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi Man.* Legimus, illos qui ab Vlysse in Africam missi fuerant, postquam dulces suaueolentesque fructus ex loto gustassent, oblitos redire in patriam. Vnde & prouerbium: Lotum gustauit. Reperit quod optauit, resque ei successit ex voto, voluptate retentus est, inescatus est. Lotophagi quidem loci illius incolæ vocantur; possent tamen sic etiam illi vocari, quotquot mundi huius dulcedine capti, ita eadem destinentur, vt obliuiscantur patrię cęlestis, & viæ quæ ad eam ducit, atque à viis suis malis reuerti nesciant. B

Psal. 105.

De talibus iure optimo dici posset illud, quod de filiis Israel ita stupidè inescatis dicit Propheta Regius: *Pro nihilo habuerunt terram desidera-*

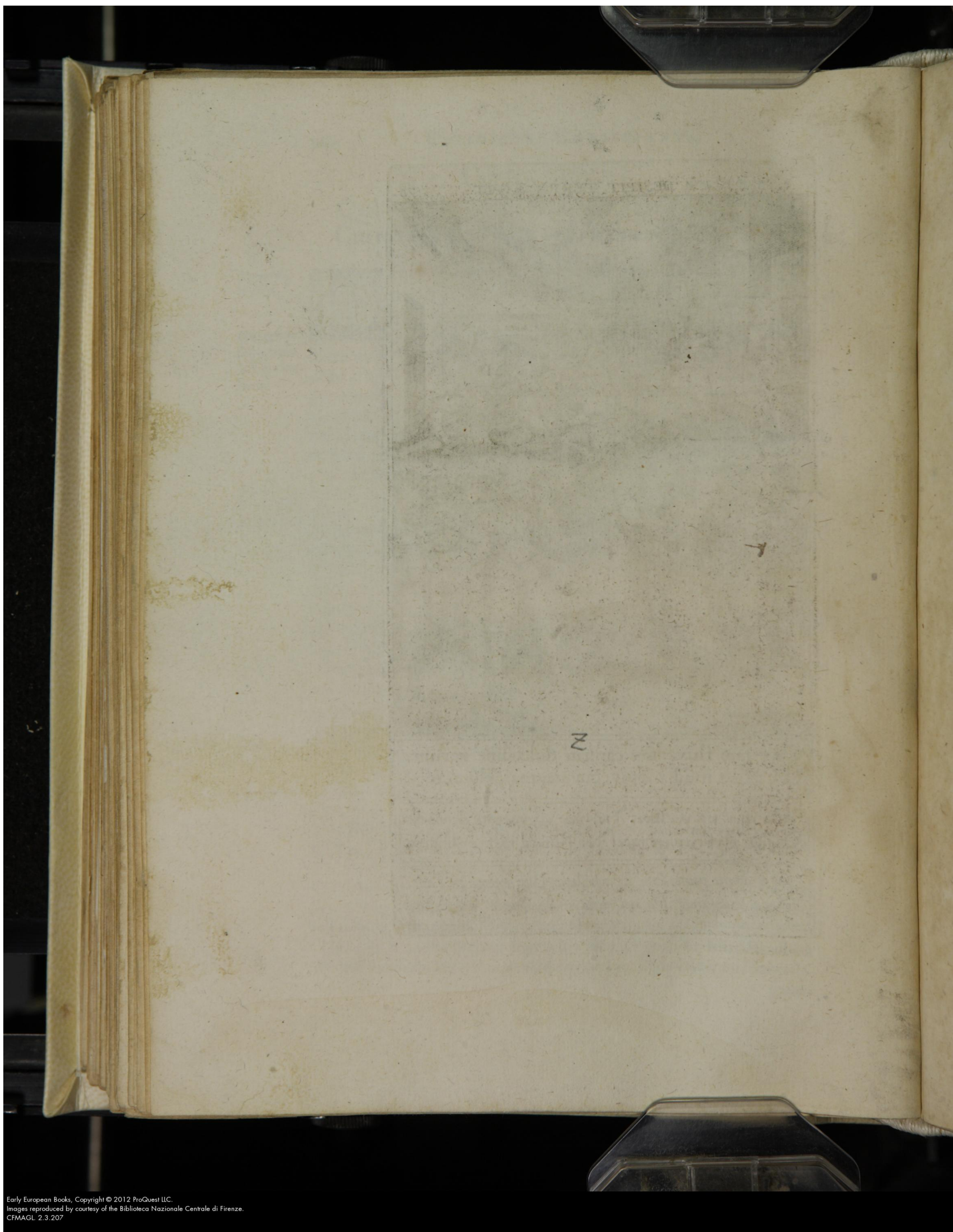
CVI CÆLVM DESIPIT, TERRA SAPIT.

Quis tam fluxarum capitur dulcedine rerum?
Cui tellus insulsa sapit; cui nautea cælum est.

Wie isser soo verwoet, die hier ghenoechte in maect?
Die de blyschap, en tgoet des Hemels niet en smaect.

Qui se donne peine, Pour chose si vaine, Qui se perd en l'air?
Tel qui se desgoute, Du ciel et ne gouste, Que la fade chair.

siderabilem. Spreuerunt terram optatissimam sibi promissam; optantes potiùs in solitudine mori, aut in Ægyptum redire, quàm terram à Domino promissam, lacte & melle manantem ingredi; & pro ea obeunda aliquid periculi aut laboris subire. Immò detraxerunt terræ eidem etiam qui eam inspexerant, dicentes: *Terra quam lustrauimus, deuorat habitatores suos.* Ita voluptuarij huius mundi cælesti patriæ detrahunt, quia sordibus suis delectantur, vt illi Ægypti quisquiliis; vbi tamen tam amara & tam grauia onera sustinuerat, & extrema passi fuerant; sicut mundus suos tractat. Num. 13.

Quæ ratio huius insipientiæ? Fortè sicut pisces marini salsis aquis delectantur, & enecantur dulcibus; ita homines mundi, tanquam pisces maris huius amari, gaudent istis amaritudinibus; videnturque emorituri, si illis priuati, melioribus lactentur. Ah quàm prauum peruersumque habent amatores sæculi palatum! Dulcissima eloquij diuini fluenta, mellitique fontis vitæ æternæ limpidissimæ lymphę eis non sapiunt; & sapit nautea sentinæ crassà, turbida; amara ac lutulenta aqua cisternarum dissipatarum, paludum, & lacuum fœtentiũ vallis huius lacrymarum. Ostendunt sanè tales, se prorsus terrestres ac carnales esse, de quibus dicit Apostolus: *Qui secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt.* Iterùm: *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.* sed ei tantùm in intellectum & in affectum cadunt, quæ sensum eius carnalem, terrestrem, & animalem afficiunt oblectantque. Non secus quàm sus in volutabro luti se longè magis oblectat, quàm si in rosis voluatur. Et tunc in talibus sequitur tandem, quod dicit Apostolus: *Quorum finis interitus: quorum Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt*

Palati corruptio in mundi amatoribus.

Rom. 8.

1. Cor. 2.

C

Philip. 3.

Quid mirum igitur, dum os, guttur, stomachus, & venter talium, talibus tantisque corruptionibus plena sunt; eis dulcia, sana, ac cælestia non sapere eos talia fastidire & nihili facere? Gustus & gustandi facultas omnis vitiata est, & contrariis præoccupata; febricitantium, vel potiùs phreneticorum more, omnia nociua appetentium, & reiicientium quæcunque essent salutaria. Nisi enim hæc esset palati mentisque inuersa potentia, quomodo tam desiderabilibus cum indignatione contemtis, tam noxia concupiscerent? Ideoque tanquam de re incredibili, quæ neque fieri posse putetur, cum admiratione rogat Iob: *Poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?* Sicut filij Prophetarum amaritudinem pulmenti gustantes, metuentesque ne mortẽ sibi tali pastu consciscerent, clamauerunt dicentes: *Mors in olla, vir Dei;* & non potuerunt comedere: neque etiam lubuit ampliùs periculum facere, donec farinam in ollam misisset Eliseus, & amaritudinem illam sustulisset. Iob 6.

D

4. Reg. 4. Mors in olla.

Quid igitur aliud dicemus, dum mundani homines, non obstante

amaritudine mortis æternæ, quam simul cum mundi voluptatibus auidè abliguriunt, in his gaudent delectanturque citra vllam formidinem; quàm quòd inebriati malum suum nō sentiunt quod fugiant? Sic enim consueuit mundus sui amantes inescare & inebriare, quibusdam primùm adhibitis oblectamentis, & in speciem benè sapientibus; & tum, cùm ratio, sensus, & iudicium sepulta fuerint, amaris & insipidis infarcit sine discrimine: iuxta illud Architriclini dictum in nuptiis Canæ Galilææ: *Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cùm* Ioan. 2. *inebriati fuerint; tunc id quod deterius est.* Hoc ipsum D. Gregorius hac Gregor. sententia confirmat, dum ait: Mali, dum pro mundo tolerant, leue putant; absinthio ebrij sunt. Et propterea expectanda illis venit seuera illa sententia; qua Christus de omnibus qui se ob amorem mundanarum voluptatum cælestibus epulis & gaudiis indignos reddunt, Luc 14. sic dicit: *Dico autem vobis, quòd nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.* tunc intolerabilem illam patientur inediam, de qua Psal. 58. Propheta: *Famem patientur, vt canes*: qui præ fame nimia quasi rabidi, circumeunt ciuitatem, per plateas omnes discurrentes, & quęrentes quo suam rabiem expleant: & non inuenient miseri, quo se solentur, quia solatiis transitoriis dediti, solatia futura & æterna non quæsierint.

3. Reg. 3. Salomonis infatuatus gustus. Quid Salomoni optimum illum diuinarum rerum gustum eripuit, per quem velut ebrius Sponsæ Christi amator, aptissimus à Deo habitus fuit, qui excellentem illam Christi animæ nostræ sponsi dilectionis suauitatem, & iucundum amoris excessum, non solùm Cantico Canticorum vt dignissimo modo describeret, verùm etiam persona sua vt singulari figura repræsentaret: quid, inquam, ei tam diuinum exemit gustum, nisi contrarius gustus rerum mundanarum & carnalium, qui sanctum saporem infatuauit?

Luc. 16. Quid diuiti epuloni causæ fuit, vt tantum deliciarum, tantumque voluptatis in epulis carnalibus & mensæ corporalis apparatu poneret; vt eam ob rem, æternum in lingua singulariter & palato cruciatum, absque vel gutta solatij sustinere cogatur, nisi quia tā parum gustus inueniebat, vel etiam quærebat in diuinis cælestibusque deliciis? Ita desinunt omnibus illis salutaria sapere, qui se vanitatibus mundi sinunt inescari; vt quotidianus, (prô dolor!) vsus docet.

Fulgosius lib. 9. cap. 1. Sardanapali proiectus animus. Ad maiorem fallacis huius saporis & voluptatum mundi detestationem, exemplum vnum ex profanis auctoribus adiiciam non ignotum neque ignobile in suo genere. Omniū quos eneruauit mollities, & deliciæ corruperunt, principem locum, maioremque apud posteros ignominiam meruit Assyriorum rex Sardanapalus: qui ob id meritò etiam princeps eorum omnium habetur, qui quòd carnales suas sectantur cupiditates, inter viros recenseri indigni sunt. Hic eò se illece-

lecebrarum demiſit,vt relicta maieſtate(qua Princeps tanto debet excellere, quanto ſublimior eſt ceteris)poſitis maſculi ſexus indumentis mentitus ſit fœminam,interq; puellas & eunuchos delituerit, inter ſcortorum greges purpuram colo neuerit, penſa puellis partitus fuerit: totus abſorptus mundi carniſque illecebris. At quem finem res illa habuit? Præfectus eius Arbaces his indignatus,bellum illi intulit: quo ille audito, non vt vir regnum defenſurus,ſed vt mortis metu mulieres ſolent, primò latebras circumſpexit; mox tantiſper animum reuocans,cũ pauculis reſtitans, tandem victus domum ſuam regiam feſtinanter adit, vbi ſtatim exſtructa pyra, ſe ſuaſque diuitias in incendium mittit. Suoque ſepulchro iuſculpi iuſſit:

Ede, lude, bibe, charum præſentibus exple
Deliciis animum: poſt mortem nulla voluptas.

Vitioſum carmen, vitioſæ rei argumento conueniens.

Ita ecce ad ęternum feruntur incendium,qui poſtpoſitis cæleſtibus epulis verbi diuini,ſanctorum Sacramentorum, meditationum cæleſtium, piorum exercitiorum, & ſimilium guſtu repudiato, inſanis mundi voluptatibus ſe recreant;ęternam inediam cum ceteris gehennæ ſuppliciis perpeſſuri: &, quod grauiſſimum omnium eſt, cæleſti illo epulo & gaudio cարituri.

En quomodo natura Corallij horum arguit inſipientiam: id ex D. Ambroſio referamus. Sed iam,inquit,aſſurgamus ipſi de profundo maris,& aliquantulum ſermo noſter emergat,atque ad ſuperiora ſe ſubrigat. Spectemus ea quæ vſitata multis, & plena ſint gratiæ. Quomodo non indecorus lapis corallium in mari herba ſit; ſi verò in aërem transferatur,lapidis firmitate ſolidetur. Quis non videat hîc quaſi virgula deſignari modum,quo inſipidi ſapientes mundi(ſi naturam velint imitari) à tam fœda ac fatua ſalſi maris huius vilitate & oblectatione,ad iucundiſſimã pulcherrimamque humanæ dignitatis præſtantiam poſſint emergere. Si nimirum corallij inſtar caput ſemel cœnoſo hoc fæculentæ voluptatis gurgite efferentes,puriori aëri,adeoque ætheręæ aurę conentur inſerere: è vili alga futuri corallium, hominum oculis,atque ipſi omnium creatori gratiſſimum. *Ambroſ. Hexæm. cap. 11. li. 5.*

Oratio contra guſtum mundanarum rerum.

CAlix mundi amarus,dulciſſime Ieſu,foris melle litus eſt, & cum iucunditate mortem imbibimus animarũ. Reple corda noſtra cæleſti dulcedine, vt mundi delectationem contemnentes, ſuauiſſimis animæ deliciis in hac peregrinatione nutriamur, & iiſdẽ in patria cæleſti,cùm apparuerit gloria tua,ſatiemur. Amẽ.

CAP. LXXVII.

Crebriùs auratos Mundi quis glutiit hamos?
Eius seruitio studium qui mancipat omne.

Maximè à mundo decipiuntur, qui ei seruiunt maximè.

ALDE ad rem facit istæc Interrogatio: verùm quia duobus præcedentibus Capitibus de mundi vanitatibus & illecebris actum est, iam tantùm præcipuè fraus illa & fallacia explicanda erit, qua illi potissimùm à mundo decipiuntur, qui ei fidelissimè & studiosissimè placere & obsequi conantur. Quæritur itaque, quis crebriùs, & vt plurimùm turpiùs, à mundo decipiatur, auratos eius hamos & blandas inescationes deglutiendo? Responsio clara est: Qui maximè ei seruit. Hoc enim in omnibus videre est, quorum quosdam quasi digito indicabo, loco omnium mundi cultorum.

Esther 7. Aman speculum singulare mundi amatorum; qui pro omni suo in A mundi gratiam seruitio & studio, proprio patibulo affixus, toti mundo risui & ludibrio expositus est. Huic filium prodigum annectamus, B *Luc. 15.* qui omnem suam substantiam consumsit in mundi obsequium, eius illecebris inescatus; & tandem omnibus exutus, fœdè à mundo explosus est; pro mercede tot impendiorum, exsibilationem cum extrema calamitate recipiens. Et verè hoc certissimum omnibus mundi cultoribus ius & stipendium expectandum est, iuxta illud Sapientis indicium: *Fallax gratia, & vana est pulchritudo.* *Prov. 31.* Blandè quidem arridet, & oculis grata est mundi species; sed finis spectandus, qui semper tristis est, nisi quis prudens tempestiuè elabatur, seséque eius tricis eripiat. Fallax iste ac malè ominatus mundi cum suis cultoribus lusus, non incongruè lusui illi comparetur, quo felis ludificat C murem, quando post miras cum illo ioculationes, eum tandem strangulat & absumit. Ita etiam cui cum mendace, fallaci, & impostore negotium est; quales sunt isti circumforanei, nugiuenduli, empirici, qui mira hominibus obtrudunt, vt pecuniam ex marsupio emungant. Quis maximè à talibus decipitur? certum est, eum qui maximè eis fidit, & plurimum tribuit; quique præ cæteris consilium ipsorum sequitur, plus ceteris risui omnium exponi. Ita eis accidit, qui mundo plus detulerunt, plus fidei adhibuerunt, plus in eius obsequium & laboris, & temporis, & pecuniæ impenderunt. Illi etiam ampliùs de eius impostura participant; & pro tam studioso obsequio dignissimum fiunt ipsi mundo ludibrium.

Impostores. D E F

Mundus, in ludificando excellit.

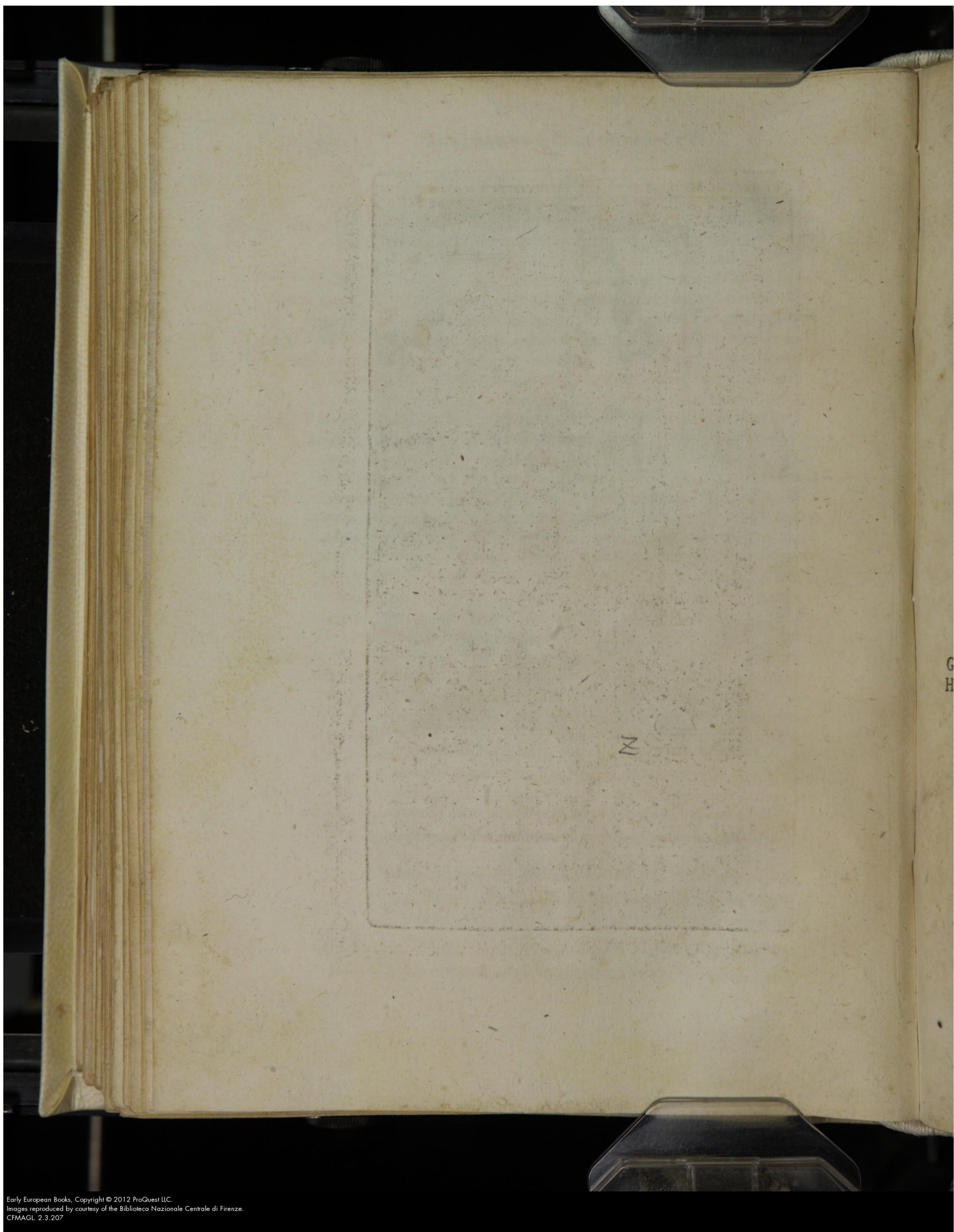
August. 8. li. Conf. cap. 6. Hinc ex D. Augustino tam fatuos clientes, amentesque vanitatum asseclas sic meritò alloquamur: O amatores mundi, cuius rei gratiâ mili-

Crebrius auratos Mundi quis glutijt hamos?
Eius ſeruitio ſtudium qui mancipat omne.

Wie werden daer, met recht, van Weerelt meeſt bedroghen?
Die haer, als ſlaue, en knecht, ghetrouwſt te dienen poghen.

Qui plus ſot ſe laiſſe, Mener a la leſſe, Du monde pipeur?
Qui par veu d'hommage, Seruiable engage, A luy tout ſon coeur.

militatis? Maiórne eſſe poterit ſpes veſtra in mundo, quàm vt amici mundi ſitis? Verba duorum aulicorum Imperatoris ſunt, qui in caſam eremitæ & in S. Antonij vitam incidentes, conuerſi ſunt, in has voces erumpentes: Quid quærimus? cuius rei cauſa militamus? Maiórne eſſe poterit ſpes noſtra in palatio, quàm vt amici Imperatoris ſimus? Et ibi, quid non fragile plenumque periculis? Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculum?

Dionyſius Syracuſanus iunior, ludibrium mundi factus, à fortuna *Ælianus*
ad ſummam felicitatem euectus, cùm nimium felicitati ſuæ fideret, *lib. 9.*
ab eadem ipſe deceptus eſt. Nam non ſolùm, vt Iuſtinus refert, Co- *Iuſtinus*
rinthi propter inopiam eum puerulos litteras in triuio docuiſſe aſſe- *lib. 21.*
runt: ſed & ob extremam mendicitatem, cùm ſtipem petere cogeretur, tympana pulſando extremam ætatem exegiſſe.

Domitius Nero ab immenſis delicijs, quibus ante vtebatur, in omni *Fulgoſius*
re ſua immodicus, omnium odio eum premente, in ſerui ſui domum *lib. 7. cap. 6.*
profugit; atque illic vrgente ſiti, qui aureis vaſis aſſueuerat, veluti nouus Diogenes (quia aliter non poterat) è caua manu poculum ſibi fecit. Et cùm calcei deeſſent, atque ipſi nudis pedibus per cannetum nuperrimè deſectum, tranſeundum eſſet, vt occultè locũ peteret, in quo latêre poſſet, magna ex parte pronus per terram in quadrupedis ſpeciem perrexit; atque, ne acuti cannarum ſtipites læderent, veſtem ſubdidit. Ad hanc neceſſitatem redactus eſt, qui olim vrbes, prouincias, ac regna dare conſueuerat, vt calceos in pedes non haberet, manúque pro pedibus vteretur: & deficiente vaſe, manum pro poculo adhiberet. Hæc mundi merces & fraus in omnes qui ipſi maximè fidunt.

G Neque mirum: quia ſicut dicit Apoſtolus, *Mundus tranſit, & concu-* *1. Ioan. 2.*
H *piſcentia eius.* Tanto igitur neceſſum eſt eum fruſtrari ampliùs, quanto ampliùs ei confiſus, & vt arundini innixus fuerit. Sicuti etiam quando quis in ripa ſtans naui præterlabenti pedem imponit, vel ex ea manum ripæ iniicit; quò firmiùs incubuerit vt eam remoretur, eique innitatur, eò certiùs vehementiuſque ſua ſpe & opera fruſtrabitur, rapidiuſque in profundum demergetur. Periculum autem hoc indicat
& euadentium raritas, & pereuntium multitudo. Nã, vt dicit D. Ber- *Bernard.*
nardus: In mari Maſſiliæ de quatuor nauibus non perit vna; in mari verò huius mundi de quatuor animabus vix euadit vna.

Oratio contra mundi fraudulentiam.

DEus, qui fallaciam huius mundi nobis tam clarè detexiſti, & prædixiſti; accẽde in nobis deſiderium tibi fideliter ſeruiendi; ne inani mundi huius fidentes arundini decipiamur ſed in ſolida tua promiſſione ſecurè conſeruari mereamur. Amen.

CAP. LXXVIII.

Ergo, quid eſt Mũdus, mundũ licet induat omnẽ?
Vanius hoc nihil eſt: Nihilo quin vanior ipſo.

Quid ſit Mundus? Nihil.

OSTQVAM de gloria, faſtu & fraudulẽta mundi deceptione tractatum eſt; iam abſolutè quæritur, quid ſit mundus, hoc eſt, quàm parùm; etiam ſi omnem mundum, hoc eſt, ornatum muliebrem induat, ſeque ſummè exornet. Reſpondetur, nihil eo vanius, immò vaniorem ipſo nihilo eſſe. Probroſa ſanè & mordax reſponſio, illi qui tam excelsè & ſublimiter ſe gerit & de ſe ſentit. *Heſter 5.* Intolerabilis videbatur Amano illa vilipenſio, qua non ita vt optabat à Mardochæo excipiebatur. Quin immò, plus illa eum torquebat, quàm omnes eius diuitiæ, omnis gloria & ſublimitas eum oblectabant. Ita & inexplicabilis contemtus erat, & ignominia maxima *1. Reg. 17.* faſtuoſo illi Goliæ, quando Dauid cum baculo tanquam ad canem ad eum accedebat: præſertim cùm ei etiam intrepidè puſillus ille in os diceret: *Percutiam te, & auferam caput tuum à te: & dabo cadauera caſtrorum Philiſthijm hodie volatilibus cæli & beſtijs terræ.* Ita intolerabilis eſt iſta mundo ſuperbiſſimo faſtuoſiſſimoque ignominia, qua de ipſo dicitur quòd ſit vanitas vanitatum, & minus vaniusque nihilo; cùm tamen in omnibus ſuis tanta vtatur ſupercilij celſitudine, vt nihil, nec in cælo quidem eſſe videatur, cui eius ſplendor & magnificentia conferri poſſit.

Sortilegiũ ſplendida promittẽs, & nihil rei tribuens, mundus.

Verè tamen, licet ringatur, & præ indignatione findatur medius, A
ſortilegio celebri comparari poteſt; cuius præmia & donaria mirè fulgida quidem ac pretioſa apparẽt; ſed poſtquam ſortes & ſortium pretia in vrnam iniecta, iamque extrahenda ſunt; pro magna ſpe atque exſpectatione rutilantium illorum præmiorum, quæ nemo ſibi non certò pollicebatur, nihil niſi vacuæ chartulæ producuntur; clamaturque aſſiduè ab inſtante præcone: Nihil; Nihil; Nihil.

Et ita ſe res habet. Mundum mihi, quæſo, parumper attendito, B
quãdo ita faſtu pluſquam giganteo tumet, vt ſe vix capiat, ſuusque ſibi locus anguſtior videatur, quàm vt eo ampliùs queat contineri: immò ac ſi vterum geſtet, nouumque hic mundus mundũ pariturus videatur: *Mons parturiens, mundus.* vt olim de monte veteres fabulati ſunt, qui quòd plus ſolito videretur intumeſcere, montem ex illo alium progignendum ruſtici arbitrabantur: dumque diu ſatis eſſent partũ præſtolati, prodiit muſculus. Vnde de omnibus qui magna pollicentur, vel præſtituri magna C
videntur, & nihil aut parum re ipſa perficiunt, communi prouerbio *Horatius Art. Poët.* dici ſolet illud Horatij: *Parturiunt montes: naſcetur ridiculus mus.* D

Ita

MVNDI IACTANTIA, MINVS EST NIHILO.

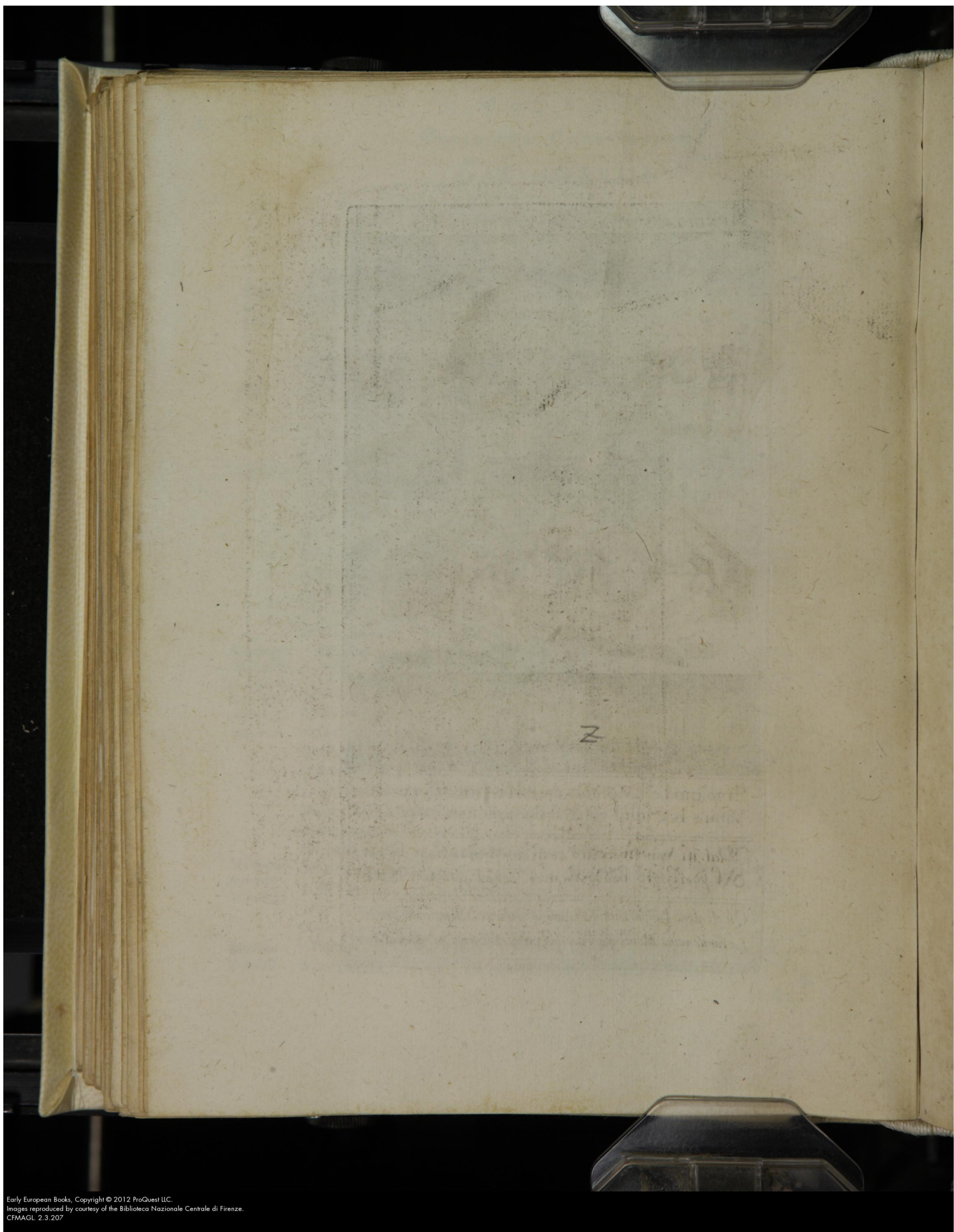

NIET NIET

Ergo, quid eſt Mundus, mundum licet induat omnem?
Vanius hoc nihil eſt: Nihilo quin vanior ipſo eſt.

Wat iſt van ſwerelts toch, en wonderbaer bediet?
Al ydelheyts bedroch, met eenen grooten **Niet**.

Qu'eſt donc l'apparance, Et la grand'boubance, Du mondain attueil?
La Vanité vaine, Moins que rien, qui meine, L'homme a treſgrand dueil.

Ita nihil mundus, post tot tantasque magnarum rerum falsas species producit solidi; immò totus inanis, ridiculus, & nihil est. Talia sunt quædam, quibus proprium est multum præ se ferre, & nihil esse.

E Quidni vilitatem, & vt ita dicam, nihilitatem mundi fastuosi bullis illis comparem, non iam communibus sponte in aqua surgentibus, sed illis quas pueri ex concha, smegmate aquæ immixto, straminea fistula, magno, licet puerili, studio exsuscitant? Hinc enim pueri (vt stulti insensatique sæculares ex suo orbe) non parum accipiunt oblectamenti. In hoc namque flatili orbiculo ædificia cernunt, turres, palatia, vrbes, cælum denique & terram, ac si paruus mundus esset, qui puellari pugillo in concha continetur: præsertim quando in aera volitare permittitur, vel etiam super palma manus resultare. At, quanto magis propiusque eo lusu delectat tanto faciliùs in nihilũ, vnde prouenerat, redigitur; & (heu luctum!) oculos intuentium mordaci sua aspergine mœstificat. Et ita, mundanæ more lætitiæ, extrema gaudij luctus occupat. Bulla in concha, mundus.

Neque Sapiens tantùm id bis térve iisdem planè verbis inculcat: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas:* sed etiam vox & testimonium ipsorum damnatorum id confirmat; ita teste sacra Scriptura clamantium: *Nos insensati, &c. Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens: & tanquam nauis quæ pertransit fluctuantem aquã; cuius, cùm præterierit, non est vestigium inuenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus: aut auis, quæ transuolat in aëre, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantùm sonitus alarum verberans leuem ventum, & post hoc, nullum signum inuenitur itineris illius: aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, diuisus aër continuò in se reclusus est; vt ignoretur transitus illius. Sic & nos nati, continuò desiuimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus.* Sequitur ibidem: *Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt, quoniam spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tanquam fumus, qui à vento diffusus est.* *Eccli.* 1. & 12. Sap. 5. Testimoniũ damnatorum de mundi vanitate.

Ecce, tametsi plenis immodicisque mundi voluptatibus, honoribus, & diuitiis affluxerint, & tota vita durante toti in illis fuerint gloriantes, luxuriantes, exultantes, & tanquam beatitudinem summam nacti iactantes; tamen quando eò venerunt, vbi verè videre est, quid sit mundus cum omnibus suis tumoribus & moribus; vident fatenturque nihil esse, seque natos statim esse desiisse; & omnia tanta celeritate transiisse, atque euanuisse, sicut omnia illa quæ in qualemqualem comparationem adduxerunt, vt iam antè audiuimus: vt ob id se insensatos meritò ipsi protestentur, & doleant. Vnde & Propheta regius eodem prorsus spiritu loquens, sic deplorandam horũ stultitiam depingit:

Psal. 72. pingit: *Abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias. Veruntamen, deiecisti eos dum alleuarentur. Quomodo facti sunt in desolationem! Subitò defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium surgentium, Domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.* Vanitas mundanorum sic in suis voluptatibus somniantium etiam à Propheta Isaia expressè describitur, his verbis: *Sicut somniat esuriens & comedit; postquam expergefactus fuerit, vacua est anima eius: & sicut somniat sitiens & bibit; & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit; sic erit multitudo gentium.* Sic cum mundi cultoribus & amatoribus agitur, quando omnia transierunt, somnium videtur fuisse: quo quid vanius, respectu rei ipsius de qua somniatur? Et vbi est ingenij subtilitas, rationis vigor, acumen industriæ, de quibus interdum gloriamur; & interim vmbram pro re, & somnium pro veritate complectimur: canem illum Æsopicum imitantes, qui carnem ore gestans, vmbram eius in aquis luna splendente apparentem auido morsu prensitans, veram carnem amisit. Ita nos aërem retibus, fumum manu, vmbram totis vlnis, & somnium toto animi studio, expanso velut sinu, captamus, vera æternaque beatitudine dimissa. Quis non hîc cum viro secundùm cor Dei exclamet, quasi miseros à tanta insania reuocans: *Filij hominum, vsquequo graui corde? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Nonne satis miser est, cui inuito mendacium obtruditur, nisi id etiam ipse studiosè conquirat? An non satis deplorandus, qui inscius & nolens in vanitatem inciderit; nisi & non habitam ambiat, & diligat inuentam? quis domum quærens, vacuam malit quàm plenam? quis bursam vacuã, scyphum, horreum, armarium, armamentarium, caput, corpus, & similia (quæ continendis rebus seruiant) vacua malit quàm plena? Ita qui quæ in mundo sunt diligunt, non modò vana diligunt, sed ipsam adeò diligunt vanitatem.

Margin notes: Somnij instar mundi vanitas. — *Isaiæ 29.* — Canis Aesopicus. — *Psalm. 4.*

In signum, vacua illa & vana esse omnia, quæ mundani homines tanto cum affectu & tanta cum animi voluptate concupiscunt, & amplectuntur; vacua etiam sunt omnia illa instrumenta, vt suprà attigi, quibus maxima talibus hominibus lætitia & exultatio exhibetur. Vt sunt tympana, fistulę, sambucæ, lyra, cythara, & id genus alia. Videte stultitiam: inflatur saccus coriaceus, inflatur tibia, pulsantur tympana, sonumque edunt; & incipiunt saltitare homines, & instar vitulorum pinguium gestire, lasciuire, & mille leuitates exercere: quid id aliud est, quàm vanitatem hominis per instrumentorum vanitatem excitare, & facto ostendere, vana esse omnia? Dumque transiit sonitus, cessat saltus; & iterùm in nihilum euanuit. Iterùm dicere lubeat: Filij hominum, vt quid diligitis vanitatem? errorem? perniciem?

Margin note: Instrumẽta lætitię mundanæ vacua vanitatem mundi testantia.

Rectè D. Augustinus: O infelicitas generis humani! Amarus est mundus, & diligitur: putas si dulcis esset, qualiter amaretur? Formoso quomo-

Margin note: *Augustin. serm 1 1. de temp.*

F

quomodo hæreres, qui sic amplecteris fœdum? Flores eius quomodo colligeres, qui à spinis non reuocas manum? Idcirco prudentes nos esse oportet & iustos rerum ęstimatores. Transit mundus, trãseat; neque vanitati eius innitamur, vmbras, mendacia, fumos, & inanes species fugientes, Christo, qui veritas & æterna Patris Sapientia est, adhæreamus. Illi adhærere bonum est. Sortilegium mundi pompaticum contemnite, vbi omnia in sortem conferuntur, & nihil præter nihil accipitur. Sors tua tibi, ô Christiane, cecidit in præclaris. Hæres cæli, Deique cum Christo cohæres factus es. *Dixi*, inquit nostro etiam nomine, Propheta: *Tu es spes mea, Domine, & portio mea in terra viuentium.* Hac contenti simus. Ceterùm, mundus mihi crucifixus sit, & ego mundo. Ecqua voluptas sit, cum reo cruci vel patibulo affixo epulari, sedere, iacere, illius frui amplexibus & osculis? omnia horroris plenissima sunt. Phy igitur mundo, & omnibus eius vanitatibus; Christo confixus sum cruci.

Sors Christiani Deus.

Psal. 141.

Gal. 6.

Veræ vanitatis mundi specimen atque exemplum ex Philone breuiter narremus. Cùm Agrippa à Caio Augusto rex ordinatus, Roma recedens & in Iudæam rediens, Cæsaris hortatu per Alexandriam iter instituerет: intolerandam in illa ciuitate sustinuit ignominiam. Erat quippe quidam insanus, nomine Carabbas, non ex illo conspicuo furiosorum genere, sed leuiore correptus insania. Is interdiu noctuque nudus oberrabat per compita, nec æstum nec frigus deuitans, puerorum & adolescentum ludibrium. Hunc miserum propulsum ad gymnasium in superiori loco statuunt, vt spectari posset ab omnibus; moxque capiti diadema imposuerunt papyraceum, pro paludamento corpori stoream induunt, pro sceptro frustum arundinis humo sublatum quidam ei dedit in manum. Sic ornatum regiis insigniis, & in regem transformatum, more histrionico, adolescentes perticas in humeris gestantes stipabant pro satellitio: tum alij salutatum accedebant: alij sibi reddi iura petebant: alij consulebant eum de Republica: post hęc acclamatum est à circumstantibus, magna voce, *Marim*, appellantibus, quod nomẽ Syris significabat Dominum. Ecce tibi mundi typum in fatuo ludicrè sublimato, & in Agrippa nouo rege deriso luculenter expressum.

Philo in Flac.

Oratio contra mundi vanitatem.

MVndus trãsit, Domine Deus, & omnis concupiscentia eius, & veritas tua manet in æternũ: abstrahe corda nostra ab omni vanitate, & tibi glutino tuæ dilectionis affigito: ne, quando dormierimus somnum nostrum, vacuis inueniamur manibus, dum cuncti resurgẽtes mercedẽ pro labore sunt percepturi. Amẽ.

CAP. LXXIX.

Qua capitur ſpecie, qui ſidera lumine veſtit?
Virtutum: Argenti hæc radios prẹſtinguit & auri.

Veſtium & ornatus origo & progreſſus. Geneſ. 3.

OSTQVAM homo primam ſuam in Paradiſo veſtem innocentiæ & iuſtitiæ originalis amiſit, cœpit in veſtium ornatu & pretio, & in iis qui eò ſpectant, voluptatem capere. Primùm quidem neceſſitate tantùm impellente, in quam ſe per peccatum coniecerat, vt veſtium vſu indigeret; ſed poſtea etiam vanam delectationem & honorem in veſtitu quẹrendo & collocando. A Primum ſiquidem indumentum, ſeu potiùs tegumẽtum, quo pudori ex nuditate ſurgenti conſuleretur, erant perizomata, quẹ ipſi primi parentes conſutis ficus foliis ſibi confecerant. Tunc fecit eis Dominus Deus tunicas pelliceas, ad tegendam quidem nuditatem, ſed etiam ad frigus cœlique iniuriam arcendam. Inde ad lanam & linum ventum eſt; effinxitque ſibi humana induſtria veſtes laneas & lineas. Inde vlteriùs ad vermium ſerica excrementa & byſſum: tandem ad B aurum & argentum, conchas, murices, vniones, gemmas, & lapides pretioſos. Adeò vt nihil vltrà videatur expectandum, quàm vel vt ad primum iterùm veſtimenti genus redeatur, vel vt mundus finem accipiat: cùm inſuper omnia illa ſupradicta ita inter ſe contexta, commiſta, & mille modis variata & variegata ſint, vt nihil ſupereſſe videatur, quod in eo genere amplius queat excogitari: & tamen in vno diu conquieſcere nequit mundus.

Gentilium in ornatu ſtudium.

Ethnici, qui non plus ſapiunt quàm capiunt, quamq; ſe humanum protendit ingenium, magnũ momentum in externo hoc ornatn conſtituunt; quia ſummam ſuam felicitatem in talibus poſitam exiſtimant: hinc etiam eiuſmodi ſtudiis maximam nauant operam. De his ſic loquitur Propheta: *Filiæ eorum compoſitæ: circumornatæ vt ſimilitudo templi.* & forma corporis aptiſſimè comparatæ, & veſtium ornamentorumque corporalium ſplendore ita excultẹ, ita armillis, dextrariolis, inauribus, torquibus, lunulis, frontalibus, & ſimilibus circumornatẹ, vt templi alicuius etiam aulæis & coronis aliiſque donariis circumquaque dependentibus ornatiſſimi ſpeciem referre videantur. *Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt*, inquit Propheta: & ſibi beati videntur. (Pſal. 143.)

Chriſtiani ſciũt, quid de corporali ornatu ſit ſentiendum.

Idque inquam de Ethnicis, qui lumine Fidei deſtituti videre nequeunt neque diiudicare, quis ſit ornatus ille, quẹue ſpecies qua Deus capitur & delectatur. Deus, inquã, qui ſidera decoro illo veſtit lumine. At nos Chriſtiani à Deo circa huiuſmodi illuſtrati quando perſpicilia recti viſus ac iudicij, naſo noſtro imponere volumus; hoc eſt,

quando

Quâ capitur ſpecie, qui ſidera lumine veſtit?
Virtutum: Argenti hæc radios præſtinguit, et Auri.

Welck is dan het cieraet, daer Godt voor al afhoudt?
Dat is der deuchden daet: bouen gheſteente en goudt.

De quelle parure / L'autheur de Nature / Se delecte plus?
De la Vertu belle / Au pris de la quelle / Rien n'eſt le ſurplus.

quando humanum nostrum intellectum captiuum tenemus, & fidei, obedientiæ, atque obsequio subiugamus, facilè videmus quid de cor-
C porali ornatu censendum sit, quantumque in eo gloriandum. Fide namque cognoscimus, non alia nobis quàm peccatorum occasione concessa corporis indumenta; sicut cataplasmata, & fasciarum obligationes, vulnerum vlcerumque occasione traduntur. Vt pudere nos potiùs debeat, quàm gloriari delectet in vestibus, cùm illæ nobis seruiant magis ad ignominiam inobedientiæque nostræ memoriam refricandam, quàm ad laudem aliquam vel honorem. Sic enim nec cauterium, scapulis cuiusquam furis inustum, occasionem aliquam præbet se iactitandi, vel sibi complacendi, sed potiùs se humiliandi, quia recenté semper commissi vel furti vel criminis gignit recordationem.

Vestes cataplasmata.

Vestes cauterij instat.

Iam verò non eò tantùm ventum est, vt in tegumẽtis corporis nostri gloriemur, æquè ac vulneratus vel luxatus quispiam in suis cataplasmatis & colligaturis: sed etiam illa nos eadem argento & auro & lapidibus pretiosis ornamus: nobis persuadentes pulchrum hoc esse & honorificum. Quod sine dubio clarissimum est vel stultitiæ argumentum, vel nos Fidei nostræ non vti lumine, quo hæc omnia discernamus. De sic se ornantibus dicit Apostolus: *Non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa; sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Cui & D. Petrus consentit: *Non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus; qui est in conspectu Dei locuples.*

Insania circa cultum corporis.

1. Tim. 2.

1. Pet. 3.

Docuerunt nos Sancti suo exemplo ita de corporis indumentis, vt dixi, sentiendum: data esse scilicet quibus tegamur (quod ex peccato originem sumsit) & in signum pœnitentiæ peccati illa nos circumgestare; sicuti sceleratus aliquis torquem ferream, vel catenam, vel aliud signum gestaret: Sancti vestibus ad pœnitentiam etiam vsi sunt. Sic Apostolus: *Fide, alij circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.*

Hebr. 11.

Vnde ista (putamus) inter homines iudiciorum & rationum agendi diuersitas, nisi quòd aliis alij animam pluris quàm corpus faciant, atque ita etiam ornatum animæ corporis cultui præferunt; virtutes, gratiarum varietates, & eiusmodi spiritualia ornamenta, gemmis & auro. Alij verò, quibus vel cerebrum, vel cor, vel spiritus deficit, corpus animę pręponentes, etiam longè studiosius exteriorem cultũ inte-
D riori præferunt. De quibus rectè D. Augustinus: Ecce, omnia pulchra sunt cum iniquis, & ipsi turpes, secundùm animam scilicet. Non enim cogitant, neque animaduertunt, animam principalem esse hominis portionem; eamque ob id à Deo, vt rem pretiosam, corpori vt loculo conuenienti esse inclusam. At ipsi capsam exteriorem contemplantur

Augustin.

Anima corpori præponenda.

cum admiratione, nihili facientes thesaurum intus conseruatũ. Propterea exteriùs ornant, intus negligunt. Quod dum stultuli faciunt, ita sapiunt, ac si fur qui ad suspendium ducitur maiorem haberet curam ornandi corporis, quàm animæ conseruandæ.

Virtutum ornatus optimus.

Dicit itaque optimè Responsio, virtutum ornatum Deo maximè placere, illumque radios argenti & auri præstinguere. Hic est enim ornatus Reginæ, Christi Regis sponsæ, animæ Fidelis; quam ob id sponsus tanto dignatur honore, vt ad dexteram suam collocet: *Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato; circumdata varietate.* Tanti est operimentum illud fulgentis charitatis, vt eius comparatione vilescat aurum: tanta est omnium aliarum virtutum varietas, vt nulla vestium variegatio cum ea conferri possit. Qui hunc virtutum ornatum habet, alium non magnopere quærit, neque pro illo manum mouerit; cùm sciat se per istum summo Regi Christo placere. Talis animæ pulcherrima fuit figura, Hester illa pulcherrima. quæ tanta gratia & pulchritudine naturali pollebat, vt nõ quæreret muliebrem cultum; neque ei vt ceteris opus erat studiosè se adscititiis ornamẽtis comere & polire; quia, teste Scriptura, *erat formosa valdè, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur:* & propterea prę ceteris Regi Assuero placuit: quæ tamẽ sex mensibus oleo vngebantur myrtino, & aliis sex quibusdam pigmentis & aromatibus vtebantur: & quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, & vt eis placuerat componebantur, dum ad regem suo ordine essent ingressuræ. Posuit autem Assuerus rex diadema regni in capite Esther, fecitque eam regnare. Quicunque igitur summo Regi Christo placere desiderat, & ipso tandem iubente ac donante in cælis regnare, mundi corporisque ornatum contemnat, qui animam solet dehonestare, fœdioremque coram Deo reddere: & assumat virtutum decus; humilitatis, pudicitiæ, mansuetudinis, sobrietatis, patientiæ, charitatis, misericordiæ, pietatis, & cæterarum. Hæc optima fuêre Christi, amicorumque eius, & gloriosorum Principum terrę Apostolorum vestimenta: his ornamentis resplenduerunt tot Sanctorum & Sanctarum millia. Et virgines nominatim, etiam corporis pulchritudine frequenter speciosissimæ, & in sæculo præstantes, hoc tamen virtutum ornatu eminenter fulserunt: quales fuerunt S. Catharina, S. Agnes, S. Cæcilia, &c. at præ omnibus, Virgo virginum, Domini nostri mater sacrosancta, Domina angelorum, in qua Deo complacuit.

Psal. 44. Anima virtutibus prædita, Regina est.

Hester. 2.

Qui animam ornatam habet, de corporis ornatu non est solicitus.

Virginum sanctarum laus.

Hic virtutum ornatus non teritur vsu, sed augetur, redditurque venustior. Qui his indumentis caruerit, gehennæ flammis æternùm vestietur. *Induet maledictionem sicut vestimentum,* inquit Propheta. Meminerint tantæ dignitatis huius virtuosi ornatus, qua regni maiestas obtinetur; & è contrà vilitatis ornatus corporalis, quo gehennæ incendia

Psal. 108.

cendia

cendia hereditantur, quicunque ita cultui corporis vacant, vt animæ cultum postponant. Meminerint exempli sororis S. Bernardi.

Sed rem ipsam, vt in vita S. Bernardi describitur, audiamus. Cùm igitur illa venisset, quasi visura fratrem suũ, & adesset cum comitatu superbo & apparatu, ille detestans & execrans eam tanquam rete diaboli ad capiendas animas, nullatenus acquieuit exire ad videndam eam. Quod audiens illa, confusa & cõpuncta vehemẽter, cùm ei nullus fratrum suorũ occurrere dignaretur, cumque à fratre suo Andrea quem ad portam inuenerat monasterij, ob vestium apparatum stercus inuolutum argueretur, tota in lacrymas resoluta; Etsi peccatrix sum, inquit, pro talibus Christus mortuus est. Quia enim peccatrix sum, idcirco consilium & colloquium bonorum requiro. Et, si despicit frater meus carnem meam, ne despiciat seruus Dei animam meam. Veniat, præcipiat; quidquid præceperit, facere parata sum. Hanc ergo promissionem tenens, exiit ad eam cum fratribus suis frater eius: & primo verbo omnem ei mundi gloriam in cultu vestium, & in omnibus sæculi pompis & curiositatibus interdixit; ac formam vitæ matris suę, in qua multo tempore vixit cum viro, ei indixit, & sic eam à se dimisit. Illa verò obedientissimè parens præcepto, repentè secundùm omnipotentiam dexteræ Excelsi mutata est. Stupebant omnes, adolentulam nobilem, delicatam, subita mutatione in habitu & victu, in medio seculi vitã ducere eremiticam. Hucusque ex vita S. Bernardi.

Soror sancti Bernardi cultum externum deposuit. *In vita S. Bernard. li. 1. ca. 6.*

In virtutum porrò commendationem adiiciam quod Antisthenes dixisse fertur. Ensis & clypeus excutiuntur: sapiens autem ac virtute præditus, nunquam non armatus est, eoque vinci non potest. Ecce quantum præsidium in virtutum ornatu, quę & armaturæ loco sint in militia nostra quotidiana; vt illis muniti vinci nequeamus; cùm alioqui corporis ornamenta parum ad telorum iactum cõducere soleant. Idem virtutes ei mercium generi comparabat, quæ in naufragio vnà cum possessore enatant. Et quid veriùs, quàm quòd virtutes in morte solæ auctori suo ex hoc mari enatanti adhæreant, eumque in extrema necessitate solentur? Omne igitur studium isti ornatui Deo tam grato impendendum.

Laër. lib. 6.

Oratio ad ornatum animæ acquirendum.

DOmine Deus omnipotens, qui cælum sideribus, & floribus tellurem, pulchriùs quàm regali gloria exornasti; Da mihi gratiam, vt corporis ornatu contemto, animam exornem virtutibus, vt gratiam in oculis tuis, quæ cor intuentur, obtineam. Amen.

CAP. LXXX.

Quæ de florenti tibi ſtat ſententia formâ?
Flos iſte ambroſiam modò, cras ſpirabit auernum.

Riſu dignum formæ ſtudiũ etiã apud deformes.

VERE admiratione & animaduerſione dignum, homines communiter tantã ex pulchritudine & forma voluptatem capere, vt etiã videri formoſus quis deſideret, tametſi verè non eſſet. Si tantum quilibet ſtudij poneret, vt probus fieret, quantum vt pulcher appareat, quàm boni & ſancti eſſent homines! Nam non fruſtra labor ille impenderetur, cùm meliorem ſe quiſque reddere queat, non autem pulchriorem, aliáve ſpecie, quàm qua eum Deus creauit. Quocirca, ſicut ſuperuacaneum eſt, vel ad ſtaturam aliquid vel ad formam adiicere, vel quærere quod nequeat inueniri; ita è contrà, valdè vtile ac fructuoſum eſt, vitæ emẽdatiori & ſanctiori operam dare: quia ibi proficitur, neque oleũ neque opera perditur.

Pulchritudo, flos caducus.

Quæritur itaque modò, quid de florenti forma & corporali pulchritudine ſit ſentiendum: cùm tam multi tanti eam faciant; vt licet non ſint, videri ſaltem ſpecioſi contendant. Reſpondetur, eam inſtar floris modò ſuaue redolentis eſſe, qui cras, vel paulò pòſt, fœdiſſimè fœteat. Ex Sapiente iam antea audiuimus: Vanam eam eſſe corporis pulchritudinem, fallacemque eiuſmodi omnem gratiam. Nam præterquam quòd frequenter verè non ſubſit, quantumque id appareat, etiam cùm verè, valdè caducum & incertum eſt. Quia, ſicuti ex Apoſtolo Petro aliàs diximus: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, tanquam flos fœni; exaruit fœnum, & flos eius decidit* Quod & D. Iacobus ſimili modo loquendi confirmat: *Flos eius decidit: & decor vultus eius deperijt.* Ita enim in formoſiſſimis breui temporis ſpatio videmus accidere. Vt verè dicat Theophraſtus: Forma eſt tacita deceptio. Non enim ſolùm multos decipit, ſilenterque in laqueum inducit, ſolo intuitu ac ſecreto oculorum ſpiculo; verùm etiam pulcherrima venuſtas ac forma, quæ omnium in ſe oculos præ admiratione rapit, plurimaque videtur de ſe polliceri, illa eadem paulò pòſt tacitè & præter omnem expectationem, minimo caſu, morbi, vel metus, vel mœroris, aut alterius occaſione, leuiſſima nonnunquam, ita ſui poſſeſſorem, & omnes qui eam cum ſtupore ſuſpexerant, decipit; vt vix credant eandem eſſe ita iam deformatam formam.

Prou. 31. — 1. *Pet.* 1. — *Iac.* 1. — *Theophraſtus.*

A

Euripides.

Ita etiam rectè de pulchritudine ſenſit Euripides: Pulchitudo res infelix eſt. non iam tantùm ob illam deceptionem, licet multiplicem: ſed etiã, quia eius occaſione multi in deplorandas veniunt infelicitates & miſerias, tum corporis, honoris, & ſubſtantię, tum potiſſimùm

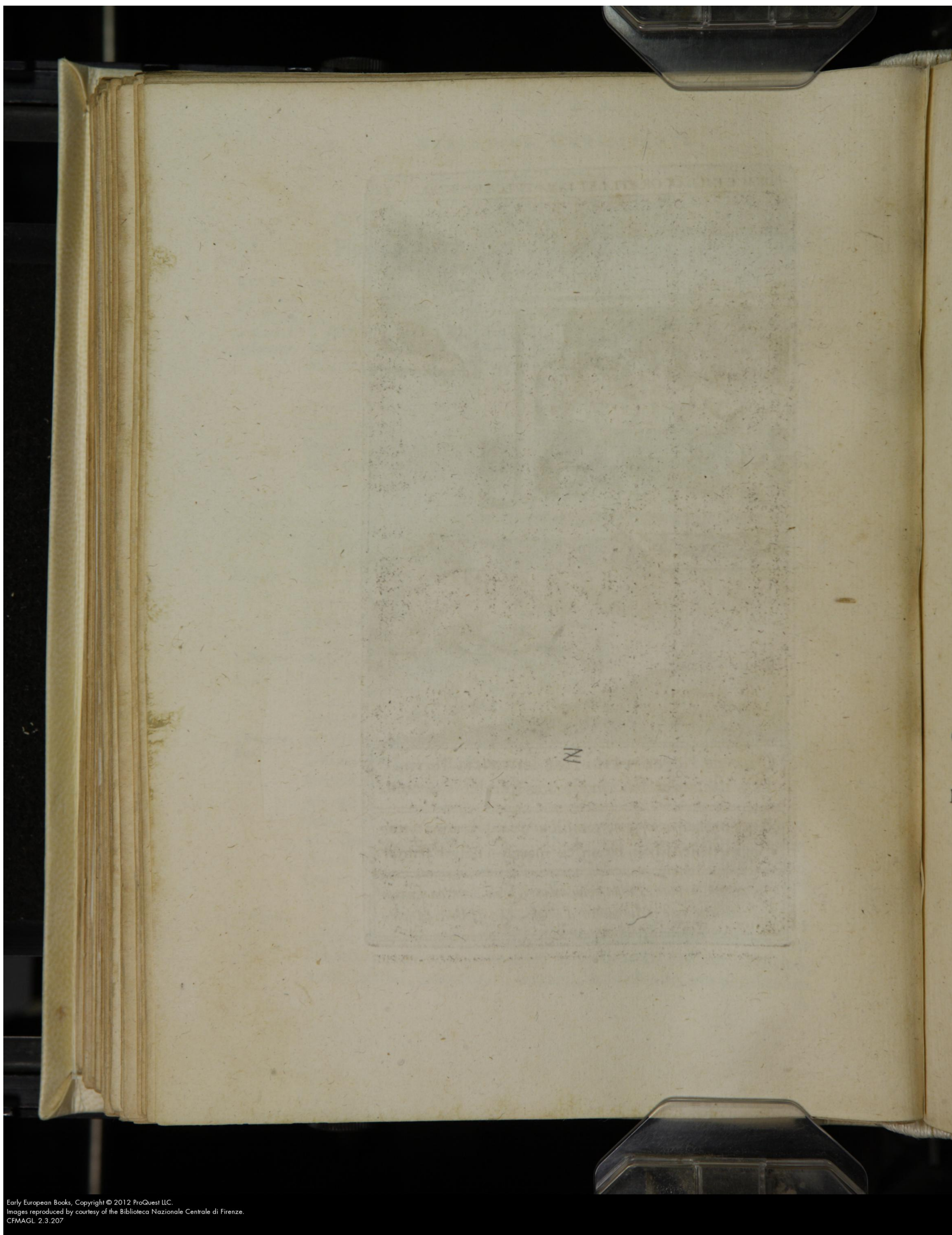
in

Quæ de florenti tibi ſtat ſententia Formâ?
Flos iſte, ambroſiam modo, cras ſpirabit Auernum.

Seght my, nae menſchens roem, Wat v van ſchoonheyt dynckt.
Een vierkende ſchoon bloem, die morghen leelyck ſtinckt.

Du gentil corſage, Et du beau viſage, Qu'en doibt-on ſcauoir?
Que ceſt vne roſe, Au matin d'eſcloſe, Qui fleſtrit au ſoir.

in iacturam animæ incomparabilem. Dicat vt ideò idem auctor sententiam, dignã quæ ex Christiani alicuius ore credi possit promanasse: *Deformis sim potiùs, quàm pulcher & malus*. Nam Mopso quodam, Thersite, atque Æsopo ipso deformior est, quisquis malis moribus præditus est, etiamsi Adonide, Narcisso, vel Helena ipsa formosior vultu appareret, — Sententia Christiano digna.

E

Heu, quàm multi (timendum est) in inferno ęternis cruciantur ignibus, sola pulchritudinis occasione, tam viri quàm fœminę! His formę venustas, lapsus & peccati & damnationis causa fuit, à qua fuissent immunes, si turpes fuissent, aut saltem non excellenter formosi, eamve cautiùs custodissent. Forma eis velut hamus fuit, quo plurimos secum in ardentis laci voraginem pertraxerunt. Dixit propterea rectè Poëta: Lis est cum forma magna pudicitię. ac si dicat: Pudor & castitas valdè periclitãtur, vbi adest pulchritudo: ac si nõ benè queant consistere, nisi cum maximo certamine & discrimine, in quo plerumque superat pulchritudo cum pudicitiæ detrimento. Istud quotidianis (prò dolor!) exemplis cõstat in stultulis illis, quæ tanti faciunt formosæ videri, vt parum ob id curent, si castæ non maneant. — Damnum pulchritudinis. — *Ouid. Epist. 9.*

Ex his facilè videre est, quàm vana, fallax, infelix, & noxia sit sæpè pulchritudo: sed bonum esse, ac Deo ex conscientiæ pulchritudine placere, magnificum esse; parum referre de facie. Quocirca consilium Demetrij mihi summoperè placet: Si pulcher es, benè fac: si deformis; naturæ defectum bonis actibus instaura. Vt & Socrates eam ob causam discipulos suos in speculo se contemplari iubebat, dicens: Si tibi pulcher videris; vide vt probè viuas: quia nimiùm dedeceret, pulchrum esse & malum. E contrà, si tibi deformis esse videris, eò rectiùs te gerito; & corporis defectum morum probitate compensa. Superat namque facilè morum virtutumque ornatus (qui est animæ) formam ac ornatum faciei & corporis, præsertim cùm hæc in malum caderent. Dicit namque appositè Sapiens: *Circulus aureus in naribus suis; mulier pulchra & fatua*. hoc est mala, quæ imprudenter se gerit: de qua fatuitate in III. & IV. disseruimus. — *Demetrius.* — B — Speculi bonus vsus. — *Socrates.* — C — *Prou. 11.*

D Pulchritudo ista corporalis quid aliud quàm exterior forma sepulchri dealbati, pictæque vel etiam capsulę inauratę, plenę ossibus mortuorum, vel rebus aliis turpiùs fœtentibus? Quocirca, rectè D. Ambrosius: Pictus es, ô homo! & pictus à Domino Deo tuo. Bonum habes artificem atque pictorem. Noli bonam delere picturam, non fuco sed veritate fulgentem; non cerâ expressam, sed gratia. Deles picturam Dei, mulier, si vultum tuum materiali colore oblinas: si acquisititio rubore perfundas. Illa pictura vitij, non decoris est: illa pictura fraudis, non simplicitatis est. Illa pictura temporalis est; aut pluuia aut sudore tergitur. Illa pictura fallit, & decipit; vt neque illi — *Matth. 23.* — *Ambros. Hexæm. lib. 6.*

placeas,

placeas, cui placere desideras, qui intelligit non tuum sed alienum esse quòd placeas; & tuo displicias auctori, qui videt opus suum esse deletum. Dic mihi, si supra artificem aliquem inducas alterum, qui opus illius superioris nouis operibus obducat; nónne indignatur ille, qui opus suum adulteratum esse cognouerit? hucusque Ambrosius.

4. Reg. 9. Iezabel præcipitata, stibio depicta.

Tales adulterinæ pictrices Iezabelem illam imitantur, quæ introitu Iehu audito, depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum, & respexit per fenestram. Et sicut illa per eam præcipitata à canibus deuorata fuit; ita illæ quæ stibio & purpurisso, aliisque sexcentis artibus, summi artificis Dei opus in se peruertũt, formã sibi datã reformãtes, in infernum deturbatę, à canibus auernalibus in æternũ depascentur. E

Dolendus animæ neglectus.

Id considerent & recogitent omnes, quotquot huic curiosæ transformationi, & refixioni vultus sui tam sedulam nauant operam; & animam toto ferè anni tempore illotam, impexam, incultam, fœdam fætentemque relinquunt, olla quauis aut carbone Aegyptio atriorem. Horum, inquam, meminerint, expendantque quo tunc futuri sint animo, quando die illo nouissimo, vt amentes, quasi homines exusti secundùm corpus, & quasi dæmones secundùm animam, discurrent, & quò se vertant, nescient. Ita Propheta de talibus: *Vnusquisque ad proximum suum stupebit: facies combustæ vultus eorum.* Quibus verbis indicat, quemadmodum nunc se mutuò occasione formæ, ornatus, & curiosæ nouitatis quotidie valdè attentè obseruant, cum admiratione & stupore considerant; ita tunc è contrà se inuicem præ stupore, horrore, & fœditate respecturos esse, ac si in se mutuò hominis combusti viderent effigiem, ambustumque cadauer. Idque tanto maiori cum terrore & turbatione, quanto horribilius est talem hominem videre ambulantem, discurrentem, loquentem, vociferantem, brachia iactantem, velut mente captum; quàm simpliciter videre exustũ, mortuum, palo affixum, vel humi iacentem. Vbi & horrorem augebit occasio tantę infelicitatis & miserię non ignota; quòd nimirum tam soliciti fuerint pro pulchritudine faciei excolenda, & faciem animæ secundùm imaginem Dei creatæ ita neglexerint. Ita, inquã, neglexerint, vt vix semel seriò perpenderint, se animam habere; animæ verò isti suam esse faciem, suam esse pulchritudinem, ornatũ & splendorem: neque vnquam cogitarint quomodo illa maculetur, deformis fiat; quáve ratione mundetur.

Isaiæ 13. Horribile visu.

Formæ venustas, ad malum comparata, grauissima.

Hęc autem omnia eò grauiora futura sunt, quo maiori cum affectu se totos eis suaque impenderint: idque nõ iam solùm ex innata aliqua curiositate, vel studio complacendi sibi, vel etiam oculis hominũ, vana quadam oblectatione: sed etiam, quod longè deterius est, ex praua intentione, cum deliberata voluntate ac desiderio alios ad malũ formę venustate trahendi, pelliciendique ad carnalia desideria. Sicuti ex Sapiente

piente audiuimus: *Mulier ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas*. De talibus animarum venatricibus & venatoribus, seuerè & verè diuus Hieronymus: Si vir vel mulier se ornauerit, & vultus hominum ad se prouocauerit; etsi nullũ inde sequatur damnum, iudicium tamen patietur æternum. Quia venenum attulit, si fuisset qui biberet.

Prou.7.

Hieron. in Epist.

Quocirca, qui sapit, consilium exemplumque Romanę illius nobilis matronæ Paulæ sequatur, de qua ita idem commemorat: Cùm à nobis crebriùs admoneretur vt oculis parceret, & eos reseruaret Euangelicæ lectioni, aiebat: Turpanda est facies, quã contra Dei præceptum, purpurisso & cerussa & stibio sæpè depinxi. Affligendum est corpus, quod multis vacauit deliciis. Longus risus perpeti compensandus est fletu. Mollia linteamina & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda. Quæ viro & sæculo placui, nunc placere Christo desidero. Ita illa dicebat & faciebat: vtque paucæ illam in tali vitæ commutatione imitantur, sic etiam paucę ad eam gloriam in altera vita venturæ sunt. Nam quæ ita facies suas diabolica quadam metamorphosi quasi in laruas & spectra conuertunt; certæ sunt, nisi deposita larua pœnitentiam agant, se à Christo iudice, quando cum fatuis virginibus clausa ianua venientes dicent: Domine, Domine, aperi nobis, audituras horrendum illud responsum: Amen dico vobis: Nescio vos. Egon' has formaui facies? ego horum vultuum plasmator? hóccine opus manuum mearum? Ego vos ad imaginem meam creaui? & quæ est hæc imago, quæ superscriptio, quam video? Ite, alium quærite saluatorem, si alium quæsistis creatorem. Non noui vos. Quò nisi ad æternam damnationem ituræ sunt, quos ipsa repellet salus? Heu luctuosam repulsam! fœdum pulchritudinis exitum!

Hieron in vita S. Paulæ.

Matth. 25. Deformãtes se, à Deo non agnoscentur.

Tunc optabunt formosulæ illæ se turpissimas inter natas mulierum extitisse, vel aliquo modo se deformasse, & truncatis naribus & auribus horribiles adspectu fuisse, potiùs quàm per fluxã istam pulchritudinem, ad horrenda æternorum suppliciorum loca deuenire. Credo, si cum Demosthene Laidis amores ob pretij magnitudinem fastidiente, tam futilis rei tam immensum pretium tempori expenderent, cum ipso etiam meritò dicerent: Tanti non emo pœnitere. Nunc exempla aliquot subiiciamus tam ex sacris, quàm profanis, quæ tum ad maiorem formæ neglectum faciant, in se & in aliis; tum ad omnimodam studij illius detestationem, quo per formam & ornatum insidiæ aliis struuntur, ad perniciem animę.

Demosthenis dictũ.

Quidam, Pior nomine, Ægyptius genere, ętate iuuenis, cùm mundo renunciasset, exiit è domo paterna; & propter insignem amorem spiritalem, Deo est professus se nullũ ex suis visurum ampliùs. Quinquaginta ergo pòst annis, soror eius, quæ consenuerat, & ab aliquo resciuerat fratrem suum viuere, veniebat in mentis emotæ periculum,

Pallad. hist. vit. 87. Pior abb.

nisi ipsum videret. Cùm autem non posset venire in vastum desertum, rogauit illius loci Episcopum, vt scriberet ad sanctos patres qui erant in solitudine, vt ipsum mitterent, & eum videret. Cùm ergo ei vis magna adferretur, patribus obediens, statuit vno alio adsumto abire: & significauit domui sororis fratrem suum Pior aduenire, & foris stare. Cùm autem sensisset strepitum ostij, & quòd eius soror ei veniret obuiam, Pior clausis oculis, clamauit ad ipsam: O soror, ego sum Pior frater tuus, ego sum: ecce, vide, adspice quantum velis. Illa ergo facta certior, Deum glorificauit; & cùm multa fecisset, non potuit ei persuadere vt domum ingrederetur: sed oratione facta in limine, reuersus est in solitudinem, propriam patriam illic sibi virtute comparans. Si ita multi suos oculos, & qui speciosi videntur, suam pulchritudinem custodirent, multa peccatorum millia vitarentur, & animæ innumeræ seruarentur.

In comtulos. *Laërt. lib. 6.*

Nunc vt illi adolescentuli comtuli habeāt quo se corripiant & corrigant, dum ita se comunt ac poliunt, ac si fœminini sexus forent: audiant quid Diogenes cuidam ipsorum simili dixerit. Conspecto siquidem adolescentulo, cultu gestuque parum virili: Non te pudet, inquit, qui tibi peius velis quàm ipsa natura voluit? Illa siquidem te virum fecit; tu teipsum refingis in fœminam.

Valerius Max. lib. 4. cap. 5. Spurina adolescens se defędās.

Memorabile refertur exemplum, pro illis omnibus, qui formæ suæ pulchritudine in aliorum scandalum & ruinam abutuntur. Ethnicum id quidem, sed omnibus Christianis meritò admirandum. Excellentis in Etruria pulchritudinis adolescens, nomine Spurina, cùm mira specie complurium fœminarum etiam illustrium sollicitaret oculos, ideoque viris ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, citra tamen suam culpam: oris decorem vulneribus confudit, deformitatemque sanctitatis suæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis esse maluit. Huius & D. Ambrosius facit mentionem, libro 3. de Virginitate.

Surius to. 1. S. Brigida.

Non desunt & Christianis eiusmodi exempla; sed pauci reperiuntur qui desiderio illa imitandi teneantur. S. Brigida virgo inter Scotiæ puellas pulcherrima, cùm à potentibus, & quidem Christianis viris in matrimonium peteretur, & illa virginitatem Deo vouisset, eundem orauit vt aliquo corporis vitio ipsam deuenustaret, quo porcorum, procorum inquam, inquietudo facilè sedari posset. Itaque cùm oculorum decore maximè placuisset, alterum subito vlcere percussum amisit. Cui ergo charior oculis fuit virginitas, nónne tanto pulchrior fuit in conspectu sponsi cælestis, quanto istis terrenis (qui iam illam quam paulo antè tam ardenter appetierant, desponderi sibi dedignabantur) visa est deformatior?

Ibidem.

Angadrisina virgo in Gallia Lothario regnante fuit, quæ cùm à parentibus

rentibus Auiberto Principi viro (qui postea Rothomagensem Eccle- *Surius to. 1. in vita S. Ansberti.*
siam erexit) inuita desponsaretur; multis cum lacrymis Dominum
obsecrauit, ne suam pollui virginitatem pateretur. Moxque lepræ *S. Angadrisina.*
morbo totum corpus occupante, ob fœditatem intacta dimittitur: & ne in incerto esset, cur id mali ei accidisset, vbi cœnobium virginum ingressa sanctum velamen accepit, continuò sana euasit. Puto, quæ tam enixè orauerat, lepram etiam ipsam, quoad vixit, pati maluisset, quàm virginitatem amittere. Atque ita quam terrenus sponsus fastidiuit, cęlestis amplexus est. Ex his omnibus & vanitas formæ corporalis agnoscitur, quantumque illa mali importet malè custodita: ac propterea animæ pulchritudinem vnicè esse excolendam: illiusque in nos charitatem vnicè memorandam, qui (vt generosa Christi Agnes loquebatur) collum ac dexteram nostram fulgentibus ac sempiternis gemmis ornauit, qui & sanguine suo tinxit genas nostras: cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur.

Pulcherrimum huiusce pulchritudinis nunquam satis admirandæ exemplar in historia, tametsi sæculari, adumbratum habemus, quo discamus Christo animarum nostrarum sponso grati esse, eiusque vultum cordi nostro infixum gestare. Refert Xenophon, Cyrum, cùm *Xenophon.* bello regem Armeniæ superasset, filium quoque eius cum vxore cepisse, erat autem filio nomen Tigranes. Interrogauit itaque Cyrus Tigranem, quo pretio redimeret vxorem, quę adstabat: respondit ille: Dabo libenter vitam pro illa. Cyrus tanto amore delectatus, vtrumque liberum dimisit. Interrogauit postea Tigranes vxorem, quid illi visum fuerat de Cyri forma & magnanimitate. Respondit illa: Non ego in Cyrum oculos conieci, sed in illum qui dixit, *Se vita sua me redemturum.* Ita nos meritò rapiat Christi in nos immensus amor, qui quòd animam suam pro nobis posuit (qua maiorem nemo charitatem inueniat) dignus est vt cordibus nostris impressus inhæreat. Sicque in eo omnis nostra pulchritudo consistat, vt ex iugi tantorum beneficiorum memoria, *semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferendo, vita quoque Iesu manifestetur in carne nostra mortali.* *2. Cor. 4.*

Oratio vt animæ pulchritudo acquiratur.

O Domine Iesu, speciose forma præ filiis hominum, in cuius faciem desiderant angeli prospicere, cuius pulchritudinem & Sol, & Luna, & stellæ mirantur: Da mihi formæ caducæ contemtum, & sinceram puritatis animæ delectationem, quam ad tuam imaginem condidisti; vt eam illibatam tibi in die mortis merear exhibere. Amen.

CAP. LXXXI.

Stoica quo valeam capere hæc paradoxa magiſtro?
Eia, Sepulchreti ferales aſpice campos.

Matth. 19.

Difficilis captu mũdanis mũdi & formæ contemtus.

SALVATOR noſter Chriſtus de ſublimi illo caſtitatis ſtatu Apoſtolis ſuis verba faciens, tandem addebat: *Non omnes capiunt verbum iſtud.* Ac ſi dicat: Non omnes hanc doctrinam, hoc conſilium intelligunt: multoque minùs in ipſorum voluntatem cadit, vt amplectantur & faciant. Ita quoque de contemtu, vel neglectu ſaltem, formæ exterioris & pulchritudinis dici poſſit; non omnes id capere: quia communi hominum iudicio tanti fit, vt nihil magis. Ideò non omnes intelligunt, rem tantæ æſtimationis in mundo, quæ interdum etiam maximis opibus præfertur, ita eſſe vilipendendam; vt & cetera quæ mundus attollit & magni facit.

Interrogatur igitur, quo magiſtro tam Stoica paradoxa, qualia iam A
ſuperioribus aliquot Capitibus in contemtum mundi tradita ſunt, & poſtremò de neglectu formę, addiſcere valeamus: nominatim pulchritudinem inſtar floris excellentis & benè redolentis, mox in fœtorem teterrimum conuerti. Scio etenim, iſtud ſomnij ſpeciem referre, iis qui tantopere erga corporis pulchritudinem afficiuntur; eique curandæ ita incumbunt, vt amentię etiam periculo ſe nõ rarò exponant: vt eos omittã, qui ſolo formæ aſpectu eò ſe diſcriminis quoque conijciunt. Poſſent tales, neglectum rei tanti apud ſe pretij non capientes, ſed inſtar ſommij habentes, dicere cum Pharaone: *Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat.* (Geneſ. 41.) Prudenter idcirco illi faciunt, qui non ſtatim (vt quidam aſſolent) bona conſilia reiiciunt, eò quòd non capiant, vel maximè quia iudicio ipſorum erroneo contraria ſunt: ſed ad Apoſtolorum potiùs imitationem faciunt, qui quando lectiones, documenta, parabolas Chriſti Domini non intelligebant, dicebant: *Domine, ediſſere nobis parabolam hanc.* (Matth. 13.)

Qui nihil ſcit, nihil interrogat.

Non exiguum eſt initium ſapientiæ, ignorantiam ſuam agnoſcere, & prudenter humiliterque interrogare, ac doceri velle. Nam vt communiter dicitur; dedecus non eſt multa neſcire, ſed turpe eſt nolle diſcere. Idcirco quemadmodum qui multa interrogat; magnum de ſe ſpecimen præbet multæ eruditionis, ſaltem acquirendæ: ita qui nihil interrogat, nihil ſcit. Rectè igitur hîc rogatur, quis hanc lectionem communi hominum opinioni planè repugnantem nos ſit optimè docturus.

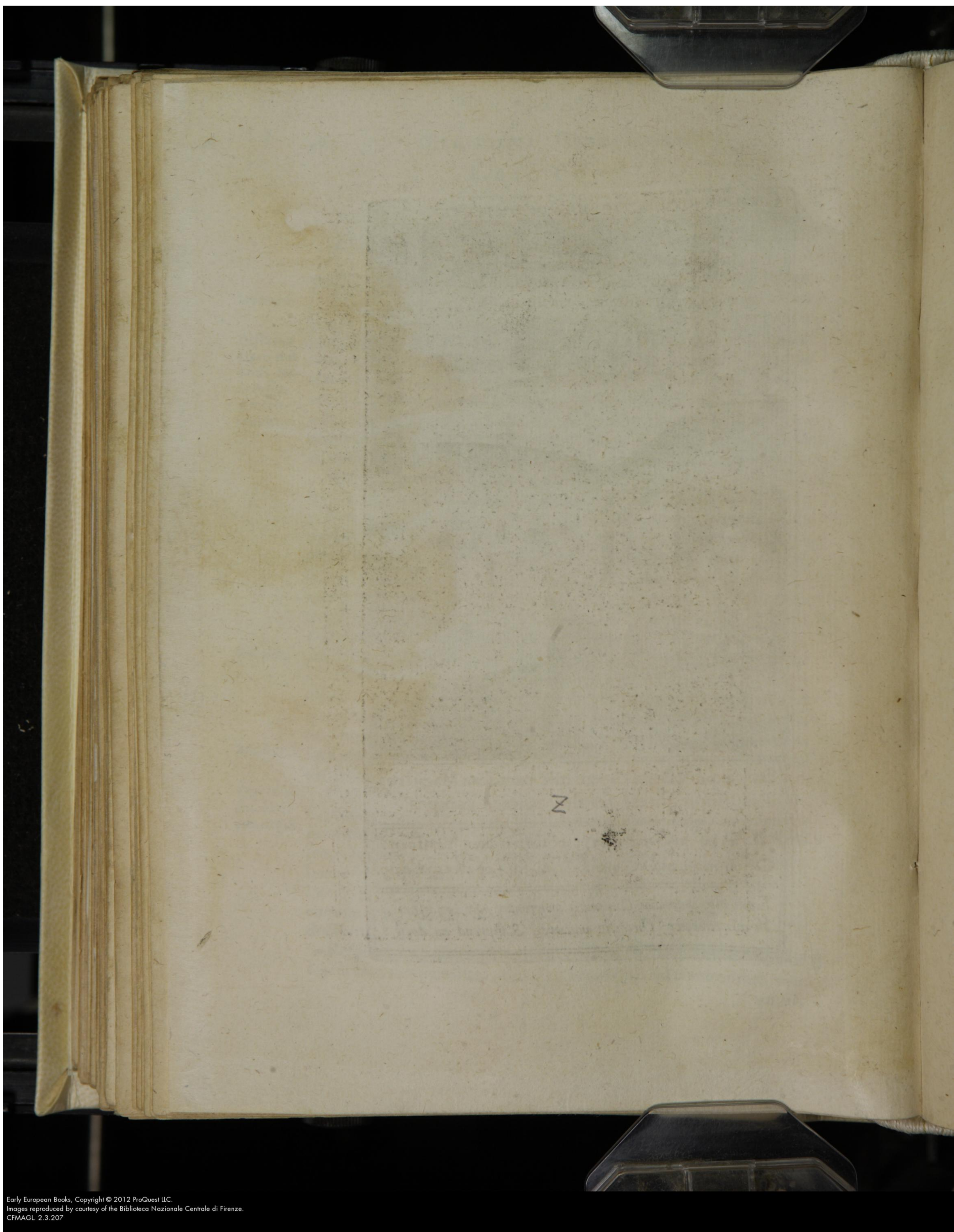
Reſpondetur, opus tantùm eſſe, vt alacri attentoque animo ferales B
ſepulchreti campos accedamus aſpiciamuſque. Ad cœmeterium mittimur,

Stoica quo valeam capere hæc paradoxa Magiſtro?
Eia, Sepulchreti ferales adſpice campos.

Wie ſal my deſe leer, ten beſten doen verſtaen?
Gh'en moet maer eenen keer, met ſin op tkerckhof gaen.

Faites moy entendre, Ce point a comprendre, Sy treſdifficil.
Va au cemitiere, Ou ceſte matiere, S'apprend au docil.

timur, velut ad ſcholam. Necdum abſoluta eſt ad interrogata reſponſio; ſed præambulum quoddam ad eam: quo ſaltem locus conſignatur, vbi quæſita diſci queant.

C Ita Dominus Deus volens populum ſuum nouo efficaciq́ue modo docere, quòd potens eſſet eos adiuuare, collapſos erigere, & quaſi contritos reſtaurare, dummodo ſaniora conſilia ſequerętur: dicebat Hieremiæ Prophetæ: *Surge, & deſcende in domum figuli; & ibi audies verba mea. Et deſcendi* (inquit Propheta) *in domum figuli, & ecce, ipſe faciebat opus ſuper rotam. Et diſſipatum eſt vas, &c.* Per vaſis confractionem, eiuſ- Hierem. 18. Ad domũ figuli: ad cœmeterium.
D demque ſtatim reparationem, didicit Propheta, audiuitq́ue nomine totius populi Dominum dicentem: *Nunquid ſicut figulus iſte, non potero vobis facere, domus Iſraël: ait Dominus: ecce, ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea.* Ita remittit nos Reſponſio ad cæmeterium, vbi diſcamus quod ſcitu eſt opus, quoad pulchritudinē, robur, & corporis ornatum; quoad elegantiam, & eloquentiã, & ſimilia eò ſpectantia; temporanea, fragilia, momentanea, vana, periculorum pleniſſima, in quibus mundani homines tantum momenti ponunt. Ibi ſiquidem videre eſt, quid de his omnibus ſit ſentiendum. Nam, quid omnes aliud ſumus, quàm quod etiam Iſaias Propheta dicit: *Teſta de Samiis terræ? Nunquid dicet lutum figulo ſuo: Quid facis?* Quod & Apoſtolus in hæc verba: *O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit: Quid me feciſti ſic?* Ecce hoc in cœmeterio diſcimus, quod in domo figuli: nos lutum & limum terræ eſſe, formam autem teſteam & figlinam eſſe, neque in ea gloriandum. Non ineptè hîc ſubiiciam Agathoclis exemplum: qui cùm eſſet Syracuſarum rex, nunqam ſine fictilibus (memor paternę obſcuritatis, quòd figulo patre genitus fuerat) cœnauit: adeò quidem, vt inter vaſa aurea, figlina ſemper admiſerit. Tametſi is alioqui non eſſet ex optimis, in eo tamen multorum Chriſtianorum confudit ſuperbiã, quòd tenuis vilisq́ue fortunæ parentes nõ modò non erubuit, ſed etiã aſſidua recordatione honorauit.

Iſaiæ 45. Rom. 9. *Alexander ab Alexãd. lib. 5. ca. 21.*

Quis nobis det, vt terreſtris huius figmenti conſideratione, ad ſublimem illam ſcientiæ claritatis Dei illuminationem veniamus, qua theſauri cæleſtis eximiam præſtantiam cognoſcamus, de quo Apoſtolus: *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus*; terreſtris huius corpuſculi vilitatem intelligens. 2. Cor. 4.

Oratio pro contemtu carnis corruptibilis.

CAro iſta corruptibilis, Domine Deus, magni ſemper fieri deſiderat, & dominari ſpiritui concupiſcit: ita, quæſo, mihi memoriam mortis imprimito, vt omnis mundi voluptas tædio mihi ſit, & in te ſolo gloriari ſufficiat. Amen.

CAP. LXXXII.

Quis docet hic Mundi fastus calcare superbos?
Putria humatorum graueolentibus ossa sepulchris.

VEMADMODVM eum communiter locum scholam nuncupamus, in quo ex professo aliquid docetur, & discitur: ita communi etiã vocabulo lectio id omne vocari potest, quod traditur discendum. Cùm igitur ad cœmiterium A praecedentis Capitis indicio mittamur, vt raram hanc, vtilem, ac sublimem lectionem & Philosophiã neglectus formæ ac mundani ornatus addiscamus, potest meritò cœmeteriũ schola appellari, vnde & cõsequens est, quempiã ibi ludum aperire; qui doceat superbos mundi fastus calcare. Quæritur itaque, quis ille sit? Respondetur, Ossa pu- B tria mortuorum, & sepulchra patentia ac fœtentia. Quàm est schola mirabilis, tam est mirabilis ludimagister, tam & lectio admiranda. Contrarium planè quàm mundus docet, docet hæc schola cœmeterij. Quidquid enim magni facere, laudare, & amare solet mundus; hîc illud vile, & vanum, & nihil prorsus esse, ad oculum videmus,

Cœmeterium, schola publica.

Ossa, & sepulchra, pręceptores nostri.

Eamus igitur ad scholam hanc communem, & in primis modum discendi discamus. Iam antea, Cap. XLVI. audiuimus quinquenna- C le Pythagoricorum silentium, cùm primùm inciperẽt, vt silentio meliùs loqui tandem discerent. In hac etiam mortalium schola, primùm silentio opus est, & tacita inspectione: nõ solùm ad postea prudentiùs loquendum, sed etiam ad attentiùs expendendum, & de his omnibus rectiùs iudicandum, meliusque viuendum. Legimus, amicos Iob ve- D nisse ex condicto, vt visitarent eum, & consolarentur. *Cumq́ eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum, & exclamantes plorauerunt; scissisq́ vestibus, sparserunt puluerem super caput suum, in cælum. Et sederunt cum eo in terra, septem diebus, & septem noctibus; & nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem esse vehementem.* Quid videtur? nònne maiori ra- E tione, nos hæc & plura facere conueniat, in hoc publico gymnasio, secus sepulchra & ossa mortuorũ desidentes, præsertim vbi illa in aceruum, circum Christi crucifixi effigiem, certo ordine congesta sunt? Ibi namque rem maiori admiratione dignam videre est; maior ibi doloris occasio, maior horroris & silentij causa. Maior enim cogitandi, obstupescendi, flendi, ingemiscendique ratio apud mortuum, quàm aud ęgrotum, adhuc tamen viuentem. multo adhuc maior causa talium affectuum prodendorum, sentiendique internam animi commotionem, iuxta ossa arida, horroris plena, semesumq; cadauer. Quis, si aliter liceat, præsentiam tam inaspectabilis rei patiatur? Videmus in

In silentio discẽdum.

Iob 2. Amici Iob septem diebus silentes iuxta eum sederunt.

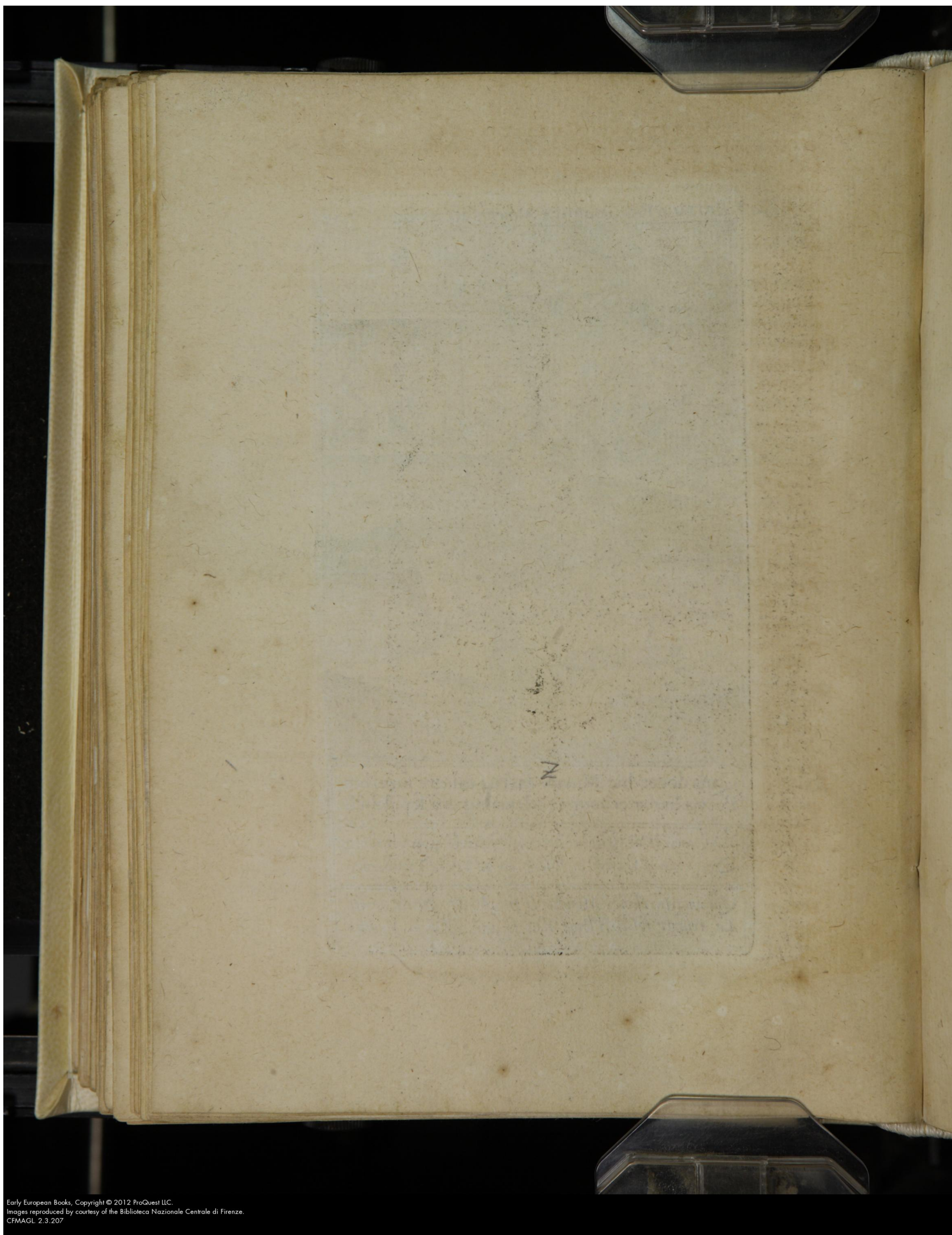
Horror ex cadauerũ adspectu.

Quis docet hîc Mundi faſtus calcare ſuperbos?
Putria humatorum graueolentibus oſſa ſepulchris.

Wel toch! Wat ſchole is daer; tot ſweerelds groot verkleenen?
Der grauen ſtanck, en daer; en de dorre dootſbeenen.

Qui en ceſte eſcole, Monſtre le friuole, Du Monde evanté?
La relante foſſe, Pleine d'os ſe goſſe, De ſa Vanité.

vſu eſſe apud mortales, vt defunctorum etiam amiciſſimorum cadauera non diu domi retineantur, ſed primo quoque tempore congruo mandari terræ curentur. Immò, quò moræ impatientia honeſtiùs pallietur, Dicitur communiter ab amicis: Defunctus humum poſtulat: hoc eſt, tempus eſt vt ſepulturæ tradatur. Sed in rei veritate, viuentes tædet præſentię funeris.

At, quid hoc ſpectaculi eſſe dicemus, meritò cum ſilentio attendendum, quando ex arroſo iam cadauere, non communes modò vermes ex ipſius carnis corruptione prorepunt, qui & reliqua corporis parte paſcuntur; verùm etiam cùm inſuper ex cerebro bufo, & ex medulla ſpinæ coluber vel ſerpens, vt creditur, enaſcatur? Quem tunc luberet tale cadauer vel amplecti, vel exoſculari? Horrori ferè eſt, vel ſolum cranium, aridum, & expurgatum, ſi quando inopinatò conſpicitur; vel aliud mortui membrum: quid dicemus de attactu? Sine dubio, res magni motus & affectus eſt, ſeriò, & debita cum animaduerſione ad cœmeterium accedere, vitæ mortiſque memoriam recolere: oſſa defunctorum in ſpeculum ritè comparata expoſitaque contemplari; & cogitare, quid modò ſimus, quidque paulò pòſt futuri. Putredo & vermes.

At conſuetudine & aſſiduitate tam patheticum vileſcit ſpectaculum. Eſt tamen tremenda ſchola hęc, magiſtri admirabiles, multa docentes, licet ſilentes. Hæc eſt lectio quam viuis ingeminant mortui: *Memento homo, quia puluis es; & in puluerem reuerteris.* Quid amplius? *Memor eſto iudicij mei: ſic enim erit & tuum. Mihi heri, & tibi hodie.* Quemadmodum etiam interdum iuxta mortuorum oſſa ſcriptum legitur: Hodie mihi, cras tibi. Audiamus & aliam huius ſcholæ lectionem: *Gloria hominis, ſtercus & vermis eſt. Hodie extollitur, & cras non inuenietur.* *Geneſ.3.* *Eccli.18.* *1.Mach.2.*

F

Hunc ludum frequentate, his ſtudiis operam nauate, hos libros euoluite & reuoluite. Hìc illud in mentem manumque veniat, quod diuo Auguſtino ſub cõuerſionem cęlitus inſonabat, eique cauſa mutandæ in melius vitæ fuit: Tolle, lege: tolle, lege. Statimque (inquit ipſe) mutato vultu, intentiſſimus cogitare cœpi, vtrùmnam ſolerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale quid; nec occurrebat omnino, audiuiſſe me vſpiam. Dei ſiquidem vox erat. Et quiſnam ludus hic nobis videtur? quæ illa vox, quam oſſa arida proloquuntur? Certè attentiſſima cogitatione diſquirenda eſt. Hæc eſt verè ſumma Philoſophia, mortis meditatio, artem tradens quæ omnes artes ſuperat, benè ſcilicet viuendi, & moriendi benè. Immò quæ & eam tradit artem, de qua communiter dicitur: Artis eſt viuere, dum mors irruit. Nam per frequentem mortis meditationem, harumque lectionum obſeruationem, venitur per mortem ad vitam æternam: adeò vt tum primùm vera vita inchoetur, quando iſta per mortem finitur. *Auguſt. Conf. lib. 8. cap. 12.* Tolle, lege. Mortis meditatio ſumma Philoſophia.

Agedum igitur, lectioni noſtrę inuigilemus, librum patentem, ipſumque

Ex ossium aridorum consideratione, meditatio vanitatis.

ipsumque præceptorem intentis oculis animisque contemplemur, vt doctiores tandem melioresque euadamus. Nunc mihi parumper in illum congestum ossium aceruum coniicito lumina, euolue folia singula, scrutare, percurre omnia, nihil non excussum ad vnguem prætergrediare. Dicito itaque: quis ibi omnium fuit pulcherrimus, nobilissimus, maximè redolés, ornatissimus, & iucundissimus? Vbi nunc mellitum os, labra rosea, genæ rubentes, salaces oculi, crispantes capilli? vbi nunc gemmæ, vniones, inaures, monilia, catenæ, coronę? Quò abiit linguæ facundia, vox sonora, subtilia supercilia, totiusque corporis venustas? Quò euanuit vanitas illa omnis, quę in tanto erat pretio, quæ tam chara multis illorum erat dum viuerent, ac si mortales non fuissent. Dic iam, quęso, si potis es, quænam ex omnibus hîc congestis cadaueribus illæ fuêre, quæ tanti suæ formæ cultum fecerunt, ac si Veneres, Iunones, & similes deæ diabolicæ fuissent? Quænam illę inter ista cadauera, quæ tam pompaticè vel basilicè incessêrunt, vt platearum laxitas angusta eis esset præ fastu? Volue, euolue, reuolue singula: vnúmne ex omnibus nosti ossibus? Immò & ipsa, si lubet, cadauera alloquitor, & interroga: Quid modò omnia? Nihil. Quid prosunt somnia omnia? Nihil. Quid remansit ex omnibus vanitatibus? Nihil. Quantum differt diues à paupere? Nihil. Superbus ab humili? Nihil. Nisi quòd amatores vanitatum grauiùs sint in anima & corpore luituri. Ita apud D. Ioannem vocem de cælo clamantem audimus: *Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit: tantum date ei tormentum & luctum.* (*Apoc.* 18.)

Lectio scholę cœmeterij: moriendũ.

Lectio igitur nostra in schola cœmeterij est, cogitare, esse moriendum; sicque viuendum, vt detur benè mori. Non esse etiam tanti faciendam corporis huius mortalis curam; nimis carè compensandam operam, stultumque illum laborem, quem quis in pulchritudinis ac formæ cultum impenderit. Non tam cogitandum quid modò lubeat, arrideat, afficiatque, vt propterea sensualitati inseruiatur: sed expendendum quid in morte, & post eam sit, quoad corpus & quoad animam futurum.

Fructus huius speculationis.

Ergo, scholæ tam rarę compendio doctior factus, eam Deo adiuuante corporis curam suscipiam, eamque rationem seruabo, vt tale mihi corpus placeat, quale mihi à Deo omnium conditore concessum est, siue pulchrum, siue deforme: eique id quo opus habuerit, prudenter ac moderatè impertiar. Eritq; maior mihi cura ornandę virtutibus animæ, quàm corporis excolendi: vt imago Dei illi impressa, pura sit semper & lucida: vt ab ipso in die illa tremẽda nõ reiiciar, sed agnitus cũ Sãctis intromittar in gloriã. Hic mihi esto huius lectionis fructus.

Quando attendimus quid quantumque aliquando laboris impendatur, ad temporaneas & vanas scientias acquirendas, quid nõ facturi

sumus

ſumus ad hoc addiſcendum, cui totum vitæ tempus conceſſum eſt? Marcus Imperator in platea à Lucio obuio rogatus, quò iret, & cuius rei gratiâ? Reſpondit: Honeſtum eſt ſeni diſcere: Eo, inquit, ad Sextum Philoſophum, vt diſcam quæ non ſcio. O Iupiter! (inquit Lucius) iam ſenex tabellam geſtans puerorum more commeat in ludum; quũ noſter rex Alexander, triginta duos annos natus, vita defunctus ſit. Ita meritò Chriſtiani omnes, ſed in primis (qui vt dicitur) ſepulchro imminent, ſibi perſuadere deberent, ſe ad ludum ſeu ſcholam ire, quandocunque ad templum ſeu cœmeterium vadunt: quia honeſtum non ſolùm, ſed neceſſum eſt omnibus diſcere rectè mori; & priùs benè viuere.

Philoſtratus.

Semper diſcendũ.

Dictum celebre Saluij Iuliani, tum exima iuris cognitione, tum multorum Principum amicitiâ clari: Etſi alterum pedem in ſepulchro haberem, adhuc addiſcere vellem. Socrates, qui Delphico Oraculo omnium ſapientiſſimus iudicatus eſt, quum iam grandior natu eſſet, non tamen erubuit, inter pueros ſedens, fidibus canere. Cumque ob id derideretur; dixit, abſurdum non eſſe, quæ quis neſciret, ea diſcere velle. Ita nec pudori eſſe deberet parentibus, aliiſve adultioribus, à pueris Catechiſmum addiſcere, quem ipſi ſua ætate non didicerunt. Vt neque Pſalterium decachordum pulſare, hoc eſt Decalogi præcepta viuendo ritè decurrere: ſicut D. Auguſtinus loquitur.

In Pandect. L.4.tit.de Fidei Commiſſ. L.apud Iul.

Vtinam ad mortis certitudinem ſeriò cogitandam S.Helij Epiſcopi Lugdunenſis hiſtoria nos permoueat! qui defunctus, cùm ſepultus eſſet à Fidelibus; nocte ſequenti veniens quidam paganus, lapidem qui ſarcophagum tegebat reuoluit, erectumque contra ſe corpus Sancti conatur ſpoliare. At ille extenſis lacertis conſtrictum ad ſe hominem fortiter amplexatur, & vſque manè populis expectantibus tanquam conſtipatum loris, ita miſerum brachiis detinebat. Igitur iudex loci violatorem ſepulchri iubet abſtrahi, ac legali pœnę ſententia condemnari: ſed non laxabatur à Sancto, niſi cùm iudex de vita reo danda promiſſionem feciſſet. Ita doceant mortui viuos, ſi quæ mortis ſunt, benè expendantur.

Gregor. Turonenſis De glor. Confeſſ. cap. 61.

Oratio ad benè diſcendum mori.

IEſu Præceptor, qui vt nos manſuetudinem cordiſq; humilitatem doceres, in hunc mundum veniſti: Doce nos, quæſumus, ita viuendo mori, vt cùm mors venerit, verè viuere incipiamus: quia niſi quis mortalem hanc vitam ſalutari mortis mediatione conſummârit, immortalis vitæ præmia non conſequetur. in nobis igitur tẽporaliter moriamur, vt in te viuamus æternùm. Amen.

CAP. LXXXIIII.

Quid pretio despecta sui premit aurea sceptra?
Mens cognata polo, Diuinæ mentis imago.

Error in æstimandis rebus.

NATVRA homo eius rei cupidus est, quæ ipsi optima & pulcherrima videtur, sed in ea diiudicanda & eligenda omnis consistit difficultas & error. Hinc fit, vt vnus hoc, alius aliud eligat & præferat; pro sua quisque prudentia, vel potiùs insipientia & sensuum propensione. Similes ferè sunt homines cæco, qui baculo suo ouum ferire conatur, sed tantum abest vt rem acu tangat, vt nec baculo crasso queat attingere. Ita in rectè iudicandis æstimandisque rebus, procul à scopo absunt plerique, vt cum Diogene qui tangi à talibus iaculatoribus nolit, ad scopum potiùs quàm vsquam alibi stare debeat; eò quòd nullus à telis illorum sit locus liberior, quàm ille ad quem tamen tela diriguntur. Tam sinistros rerum æstimatores limacibus, bufonibus, & conchis illis comparare liceat, quæ sordidis limosisq. locis gaudent, & interim ignorant quàm pretiosum intra se gestent vnionem vel lapidem, eumque quodammodo præ luto contemnunt. Audi de his D. Ambrosium: Ostreis pretiosissimam margaritam natura infixit. Quæ difficilè apud reges inueniuntur, ea in littoribus quasi vilis iacent alga: & in saxis asperis, & cautibus colliguntur.

Laërtius lib. 6.

Res pretiosę in vilibus latentes rebus.

Ambrosius Hexæm. li. 5. cap. 11.

Ita homines sæculi amantes, quando ad diuitias, honores, aut eiusmodi aliquam mundi vanitatem perueniunt, sibi persuadent, se rem eximiam consecutos; iam demum se factos honorabiles. Et interim, etiamsi ad regiam fuissent dignitatem sublimati, rem tamen vnam penes se habent, quæ longè maioris pretij est & maiestatis. Quantæ simplicitatis & hebetudinis est, hoc ipsum de se ignorare? & (quod indignius est) nosse & nihil facere? Quidnam hoc est tanti pretij, tantæ dignitatis? Hoc modò interrogatur; quid sui pretio premat deprimatque etiam aurea sceptra, hoc est quæuis mundi Regna? Respondetur, animã ad Dei imaginem creatam, esse regnis omnibus pretiosiorem, plurisque æstimandam. Vis scire quanti pretij post Deum, qui summum bonum est, sit anima? Attende diaboli ad Christum verba, qui in tentatione ei proposita, omnia Regna mundi cum ipsorum gloria nihili faciebat, præ vna anima: si in eius esset facultate, iuxta præsumtuosum ipsius mendacium, omnia illa dare, & illis animam mercari. Istud tutiùs tamen Christi ipsius quàm diaboli calculo supputemus, & ęstimemus, sic dicentis: *Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem*

A B C D

Anima omniũ pretiosissima.

Matth. 4.

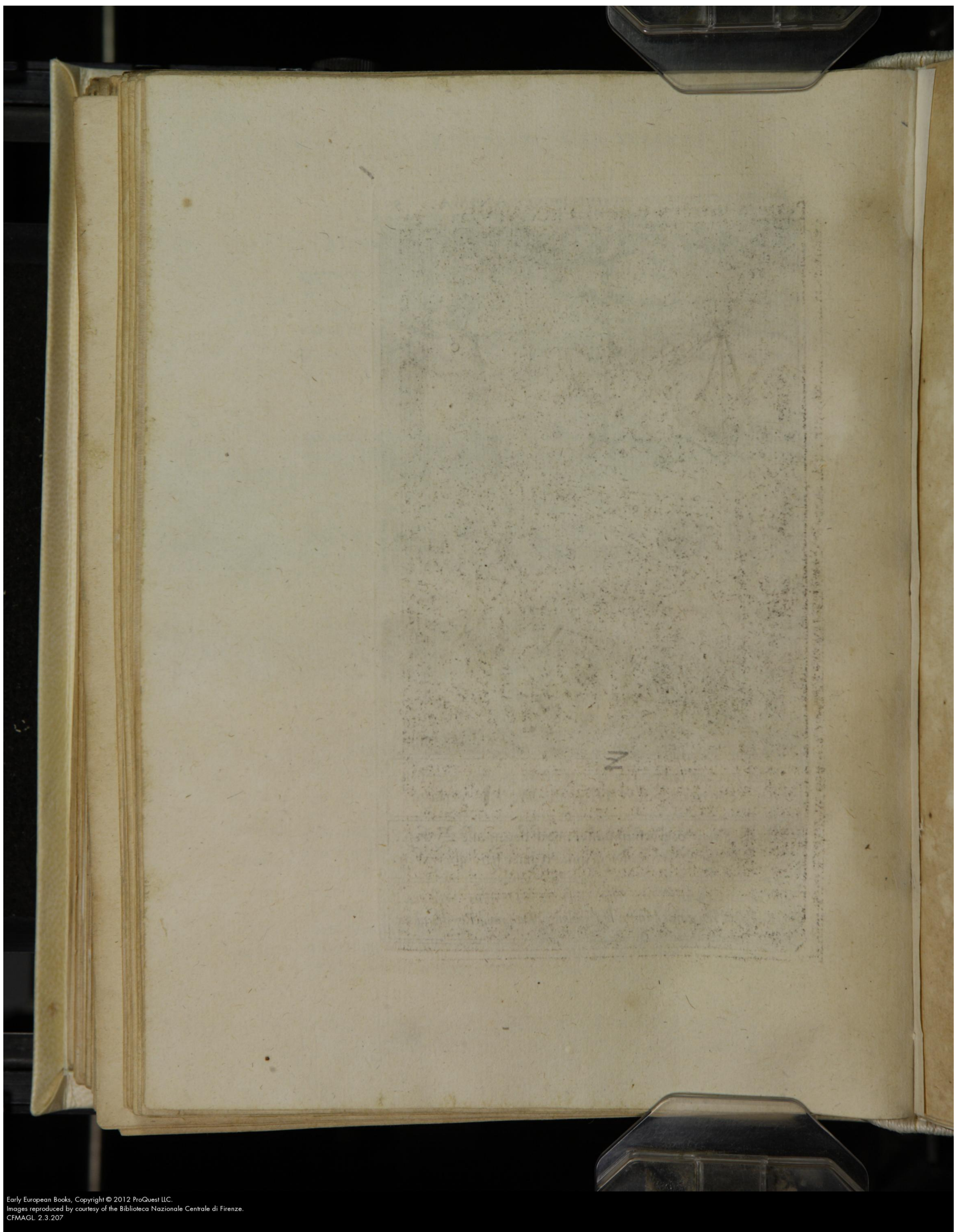
Matth. 16.

Quid pretio deſpecta ſui premit aurea ſceptra?
Mens cognata polo: Diuinæ Mentis imago.

Welck is den weerdtſten pandt; oock bouen alle Rycken?
De ſiele: van Godts handt ghemaect naer ſyns ghelycken.

La voute azurée / Qu'a elle enſerrée / De plus precieux?
L'ame, dont l'engeance / Tire a la ſemblance / Du grand Roy des cieux.

tationem pro anima sua? Ac si dicat: Siue animam venum quis exponat, & pro ea totum accipiat mundum; siue eam redemturus, pro illa totum mundum in lytrum expendat, inæquale indignumque commercium faciet, eò quòd nihil sit in toto mundo, quod animæ pretio conferatur. *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro ea, quasi nihil despiciet eam*, inquit Sapiens. Deus solus, qui eam cōdidit & redemit, iustum eius nouit pondus & pretium: in eius manu æqua tantæ mercis est bilanx. Hinc diabolus ad Iob, nec ineptè: *Pellem pro pelle; & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua.* Et apositè iterùm Sapiens? *Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ.* Si totum mundum possideret, diuitiæ eius adhuc non essent tātæ, vt maiores esse non possint, sed animæ redemtio & possessio omnes superat gazas & thesauros. Quia Dei capax est, fontis omnium bonorum. Hinc D. Bernardus: Ad imaginem Dei facta anima rationalis, ceteris omnibus occupari potest, repleri omnino non potest: capacem enim Dei, quidquid Deo minus est, non implebit. Pretium verò redemptionis animæ, eius quoque pretium adauget. Vnde idem Sanctus: Magna res est anima, quæ Christi sanguine redemta est. D. Augustinus vno ferè verbo de animæ excellentia dicit, quidquid dici poterat: Nihil inter omnia quæ Deus creauit, ipsi est animā propinquius.

Cant. 8. *Iob.* 2. *Prou.* 13. *Bernard. super Ecce nos reliq. omnia.* *Bernardus Epist.* 54. *August. de quant. animæ.*

Norunt experiunturq; modò quanti sit valoris anima, qui pro eius contemtu æternas nunc luunt pœnas. Quanti nunc illas facerent, si tempus & ratio suppeterent! Sed distinguenda erant tempora, dum tempus erat. Neque enim frustrà à Deo ordinata sunt, vt tempus merendi, & mœrendi tempus; siue gratiæ & iustitiæ laboris & præmij, sibi inuicem succederent: quique priùs illud negligerent, in posteriori seriùs saperent, & æternùm frustrà lamentarentur.

Dicit idcirco rectè D. Chrysostomus: Animæ nobilitas quanta sit, nobis seriò cogitādum: ne quid ea indignum operemur: ne coinquinemus eam illicitis operibus: ne sub carnis seruitutem eam subiugemus: ne tam nobilem, tantaque dignitate sublimem, sic crudeliter & immisericorditer tractemus. At cura, amor, & æstimatio corporis, omnia ad se rapiunt, vt animæ solicitudini nihil sit reliquum. Portio animalis in homine prædominatur, facitque vt assiduò deorsum versus terram propendeat, resque terrenas expendat: cùm tamen ipsa Natura creationis modo nos contrarium doceat:

Chrysost. Homil. 12. *super Genes.*

Pronaq; cùm spectent animantia cetera terram:
Os homini sublime dedit; cælumq; tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Ouid. 1. *Metam.*

Meritò cum alio Poëta, licet etiam profano, exclamemus:

O curuæ in terras animæ, & cælestium inanes!

Persius Sat. 2.

Indignum re vera, hominem, viliorem quàm Deus dederit naturam

ſibi adſciſcere. Longè aliter profectò rem ſuam inſtituunt, qui quanti pendenda ſit anima, ex rectæ rationis, vt iuſtæ trutinæ indicio cognouerunt. Atque ideò omnem erga eam & curam & laborem impendunt, immò & nullam corporis curam admittunt, niſi ad animæ ſalutem quoque conducat. Dicunt corpori cum D. Bernardo: Noli, ô corpus, noli præripere tempora: potes enim impedire animæ tuæ ſalutem, tuam ipſius operari non potes. Omnia tempus habent. Patere vt nunc anima pro ſe laboret; magis etiam collabora: quoniam ſi compateris, & corregnabis. Quantum impedis, ô corpus, eius reparationem; tantum impedis tuam. Quòd nimirum antè reparari non poteris, donec ſuam in ea Deus videat imaginem reformatam. Nobilem hoſpitem habes, ô caro, nobilem valdè. Et tota ſalus tua pendet de eius ſalute. Da honorem, ô caro, hoſpiti tanto. Tu quidem habitas in regione tua: anima verò peregrina & exul, apud te eſt hoſpitata. Hactenus ex D. Bernardo.

Bernardus Serm. 6. Aduent. Ad corpus Apoſtrophe.

Quanti verò ſit hoſpitium animæ, hoc eſt corpus, ob dignitatem animæ, quæ illo continetur, ſubiecto exemplo clarius euadet. Alexander Magnus, poſt Darium prælio victum, adeptus ſcrinium in regia præda, ex auro & gemmis fabrefactum, ſciſcitans ab iis qui Perſicæ erant luxurię non ignari, Ecquíſnã eſſet tam pretioſi vaſculi vſus? Vbi regia audiuit in eo vnguenta ſeruari ſolita: Quin, inquit, rei magis pretioſæ ſit poſthac cuſtos: ſitque non ampliùs μυροθήκιον, ſed mihi deinceps Ομηροθήκιον. atque ita Iliadem Homeri ipſi loculo incluſit. Quanto magis Chriſtianus animæ ſcrinium virtutibus ornatum, vſibus debitis, tanto pignori conſeruando ſemper aptum atq. idoneum reddere deberet? Non corpus voluptatibus ſuis permittendo, ſed ratione dignitatis theſauri pretioſi, quem, teſte Paulo, cõtinet (animę videlicet luce fidei & gratiis adornatæ) etiam honeſtè poſſidendo, eiuſque magnam curam ad ſalutem habendo. Si animæ verò ipſius nobilitatem, atq; indolis à Deo datæ pręſtantiam aliquanto penitiùs obſeruaremus, quàm interdum & ſaluti propriæ, & Reipublicæ eximia emolumenta compararentur!

Plinius li. 7. ca. 29. Sabellicus lib. 2. cap. 7.

2. Cor 4. 1. Tim. 4.

Protagoras Abderites puer adhuc, & baiulando victum quæritans, Democrito conciui ſuo occurrit, faſcem caudicum aliorumq. lignorum incompoſitorum compoſitum & miro artificio colligatum geſtans; Democritus iuncturam, poſituram ſcitè periteq; factam, expeditumque pueri inceſſum, atq. ratione quadam geometrica omnia librari conſiderans; rogauit quis illa omnia ita colligaſſet. Cumq. ſe ligaſſe Protagoras diceret: deſiderauit vti diſſolueret, & iterum colligaret: quod vbi fecit puer: Mi adoleſcens, inquit Democritus, cùm ingenium benè faciendi habeas, ſunt maiora melioraque quę mecum facere poſſis. Abduxitq. eum, & eſſe eum fecit, quantus poſtea fuit.

Gellius lib. 5. cap. 3. Indolis eximię indicium.

Quàm

Quàm præclari viri ita è triuiis colligerentur, si animæ præstantia indicio aliquo se interdum per externam corporis speciem prodens attentiùs consideraretur!

Non absimile huic est, quod Xenophonti Grylli filio legitur accidisse. Hunc aliquãdo in angiportu quodam Socrates habuit obuium: quumq; videret adolescentem rara indole, porrecto baculo vetuit ne præteriret. Vbi constiterat, rogauit vbi fierent venderenturque variæ merces, quibus vulgò vtuntur homines? ad id quum promptè respondisset Xenophon, percontatus est, vbi homines fierent boni? cùm adolescens respondisset, se id nescire: Me igitur sequere, inquit, vt hoc discas. Ex eo Xenophon cœpit esse Socratis auditor. Absurdum est, scire vbi parare queas honestam vestem, aut poculum; & ignorare vnde tibi comparare possis animum cultum.

Aliud exemplum indolis. *Plutarchus in Xenophonte.*

Ex his omnibus videmus, quàm sint varię rationes, ob quas animę pretium nobis magni est faciendum. Vt verè dixerit Seneca: Bona mens nec commodatur, nec emitur: & puto si venalis esset, non haberet emtorem. Ita ille. Et crederem ego quoque, quia non suppeteret E pretium condignum. An meritò nobis debeat charissima esse anima, incendium ipsum doceat, ex quo prę omnibus illam erutam desideraremus, in eo discrimine constituti. Sic enim olim Praxiteles, quódnam ex operibus quæ fecerat, esset ei charissimum, prodidit, quòd alioqui Phrynem celabat, cui pulcherrimum omnium quæ in officina habebat, promiserat. Illa enim vt veritatem eliceret, seruum subornauit, qui Praxiteli in foro sua vendenti diceret, domum suam maximo flagrare incendio, & pleraque iam incendio consumta esse. Praxiteles igitur statim interrogat, an Satyrus & Cupido superesset. Indè constitit quid omnium esset præstantissimum. Ita haud dubiè cõstat, animam esse pretiosissimam omnium, quia si nihil aliud, illam saltem cum Biante ex incendio seruaremus. Omnia dabit homo pro anima sua; ergo pluris omnibus æstimanda.

Seneca epist. 27. *Lycosthen. Apopht.* Artificium ad pretium rei eliciendum. *Iob. 2.*

Oratio pro lucro & salute animarum.

QVanti sit pretij anima, nosti tu optimè, Domine Iesu, qui te pro animabus nostris impendisti: Da vt semper magis ac magis illud ipsum & ego cognoscam, tum vt ne illam vel cum totius mundi lucro deperdam, tum vt illius salutem etiam cum mundi totius detrimento procurem. Amen.

CAP. LXXXVI.

Dic, homini quâ non clades damnosior vlla est?
Peccatum, excussis in quo sibi plaudit habenis.

Cùm noxia omnia naturaliter fugiantur: peccatum omnium nocentissimum non vitatur.

QVANDOQVIDEM non soùm homines, verùm etiam genus bestiarum vnúquodque, naturaliter fugiunt quę sibi nocere cognoscunt; mirum meritò videri debet, non meliùs nosci, neque aliter ab homine vitari, quod pessimum, eiq; maximè est noxium, peccatum scilicet; quæ certa ipsius pernicies. A
Contra morbos, incẽdium, iacturam bonorum, iniuriam, nominis ac B
famæ læsionem, & contra similes aduersitates & incommoda, studio- C
sissimè semper aduigilatur. Siqúe ingruant, totis viribus ingenij & D
corporis obsistitur: & si quem his non obstantibus occuparint; valdè ille ab amicis deploratur. Contra id verò quod animæ incommodat E
maximè, nihil vigilatur, nihil adhibetur vt euitetur. Siqúe acciderit, parui etiam illud damni penditur, facilis iactura salutis. Hoc est quod D. Bernardus notauit & conquestus est: Cadit asinus, & est qui subleuet: perit anima, & non est qui recogitet.

Bernardus sup. Cantic.

Argumento est haud dubiè euidẽtissimo hæc tam crassa hominum oscitantia; oculos mentis nostræ per fœdam illam in Adamo ruinam miserando modo inuersos, & planè pręposteros factos esse; vt nigrum album, & malum bonum dicamus. Facti adeò sumus pueri non malitia, sed sensibus & intellectu; vt carbonem cãdentem vel flammam candelæ, æquè facilè atque cerasa, rosas, aut poma arripiamus: æquè iucundè quod certam adferat mortem amplexemur, quàm quod vitę fouendæ sit oportunum. Adeò in peccatum etiã cum voluptate proruitur; vt perire sit volupe. Huc spectat, quod cæcutiens quidam animo, acutè satis attigit, inquiens: Facilis ad infernum via est; clausis enim oculis illuc itur. Immò nemo aliter, quàm clausis per peccatum animæ oculis, eò pertingit.

Bion apud Diog. li. 4.

Rem sanè pessimam peccatum esse necesse est; per quod homo, ad æternam beatitudinem conditus, & Christi morte ad eandem consequendam redemtus, à tanta felicitate excluditur. Rectè ideò dicit Sapiens: *Quid nequius, quàm quod excogitauit caro & sanguis?* Hoc est peccatum: quo homo vna eademq. vice omne bonũ quod habeat, habet, & erat habiturus, amittit; cùm scilicet peccatũ mortiferum est.

Eccli. 17.

Hoc & Sapiens breuiter innuit, dum ait: *Qui in vno peccat, multa bona perdet.* Multum procul dubio perdit, qui totum perdit. Tribus Dan, hoc est, de cognatione Dan armati sexcenti ad capiendam quandam ciuitatem accincti, domum quandam in via ingressi sunt; ex qua idolum

Eccls. 9.

Iudic. 18.

PERNICIOSISSIMVM HOMINI PECCATVM.

Dic: homini quâ non clades damnoſior vlla eſt?
Peccatum; excuſſis in quo ſibi plaudit habenis.

Welck is het quaetſte quaet; en dat meer ſchade inheeft?
Der ſonde booſe daet; daer-gh' ongheducht in leeft.

Dis moy, quelle peſte / Soit la plus funeſte / Et de plus d'effroy?
Du peché la tache / Au quel on ſe lache / Sans bride, et ſans loy.

lum argenteum abstulerunt; Michas herus domus eos insequens, querens, & plorans, clamauit post eos: rogatusque: *Quid tibi vis? cur clamas?* respondit: *Deos meos quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo; & dicitis: quid tibi est?* Quid igitur faciet Christianus; sciens quotiescunque mortaliter peccauerit, se amittere non Deum quem ipse fecit; sed qui ipsum, & omnia fecit? Videte an non habeat iustam lamentandi occasionem, qui tantum bonum perdidit: quique ex summa quadam gloria in abyssum miseriarum delapsus est. Audiamus sancti cuiusdam viri iustum lamentum. Peccati damnum.

Aperi, aperi, anima miserabilis, oculos tuos, & vide quid eras, & quod es: vbi eras, & vbi nunc es. Vxor eras & sponsa Altissimi, templum Dei viuentis, vas electionis, lectus æterni Dei, thronus veri Salomonis, sedes Sapientiæ, soror Angelorum, & hæres cælorum. Fuisti hæc omnia; & quoties dico, fuisti, necesse est te toties flere. Quæ est igitur tanta hæc mutatio? Sponsa Dei, facta est adultera satanæ. Templum Spiritus sancti, versum est in speluncam latronum. vas electionis, in vas corruptionis. Lectus Christi, in cubile porcorum. Sedes Dei, in cathedram pestilentiæ. soror Angelorum, in sociam diabolorum. Et quæ vt columba volabas in cælum; nunc vt tortuosus serpens per terram graderis. Plora igitur, plora, ô anima miseranda & infelix; quandoquidem cæli, angeli, & omnes te deflent Sancti. Lacrymæ S. Pauli te deflent; quia peccasti, nec fecisti pœnitentiam. Lacrymæ sancti Petri te deflent; quia negasti Dominum Deum tuum, & amarè non flesti. Lacrymæ Prophetarum deplorant tuam calamitatem; quia iam deinceps vident in te declinantẽ iram & iustitiã Dei. Et ampliùs deflent te ruinosi muri Hierusalem: & lacrymæ Hieremiæ videntis de cælo cecidisse Israel, & filiam Sion perdidisse omnem suam pulchritudinem. Deplorant te lacrymæ Christi, sponsi quondam tui; eò quòd non cognouisti tempus visitationis tuæ, neque modò miseriam tuæ desolationis. Apostrophe ad animam peccatricem.

Ex his similibus, quæ quilibet iuxta hanc formam apud se commentari potest, facilè æstimetur, quod peccato nulla sit homini clades damnosior. Dum enim per illud à Deo recedit, ab ipso omne bonum decedit: & è contrà, vnus cum diabolo efficitur. Sic dicit Apostolus Ioannes: *Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat.* Et illa est diaboli deformitas; peccatum scilicet; adeò vt ob id pictores nunquam satis tetrum queant effingere. Hic fomes est & nutrimentum incendij Auernalis. Peccatum infernum construxit & sustinet. Adeò vt nihil magis sit homini fugiendum peccato; vt cui nihil quoque sit perniciosius. 1. Ioan. 3.

Notatu verè dignum, quàm Cicero, per infidelitatis suæ leuidensam, peccati execrationem clarè perspexerit, dum ait: Præter culpam & pec- Cicero.

& peccatum, homini nihil poteſt accidere quod ſit horribile atq. pertimeſcendum. Quid dixiſſet, ſi Fidei lumine fuiſſet colluſtratus? Hac ſiquidem certò cognoſcimus, tãtum malum eſſe peccatum; vt, quemadmodum nemini, etiam in cælo, benè eſſet peccato vni obnoxio; ita homini à peccatis immuni, nec quidem inferni tormenta nocere queant, neque in medio ignis damnatorum eius cæleſtis gloriæ lætitiam imminuere. Quinimmò in terris adhuc conſtitutus, & à decem dæmonum millibus citra ſuam culpam poſſeſſus, non tam eſt deplorandus, quàm ſi in vnum peccatum mortale fuiſſet prolapſus. Præſertim verò quando in eo volens permaneret; &, quod additur in Reſponſione, quando in peccato, excuſſis habenis, ſibi plauderet. F

Peccati malitia.

Hîc tibi ante oculos peccatorem ſtatue, in peccatis citra vllum Dei timorem proruentem; quaſi curru triumphali vectum, cuius auriga diabolus ſit; & ſeptem peccata mortalia, vt ſeptem animalia rhedam trahentia: quo apparatu, magna cum animi voluptate & alacritate in tartari ſpecum præcipitat. Hæc ars & fraus diaboli, fœditatem peccati ac perniciem blandè pallиantis: hoc initium ſtatus damnatorum, quorum deſperata correctio eſt. Hæc noſtra nequitia infirmitate primùm ad peccatum viam faciens, & tunc etiam obdurans animum data opera, & praua voluntate. Hæc noſtra miſeria. Hæc peſſima plaga noſtra, iactura maxima, maxima idcirco ſolicitudine prçcauenda. Qui peccatum fugit, omne ſimul fugit malum.

Deſcriptio peccatoris intrepidi. G H

Quàm malè conſultum eſt igitur illis, qui volentes ſcienteſque in tam damnabili permanent ſtatu, & in eodem ad mortem vadunt! Et quàm laudabiles illi, qui quoquo modo pretioſam animam, & ſuam & alterius, vt poſſunt ex hoc laqueo eruunt! Hîc referam mirabile exemplum, quod ex Sophronio ſic refert Ill. Card. Baronius. Alexandriæ ſub Paulo Patriarcha Alexandrino, puella quædam relicta fuerat pupilla à parentibus magna facultate locupletibus. Erat autem adhuc ſine baptiſmo. Die quadam ingreſſa promarium, vidit quendam parantem ſibi laqueum. Cucurrit igitur, & dixit ei: Quid facis homo? Dimitte me, mulier, inquit ille, quoniam in multa tribulatione ſum. Quæ ait: Dic mihi cauſam, & fortè adiuuare te potero. Dixit illi: Graui ære alieno premor, & valdè ſuffocor à creditoribus; elegiq. potiùs ſemel vitam finire, quàm quotidie mori. Quæ dixit illi: Quæſo te accipe omnia quæ habeo & redde: tantùm, ne perdas teipſum. Sumens verò ille, reddidit omnia. Puella autem anguſtiari cœpit, non habens qui ſui curam gereret. Itaque fornicari inſtituit, & inde ſibi victum quærere. Poſt aliquantum verò temporis infirmata eſt puella: baptiſmum poſtulauit: at quia meretrix erat, deerat qui eam ſuſciperet & pro ea ſponderet. Cumque in his eſſet anguſtiis, adſtitit ei angelus, in ſpecie hominis illius, cum quo ipſa miſericordiam fecerat. Ille eam conſo-

Anno 537. Cæſar Baronius, Ex Sophronio pratum Spirit. ca. 207. Puella viri ſuſpẽdium impediens ex charitate.

consolatus est, adduxitq; duos alios angelos, duxeruntq. illam ad Ecclesiam. Seq. trásformantes in personas quasdam illustres & notas in ordine Augustalium, vocāt clericos. Rogantur à presbytero: Vellentne pro illa polliceri: dixerunt; Etiam: nos pro illa pollicemur. Baptizata est, & albis induta, rursus ab eis subuecta est: quam cùm suo loco restituissent, euanuerunt. Vicini admirantes præ rei nouitate, Episcopo nunciarunt: Episcopus Clericos rogauit: accersiti nobiles Prętoriani, qui eam visi erant in baptismo suscipere, rogatique dixerunt, se facti eius non esse conscios. Cogitās itaque Episcopus, Dei hoc opus esse: Puellam examinauit. Opus illud misericordiæ in virum desperabundum olim impensum cum tota vita, intellexit ex illa: iisque dictis puella continuò obdormiuit in Domino. Tunc Episcopus glorificans Deum, dixit: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Tanti refert peccatum fugisse, & in aliis impediuisse.

Deformitas animæ quam contrahit ex peccato, nunquā satis possit explicari; vt neque eiusdem pulchritudo, quando à peccati labe eam cōtigerit expurgari. Quod quia sub adspectū minimè cadit, quantum licet, mirabili quodā exemplo elucidemus. Anno 1298. Rex Tartarorū Cassanus cum ducētis equitum millibus Syriā cepit, & finitimas regiones: omnibus itaq. formidandus petiit sibi vxorē filiam Regis Armeniæ, quòd audisset esse pulcherrimam. Rex Christianus tanti regis viribus exterritus dedit. Illa post aliquod tempus è viro suo Cassano edidit in lucem partum tantæ deformitatis, vt rex maritus nullo modo illum veluti suū voluerit agnoscere; quòd monstrum videretur. Vocat ad consilium Primarios; de ipsorum sententia vxorem veluti adulteram, partum veluti ex adulterio susceptum vltimo supplicio adiudicat. Innocens mulier infelicitatem suam deplorans, ad preces confugit; ignara consilij petiit, vt sibi liceret baptizare quem peperisset. Data illi facultas: ita tamen, vt adessent baptismo aliqui fidei spectatę viri vnà cum rege, ne qua fraus fieret. Mira res; vbi baptizatus est puer, adeò venustus ac formosus apparuit, vt rex tanta re permotus, cum plurimis nomen Deo dederit, & maximum rei Christianæ factum fuerit incrementum.

Ioannes Villaneus lib. 8. cap. 35.

Oratio contra peccati perniciem & damnum.

PEccati damnum, Domine, inæstimabile est, quia nos anima priuat & corpore; & hereditate cælesti destitutos, æternæ damnationi reddit obnoxios: Illumina igitur oculos mentis nostræ, vt tam pestiferā luem valeamus dignoscere, & morte ac inferno peiùs studeamus euitare. Amen.

CAP. LXXXV.

Quid fixum firmumq́. semel mortalibus hæret?
Stat sua cuique dies, & ineluctabile fatum.

[Euentuum incertitudo affligit.]

NCERTITVDO rerum euenturarum, anxietatem & inquie-
tudinem in animo hominis generat; propter dubiam illam
expectationem, tum rei inuisæ quę timetur, tum amarę quę
optatur. Quando boni quidpiam speratur; certum est, gra-
tius esse homini, si nihil sit quod dubitet de euentu. Quando verò ali-
quid aduersi timetur, etiam meliùs se habet homo, si certò idipsum
præsciat. Potest enim se in illum euentum præmunire, & paratior ad-
uentans malum excipere. Iuxta illud: Iacula præuisa minùs feriunt.

[*Gregor. Homil.* 25.]

Inter omnia quæ homini expectanda sunt, certissimum est, semel A
mori oportere; secundùm summi Domini decretum: *Statutum est ho-*

[*Hebr.* 9. Mortis certitudo.]

minibus, semel mori. Mox vt Adam peccauerat; lex in illum illiusque
posteros lata est, velut sententia mortis, qua necessariò vnicuiq; mor-
tali semel incumbit mori. Adeò vt ex illo tẽpore, quàm certus est ali-
quis se natum esse, tam certus sit etiam se aliquando moriturum. Hoc

[*Psal.* 88.]

est quod Psalmista dicit: *Quis est homo, qui viuit, & non videbit mortem?* B
ac si dicat: Omnis homo viuens est mortalis. Cumq́ue certus est se vi-
uere; certus est etiam, morte sibi occumbendum. Istud docemur ipso

[2.*Reg.* 14.]

quotidiano morientium vsu. Iuxta illud Regum: *Omnes morimur, &* C
quasi aquæ dilabimur in terram. Ita præcedunt hi, sequuntur alij: nascun-
tur quotidie homines, & moriuntur. Neq. quemquam mors excipit:

[*Horat. lib.* 1. *Carm.*]

quia vna est omnium sententia. Vnde benè Poëta: Pallida mors æquo D
pulsat pede pauperum tabernas Regumq́ue turres. Vna, vt ita dicam,
falce omnes demetit. Dicit propterea benè Responsio: ineluctabilem E
esse mortem. Neque contra eam valet Salomonis sapientia & gloria,
neque Samsonis fortitudo, neque omnium Sanctorum sanctimonia
eos à mortis aculeo reddit immunes: neq. subtilitas Philosophorum,
nec Tyrannorum sæuitia aut violentia, neque omnis mundi amicitia
aut opulentia. Horum nihil moratur mors: quia iure in omnes acce-
pto, erga singulos vtitur ex æquo.

[Mirũ, mortales mortem meditari tam parum.]

Cùm morte igitur nihil sit certius, meliusq́ue se soleat etiam contra
præuisa mala munire mortalis, nunquid mirum est, homines tam pa-
rum hoc clypeo recordationis & præuisionis vti? Videmus interdum
quosdam morientes cum magna animi conflictatione & angustia: ad
tempus mouemur turbamurq́ue: sed vix tantillum durat, quantum
circa funus & sepulturam occupamur. Et statim indulgẽtur genio su-
per defuncto; gaudetur, ridetur, & cõceptus ille ad momentum dolor
ac mo-

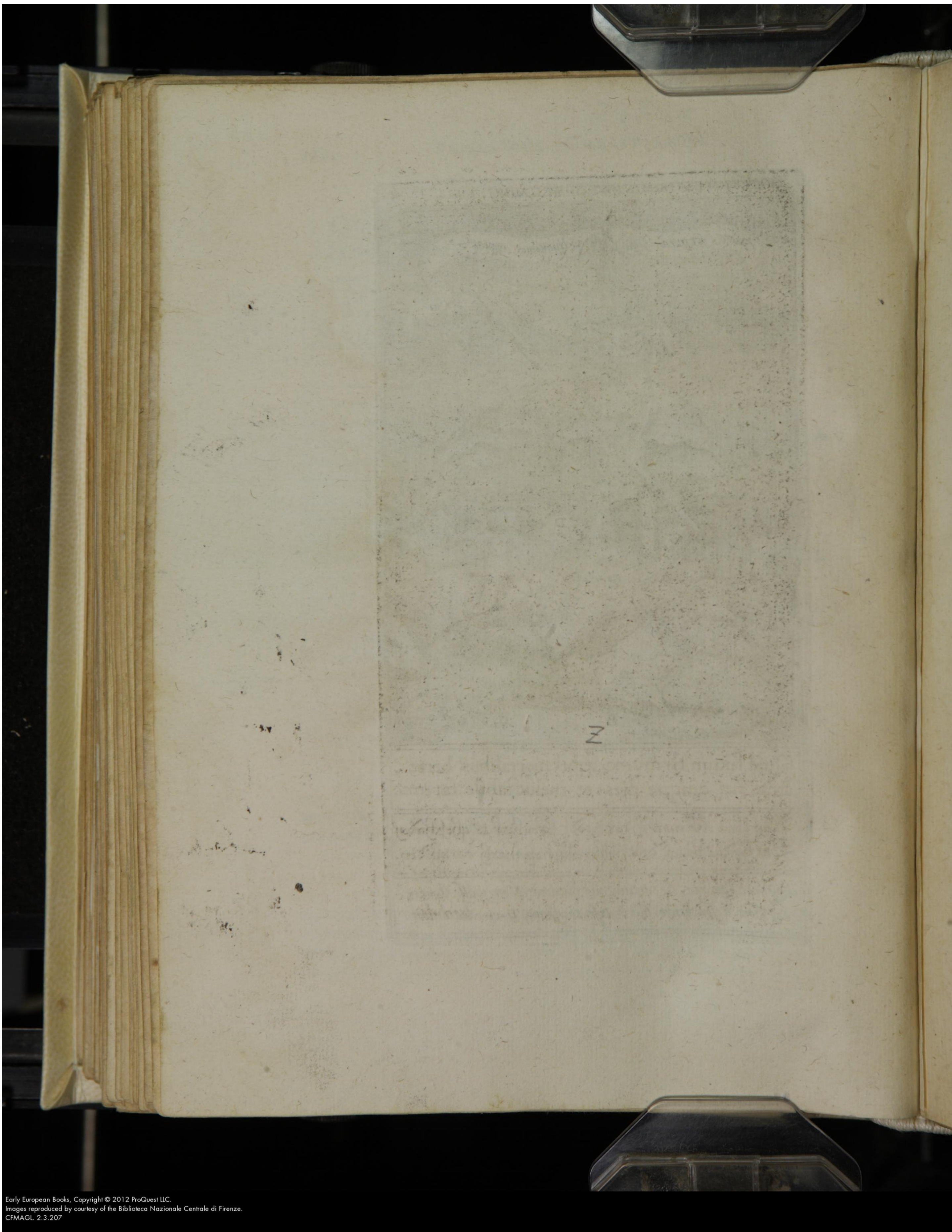
STATVTVM EST HOMINIBVS, SEMEL MORI. *Hebr. 9.*

Quid fixum firmumq; semel mortalibus heret?
Stat sua cuique dies: et ineluctabile fatum.

Wat staet elck mensch ter noodt, sekerlyck te ghescheiden?
Dat hy die bitter doodt, gheensins en mach ontvlieden.

Quel est l'axiome, Si certain, que l'homme, N'en puisse douter?
La mort a son heure, C'est chose tresseure, Te viendra donter.

Z

ac motus hausto liberaliùs mero detergitur, & frons exporrigitur. Ast vnde hæc tam admiranda stupiditas? Ratio est ista. Nouit inimicus noster diabolus præstantiam efficaciamque viuæ mortis memoriæ; quæ etiam sola ad conuertendas peccatorum animas sufficiat, si menti infigatur. Ideoque ita corda sensusque nostros inuoluit & implicat, vt in morte alterius vix semel cogitemus nostras quoque aliquando futuras vices: & fortè cras, vel ipsa etiam hora. Quis enim sibi crastinum polliceatur? Hæc praxis diaboli, memoriam mortis semper ab oculis mentis nostræ amolientis.

Optimo idcirco consilio Ecclesia in capite Ieiunij, hoc est, prima Quadragesimæ die, vnumquemque Fidelem suæ conditionis memorem facit; & per mortis recordationem ad veram conatur humilitatem peccatorumque pœnitentiam adducere. Ea de causa, non solùm hæc cuique verba salutaria commemorat: Memento homo, quia puluis es, & in puluerem reuerteris: quæ Deus ipse primo nostro parenti, lata mortis sententia, inculcabat: verùm etiam cineres in frontem cuiusque per crucis figuram imprimit, vnde & dies ille Dies cinerum nuncupatur. Superbo siquidem homini nihil salubrius, ad tumorem illum animi deprimendum, quàm vt ei in faciem coram multitudine impingatur, quòd terra sit & lutum; & quòd in puluerem sit iterum reuersurus. Iuxta Sapientis dictum: *Omnia quæ de terra sunt, in terram conuertentur*. Ideò, tametsi quis robore sit robustior, vel turri sublimior, mortalis est, caducus, & fragilis, nec cum vitro conferendus. Rectè ob id D. Augustinus: Nonne fragiliores sumus, quàm si vitrei essemus? vitrum enim, etsi fragile est, tamen seruatú diu durat. Homo autem non potest se, & quidē omni cura seruando, contra mortē tueri.

Cinerum vsus in principio Quadragesimę, quid innuat?

Genes. 3.

Eccli. 40.

Augustin. in Serm.

Meritò cum Gorgia illo Epirota mortalem nostram natiuitatem, veluti certissimā mortis tesserā, semper animo voluamus. Is siquidem in funere matris suæ vtero elapsus, inopinato vagitu lectum ferentes consistere coegit: sicq. non tantū ex ipso mortuæ genetricis rogo lucē, sed etiam cunas assecutus est. Ita quid aliud ęquè certū ex ortus nostri primordiis habemus, quàm certo certiùs nobis etiam esse moriēdum?

Valerius Max. lib. 1. cap. 8.

Oratio pro felici mortis hora.

QVandoquidem, Domine Deus, ita à tua diuina maiestate statutum est, vt omnibus semel certò sit moriendum: Da nobis gratiam ita actus nostros totamq. vitam disponendi; vt paratos mors semper inueniat; eademq. nobis & vitæ sit huius nouissimum, & æternæ gloriæ efficiatur introitus, & principium. Amen.

CAP. LXXXVI.

Quæ bona, dum viuam, potiora capeſſere ſuades?
Quorum vota tibi extremâ mors exprimet horâ.

Ad debitũ finem benè collimandum, non intermediis inhęrendum.

Si iaculator, dum arcu intenſo telum eſt emiſſurus, telum tantùm vel arcum ipſum inſpiceret; aut, quod abſurdius eſt, ſi annulos digitorum ſuorum, bombycinas manicas, vel ſimilia fixis oculis contemplaretur, quò eum voluptas traheret; neque aciem in ſcopum dirigeret, vel in auem, vel quodcunque decreuiſſet tangere; diu iacularetur, priùs quàm ſcopum, vel auem, rémve aliam deſtinatam feriret. Ita, quando oculi in res caducas huius mundi ſemper defixi ſunt; neque collimatur ad finem creationis tum noſtræ, tum rerum omnium; neque eò omnia diriguntur, quò tamen peruenire optamus; fallimur fruſtramurque noſtra expectatione, quando eò venitur. Perinde quoque faciunt negligentes actuum ſuorum ad prȩſtitutum finem deſtinatores, atque ſi viator aliquò profecturus prodeat, portâ ciuitatis exeat, iter conficiat, neque ſemel terminum, quò tendit, mente recogitet, vt ſua omnia ſecũdum rei neceſſitatem diſponat: ſed tunc tantùm perpendat, quò eundum ſibi erat, quando iam magnam partem viæ in incertum confecit. Vel perinde, ac ſi cogitarit quidem de termino ad quem properandum eſt; ſed in itinere ſe quacunque oblata occaſione ſinat retineri. Adeò vt hîc eum pocula, illic tripudia, ibi pugnæ, alibi nugæ à profectu remorentur: dumque cadentibus vmbris nox videtur ingruere; tum ſe videat procul abeſſe à loco quò pergebat, & tempus deficere; ſeque aliter debuiſſe optatæ metæ, etiam in via, eſſe memorem; neque ita pro voluptate ſua vbiuis locorum tergiuerſari. A B

Id nunc agendum, quod in morte actũ optabimus.

Vita, via ad patriam.

Si iam igitur, durante vitȩ huius curſu & via; præſertim in iuuentute (quæ inſtar floris breui fortè decerpenda eſt) ſeriò expenderemus quò tẽdamus; an iter rectum eò teneamus; quid tum maximè ſimus optaturi nos feciſſe, quando iam ſerius erit, quàm vt quidquam facere liceat: credo maiorem fore omnium rerum moderationem; maiorem timorem Dei; vitamque meliùs cum præceptis Dei congruentem; & cæleſtem prorſus in terris conuerſationem. Omnes enim cogitatus, ſermones, & actus cum fine, hoc eſt, cum ȩternȩ beatitudinis expectatione conuenirent; tanquam cum ſcopo vel termino ad quem omnia diriguntur. Id ita extrema vitæ hora feciſſe nos exoptabimus: cur igitur non ea modò capeſſamus? C

Reſpice finem.

At (quod deplorandum eſt) nunc vita multorum cum porcorum vita communis eſt. Ita editur, bibitur, dormitur, & in ſordibus grunnitur

Quæ bona, dum viuam, potiora capeſſere ſuades?
Quorum vota tibi extremâ mors exprimet horâ.

Wat moeſtmen, om wel doen, nu meeſt ſien te verweruen?
Daermen meeſt, onverhoen, om wenſcht alſt comt te ſteruen.

Que doy-ie en ma vie, De plus grand' enuie, Soigner d'acquerir?
Aime la conqueſte, Que plus lon ſouhaite, Au point de mourir.

nitur, gauderurq; adeò etiam in malis, vt ne semel de morte, morientisque hominis statu cogitetur. Sic nec porci de morte recogitant, nisi dum ferro iugulus petitur. Tunc tanto turbulentiùs reluctâtur cla-
D mantque miserabiliùs, quanto priùs vixere securiùs. De talibus apud Iob appositè: *Tenent tympanum & cytharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos; & in puncto ad inferna descendunt.* Iob.21.

E Quocirca, vt aduigilaremus, semperque finem nostrum quasi pręsentem ante oculos haberemus; quàm certò nobis à Deo statutum est semel mori, tam incertum esse voluit, quomodo, vbi, vel quãdo simus morituri. Hinc D. Bernardus: *Quid in rebus humanis certius est morte? quid incertius hora mortis reperitur?* Rationem quam antè attigimus reddit diuus Augustinus, huius diuini cõsilij tam secreti: Latet, inquit, vltimus dies; vt obseruentur omnes dies. Sic enim & ipse Dominus nos docuit, non solùm per parabolam fidelium seruorum, *quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes, siue in secunda vigilia, siue in*
F *tertia venerit; beati sunt*, inquit, *serui illi*: verùm etiam per parabolam prudentis patris familias, qui *si sciret qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam.* Quo significat, certò quidem scire illum patrem familias venturum furem (ecce mortis certitudinem) sed incertum qua hora venturus sit (ecce incertum mortis tempus) ideoq; tota nocte vigilare: (ecce totius vitæ nostræ vt noctis peruigilium, & insomnem curam.) Ita & Dominus has parabolas tali commonitione concludit: *Et vos estote parati: quia qua hora non putatis fi-*
G *lius hominis veniet.* Vt & Apostolus Paulus dicit: *Sicut fur in nocte, ita veniet.* Adeò vt propriũ Christianorum dictũ meritò esse possit: *Vigilate.*

Bernard. in Serm. — August. in Epist. — Luc. 12. — 1. Thess. 5.

Peruigil porrò cogitatio mortis, rectè beateque viuendi curam ingenerat, paritque tranquillam mortis exspectationem. Idcirco nec S. Hilarionem latrones cum armis circumsistentes terrere potuerunt. Cumque intrepidum permanere mirarentur, nunquid necem non timeret, interrogant: Necem non timet, inquit, qui paratus est mori.

D. Hieron. in vita S. Hilar.

Oratio ad prouidè viuendum.

Tota vita tua, misericordissime Iesu, vsque ad mortis tuæ stratum (Crucem inquam) omnium nostrûm sitiuisti salutem; quò sciamus, & nobis eam maximè cordi esse debere: Ita nos, quæso, in tuo timore & amore fac esse constantes; vt nunquam aliter viuere lubeat, quàm mori velimus. Amen.

CAP. LXXXVII.

Qualiter hîc caſſis onerabimus æthera votis?
O pietas mihi culta foret! ſcelus omne peroſum!

Omnes ad optandum proni ſumus.

ATVRA procliuis eſt homo ad optandum nunc hoc, nunc illud, prout cuiuſque fert animus: ſicuti in nobis quotidie experimur. Verùm, quemadmodũ parum admodum optando proficitur, etiã in rebus quę obtineri poſſunt; ita planè ſuperuacaneum eſt optare, & votis velle cõſequi, quod vel præteriit, vel aſſequi nequeas. Hoc eſt cum ſtultis ſapere: qui nunquam tempori, ſed cum Phrygibus ſerò ſemper ſapere ſolent; vnde Adagium in eiuſmodi omnes retorquetur: Serò ſapiunt Phryges. Id lepide & acutè Barlaam cum Ioſaphat diſſerens, ſub philomelæ parabola docebat: ſicut Ioannes Damaſcenus deſcribit. Illa ſiquidem ſplendidis promiſſis è manibus dimiſſa, ſuum hominem carpebat, quòd data tria conſilia nõ ſeruaret: quorum vnum erat; ne vnquam doleret de re perdita, quam recuperare non poſſet: & iam philomelam dimiſſam dolebat.

Io. Damaſc. Hiſt. Barlaã & Ioſaphat, cap. 10.

Quandoquidem verò maximæ eſt ſapientiæ, vt ſecundo Capite dictum eſt, rectè agere, ſiue ſectari quod bonum eſt: intolerabilem oportet eſſe negligentiam & incuriam, iſtud ſuo tempore & maturè non expendiſſe. Rogatur eam ob rem, qualiter in morte caſſis votis A
æther oneretur: hoc eſt, quid tum potiſſimùm ſerò ſapientes moribundi optent velintque ſeſe feciſſe, dum adhuc incolumes eſſent.

Inania, quia ſera, morientiũ vota in plurimis.

Reſpondetur ex perſona mortem irruentem ſentientis: O ſi mihi B
culta foret pietas! O ſi mihi ſcelus omne fuiſſet peroſum! vtinam vixiſſem melius! Vtinam nunquam peccatis me ſic coinquinaſſem! Vtinam priſtina liceret modò errata corrigere! O mihi præteritos referat Deus optimus annos! Multa & varia cogitat & optat ægrotus morti proximus; ſed quæcunq; in bonorum votorum parte reponi poſſunt, illa omnia circa optionẽ vitæ melioris vt plurimùm verſantur. Quia vident vitam morte terminendam, optant fuiſſe aliam quàm fuerit: & quando hoc cogitandum erat, neglexerunt.

Qui verò ſperat tunc diſcere mori, quando moriendum eſt; is fallitur: quia ſi, vt fieri ſolet, diſcendo errarit, quando errorem hunc correcturus eſt? Semel tantùm morimur: & prima vice ſeriò agendum eſt. Si enim in bello non datur bis errare, multò minùs in morte: nam primus error irreparabilis eſt.

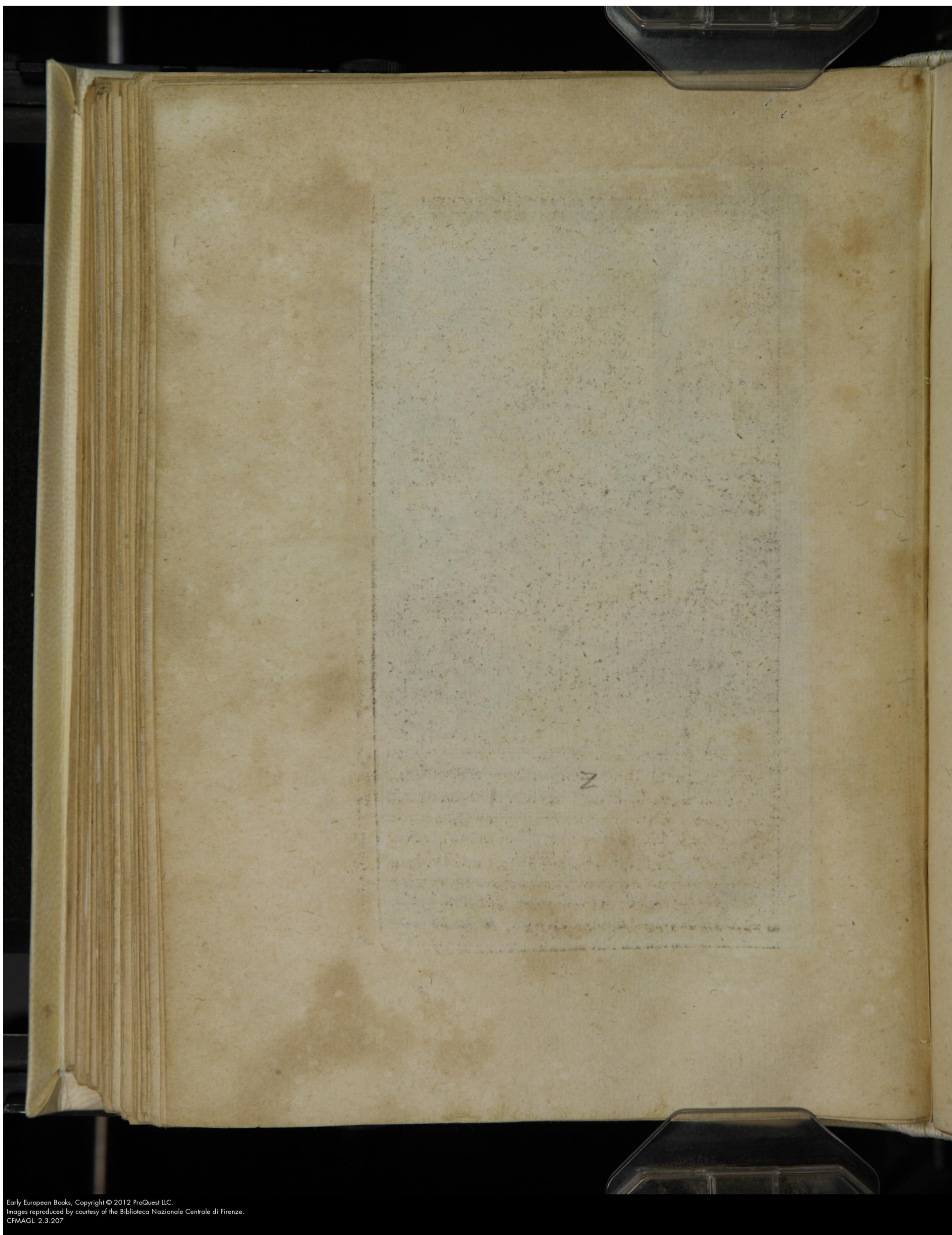
Priùs igitur diſcendum eſt, quod tunc ſimul, & ſemel, & ſeriò erit peragendum. Verè admirandum eſt, hominem illud nunc minimè expendere, quod tunc, in morte videlicet, optaturus eſt maximè. Tunc vellet

Qualiter hîc caſſis onerabimus æthera Votis?
O pietas mihi culta foret! ſcelus omne peroſum!

Wat wenſcht me' in noot d' beſtaen, met kleynder troost en baten?
Och, hadd' ick tgoet ghedaen! Och hadd' ick tquaet ghelaten!

Queſt-ce que plus l'Ame, Las, en vain! reclame, Au dernier deſtroit?
O bon Dieu! que n'ay-ie, Fuy le mal, et pleige, D'auoir allé droit.

vellet quilibet mente sanus se fuisse sanctissimæ, strictissimæ, perfectissimæque vitæ; qualis nec in arctissimo monasterio reperiatur, neque vllo in libro legatur. Tunc cum Lazaro optemus fuisse toti mundo despicabiles; vt cum ipso securi in sinum Abrahæ transferri ab angelis mereamur. At quamdiu viuitur, & nullum neq. indicium neque vestigium mortis apparet; multo magis cum diuite epulone & filio prodigo luxus amatur, & vita voluptate diffluens.

Dum Balaam exercitum filiorum Dei ex alto circumspiceret, cui rogatu regis Balac erat maledicturus; è cõtra optauit sibi eãdem cum ipsis non in vita, sed in morte sortem; sic ait: *Moriatur anima mea morte iustorum; & fiant nouissima mea horum similia.* Ita & mali ac pessimi, cum filiis Dei non viuere, sed mori optant. Vtinam, inquiunt, anima mea sit vt anima talis vel talis; quando quispiam vitam sancta morte conclusit. Et non cogitant, quòd qualis vita, talis communiter mors. Sicut D. Augustinus ait: Non potest malè mori, qui benè vixerit: & vix benè moritur, qui malè vixit. Dicitur, vix benè moritur; quia quemadmodum certum est, in quocunque momento peccator conuersus fuerit, veniam addici, iuxta illud: Dum spiro, spero: ita valdè incertum est, an finis futurus sit bonus, an malus; qui tam temerè & periculosè, tamq. malis mediis exspectatus fuerit. Latro in cruce conuersus, exemplo est omnibus, non vt in finem vitæ differatur pœnitentia; sed ne quis etiam in extremis desperet: & ad hoc vnicum sufficiebat. At ne quis illo niteretur, præsumptuosiùs peccans, vnum solum datum est.

Num. 23.

August. de Doctrina Christ.

Luc. 23.

Denique tametsi de diuina misericordia certi simus, si verè conuersi fuerimus; de nobis tamen certi non sumus, an etiam in articulo mortis verè nos factorum pœnitebit. Iuxta quod dicit D. Augustinus seuerè & verè: Percutitur hac animaduersione peccator; vt moriendo obliuiscatur sui, qui viuendo oblitus est Dei. Tunc quidem optatur, vitam fuisse meliorem; nosque maiorem temporis gratiæ & veniæ habuisse rationem, & ne quidem eo temporis puncto ratio habetur vt oportet. Et ita misera efflatur aninima, itura quò potest.

Augustin.

Oratio pro bona ad mortem præparatione.

OPtamus nos omnes benè vixisse, dum moriendum est: & vt plurimùm cum fatuis virginibus serò sapimus: quocirca, da nobis, Domine Deus, gratiam sic nos modo in vita gerendi, qualiter nos egisse in morte sumus optaturi. Amen.

CAP.

CAP. LXXXVIII.

Quis pauidus mortis recipit sub pectore ferrum?
Conscia mens scelerũ merito quem deuouet Orco.

Aristot. 3. Ethic. *Marci 14.* Mors horrori est ipsi Naturę.

MORS maximè omnium est terribilis, vt inquit Aristoteles; & A propterea naturâ nemo libenter moritur. Vnde & Saluator noster mortem exhorruit: orabat vt, si fieri posset, transiret ab eo hora: transferretur calix Passionis. quod omni viuẽti creaturæ commune est, dum contrarius ei mortis accessus imminet. Contra mortem, velut cõtra maximum nouissimumq. suum hostem, reluctatur quantum potest natura. At non quæritur hîc de tali pauore mortis, vel reluctamine moribundorum, quę naturaliter etiam sanctissimè & maximè voluntariè moriẽtibus obueniunt, vt iam in ipso Domino nostro ostendimus, qui oblatus & mortuus est, quia ipse voluit, & tamen mori horruit; alia est enim voluntatis determinatio, alia naturæ propensio. Sed quæritur, quis non solùm naturâ, sed voluntate & iudicio deliberato inuitus moriatur: quique ob id omnimodam intolerantiam, repugnantiam, & mœstitudinem animi ad mortem malè comparati demonstrat: quando scilicet iam videt seriò agi; nec vllam vitæ spem superesse. Huiusmodi maleferiatum tumultuantemque mortalem, sic increpat Seneca: O te dementem, & oblitum fragilitatis tuæ; si tunc times mortem, quum tonat!

Timent mori, qui malè vixerunt. B C

Seneca, Nat. quæst. lib. 2. cap. 58.

Quis igitur sic pauidus & turbidus tumultuatur, quando iam moriturum se arbitratur? Respondetur, quòd ille quem mens scelerum conscia merito ordo deuouet. Quod ferè ita dicit D. Ioannes: *Si reprehenderit nos cor nostrum.* Conscientia, est insitum homini iudicium, an aliquid sit faciendum, vel non; an benè egerimus, vel malè. Vnde Sapiens: *Scit conscientia tua, quod tu crebrò maledixisti aliis.* Et licet Conscientia propriè sit actus ille intellectus, quo applicatur scientia seu cognitio ad aliquid particulare, an agendum sit vel non: tamen largè sumendo, pro synderesi accipitur: Sicut S. Hieronymus super Ezechielem scribens, Synderesim conscientiam nominat. Et D. Basilius, Naturale iudicatorium. Et, licet homo propriè loquendo, etiam vigilans potest esse sine cõscientia, hoc est, sine actu illo intellectus, quando scilicet non iudicat, aliquid faciendum quando tenetur facere: habet tamen homo semper radicem conscientiæ, quæ est synderesis; & sic semper habet conscientiam; saltem radicaliter. Est enim semper in homine tribunal illud ac Iudicatorium naturale; quod probet vel improbet factum vel faciendum.

1. Ioan. 3.

Eccl. 7. Conscientia, quid.

Hunc irrefragabilem testem simul & iudicem domesticum, &, vt ita

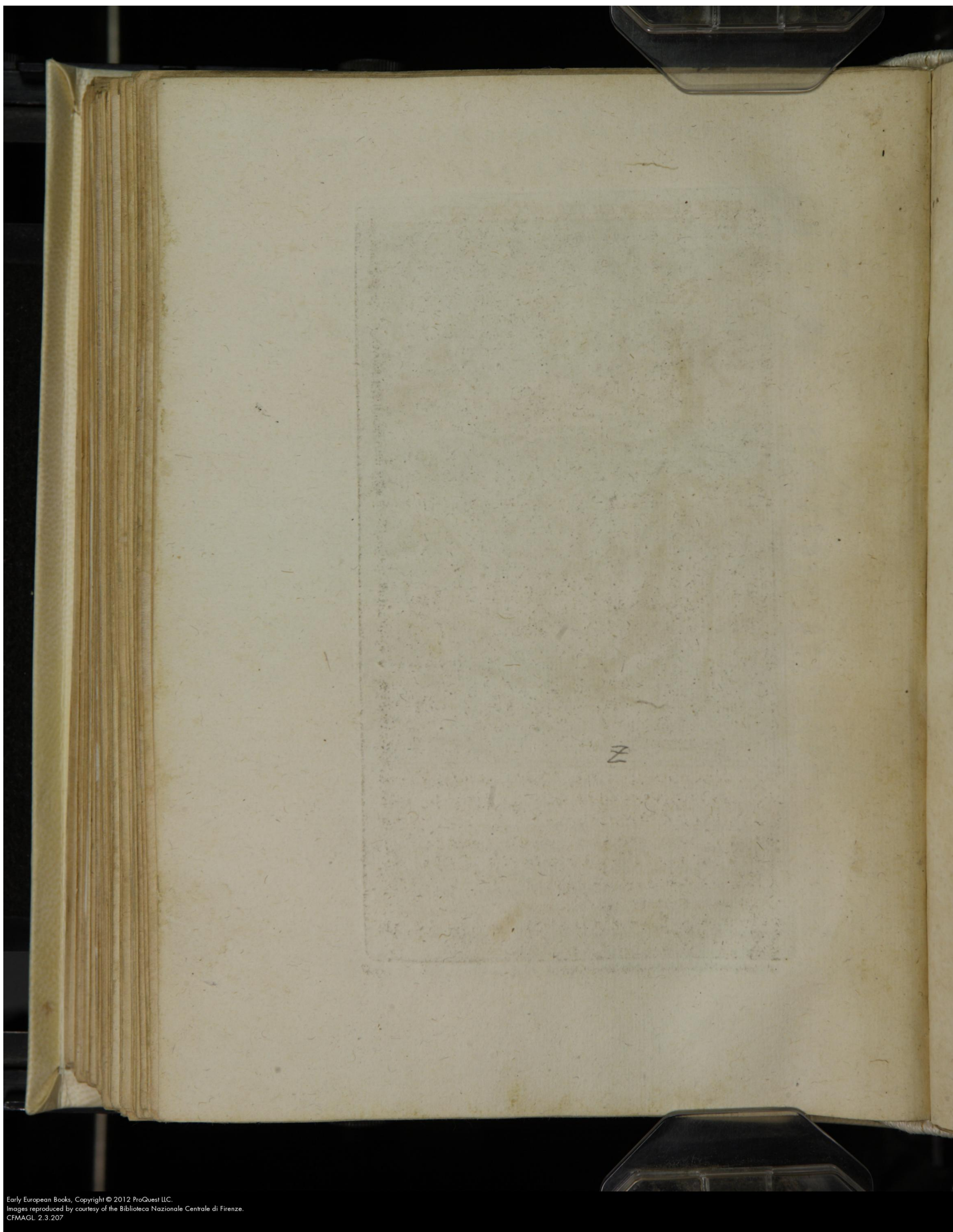
MORTEM TIMET, QVEM TERRET CONSCIENTIA. 88.

Quis pauidus Mortis recipit ſub pectore ferrum?
Conſcia mens ſcelerum merito quem deuouet Orco.

Seght eens! Wie ſterfter noo, als nu de doodt aenkoemt?
Wiens Conſcientie ſnoo, hem ſelf met recht verdoemt.

Qui le plus s'effroyr, Venant pour ſa proye, Le dard de la Mort?
Duquel la malice, Le damne au ſupplice, Au dernier resſort.

ita dicam, intestinum indidit homini Deus. Vt in vno Cain omnibus testatus est ipso mundi primordio. Quando siquidem oblatis sacrificiis, cœpit vultus sui mœstitudine, & immoderato exteriùs habitu, interiorem animi turbam, atque ita malè sibi consciẹ mentis inquietudinem prodere; dixit ei Deus: *Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne, si benè egeris, recipies? sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Gene. 4.

Declarat istud & Sapiens valdè accommodè, assumta ad id aquẹ & ignis similitudine. *Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris porrige manum tuam.* Deinde: *Ante hominem, vita & mors: bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.* Quibus loquendi modis significatur interior illa conscientiẹ cognitio, per quam homo bonum à malo potest discernere; atque si ante oculos aquam & ignem, mortem & vitam, immò infernum & cælum constituta videret. Liberum arbitrium eadẽ opera declaratur; cuius ductu homo, libera volũtatis suæ electione, vnum aut alterum suscipiat. Qui igitur malum in vita sua elegerit, quod pro arbitrij facultate cum Dei gratia relinquere poterat, & eligere bonum; illum intus conscientia redarguit, malè secum agi; resque ipsius non ad amussim cum diuina lege conuenire; & ideò inuitus moritur. Appositè id D. Chrysostomus: Mori timet, qui non sperat viuere post mortẽ. Non secus quàm fur sibi conscius factis suis deberi patibulũ, iamq. latam mortis sentẽtiam, inuitus è carcere procedit; certus, se ad laqueum tendere. Ita è vita inuitus migrat, qui teste conscientia videt quò vadat. Sic Sapiẽs ait: *Sẽper enim præsumit sæua, perturbata conscientia.* Eccli. 15. Chrysost. Sap. 17.

D Ita Agag rex Amalec contra mortem exhorrescebat; quem Samuel diuino pręcepto iussit occidi, & in frusta cõcidi. sic legimus: *Oblatus est ei Agag pinguissimus tremẽs,* (tremebat collecta securo animo pinguedine & simul conceptâ instantis mortis formidine) *Et dixit Agag: Siccine separat amara mors?* Ita cedit illis tandem, qui cum hoc pinguissimo Agag aqualiculũ suum in hac vita saginarunt; & animas suas interim inedia & siti diuini verbi, gratiæ, & consolationis perire siuerunt, nihil de futuris præcogitantes, sed in diem & horam viuentes: tunc illi trementes, & perculsi: *Siccine separat amara mors?* 1. Reg. 15. Agag.

E Iste sic in morte trepidantium modus, in gallinis & porcis manife-
F stè notari potest; quando arripiuntur vt iugulentur, mirè misereque tumultantur, & dirè eiulant; ita peccatores nihil de morte, nisi dum adest cogitant. Tunc tanto sunt turbatiores, quanto antea magis incu-
G rij & supini vixerunt. Huc spectat illud Sapiẽtis: *O mors, quàm amara* Eccli. 1.
H *est memoria tua, homini pacem habenti in substantiis suis!* Hoc est; qui tranquillè, pro animi sui voluptate, in substantiis, & in omnibus quibus afficitur, viuit; nihil minùs quàm de fine vel exitu vitæ, atque vltima linea rerum cogitans.

Nulli, dum viuit, desperãdum.

Nunc quærat fortè aliquis, quî sit intelligendum quod in Responsione dicitur: quem conscia mens scelerum deuouet inferno commerito: siue quem propria damnat conscientia. An fortè quis in tã malo statu esse queat, vt adhuc viuens debeat vel possit animum despondere, & desperare de salute? Nequaquam. Nam certiùs quàm de temporali vita dicitur: Dum spiro, spero; de spirituali vita ac salute animæ intelligi & accipi potest. Quam diu siquidem anima in corpore est, spes est salutis, neque licet desperare: quamquam, vt diximus, periculosum, temerarium, & stultum est, animam suam è pilo suspẽdere super fauces inferni; quod faciunt, conuersionem vitæ ac pœnitudinem vsque ad finem vitæ differentes. At, tunc dicitur Conscientia propria aliquem damnare; quando eum certò peccati mortiferi, licet vnius tantùm, redarguit; cuius eum non pœnitet, neque confiteri proponit. Is enim in statu damnationis est, quod non ignorat conscientia: & propterea indicat, qui talis est, regnum Dei non posse nancisci.

Beda lib. 5. ca. 14. Hist. Anglic. Exemplũ horrendę mortis.

Narrat venerabilis Beda exemplum sic morientis notatu dignum. Vir quidam officio militari regi Anglorum Coënredo charus, sed salutis suæ negligens, à rege sedulò admonebatur, vt peccata confiteretur & emendaret, priusquã inopinata morte præoccuparetur. Verùm ille monita salutis spernebat, seque aliquando pœnitentiam acturum promittebat. Interim in ægritudinem incidit. Rex iterum vt vel tunc confiteretur, hortabatur: respondit, se iam nolle, ne metu mortis id fecisse diceretur: se, vbi sanitati foret restitutus, confessurum promisit. Morte instante, iterum à rege monitus, clamauit miserabili voce: Quid vis modò? Quid huc venisti? non enim mihi aliquid vtilitatis aut salutis potes vltra conferre. At ille: Noli, inquit, ita loqui; vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio; sed pessimam mihi conscientiam certus ante oculos habeo. Narrataque angelorum & dæmonum visione; sentiensque quasi duos dæmones in viscera irrepentes, desperans efflauit animam.

Gregor. in septem Psal. Pœnit. *Cicero, pro Milone.* Caligula caput intra lectũ abscondebat præ metu, dum audiret tonitru.

Quis non videat quid sit, quod hominẽ moribundum ita anxium & turbulentum reddit? Conscientiæ malæ remorsus est: quis enim vermem intus rodentem quietè confoueat? Nulla est maior afflictio, quàm conscientia delictorum? inquit D. Gregorius. Et Cicero ipse hîc non hallucinatur, dum sic ait: Magna est conscientię vis in vtramque partem; vt nec timeant, qui nihil commiserunt: & pœnã semper ante oculos versari putent, qui peccauerint. Quid existimabimus alioqui tyrannum illum immanissimum Caligulam, in tantas angustias, atque animi perturbationẽ tam anxiam adegisse; vt crebrò, puerorum instar, præ metu caput intra lectum vel sub ceruical recõderet, dum micarent fulmina, vel tonitrua mugirent; nisi conscientiam vitę tam impiæ, & tam infamis? Omnes eius diuitię, voluptates, truculen-

tia,

tia, armatorum excubiæ, omnisque eius maiestas, & gloria, eum hoc metu liberare nequiuerunt. Hoc est quod communiter dicitur, eos qui intus pleni sunt inquietudine & motu, etiam foris esse turbulētos & trepidatione plenos. Videtur mors tales agere & insectari: adeò nusquam tuti, nusquã securi & quieti sunt. Sic Cain, postquã occidisset fratrẽ suum, factus vt vir vagus & profugus in terra: in quo & tremorem continuum Deus in signum posuit; qui etiam trepidantis conscientiæ euidentissimum esset toti mundo postea argumentum. *Genes. 4.*

Cauendum autem, ne ex iam dictis temeraria fiat ratiocinatio; quã omnes illi qui in mortis articulo vel certo morbi genere turbationis extraordinariæ aliquid patiuntur, malæ esse conscientiæ malève mori iudicentur. Certum namque est, vt exemplis etiam scriptorum claret, nonnullos interdum sanctos & intus benè constitutos, exteriùs tamen sub mortem valdè agitatos fuisse, & tranquillè tandem conquieuisse. Exhibet se etenim non raro malignus spiritus, horribili specie comminans, mira iactitans, licet nihil ibi iuris habeat; vt quos nequit abripere, perterreat saltem, & tantisper diuexet: vt in sancto Martino.

Ex insolito mortis modo de morientis statu non est iudicandũ.

Vide huius exemplum infrà, sub finẽ Cap. XC.

Consilium itaque optimum est, causam iustæ inquietudinis eximere; peccatum, inquam, bona confessione dimouere: quod alioqui hominem non sinit vlla quiete frui, sed efferatis stimulis exagitat. Nam vt solent subinde vermiculi illi, in cariosorum dentium cauernulis orti, homines quasi in rabiem redigere, nisi fumo quodam acri, vel alia amaritudine cogantur excedere: ita & peccatum dirè hominem excruciat, nisi per pœnitentiæ acerbitatem exterminetur.

Hieroglyphicum illud scolopendrę nos efficaciter admonet, ad eximendam ex animis nostris omnem illam inquietudinis materiam, & vermẽ qui mentem peccati consciam rodit. Scolopendra si quidem, (quam & centipedam vocant) vbi hamo deprehẽsa fuerit, quàm longissimè potest sese exporrigens, hami lineam abrodit, quo deuorato, interiora sua foras euomit, donec hamum eiiciat: dein recipit intro, ac valet ea qua priùs salubritate. Antiqui dum hominem significare vellent, qui animum suum à vitiis malisque affectibus expurgaret, scolopendram pingebant. *Hieroglyphicum.*

Oratio contra vanum mortis metum.

QVandoquidem certum est, non mori conscientiam, & mihi necessariò esse moriendum: Da Deus, vt sic me modò ad Conscientiæ nutum geram; vt in tremendo illo mortis & iudicij die contra me non consurgat, sed tranquillè lætari permittat. Amen.

CAP. LXXXIX.

Quem neque concutient inopina pericula lethi?
Conscia cui virtus mentem dulcedine complet.

Libenter moritur, qui benè vixit.

QVOD præcedenti Capite tractatum est, de morte inuoluntariè & inuitè suscipienda, præsentem etiam quæstionem elucidare iuuabit. Nam, vt diximus, Natura à morte abhorret; & naturaliter, quod viuit, non libenter moritur. Sed dum hîc quæritur, quis libenter moriatur, quem neque inopina lethi pericula concutiant: non tantùm de illis intelligitur, qui cum Apostolo cupiunt dissolui, & esse cum Christo; verùm etiam de omnibus his qui mori parati sunt, quãdo ita diuinæ bonitati videretur: parati etiam adhuc in viuis manere, quamdiu eidem maiestati ita placeret. Iuxta liberum illud S. Martini dictum & votum: Libera me, quęso Domine, ex mortali isto carcere. Veruntamen, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem. A B

S. Seuerus de S. Martino.

Inueniuntur autem interdum mortales, mortis, vt apparet, vehementer cupidi: at, dum mors vel vocata etiam adest, dilationem quęrunt, cupiuntque adhuc traham hanc vitæ caducæ, rependo etiam, si opus est, producere, quàm diu dabitur. Apta admodum fabella inter alias recensetur, quæ in tales rectè quadrat: de viatore vel sarcinam gestante, vel plaustrum ducente: qui lapsus, lutoque infixus, præ vitę molestiarumque tædio mortem inclamauit: at, dum illa repentè vocata assisteret, En adsum, inquit; vocasti enim me: Obsecro, inquit ille, adiuua me hæc onera & sarcinas attollere, vt quam cœpi viam conficere pergam. Alij verò nimis meticulosi & anxij mortem præstolantur; deque ea cogitant deiectiùs, quàm bonum Christianum decet. Idcirco frequenter satius consultiusque esset, neque nimiùm eam expetere, neque etiam tantopere perhorrescere. Quale consilium Ethnicus & profanus Poeta præscribere potuit, dum sic ait: C

Fabella, de viatore mortem inuocante.

Aequabilitas ad mortis expectationem.

Summum nec metuas diem, nec optes.

Martialis lib. 10. Epigramm. 42.

Summus quidem seu mortis seu iudicij dies metuendus est meritò: sed ita vt metu illo velut mortis duce, discat quis mori, priusquam cogatur mori. Atque ita contingit vt plurimùm, vt qui tali modo mortem timuerint & horruerint, dum incolumes eminus venientem, vt præsentem coràm attenderunt; etiam cùm iam adest, nihil terreantur neque turbentur: sed libenter & læti, quia securi in conscientia, moriantur. Didicerunt namq. viuentes mori; & verè antequam mors adesset mortui sunt: iuxta illud: *Disce mori, moritura caro, moriare priusquã.*

Hoc est quod dicit Responsio: ille libenter moritur, cui conscientia D

Quem neq; concutient inopina pericula leti?
Conscia cui Virtus mentem dulcedinis explet.

Wie sterft met blyden moedt, tot aller plaets en tyden?
Wiens Conscientie goet, hem doet in Godt verblyden.

Quelle ame est si seure, Que la derniere heure, Luy est de souhait?
Qui par l'innocence, De sa conscience, Peut viure dehait.

tia virtutum, mẽtem explet dulcedine & pace. Quod & Seneca Christianè loquens, accommodè huic nostræ sententiæ suffragatur. Venientem (inquit) nemo hilaris mortem excipit, nisi qui ad illam se diu composuerit. Dat idcirco aptissimum alibi idem consilium, ad trepidationem illam mortis inanem tempori excludendam, & inserendam bonã animis hominum fiduciam atque constantem prudentiam; sic inquit: Incertum est, quo te loco mors expectet. Itaque tu illam omni loco expecta. Ac si more Christiano dicamus: Non est momentum temporis quo mori non possis; atque adeò mors quasi in insidiis collocata, te quouis tempore & loco expectat: idcirco esto vigilans, & nunquam non paratus inueniaris ad mortem obeundam, si ita Deo visum fuerit. Ita constitutus est is, in quem Responsio quadrat: quem nihil remordet conscientiã facti alicuius meritò pœnitendi, iuxta illud Dauidis solatium: *Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.* Et sine dubio magna cordis consolatio, quando aliquis in mandata Dei, vt in speculum sine macula, oculos mentis conjiciens, & cõscientiæ suæ faciem in eo cõtemplans, nihil inuenit quod illam maculet, Deoq; displiceat. Talis conscientia verè est spiritualis quædam Hierusalem; quod idem est atque *visio pacis.*

Seneca. Epist. 30. *Seneca Epist. 26.* *Psal. 118.*

Hæc est pax, quam mundus dare non potest; sed Christus eam dat nobis & relinquit; sicut Apostolis & nobis promisit. Pax Christi, pax Dei est, quæ exsuperat omnem sensum; habitatque in cordibus tranquilla conscientia gaudentibus. De hac Sapiens tali modo loquendi: *Secura mens, quasi iuge conuiuium.* Sicut & istud confirmat Apostolus: *Gloria nostra hæc est; testimonium conscientiæ nostræ.* Quod qui habet, habet iustam causam libenter ex hac vita & mundo migrandi. Videt siquidem cum Stephano cælos apertos; & Iesum stantem, paratum vt eum in suum regnum recipiat. Adeò vt talis homo mortem velut cęli portam consideret, per quam in sanctam ac beatam illam ciuitatem cælestem, dum paratus est mori, paratus est ingredi; ad quam toto vitæ suæ curriculo contendit: quamque summis votis ac conatibus vnicè semper expetiuit. iuxta illud: *Vnam petij à Domino, hanc requiram: vt inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ*; hoc est, in æternum. Vbi cũ Christo, omnibusq. eius amicis, cęlesti est gaudio perfruiturus.

Ioan. 14. E *Prou. 15.* *2. Cor. 1.* *Act. 7.* *Psal. 26.*

Quinimmò, vt veriùs dicã, qui ita est animo comparatus, non solùm libenter & cum voluptate exspectat mortem, sed patientia vti debet, si diutiùs in hac vita manẽdũ sit. Sic inquit de tali D. Augustinus: Qui desiderat dissolui, & esse cum Christo; non patienter moritur, sed patienter viuit, & delectabiliter moritur. Et meritò; nam, sicut Cassianus: Quis mortem temporalem metuat, cui vita æterna promittitur? Huic rectè ideò à Sapiente dicitur: *Noli metuere iudicium mortis.* quasi dicat: Quid tibi mors nocere poterit? Tollet te de mũdo,

August. super Epist. Ioann. *Cassianus* *Eccli. 41.*

& inseret cęlo; quò alioqui nunquam pertingere poteras; nisi illa quasi opitulante, & manus tantæ moli adhibente.

Hinc D. Hilarion morti proximus, lætus beneq; animatus, Naturę imbecillitati succurrēs; cùm adhuc (inquit D. Hieronymus) modicus calor tepebat in corpore, nec præter sensum quidquam viui hominis supererat, tamen apertis oculis loquebatur: Egredere, quid times? egredere anima mea; quid dubitas? Septuaginta propè annis seruiisti Christo; & mortem times? In hæc verba exhalauit spiritum.

Hieronym. in vita Hilarionis.

Hic igitur status, mortem alacri volūtate & secura conscientia oppetentium. In quibus, quod Christus ipse de se & suis testabatur, spiritus quidem promtus est, caro autem infirma, naturaliter à morte abhorrens. Sed mentis sibi benè consciæ securitas, illam dat morientibus promtitudinem & hilaritatem, vt acerbum mortis aculeum nec timeant, nec etiam sentire videantur; sed illum accipiant velut clauem qua sibi cælestis aulæ portas aperiant.

Gregor. Dialog. lib. 4. cap. 38. Exēplum horribilis mortis.

Heu quàm longè diuersus est ab his malè moriētium status! quanto cum metu, quanta cum trepidatione, inuisum illum mortis accessum exspectant! Istud præcedenti Capite dictum est, sed vt contraria iuxta se mutuò posita magis elucescant, hîc vnum adhuc exemplum horrendæ mortis adiiciam, ex D. Gregorio desumtum.

Chrysorium Romanum, opulentum quidem, sed sceleſtum hominem fuisse constat, ita vt an diuitiis, an vitiis magis abundarit, incertum sit. Cùm autem graui valetudine quateretur, & iam exspirans F
anxiaretur, apparuere illi teterrimi dæmones, ipsum certatim prehen- G
santes, trahereq. ad inferna nitentes. Qui conterritus ac tremēs, Maximi filij sui opem flebiliter implorare, seq; super lectum in quo iacebat huc atque illuc vertere miseris cœpit modis. Nemo spiritus videbat, & tamen nemo ibi cōuenisse dubitabat, cùm illius gestus lamentaq. considerasset. Postremò ipse, cùm iam amicorum auxilium desperasset, ad hostes conuersus: Inducias oro, inquit, inducias, vel tantùm vsque manè. Dum hoc poscendo ingeminat, animam exhalauit. Hucusque ex D. Gregorio.

Non differenda ad extremum vitæ pœnitentia.

Quis igitur prudens, & salutis suæ amans, in extremum vitæ tempus differet conuersionem & pœnitētiam? Quis securus hoc plumbi (peccati inquam) talento in corde grauatus incedet, quod in mortis puncto tam miserandam pariat animæ fluctanti tempestatem? Quis non potiùs omnia iam attentet; omnemque, quod dicitur, moueat lapidem, ne, sub quo minimè credebat, lateat calcaneo eius, hoc est vitæ fini, insidians scorpius? Quis non potiùs quiduis agat, vt securitate conscientiæ fruatur viuus, & morti hostia factus exultet? Lætus namque eiusmodi cum Christi montem Caluariæ, & cum Moyse mōtem Abarim magnæ Dei misericordiæ cōscendit, vt ibi moriatur securus.

Sicut

Sicut Moysi dicebat Dominus : *Ascende in montem Abarim* (hoc est transitum) *& morere ibi*. Ita Sancti & amici Dei mortui sunt. Alij Deo gratias agentes, alij laudantes Dominum, alij alio modo orantes, quidam positis genibus, extensisque manibus; vt S. Paulus eremita: alij loquendo, vt Vrsinus Nursiæ Episcopus : Venio, venio: videbat S. Petrum & S. Paulum. Vt Musa virgo, Venio, Domina : videbat D. Virginem Mariam multis virginibus comitatam. S. Hieronymus humi suo rogatu depositus, sacco opertus, vt quieti se sponte componens. S. Augustinus legendo septem Psalmos Pœnitentiales, cum lacrymis gaudij, ad Dominum properans. S. Ambrosius extensis brachiis, corpus Domini sumens in viaticum: quod nec priores illi neglexerunt. S. Franciscus super pauimento depositus, vt ex ima humilitate spiritum Deo redderet, & in summa cælorum transmitteret. Quæ maior optetur ad moriendum alacritas, quàm vt quis quasi cum D. Ioanne proprium viuus ingrediatur sepulchrum? Hæc & eiusmodi conscientiæ sanctæ tranquillitas & promtitudo.

Deut. 3. Exempla lętè è viuis discedentium.

Hæc est sors, agendiq. ratio illorum, qui, quod Musonius dicto rogatus respondebat, opere exsequuntur. Interrogatus ille quis optimè extremum diem claudere posset: Qui semper, inquit, postremū diem sibi instare, immò iam venisse, proposuerit. Ita prudenter vir quidam sanctissimus, iam senex, cùm ab amico in crastinum vocaretur cōuiuium : Cur me vocas in crastinum? inquit, qui à multis annis crastinum non habui, sed mortis aduentum in singulos dies expectaui: quę nobis nunquam non insidiatur, donec nos incautos interdum etiam opprimat.

Musonius.

De hoc incerto vitæ nostræ statu & mortis certitudine ceu præsentis semper meditanda, prudentissimè Seneca, hanc in sententiā; Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitę; & tunc quoque cùm crescimus vita decrescit. Infantiam amisimus, deinde pueritiam, deinde adolescentiam vsque ad hesternum : quidquid transit temporis, perit : Hunc ipsum, quem agimus diem, cum morte diuidimus.

Sene. Epist. 24.

Oratio ad securè ex hac vita discedendum.

Voluntariè te, pie Domine, pro nobis in mortem tradidisti, eamq; victus vicisti, ne ab ea nimiùm terreremur : illam da nobis quæsumus prouidentiam, non qua mortem horrescamus, sed qua nos ad eam, dum ventura est, præparemus. Amen.

CAP. XC.

Parte sui meliore heres quis adibit Olympum?
Qui purè Superis hinc conciliatus abibit.

Qui cęlũ sortiuntur. QVIDQVID hactenus de morte dictum est, potiùs de moribundis, morte exclusa, est intelligendum; quorum quidam benè ad eam comparato sunt animo; quidam verò valdè incomposito, & turbulento; idq. pro status animæ & conscientiæ diuersitate. Nunc de eo quod à morte mox sequitur; æquè etiam dispari conditione.

Duo tantùm sunt loca, ad quæ finaliter omnes animæ deueniunt: ita vt qui vnum sortiuntur, ad alterum nunquam sint ituri: quia vt Abraham Diuiti Epuloni dicebat: nimis magnum Chaos interiacet. Luc. 16. Sunt autem hæc duo extrema hominum hinc discedentium receptacula seu mansiones; Cælum, & Infernus. Dixi autem, vbi finaliter sint mansuri: quia tertius quidam certus locus est, purgandis à Deo animabus destinatus: quò qui perueniunt, non in æternum sunt hæsuri: Purgatorium. sed expurgatione, quantum quisque opus habuerit, peracta, certò ad cælestem sunt gloriam deducendi. Vocatur hic locus noto Fidelibus Purgatorij vocabulo: quia qui in statu quidem gratiæ defunguntur, sed vel maculæ alicui venialis peccati obnoxij adhuc sunt, vel pœnitentiam debitam non expleuerunt; meliores quidem sunt, quàm vt ad infernum cum maledictis detrudantur; sed necdum satis mundi, sancti, & perfecti, vt lucidum illud cælum, in quod nihil coinquinatum admittitur, ingrediantur. Certi sunt tamen de sua beatitudine tandem consequenda; quia per Christi mortem, in qua baptizati filij Dei facti sunt, sunt & heredes regni cælestis effecti: iusque acquisitum non amiserunt. Si verò per peccatum illo se aliquando abdicarunt, iteùrm per pœnitentiam in pristinum statum restituti sunt. Illi igitur omnes, iuxta Interrogationem, meliore sui parte, hoc est, secundùm animam, heredes Olympum à morte adeunt; aut statim, aut exacto purgationis tempore: qui purè Superis hinc cõciliati abibunt. A

Status gratię. Hoc est, qui in statu gratiæ è viuis excedunt. Status gratiæ seu charitatis is vocatur, quando quis non est peccato vlli mortali obnoxius. In hoc statu omnes piè mori præsumuntur, quicunque peccatorum suorum cõfessionẽ ante mortem instituunt: vel eam saltẽ in voto habẽt, vbi copia Sacerdotis deesset, & pœnitudinem signo aliquo profitẽtur. B

Ignotus incertusque nobis morientium status communiter. Certum verò iudicium, aut indubitata determinatio morientium in statu gratiæ vel secus, non ab hominũ pendet arbitrio aut scientia; sed solius Dei est certò dignoscere. Coràm quo sicut haud dubiè multi

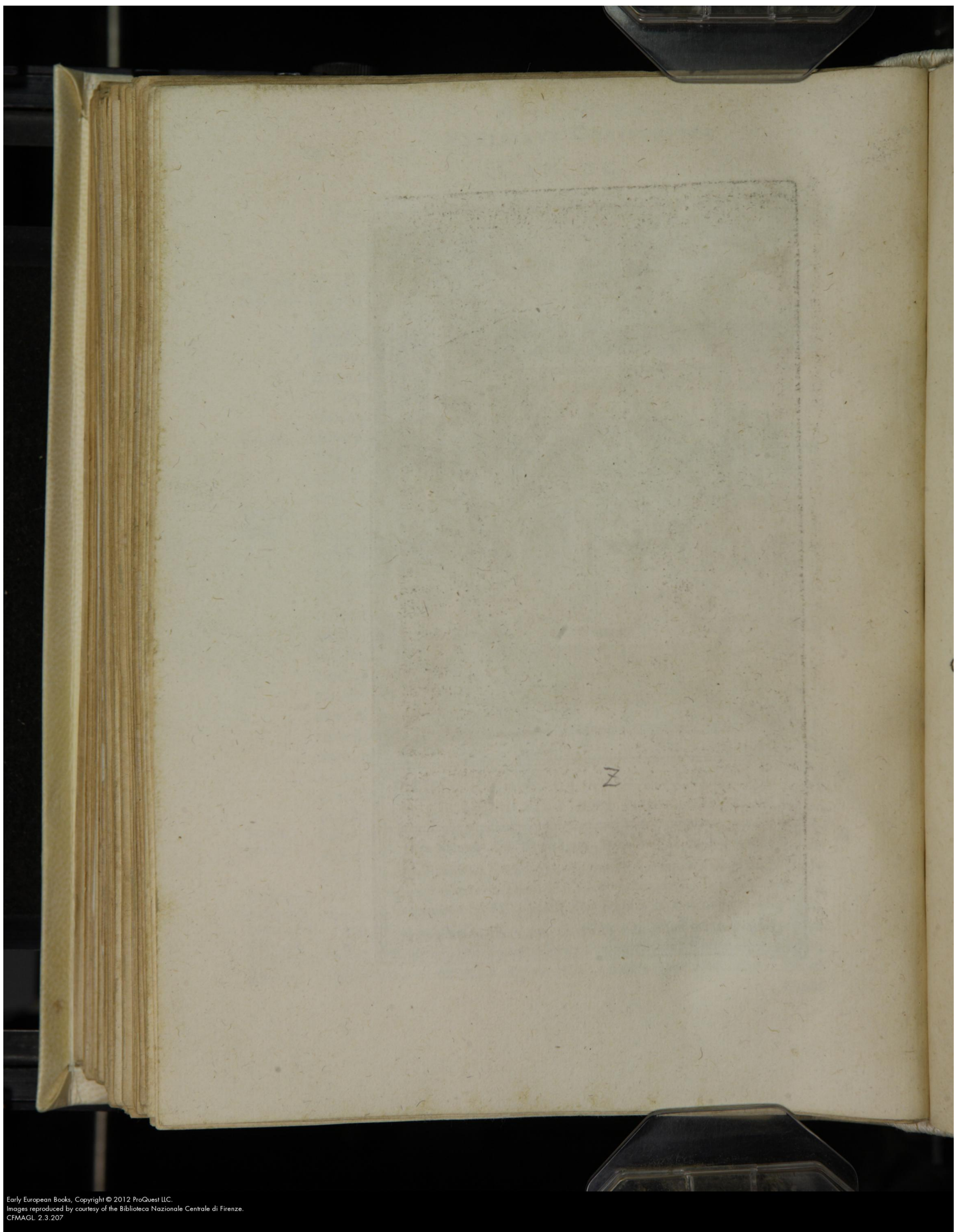
QVI IN STATV GRATIÆ MORITVR, CÆLO ASSERITVR. 90.

Parte sui meliore heres quis adibit Olympum?
Qui pure Superis hinc conciliatus abibit.

Wiens siel te Gode gaet, en t'Ryck des hemels erft?
Die hier in goeden staet, en in Godts gratye sterft.

Qui laissant la vie, Va prendre l'hoirie, De l'eternité?
Celuy qui trespasse, En estat de grace, Et grand' pureté.

multi in malo statu discedunt in ignem æternum; qui, quoad nostrum iudicium ab externis sumtum indiciis, rectè & salutariter mori visi sunt: ita è contrà non pauci deo teste & iudice in statu gratiæ moriuntur, qui tamen ob certa quædam, immò incerta potiùs argumenta, videntur putanturque ab hominibus in malo statu vitam terminasse. Ratio diuersitatis iudiciorum est; quòd in priori illo genere, Deus occultum videt salutis obstaculum, quod homines latet; qui tantùm exteriorem illum placidè & deuotè moriendi modum considerant. In altero verò genere, Deus cor mundum, puramque intuetur morientis conscientiam; homines verò turbidiorem aliquem vel subitum, aut alia ex causa mirabilem excedendi è vita modum perpendunt; qui eis de sinistra morte metum & suspicionem ingenerat. Sed rei veritas in vtrisque soli Deo cognita est.

Quis namque mortalium non hæsitaret anxius, quid de Eusebij Cremonensis exitu esset iudicandum, nisi sub finem fuisset amœnior? *Marulus li.5.cap.10.* Is namque D. Hieronymi discipulus & sectator, qua hora migraturus erat, repentè caput erigens, oculis pauitantibus circumspicere, & quasi in furorem versus clamitare: Non faciam; non faciam: Mentiris; mentiris. Deinde ad terram procliuus, faciem abscondere, intremiscere, ac quantum poterat vociferari: Adiuuate me fratres; adiuuate me; ne peream. An, inquit, non videtis dæmonum cateruam hîc in meam perniciem congregatam? Ille præ cæteris horrendus compellit me ad blasphemiam: & tam dirus est, vt cõtrà tueri non ausim. Tunc fratrum supplicationibus dæmones in fugam versi sunt. Et beato Hieronymo apparente, eumque animante, obdormiuit in Domino.

C Quidquid igitur humanis oculis appareat, vel non appareat, verum est quod dicit D. Ioannes: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* *Apoc.14.* Sunt autem illi qui in bono statu moriuntur: qui vel statim ad cælum peruolant, vt qui baptizati in statu innocẽtiæ moriuntur: martyres etiam: D & qui hîc suum purgatorium sustinuerunt: vel saltem expleto expiationis debito, loco ad id à Deo ordinato.

Oratio ad regnum cælorum obtinendum.

QVãdoquidem nos ipse docere dignatus es, piissime Iesu; Adueniat regnum tuum; quid est aliud, quàm quòd nos eius compotes fieri desideres? Nos tua semper gratia confirma; vt per bonam vitam & mortem salutarem, cælestem hæreditatem impetremus. Amen.

CAP. XCI.

Quísnã animã exhalat mox in Barathrũ cõdendã? Cui scelerũ ad summã hæserunt contagia mortem.

Nemo volens infernum petit: sedqui peccant, volẽtes viam inferni tenent.

ERTVM est, nemini vnquam posse persuaderi, vt sponte, sciens, volensq; in infernum ingrediatur; sed qui eò commigrant, violenter, obtortoque, vt dicitur, collo illuc rapiuntur, sicut videmus oues aut vitulos in lanienam intrudi, vel quò nolunt sponte sua introire. Et tamẽ via, quæ ad infernum ducit, sponte & cum iucunditate ambulatur. Via hæc, vita est peccatis obnoxia: quæ si non deseratur, pruisquam ad portam mortis veniatur; certus est ille, quisquis tali via portam illam ingreditur, se etiam inferni ianuam ingressurum, & æternæ damnationi mancipandum. A B C

Neque tamen id expenditur, sed ridendo peragitur, quo luctus ille implacabilis comparatur, & intoleranda tormẽta proueniunt. Hanc

Isaiæ 33. amentiam admirans, rogat Propheta eiusmodi insensatos: *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Vbi præter horribiles ignis gehennæ flammas, etiam spiritus ipse hominis & conscientia, tanquam intestinum incendiũ cruciabit: quod idem Propheta testatur, dum ait: *Spiritus vester, vt ignis vorabit.* Non tantùm ignita ardensque respiratio, vltrò citroque commeando viscera faucesque comburens; verum etiam anima ipsa mali D

Isaiæ 66. sui sibi conscia. Hoc idem clariùs alibi prædicens, sic inquit: *Vermis eorum non morietur; & ignis eorum non extinguetur.*

Vtinam millesimam saltem illius sapientiæ portionem habeamus, quæ communiter serò habetur, dum vexatio intellectum dat! Sicut exempli gratia, in diuite epulone videre & audire est: qui adeò sapuit in tormentis, vt non solùm sibi bona prospicere videretur & exoptare; verùm etiam ad quinque fratres, qui adhuc inter viuos ad eius instar vitam ducebant, eius sera prudentia extenderetur; dicebat enim A-

Luc. 16. brahamo: *Rogo te pater, vt mittas Lazarum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres: vt testetur illis; ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.*

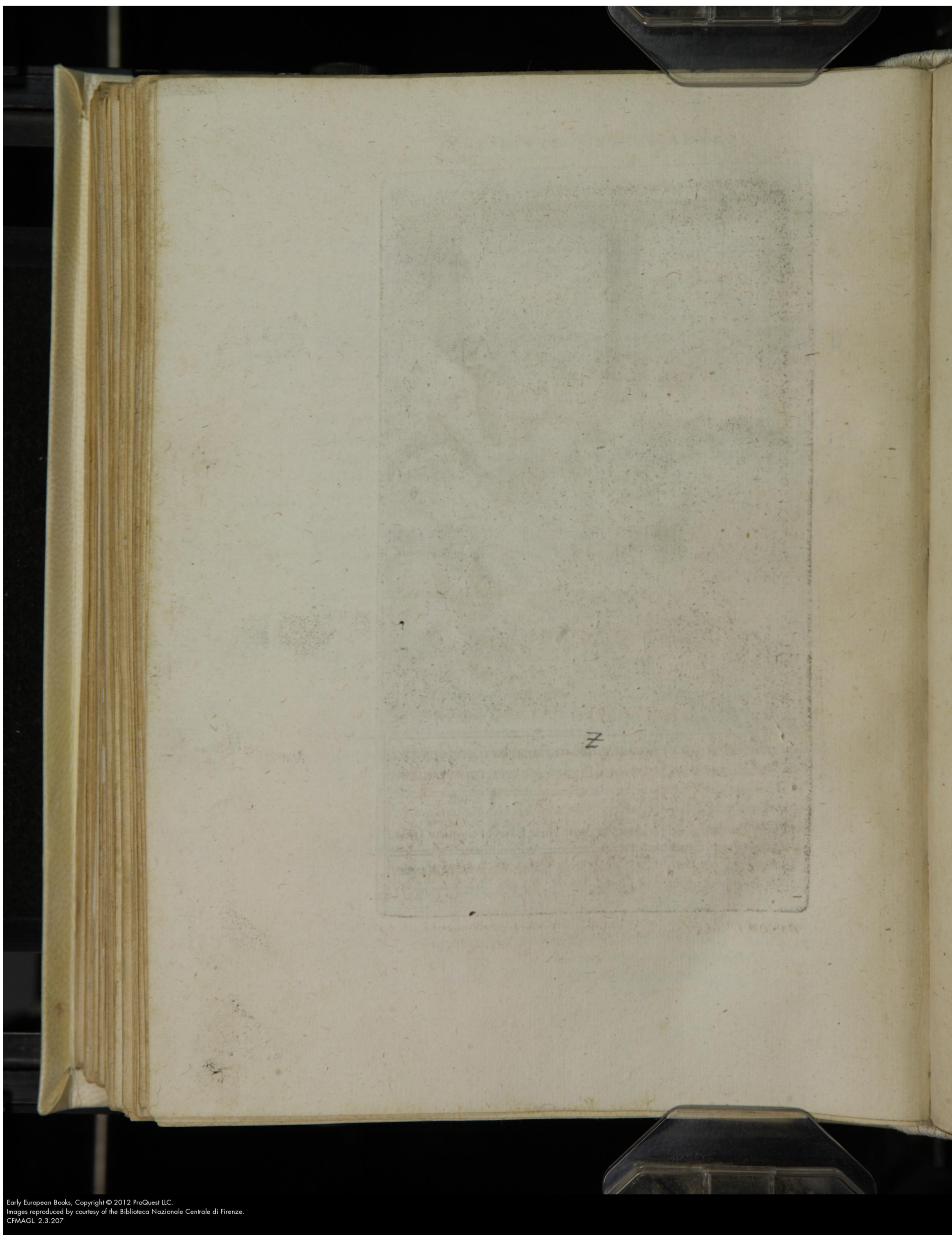
Admiranda verè consilij mutatio: tam seriò & solicitè quæ ad rem faciant in pœnis ipsis etiam quoad alios expendere; & tamen dum tempus est, ne minimùm moueri, nec vel micam salis ac sapientiæ in cor admittere, etiamsi mortuus quispiam è terra consurgens, hęc nobis horrendis sermonibus & contestationibus inculcaret. Idque est quod propterea Abraham diuiti illi nequidquam expostulãti dicebat: *Habent Moysen & Prophetas: audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham: sed*

Quisnam animā exhalat mox in Barathrū condendā?
Cui scelerum ad summam hæserunt contagia mortem.

Wiens siel, sonder verspyt, waerlycks ter hellen gaet?
Soo wie, naer desen stryt, van hier scheydt in quae staet.

Qui vomit son ame, Tout droit a la flame, Du profond Manoir?
Tel qui porte escrite, Sa vie maudite, Au Fin, d'encre noir.

ſed, ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi: Si Moyſen & Prophetas non audiunt, neque, ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

Quàm rigida huius negligentiæ exigetur aliquando ratio, qua hîc nec tempus gratiæ, nec admonitiones, neque exempla, neque correctiones, neque quidquam quod ad ſalutem conducere poterat, cordi habitum fuit! Quis ſecurus hoc ſtatu è viuis diſcedat? Ille animam exhalat mox in Barathrum condendam, vt verſus habet: Cui ſcelerum contagia ad ſummam mortem adhæſerunt. hoc eſt, qui in ſtatu mortifero defungitur: qui nec exteriùs coram hominibus, nec E coram Deo interiùs, pœnitentiæ ſignum vllum ediderit. Eiuſmodi ſunt, qui obſtinati in hæreſi vel alio peccato moriuntur: quod euidentiſſimum eſt in Spiritum ſanctum peccatum irremiſſibile, in quo quis impœnitens exſpirat: quod finalis impœnitentia vocari ſolet. Tales etiam qui in duello, vel in bello iniuſto notoriè, quale eſt quod hæretici contra Religionem Catholicam gerunt, & alia id genus apertè il- F licita, vitam finiunt. Sic qui in ipſa ſcortatione, in crapula, in pugna iniqua è viuis abripiuntur. Quicunq; in ſtatu damnationis moriuntur, certò & rectà ad infernum deſcendunt. Quò dum perueniunt, tam horrendè præ ſubita inſperataque damnatione mirantur, quàm ſupinè dũ viuerẽt eiuſmodi omnia cogitarunt, & prorſus neglexerũt.

Qui in malo ſtatu moritur, rectà ad infernum vadit.

His accommodum ex D. Gregorio exẽplum ſubiiciam. Reparatus Romanus improbus magis quam ignobilis vir, dum defunctus plangeretur, reuixit: &; mittite, inquit, ad Eccleſiã S. Laurenti; ſciſcitatum, quid Tiburtius preſbyter agat. Vidi enim eum rogo impoſitum acriter torreri. His dictis repente obmutuit, iterumq́. morte percuſſus, illuc vnde redierat abiit. Tiburtius etiam infelicem animam tunc exhalaſſe compertus eſt; de quo hominum quoque præiudicium factum fuerat, nemine non vitam illius deteſtante. Cum enim preſbyter eſſet, nihil preſbyteri habebat, præter figuram ac nomen. Reparato autem alios admonendi, non ſui à perditione liberandi copia data erat; Deo per illum ceteris conſulente, vt cauerent eorum vitia imitari, quos ad gehennam damnatos ſatis certo indicio cognouiſſent.

Gregor. dial. li. 4. cap. 31.

Oratio contra inferni terrorem.

VOluntatis tuæ non eſt, Domine Deus, vt moriatur peccator & pereat; ſed vt conuertatur & viuat: ita nos, quæſo, tuo ſemper timore circunda; vt ne morte peccatorum moriamur, nec nos rapidæ inferni fauces abſorbeant: ſed per veram peccatorum contritionem, ad mortem quietam & finem perfectum veniamus. Amen.

CAP. XCII.

Quæ tria per penitas ibunt Dicta aspra medullas? Da rationem: Itote: & quod superest Æternum.

Verba aspera, tria.

ASPERVM admodũ & graue esse oportet quod ferri nequit: ita hîc aspera ac grauia dicta nominantur, quę cor hominis non facilè ferat, etiam dum nequit effugere. Quando Sara suspectam Ismahelis indolem cum Isaac nequiter ludentis aduertit, dixit Abrahæ: *Eiice ancillam hanc & filium eius: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Durè accepit hoc Abraham pro filio suo. Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum, super puero & super ancilla tua.* Durum verbũ erat, quod D. Petrus Ananiæ dicebat: *Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & exspirauit:* quod & Sapphirę vxori eius cõfestim accidit. Hæc occasione eius, quòd in Interrogatione tria præcipua aspera dicta rogentur: quæ & in Responsione recensentur, ex futuro sub finem mundi, & etiam in morte cuiusque iudicio desumta. Hęc quidem modò in genere, vt aspera, dura, & grauia simul tractantur: sed postea ex ordine singula explicabuntur. A

Genes. 21.

Act. 5.

Verba Dei nũc suauia sunt.

Verba Dei mellis instar suauia sunt; si illa ad salutem animę nostræ audire & obseruare est animus, sicut eum ob finem nobis proferuntur. Hinc Propheta regius quasi dulcedine hac delibutus, in prouocationem admirationis exclamat: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua! Super mel ori meo.* Et quid mirum, quando penitiùs introspicimus? Nam eandem ob causam, ob quã Christus Dei filius in mundum venit, ob eam etiam Verbum Dei nobis nunciatum & promulgatum est. Hoc est: Propter nos homines; & propter nostram salutem. Adeò vt Christus, qui Verbum Patris vocatur, & est; etiam suauissimus, mitissimus, & dulcissimus mortalium exstiterit. *Speciosus formâ præ filiis hominum:* (inquit Dauid) *Diffusa est gratia in labiis tuis.* Ecquid tam amœnus fons aliud, quàm dulcem mellitorum verborum scaturiginem, & aquam salientem in vitam æternam profundat?

Psal. 118.

Psalm. 44.

Futura dura, si neglexerimus.

Verùm enimuerò, quòd si nunc verba ista mellita & dilecta audire refugimus, si iis in corde nostro non dederimus locum: certò nobis aspera, inamœna, & acerba verba erunt audienda; de quibus præ intoleranda seueritate illud dici potest, quost Deus olim Samueli adhuc puero dicebat: *Ecce, ego facio verbum in Israel, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius.* Eiusmodi sunt tria illa, quæ versu Responsionis comprehenduntur, pro damnandorum parte tantùm intellecta & accepta. B C D E

1. Reg. 3.

Rex

Quæ tria per penitas ibunt Dicta aspra medullas?
Da rationem: Itote: et quod superest Æternum.

Noempt de dry woorden dry, van d'alderscherpste snede.
Gheeft reden: Gaet van my: en d'eeuwighe eeuwichede.

Quels trois mots terribles, Seront plus horribles, Aux pauures damnez?
Rend conte a la maille, Va au feu canaille, Puis ce grand Iamais.

Rex propheticus Dauid, vir secundùm cor Dei, tametsi grauium suorum peccatorum non immemor, de magna tamen Dei misericordia & misericordiarum eius multitudine fortiter sperans & cõfidens, cui spiritum contribulatum in sacrificium obtulerat, & quem sciebat cor contritum & humiliatum non despicere, non sine magna animi congratulatione, aliorumq́ue omnium peccatorum ad prouidam pœnitentiam existimulatione dicebat: *Ipse liberabit me de laqueo venantium; & à Verbo aspero.* Venatores isti sunt hostes animarum nostrarum diaboli; qui nunc silenter, subtiliter, & insidiosè animas nostras in peccatorum laqueos agere conantur: qui capta præda cornu inflant, & horrendè tunc vociferantur, vt miseram peccatricem animam magis percellant; vt extricare se nequeat, vel effugium sperare non audeat. Si istos venatores modò, Dei adiuuante gratia, vitare queamus: tunc & horribiles ipsorum clamores & fremitus quos in seductos edere solẽt; & asperum etiam illud verbum tremendæ sententiæ euademus: Liberabimur de laqueo stridoreq́ue venantium, & à verbo aspero.

Psalm. 90. Venatores animarum diaboli.

Hic igitur potiùs audiamus, non solùm suauia Dei monẽtis & vocantis verba, sed etiam duras eius increpationes ęquis auribus animisq́ue excipiamus: immò & omnia proximi nostri obloquia patienter toleremus, & in partem lucri reponamus: certi, quòd felici commercio aspera illa extrema verba cum istis commutabimus & redimemus: quæ alioqui nec ferri poterunt, & ferri debebunt tamen.

Quàm durum eis futurum existimamus verbũ illud Domini nouissimum, qui hìc in fabulã verterint verba eius salutaria! de quibus sic per Prophetam Dominus: *Noluerunt audire. Et erit eis verbum Domini, Manda remanda, mãda remanda; expecta reexpecta: modicum ibi, modicum ibi: vt vadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur. Propter hoc audite viri illusores; Ponam in pondere iudicium. Flagellum inundans cùm transierit, eritis ei in conculcationem: sola vexatio intellectum dabit auditui.* Sed eheu! serò sapient.

Isaia 28.

Oratio ad Verbum vocationemq́ue Dei audiendam.

Omnia nunc ad te vocas, mitissime Domine, nec quemquã repellis qui voci tuæ aures præbuerit; iterum venturus, aliterq́. vocaturus es, & maiorem hominum partẽ à te repulsurus: Influat nunc vox tua suauis in corda nostra; vt te pastorem nostrum per præsentia pascua ad ouile cæleste prosequamur. Amen.

CAP. XCIII.

Duriùs vnde Deus repetet cum fœnore ſortem? Abs illo, cui ſunt concredita plura talenta.

1. *Tim.6.*

Omnes Dei diſpenſatores ſumus.

EVS omnipotens, Rex regum eſt & Dominus dominantium. Quot homines, tot eius villici, receptores, diſpenſatores. Multa illis bona largitus eſt, vni plus, alij minus; pro cuiuſque captu & conditione; ad rem vtilitatemque ex eis faciendam. Bona quædam, ſeu vt ipſe Dominus vocat, talenta ſunt omnibus communia: qualia ſunt; anima, corpus, quodque ad illa pertinet; vt etiam omnes creaturæ vſui hominis in communi conceſſę: ad vtendum illis, vel etiam carendum, ad maiorem conditoris gloriam, & ad finem, hoc eſt beatitudinem æternam, meliùs conſequendum. Quibuſdam plura, maioraq. aliis dona partitus eſt miſericors & iuſtus Dominus, tum in anima & corpore, tum in bonis externis: & pręcipuè in abundantiori gratia, qua ad perfectiorem eius notitiam, amorem, & mortis meritorumque eius ampliorem participationẽ perueniant, excellentioriq. poſtmodum gloria aliis longè pręfulgeant. Neminem tamen ita ſua gratia doniſque deſtituit, quin ei ſufficientia ad ſalutem media concedat; dummodò quodcunque eis lumen prætulerit, ſequantur, & conceſſa arripiant, donec ad neceſſaria ad ſalutem media pertingant: vnicuique ſua dona communicans, iuxta incomprehenſibilem diuinæ ſuæ Maieſtatis ſapientiam & voluntatem: *diuidens ſingulis prout vult.* Denique nemo eſt, qui iure de diuina bonitate & munificentia conqueri poſſit; quin non ſolùm ſufficientia ad ſalutem acceperit, verum etiam plura quàm meritus eſt, quamque eorum bonam rationem reddere valeat, ſi ad libellæ rigorem exigenda ſit. A

Omnibus ſufficientia ad ſalutem media dedit Deus.

1. *Cor.12.*

Iudicium particulare.

Heb.9.

Horum omnium & ſingulorum ratio poſtulatur & datur in iudicio cuiuſque particulari, quod fit ſtatim atque anima è corpore migrarit; ſecundùm Dei ordinationem etiam ſuperiùs adductam: *Statutum eſt hominibus ſemel mori: poſt hoc autem iudicium.* Secundum hoc iudicium (quod ad diſtinctionem generalis iudicij in die nouiſſimo futuri particulare vocatur) in ſentẽtia proferenda procedetur. Vt dicit Auguſtinus: Vnuſquiſque in eo iudicabitur, in quo moriens inuentus fuerit. Illi ſententiæ in vtroque iudicio ſtabitur.

Auguſt. de ſalut. docum.

Interrogatio autem erat; à quo Deus in iudicio duriùs exacturus ſit rationem. Idque ad explicationem primi dicti aſperi, ex tribus præcedenti Capite ſimul expoſitis. Reſpondetur: ab illo plura exigenda cui plura talenta concredita fuerint. Ita in omni œconomia accidit; quanta eſt apud Receptores accepti ratio, tanta & dati eſſe debet; aut

1. Verbum aſperum; Redde rationem.

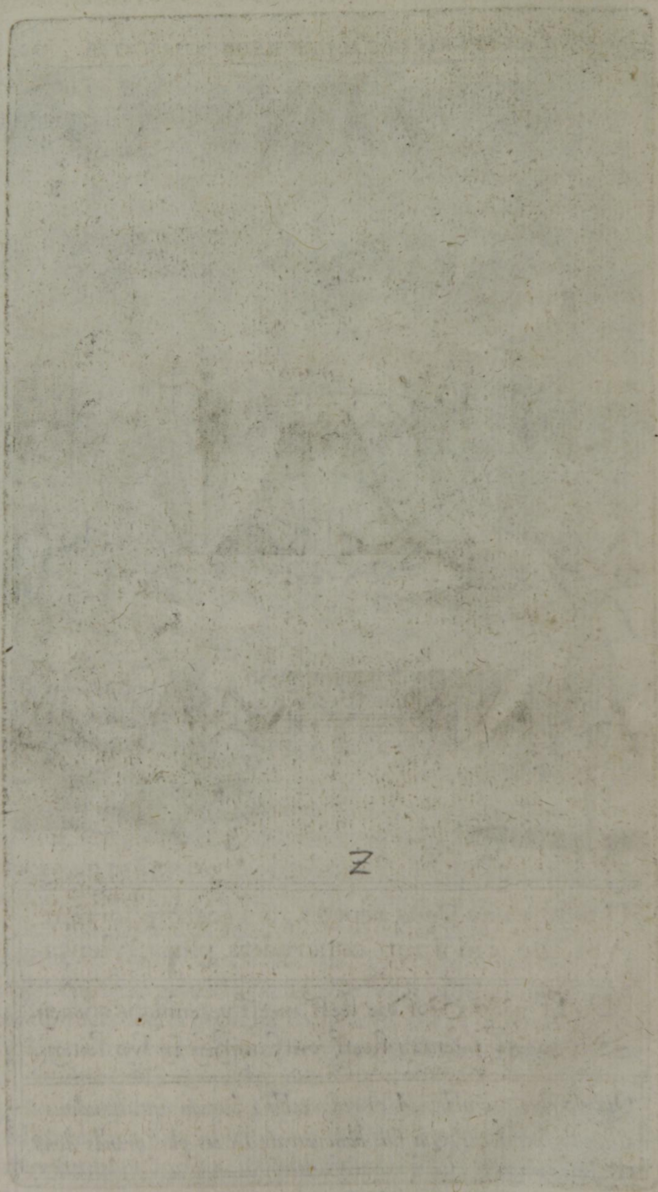
neceſſe

Durius vnde Deus repetet cum foenore ſortem?
Abs illo, cui ſunt concredita plura talenta.

Wie ſal voor Godt die leeft, meeſt rekeninghe gheuen?
Die meeſt talenten heeft ontfanghen in ſyn leuen.

Qui eſt plus contable, A ce redoutable, Bureau qu'attendons?
Celuy-la ſans doute, Qui fait banqueroute, De ces plus grands dons.

necesse est rationem reddere: vt iustitia & æquitas dispensationis constet, vel quæstor conuincatur iniquitatis. Si ratio Deo reddenda nihil aliud contineret, quàm acceptorum calculum subducere; neq. esset necesse vicissim ostendere, quomodo in illis sis negociatus, qualiter in Domini vtilitatem illis vsus fueris; quomodo expenderis; non esset quod tantoperè diem illum rationis exhorresceres. At exactam omnium reddere ratioẽ tam dati quàm accepti; quanti hoc sit momenti, norunt meliùs qui experti sunt, quàm nos imaginari queamus.

Ita non raro temporalibus receptoribus & œconomis accidit: sicut enim illi Receptores non datores appellantur, ita multo diligentiores sunt ad recipiendum, quàm ad elargiendum: ac si prior illa pars tantùm, & non ita etiam altera, ad officium ipsorum pertineret. Hinc, dum computandum est cum dominis, facilè quid acceperint constare potest; at non ita quomodo expẽderint facilè demonstratur: quod viduæ talium Receptorum magno suo malo & aliquãdo totius substantię iacturâ experiuntur. Nam ipsarum mariti Receptores dum viuunt, ita interdũ agere norũt, & omnia implicare & conuoluere, vt vix vnquam rectus rerum status perspectus habeatur. Dum verò mors textã hoc modo telam inopinata præscindit; nouit Deus, & in quos illud onus deuoluitur, quàm intricatus, quàm dubius, quamque miserandus sit ille defuncti computus. Vnde communiter & verè dicitur: Reddendæ rationis obligatio.
B Bonum est esse Receptoris vxorem: sed malum est esse Receptoris viduam. Ita dolenda est res, quando anima quasi viduata, sola omnium transactorum rationem reddere tenetur: quæ quamdiu corpori coniuncta erat, vnà cum corpore donis Dei abutebatur, illa dissipando, illisque carnis voluptatibus mundo & dæmoni seruiendo.

Prudens idcirco est, quisquis frequenter apud se, & coram Deo cum gratiarum actione & cum solicitudine computat; à se per verum conscientiæ examen rationem exigit: & præsertim circa particularia dona præ cæteris à Deo accepta; & etiam circa peccata quædam peculiaria. Nam vt dicit D. Gregorius, quod idem est cum Responsione huius Capitis: Cùm augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Et cui multum datum est, multum petetur ab illo. *Gregorius Homil. 9. super Matt.*

C Vt autem reddendæ rationis meliùs sit menti infixa necessitas: exi- Paradigma Iudicij.
D stima te stare coram iudice; & angelum tui custodem, libellum paruulum proferre, in quo quæcunque vnquam bona fecisti contineantur: illoq. prę defectu solatij, consilij, & auxilij discendente; aduentare cacodæmonem, ingentem librum producentem, in quo omnia peccata descripta legantur. Illoque instanter vrgente proferri sententiam, cogita quo sis futurus animo. Simile quid namque illi nobili desperabũdo per visum apparebat; de quo suprà ex Beda egi. Cap. LXXXVIII. Itaque ad bonam rationem reddendam, moueat te parabola à Christo futuro

futuro iudice ad hoc proposita, De rege qui voluit rationem ponere cum seruis suis: quique decem millia talenta suppliciter veniam roganti remisit. Verùm animaduertendum est, vt proximo quod in nos peccauit ignoscamus, ne nostra immisericordia Dei in nos iram & indignationem iustè prouocet. Ita nos etiam docet tēpori solicitos esse ad bonam rationem reddendam, Parabola hominis peregrè proficiscentis, seruis suis bona distribuentis, & benè functos officio amplè remunerantis: corripientis verò acriter eum, qui pecuniam domini sui in sudario terræ mandarat. Si qui pecuniam integram seruarat, dominoque suo saluam restituebat, ita exceptus fuit: quid de nobis sentiendum erit, qui cum mille talentis, non tantùm nihil fœnerati Domino sumus, sed nec vnum saluum fortè valeamus ostendere? Similiter nos ad rationem nostram probè disponendam adiuuat anxietas & solicitudo villici illius, qui apud dominum suum fuerat diffamatus, quasi dissipasset omnia bona ipsius. Cui durum illud & penetrabile verbum, vt inexpectatum telum, intortum est: *Redde rationem villicationis tuæ.* Iam enim non poteris ampliùs villicare. Hac siquidem parabola instituere nos voluit benignissimus Dominus, vt tempestiuè, dum adhuc viuimus & sani sumus, frequēter rationes nostras dati & accepti reuoluamus, excutiamus, & ritè disponamus; ne cùm ad rem ventum erit, confundamur, & in carcerem detrudamur, vnde nunquam liberemur. Adiuuat nos etiam ad hæc historia, hoc est narratio filij prodigi; vnicuique satis cognita, si satis applicata.

Matth. 18. Seruus nequam.

Matth. 25. Seruus ignauus.

Luc. 6. Villicus iniquitatis.

Luc. 15. Filius prodigus.

Qui igitur extremo illo die claram, iustam, & exactam rationem reddere desiderat, quotidie, vesperi præcipuè, conscientiam examinet, quomodo diem illum, & totam eousque vitam transegerit: quo statu sit anima, si fortè nocte illa ex huius corporis ergastulo esset euocanda, iudici sistenda, rationem roganda. Sic enim & sæculares mercatores, & prudentes receptores ac œconomi faciunt; quotidie sub vesperam statum rerum suarum explorantes. Et hæc omnia meritò; quia, vt canit Ecclesia in persona cuiusque Fidelis de se demissè sentientis, & prò se soliciti: *Quid sum miser tunc dicturus? Quem patronum rogaturus, Dum vix iustus sit securus?* Nam vana non est, licet in vita stultus esset, cuiusdam apparitio & responsio; cùm enim à domino rogaretur post mortem apparens eius stultus, respondit: Rigidè computatur, & nihil remittitur. Ideò benè oratur ab Ecclesia: *Donum fac remissionis, Ante diem Rationis.*

Dies iræ, &c.

Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, quòd facultatem nobis fecerit, toties quoties volumus hîc cum ipsius vicario computandi, & debitorum nostrorum remissionem per pœnitentiæ Sacramentum recipiendi. Quique nos certos reddidit, verbo suo vt sigillo consignans,

Cum sacerdote Christi vicario hic computandum.

fore

fore vt in cælis remissum sit & solutum, quidquid hîc sacerdotes remiserint & soluerint super terram. Quàm multæ animarum myriades citra hoc remedium interirent: immò quàm paucæ saluarentur! quia quis post Baptismi plenariam ablutionem, albam suam vestem immaculatã cõseruat, vbi ad annos discretionis peruenerit? Et quandoquidem post Baptisma peccantibus non est ad illud de nouo recursus, quò confugeremus peccatores, si hoc tam salutare Pœnitentiæ Sacramentum à Christo institutum non esset?

Matth 18. Beneficiũ Sacramẽti Pœnitentię.

Videant nunc quàm prudenter agant, qui hanc gratiam hîc rationes cum Christi vicario subducendi contemnunt: quique hoc graue causantur, quod maximo nobis est leuamini. Etiamsi semel tantùm, vel ter, aut septies ad summum à Christo concessum esset eo modo per absolutionem sacerdotalem in gratiam redire, quis vnquam sufficientes agat gratias? Nunc autem nullo posito numero; quoties opus habemus, licet accedere, culpam fateri, meliora promittere, & veniam obtinere. Qui immensam hanc gratiam negligit, videat quo modo rationem cum ipsomet Domino ponet, quando ea non iam ad remissionem sed ad retributionẽ condignam erit reddenda. Sicq; de verbo otioso, vt ipse prędixit, quid de aliis fiet? *Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille.* Tunc volent eiusmodi, se quotidie & Confessionem, & sacram Communionem frequentasse; quotidie conscientiam examinasse, & vitam suam excussisse ad vnguem; qui iam magnæ pœnę loco habent, semel in anno hæc obire. *Iob 9.*

Cùm itaque sciamus, iustissimum illum omnium iudicem Christum oculis capreę perspicacissimis corda & renes inspecturum, ipsas quoque iustitias & virtutes iudicaturum, & scrutaturum Hierusalem (quietas inquam tranquillasque conscientias) in lucernis; hoc est, exactissimè; quis non videat consultissimum esse, vt tempestiuè bona omnium fiat discussio; ac rationes dati & accepti benè concinnentur? *Sophon. 1.*

Oratio ad reddendam Deo bonam rationem.

SI ad vltimum vsque quadrantem satisfieri tibi voles, Domine, quis sustinebit? at rigidissimum illum calculum in extremum reseruas diem: Da igitur vt ita modò cum tuo vicario rationem reddam, veniámque obtineam, vt me extrema illa reddenda ratio non percellat. Amen.

CAP. XCIV.

Quàm durè hoc pauidas vibrabitur, Ite, per aures?
Quantus ab æthereo nunquam fragor ingruit axe.

Genes. 3.

VVM Adam ſonitum tantùm, hoc eſt minimum indicium A
Domini deambulantis in Paradiſo perciperet; fugit cum
vxore ſua, & abſcondit ſe à facie Domini. Cumque à Deo
2. Verbum aſperum: Ite.
vocaretur, rogareturque vbi eſſet, reſpondit: *Vocem tuam Domine audiui in Paradiſo, & timui.* Quid, obſecro, futurum eſt de voce illa, quæ fiet non in Paradiſo, non à quærente & vocante ex miſericordia ad ſolatium, auxilium, & ſalutem, qualis illa erat vox Dei ad primum parentem: ſed quæ ab illo procedet, cui à Patre data eſt omnis poteſtas, in cælo & in terra, ad expoſtulandum, corripiendum, vindicandum, iudicandum & condemnandum?

Matth. 28. Ioan. 5. Luc. 12.

Quando efferati illi Iudæi Saluatorem noſtrum in horto quærebant, ad ligandum & capiendum eum, vi atque efficacia dulciſſimæ illius vocis agni mitiſſimi Ieſu: *Ego ſum*; omnes in terram retrorſum ceciderunt, perinde ac ſi fulmine icti profligatique fuiſſent. Quid igitur expectandum ab illa tremenda atque horribili voce, qua dicet iis qui à ſiniſtris ſtabunt: *Ite, recedite à me?* Si ſuauis vox agni, parati ad victimam pro ſalute etiam ſuorum raptorum, ita eos perculit; quid futurum exiſtimabimus, quando ille idem ex agno in leonem rugientem conuerſus, omnem ſuum furorem atque iram accenderit; ſuoſque angelos miſſurus eſt, qui inimicorum ipſius manus & pedes ligent, & mittant in tenebras exteriores? quid tunc talibus animi, quando pugnabit pro eo vniuerſus orbis terrarum? B C

Ioan. 18.

Quàm durum tonitru, Ite?

Interrogatur itaque modò, quàm durè illud [Ite] per pauidas aures vibrabitur? Dicit Reſponſio, quod & verum eſt; quantus nunquam fragor ab ęthere ingruit. Sic ſanctus Iob loquitur huic Reſponſioni conuenienter: *Cùm vix paruam ſtillam ſermonis eius audierimus; quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri?* Propheta regius conſonat, aut contonat potiùs, viciniùs ad rem adhuc accedens: *A voce tonitrui tui formidabunt.* Ac ſi dicat: Aquæ, hoc eſt inconſtantes, qui fluxum huius mundi velut flumina Babylonis amauerint, iiſq; confiſi fuerint, illi à voce tonitrui tui, vel potiùs à tonitru vocis tuæ formidabunt: quia hîc ſuauem ſibilum auræ tenuis Spiritus ſancti audire contempſerunt. D

Iob 16. Pſal. 103.

Exod. 20.

Quando filij Iſraël videbant voces, & lampades, & ſonitum buccinæ, montemque fumantem, cùm Deus legem ſuam per Moyſem daret; perterriti, ac pauore concuſſi ſteterunt procul, dicentes Moyſi: E

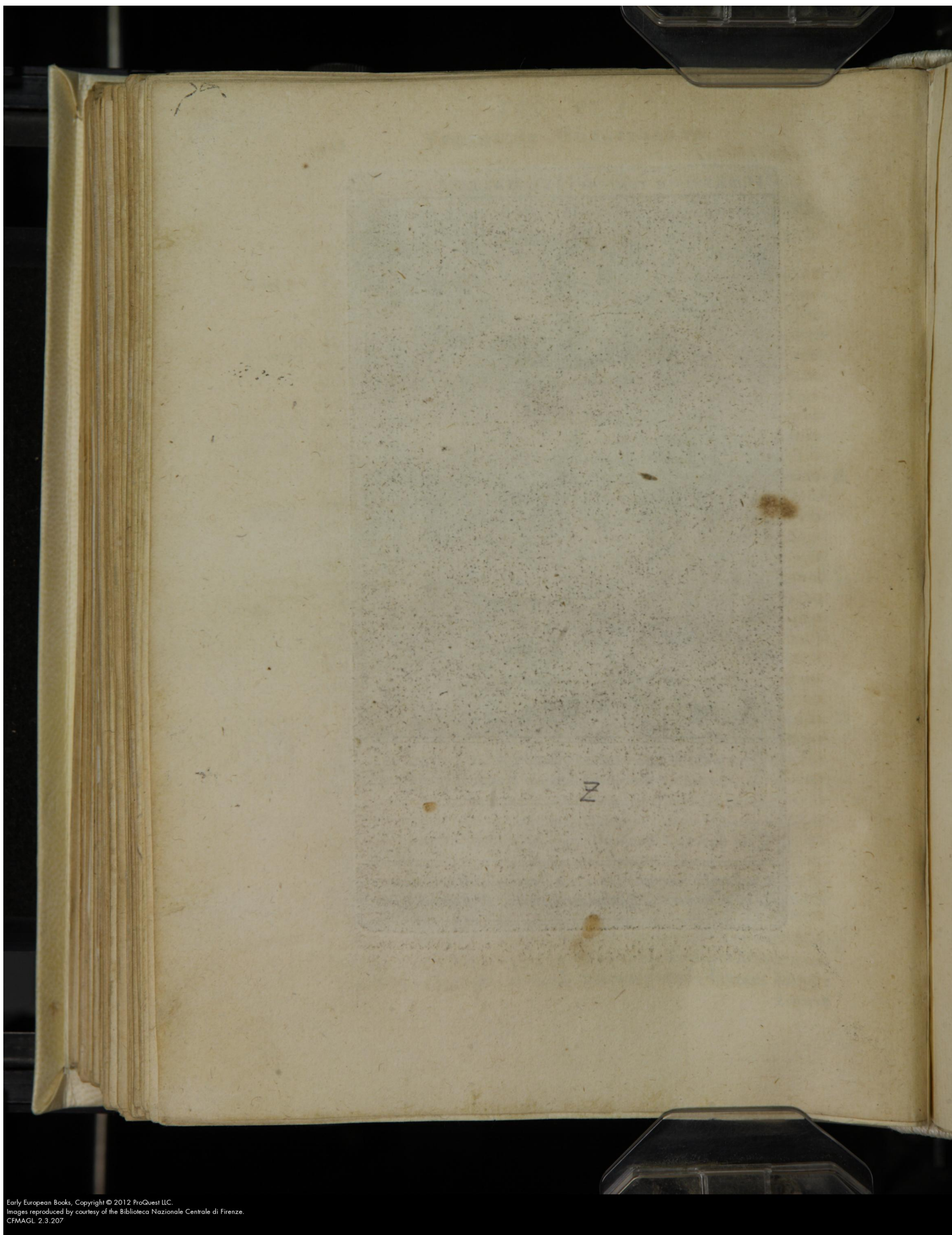
Loquere

Quam duré hoc pauidas vibrabitur Ite per aures?
Quantus ab æthereo nunquam fragor ingruit axe.

Hoe hardt werdet om draghen, dat scherp woordt: Gaet vã my?
Die hardtste donderslaghen en hebben al niet by.

Quel triste merueille, Sera-ce a l'oreille, Ce, VATEN DE MOY?
Il ny a tonnerre, Escabulant la terre, De si grand effroy.

Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur.
F Quid erit igitur, quando idem iudex venturus est, de quo dicit Amos: *Leo rugiet: quis non timebit?* Quid futurum, inquam, quando Christus legislator, etiam cum sono tubæ (*canet enim tuba*) rationem Legis obseruatæ vel neglectæ exacturus est? Et sicut omnia Dei opera perfecta sunt; ita perfectissima absolutissimaque iustitia futura est, quando ad illam exercendam se accinget: tunc omnes creaturæ eius iudicio opitulabuntur, ad maiestatis, iræ, vltionis, & districtionis augmentum, contra insensatos peccatores. *Amos 3.* *Sap. 5.*

Quisquis igitur tunc tonitru illius vocis [Ite] volet euadere; audiat nunc cum D. Ioanne libenter bonoque animo, vocem tonitrui illius quam in sua Apocalypsi vocantem audiebat, quæque adhuc, quamdiu viuimus, vocat: *Veni & vide.* Quæ vox est Christi nos ad se vocantis, quo illuminemur, videamusque quid facto aut non facto sit opus: vtque tandem videamus quæ Deus in cęlo præparauit diligentibus se: interim ad eum accedamus, vestigia eius sequamur, & vultum eius requiramus. *Apoc. 6.*

Quo animo existimamus Petrum illum Telonarium fuisse, quando in ægritudine visus sibi est ante huius iudicis stare tribunal, vt sententiam acciperet: & præsertim quando bona sua facta exigua, contra ingens illud horrendumque pondus suorum criminum æqua bilance trutinari videret, hoste diabolo pro sinistra parte rem exaggerante: nihilque angeli reperirent, quod dextrę lanci in meritorum partem apponerent, præter vnicum illum panem, quem aliquando iratus (lapidis loco) in pauperem coniecerat; qui cum suis consodalibus certarat, se vel importunè à dicto Petro, omnibus pro tenace satis noto, aliquid extorsurum? At res meliùs cessit quàm cœperat: nam loco eius asperi dicti ac tonitru, Vade vel recede à me: dictum ei est pacificè: Vade, & adiice huic pani aliquid, vt oppositam partem superet: iam enim aliquantulum eam panis solus eleuarat. Iuit, sua dedit pauperibus, se Christi nomine vēdidit; & abundè ingentem pani cumulum meritorum adiecit: vt in Iudicij die non ampliùs vocem illam [Ite] timere debeat. Ita nos quoque, si sapimus. *Surius to. 1. in vita S. Ioannis Eleemos.* Petrus Telonarius in Iudicio.

Oratio vt mitem in Iudicio sententiam audiamus.

SI iam ne verbulū patienter inaudimus, quomodo in extremo iudicio asperum illud verbum, Recedite à me, *audire possemus? Quocirca pijssime Domine Iesu, fac ita nunc insonet vox illa in aures nostras, vt in die illa tremenda, iucundam illā beatorum sententiam audiamus:* Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab origine mundi. *Amen.*

CAP. XCV.

Quàm lõgùm Æternũ durat? fors mille per annos?
Millia myriadum trismyriadúmque nihil sunt.

Aeternitas incomprehensibilis.

TAMETSI Æternitas tam beatorum quàm damnatorum est; quia tamẽ hîc pro duro atque aspero verbo accipitur; horribilis, pœnosa, & quæ damnatorum Æternitas, intelligenda est: iuxta ferendam in tales sententiam: *Ite maledicti in ignem æternum: ibúntque hi in combustionem æternam*. Erit profectò A

3. Verbum asperum. asperum hoc verbum, cor impiorum transuerberaturum, & ita oppressurum, vt nesciant quò se vertant.

Quando Æternitatis immensitas consideratur, verum hoc esse deprehenditur quod dicitur: Longum non est quod finem habet. Quo innuitur, hoc solùm longum debere dici, quod fine caret: quodque semper æquè prolixum est, quantumcunque ex eo decursum fuerit. *Gregor.* Sic D. Gregorius ait: Pro magno haberi non debet, quod fine complectitur. Æternum, longum igitur & magnum admirandumque est meritò; cuius longitudo & diuturnitas nullis verbis aptè exprimi potest: neque mente concipi, neque vlli alij rei comparari, quæ etiam non sit æterna. *Augustin. quæst. super Genes. lib. 1.* Breuiter ita D. Augustinus: Æternum est, cuius finis non constituitur. Habet propterea ista Interrogatio; Quàm longùm Æternum durat? an forte per mille annos? Hoc enim longum tempus censeri solet, de quo meritò prę diuturnitate dicatur, quod dicimus communiter quando longum temporis spatiũ volumus significare; in omnem æternitatem; æternum est antequam redeat. Sed ex vsu assumtus tantùm iste loquendi modus est, neque vllo pacto propriè acceptus, sicuti hîc de Æterno propriè sumto rogatur. Dicit idcirco benè Responsio: Millia myriadum trismyriadumq; nihil sunt. Ratio est: quia vbi finis non est, nihil est quod numeretur mensuretúrve ad hoc, vt numerus vel magnitudo sciatur eius quod immensum est.

Quàm admitabile verè verbum est: Æternitas! immò quàm res admirabilis potiùs est cogitanti & æstimanti, sed præcipuè percipienti & probanti! Etiamsi quis in tormentis esse cogeretur, donec totum mare guttatim exhauriretur; singulis mille annis guttam vnam eximendo, spes esset, fore vt tandem tanta moles aquarum aliquãdo euacuaretur, posito quòd nihil interim influeret: at mille annorum millia respectu Æternitatis, non sunt guttæ vnius instar respectu maris, etiamsi mare decies millies maius esset quàm est.

Quomodo tunc, cùm serò erit, eos pudebit, & pigebit, tædebitque, qui

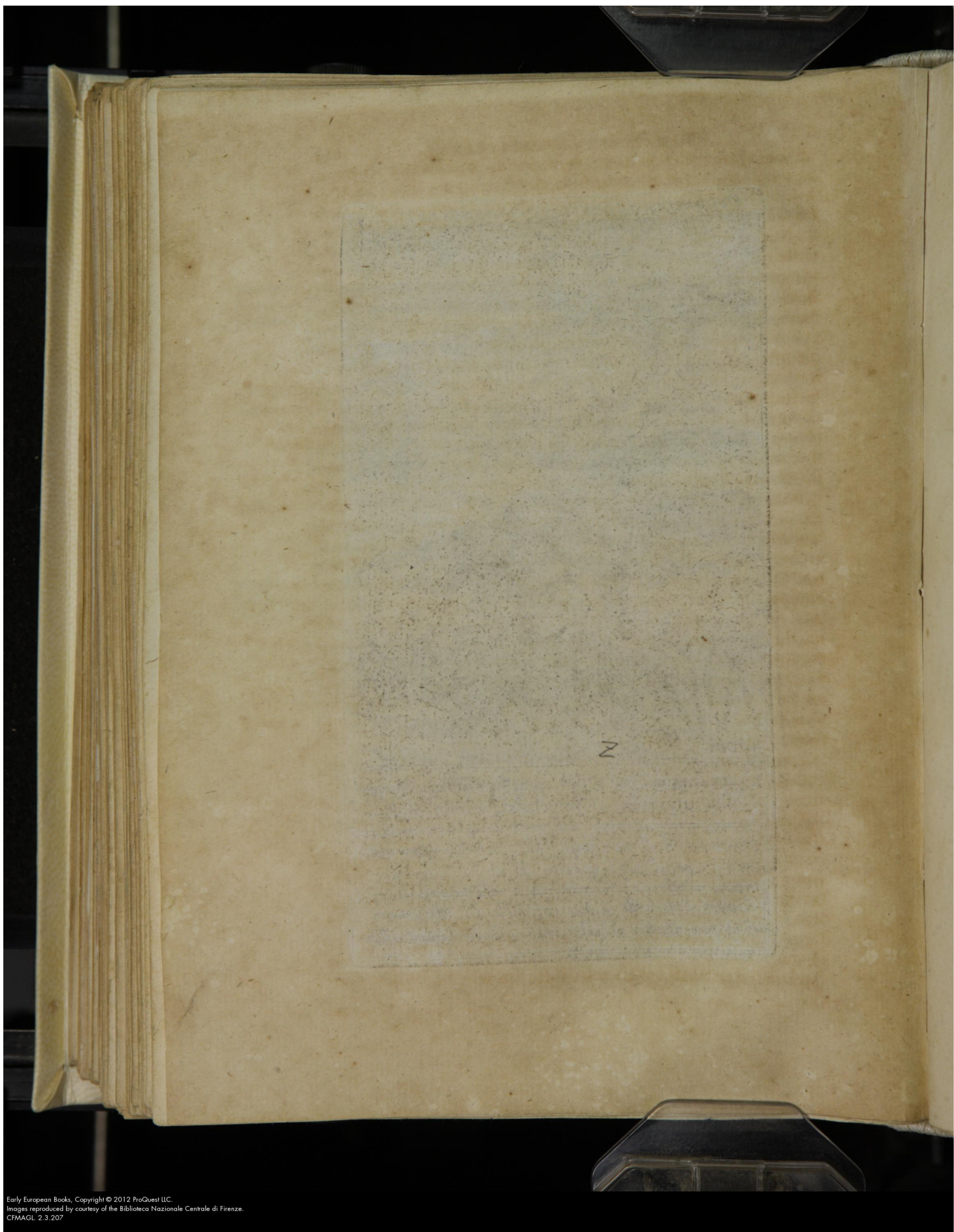
324a

Quam longum ÆTERNVM durat? Fors mille per annos?
Millia, myriades, triſmyriadeſque, nihil ſunt.

Hoe lanck is d'eeuwicheyt? Iſt noch wel duyſent iaer?
Naer duyſent duyſt ghebeyt, iſt altyts euen naer.

Combien d'ans enfile, L'Æternité? Mille, Ou mille enuiron?
Tu n'y peus attaindre, Quand tu voudrois feindre, Ia maint million.

qui neglexerint; dum videbunt, se momento vno salutari opportunè, tempore gratiæ impenso, potuisse in vita sua acerbam illam, horribilem, & lamentabilem æternitatem redimere, & euadere! Hoc tam est efficax, benè expensum, & cordi impressum, vt ne ictum quidem oculi, neque breuissimum temporis spatium velit quis infructuosè prætereire vel perdere. Maximi propterea momenti sententia est illa, menti mortalium penitus infigenda: Magnum momentum, à quo pendet Æternitas. Momentum est breuissimum temporis spatium: vt Apostolus dicit, *In momento, in ictu oculi*. Nónne res pretiosa valdè, momentum in tempore gratiæ saluti curandæ concessum, cùm eius pretio & merito non solùm luctuosam illam gehennę æternitatem euadere valeas, verùm etiam ęternam illam beatitudinem & beatam æternitatem possis promereri? E contrà si neglexeris, erit tibi felix illud, sed neglectum momentum in singultum, & acerbum conscientiæ remorsum, cum maledictæ ęternitatis accessu, si ita moriaris. O beatum, inquam, momentum, quo timendam pœnarum in beatam gloriæ æternitatem fas est mortali commutare! Meritò igitur Æternitas animo infigatur, cuius memoria quanti momenti momenta sint singula faciat æstimare; & non data opera tempus fallere, tempusque terere: sed potiùs aduigilare ne elabatur. O *Aeternitas, Aeternitas*! ne discedas à meo cogitatu. Vigilem me conserua in omnibus actibus meis; vt iuxta tuæ normæ æquitatem omnia mea disponam. Iuxta seriam admonitionem, quam mihi dat spiritus Dei per Prophetam suum in exemplum: *Annos æternos in mente habui*. Vnde etiam opportunè desumtum est, quod Episcopo, iam consecratione eius completa, dicitur: *Annos æternos in mente habe*. Vt, qui ingens pondus in humeros suos susceperit, cuius in extremo iudicio exactam redditurus est rationem, cum æternæ damnationis interminatione, si non fecerit satis: vbi quisque plus satis habiturus est negotij, quo se suamque causam tueatur, & pro se solo respondeat.

1 Cor. 15. Felix & pretiosum momentū tempore gratiæ.

Tempus fallentes, se fallunt.

Psal. 76.

Pontificale Rom.

Veniet sine dubio tum satis in mentem Æternitas, eiusque condignus horror & æstimatio, quando iam, qui neglexerint, sentire eius vim incipient. At si modò, quod satius est, eius præambulum aliquod experimento cupis accipere: Imaginare tacitus tecum, etiam si rectiùs vis, clausis oculis, te tuam animam videre ad littus maris stātem, & paruo cochleari aquam maris haustam in profluentem iuxta fluuium effundere, qui fluuius à tergo gyrum aliquem faciens, iterùm in mare refluat, cum omnibus aliis fluminibus in idem mare confluentibus: & interim misera tua anima, tam diu à malignis spiritibus acerrimis flagris & tormentis afficiatur, donec totum mare ad dictum iam modum exhausisset; quid videtur? quādo illa quęso liberaretur? nunquam, in æternum: quia res illa sic posita finem nunquam acciperet.

B

Salutaris imaginatio.

Alia eodē ſpectans meditatio.

Imaginare ſimiliter, ſi alius ſuam videat animam, iuxta ingentem montem quæ illum vnico tantùm puluiſculo ſigillatim accepto, tollat, & in alium locum transferat: vento interim omnia iterùm poſt eius tergū ad montem ipſum reflante; & ſecum arenoſa quæque alia rapiente: quæ ſpes conſummandi aliquando cœpti laboris; quæque ſpes ſolatij miſerandæ illi animæ, ſi interim à tortore tartareo intolerabilibus cruciatibus torqueretur? Res haud dubiè æterni temporis exiſteret. Quàm iniqua igitur vanorum mortalium ſors, dum potiùs momentaneum eligunt quod delectat, cum æterno quod cruciat; quàm momentaneum quod cruciat, cum æterno quod delectat.

Aequitas diuinæ iuſtitiæ in damnationem peccatorum.

Conqueri certè nemo ſpe ſua fruſtratus poterit meritò de Dei iuſtitia, quam tanta præceſſerit miſericordia; quæ eſt ſuper omnia opera eius: nam diſcuſſis omnibus, quouis modo peccator in peccatis ſuis à morte comprehenſus, cadit cauſa. Si peccauerat; quare non ſe ad thronum miſericordiæ Dei conuertit, cuius infinitus eſt ad miſerendum theſaurus? Quare non egit pœnitentiam? cur veniam non rogauit? cur miſericordiæ opera non exercuit, vt in die vindictæ miſericordiam inueniret? quare non ingemuit? Sique æternùm damnatur, æquum eſt. Licet enim peccatum, actus ſit temporaneus & finitus, in ſe tranſiens non tranſit tamen, ſed permanet in æternum eius indignitas & culpa, quia contra infinitam & immenſam Dei maieſtatem commiſſum eſt: debetque propterea æternùm puniri. Quin etiam, qui peccat quàm diu viuit, ſi æternùm viueret, æternùm quoque peccaturus æſtimatur: in voluntate namque æternaliter peccare cenſetur, vnde etiam æternaliter torqueri meretur. Cùm igitur peccator, quoad voluntatem in æternum peccaſſe cenſeatur, & contra infinitum & immenſum Deum peccauerit; immenſam pœnam meretur; & cùm in anima & corpore finitus ſit, & ita immenſæ pœnæ incapax, ęquum eſt vt æternā & infinitam, quoad durationem, ſuſtineat pœnam. Quinimmò ea gratiæ potiùs & miſericordiæ eſt, quàm ſummū ius, ſummuſque iuſtitiæ rigor, vt quod in immenſitate meruerat, & ferre non poterat propter incapacitatem, hoc in ęternitate compenſet.

Peccator cenſetur ęternaliter peccare: quoad voluntatem.

Electio vitę vel mortis datur.

Inſuper, quid excuſationis adferre poterunt, qui horribile illud æternum ſortientur, cùm illud ipſi elegiſſe cenſendi ſint? Nónne poſuit ante nos Dominus ignem & aquam: vt ad quod voluerimus extendamus manum noſtram? hoc eſt, ad deflagrationem gehennalem per peccatum; vel ad cæleſte refrigerium per virtutem? Denique nunquid optionem dedit, dum temporum ſpatia & rerum diſcrepantiam ita prudenter & miſericorditer temperauit, vt laborem in breui huius vitæ curriculo ſtatuerit, præmium verò in altera vita quæ ęterna futura eſt? Quis conqueri queat, ſi aliter ei quàm tunc velit eueuerit, cùm iam ita elegerit? Ita ſiquidem ſe res habet atque ſi detur optio, vt hinc

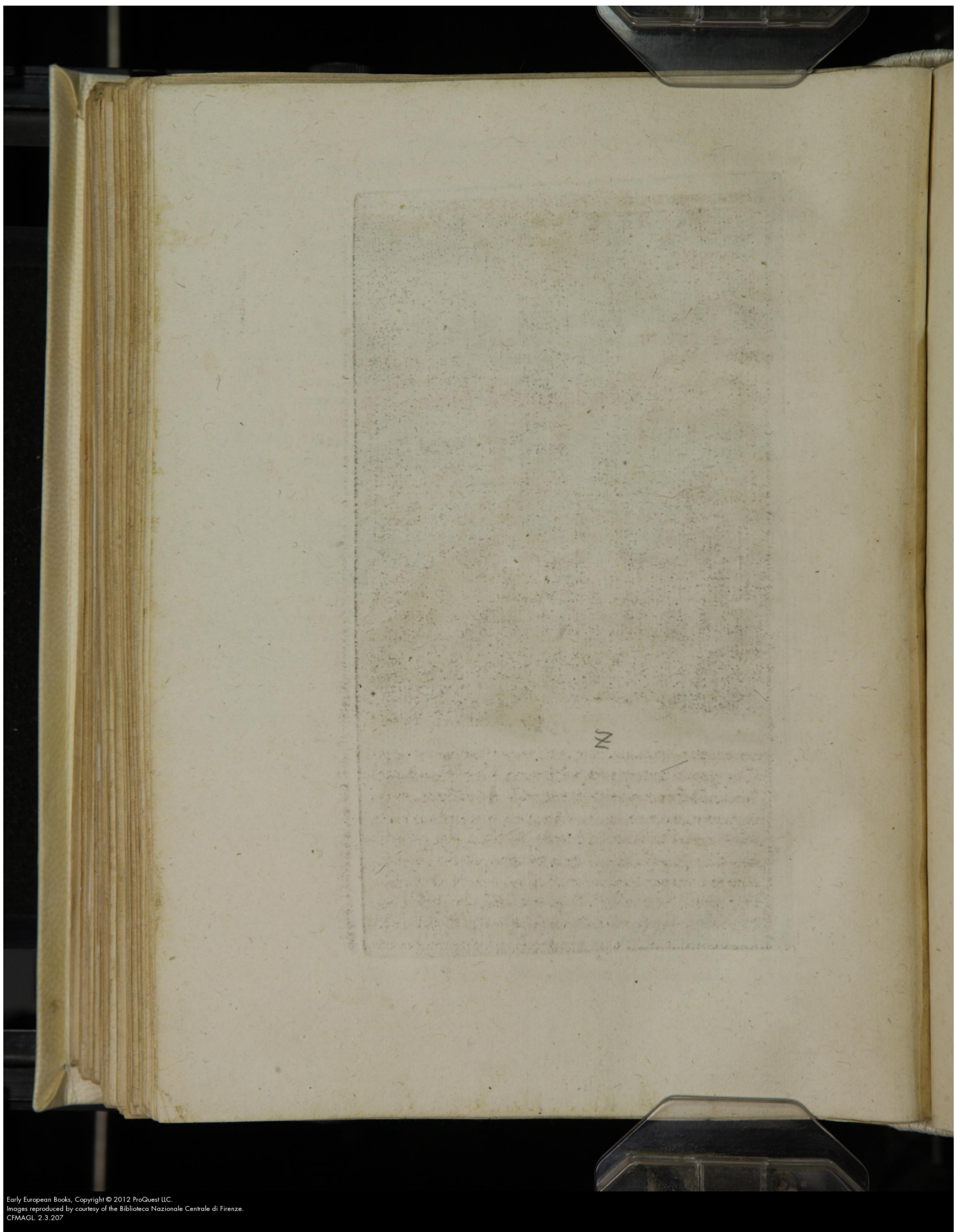
in

Omnia quid rerum ſupra eſt portenta fidemque?
Quod ſcelerum ſub mole gemit neq; terra dehiſcit.

Noemt een wonder van deghen, dat al te bouen gaet.
Dat de ſonden ſoo weghen, en de Werelt noch ſtaet.

Quel grand cas ſurpaſſe, Et eſtrange efface, Tous eſtonnemens?
Que le pecheur Monde, Au grand faix ne fonde, En ſes elemens.

in forũ ſacco indutus, & in plateis dicteriis, opprobriis, cœno & ſordibus, immò & verberibus impetitus incedas; & acutis ſaxis, immò ſpinis inambules: at vbi ad terminum perueneris, ſacco exutus; regalibus veſtibus circumdatus, ſceptro & corona decoratus, totius mundi rex conſtituaris. Aut è contrà: vt eandem viam conficias regalibus amictus ornamentis, per plateas laudibus, encomiis, & præmiis exceptus, per flores incedas, omniſque lætitia & triumphus in tuam oblectationem exerceatur, rex mundi conclameris, Deus quiſpiam (ſi voles) fingaris: at quando viam illam conſummaſſes, veſtibus pretioſis ſpoliatus, ſacco indueveris, vel nudus flagris tantùm & opprobriis onuſtus eiicereris, & deinceps in æternum cruciareris. Si optio daretur, eligereſque hîc potiùs ac tantillo ſpatio voluptati obſequi, & in æternum poſtea luere, quàm vice verſa paruo patientiæ compendio æternam gloriam mercari; nónne inexcuſabilis eſſes, ſi te facti ac conſilij tui ſerò poſtea pœniteret? Meritò talis conqueri non poſſet, ſed eſſet omnibuſ querelis & lamentis mundi meritò deploranda eius fatuitas & inſania. Maneat itaque Aeternum hoc alta mente repoſtum, vt temporaneum ſecundùm illius iuſtam optionem prudenter ac prouidè diſponatur: quia tunc irreuocabile eſt futurum. Neque D enim temerè æternus cruciatus per ſerpentem, annuli in modum caudam ſuam mordicus tenentem, figuratur.

Tempus laboris, breue: mercedis, æternum.

Bona conſideratio.

His pro coronide ſubiiciam, quod Ioſaphat Auenir Indorum regis filio, æternorum in ſomnis adumbratione, Ioannes Damaſcenus accidiſſe commemorat. Is Barlaam eremitę induſtria & diſciplinis ad Chriſtianitatem conuerſus, meretriculæ cuiuſdam forma blanditiiſque & procacitate fuiſſet captus, niſi diuina miſeratione contigiſſet, vt parumper obdormiſcens, & Sanctorum gloriam, & damnatorum pœnas videret. Si ergo iſta per ſpeculum, & in ænigmate, & per quandam ſoporis vmbram viſa tantam vim habuère; quid virium, quantumque efficaciæ haberent, ita vt ſunt conſpecta, & quadam quaſi mentis lingua delibata?

Io. Damaſ. in vita Barlaam.

Oratio pro ſalutari Æternitatis memoria.

O *Pretioſum momentum, à quo pendet æterna* Æuiternitas! *Da, Deus omnipotens, vt Aeternitatis memoria ita cordi noſtro infixa reſideat, quatenus omnia noſtra ſic diſponamus, vt æterna damnatione vitata, ad gloriam æternam mereamur peruenire. Amen.*

CAP.

CAP. XCVI.

Omnia quid rerum ſupra eſt portenta fidemque?
Quòd ſcelerũ ſub mole gemit neq; terra dehiſcit.

Admirãda innumera.

CVM tam admiranda ab ipſo mundi principio in hunc vſque diem fecerit omnipotens Deus, tam in omnium rerum creatione ac conſeruatione, quàm in abditis noſtræ redemtionis myſteriis: tum quoque in prodigiis ſtupendis olim in populi Iſraëlitici gratiam patratis; tum in tam præſtantibus miraculis, in humana carne per ſe & per ſuos factis; qualia & adhuc interdum ſpeciali Sanctorum ipſius fauore, mundo exhiberi audimus & videmus: non eſt quòd exiſtimet aliquis hac Interrogatione requiri, quod ſit omnium mirabilium illorum maximè admirandum. Hoc enim ſoli Deo cognitum eſt: neque ad nos pertinet vllo id modo inueſtigare aut cognoſcere. Sed Interrogationis Reſponſionisque ea eſt intentio: indicare, vnum eſſe ex admiratione dignis, quodque meritò ſit animaduertendum, pluſquam communiter ab hominibus animaduerti videmus: id autem eſt, Dei longanimitas & miſericordia, non obſtante peccatorum multitudine ac grauitate. Adeò vt huc referri poſſit quod dixit Philoſophus: Propter admirari, cœperunt homines primùm philoſophari. hoc eſt, cœperunt primùm diligẽti ſtudio intellectum, veritatem, & rerum cauſas inueſtigare. Qua agendi ratione, velut quadam diſtillandi arte, Philoſophi ex cauſis nobiles & diuinos aliquãdo conceptus, vt virtutum ſuccos, elicuerunt: quorum efficacia quaſi terrenis deſpectis derelictisque, ſublimiora petentes, ad excellentiorem aliquam Creatoris ac Domini omnium, æternique ac omnipotentis Dei notitiam (quantum illa ætas permittebat) veniebant. Quemadmodum nos quoque frequenter ad penitiorem rerum plurimarum cognitionẽ penetraremus, ſi paulò plus ſuper creaturis, & rerũ cauſis atque euentibus philoſopharemur; ſicuti D. Chryſoſtomus familiarem eiuſmodi philoſophiam Chriſtianis eſſe peroptabat. Quid namque bonorum conceptuum, cogitatuum, & motuum animi ad quaſcunque etiam virtutes non eliceremus, ſi vſitatior nobis eſſet mirabilium operum Dei & miſericordiarum eius conſideratio! Hinc fieret, vt per viſibilium cognitionem in inuiſibilium altiorem notitiam veniremus; ſicut per ea quæ facta ſunt, ad eum qui fecit omnia pertingitur: & per corruptibilium inſpectionem, ad incorruptibilis tandem naturæ ſpeculationem peruenitur: quemadmodum etiam in viliſſimis rebus, quando animus applicatur, licet philoſophari.

Vnum, inter reliqua, non infimum, Dei longanimitas.

Ariſtoteles 1. Metaph.

Philoſophari vtile eſt.

Chryſoſt.

Verùm, ſicut idem Chryſoſtomus inquit, miracula aſſiduitate vileſcunt.

lescunt. Quis miratur solem ita suum cursum tenere, & diem ac noctem vices suas ita obseruare? iuxta illud Psalmistæ: *Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi.* Quis fluxum & refluxum maris admiratur; quem æstum vocamus? Quis continuum fluminum cursum? quis pluuiam, niuem, grandinem, ventum, segetem, flores, gramina, & id genus infinita alia tum animata, tum inanimata miratur: quorum ne minimam quidem partem dignè omni nostra philosophia consequamur? immò etiamsi toto vitæ nostræ tempore super minimo aliquo puncto desudaremus, latens Naturæ secretum nequiremus eruere. Ostendat mihi magnus quispiam rerum æstimator cerebrum & membra acari, seu chironis; excutiat industriam apis, & formicæ solertiam; oculi fabricam & vsum, seu aliquid eiusmodi pro meritis expendat. Et tamen hæc nemo admiratur; quia quotidie videntur, familiaria sunt. Ita ferè in miraculis, signis, fideique nostræ mysteriis accidit. Interim nos insipidi sapientes, vaniq́ue admiratores rerum, tanti facimus, ita admirabundi suspicimus hominis in agendo dexteritatem, artem, structuram, vocem, pulchritudinem, robur, eloquentiam, peregrinum amictum, ornatum, opulentiam, ingenium, solertiam, agilitatem, varietatem plusquam histrionicam, & similia vana, caduca, fallacia, & vt plurimùm noxia, Deoq́ue displicentia: nobisq́ue ipsi admirandi videmur præ iudicij acumine dum hæc admiramur: miramurq́ue, si non totus mundus nobiscum illa eadem admiretur. Et interim ignoramus, admirandam esse nostram insipientiam, qui talia tanti facimus, & Dei miranda negligimus. Parum verè cogitamus, quod dicit Chrysostomus: Qui humana admiratur, nulli erit admirationi. Ratio ex D. Augustini sententia proferri potest, quâ sic ait: Non erit magnus, magnum putans, quòd cadunt ligna & lapides; & quòd mortales moriuntur.

Psal. 118.
Admirāda vsu vilescunt.
Vanè vana admiramur.
Chrysost.
Augustin.

Tali sententiâ cuiusdam sapientis se consolabatur ipse Augustinus in magna & acerba illa vastatione & persecutione VVandalica, qua Africa diuexabatur. Et verè ita est: vsque adeò aliquando in re futili admiramur, siue in bono, siue in malo, ac si omni admiratione dignum esset; & interim ad mirabilia Dei, omnem captum, industriam, philosophiamq́ue nostram superantia non attendimus. Tale est vnum è multis, quod modò quæritur, & in Responsione proponitur; scilicet, quòd terra sub scelerum mole gemit, neque tamen dehiscit. Quòd scilicet mundus præ peccatorum grauitate ruinam minatur, & tamen adhuc immensa Dei benignitate sustentetur; vt interim peccatores conuertantur. Diuus Hieronymus ad Gaudentiū scribens hoc etiam A notabat: Proh nefas! (inquit) Orbis terrarum ruit: & in nobis peccata non ruunt.

Terram, sub mole peccatorū non ruere, admirabile.
Hieronym. ad Gaudent.

Inter omnia mundi miranda hoc ex infimis non est, quòd tota terræ

Terræ miranda moles, & conditio. moles se ipsa sustentet; nullo neque fundamento, neque alio fulcro quàm sua mole nitens; in medio aëre librata ac pendula: suopte pondere partibus omnibus æqualiter vndique ad centrum contendentibus stabilita, mirabili Dei prouidentia. Sic dicit Propheta: *Fundasti terram, & permanet*. Super quo fundauit eam? nam extra eam nihil est quod loco fundamenti esse possit. Aër enim circumiacet, qui totum terræ globum, & aquas omnes, certis terræ alueis vt finibus contentas, ambit: nec versus aërem nititur terra, vt res fundata versus suum fundamentum solet, sed ab eo recedit: aëre sursum, terra naturaliter deorsum tendente.

Psal. 118.

Super quo igitur fundauit terram Deus, vt ita permaneat mansuráque sit in perpetuum? Dicit alibi: *Fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in seculum seculi*. Cælum quidem & terra transibunt in die nouissimo, secundùm qualitates, sed non secundùm substantiam. Ignis enim conflagrationis, exustis omnibus quæ super terram sunt, eius etiam speciem reformabit. Inter omnia itaque admiranda hoc vnum est, quòd terra, quæ tam firmiter super se ipsa fundata est, propria sua mole, quasi senio confecta, paulatim videatur deficere & labascere; vt quæ potis non sit se ampliùs sustentare; grauata tamen insuper pondere peccatorum importabili, non labatur, neque fatiscat; sed adhuc perduret, & sibi constet. Quemadmodum mirum B videretur, si decrepitus, vix se scipione sustentans, etiam sarcinam grandem incuruo & senili dorso sustineat, neque succumbat.

Psal. 103.

Terra, senio confecta.

Quis dubitet, mundum ad deuexam senectam peruenisse? Nam hinc dicitur Christus venisse sub mundi vesperam; *Vergente mundi vespere*: hinc dicitur nouissima hora esse, & finis seculorum; nouissimi dies, quibus seculi consummatio imminet. Attamen in extrema senectute planè decrepitus, cùm se iam vix ipse sustentat, ingentem insuper cogitur ferre criminum sarcinam. Mirúmne igitur, cùm singulis passibus & momentis suapte mole minetur ruinam; stare tamen adhuc, nec sub tanto scelerum fasce corruere? Quantum sit onus peccatorum, Prophetæ Hieremiæ visio demonstrat: in qua *talentum plumbi, & massa plumbea* nuncupatur. Hinc quoque grauitatem peccatorum C expende. Cùm Cæli ingentia illa corpora, solem, lunam, & stellas, præter suammet vastitatem, non solùm ferant, sed etiam circumferant absque ruinæ periculo, vnicum tamen peccatum ferre nequiue- D runt: sed statim per solidas illas machinas peccatum cum suo auctore Lucifero delapsum, etiam terram penetrans, ad fundum abyssi infernalis descendit.

1. Cor. 10. Gal. 4.

Onus peccatorum. Zach. 5.

Terra etiam, quæ castella, vrbes, montes, regiones, & quidquid sup- E ponitur, sustinet; aliàs adhuc peccato cedens, præ pondere fatiscens F peccatores absorbuit, Core, Dathan, & Abiron, cum asseclis, totáque

Num. 16.

eorum

eorum ſubſtantia. Quo argumento terra teſtata eſt, ſe grandem hanc peccatorum ſarcinam non ſponte ſua ferre, dum ſuſtinet: ſed ſingularem admirandamque eſſe Dei miſericordiam, benigna ſua manu eam ſuſtinentis. Quemadmodum viſa eſt hoc ipſum minari, & conteſtari, quando ob ſcelus omnium infandiſſimum in Dominum ipſum commiſſum, petrarum ſciſſione, & montis Caluariæ trepidatione, terræque motu oſtendit, ſe omnia cum ſceleribus illis abſorpturam fuiſſe, & in profundum tartari tranſmiſſuram, ſi ſibi permiſſa fuiſſet. Et niſi iam Chriſtus, velut verus agnus Dei, omnia peccata mundi ſuper ſe tuliſſet; non ad vindicandum, ſed ad morti illa tradendum. *Matth.27.*

G Alioqui, terram ferre peccata, & non ſuccumbere, tam admirandum eſt, quàm ſi arcem vel ciuitatem ſcaphæ chartaceæ impoſitam Oceanum traiicere videas, quæ ipſa per ſe ſine pōdere ſtatim minimo vento agitata, aut vndula aquæ conſperſa ſubſideret. *Iſaiæ 18.*

H Hanc igitur admirandam Dei miſericordiam perpende; qua ſicut olim aquam ſub ſuis ſuique Apoſtoli Petri & aliorum interdum ſolidauit veſtigiis, vt inambulantes præter naturam ferret; ita terrā quaſi ſuę Paſſionis inſtrumentis ſuffulciens ne labatur, ſub pondere peccatorum tuorū durabilem efficit; vt tempus habeas pœnitendi, & gratiā tanta tibi longanimitate indultam tandem aliquando conſequare. *Matth.14.*

Audiant meritò tergiuerſatores & vitæ melioris procraſtinatores iuſtiſſimam clementiſſimi Domini querelam, qua ſic nobiſcum per Prophetam expoſtulat: *Miluus in cælo cognouit tempus ſuum, turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: Populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Quomodo dicitis, Sapientes nos ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? verè mendacium operatus eſt ſtylus mendax Scribarum. Confuſi ſunt ſapientes, & capti ſunt: verbum enim Domini proiecerunt, & ſapientia nulla eſt in eis.* *Ierem 8.*

Hinc non ſine cauſa fleuit amariſſimè Saluator noſter ſuper ciuitatem Hieruſalem, dicens: *Quia, ſi cognouiſſes, & tu: & quidem in hac die tua: quæ ad pacem tibi. Sed, non cognouiſti tempus viſitationis tuæ.* *Luc.19.*

Oratio ad peccati horrorem & deteſtationem.

IMportabile pondus ſuper humeros noſtros attollimus, Domine Deus, quando peccata committimus; vt mirum ſit nos ferre, quod nec cælum, nec terra tulerunt: aperi, quæſumus, oculos noſtros, vt fœditate peccati perſpecta, horrorem concipiamus, & illud in æternum auerſemur. Amen.

CAP. XCVII.

Cur pauci emergunt vitiorum fluctibus hausti?
Non adhibere manus, tantùm bona discere curant.

VOD si post cibum potumque sumtum, æquè semper fames sitisque vexarent; post sementem, nunquam seges sequeretur; post sumtus molestiasque remediorũ nil morbus remitteret; post opus & laborem, res æquè infecta maneret atque si nunquam manus admota fuisset; quanta admiratione caperentur, qui ita frustrà in omnibus laborassent, oleum perdentes & operam? Et hæc quidem omnia quotidie accidunt in sensu spirituali, quoad animæ nutrimentum, spiritualem sationem, curationem, & opus, per verbum Dei in Ecclesia Christi; & pauci admirantur sinistrum hunc successum, & tot rerum frustrationem. Frequentet puer quispiam, licet tardioris ingenij, scholas; discat alius opificium; nihilque vel parum toto anno proficiant, præsertim si plures ita anni frustrà consumti fuerint: quæ spes patientiç? quis non erit particeps querimoniarum? quid non de talibus præceptoribus in medium proferetur? de temporis iactura, de pecuniis incassum expensis, de ineptia & rei indignitate? Et interim scholam Christi, Ecclesiam inquam, toto vitæ spatio frequentamus; & æquè insipientes manemus, & æquè indocti; vix ipsum vitç Christianç Alphabetum tenentes; iuxta illud Apostoli: *Cùm deberetis magistri esse propter tempus; rursum indigetis, vt vos doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei. Et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.*

Curtam pauci à peccatis conuertantur.

Hebr. 5.

Nónne pudor est, nos non rarò ad eam annorum ætatisque perfectionem, officiorum statuumque functionem peruenisse, vt nihil amplius desiderari videatur; & interim nec ipsum nominis nostri Christiani primum titulum vel apicem cognoscere? Vniuersæ concionatorum voces, omnes cælitus immissæ castigationes, cuncta Dei in nos collata beneficia nobis intonant, & quotidie ingeminant: Conuertimini, conuertimini, & Venite: Recedite à viis vestris malis, & redite ad cor: & nihil inde consequitur; frustrà laboratur. Immò ita in peccatis pergitur, & proficitur magis ac magis; ac si omnia iam dicta media ad peccatum incitarent. A

Isaiæ 21.

Interrogatur itaque modò, quî fiat, vt post tot voces concionatorum, post tot flagella, minas, obsecrationes, tam pauci ad meliorem vitam conuertantur? Responsio dicit: Curant duntaxat discere vel scire bona; non autem manus adhibere operi. Quo significatur, quemadmodum B

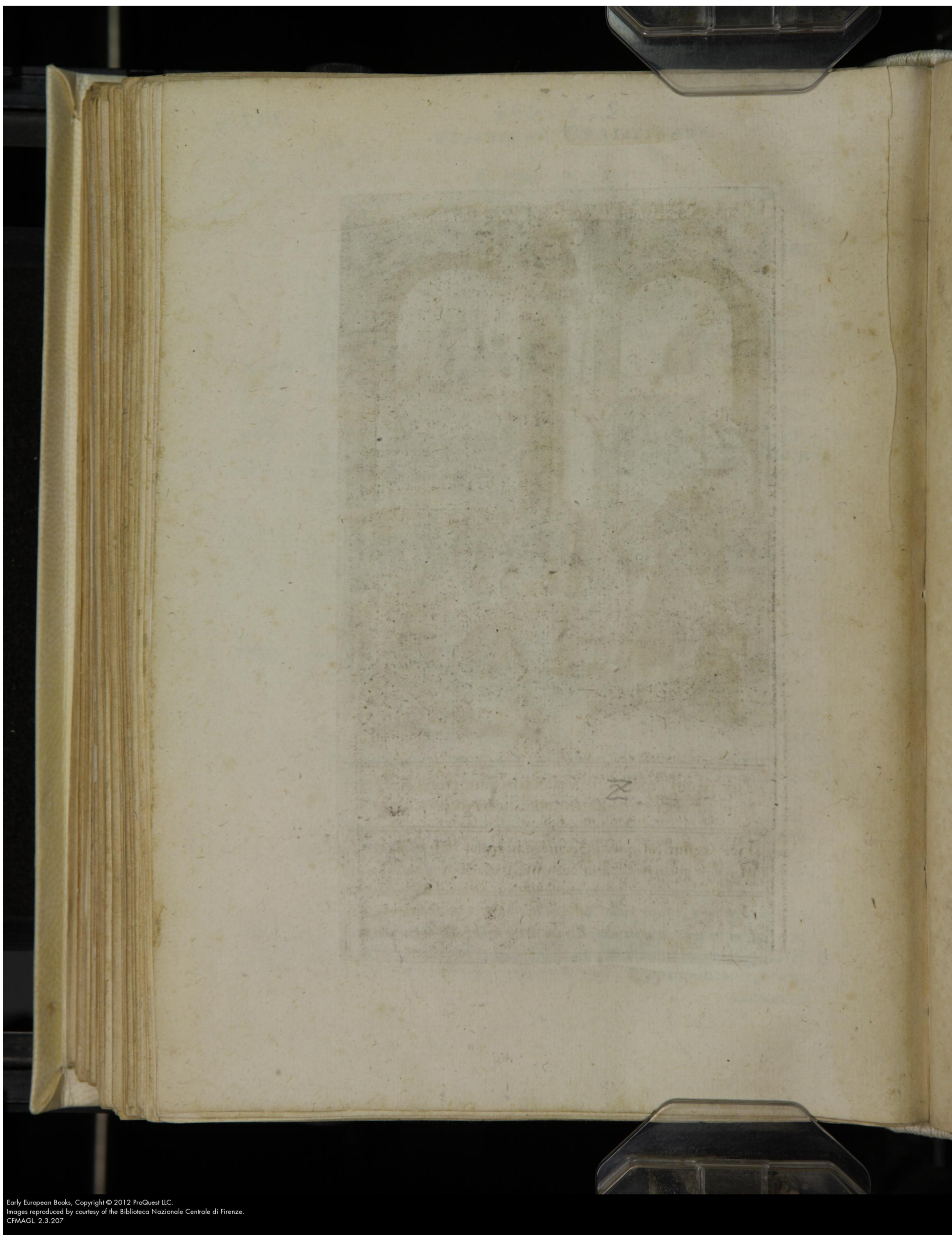
Scire volũt omnes, sed rectè viuere pauci.

Cur pauci emergunt, vitiorum fluctibus hausti?
Non adhibere manus, tantum bona discere curant.

Hoe coemt dat naer t'Sermoen, sú luttel hun bekeeren?
Men slaet gheen handt aent doen, Maer men wilt al maer leeren.

D'ou vient qu'entre mille, Nul n'est tant habile, Que de faire mieux?
L'on ne veut qu'apprendre, Et non pas se rendre, De fait vertueux.

admodum quis dudum ſcholam vel officinam frequẽtabit, nihilque, vel parum admodum proficiet, ſi ſolùm videat audiátve, nihil autem
C ipſe faciat, manumque operi adhibeat; & diu medicum audiet de morbi natura, de remedio, ceteriſque diſſerentem, priuſquam ſanetur ægrotus; ſi nihil eorum, quæ dixerit ordinaritque, ſeruarit: ita hominem Chriſtianum diu frequentaturum conciones; ſi ſolùm audire, & diſcere auditu velit, nunquam autem operi manum adhibere, vel vitæ emendandę, vel mediis ad conuerſionem præſcriptis obſeruandis. Is eſt enim ferè hodie agendi modus, vt poſt concionem, loco fructus & obſeruationis dictorum, dicendi modus, eloquentia laudetur, vel etiam improbetur oratio; & concionator iudicium ſub-
D eat auditorum. Quod tam ſtultum eſt, atque ſi æger poſt medici diſceſſum cum adſtantibus incipiat admirari doctoris expertiſſimi prudentiam, dexteritatem, facundiam: quòd omnia ſcilicet tam benè dixerit, morbique vim ita attigerit, atque ſi in ipſis penetralibus ægroti habitaret: & interim de iis quæ ad remedium ordinaſſet; ne verbum quidem. An talis conualeſcet? Nequaquam: etiamſi omnes mundi medicos ita audiat. Sic tamen quotidie audiuntur ferè conciones, & ideò tam parum proficitur. Hinc etiam libentiùs audiuntur conciones diſputatiuæ & altiuolæ, quæ neminem tangant, quàm quæ vitia perſtringant. Sicut D. Paulus inquit: *Semper diſcentes: & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes*. Quia ſcilicet in executione ſita eſt; iuxta illud: *Intellectus bonus, omnibus facientibus eum.*

Quid à concionibus ſequatur communiter.

Ab ægroto, Simile.

2. Tim. 3.

Pſal. 110.

E Rectè de talibus auditoribus, quibus concio per vnam aurem influit, & per alteram effluit, dici ſolet, quòd inſtar infundibuli vel dolij pertuſi ſint: cui quidquid infunditur, perfluit. Et ita ſemper diſcunt, & poſt multos aliquando annos craſſæ ſuæ ignorantiæ & vitæ indiſciplinatæ immoriuntur; vitam non inuenientes, quia viam non tenuerunt, quam ignorarunt: ignorarunt autem, non quòd non audierint, viderintque demonſtrari; ſed quia non ambularunt, neque
F pedem in ea ponere voluerunt. Poſſent etiam omnes illi *auditores verbi, & non factores*, quos reprehendit Apoſtolus, comparari hominibus, quibus vel manus ligatæ, vel etiam deſectæ ſunt; vt audita ac iuſſa capeſſere nequeant: ſiquando auditum Dei verbum non ſequitur opus.

Iac. 1.

Rectè ideò idem Apoſtolus hoc vitij alia ſimilitudine depingit, vt meliùs caueatur; ſic inquit: *Eſtote factores verbi, & non auditores tantùm: fallentes voſmetipſos. Quia ſi quis auditor eſt verbi, & non factor; hic comparabitur viro conſideranti vultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Conſiderauit enim ſe, & abijt; & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit. Qui autem perſpexerit in lege perfectæ libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit.*

Auditor verbi, non factor, cui ſimilis.

Apertum argumentum eſt, eos qui tam multa audiunt & nihil præ-

Luc.8. Aures audiendi. stant; non habere aures audiendi, vt Christus dicebat. Nam eius, qui tales aures habet, statim manus interno quodam instinctu percipiunt quod auribus hauritur, vt illud opere adimpleant: ita illæ siquidem cum auribus interiùs conueniunt, veluti campanulæ horologij foris patentes, cum rotulis quæ intus latent. Secundùm namque internum motum & progressum rotularum, præludij & horarum pulsus se prodit exteriùs; fitque ita, vt index & sonitus horarum ritè per omnia concordent. Qui multum quidem audiunt & loquuntur, & nihil faciunt; ostendunt, se nō habere aures audiēdi, neque manus operandi.

Laërtius lib.7. De talibus dici posset, quod Zeno olim cuidā adolescenti dicebat, qui multæ in mensa garrulitatis erat. Aures, inquit, tibi in linguam confluxêre. Subindicans, sicut Natura homini duas aures dedit, & vnam tantùm linguam; duas etiam manus; ad multum audiēdum, & parum loquendum, multum verò opere exsequendum: ita eos qui parum pręstant, & multum loquacitatis habent, auribus priuatos videri; quòd aures in linguam eis defluxisse, & transfusæ videantur.

In auditores otiosos. *Plutarch. in Laconic. Apopht.* Quid igitur conuenientius de Concionatore & auditoribus dici possit, quando post longos multosque sermones, nihil aliud sequitur; quàm quòd Agis Lacedæmoniorum rex Oratori Abderitarum dicebat; postquam ille multa locutus, tandem dicendi finem fecisset; rogaretque quid ciuibus suis esset renunciaturus: Agis rex, illud (inquit) renuncia; quantum temporis tibi fuit opus ad dicendum, tantum me silentem audisse. Et verè ita res habet, cum plurimis oscitabundis auditoribus. Quando concionator finem facit, quid fructus sequitur? quę morum mutatio? quid omnium auditorum in opus deducitur? Quid iam? hoc saltem verum videtur: tamdiu illos concionatorem audiuisse, quamdiu locutus est; nisi tamen dormierint interim, vel castris in Hispania struendis occupati, ne audiuerint quidem.

Iudicium de concione & concionatore, totum ferè est quod colligi solet. Si quid ampliùs à concione sequatur quàm iam dictum est, totum id ferè (vt dicere cœperamus) in iudicando Concionatore, & concione consistit. Si quis id non credit; communem agendi modum atque vsum consulat: videbitque, hoc ferè esse primum, quod proximo proximus dicit: Hem, quàm benè concionatus est! quàm doctè! quàm piè! quàm feruenter! quanto cum spiritu! quàm facundè! quanta cum gratia! quàm præclarâ pollet memoriâ! quantæ lectionis est! & sexcenta eiusmodi. Hæc ferè quæ laudis sunt. Sin displicet prędicator: in variis accusatur, iudicatur, condemnatur. Ecce fructum ferè concionum apud quamplurimos; iudicare, inquam, de concione, non

Inepti iudices concionum. autem quidquam facere quod in concione auditum fuerit. Cumque stultissimum sit, non concionatores velle de concionatoribus iudicare; (cæcos, inquam, de coloribus) nemo tamen est, vel elinguis, qui non ausit de quolibet suam ferre sententiam.

Itaque meritò quærebat domina quædam ab omnibus domesticis, num concio esset facta? omnibusque iterùm atque iterùm factam affirmantibus, se eam audiuisse, indeque rediisse; atque ita certò esse factam: Dicta est (inquit illa) sed necdum facta concio. Iam restat vt eam faciatis; opere adimplentes quod audistis. Lepidum dictum.

Necessum etiã ferè foret modò, ad peccatores promouẽdos, illo vti cõsilio, quo S. Patritius in Hybernia vsus fertur. Vbi cũ se prędicationibus nihil proficere videret; Deũ precatus est, vt ostento aliquo hominum illorum duritiem commolliret, quò ab erroribus iam tandem resipiscerent: & ad veram religionem conuerterentur. Diuinitus admonitus, humi circulum designauit: atque inibi terra penitus subsidente, hiatus ingens apparuit, magnumque omnibus incussit terrorem, ne in profundum acti, pœnas iam incredulitatis darent. Vt ita dicam; infernum quasi illis patentem ostendit; quo absorbendi essent, nisi se emẽdarent. vestigia huius hiatus adhuc demõstrari perhibẽtur. *Marulus li. 3. ca. 4.* S. Patritij specus.

Ita opus esset hodie quosdam ad gehennę fauces perducere, immò etiam extrema pedum parte igni admouere; adeò verbis & prædicationibus nihil commouẽdi videntur. In illos quadrat quod dicit adagium: Surdis canere. Fortè illis accidit, quod de se D. Augustinus tandem confessus est, postquã suam illam agnouit miseriam. Inualuerat, inquit, super me ira tua, & nesciebam. Obsurdueram stridore catenę mortalitatis meę, pœna superbię animę meę, & ibam lõgiùs à te. *Augustin. Conf. li. 2. cap. 2.*

Scribit Cicero, vbi Nilus ad illa loca (quæ Catadupa nominantur) præcipitat ex altissimis montibus, eam gentem quæ locũ illum accolit, propter magnitudinem sonitus, sensu audiendi carere. Ita strepitus rerum mundanarũ, per aures animumq; cum ingenti tumultu ruentium & fluentium, facit vt insitum verbũ non suscipiant, quod possit saluare animas eorũ. Facti sunt instar *aspidis surdæ, obturantis aures suas: quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Aspis siquidem dicitur vnam aurem terræ affigere, alteram verò caudæ extremitate obturare: quando præsentit eos adesse qui suaui modulamine illam cogant venenum deponere. Ita seculo addicti homines, terrestrium studio impliciti, & longioris vitæ spe nixi, salutis monita non admittunt, ne pestilentem illam animi tabem cogantur euomere. *Cic. in som. Scip.* *Psal. 57.*

Oratio pro peccatorum conuersione.

VErbum tuum, Domine, mihi velut speculũ est, in quo omnes cõscientiæ meæ maculas, & animæ meæ vulnera contẽplor; Da, sic illud audiam, vt etiam opere adimpleam: vt in me & Aethiops pellẽ mutet, & leopardus deponat maculas; & camelus per foramen acus in cælestem Hierusalem valeat introire. Amen.

CAP.

CAP. XCVIII.

Quando opportunum est peccati absistere calle?
Mox, hodie, iamnũc. Puncto mors imminet omni.

Mox est conuertendum.

NON ita ista Interrogatio proponitur, atque si meritò quis possit dubitare; præcipuè in re tam manifesta, qua notum & certum est, primo quoque momento à peccatis esse resiliendum; sed ideò interrogatur, quia multi quod facto opus norunt, non faciunt; vel quòd memores non sint, vel quòd vitio tarditatis laborent, in iis quæ ad animæ salutem pertinent.

Similia varia.

Notum & certum id esse, ex eo constat, quòd necessum non sit interrogare, quando opportunius satiúsve sit, ex cœno, puteo, igne vel aqua se eripere, si quando aliquis inciderit: aut quando sit consultius, asinum ex fossa extrahere? Quis enim nesciat, quin hæc statim & absque mora sint agenda? Non solùm, quòd bonum non sit, diu talibus inhærere; verùm etiam quòd periculum sit manifestum, fore vt profundior semper fiat immersio, & spes exigua emergendi supersit, cùm malum per moram inualuerit. Quia enim non semper facultas euadendi conceditur, quando voluntas adest: ideò occasio & temporis opportunitas arripienda est: atque velle oportet, dum posse suppetit. A B

Hannibalis dictum.

Hannibal quum Romam oppugnare vellet, bis imbre densissimo coactus fuit retrocedere; ferturque dixisse: Cùm potui (scilicet post pugnam statim Cannensem) non habui voluntatem: & quando volui, non habui potestatem capiendi Romam.

Multa sunt eiusmodi, quorum quamprimùm habenda est ratio; quibusque prima opportunitate absque mora adhibendæ sunt manus. Vtpote, quis dubitet, quando consultum sit, incendio occurrere: vocare medicum, dum quis in morbum incidit? quandoquidem id statim factum oportuit; iuxta illos versus:

Ouid. Remed. 1.

Principiis obsta: serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuere moras.

Verùm, quod dolendum est, quàm celeres & prompti sumus ad ea procuranda, quæ ad corporis valetudinem conducunt; tam solemus esse tardi & negligentes, in iis quæ ad miseræ animæ sanitatem ac necessitatem pertinent: ne quidem de remedio vllo cogitantes, etiamsi vulnerata in sanguine peccatorum suorum moribunda volutetur.

Eccli. 21.

Quocirca prudenter nos admonet Sapiens, dum ait: *Fili, peccasti? non adiicias iterùm: sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.* Ecce, hoc primum est ad conuersionem à peccatis, vt quis desistat à malo; & peccatum peccato non adiiciat. Et, quò intelligamus, statim esse à

peccato

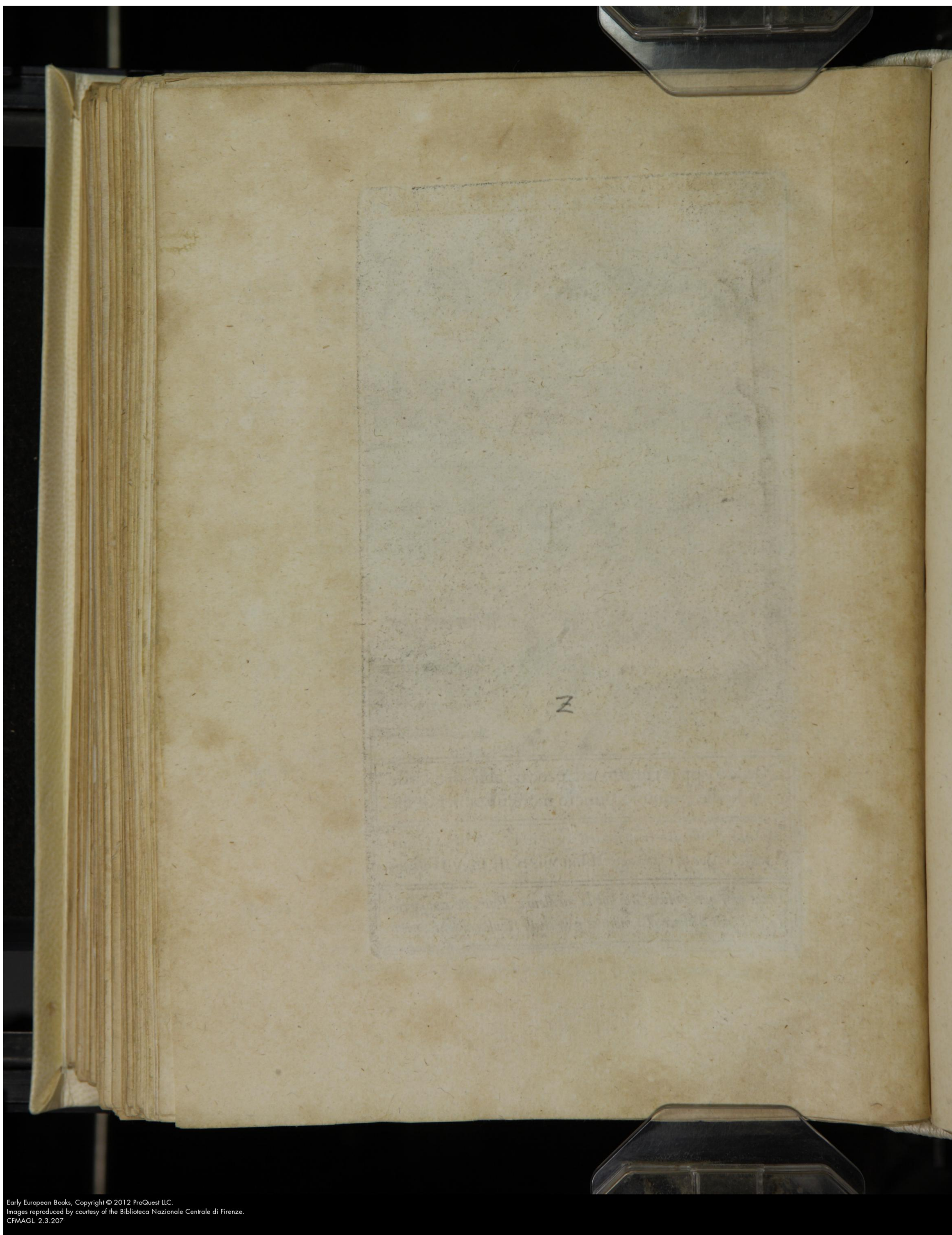
NE TARDES CONVERTI AD DOMINVM.

Quando opportunum eſt, peccati abſiſtere calle?
Mox, hodie, iamnunc: puncto mors imminet omni.

Wanneer iſt meeſt ghevaen, hem te keeren van ſonden?
Hoe eer, hoe bet ghedaen: Want wie heeft ſeker ſtonden.

Dites moy quelle heure, Me ſoit la meilleure, Pour me conuertir?
Ia, ſans plus d'eſpace, La mort te pourchaſſe, Touſiours ſans dormir.

Z

C peccato resiliendum, neque differendam pœnitudinem; subdit ilico: *Quasi à facie colubri, fuge peccatum. Dentes leonis dentes eius, interficientes animas hominum. Quasi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas*: (animam enim & corpus transuerberat reatu damnationis æternæ) *plagæ illius non est sanitas.* Quis non statim fugeret, cui aliquid horum occurreret, seu coluber, seu leo, seu gladius? Non ibi consilio, mora, vel deliberatione est opus: res ipsa festinationem suadet & postulat.

D *Cùm congregasset Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem; vipera à calore cùm processisset, inuasit manus eius. Ille mox excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est.* Ita planè cõsultum est, quàm primũ prauos ac pestilẽtes cogitatus, quasi irrepentes viperas ac serpẽtes excutere, & in ignẽ diuini amoris nostræque salutis iniicere. *Act. 18.* Vipera excussa.

Peccatum, virusque illud conscientiæ, si excludi nequit; moram saltem sub tecto nostro trahere permitti nõ debet, sed mox eliminari: quia, si de aliqua re meritò dici potest; Periculum est in mora: maxima id ratione de peccati mora, & conuersionis dilatione dici debet. Neque in naufragij, incendij, morbi, alteriúsve damni periculo tantum mora timenda est, quantum in resipiscentiæ protelatione. Periculum in mora.

Appositè propterea alibi adhuc incitat Sapiens torpentem, his verborum stimulis: *Ne dixeris: peccaui: & quid mihi accidit triste? Altißimus enim est patiens redditor. Ne tardes conuerti ad Dominum: & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius: & in tempore vindictæ disperdet te.* *Eccli. 5.*

E Quàm igitur est clarum, iuxta Responsionem, mox, hodie, iamnunc, à calle peccati absistendum; tam etiam re ipsa esset præstandum, & statim à peccatis resiliendum. Oporteret subitò, cum Magdalena, corde intrinsecus tacto, ad pedes Christi concidere, & veniam precari; quod fit dum ad Sacerdotis pedes prostratus peccator confitetur.

F Sed, heu! quàm multi reperiuntur, qui semper corui cantilenam cantitant: *Cras; Cras!* & illud cras, nunquam venit: & ita pœnitentiam de die in diem, & ex anno in annum protrahunt, vt tandem cum teterrimo inferorum coruo, cuius canticum cecinerunt, in torrentem tormentorum demergantur. Quanto feliciùs, consultiusque columbæ vocem, vel turturis gemitum fuissent imitati; illudque: *Citò, Citò*; meliùs ipsorum auribus insonuisset! Turpem tristemque hanc tergiuersationem in se D. Augustinus postquam agnouit, mirè & dignè detestatus est, sic Domino confitens: Non erat quod tibi responderé, dicenti mihi: Surge qui dormis, & exsurge à mortuis, & illuminabit te Christus: & vndique ostendenti vera te dicere, non erat omnino quid respõderem veritate conuictus, nisi tantùm verba lenta & somnolenta: modò, ecce modò; sine paululùm: sed modò & modò non habebat modum: &, sine paululùm, in longum ibat. Ita nobiscum agitur, dum è peccatorum cœno & somno esset surgendum. Vox corui. Vox turturis. *Augustin. Confess. lib. 8. cap. 5.* Procrastinationis confessio.

G

Quocirca optimum est consilium, statim se ex tam miserando statu eruere; sicuti quamprimùm surgitur, quando in platea labi contigit; præcipuè in cœnoso & putido aliquo loco. Exemplum vtriusque lapsus & resurrectionis, tam corporalis quàm spiritualis, in vno quasi ad oculum contemplari licebit. Petrus Consaluus, dum quadam die equo superbè vectus per totam vrbem cum coæqualibus spatiaretur, totus vanitati mundi expositus, hîc illic lasciuiens, in profundum lutum cecidit; ex quo cœnosus extractus, cùm à puerorum grege circumstante totoque mundo sannis & risibus exciperetur procaciter; rubore perfusus, sibique iratus, ita secum locutus est: Quandòquidem, ô munde, sic à te, cui tam gnauiter seruiui, tractor; ego quoque vicissim te, vt mereris, tractabo. Itaque eodem momento constituit se Deo famulaturum: quod paulò pòst, cum magna ciuium admiratione aggressus est, in familia Dominicanorum. Et verè iumenta nos idipsum docent. Si generosum equum contigerit in via cespitare, aut etiam labi, ocyùs se in pedes erigit, & factum per lapsum dispendium maiori mox acceleratione compensat; ex ipso lapsu promouens. Sic scimus Sanctos à conuersione fecisse. Vnde siquidē mulier in ciuitate peccatrix, & ei cognominis Ægyptica, tantos post lapsum egissent in virtutibus progressus, nisi ex lapsus ipsius fœditate maiores sumsissent proficiendi spiritus? Sicut & plures eiusmodi.

Petri Consalui conuersio. Platus de bono Relig. li. 3. ca. 38. ex Dominicanorum historiis.

Simile ab equo labente.

Exempla conuersionis.

D. Pauli conuersio, & in melius mutatæ vitæ præstantia, dilucidè hæc omnia demonstrant. Quum iam ad summum eius malitia in Christianorum persecutione peruenerat; sibique totus in sua impietate placeret, putans se etiam obsequium præstare Deo; ab omnipotenti & misericordi manu Dei prostratus, statim paratus fuit errata corrigere, & voluntatem Dei agnitam sequi, dicens: *Domine, quid me vis facere?* Ita oporteret peccatorem dicere & facere, statim atque digito Dei interiùs se [illegible] perceperit: & statim surgendo, & alacriùs tum in bono proficiend[illegible]. H

Act. 9.

Iacobus martyr, à præsectis membrorum nodis Denodatus dictus, cùm esset Fidelis, Fidelibusq. ortus parentibus, atq. inter Isdegerdis regis Persarum aulicos primo loco haberetur, Gentili domino gratificari cupiens, eò prolapsus est, vt idolum adoraret. Deinde, à matre per litteras increpitus, culpam agnouit, animo resipuit, pœnitentiam egit; honores quibus fruebatur cōtemsit. Ecce, statim resiluit à lapsu; nunc quomodo etiam ex lapsu profecerit, audiamus. Regem nihil veritus, idola eius detestatus, & se palàm Christianum esse professus est; tam constanter, vt articulatim dilaniatus, non formidare supplicia, sed appetere videretur. En, vt martyrij coronam ei ruinæ occasio contexuerit. Ita donis augentur cælestibus, qui lapsi, monentis Dei vocem, & manum attollere volentis mox arripiunt: secus, qui auersantur

Nicephor. li. 14. ca. 20. Iacobus intercisus.

Aliud exemplum.

ſantur auxilium, vel à Deo intus, vel foris à proximo oblatum.

Tres ſunt præcipuæ rationes, ob quas mox ſit à peccatis reſurgendum. Primùm, quia incertum eſt, an Deus ſit aliàs adhuc ita cor eius tacturus intrinſecus; timendumque ne non. Secundum, incertitudo vitę; quia vt in Reſpõſione additur: pũcto mors imminet omni. Si autem certus eſſes, te hac hora moriturum; certũ eſt, peccata deteſtareris. Atqui ſi certum non eſt te moriturum; certũ etiam nõ eſt te non moriturum. Tertium eſt, magnitudo periculi ex omni parte. Nocuit differre paratis. Semper enim malum ingraueſcit per morã, in hoc genere; licet in aliis aliquando mora mitiget ſopiatque calamitates. Tres cauſę accelerandę pœnitentię.

Exemplo ſit tam noxiæ moræ, & tam ſupini neglectus in re tanta, quod de incendio Conſtantinopolitano in vita Danielis Stylitæ legimus. Is magnam quidem certè vrbem magnas adorturas eſſe minas, cùm à Superis accepiſſet reuelationem, eam Epiſcopo ſignificat Gennadio, iubens contentiore vti precatione. Quin etiam Imperatori Leoni prædicit ſimilia, & bis in hebdomada iubet communes fieri ſupplicationes: ſic enim eis pollicetur iram Dei futuram mitiorem. Atque ij quidem præceptis illius contemtui habitis, erant ipſâ intellecturi experientiâ, ea quæ multitudo peccatorum effecit, vt ad effectum deducerentur. Tempore itaq. euoluto quod Daniel prædixerat, repentè in maxima & regiâ ciuitate incipit incendium, quod vſque adeò exarſit, adeoque inualuit, vt ferè vniuerſam peruaſerit ciuitatem. Vix tandem in tanto malo eis venit in mentem ſancti Danielis prædictio. Hucuſq. ex Metaphraſte. Quis dubitet, ſiue in hoc, ſiue in Sodomitico alióve quocunque incendio, quando conſultius ſit occurrere? Nónne ſtatim? Ideoque cogebant Angeli ſummo diluculo Lot, *dicentes: Surge, tolle vxorem tuam, & duas filias, quas habes; ne & tu pariter pereas in ſcelere ciuitatis. Diſſimulante illo, apprehenderunt manum eius, & manum vxoris, & duarum filiarum eius; eduxeruntq́; eum, & poſuerunt extra ciuitatem.* Reliqui verò futuri eius generi, aliique ad eum pertinentes, præſens periculum non vitarunt, quia cum iuſſu Angelorum Lot eos præmoneret, contemſerunt: *Viſus eſt eis quaſi ludens loqui.* Sic qui tardant conuerti ad Dominum, etiam terrefacti diuinitus. *Simeon Metaphraſt. Surius 11. Decemb.* *Geneſ. 19.*

Oratio contra dilationem conuerſionis.

AD lapſum peccatorum faciles, Domine, & tardi ad erectionem ſumus: coruinum illum ſemper procraſtinantem cantum elonga à me: ſed alacrem effici ac ſolicitum: vt vel non cadam, vel lapſus ilico in pedes erigar, & ad te per veram pœnitentiam conuertar, ne vnquam in mortem obdormiam. Amen.

CAP. XCIX.

Quo datur antidoto ſcelerum diſpellere virus? Quattuor accincto Memorare Nouiſſima corde.

Quatuor Nouiſſima.

PARTIM timore, partim amore naturaliter homo à peccatis abſtrahitur, & ad id quod rectum eſt permouetur. Sunt idcirco quatuor Nouiſſima valdè accõmoda, vt humanum animum à vitiis abſterreant, & ad bona pelliceãt. Et ſiquidem veluti in ſpeculo & æternæ gloriæ præmia ob oculos ſtatuunt; & mortis, iudicij, damnationisque æternæ terrore percellunt. Vis & efficacia memorię horum, etiam exemplo teſtimonioq. eius quod Moyſes dixit & egit, comprobata eſt. Quum enim ille effrenem populi Iſraelici viuendi licentiam, & parum cordatam timorisque omnis expertem agendi rationem animaduerteret; pro præſentiſſimo tanti mali remedio, quo ſtatim à peruerſitate ad vitæ rectitudinem conuerterentur, ſingulari optabat voto, vt nouiſſimorum recordarentur. Sic habet: *Peccauerunt ei, & non filij eius in ſordibus: generatio praua atque peruerſa; populus ſtultus & inſipiens. Gens abſque conſilio eſt, & ſine prudentia. Vtinam ſaperent, & intelligerent; ac Nouiſſima prouiderent!* Ac ſi dicat: Dubium non eſt, quin vitam ſuam emendarẽt; neque vllo pacto tot criminibus ſe implicarẽt. Quî enim fieri poteſt, vt quis benè vitæ ſuæ rationem inſtituat, qui nec præteritorum vlla cum attentione recordatur, neque præſentia vllo cum intellectu complectitur, neque illis ſecundùm rectæ rationis iudicium vtitur; neque quæ ventura ſunt præuidet, vt ſecundùm illa omnes ſuos actus dirigat? Neque enim is præteritorum errorum damno fit prudentior; neque præſentia mala deuitat, vt quæ non intelligit; neque futura ob id venientiaque aduerſa formidat, vt quæ non præuidet: atque ita viuit, itaque habet, prout ſors tulerit. Neque in lætis ac proſperis modum ſeruat; neque cùm ventus ei contrarius eſt, nouit mediocritatem tueri. Sed ſicut in illis citra modum eleuabatur; ita in iſtis immoderatè deiicitur. Atq. ita viuendo, ſine lege, ſine rege, ſine Deo & conſcientia, poſt laxam diſcinctamque vitam, per lamentabilem mortem, venit ad locum horroris & miſeriarum.

Deut. 32.

Memoria horum deſtitutus, exlex eſt, & effrenis.

Pſal. 76.

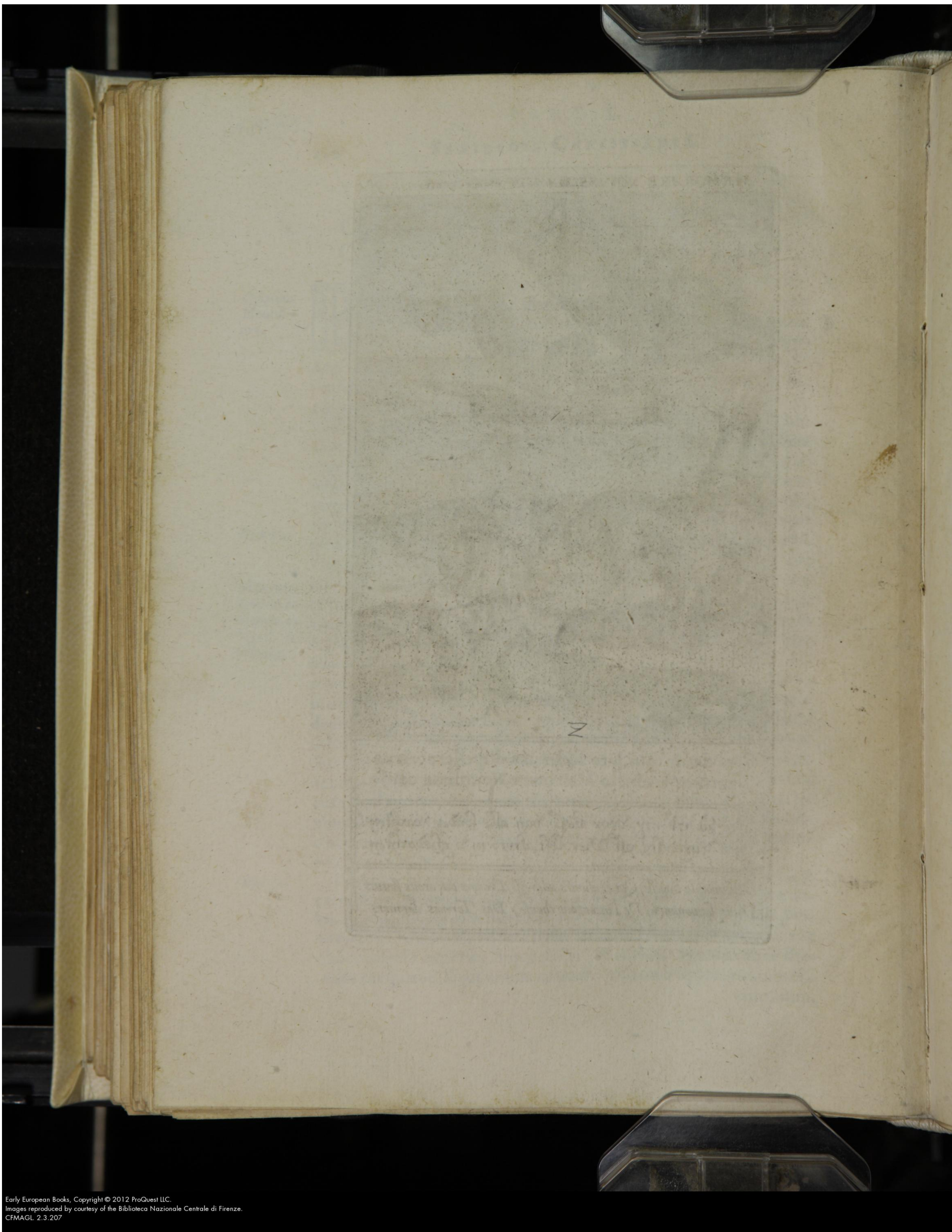
Prouidus prudensque Chriſtianus, ob id, ſequitur Regij Prophetę exemplum, dicentis: *Cogitaui dies antiquos; & annos æternos in mente habui. Et mediatus ſum nocte cum corde meo: & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum.* Talium namque rememoratione, ſpiritus alioqui grauis & obdormiſcens excitatur, fitque alacer; vt exploret agenda, eaque ſtrenuus exequatur. Sicut omnia animalia videmus apprehenſione diſcriminum,

Quo datur antidoto ſcelerum diſpellere virus ?
Quattuor accincto Memorare Nouiſſima corde.

Hoe ſal ick my, voor beſt, van allē ſonden wachten ?
Hebt d'uyterſte, off Vier leſt' altyds in v ghedachten.

D'ou vient la Sageſſe, Qui touſiours addreſſe, L'homme aux droits ſentiers ?
D'une ſouuenance, De l'incertain chanſe, Des Termes derniers.

criminum, præcipuè mortis, extrema attentantia. Idem nos monet Sapiens: *Memento Nouißimorum: & desine inimicari.* Inimicitias enim per peccatum in Deum, in proximum, & in nosipsos exercemus: quæ tali Eccli. 28.
C memoria facilè consopiūtur. Sicut enim equus caudæ suæ diuerberatione muscas, vespas, & œstra à corpore abigit: ita homo memoria æternæ damnationis, vt longissimæ caudæ præsidio, tentationes peccatorum, & stimulos carnis discutit & à se abigit. Equi cauda.
D Sicut etiam nauis in aqua clauo regitur, & piscis atque auis cauda rectè se dirigunt, & in quamcumque volunt partem inflectunt, vt noxia vitent, & quò tendunt inoffensè perueniant: ita potest homo Nouissimorum recordatione, velut caudæ motu, rectum vitæ sanctæ cursum tenere; & euitatis noxiis, ad æternæ felicitatis portum incolumis pertingere: vt & telum ad scopum dirigitur. Nauis clauus. Auis cauda, & piscis.

Sententiam aliam profert Sapiens, ex qua Responsio desumpta est: *Memorare Nouißima tua, & in æternum non peccabis.* Putat Origenes hanc commonitionem per tintinnabula in extremitate vestis sacerdotalis pendentia & sonātia significatam fuisse. Hoc consilium & remedium saluti animarum tam præsens, tamque necessarium, à tot Sanctorum Sanctarumq. millibus probatum & comprobatum est. Qui quatuor Nouissima sibi vt præsentia ante oculos statuentes, ita se in posterum toto vitæ suæ tempore gesserunt, qualiter certum est quemque optaturum se fecisse, quando ab illis circumuentus, videbit nullum esse ampliùs effugij vel concilij capiendi locum. Eccli. 7. Orig. Hom. 9. in Exod.

Claude igitur oculos corporis, & apertis mentis oculis, abstractus ab omni presentium rerum recordatione, quātum fieri potest, te quasi in lecto ægritudinis tuæ stratum considera: iustissimi iudicis tribunali adesse pensa; tuamque causam æqua bilance trutinari; teque ancipitem exspectare, in quam sit partem propensura, quamque sortem tibi adscriptura, cui æternùm manciperis. Vt enim spes gloriæ cælestis consoletur afflictum terret tamen æternę damnationis angustia. Hæc nunc cogita, & secundùm illa de tuis disponito præmaturè. Lectus ægritudinis.

Siue namq; te terret æternæ damnationis immanitas, siue te trahit incomprehensa cælestis gloriæ magnitudo! à Iudicij lance dependet euentus: qualem autem te mors inueniet, talem sistet iudicio; mors vero bona vita sequitur bonam; ergo iuxta horum intuitum est viuendum.

Oratio ad vitanda peccata.

QVandoquidem me, Domine, amor ad bonum non incitat, & miserum sit, cum fatuis virginibus serò sapere, ac pati repulsam; timorem Nouissimorum cordi meo infigito; vt ita me modo geram, sicut tunc me gessisse desiderem. Amen.

CAP. C.

Ipſa refer, quò iuge animis inciſa reuoluam?
Lethum, Iudicium, Infernus, cæleſtia regna.

Quatuor Nouiſſima, omnia complectuntur.

PER quatuor terræ angulos ſiue regiones, Orientem, Meridiem, Occidentem, & Septentrionem, vniuerſum ſemper Orbem terrarum intelligimus: ita etiam dici poſſit, his quatuor Nouiſſimis totum genus humanum comprehendi. Sicuti namq. vbicunque eſt homo, quatuor mundi plagas in conſpectu habet; ita quiſquis viuit, hæc quatuor extrema ante oculos habere debet, quibus ſe quaſi circumſeptum conſpicit. Ideoque, non A B

Ezech 10. Rotę quatuor.

malè hæc quatuor illis rotis aſſimilet, quas Propheta Ezechiel vidit, quæ ſibi inuicem implicitæ, vnam quaſi rotam conſtituebant, erantq. plenæ oculis Quo intelligamus, omnium & ſingulorum oculatam ac quaſi præſentem debere eſſe memoriã homini Chriſtiano, iuxta quatuor Euangeliſtarum teſtimonium vitam ſuam inſtituenti. Vnde & dicitur, quòd *Spiritus vitæ erat in rotis*: quia ita eſt Spiritus quidam vitalis & efficax, in aſſidua quatuor Nouiſſimorum recordatione; qui homini animum & vitam ſuppeditat ad rectè viuendum, vitamq. æternam conſequendum.

Horum quatuor Nouiſſimorum etiam ſuperioribus aliquot Capitibus mẽtio facta eſt: vt, de Morte, Cap. LXXXV. LXXXVIII. & LXXXIX. De Iudicio; in XCIII. Cap. Inferni meminimus Cap. XCI. & Cæleſtis gloriæ, CX. Capite. Itaq. quatuor iſta nunc nobis conſideranda ſunt, velut extrema & nouiſſima, quæ ſui memoria & conſideratione, hominem in officio contineant, quò ſic viuat, ſicut mori optat, & prout poſtea iudicari, & demum tractari deſiderat.

Hieronym. ſuper. Matt.

D. Hieronymus bonum nobis hac in praxi documentum & exemplum reliquit; dum ſic de ſe ipſe, quoad horum memoriam, loquitur: Siue comedo, ſiue bibo, ſiue aliquid aliud facio; ſemper videtur illa tuba terribilis ſonare in auribus meis: Surgite mortui; venite ad iudicium. Indicanſq; quàm efficax in ipſo hæc eſſet recordatio, addebat: Quoties diem illum conſidero, toto corpore contremiſco. Si ita tali tantoque viro infixa fuerit Nouiſſimorum memoria, vt nũquam eum deſtituiſſe videatur; quantum nos diligentiæ adhibere debemus, ne eorum nos vnquam capiat obliuio?

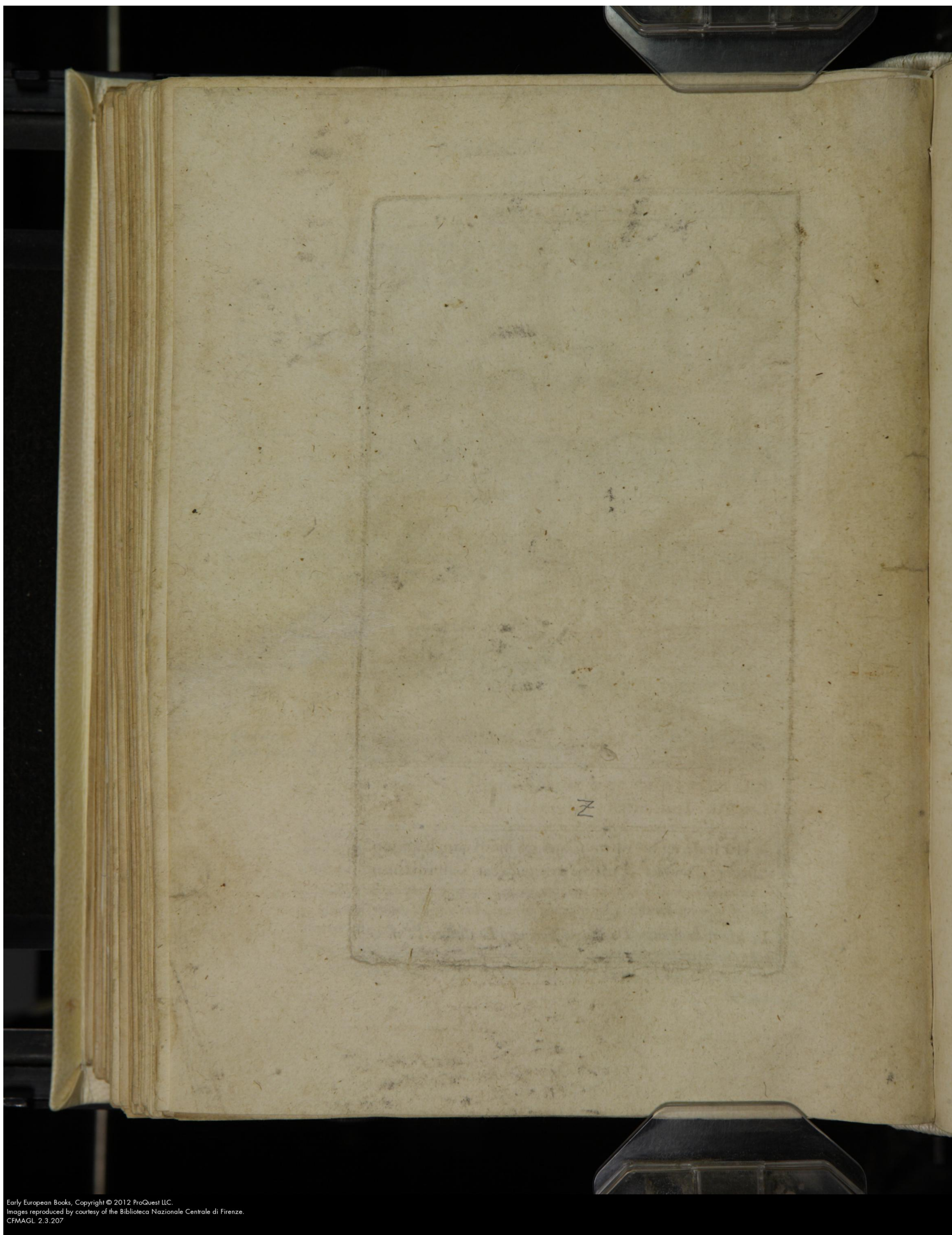
Deinde, ſi horum memoria & conſideratio ita illum toto fecit corpore contremiſcere, qui præ vitę auſteritate & abſtinẽtia ſic confectus erat, vt arentia oſſa vix aliud quàm cutis rugoſa contegeret; quæq. ad ſe inuicem (dum corpuſculum quieti vbi ſors ferebat traderet) collidebantur;

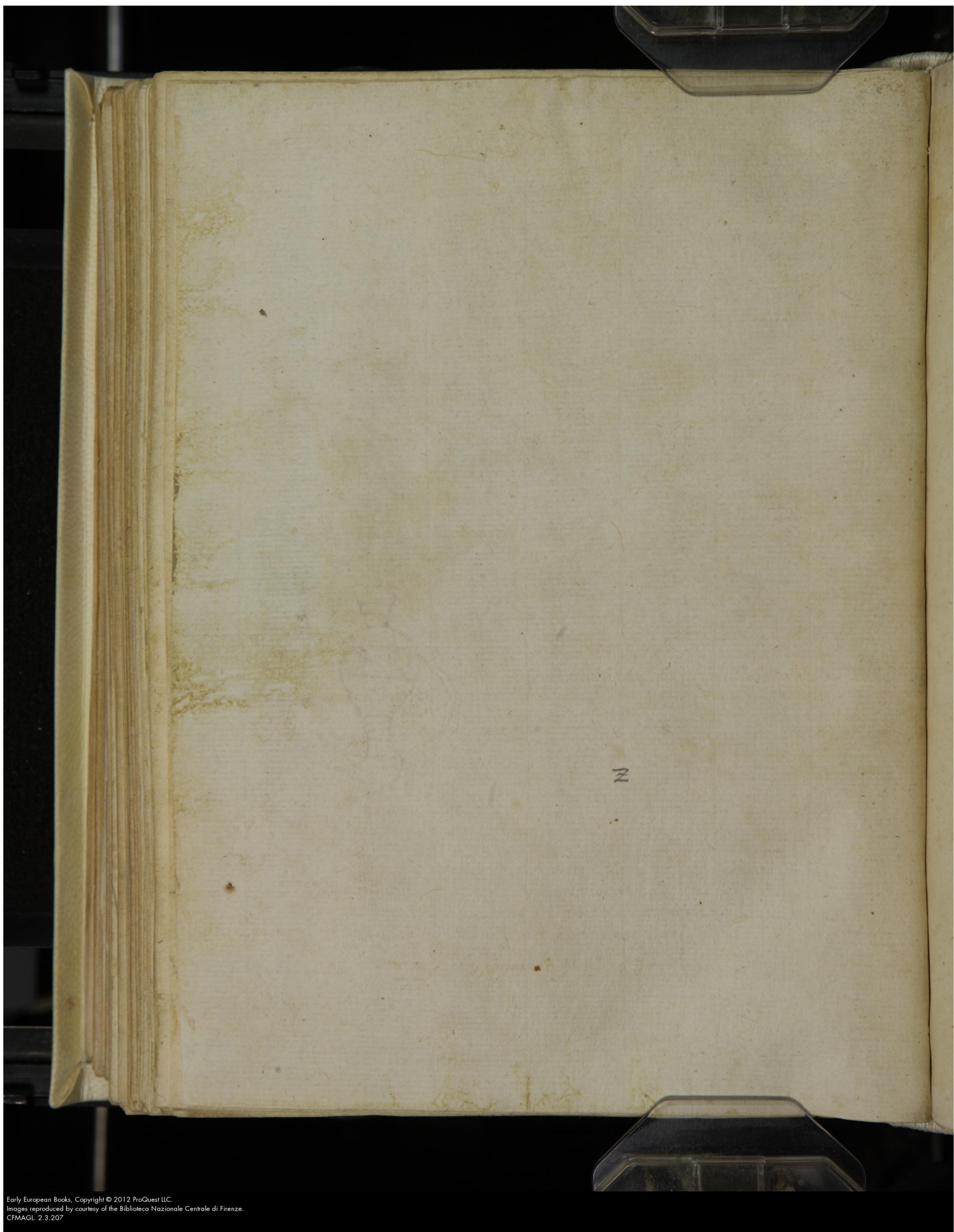

Ipſa refer: quo iuge animis incisa reuoluam.
Letum: Iudicium: Infernus: Cæleſtia regna.

Welck ſynſe, op dat ick myn, daer toe mach gaen begheuen?
Doodt: Oordeel: Helſche pyn: ende dat eeuwich leuen.

Dites moy ces Termes / Que ie puiſſe fermes / Au coeur les grauer.
La Mort: la Seance / Du Iuge, a ſentence / Le Ciel, et l'Enfer.

Z

debantur; quid de nobis dicturi sumus? quanto nos terrore & horrore mortis iudiciique recordatio afficere deberet? Nos, inquam, quorum & grauior culpa, & minor est pœnitētia: qui nec minimum habemus, quod cum eius sanctimonia, vitęque austeritate conferatur: qui, eheu! vt plurimū equo malæ nostræ naturæ & cupiditatis frena laxamus & concedimus; vt pro sua libertate & arbitrio, quocunque volet, euagetur & proruat.

C Certum est tamē, mortis diem taliter viuentes tam inopinatò comprehēsurum, ac si iudicis aut tortoris manus quempiam mox suspendendum arripiat, qui nihil minùs cogitans, plenis velis per suas voluptates ferebatur, affluens gaudiis. Quemadmodum etiam bos ad mactandum ductus, nihil minùs quàm ictum mallei imminētem exspectat, interim dum blanda voce & mollibus manibus demulcetur; immò & sertis floreis coronatus honoratur, vt victima nil miserātis Orci: ita & illis inopinata frons mortis malleo ferienda est, & mens improuida iudicij fulmine consternanda, quicunque antea horum meminisse noluerunt. Hoc ipsum nobis Christus ipse seriò inculcat: *Attendite, ne superueniat in vos repentè dies illa; tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.* Sedent autem super faciem terræ; qui super terram, & in rebus voluptatibusque terrenis quietem suam, solatium, & delectationem statuunt; cum ocio, securitate, sine metu, sine Nouissimorum memoria viuentes, nihilque cogitantes quid postea futurum sit; quorsúmve anima ipsorum deueniet. Aut si fortè aliquando per acrem conscientiæ remorsum, talium paruula eos tangit cogitatio; statim conantur expellere, data opera obliuisci student, & quæsita etiam aliunde occasione, detergere satagunt; & mox ad consuetas redeunt oblectationes, in quibus toti effusi sedent super faciem terræ, in conspectu hominum, à quorum laudibus, fauoribus, & consortio dependent.

Dies mortis sicut fur.

Bos ad victimam.

Luc. 21.

Super faciem terræ sedent qui?

Notatu dignum, quàm euidenter hoc in Martino Luthero demonstratum fuerit. Is, præterquam quòd hæreticæ prauitatis labe conspersus esset, & hæresium nostri temporis architectus; omni etiam vitiorum cœno erat perfusus. Itaque dum semel cum suis combibonibus egregiè genio indulgeret, (quod ei erat familiare) cogereturque saburræ leuandæ gratiâ è turba discedere; auditus est solus sub dio stans secum colloqui; & conscientia intus stimulante, sic se ipse compellare, ventriculū molli pulsitās manu: Martine, Martine: hîc quidem sat benè sic agitur: sed quid post hæc futurū est? ita ille. sed quid? ad socios rediens, antiquum obtinuit; & immemorem futurorum vitam viuens, condigna etiam, ac horribili morte extinctus est, vel à seipso, vel à dęmone noctu in lecto præfocatus. Ita, inquam, agitur cum talibus, qui vel Nouissimorum memoriam non habent, vel si quando

Martini Lutheri remorsus conscietię.

quando in mentem præter ſpem venerit, ilico explodunt; vt quæ inſanas illorum in hac vita voluptates impediat.

Ratio nominis Nouiſſimorũ.

Quatuor hæc Nouiſſima hominis appellãtur, quia homini ſub extremum vitæ, & finis loco contingunt. Si ita Nouiſſimum accipias, vt poſt illud nihil ſequatur amplius; vnicum cuique tale tantùm poteſt accidere: probis & electis videlicet æterna gloria, reprobis è contrà damnatio. Et tum mors atque iudicium, extrema ſeu nouiſſima certo tantùm reſpectu (quòd vitæ terminum concludant) erunt dicenda. Sed rectè, vt dixi, omnia quatuor Nouiſſima vocantur.

Mors, 1. *Horat. lib. 1. Epiſt.*

Mors quidem, quia vltima linea rerum eſt. Siue à lineis ordine ductis accepta ſimilitudine, quarum poſtremam mors occupet reliquaſque conterminet: ſiue à lineis quas pictor penicillo in tabula ducit, quarum vltima totum opus abſoluit. Morte enim & omnes actus noſtri vt lineæ variæ terminãtur, & picta totius vitæ tabula vltimo mortis tractu perficitur, atque extrema adhibetur manus; vt hîc nihil amplius reſtet faciendum patiendúmve.

Iudiciũ, 2. *Heb. 9.*

Sequitur deinde Iudicium, ſicut in XCIII. Capite audiuimus: *Statutum eſt hominibus ſemel mori: Poſt hoc autem iudicium.* Satim ſcilicet atque anima ex hoc fragili hoſpitiolo corporis emigrarit. Iudicium hoc particulare vocatur; quia de vnoquoq; fit in particulari, in hora mortis: & iuxta huius iudicij ſententiam definitiuam ſeu finalem, æternę vel beatitudinis vel damnationis acquirendæ ſententia, etiam in generali illo totius mundi iudicio ferenda eſt. D

Iudicium itaque tum hoc, tum alterum, vnum è quatuor Nouiſſimis appellatur; non quaſi nihil aliud poſt illud ſequatur; ſed quia finis quoque aliquis & terminus eſt, pręcedentia quaſi certo limite concludens. Sic namque ſententiæ prolatio nouiſſimum proceſſus eſt, litem terminans; poſt illam tamen ſequuntur adhuc quædam alia: pro illo nempe qui litem lucratus eſt, præter honorem, tranquilla inſuper fruitio iuris & rerum, pro quibus diſceptabatur: pro illo verò, qui cauſa cecidit, præter ignominiam, amiſſio præterea eorum in quæ ius prætendebat, & luctus, & gemitus.

Duo priora omnibus cõmunia.

Duo iſta Nouiſſima priora, Mors & Iudicium, omnibus ſunt tum bonis, tum malis communia. Moriendum eſt omnibus, & omnes coram Iudice manifeſtari oportet & iudicari; nemine, quantumuis ſancto, quantumuis malo, excepto. Sed poſt hæc duo, magna ſequitur ſequeſtratio, & diſtinctio bonorum à malis admiranda: quò & duo alia Nouiſſima ſpectãt. Poterunt hæc ſimilitudine prolata clariùs animaduerti, & menti profundiùs infigi. Omnes quotquot ſumus, boni & mali in hoc mundo, immò in hoc corpore, veluti in carcere, ob crimen rebellionis ac læſæ Maieſtatis Diuinæ, per peccati reatum morti obnoxij, vincti conſtrictique tenemur. Interim filius Dei, vt Regis filius,

Simile ab incarceratis, ad iudicem ductis.

filius, pacem nobis composuit, nosque Regi reconciliauit; ea lege, vt qui se secundùm media ab ipso in Ecclesia ordinata gratanter atque humiliter gereret, ei pax inita ad salutem vitamque proficeret: qui verò negligeret; irrita ei omnia & infecta fierent, & indignitatem suam morte & æternis suppliciis esset luiturus. Hic status est captiuorum; id est omnium nostrûm super terram viuentium, nemine secluso. Iam quatuor Nouissima ex ordine, similitudini cœptæ insistentes, ad rem applicemus. Per mortem, tanquam per portam carceris, omnibus est transeundum, vt iudicis imperio educti, ipsi sistantur examinandi & iudicandi. Mors igitur transitus est ex hoc mundo vel corpore, vt carcere, bonis & malis communis: sicuti è carcere per eandem portam educuntur vita donandi honorandique, & morte quoque afficiendi. Iam è carcere ad tribunal venitur, vbi sententia feretur. Hoc secundum Nouissimorum; Iudicium videlicet. Mors, porta.

Hucusque simul pari quasi passu gradiuntur & boni & mali: per ianuam carceris ambo; ambo ad Iudicium. At deinceps, pro sententiarum diuersitate, vnus suspenditur, vel ad aliud mortis genus abducitur; alter innocens declaratus absoluitur; & insuper honore & præmiis afficitur. Atque ita, iuxta sententiæ cuiusque tenorem, boni à malis separatur per Iudicium; & quique ad suum Nouissimum, extremumque Nouissimorum dimittuntur: boni, ad beatitudinem sempiternam; mali, ad combustionem inexstinguibilem. Quemadmodum in vita diuersas ambularunt vias, hi vitiorum, illi virtutum; ita tunc etiam contrarias planè in partes diuellentur; boni ad dextram Iudicis cum Angelis & Sanctis Dei; mali ad sinistram cum dæmonibus & damnatis collocandi. Beatitudo ęterna. 3. Damnatio ęterna. 4.

E

F

Vnusquisque igitur tria è quatuor Nouissimis habiturus est: neque plura, neque pauciora. Mortem & Iudicium boni æquè ac mali: & tum pro tertio, Infernum vel Cælum: neque alia datur ratio statuendi computandique. Quartum non est quod quis exspectet: quia quisquis post Iudicium pro tertio Nouissimorum Infernum adeptus fuerit; nil est quod ille vnquam Cæli nanciscendi spem sibi polliceatur. Sic qui pro tertio è quatuor cælestem fuerit gloriam consecutus; non est quod is metuat, se illo priuatum iri, & ad tartara vnquam amandandum. Sed tum ibi incipit, quod cuique in æternum est immutabiliter permansurum. Partitio Nouissimorum.

Heu, quàm longè tunc alij erunt cordis nostri cogitatus, quàm sunt modò! Diuersi magis, quàm quæ per somnium ab his quæ in rei veritate contingunt, siue bona, siue tristia. Erunt propterea tunc valdè in vsu hæ & huiusmodi exclamationes & lamenta: Hei mihi! vbi fui? quid egi? vbi fuere sensus cordis mei? Quomodo ita excæcatus fui? Quî fieri potest, vt hæc non aliter præuiderim? me miserum, insensatum, Vtilis meditatio.

tum, malesanum! quò me ipse demens perduxi! Iam satis recordor, mihi non semel prædictum fuisse; fore tam deploratæ vitæ tam deplorandum exitum. Angelum mei custodem me sat sæpè præmonuisse, meliora suggessisse. Conscientiam meam frequenter mihi scrupulum iniecisse, & in faciem restitisse; sed contemsi omnia; surda omnia aure pertransiui. Væ mihi, væ mihi, qui serò sapio! antea hæc omnia aliter expendisse oportebat; dum lamentis & præcibus locus fuit.

Sap. 5. Quòd hæc & similia damnandi vociferaturi sint, & talibus vanis clamoribus cõtestationibusq. aëra repleturi, satis clarè ex sacra Scriptura colligitur; quæ sic ipsorum lamenta describit: *Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis; dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: hi sunt, &c. Nos insensati! Ergo errauimus à via veritatis; & iustitiæ lumen non luxit nobis; & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis: & ambulauimus vias difficiles; viam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia? In malignitate nostra consumti sumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt.*

*Vtilissima Philosophia, hęc in animũ inducere. Prou. 30.

Non est itaque infirmæ sapientiæ, inter omnes orbis vniuersi scientias, quatuor Nouissimorum habere memoriã, & in illis philosophari. Vt propterea benè de his proferri possit illa Salomonis sententia: *Quatuor sunt minima terræ: & ipsa sunt sapientiora sapientibus.* Licet enim magna & maxima sint in se considerata, tamen si exiguam horum apud homines mundanos existimationem attendimus, minima quasi reputantur. Raro enim ista versantur in cordibus hominum: & rebus etiam minimis postponuntur. Sapientiora tamen sunt sapientibus, omnemq́ue excellunt mundanæ sapientiæ sublimitatem. Hinc non sine debita ratione antiqui olim Sapientiam in quadrato statuebant, quando illam in nymphæ modum effingebat: per quadratam sapientiæ basim, firmam & inconcussam eius sedem indicantes. Et sacri Ecclesiæ Doctores, quorum sapientia inclusi intus populi cõseruantur, & ab incursantibus hæreticorum procellis muniuntur, per quadrata ligna quæ ad Arcæ Noës fabricam parari Diuinum iussit Numen, significari dicuntur. Sapientia itaque summa est in quadrato hoc consistere: & sicut quadrum vtcumq; ceciderit, semper sibi simile est, ita horum assidua meditatione in moderata vitę ęquabilitate permanere: sicut de Anna matre Samuelis legimus: *Vultusq; illius non sunt ampliùs in diuersa mutati.* Et ait Apostolus: *Tantùm vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.*

1. Reg. 1. 2. Tess. 2.

Exod. 25. Ad hæc omnia, & ad assiduam in primis quatuor nouissimorũ memoriam nos admonet arca fœderis, quæ iussu diuinæ sapientiæ quatuor annulos in quatuor angulis habebat, quibus insertivectes auferri non poterãt, sed expresso Dei mandato in illis iubebantur permanere;

nere; vt semper ad illam humeris tollendam gestandamque parati reperirentur. Sic verus Christianus, arcæ viuæ præ se ferens imaginem, quatuor hisce annulis munitus esse debet, quò semper vt præsto ad omne Dei obsequium, siue sistat in viuis, seu pergat ad funus. Tantumque norit horum esse præsidium, vt omnis quoque generis machinamenta diaboli soluat atque confringat his præditus; si præsens eorum semper fuerit & efficax recordatio.

Videamus istud non obscurè per Zachariam Prophetam adumbratum; vbi sic ait; *Leuaui oculos meos, & vidi; & ecce quatuor cornua. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me; Quid sunt hæc? Et dixit ad me. Hæc sunt cornua quæ ventilauerunt Iudam, & Israel, & Ierusalem. Et ostendit mihi Dominus* QVATVOR FABROS. *Et dixi; Quid isti veniunt facere? Qui ait, dicens, Hæc sunt cornua quæ ventilauerūt Iudam per singulos viros, & nemo eorum leuauit caput suum: Et Venerunt isti deterrere ea, vt deiiciant cornua gentium*, &c. Quatuor itaq. nouissima vt quatuor fabri sunt malleis suis vim omnem hostilem demolientes. Zach. 2.

Quæ cùm ita se habeant, certo certius est; quisquis omnem suum cogitatum, sermones omnes & actus, & se pariter super curru Memoriæ collocat (qui quatuor Nouissimorum rotis super vitæ huius viam voluitur, & rectà ad vitam æternam fertur, equis duobus, bona inquam voluntate & bono conatu tractus) illum sub viæ huius finem vitæque exitum, se post tranquillam ac suauem eiusmodi vectationem ante ingressum cælestis patriæ reperturum: vbi cum ingēti gaudio de curru depositus, ad immensam gloriæ coronam admittetur; tanquam ad locum & honorem sibi debitum, & iam dudum præparatum: vbi creatorem & redemtorem suum, tantæque gratiæ largitorem Deum laudabit in sæcula sæculorum. Amen.

Oratio ad benè viuendum & moriendum.

PArum est admodum, incepisse; sed benè consummasse, meretur præmiū: Quocirca, Domine Iesu Christe, qui principium & finis es, da, quæso, sic omniumrerum finem semper recogitem; vt toto vitæ meæ curriculo ita me geram, sicut in nouissima hora à te reperiri desidero. Vt facto per tui timorem sapientiæ principio, & per amorem progressū; in tui dilectione consummer; & tandem in cælesti gloria cum omnibus Sanctis tuis nomen sanctum tuum in æternum glorificem. Amen.

Epilogus.

Chrysost. VM veritas, iuxta D. Chrysostomum, mater sit sanctitatis; quid restat, quando iam ex VERIDICO CHRISTIANO veritatem audiuimus, nisi vt illa cor nostrum possideat, foueatque, & vitæ sactimoniam in nobis gignat? Ista autem sunt, inquit D. Augustinus, quæ sanctitatis causa seruanda sunt: Pudicitia corporis, Castitas animæ, & Veritas doctrinæ. Quis verò nesciat, hæc in fidei sinceritate & vitæ morumque probitate consistere? Cùm igitur illa, quæ fidei sunt Christianæ, primùm hoc libro tractata sint; & deinde quæ ad rectam vitæ normam pertinent; reliquum est, vt fidei puritas ac constantia, vitæque rectitudo & sanctitas, magno studio conseruentur. Sic etenim per timorem Domini, vt veræ sapientiæ principium, ad amoris tandem perfectionem tendetur; quò & vitia vitentur, virtutesque exerceantur. Vt per carnis depressionem assurgat spiritus: per mundi contemtum cælum petatur; & spreto deuictoque animarum nostrarum hoste diabolo, soli Deo seruiamus: cui hîc adhæreamus per gratiam; & in altera vita per gloriam.

August.

Quia verò hæc omnia ab initio sapientiæ producta quatuor Nouissimorum limite terminauimus; ob id breui eorundem inculcatione opus vniuersum concludemus. Quocirca, vt principium cum fine feliciter connectamus, sicq. vitam nostram instituamus, vt per communem omnium terminum ad æternam vitam commigremus: imaginemur, quæso, ac si in conspectu Dei totiusque cælestis exercitus constituti, quatuor nobis Nouissima proponi videremus, darique nobis optionem eligendi ex his quæcunque nobis aliquando optemus euenire. Cogita igitur & expende tecum seriò; quænam horum eligeres? quæ verò reiiceres? Quantum ad mortem attinet; nemo mortalium (vti modò fusè docuimus) illam potest euadere, vt nec Iudicium. In hæc enim non cadit electio. Perrumpenda illa sunt, & transeunda, velimus, nolimus. Duo itaque alia supersunt; Infernus, & Cælestis gloria. Cui Paradisus obtigerit; nihil optabit aliud. Cui verò (prô dolor!) Gehenna pro sorte accidet; mutare non poterit. Quare, perpende quasi in Dei præsentia vtrum horum duorum esses electurus, adhuc integra re. Manifestum est; Cælestem eligeres beatitudinem. Ita nos ergo modò geramus; sicut tales decet qui id elegerint, eamque felicitatem sibi obtingere peroptant. Sic enim nobiscum inibitur ratio coram summo tribunali, ac si partem detestandam ęternæ damnationis libera elegissemus voluntate, si (quod auertat Deus) nobis ea contigerit. Et tum, etiam si omnes Sancti pro nobis supplices intercederent, respondebitur nobis, quod modò per Prophetam à

Spiritu

Spiritu sancto præmonemur: *Dilexit maledictionem, & veniet ei*. Et, *Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo*. Tantum (eheu!) elongabitur, tantumque chaos inter talem & beatorum sortem constitutum erit; vt nullum vnquam neque consilium, neq; remedium futurum sperandúmve sit, neque in cælo, neque in terra, guttam minimam solatij vel refrigerij obtinendi; quemadmodum Abraham diuiti epuloni miserandis modis æstuanti, flagranti, & flagitanti respõdebat. At verò, qui meliorem adeoque optimam elegerit partem, electus is etiam & preelectus erit à Domino; & sors Sanctorum non auferetur ab eo in æternum. Psal. 108.

Oratio.

O Benignißime & clementißime Domine Iesu Christe, qui temetipsum tam amanter in perditorum hominum manus tradidisti, vt pro nobis iudicareris, condemnareris, & morti turpißimæ Crucis tradereris: te per illibatam animæ tuæ puritatem & innocentiam, perq; immensum & immeritum sanctißimi tui corporis cruciatum & mortẽ humillimè deprecamur, vt gratiam nobis donare digneris; quò tempestiuè videamus, quæ nobis deuitanda, quæq; facienda sint, vt Diuinæ tuæ Maiestati placeamus; & pariter voluntatem ac robur, vt eadem rectè & constanter opere compleamus: vt post bonam, sanctam, ac laudabilem vitam, per Mortem & Iudicium transeuntes, ab ingressu Gehennæ protecti, per gratiam tuam ad æternam Vitam peruenire mereamur. Amen.

TOLLE, LEGE:
TOLLE, LEGE.

ARRIPVI, APERVI, LEGI
IN SILENTIO CAPITVLVM,
QVO PRIMVM CONIECTI
SVNT
OCVLI MEI.

D. AVGVSTINVS,
Confess. lib. VIII. Cap. XII.

ORBITA PROBITATIS
AD CHRISTI IMITATIONEM VERIDICO CHRISTIANO SVBSERVIENS.

QVOCVNQVE IBAT SPIRITVS,
ILLVC, EVNTE SPIRITV,
ET ROTÆ PARITER ELEVABANTVR,
SEQVENTES EVM.
SPIRITVS ENIM VITÆ ERAT IN ROTIS.

CVM EVNTIBVS IBANT,
ET CVM STANTIBVS STABANT,
ET CVM ELEVATIS A TERRA,
PARITER ELEVABANTVR ET ROTÆ,
SEQVENTES EA.
QVIA,
SPIRITVS VITÆ ERAT IN ROTIS.

Ezech. Cap. I.

ORBITA PROBITATIS, AD CHRISTI IMITATIONEM VERIDICO CHRISTIANO SVBSERVIENS.

Cum refutatione superstitiosi cuiusque atque inepti oblectamenti.

Procemium.

QVEMADMODVM præcellens aliquis pictor, omni sua industria ad viuum conatur exprimere, quod sibi ex arte imitandum præsumserit; ita illa homini Christiano incumbit cura, vt Christum Saluatorem nostrum in vita sanctáq; conuersatione imitetur, & in se ad viuum quasi delineatum exhibeat: iuxta nominis sui susceptique operis exigentiam. Hoc enim est adniti, donec in ipso formetur Christus; vt loquitur Apostolus: & veluti in expositione decimæquintæ Interrogationis Responsionisque VERIDICI nostri hucusque depinximus. Hoc & imago præsenti tractatui præfixa commonstrat; in qua ex decem pictoribus vix vnus tandem prototypon ad Christi imitationem assequitur. *Gal. 4.*

Ad hanc autem concinniùs peragendam, iuuat quidquid homini Christiano ad benè beateque viuendum adminiculo est, & calcaris loco seruit: quo ita tandem in omni virtutum genere proficiat, vt Christum veluti prototypon suum in se ipse velut in tabula repræsentet. Et, quemadmodum iam dictus VERIDICVS, cum iconibus, earumque interpretationibus, eum in finem Lectori Christiano proponitur; ita eodem collimat, & quasi PROBITATIS quædam ORBITA, rectà ducit sequentis Rotulę vsus ac praxis, cum hac eiusdem elucidatione.

CAP. I.

Quæ sit primaria huius Tractatus intentio.

SCOPVS huius excogitati conceptus eſt, vt qui vel ſeriæ lectionis, vel grauiorum occupationum pertæſi, delicium potiùs aliquod, quàm ſolidiorem cibum, orexi proſtrata deſiderant; iucundo modo certoque oblectamento ad lectionem huius illiúſve Capitis, prout ſors feret, alliciantur: ipſiſque certa in manus ratio detur, qua per modum recreationis, vtilisque atque honeſtæ voluptatis, anſam in melius proficiendi habeant. Sic enim fiet, vt ſuaui quaſi funiculo, ad veram debitamque Chriſti imitationem adducantur: qua in ſe ſuisque moribus, abſolutiſſimum illud omnium virtutum ſummæque perfectionis exemplar, quantum humanæ fragilitati conceſſum eſt, ad viuum effingant exprimantque. Turpe enim eſt, & artificis nomine indignum, ſi nihil quod artis ſuæ ſit, calleat: pictorque pro Chriſti Seruatoris effigie, neſcio quid monſtri potiùs in tabula ſua, & Chriſtianus in vita ſua, conficiat referatque.

CAP. II.

Confutatur Liber Fortunæ ſuperſtitioſus.

VERVM enimuerò, quis ſatis deploret deteſtandum quorundam ſtudium, qui præterquam quòd humana imbecillitas ſua ſponte in omne malum procliuis eſt, oleum camino addentes, neſcio quas effingunt artes, vt pronæ propenſioni fomenta ſubiiciant? Quid enim hoc aliud eſt, quàm nutantes labantesque ad præcipitium certamque perniciem impellere? & ad infernum proruentibus calcar ſubdere?

Eiuſmodi farinæ & ferraginis eſt, inter mille, infelix ille infortunatusque *Fortunæ Liber*; quem Teutonicè, **T'huys der Fortuynen**, hoc eſt, *Fortunæ domum*, appellant. Qui lepido quodam quærendi, inueſtigandi, legendique ſtudio quod præſcribit, partim manifeſta notaque facere videtur,

quæ

quę cuiquam acciderint, vel eidem fortè sunt futura: partim etiam ex incertis fallacibusque quibusdam ortus nataliumque indiciis ac signis, vnicuique suam, vt aiunt, fortunam infortuniúmve præsagire & pręnunciare videtur: ad talia se præsumtuosè efferendo, quæ soli diuinæ prouidentiæ manifesta esse cognoscuntur.

Et quantumlibet tam fastuosi vanique libri auctor, sub initium profiteri videtur, excogitatam traditamque tantùm esse hanc agendi rationem, ad melancholiæ humores dissipandos, arcendumque tædium; & ad otiosas ineptasque confabulationes impediendas: Et tametsi, vt inquit, res ita interdum eueniat, prout in tali ludicro vaticinio sortilegioque præsagitur; certo scilicet Planetarum influxu (qui homini inclinationem quidem aliquam, nullam verò necessitatem ingenerat) secretò id operante: non tamen propterea illud omnino ita credendum, neque tali euentui firmam fidem adhibendam: quantumlibet, inquam, ita ipse auctor sincerè præcauere, prudenterque præfari videtur, Lectoremque religiosè præmonere: non solùm tamen eidem apertè concedit, aliqualem talibus fidem tribui posse, (modò non indubitatam ac firmam) verùm etiam manifestè, suæ protestationis oblitus, subinde seriò sic augurata propinat; & ad apertam superstitionem, vana vaticinia, & profana eiusmodi infandaque facinora viam sternit, ostiumque patefacit euidentissimum.

Hinc fit, vt quotidianâ experientiâ (quod deplorandum est) discamus, non solùm quamplurimos ignarę sortis homines, per imprudentiam in istiusmodi errores prolabi, vt vel præterita, vel præsentia, futuráve abstrusa scrutari præsumant; verùm etiam multos diabolicis his fascinis obstrictos, iam dicto Fortunæ, nataliúmve, seu genethliaco libro audere vti, vt curiosis, fantasticis, fanaticisque hominibus ventura ipsis certò prænuncient: quod scelus honesto palliantes velamine, vocant, Suam alicui legere genealogiam, vel Natalitia profiteri.

CAP. III.

Per illicita oblectamenta non tollitur, sed crescit potius animorum ærumna.

HIc est, ecce, lepidus ille liber, melancholiæ arcendæ peridoneus; quò potiùs incauti ac miseri homines (quando res sinistro illis auspicio cadit; aliaque quam optent, eis ex pestilentis illius libri dictantur oraculo) planè emotæ mentis fiant, & spei prorsus desperatæ: vt iam deinceps sciētes volentesque id quæritent & sectentur, quod infortunatus ille Fortunæ liber, seu genialium dictatura temerè admurmurauit: quod aliàs nunquā toto suæ vitæ curriculo, vel per somnium cogitassent. Vnde fit, vt iste laqueo sibi infelix præcludat guttura, ille se aquis præfocet, alius se in ignem coniiciat; alius verò, iuxta illam naturę suę sibi iam recèns sic incantatam pronitatem, talia, seu furti, seu cædium, seu stuprorum, & id genus facinora insanus pepetret; quę illum ad infamem & quasi vaticinatam ipsi mortem adigant. Aliqui verò (quibus sors vtcunque benignior cecidit) vel longa tabe se conficientes, vel graui melancholia pressi, vel aliàs desperabundi, vitam trahant mille mortibus miseriorem.

Hęc est, inquam, iucunda illa animorum oblectatio, quam specioso velo prætendebat auctor. Hæc illa, vt aiebat, inuenta dexteritas, & percommoda ratio, ad fabulas futilesque collocutiones impediendas: & interim efficit, vt quis vulgi fiat fabula, & miserandum toti mundo spectaculum. Vt omittam, me ignorare, an vsquam vnquam, toto terrarum orbe, tam ineptæ, tam indecentes, tamque perniciosæ haberi queant confabulationes, quæ his tam insulsis, infamibus, pestilentibusque dictis, effictisque dicteriis meritò debeant impediri: nisi fortè, quemadmodum vnum malum, alio simili, & vt plurimùm maiori malo malè corrigitur; quod malesani hominis, immò maligni spiritus consilium est; sub specie mali alicuius prohibendi, perniciosius aliud malum intrudere.

Quæ

Quę vnquam queant fœdiora, perniciosiora, magisque infamia proferri colloquia, quæ & castas aures magis offendant, & pura pectora grauiùs saucient, quàm quæ singulis ferme vicibus, singulis quibusque sortitionibus, pagellis, & responsis, in libro illo Fortunę obtruduntur? Omnia lurconum, lenonum, meretricularum, & impurissimorum quorumlibet parasitorum turpiloquia, & fęculenta dicta auribus ingerit. Adstantium atque audientium facies, & eius præsertim, cui sua (sic enim loquuntur) Fortuna prælegitur, ita rubore suffundit, vt non solùm inde confusus abscedat, sed etiam aliquando toto vitæ suæ tempore quasi infamis & notatus habeatur.

Quis pudoris honestatisque iacturam expendat, (vt animæ labem taceam, quæ inde contrahitur) quando in probos iuuenes, castasque virgines, infortunata eiusmodi pronunciantur auspicia? Ludus enim iste nunquam satis deplorandus, tædij vt aiunt fallendi gratiâ, vt plurimùm inter adolescentiores exercetur: dum ille qualem vxorem, qualémve sit in sæculo Fortunam habiturus; illa qualem maritum, quótve sit ploles habitura, quídve ceterum ipsi sit sors latura, tali indagine perscrutatur.

Hæc est, iterùm dico, illa tam solerter, vt ipsis apparet, excogitata fallendi tædij temporisque ratio: quasi verò Christiani non sit hominis, solicitè attendere, ne vel momentum tam pretiosi temporis absque fructu depereat, potiùs, quàm vt quæsitis mille fallendi negligendique modis, illud ita dilapidetur perdaturque. Veruntamen, si concedere id opus est, vt interdum quis tædij fastidiique tollendi gratiâ se oblectet recreétve; an ergo non est inuenire modum, quo se honestè, licitè, quin & vtiliter reficiat aliquis tollátve tædium, aut à seriis (vt remisso neruo arcum) animum relaxet; nisi obscœna, infanda, & in Deũ blasphema ex Auerni cœno media hauriat, seséque deplorandis illis modis oblectet, quibus & Angelos contristet, & exhilaret dæmonas?

Cap. IV.

Exploditur alius libellus, Ludus Fortunæ nuncupatus; cum omni noxiæ lectionis oblectamento.

Ivxta hanc tam infauſtam malè fortunatæ Fortunæ domum, velut omnium obſcœnitatum infamem officinam, iure optimo veluti condignum vicinum, libellum illum paruulum facetum collocabimus, qui Teutonum lingua, **Het spel van auonturen** inſcribitur: hoc eſt, *Ludus fortuitorum euentuum*: æquè *Ludum Fortunæ* dixeris. Qui tametſi nihil (vt priores illi) ſuperſtitioſum continet, nullúmve hic videatur eius generis ſubeſſe periculum; tot tamen tamque turpis notæ, verſis ſingulis ferè pagellis, continet impura dicteria, ſalesque tam ſalaces; vt mirum ſit, tam puſillum codicillum, vt qui pugillo concludi queat, tantam rerum fœdarum farraginem poſſe complecti: adeò, vt fœdus hic lenociniorum fœtus, tam fœcundo fœculentoque geſtatus vtero, ſuo toto, ac matre ipſa, maior appareat.

Ea autem eſt huius à diabolo mille-artifice inuenta ludi oblectatio, vt ferè ſemper ſortientis audientisque pudore ſuffundat faciem, exiſtimationi eius inurat notam, atque animam vulneret: & ita quaſi triplici Ioab lancea conficiat infelicem: dum præter plena turpitudinum plauſtra, vel de amplexibus, vel de geſtando vtero, vel de prole habenda, aut etiam ſecretò habita, voculas accinit.

Eiuſmodi habendi ſunt omnes illi ad laſciuiam libidinemque concitandam, ad turpis amoris ignes ſubiiciendos & obſcœna quæque capeſſenda conſcripti confictique libri: qui vt noctuque diuque iuniorum manibus teruntur, ita incredibile eſt, quantam tenerioribus illis animis prætextu iucundæ oblectationis ingerant ſtragem. Ito itaque, & te perde prudens volensque, cum talibus oblectamentis: quæ omnia Vulcano potiùs ſint immolanda, quàm in manus vnquam veniant hominum.

Cap.

Cap. v.

Orbitæ probitatis *commendatur vtilitas.*

Qvocirca, vt indecentes, impudicos, perniciosósque illos Sortium, Natalium, Casuumque euenturorum ludos,& fœda nociuaque omnia eiusmodi oblectamenta, meliori honestiorique exercitio excludamus,& (quod quidem in nobis est) exterminemus; vel saltem, cui sua salus cordi erit, oblatis ei salubrioribus, occasionem demus istiusmodi vanitatem, superstitionem, & noxiam oblectationem repudiandi; visum fuit, sub finem Veridici nostri Cristiani, honestum alium, iucundum, atque vtilem oblectamenti modum adiicere: per quem, omnem decentiam, probitatem, ac pietatem, cum quadam animi voluptate, & vt dicitur, ludendo addiscere liceat.

Non id quidem, vt quis per propositam inuestigationem, inuentionem, lectionémve eorum quæ obtigerint, præteriti alicuius, præsentis, vel futuri secreti nodum sibi solui, vel præsagiri quidpiam arbitretur: sed tantùm, vt occasione eiusmodi scrutinij & lectionis, ansam aliquam per interiorem animi motionem arripiat, ad meliùs quod sui nominis & officij ratio postulat peragendum: vocationemque veri Christiani perfectiùs exequendam. Quò sic, & vitia vehementiùs detestetur, & in ardentiorem virtutum amorem rapiatur. Sicque exactior Christi imitator, & tabulæ in anima Christiana depingendæ Apelles existat: quemadmodum etiam ad hoc meritò ansam captamus ex omnibus, quæ audimus, videmus, cogitamus, agimus, & patimur. Sic enim omnia cooperantur in bonum, ei qui omnium, ad salutis suæ scopum collineando, habet rationem.

Quis, quæso, improbet, immò quis non summoperè collaudet; si quis ita in concionibus audienda vel audita ad se rapiat, (dum præcipuè cor sibi tangi sentiscit) ac si speciatim sibi à Deo dicta forent, ac cælitus denunciata? Ita egit sanctus Franciscus, dum ex Euangelio hæc verba in templo pro-

nunciari

Matth. 10. nunciari audiuit: *Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in Zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta*, &c. sibi eam regulam seruandam proposuit; tanquam à Deo taliter promulgatam.

Sic & de sancto Antonio legimus; qui cùm ingressus Ecclesiam, ex Euangelio audiuisset: *Si vis perfectus esse; vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus*: tanquam ea sibi dicta essent (inquit D. Athanasius) sic Christo Domino obtemperandum existimauit.

Matth.19.

Athanas. in vita S. Anton.

Cap. VI.

Quid Clodouæo expeditionem in hæreticos paranti diuinitus euenerit.

Evm ferè in modum Clodouæus, primus Galliarum rex Christianus, signum sibi in bonum, quasi à Deo datum & optatum accepit, illudque secutus est confidenter. Cùm enim Arrianos ex Gallia profligaturus exercitum comparasset; nuncios ad beati Martini Basilicam direxit, dicens: Ite, & forsitan aliquod Victoriæ auspicium ab æde sancta suscipietis. Tunc datis muneribus, quæ loco sancto exhiberent, ait: Si tu, Domine, adiutor mihi es; & gentem hanc incredulam, semperque æmulam tibi, meis manibus tradere decreuisti, in ingressu Basilicæ S. Martini dignare propitius reuelare: vt cognoscam, quia propitius dignaberis esse famulo tuo.

Greg. Turonens. li. 2. cap. 37. Hist. Franc.

Maturantibus autem pueris, & ad locum accedentibus, iuxta imperium Regis, dum sanctam ingrederentur basilicam, hanc antiphonam, ex improuiso, primicerius qui erat incepit: *Præcinxisti me, Domine, virtute ad bellum: supplantasti insurgentes in me subtus me; & inimicos meos dedisti mihi dorsum: & odientes me disperdidisti.* Quod satellites audientes, & Domino gratias agentes, & vota beato Confessori promittentes, læti nunciauerunt Regi. Hoc signo gauisus fretusque Clodouæus, victoriâ, Deo cælitus admirabiliter adiuuante, potitus est.

Psal. 17.

CAP. VII.

Quid matri sanctæ Luciæ ex Euangelij verbis salutari prouenerit omine.

LEGIMVS quoque quomodo S. Lucia ad sepulchrum sanctæ Agathę cum sua matre orans, vt eidem fluxu sanguinis laboranti, beatæ Agathę intercessione sanitatem impetraret; cùm ex Euangelio recitari audiret, quo pacto mulier illa simili laborans morbo, tactu fimbrię vestimenti Christi sanata fuisset; matrem suam, verborum illorum occasione, adhortata est, vt sepulcrum S. Agathæ, loco fimbriæ Christi, contingeret firmiterq́ue confideret, se meritis & interuentu sanctę martyris sponsęq́. Christi, optatam sanitatem consecuturam; quemadmodum fides illius hęmorrhoissæ eam testante Domino saluam fecerat: quod vbi fecit, mali omnis molestiam à se fugauit, & curata est.

CAP. VIII.

De consilio vel consolatione, ex pij libri apertione & inspectione piè requirendis.

QVIS etiam iustè vitio verterit, si quis, vel in pusillanimitate spiritus & tempestate, vel in mœsti, aridi, desolatiq́ue animi grauedine, aut graui tentatione, siue etiam boni alicuius motus interioris excitandi studio librum aliquem (pium tamen) arripiat, apperiensq́ue attendat, quid sibi primùm ante oculos obiectum fuerit: idq́ue legens, occasionem inde vel solatij, vel consilij, vel melioris propositi instinctum eliciat? Scio istud à plurimis ita piè vtiliterq́ue aliquando fuisse vsurpatum, & etiamnum vsurpari. Non quidem ei rei ita inhærendo, perinde ac si necessariò ita fieri oporteat; sitq́; certum cęlitus datum oraculum; sed solum, in quantum, Deo ita benè disponente, atque omnia & omina dirigente, vtile atque commodum esse percipitur, ad turbidiorem animum tranquillandum, ad nutantem confirmãdum,

tristem consolandum; tenebrasq. rei fortè propositæ offusas discutiendum: & ad omnium conditorem Deum puriùs alacriusque accedendum, serioque ad cor conuertendum.

Cap. IX.

Admiranda D. Augustini conuersio, per libri sacri aperitionem.

NON multum dissimili modo placuit diuinæ prouidentiæ lucidam illam gemmam, sanctum, inquam, Augustinum, ex hæresos tenebris, cœnosoque vitiorum lacu eripere, & Ecclesiæ sponsę suæ micanti coronæ inserere. Nam, cùm iam quasi inops omnis esset consilij, nesciretque quò se verteret, tali tandem ratione conuersus est. Sed ipsum id narrantem audiamus. Quamdiu (inquit) quamdiu cras & cras? Quare non modò? quare non hac hora finis turpitudinis meæ? Dicebam hæc; & flebam amarissima contritione cordis mei. Et ecce; audio vocem de vicina domo, cum cantu dicentis, & crebrò repetentis, quasi pueri an puellæ nescio: TOLLE, LEGE: TOLLE, LEGE. Statimque mutato vultu intentissimus cogitare cœpi, vtrúmnā solerent pueri, in aliquo genere ludendi, cantare tale aliquid: nec occurrebat omnino, audiuisse me vspiam. Repressoq. impetu lacrymarum, surrexi, nihil aliud interpretans diuinitus mihi iuberi, nisi vt aperirem codicem & legerem, quod primum Capitulum inuenissem. Audieram enim de Antonio, quòd ex Euangelica lectione, cui fortè superuenerat, admonitus fuerit, tanquam sibi diceretur quod legebatur: *Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus; & habebis thesaurum in cælis: & veni sequere me*: & tali oraculo confestim ad te, Domine, esse conuersum. Itaque concitus redij ad eum locum, vbi sedebat Alipius: ibi enim posueram codicem Apostolicum, quando surrexeram. ARRIPVI, APERVI, ET LEGI in silentio Capitulum, quò primùm coniecti sunt oculi mei: *Non in comessationibus & ebrietatibus; nō in cubilibus & impudicitiis; non in contentione & æmulatione:*

Augustin. lib. Confess. 8. cap 12.

Matth. 19.

Rom. 13.

latione: sed induimini Iesum Christum: & carnis prouidentiam non feceritis in concupiscentiis.

Nec vltrà volui legere: nec opus erat. Statim quippe, cum fine huiusce sententiæ, quasi luce sinceritatis infusa cordi meo, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt. Tum, interiecto aut digito, aut nescio quo alio signo, codicem clausi: & tranquillo iam vultu indicaui Alipio. At ille, quid in se ageretur, quod ego nesciebam, sic indicauit: Petit videre quid legissem. Ostendi, & attendit etiam vltrà quàm ego legeram, & ignorabam quid sequeretur. Sequebatur verò: *Infirmum autem in fide assumite.* Quod ille ad se retulit, mihique aperuit: & tali admonitione firmatus est. Hactenus ipse Augustinus. Ecce admirandam tanti viri conuersionem, & Alipii in bono proposito confirmationem tali profectam oraculo, & modo legendi primum quod se aperto libro vultui inspectantis obiiceret. *Rom. 14.*

CAP. X.

Conuersio duorum Curialium stupenda, libro vitæ S. Antonij inspecto.

QVIDNI his stupendam Curialium illorum conuersionem annectamus, quæ occasione libri vitę S. Antonij (in casa quadam, quam quidam monachi incolebant) inspecti & delibati feliciter accidit? Quia igitur tam conformis est iste euentus, ei quem hoc nostro studio intendimus, omnibusque ista lecturis optamus; etiam eiusdem D. Augustini verbis eum proponemus. Sic enim ipse infert, de Potitiano sibi & Alipio quod recèns acciderat, narrante. Pertendebat, inquit, ille & loquebatur adhuc; & nos intenti tacebamus. Vnde incidit, vt diceret; nescio quando, se & tres alios contubernales suos, nimirum apud Treuiros, cùm Imperator pomeridiano Circensium spectaculo teneretur, exisse deambulatum in hortos muris contiguos. Atque illic, vt fortè combinati spatiabantur, vnum secum seorsum, & alios duos itidem seorsum, pariterq. digressos. Sed illos vagabun- *August. Conf. lib. 8. cap. 6.*

dos irruiſſe in quandam caſam, vbi habitabant quidam ſerui tui, Deus, ſpiritu pauperes; qualium eſt Regnum cælorum. Et inueniſſe ibi codicem in quo ſcripta erat vita Antonij; quam legere cœpit vnus eorum: *Et mirari, & accendi; & inter legendum meditari arripere talem vitam*: & relicta militia ſæculari ſeruire tibi: erat autem ex eis quos dicunt Agentes in rebus. Tunc ſubitò repletus amore ſancto & ſobrio pudore, iratus ita ſibi, coniecit oculos in amicum, & ait illi: Dic, quæſo te, omnibus iſtis laboribus noſtris quò ambimus peruenire? Quid quærimus? cuius rei cauſa militamus? maiórne eſſe poterit ſpes noſtra in palatio, quàm vt amici Imperatoris ſimus? Et ibi quid non fragile, plenumque periculis? Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? Et quamdiu iſtud erit? Amicus autem Dei, ſi voluero, Ecce nunc fio.

Dixit hoc, & turbidus *parturitione nouæ vitæ*, reddidit oculos paginis. *Et legebat, & mutabatur intus*, vbi tu Domine videbas. Et exuebatur mundo mens eius; vt mox aparuit. Namque dum legit, & voluit fluctus cordis ſui, infremuit aliquando, & diſcreuit decreuitque meliora: iam iamque tuus, ait amico ſuo: Ego iam abrupi me ab illa ſpe noſtra: & Deo ſeruire ſtatui: & hoc ex hac hora, in hoc loco aggredior. Te ſi piget imitari, noli aduerſari. Reſpondit ille, adhærere ſe ſocio tantæ mercedis tantæque militiæ. Et ambo iam tui ædificabant turrim, ſumtu idoneo reliquendi omnia, & ſequendi te.

Tum Potitianus, & qui cum eo per alias horti partes deambulabant, quærentes eos, deuenerunt in eundem locum: & inuenientes, admonuerunt vt redirent, quoniam declinaſſet dies. At illi, narrato placito & propoſito ſuo, quoque modo in eis talis voluntas orta eſſet atque firmata, petiuerunt, ne ſibi moleſti eſſent, ſi adiungi recuſarent. Iſti autem nihilo mutati à priſtinis, fleuerunt ſe tamen, vt dicebat, atque illis piè congratulati ſunt, & commendauerunt ſe orationibus eorum: & trahentes cor in terram, abierunt in palatium: illi autem affigentes cor cælo, manſerunt in caſa. Et ambo habebãt ſponſas. Quæ poſteaquam hoc audiuerunt, dicauerunt etiam

ipſæ

ipsæ virginitatem tibi. Hucusque D. Augustinus, de horum conuersione, quæ & eius conuersionis pars magna fuit.

CAP. XI.

Inopinata Aethiophis inalbatio, lectionis occasione.

SIC ferè & Æthiops, Eunuchus Candacis reginæ, fidelis effectus est, occasione scilicet Scripturæ sacræ quam fortè legebat: & cui Philippus diaconus, à Deo missus, opportunus interpres superuenit. Sic narratur in Actis Apostolorum: *Ecce, vir Aethiops, eunuchus potens Candacis Reginæ Aethiopum, qui erat super omnes gazas eius, venerat adorare in Hierusalem: & reuertebatur sedens super currum suum; legensq́ Esaiam prophetam. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede & adiunge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus, audiuit eum legentem Esaiam Prophetam, & dixit: Putásne intelligis, quæ legis? Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogauitq́ Philippum, vt ascenderet, & sederet secum. Locus autem Scripturæ quam legebat, erat hic: Tanquam ouis ad occisionem ductus est,* &c. *Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens à Scriptura ista, euangelizauit illi Iesum. Et dum irent per viam, venerunt ad quandam aquã: & ait Eunchus; Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currum: & descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum. Ibat autem per viam suam gaudens.* Ecce, occasione fortuitæ & incertę lectionis, Deo ita tamen dirigente, illuminatus, conuersus, & baptizatus est; & Æthiops mutauit pellem suam.

Act. 8.

Isaie. 53.

CAP. XII.

Mirabilis circa S. Ephræm euentus, iuxta præceptum animo votum.

VALDE congruum iam dictis exemplum est & illud, quod de sancto Ehręm refertur. Cùm enim aliquando, singulari

gulari quodam instinctu, ad pietatem maiorem, sublimioremque vitæ sanctæ Philosophiam complectendam moueretur; eoque studio Edessam tenderet; sic secum dixit, Deumque precatus est in hunc modum: Iesu Christe, omnium Domine, concede vt ego Edessam ciuitatem ingrediens, in talem virum statim incidam, qui sit idoneus ad disserendum mecum de ijs quæ ad animæ ædificationem pertineant & vtilitatem. Cùm sic orasset, atque ad portam ciuitatis peruenisset, cœpit cogitabundus secum attento solicitoq; animo expendere, quomodo virum illum optatum accederet; & quænam ex illo ad maiorem vtilitatem vitæq́ perfectionem esset interrogaturus. Dumque sic cogitabundus incederet; ecce tibi mulier quædam leuicula & meretrix, in ipso portæ introitu, sancto Ephræm facta est obuiam. Cumque defixis in eam oculis, quasi emotæ mentis, subsisteret; & tristis perturbatoque animo torqueretur, quòd non vt precatus fuerat, sed contrarium potiùs votis ipsius accidisset; cœpit & illa eum sic stantem acerrimo obtutu contemplari. Postquam verò sic diu se inuicem adspexissent, volens eam pudore afficere, & ad verecundiam, quæ mulieribus conuenit, adducere magnus Ephræm: Quid verò (inquit) non erubescis mulier, tam fixis oculis nos intuens? Illa autem: Mihi, inquit, conuenit te sic adspicere: ex te enim sumta sum, & tuo latere. Te verò, non nos sed terram potiùs oportet aspicere, ex qua ipse sumtus es; & in quam rursus reuerteris. Hæc cùm audijsset Ephræm, præter omnem expectationem, & mulieri fassus est, magnas se habere gratias, propter eam quam ab ipsa acceperat vtilitatem. Et Deo acri emisit studio gratiarum actiones; qui per ea, quæ pręter spem accidunt, ea sępè potest facere, quę ipsam spem superant.

Ex Metaphrast. Surius tom. 1. Febr. 1.

CAP. XIII.

Exemplo serui Abrahæ idem ostenditur.

NON absimilis est iste euentus illi à Deo exoptato & prosperè directo, quem sibi Abrahę seruus pręfigebat, dum Isaac filio Domini sui vxorem esset quęsiturus: sic inquiens

secum,

ſecum, & Deum deprecans: *Domine, Deus domini mei* Geneſ.24.
Abraham, occurre, obſecro, mihi hodie: & fac miſericordiam cum domino meo Abraham. Ecce ego ſto prope fontem aquæ, & filiæ habitatorum huius ciuitatis egredientur ad hauriendam aquam. Igitur, puella cui ego dixero; Inclina hydriam tuã, & bibam: & illa reſponderit: Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipſa eſt, quam præparaſti ſeruo tuo Iſaac; & per hoc intelligam, quòd feceris miſericordiam cum domino meo. Necdum intra ſe verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur, habens hydriam in ſcapula ſua: puella decora nimis, virgoq́; pulcherrima, & incognita viro: deſcenderat autem ad fontem, & impleuerat hydriam, ac reuertebatur. Occurritq́; *ei ſeruus, & ait: Pauxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua. Quæ reſpondit: Bibe domine mi. Celeriterq́; depoſuit hydriam ſuper vlnam ſuam, & dedit ei potum. Cumque ille bibiſſet; adiecit: Quin & Camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant. Effundénsq́; hydriam in canalibus, recurrit ad puteum, vt hauriret aquam: hauſtam omnibus camelis dedit. Ipſe autem contemplabatur eam tacitus, ſcire volens, vtrum proſperum iter ſuum feciſſet Deus, an non.*

En, quemadmodum admirabili Dei prouidentia, & votum ipſius Abrahę adimpletum ſit, & quam ſibi ſeruus eius pręſtituerat rata conditio. Dixerat ei ſiquidem Abraham: *Dominus in cuius conſpectu ambulo, mittet angelum ſuum tecum, & diriget viam tuam.* Serui verò præſumtam eligendæ & à Deo dandæ vxoris conditionem audiuimus adimpletam.

CAP. XIV.

Exemplum Chriſti, librum repentè aperientis & legentis.

AFFINE etiam ſatis eſt vſui modoque nobis propoſito, illud quod de ipſomet Domino noſtro legimus, de quo ſic D Lucas: *Venit Ieſus Nazareth, vbi erat nutritus: & in-* Luc.4.
trauit ſecundùm conſuetudinem ſuam die Sabbathi in Synagogam: & ſurrexit legere. Et traditus eſt illi liber Eſaiæ Prophetæ.

Isaiæ..62 *phetæ. Et* VT REVOLVIT LIBRVM, INVENIT LOCVM, *vbi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: Euangelizare pauperibus misit me. Et cùm plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Et omniũ in Synagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris.* De ipsomet namque Christo agebat illa Prophetæ sententia, in quam aperto primùm codice, tam opportunè inciderat, ipso tacitè id ita disponente, & ad præstitutum scopum dirigente.

CAP. XV.

Benè ominata S. Martini electio, per fortuitam Psalmi octaui lectionem.

QVIS dubitet, quin ipse idem Dominus noster diuinæ suæ prouidentiæ ductu, tam appositè, in diui Martini Turonensis Episcopi fausta inauguratione, versum illum legi quasi casu curauerit, quo testante omni populo, & electus à Deo Martinus confirmaretur, & vice versa repudiaretur eius ęmulus; qui nullum non mouerat lapidem, vt sancti viri ordinationem impediret, seque ipse eius loco subtruderet? Sed verba ipsa audiamus, quibus vt res gesta est describit Seuerus Sulpitius. Sic habet: Vna omnium voluntas, eadem vota, eademque sententia, Martinum Episcopatu esse dignissimum: felicem fore tali Ecclesiam Sacerdote. Pauci tamen, qui ad constituendum Antistitem fuerant euocati, impiè repugnabant, dicentes scilicet, comtentibilem esse personam, indignum esse Episcopatu hominem despicabilem, veste sordidum, crine deformem. Ita à populo sententiæ sanioris hæc illorum irrisa dementia est, qui illustrem virum, dum vituperare cupiunt, prædicabant. Inter Episcopos tamen, qui adfuerant, præcipuè Defensor quidam nomine, dicitur restitisse. Vnde animaduersum est, grauiter illum Lectione Prophetica tunc notatum. Nam cum fortuito Lector, cui legendi eo die officium erat, interclusus à populo defuisset, turbatis ministris, dum expectatur qui non aderat, vnus è cir-

Seu. Sul. in vita S. Martini. Sur. tom. 6. Nouẽb. 11.

è circumstantibus, sumto Psalterio, *quem primum versum inuenit, arripuit*. Psalmus autem hic erat: *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, propter inimicos tuos: vt destruas inimicum, &* DEFENSOREM. Quo lecto, clamor populi tollitur, pars aduersa confunditur. Atque ita habitum est, *diuino nutu* Psalmum hunc lectum fuisse, vt testimonium operis sui DEFENSOR audiret; quia ex ore infantium atq. lactentium in Martino Domini laude perfecta, & ostensus pariter, & destructus est inimicus. Psalm. 8.

Refert P. Petrus Maffeius in historia Indica exẽplum satis congruenter predictis annectendum. Antonius Correa à Didaco Lupio Sequeria Goano prętore missus, vt cum Pegusiorum Rege fœdus iniret. ad Martabanum emporium Pegusiorum appulit. Eò cùm missi à Rege conuenissent, & suas ceremonias in fide præstanda suo ritu peregissent; Correa, vt qui vano errore ductus Christianam fidem Ethnicis iureiurando obligari fas esse vix duceret, librum profanum loco bibliorum afferri curauit, vt eum tangens iurare in sacra Euangelia videretur. Sed, cùm iam fallacem admouet manum, diuinitus factum est, vt in ea verba Ecclesiastæ incideret; *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*: erant siquidem inter profana sacræ interdum immistæ sententię, vt fit. Quod ille animaduertens, subita perculsus religione cohorruit; ac preclarè sensit, quam inuiolatam fœderum fidem vel cum ipsis Barbaris, esse cęleste iubeat numen. Ergo apud se perinde iustum atque legitimum id iusiurandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina contigisset. Maffei. Hist. Indic. lib. 7. Eccl. c. 1.

CAP. XVI.

Heraclij exemplo diuinus probatur nutus in re ambigua.

PROPIVS adhuc ad nostram, quàm ORBITA nostra prętendimus, formulam aptatum exemplum legimus in Cedreno, quod ex eodem recenset Ill^mus Card. Cæsar Baronius, vbi de Heraclio agit, his verbis:

Heraclius Imperator iussit populum (exercitum scilicet) tribus

Baron. tomo 8 de Heraclio, anno 622. tribus diebus *Diuinum oraculum* præstolantem, castè ac purè conuersari: sicque *responso accepto*, in Albania decreuit hieme commorari. Quomodo autem id acciderit, de Diuino responso, ita apud Cedrenum reperies: Triduo exercitum lustrat; *apertisque* postea inuiolatis Dei Euangeliis, inuenit sibi mandari vt in Albania hiemet. Frequentem fuisse eiusmodi *consultationem diuini Numinis*, per Euangelij, siue totius sacræ Scripturæ *codicis apertionem*, quæ superiori tomo dicta sunt, satis ostendunt. Hactenus Baronius. Forte Heraclius consulendi diuini beneplaciti gratia noui Testamenti volumen aperiens, in illum Corinthior. 16. locum incidit, vbi inquit Apostolus: *Veniã autem ad vos, cùm Macedoniam pertransiero, nam Macedoniam pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo*, VEL ETIAM HIEMABO. Aut in illum ad Titum 3. vbi ait: *Festina ad me venire Nicopolim*: IBI ENIM STATVI HIEMARE.

Credenus. 1. Cor. 6. Tit. 3.

CAP. XVII.

Tria alia exempla Consultationis Diuini Numinis, per libri apertionem.

I. OPPORTVNE tria alia his subseruientia ex Gregorio Turonensi exempla recensebimus, quæ sic se habent: Quadam die ad conuiuium à Moroueo, Chilperici regis Francorum filio, accitus ipse Gregorius; cùm pariter, inquit, sederemus, suppliciter expetiit Moroueus aliqua ad instructionem animæ legi. Ego verò, reserato Salomonis libro, versiculum, *qui primus occurrit*, arripui; qui hæc continebat: *Oculum qui aduersus respexerit patrem, effodiant eum corui de conuallibus*. Illo quoque non intelligente, consideraui, hunc versiculum *à Domino præparatum*. Hucusque Gregorius Turonensis. Tenebatur siquidem vrebaturque iste Moroueus ambitione regnandi: ideoque Chilperico patri suo adhuc viuenti calumnias & insidias varias ac graues struebat.

Gregor. Turon. li. 5. ca. 14. Hist. Franc. Prou. 30.

II. Vnde, postquam ipse Moroueus Pythonissam temerè ac nequidquam consuluisset, à D. Gregorio correptus, & à sacrilega

Ibid apud Greg. Tur.

crilega illa sciscitatione elusus, tres libros super Martini sepulchrum posuit, Psalterij, Regum, & Euangeliorum. Et vigilans tota nocte, petiit vt sibi beatus Confessor *quid eueniret*, ostenderet. Et vtrum Regnum adepturus esset, an non, *Domino indicante* cognosceret. Continuato triduo in ieiuniis, vigiliis, & orationibus; ad beati tumulum accedens, reuoluit vicissim prædicta volumina. Versus autem primus paginæ, quam reserauit in libris Regum, hic erat: *Pro eo quòd reliquistis Dominum Deum vestrũ*, &c. *Ideò tradidit vos Dominus Deus vester in manibus inimicorum vestrorũ.* Psalterij autem versus hic est inuentus: *Veruntamen propter dolos posuisti eis mala: deiecisti eos dum alleuarentur. Quomodo facti sunt in desolationem! Subitò defecerunt: perierunt propter iniquitates suas.* In Euangeliis autem, hoc repertum: *Scitis quia post biduum Pascha fiet: & filius hominis tradetur, vt crucifigatur*, &c. Sic dignum suis meritis ac moribus Moroueus accepit oraculum: quo veluti trisulco spiculo cor eius scelestum confossum est.

2. Paral. 7. Ierem. 2.

Psal 72.

Matth. 26.

III. Tertium exemplum refert ipse de se Gregorius, quomodo hac consulendi Dominum ratione, in afflictione sit vsus; sic ait: In crastina autem die, (id est, Sabbathi in ipso Pascha) venit Leudastes, calumniator potens & impudens, in vrbem Turonicam: adsimulansq; aliud negotium agere, apprehensos Platonẽ Archidiaconum, & Gallienum, in vincula connectit; catenatosque & exutos veste iubet ad Reginam deduci. Hæc ego audiens, dum in domo Ecclesiæ residerem mœstus turbatusque, ingressus oratorium, Dauidici carminis sumo librum: *Vt scilicet apertus aliquẽ consolationis versiculum daret.* In quo ita repertum est: *Eduxit eos in spe, & non timuerunt: & inimicos eorum operuit mare.* Interea ingressi in fluuium, super pontem, qui duabus lintribus tenebatur; nauis illa quæ Leudastem vehebat demergitur. Et, nisi nandi fuisset adminiculo liberatus, cum sociis forsitan interiisset. Nauis verò alia quæ huic innexa erat, quæ & vinctos habebat, super aquas Dei auxilio vehebatur. Ita D. Gregorius.

Greg. Turonens. Hist. Frãc. lib. 5. cap. 49.

Psalm. 77.

CAP. XVIII.

Rotæ volubilis attentio regis superbissimi animum inflexit.

VT aliquid in ORBITÆ nostræ gratiam, quam voluendam exhibemus, de salutari rotæ volutione proferamus; quomodo Sesostris Ægyptiorum rex superbissimus ad saniorem mentem orbitæ gyratione redierit, audiamus.

Nicephor. li. 18. ca. 29. Is siquidem illustris admodum & felix, plurimas & maximas sibi subiecit nationes: atque ex eo successu in proteruam arrogantiam sublatus, currum sibi aureum pellucidis pretiosisque lapillis ornatum fieri fecit: in quo considens, quatuor ex deuictis regibus currui, qui eum traherent, iugo illis imposito iunxit. Hoc verò cùm sæpiùs fieret, & celebri quodam festoque die, ex quatuor istis regibus vnus oculis conuersis continuè retrospiceret, & ROTÆ VOLVBILITATEM intueretur: Sesostrisque eum, cuius rei gratia tam frequenter oculos in ROTAM coniiceret, percontaretur; respondisse fertur: Cum stupore admiror rotam, cùm eam instabili modo ferri, atque aliàs aliter volui, &, nunc quidem sublimia demittentem, rursus autem demissa sublimantem conspicio.

Sesostris porrò, vbi dictum id intellexit, statuit, ne illi posthac currum traherent. Sicque vicissitudine & inconstantia mundanarum rerum perspecta, & suspecta illi eadem & despecta esse cœpit. Vtinam omnes illi fastuosæ vanitatis mundi sectatores, turgentesque inani hac gloria miseri, miseriam suam, rerumque fluxarum vicissitudinem agnoscerent! Vtinam & ORBITÆ huius nostræ vsu, fiat in nostris animis dextrę Excelsi mutatio!

EPILOGVS.

Vsum ORBITÆ, nominis rationem, optatamq; eius vtilitatem declarans.

HIS igitur hunc in modum hucusque deductis, clarior gratiorq. futurus est Tractatuli huius subiectæq. rotulæ vsus

læ vſus & exercitatio; euadetque manifeſtior nominis ipſius ratio, qua ORBITAM PROBITATIS eam appellamus.

Vſus enim, quem ſalutaris vtiliſque oblectamenti loco commendare intendimus, eſt iſte: Vt quis, cui lubuerit, inter rotulæ chartaceæ feneſtellas quatuor, Euangeliſtarum nominibus diſtinctas, vnam quam voluerit, animi gratiâ deligat, ſibique deſignet. Tum rotulam mobilem aliquantulum circumagat, parúmve vertat; videatq. quem numerum præſumta priùs feneſtella ſuppeditet; & illum in ſubiuncto ſententiarum Indiculo requirat, in margine interiori. Lectâ autem ibidem numeri illius ſententiâ, folium, ad quod nouo ibi numero remittitur, in ipſo VERIDICI libro inueſtiget. Quo inuento, habebit quo oculos in obiecta paſcat imagine; & quo iuxta litteras illic diſpoſitas, in ſubſequente imaginis verſuumque explicatione animum oblectet. Fieri autem poterit, vt inter adſpiciendum emblemata, ſymbolicaſque illas figuras, interque legendum, Deus tacitè ſuauiterque intus operetur.

Nam, ſi variegatæ, detractis hinc inde corticibus, virgæ, in canalibus ante ouium oculos poſitæ, ex earum contemplatione, fœtus in matrum vteris verſicolores, & planè albæ albos efficere potuerunt, ipſo Iacob id ea ratione factitante; quare non etiam obiectæ hominum obtutibus imagines, & variæ ad pietatem morumque informationem excogitatæ rationes, id Deo operante conficiant, vt meliora concipiant animis, & tandem vt fœtæ matres fœtum bonum producãt operibus? Sic enim in Curiali illo ſuperiùs memorato conſpeximus: Et mirari, & accendi, & inter legendum meditari cœpit arripere talem vitam; qualem ſcilicet legebat, S. Antonij. Iterum: Et legebat, & mutabatur, vbi tu Domine videbas. Et exuebatur mundo mens eius; vt mox apparuit.

Geneſ. 30. & 31.

Tractatus huius. cap. x.

Quare non hoc modo Deus cor hominis pulſet, & ad ſui amorem inuitet? Scimus enim quid dixerit ipſe: *Ecce, ſto ad oſtium, & pulſo. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum; & cœnabo cum illo, & ipſe mecum.* Quis ſcit, ſi voculæ vnius atque alterius adminiculo, velut ig-

Apoc. 3.

niculo in medullas cordis iniecto, ignem illum in animum sic legentis accensurus sit ipse qui eum in terram mittere venit, viniceque desiderat vt ardeat; omnemque vitiorum siluam depopuletur, ad verum amorem inflammet,& decoctâ ad purum scoriâ, aurum animæ, charitatis,ac veræ sapientiæ reddatur illustrius?

Scimus quamplurimos hac suaui piaq. praxi adiutos,& ad Dei obsequium relicta mundi vanitate attractos, quos & nouimus nominatim. Scimus id illum, etiam minori interdum occasione efficere, qui ex nihilo fecit omnia: vt neque frustra idcirco nos ad volucres cæli, miluos, passeres, hirundines, ciconias; ad lilia agri, fœnum, stipulam, festucam,& spinas; ad apes, formicas, culices,& vilissimos terrę vermiculos, doctrinæ salubrioris virtutisque maioris acquirendæ gratia, non semel remiserit.

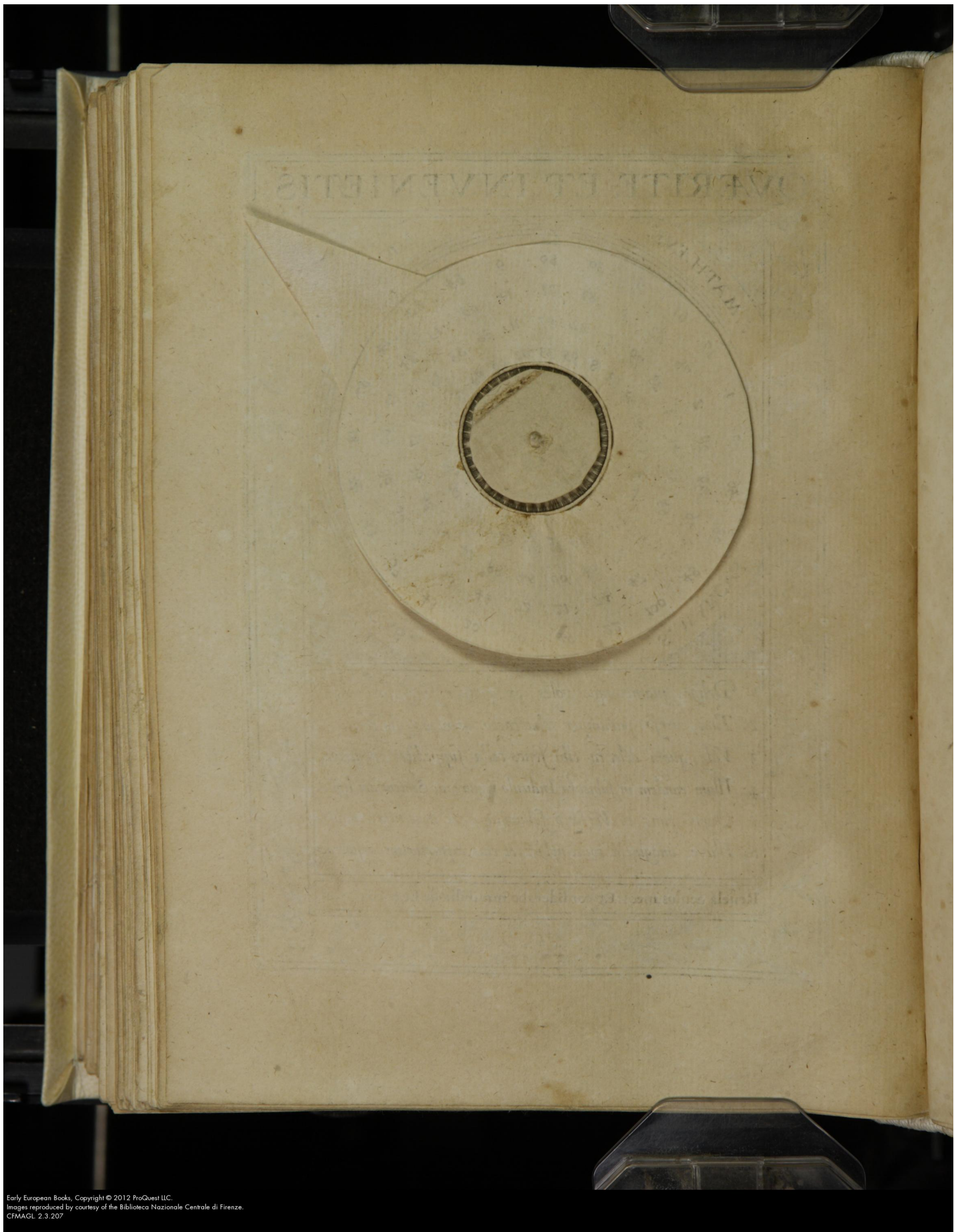
Hic igitur est scopus meus: vt ex re parua per occasionem, Deo intus operante, cum aliquo etiam animi oblectamento, præcipua vtilitas, quæ in salutis augmento consistit, acquiratur. Eamq; ob rem, tractatulum istum praximque salutarem ORBITAM PROBITATIS nuncupaui. Iuxta enim votum meum, ac spem de Dei bonitate conceptam, sincerumque præscripti modi vsum, meritò liceat exspectare, vt qui rectum Virtutum tramitem tenuerit, magis ac magis ad iisdem insistendum vestigiis confirmetur: qui verò exorbitarit, ad rectum probitatis callem hanc secutus ORBITAM reducatur. Et postquam dimissis vitiis in omni virtutum genere ad veram Christi prototypi nostri imitationem se probè exercuerit, ad illam tandem beatorum pertingat patriam, quò tam probata tot tantorumque passibus ORBITA perducere consueuit.

FINIS.

375

QVÆRITE ET INVENIETIS.

INDICVLVS ORBITÆ.

69. Nil

AVCTORES, E QVIBVS VERSVS INDICVLI ORBITÆ DESVMTI SVNT,

suo ordine notati; quos hic separatim ponendos iudicauimus, quia illic ratione numerorum singulis subiectorum futuri erant impedimento.

1. Virg.
2. Iuuen.
3. Horat.
4. Virg.
5. Virg.
6. Mantuan.
7. Iuuen.
8. Iuuen.
9. Virg.
10. Elegiograph.
11. Sil.
12. Ouid.
13. Ouid.
14. Quintian.
15. Iuuen.
16. Pont.
17. Ouid.
18. Horat.
19. Ouid.
20. Propert.
21. Ouid.
22. Tibull.
23. Horat.
24. Ouid.
25. Faust.
26. Mant.
27. Virg.
28. Mant.
29. Ouid.
30. Periand.
31. Sil.
32. Ouid.
33. Ouid.
34. Ouid.
35. Ouid.
36. Sil.
37. Ouid.
38. Virg.
39. Virg.
40. Lucan.
41. Ouid.
42. Marull.
43. Virg.
44. Horat.
45. Horat.
46. Pet.
47. Remacl.
48. Mant.
49. Plaut.
50. Lucan.
51. Virg.
52. Ouid.
53. Polit.
54. Mant.
55. Faust.
56. Ouid.
57. Stat.
58. Ouid.
59. Virg.
60. Virg.
61. Ouid.
62. Claudian.
63. Ouid.
64. Ouid.
65. Horat.
66. Mant.
67. Claud.
68. Virg.
69. Ouid.
70. Flac.
71. Tibull.
72. Lud.
73. Aus.
74. Horat.
75. Manil.
76. Boëth.
77. Calent.
78. Lucan.
79. Propert.
80. Ouid.
81. Iuuen.
82. Iuuen.
83. Stroz.
84. Ouid.
85. Ouid.
86. Mart.
87. Mart.
88. Virg.
89. Horat.
90. Sil.
91. Stat.
92. Virg.
93. Senec.
94. Mant.
95. Ouid.
96. Mant.
97. Mant.
98. Lucan.
99. Horat.
100. Mart.

INDEX RERVM VERIDICI CHRISTIANI.

A.

B.

Detractio

Grati,

quod

T.

V.

Z.

INDEX

INDEX EXEMPLORVM VERIDICI I.

A.

B.

Ioannes

Oculo-

T.

V.

X.

Z

395

INDEX SIMILIVM

VERIDICI.

Gloria

M.

Mundus

Risus

SOLIDEO HONOR ET GLORIA

CENTVM ORATIONES VERIDICI.

37. Pro

APPROBATIO.

CVM VERIDICVS iſte CHRISTIANVS nihil contineat quod Orthodoxæ fidei repugnet, quódve pias aures offendat; quin potiùs, & quæ Religionis ſunt noſtræ adſtruat, & mores Chriſtianos inſtituat, mundiq́ue contemtum edocendo cælum aſſerat: meritò illum, vnà cum ſubiuncta PROBITATIS ORBITA, in lucem emittendum, magnoq́ue cum fructu omnium manibus terendum cenſeo. Quod atteſtor hac 22. Septembris anni M. DC.

Ioannes van Dale, ſacr. Theol. Licentiatus, Archipresbiter Gandauenſis; in Epiſcopatu Gandauenſi librorum Cenſor.

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLAE CLARAE EVGENIAE *Infantis Hiſpaniæ, Archiducum Auſtriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Priuilegio cautum eſt, nequis librum, cui titulus eſt*, VERIDICVS CHRISTIANVS, auctore P. Ioanne Dauid Sacerdote Societatis IESV, *præter voluntatem Ioannis Moreti, Typographi Antuerpienſis, intra ſexennium imprimat, aut alibi impreſſum in Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve habeat. Qui ſecus faxit, confiſcatione librorum & alia graui pœna mulctabitur: vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ,* VI. *Nouembris,* M. DC.

Signat.

N. Lombaerts.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA;
APVD IOANNEM MORETVM,
M. DC. VI.

403

413

La Spezia
LABORATORIO
SANT AGOSTINO
vico S. Giovanni 4